ॐ

॥ परोपकाराय सतां विभूतयः ॥

શ્રી પંચપ્રતિક્રમણ સાર્થ

—(०)—

—: પ્રસિદ્ધકર્તા :—

ડૉ. મગનલાલ લીલાચંદ શાહ

વકીલ. ચીમનલાલ અમૃતલાલ શાહ

ઓનરરી સેક્રેટરીઓ.

[સદ્‌ગત શેઠ વેણીચંદ સુરચંદ સંસ્થાપિત]

શ્રી જૈન શ્રેયસ્કર મંડલ—મહેસાણા

આવૃત્તિ ૬ ઠ્ઠી. પ્રત—૩૦૦૦

વીર સંવત ૨૪૭૭ સને ૧૯૫૧ વિક્રમસંવત ૨૦૦૭

મૂલ્ય: ૨—૧૦—૦

: મુદ્રક :
શા. મણીલાલ છગનલાલ
ધી નવપ્રભાત પ્રી. પ્રેસ
ઘીકાંટારોડ — અમદાવાદ.

અવિહિકયા વરમકયં, ઉસ્સુઅવયણું વયંતિ સવ્વણ્ણુ;
પાયચ્છિત્તં જમ્હા, અકએ ગુરૂઅં કએ લહુઅં ॥ ૧ ॥
જહાવિસં કુટ્ઠગયં, મંતમૂલવિસારયા;
વિજજા હણંતિ મંતેહિં, તો તં હવઇ નિવ્વિસં ॥ ૨ ॥
એવં અટ્ઠવિહં કમ્મં, રાગદોસસમજિજઅં;
આલોઅંતો અ નિંદંતો, ખિપ્પં હણઇ સુસાવઓ ॥ ૩ ॥

અર્થ—"અવિધિએ કરવા કરતાં નહિ કરવું એ શ્રેષ્ઠ," એ વચનને સર્વજ્ઞો ઉત્સૂત્ર વચન કહે છે, કારણ કે નહિ કરનારને ગુરૂ પ્રાયશ્ચિત્ત અને અવિધિએ કરનારને લઘુ પ્રાયશ્ચિત્ત છે. ૧

મંત્ર મૂળના વિશારદ વૈદ્યો શરીરવ્યાસ વિષને મંત્રોએ કરીને હણે છે; ત્યારે તે શરીર નિર્વિષ થાય છે. ૨

એજ પ્રમાણે ગુરૂની સમીપે પોતાના પાપ પ્રકાશતો વળી આત્મસાખે નિંદતો એવો ભલો શ્રાવક, રાગદ્વેષથી બાંધેલાં એવાં આઠે પ્રકારનાં કર્મને શીઘ્ર હણે છે. ૩

યદ્યપિ વિષાર્ત્ત પુરૂષ મણિ મંત્રાક્ષર ઔષધિના પ્રભાવ જાણતો નથી, તો પણ પ્રભાવ અચિંત્ય છે, તેથી તેનું વિષ ઉતરે છે, તેજ પ્રમાણે પ્રતિક્રમણ સૂત્રોના શબ્દોનો પણ અચિંત્ય મહિમા છે, તેથી તેના અક્ષરના શ્રવણમાત્રથી પણ લાભ થાય જ છે.

પરોપકારાય સતાં વિભૂતયઃ

પ્રસ્તાવના

ૐ અર્હમ

આ પંચપ્રતિક્રમણ સૂત્રોનાં અર્થની ચાર આવૃતિઓ અગાઉ છપાવવામાં આવેલી. તે ખલાસ થયા પછી. શ્રાદ્ધવર્ય શ્રીયુત પ્રભુદાસ બહેચરદાસભાઈએ. વિદ્વાનોને પણ ઉપયોગી એવી શૈલી વાળી અર્થ અને રહસ્યથી ભરપુર લગભગ ૧૪૦૦ પૃષ્ઠની. પાંચમી આવૃત્તિ (અથવા નવી આવૃત્તિ પહેલી) ઈ. સ. ૧૯૪૦ માં પ્રસિદ્ધ કરી હતી. તે પણ ખલાસ થઈ જતાં આ છઠ્ઠી આવૃત્તિ જૈન જનતા સમક્ષ મૂકતા અમને હર્ષ થાય છે.

સદર પુસ્તક પ્રથમ આવૃત્તિ પ્રમાણે નજીવા ફેરફાર સાથે છપાવવામાં આવ્યું છે. સારા કાગળ અને પાકું મજબુત ક્લોથ બાઈન્ડીંગ હોવા છતાં. સંસ્થાના ઉદ્દેશ મુજબ ઓછામાં ઓછી કિંમત મૂકવામાં રાખવામાં આવી છે.

જાતિદોષ કે પ્રેસદોષથી રહી જતી ભૂલો માટે ક્ષમા યાચીએ છીએ.

લી.

પ્રસિદ્ધકર્તા

ડાક્ટર મગનલાલ લીલાચંદ

વકીલ ચીમનલાલ અમૃતલાલ

ઓનેરરી સેક્રેટરીઓ.

મહેસાણા

સંવત ૨૦૦૭

ભાદરવા સુદિ પંચમી

ગુરુવાર તા. ૬-૯-૫૧

અનુક્રમણિકા.

પ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ.

(દૈવસિ પ્રતિક્રમણ હેતુ.)

પ્રથમ સામાયિક લેવું જોઈએ. "સમ" એટલે સમતા તેનો "આય" એટલે લાભ છે જેને વિષે તે "સામાયિક" કહેવાય. ધર્મનું મૂળ આજ્ઞા છે તેથી દરેક ક્રિયા ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞાપૂર્વક તેમની સમીપે કરીએ, જેમ જિનને વિરહે જિનપ્રતિમાનું પૂજન વંદન ફળદાયી થાય છે તેમ તેમને (ગુરૂ મહારાજને) વિરહે[1] સ્થાપનાચાર્યની સમક્ષ આજ્ઞાપૂર્વક ક્રિયાઓ કરવી સફળ થાય છે. [2]ગુરૂસ્થાપના ન હોય તો (થોડા કાળ માટે) પુસ્તક અથવા નવકારવાળીની સ્થાપના સ્થાપીએ, તે સ્થાપવા માટે જમણો હાથ અવળો સ્થાપના સન્મુખ રાખીએ. આમ કરવાનું કારણ સ્થાપનામાં આચાર્યના ગુણોનું આહ્વાન કરવું તે છે. કારણકે આહ્વાહન મુદ્રાની આકૃતિ તેવી છે. પછી "નવકાર તથા પંચિંદિઅ" કહેવા. "નવકાર" મહા મંગળ રૂપ છે અને "પંચિંદિઅ" માં આચાર્યના છત્રીશ ગુણનું વર્ણન છે. તેનું આરોપણ સ્થાપનામાં કરવાનું છે એ હેતુ છે. પછી "ખમાસમણ" દેવું તે ગુરૂના વિનય અર્થે છે. પછી "ઇરિયાવહિયં" પ્રતિક્રમવા સંબંધી આદેશ માગવો, કેમકે આજ્ઞા એ ધર્મનું આરાધન છે. એમ આદેશ સંબંધી સર્વત્ર સમજવું. પછી "ઈરિયાવહિયં" પડિક્કમવા. તેનું કારણ એ કે તેની અંદર

---

૧. નવકારથી પંચપરમેષ્ઠિની અને પંચચિંદિયથી ગુરૂની એમ બંને સ્થાપના એકી સાથે સ્થપાય છે. કેમકે દેવવંદન, સ્તવનાદિ વખતે પહેલી અને અન્ય સ્થાને બીજી ઉપયોગી છે. ૨. અક્ષાદિરૂપ યાવત્કથિત સ્થાપના.

પાપનું આલોચવું થાય છે. પછી "તસ્સ ઉત્તરી" કહેવી તે ઇરિયાવહિ પડિક્કમતાં અશુદ્ધ રહેલાં એવાં પાપ (અશુદ્ધ આત્મા)ની વિશુદ્ધિને અર્થે છે. પાપની વિશુદ્ધિ થવાથી સંવરક્રિયાઓ વિશેષ ફળીભૂત થાય છે. પછી શેષ પાપને ટાળવા અર્થે કાયોત્સર્ગ કરવો, તેના રક્ષણાર્થે ક્ષેત્રને વાડ તેની પેઠે આગાર (છૂટ) રાખવાની જરૂર છે તે માટે "અન્નત્થ૦" કહેવું. પછી એક "લોગસ્સ" નો કાઉસ્સગ્ગ કરવો, તેનો હેતુ એ છે કે તેથી પ્રભુના નામોનું સ્મરણ-ધ્યાન થાય છે. તે કાઉસ્સગ્ગનું માન પચ્ચીશ શ્વાસોશ્વાસનું કહ્યું છે તેથી "ચંદેસુ નિમ્મલયરા" સુધી પચ્ચીશ પદ થાય છે, તે એકેક પદે એકેક શ્વાસોશ્વાસ ગણતાં ત્યાં સુધી કાઉસ્સગ્ગ કરવો જોઈએ. "લોગસ્સ" ન આવડે તો ચાર "નવકાર" ગણવા. જો કે તેથી તો બત્રીશ શ્વાસોશ્વાસ થાય છે; પણ "લોગસ્સ" નથી આવડતો તેથી "નવકાર" થી ન છૂટકે-અપવાદરૂપે કામ ચલાવવું પડે છે. પછી પ્રકટ "લોગસ્સ" કહેવો, તેનું કારણ એ કે સામાયિક લેવા પૂર્વે દેવવંદન કરવું જોઇએ, તે સામાન્યતઃ "લોગસ્સ" ના પાઠથી થઇ જાય છે પછી "ખમાસમણુ" દઈ મુહપત્તિ પડિલેહવાનો આદેશ માગી મુહપત્તિ પડિલેહવી, તેનું કારણ એ છે કે આગળ ખમાસમણુ પૂર્વક આદેશો માગવાના છે, તે ખમાસમણુ દેતાં પાંચે અંગ (બે હાથ, બે ઢીંચણ, મસ્તક) ભેળાં થાય ત્યાં જીવહિંસાનો સંભવ છે; તેથી તેમાં કોઈ જીવ રહેલ હોય તે પડિલેહવાથી દૂર થાય. પછી બે "ખમાસમણુ" પૂર્વક "સામાયિક સંદિસાહું" અને "સામાયિક ઠાઉં" એવા બે આદેશો માગવાના છે. પહેલાથી સામાયિક લેવા સંબંધી આદેશ (આજ્ઞા) મંગાય છે,

ને બીજાથી સામાયિકમાં સ્થિર થવા સંબંધી આદેશ મંગાય છે. પછી એક " નવકાર " ગણી ગુરૂ પાસે સામાયિક દંડક ઉચ્ચરવા સંબંધી પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે, અત્રે ગુરૂ ન હોય તો સામાયિક લીધેલા કે લેતા જ્ઞાનવૃદ્ધ શ્રાવક પાસે તે પ્રમાણે પ્રાર્થના કરવામાં આવે છે, અને તે " કરેમિભંતે " ઉચ્ચરાવે છે. આ પ્રાર્થના ગુરૂના વિનયાર્થે છે. ગુરૂને અભાવે જે વડીલ શ્રાવક હોય તેની પાસે સૂત્રો બોલવા સંબંધી આદેશો માગવા, તેના પાર્યા પછી કાઉસ્સગ્ગ પારવો, સર્વ આદેશો તેમનેજ માગવા દેવા, અને બીજાઓએ તેમની નિશ્રાએ વર્ત્તવું, ઈત્યાદિ વિનયકરણી કરવી જરૂરની છે. જિનાજ્ઞા એવીજ છે, માટે તેનો ઉપયોગ પૂર્વક ખપ કરવો. પછી ચાર ખમાસમણ દેવાપૂર્વક ચાર આદેશો માગવામાં આવે છે. તેમાં " બેસણે સંદિસાવું " એ બેસવાની રજા માગવા સંબંધી છે, અત્ર ઉભો હોય તેજ બેસવાની આજ્ઞા માગે તેથી સામાયિક ઉભા ઉભા લેવું એમ સૂચવાય છે; બેઠેલો બેસવાની આજ્ઞા માગે તે જેમ હાસ્યપાત્ર થાય છે તેમ અત્ર પણ સમજવું. પછી "બેસણે ઠાઉં" એટલે બેસું છું. એજ પ્રકારે "સજ્ઝાય સંદિસાવું" એટલે સ્વાધ્યાય કરવાની આજ્ઞા આપો અને "સજ્ઝાય કરૂં" એટલે સ્વાધ્યાય (પઠન પાઠન)માં પ્રવર્તું છું. પછી મંગલિક અર્થે ત્રણ નવકાર ગણવા. અહીંથી દેવસિ પ્રતિક્રમણનો આરંભ થાય છે. પ્રથમ પચ્ચખ્ખાણ લેવા માટે ગુરૂના વિનયાર્થે વાંદણા દેવામાં આવે છે, તેની પહેલાં ખમાસમણ દેવા પૂર્વક મુહપત્તિ પડિલેહવી. આ ખમાસમણ દેવાનો અધિકાર શ્રી સેનપ્રશ્નમાં છે. મુહપત્તિ પડિલેહી, વાંદણા દઈ, પચ્ચખ્ખાણ લઈ, ખમાસમણ દઈ " ચૈત્યવંદન " કરવું, તે કરતી વખતે બન્ને ઢીં-

ચણે[1] ભૂમિપર સ્થાપીને યોગમુદ્રાએ બેસવું. પછી જંકિંચિ કહેવું. ચૈત્યવંદન અને જંકિંચિથી જિનનું સ્મરણ તથા વંદન થાય છે. હરકોઈ શુભકાર્યના આરંભમાં દેવવંદન કરવું જોઈએ; એ હેતુથી અત્ર પણ ચાર સ્તુતિએ દેવવંદન કરવામાં આવે છે. પહેલી સ્તુતિથી અમુક અરિહંતનું આરાધન, બીજીથી સર્વ અરિહંતનું આરાધન, ત્રીજીથી શ્રુતજ્ઞાનનું આરાધન અને ચોથીથી ધર્મકાર્યોમાં નડતાં વિઘ્નોને દૂર કરનારા શાસનદેવતાનું સ્મરણ થાય છે. આ દેવવંદનમાં બાર અધિકાર આવે છે, તે લખીએ છીએ.—"નમુત્થુણંથી જીઅભયાણં" સુધી પહેલો અધિકાર ગણાય છે; તેથી સમવસરણમાં વિરાજીત ભાવઅરિહંત ભગવાનની વંદના થાય છે. નમુત્થુણંની છેલ્લી ગાથાથી દ્રવ્યજિનને વંદના થાય છે, અનાગતકાળે થનારા તીર્થંકરો જેમના જીવો અત્યારે દેવલોક વિગેરેમાં છે તે, તેમજ સિદ્ધ સ્થાનમાં ગયેલા તીર્થંકરો પણ દ્રવ્યજિન કહેવાય છે. એ બીજો અધિકાર. "અરિહંત ચેઈઆણં" થી ત્રીજો અધિકાર ગણાય છે, અને તેથી એક ચૈત્યના સ્થાપનાજિન (પ્રતિમા) ને વંદના થાય છે. 'લોગસ્સ' એ ચોથો અધિકાર છે, તેથી નામજિનને (જિનેશ્વરના નામકીર્તનરૂપ) વંદના થાય છે. 'સવ્વલોએ અરિહંત ચેઈઆણં'થી ત્રણ ભુવનના સ્થાપનાજિનને વંદન થાય છે. એ પાંચમો અધિકાર. 'પુક્ખરવરદીવી' વિહરમાન જિન (વિચરતા જિન શ્રી સીમંધરાદિ) ને વંદન થાય છે; એ છઠ્ઠો અધિકાર. 'તમતિમિરપડલ' ઇત્યાદિ ત્રણ ગાથાથી શ્રુતજ્ઞાનને વંદન થાય છે, એ સાતમો અધિકાર

---

[1] ડાબો ઢીંચણ ઉભો રાખી ચૈત્યવંદન કરવામાં નમ્રતા અને જમણો ઢીંચણ ઉભો રાખી વંદિત્તુ બોલવામાં વીરાસન બતાવવામાં આવે છે.

"સિદ્ધાણું બુદ્ધાણું" થી સર્વ સિદ્ધને વંદન થાય છે. એ આઠમો અધિકાર. નવમાં અધિકારમાં "જો દેવાણુવિ દેવો" ઈત્યાદિ બે ગાથાથી તીર્થાધિપ શ્રીવીરસ્વામિની સ્તુતિ થાય છે. દશમે અધિકારે "ઉજ્જિંતસેલસિહરે" એ ગાથાથી રૈવતાચલમંડન શ્રી નેમિનાથને વંદન થાય છે. "ચત્તારિઅટ્ઠદસદોય" એ ગાથથી અષ્ટાપદ પર્વતને વિષે સ્થાપેલા ચોવીશ જિનને તથા બીજી અનેક રીતે જિનેશ્વરોને વંદન થાય છે, એ અગ્યારમો અધિકાર. અને છેલ્લે એટલે બારમાં અધિકારે "વેઆવચ્ચગરાણું" ઇત્યાદિ પાઠથી સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવનું સ્મરણ થાય છે. એ પ્રકારે બાર અધિકારના સ્થાનકો જાણી તે તે સ્થાનકે ચૈત્યવંદન કરનારાઓએ ઉપયોગપૂર્વક વંદન કરવાનું લક્ષ્યમાં રાખવું જરૂરનું છે. વળી ચાર ખમાસણપૂર્વક ચારને થોભવંદન કરવાનું છે. પહેલા ખમાસણથી "ભગવાન" એ પદવડે અરિહંત ભગવાન્ અથવા ધર્માચાર્ય પણ લેવા, એટલે જેનાથી ધર્મ પામ્યા હોઇએ તેને વંદન કરવું. બાકીના ત્રણ પાઠથી અનુક્રમે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુને વંદન થાય છે. અત્ર વળી "ઇચ્છકારી સમસ્ત શ્રાવક વંદુ," એ પાઠથી સર્વ શ્રાવકોને વંદન કરાય છે. (આ વિધિનો પ્રચાર થોડો હોવાથી તે પ્રમાણે વર્તવા અને અન્યને વર્તાવવા ઉપયોગ રાખવો.) પછી દેવસિપ્રતિક્રમણ ઠાઉંનો આદેશ માગી જમણો હાથ તથા મસ્તક ચળવળાપર સ્થાપી "સવ્વસ્સવિ દેવસિય" નો પાઠ કહેવો. અહીં ચરવાળા ઉપર હાથ તથા મસ્તક સ્થાપવા તે ગુરૂનું ચરણસ્પર્શવારૂપ સમજવું, તથા સાથે ભારથી નમવાનું થયું એમ પણ સમજવાનું છે. "સવ્વસ્સવિ દેવસિય" થી દિવસના પાપનું સામાન્યપણે આલોચન થાય છે, તે પ્રતિક્રમણનું

બીજક સમજવું. પછી ઉભા થઈ "કરેમિભંતે" નો પાઠ કહેવો. અહિંથી પહેલું આવશ્યક શરૂ થાય છે, તે સમતાની વૃદ્ધિ અર્થે જાણવું. આવશ્યક એટલે અવશ્ય કરવા યોગ્ય કરણી. પછી કાંઈક સ્ફુટ રીતે પાપની આલોચનારૂપ 'ઈચ્છામિ ઠામિ' કહેવું. પછી "તસ્સ ઉત્તરી" આદિ કહી અતિચારની આઠ ગાથાનો કયોત્સર્ગ કરવો. તે કાયોત્સર્ગની અંદર પંચાચાર સંબંધી જે દૂષણો લાગ્યાં હોય, તે સમકિતની શુદ્ધિ માટે સંભારી કાઢવાં; જેથી આગળ પાપને વિશેષ આલોચતી વખત સુગમ પડે. પછી "લોગસ્સ" કહેવો એ બીજું આવશ્યક. પછી ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણાં બે દેવાં (અહીં મુહપત્તિના ૫૦ બોલ, વાંદણાના પચીશ આવશ્યક તથા સત્તર પ્રમાર્જન વિગેરે બાબતો ઉપર ધ્યાન રાખવાનું છે. એ ત્રીજું આવશ્યક. અહિંથી આગળ ચાલતાં છેક અબ્ભુટ્ઠિયો૦" સુધી પ્રતિક્રમણ નામક ચોથું આવશ્યક જાણવું. અહીં ગુરૂની સમક્ષ પાપ આલોચવું છે તેથી તેમના વિશેષ વિનયાર્થે દ્વાદશાવર્ત્ત વંદન કરવું, પછી "જો મે દેવસિયો અઇઆરો કઓ" તથા "સાત લાખ અને અઢાર પાપ સ્થાનક" ને આલોચવા, તે પાપની સામાન્ય આલોચના જાણવી. પછી "સંવસ્સવિ" કહેવું, તે ગુરૂ આગળ પ્રાયશ્ચિત માગવારૂપ છે. અત્ર ગુરૂ "પડિક્કમેહ" એટલે 'પ્રતિક્રમણ કરો' એમ કહે. એ પ્રકારના દશ માંહેલાં બીજા પ્રાયશ્ચિતને ગ્રહણ કરી, બેસીને મંગળિક અર્થે એક 'નવકાર' ગણો, સમતાની વૃદ્ધિને અર્થે "કરેમિભંતે" કહે. વારંવાર કરેમિભંતે કહેવાથી સમતાની વિશેષ વૃદ્ધિ થાય છે, જે અતિ આવશ્યક છે. પછી સામાન્ય પાપ આલોચવારૂપ "ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે દેવસિયો" કહે, પછી "વંદિત્તુ"

કહે તે વિશેષ સ્ફુટપણે પાપની આલોચનારૂપ છે. જે જે દોષ લાગ્યા હોય તે તે દોષોનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા મહા પશ્ચાત્તાપ પૂર્વક મહા વૈરાગ્યભાવથી ચિંતન કરવાનું છે, જેવા સંકલિષ્ટ અધ્યવસાય પાપ બાંધતી વખતે આવ્યા હોય તેવાજ અગર તેથી વધારે વિશુદ્ધ અધ્યવસાય પાપને આલોચતી વખતે આવે. તો તથાપ્રકારે યથાર્થ રીતે તે પાપનો ક્ષય થઈ શકે છે, અન્યથા પ્રતિક્રમણ કર્યા છતાં પણ પાપનો ક્ષય થતો નથી. ઉપયોગ વગરની ક્રિયા નિષ્ફળપ્રાય: થાય છે, માટે સાવધાનપણે આલોચના કરવાનું ખાસ ધ્યાનમાં રાખવું. વંદિત્તુ કહેતી વખતે ડાબો ઢીંચણ વાળીને જમીન ઉપર સ્થાપવો અને તે (ડાબા ઢીંચણ) ના તળીયા ઉપર જમણા પગની બાજુના પાછળના અધોભાગનો સર્વ ભાર આવે તેમ જમણો પગ ઉભો રાખી બેસવું, ખરી રીતે તો આ બે ઢીંચણ જેવી રીતે સ્થાપવાના કહ્યા છે તેવીજ રીતે ભૂમિપર ફક્ત બંને પગની અંગુલીજ સ્થાપીને ઉભડક બેસવાનું છે, તેમ ન બને તો ઉપર મુજબ બેસવું. આવા ઉત્કટ આસનથી ઉપયોગ એકાગ્ર થાય છે, અને તેથી અતિચારની ચિંતના બરાબર થાય છે. "તસ્સ ધમ્મસ્સ૦" ગાથાથી ઉભો થઈને શેષ "વંદિત્તુ" બોલે આ વિધિ ભારને ઉતારીને હળવો થનાર મજુરની પેઠે શ્રાવક પણ પાપરૂપી ભારથી હળવો થયો એમ સૂચવવા અર્થે છે. પછી ગુરૂતો અપરાધ ખમાવવા અર્થે બે વાંદણા પૂર્વક "અબ્ભુટ્ઠિયો અબ્ભિંતર" સૂત્રથી અપરાધ ખમાવે પ્રતિક્રમણ કરવાથી પણ જે અશુદ્ધ રહ્યા હોય તેવા ચારિત્રાચારના અતિચારની શુદ્ધિને માટે કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો છે તેથી પ્રથમ બે વાંદણા દે. અહિંથી પાંચમું આવશ્યક શરૂ થાય છે. ચારિત્રાચારની વિશુદ્ધિ

કષાયની ઉપશાંતિએજ થાય, તેથી આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સ્થવિરાદિ પ્રત્યે તથા સર્વ જીવ પ્રત્યે કરેલા અપરાધ ખમાવવા માટે "આયરિય ઉવજ્ઝાએ" સૂત્ર બોલે. તે પહેલાં વંદન કરે (બે વાંદણા દે) તેનું કારણ, જેમ હરેક ક્રિયા પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરીને કરવામાં આવે છે તેમ ગુરૂ સમીપની સર્વ ક્રિયા ગુરૂના બહુમાનાર્થે વંદન કરવા પૂર્વક કરવી તે છે. તેમજ આઠ કારણે વાંદણા દેવામાં આવે છે તેમાંનું કાયોત્સર્ગ પણ એક કારણ છે. અવગ્રહમાંથી પાછો ઓસરતો ઓસરતો "આયરિય ઉવજ્ઝાએ" બોલે, તે જાણે પોતે કષાય ચતુષ્ટથી પાછો નિવર્ત્તતો હોય એમ બતાવે છે. પછી સમતાની વૃદ્ધિ અર્થે "કરેમિભંતે" કહી પ્રથમ લખેલા હેતુ પ્રમાણે "ઇચ્છામિઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી" ઈત્યાદિ કહી બે લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. તેનું કારણ ચારિત્ર વિનાનું એકલું જ્ઞાન પાંગળું છે, ચારિત્ર સહિત જ્ઞાન સફળ થાય છે. બીજા આચારો કરતાં ચારિત્રાચારમાં વિશેષ દૂષણ લાગે છે, તેથી તેની વિશુદ્ધિ માટે પ્રથમ કાયોત્સર્ગ કરવો પછી સમ્યગ્‌ જ્ઞાનનું મૂળ દર્શન (શ્રદ્ધા-સમ્યક્) છે. તેથી દર્શનાચારની વિશુદ્ધિ માટે એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ જ્ઞાનાચારથી પ્રથમ કરવો. તેને માટે ચતુર્વિંશતિ જિનના ગુણોત્કીર્તનમાં "લોગસ્સ૦ સવ્વલોએ" ઈત્યાદિ કહીને કાઉસ્સગ્ગ કરે. પછી જ્ઞાનાચારની વિશુધ્ધિને અર્થે "પુખ્ખરવરદી૦ સુઅસ્સ ભગવઓ" ઈત્યાદિ કહેતો એક લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરે. પછી એ સર્વ આચારના નિરતિચારપણે સમ્યક્ આચરણથી ઉત્કૃષ્ટ ફળ પ્રાપ્ત કરનાર સર્વ સિદ્ધોને વંદન કરવારૂપ "સિધ્ધાણં બુધ્ધાણં" કહે. પછી શ્રુતજ્ઞાનથીજ સર્વ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાય છે, તે શ્રુતધર્મની વૃદ્ધિ શ્રુતદેવતાથી થતી હોવાથી તેના સ્મરણ અર્થે એક નવકારનો કાયોત્સર્ગ

કરી, પારીને "સુઅદેવયાની" સ્તુતિ કહે. સ્વલ્પ પ્રયાસે દેવતા સાધ્ય હોવાથી આઠ શ્વાસોચ્છ્વાસ (એક નવકારના આઠ શ્વાસોચ્છ્વાસ થાય છે) નો કાયોત્સર્ગ કરવો. તેજ પ્રમાણે જે ક્ષેત્રમાં આપણે રહીએ છીએ તે દેવતા અનુકૂળ હોય તો આપણું ધર્મકાર્ય નિર્વિઘ્નપણે પરિપૂર્ણ થાય તેથી તેના સ્મરણાર્થે પણ એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારીને "જીસે ખિત્તે સાહૂ" ની થોય કહેવી. પછી મંગલાર્થે એક નવકાર ગણી, બેસીને મુહપત્તિ પડિલેહવી, તે હવે પછી ગુરૂને દ્વાદશાવર્ત વંદન કરવું છે તેને અર્થે છે. લૌકિકમાં પણ રાજા અમુક કાર્ય બતાવે તે કર્યા બાદ પ્રણામ કરીને નિવેદન કરવાનું પ્રવર્તન છે, તેમ આ છેલ્લું વંદન સમજવું પચ્ચખ્ખાણરૂપી છઠ્ઠું આવશ્યક તો પહેલાંજ થઈ ગયું છે તેથી હવે તે કરવાનું નથી. પછી છ આવશ્યક સંભારવા પછી "ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" કહી બેસી ઉચ્ચ સ્વરે "નમો ખમાસમણાણં નમોઽર્હત્" ઇત્યાદિ પૂર્વક "નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય" ની ત્રણ સ્તુતિ અને "નમુત્થુણં તથા સ્તવન" કહેવા. "ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" એટલે અમે અનુશાસ્તિ–ગુરૂની આજ્ઞા–હિતશિક્ષાને ઇચ્છીએ છીએ, [1]તે આજ્ઞા પ્રમાણ કરવા રૂપ "નમો ખમાસમણાણં" ઇત્યાદિ પદથી ગુરૂને તથા પંચપરમેષ્ઠિને નમસ્કાર થાય છે. અને ઉચ્ચ સ્વરે ત્રણ સ્તુતિ તથા નમુત્થુણં અને સ્તવનક. હેવાય છે, તે "ષડાવશ્યક નિર્વિઘ્ને પૂર્ણ થયા" તેનો હર્ષ ઉત્પન્ન થયેલો છે એ સૂચવવા અર્થે છે. "નમોઽસ્તુ" તથા રાઈ

---

૧. અહીં ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞાપૂર્વક મેં પ્રતિક્રમણ કર્યું છે એમ સંભાવના કરવાની મતલબ એ છે કે પ્રતિક્રમણ સંબંધી હવે બીજા આદેશ ગુરૂમહારાજ પાસે માગવાના નથી.

પ્રતિક્રમણમાં "વિશાલલોચન" ને બદલે સ્ત્રી "સંસાર દાવાની" ત્રણ ગાથા કહે; કારણ કે "નમોઽસ્તુ, વિશાલ લોચન, નમોઽર્હત્" એ પૂર્વાન્તર્ગત છે, તેથી સ્ત્રી ન કહે, એમ કહેલું છે. પછી ઉત્કૃષ્ટ કાળે વર્તતા ૧૭૦ જિન વાંદવાઅર્થે 'વરકનક' કહે. તથા ચાર ખમાસમ પૂર્વક ગુર્વાદિકને વંદન કરે પછી અઢીદ્વીપમાં રહેલા મુનિઓના વંદન અર્થે "અઢ્ઢાઇજ્જેસુ" કહે. દરેક ક્રિયા દેવગુરૂના વંદનપૂર્વક શરૂ થાય અને દેવગુરૂના વંદનપૂર્વક પૂરી થાય, એ અર્થે અત્ર છેલ્લે પણ દેવગુરૂનું વંદન કરવામાં આવે છે. આ દેવગુરૂવંદન મુનિને નમોઽર્હત્થી ચાર ખમાસમણ દેવા સુધી જાણવું અને શ્રાવકને અઢ્ઢાઇજ્જેસુ કહેવા પર્યંત જાણવું. પછી પ્રથમના "કાઉસ્સગ્ગ" કરતાં રહેલ અતિચારને ટાળવા અર્થે દૈવસિક પ્રાયશ્ચિત વિશોધનાર્થે ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરે, પછી સંગળાથેં પ્રકટ લોગસ્સ કહી, બે ખમાસમણ દેવાપૂર્વક સજ્ઝાયના બે આદેશ માગી, બેસી, એક નવકાર ગણી સજ્ઝાય કહે. ત્રણ આચારની વિશુદ્ધિઅર્થે કાઉસ્સગ્ગો કરવામાં આવ્યા છે અને તપઆચારની વિશિદ્ધ માટે પચ્ચખ્ખાણ કર્યું છે, તેથી વિશુદ્ધિ થઈ ગઈ છે, તથા પ્રતિક્રમણ કરતાં જે વીર્ય ફોરવવું પડે તેથી વીર્યાચારની શુદ્ધિ થાય છે. સજ્ઝાય કહ્યા બાદ દુઃખક્ષય કર્મક્ષય નિમિત્તે ચાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. આ લોગસ્સ પૂરા કહેવા, બાકી સર્વ કાઉસ્સગ્ગો "ચંદેસુ નિમ્મલયરા" સુધી કહેવા. કાઉસ્સગ્ગ કર્યા પછી પારીને સંગળાથેં એક જણ "લઘુશાંતિ" કહે, બીજા કાયોત્સર્ગમાં જ સાંભળે. કાઉસ્સગ્ગ પારી પ્રકટ "લોગસ્સ" કહે. તે પછી ઇરિયાવહિ પ્રતિક્રમે તથા ચઉક્કસાયથી જયવીયરાય સુધી ચૈત્યવંદન કરી સામાયિક પારવા પર્યંત જે વિધિ છે તે સર્વ કરે.

સજ્ઝાય પછીની વિધિની હકીકત મૂળ ગ્રંથમાં નથી. તે વર્તમાન પ્રવૃત્તિને અનુસારે લખી છે. ઇતિ

•••••o•••••

રાઇપ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ.

પ્રથમ સામાયિક લઈ "કુસુમિણ[1] દુસુમિણ ઉહડ્ડાવણી રાઈ પાયચ્છિત્ત વિસોહણત્થં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં" ઇત્યાદિ કહી ચાર લોગસ્સનો ૧૦૮ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણ એટલે "સાગરવરગંભીરા" પદ સુધી ગણતાં એક લોગસ્સના ૨૭ પદ થાય તેને ચાર ગુણા કરતાં ૧૦૮ પદ થાય છે તેટલો કાયોત્સર્ગ કરવો. અત્ર એ વિ. શેષ છે કે કુસ્વપ્ન આવ્યું હોય અગર ન આવ્યું હોય તો ૧૦૦ શ્વાસોચ્છ્વાસ (ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ) નો કાયોત્સર્ગ કરે અને સ્વપ્નમાં સ્ત્રીસેવન થયું હોય તો ૧૦૮ શ્વાસોચ્છ્વાસનો કાયોત્સર્ગ કરે પણ પ્રમાદવશાત્ કેવું સ્વપ્ન આવ્યું હતું તેની સ્મૃતિ ન રહે, તેથી ૧૦૮ શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણનો કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રવર્ત્તન છે. એ કાયોત્સર્ગથી રાત્રિ સંબંધી ઘણાં પાપ દૂર થાય છે. પછી સર્વ ધર્માનુષ્ઠાન દેવગુરૂવંદન પૂર્વક કરવું, માટે પ્રથમ "જગચિંતામણિ" નું ચૈત્યવંદન "જયવીયરાય" પર્યંત કરવું. પછી "ભરહેસર"ની સજ્ઝાય ઉત્તમ પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓના નામ સ્મરણાર્થે કહેવામાં આવે છે. પછી ગુરૂમહારાજને સુખસાતા પૂછી રાઈ પડિક્કમણ ઠાઇને "શક્રસ્તવ" કહેવાય છે, તે પ્રતિક્રમણનો આરંભ થયો તેની પહેલાં દેવવંદન કરવા અર્થે છે. પ્રથમ ચૈત્યવંદન કર્યું પણ તે આવશ્યક બહારની ક્રિયા છે. પછી "કરેમિભંતે" કહે તે પહેલું આવશ્યક. પછી ચારિત્રાચાર, દર્શનાચાર તથા જ્ઞાનાચારની વિશુદ્ધિ અર્થે અનુક્રમે એક લોગસ્સ,

---

૧ રાગાદિમય કુસ્વપ્ન અને દ્વેષાદિમય દુઃસ્વપ્ન.

એક લોગસ્સ[1] તથા આઠ ગાથાનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવે છે. અત્ર ચારિત્રાચારનો એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં આવ્યો અને દૈવસિકમાં બે લોગસ્સનો કરવામાં આવે છે તેનું કારણ દિવસ કરતાં રાત્રીને વિષે પ્રવૃત્તિ ઓછી હોવાને લીધે પ્રાયઃ અલ્પ દોષ લાગે છે તે છે. દોષનું ચિંતવન ત્રીજા કાયોત્સર્ગમાં કરાય છે, અને પહેલા કાયોત્સર્ગમાં નહિ તેનું કારણ એ છે કે પહેલા કાયો-ત્સર્ગમાં નિદ્રાનો ઉદય હોય, તેથી દોષનું સંભારવું બરાબર ન થાય માટે ત્રીજામાં સંભારવામાં આવે છે. પહેલા કાઉસ્સગ્ગ પછી "લોગસ્સ" કહેવાય છે, તે બીજાં આવશ્યક. ત્રીજા આવશ્યકની મુહુપત્તિ પડિલેહીને વાંદણા દેવાય છે, તે ત્રીજું આવશ્યક. વાંદણા દીધા પછી ઇચ્છા૦ રાઇઅં આલોઉં૦, સાત લાખ, અ-ઢાર પાપસ્થાનક, વંદિત્તું, અબ્ભુટ્ઠીઓ વગેરે કહેવામાં આવે છે તે સર્વ ચોથા આવશ્યકની ક્રિયા છે, તેના હેતુ દૈવસિક પ્રતિ-ક્રમણ પેઠે જાણવા, પછી પ્રથમ ત્રણ આચારોના કાયોત્સર્ગથી પણ અશુદ્ધ રહેલા અતિચારોની એકત્ર શુદ્ધયર્થે તપ ચિંતવનનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો છે. તે ન આવડે તો સોળ નવકારનો કરે એમ પ્રવર્તન છે. પણ ખરી રીતે તો તપનું ચિંતવન કરવું જોઇએ, તેની વિધિ આ પ્રમાણે—"શ્રી વીર ભગવંતે છ માસી તપ કર્યો, હે ચેતન! તે તું કરી શકીશ? (અત્ર ઉત્તર મન-માં ચિંતવેવો કે) શકિત નથી, પરિણામ નથી તે એક ઉપવાસ ઓછો કર? શકિત નથી, પરિણામ નથી, તો બે ઉપવાસ ઓછા કર, એમ યાવત્—૨૯ ઉપવાસ ઓછા કરવા પર્યંત ચિંતવવું અને

---

[1] રાઇપ્રતિક્રમણનો કાઉસ્સગ્ગ ૫૦ શ્વાસોચ્છ્વાસ પ્રમાણ કહેલો છે તેથી ચારિત્રાચાર અને દર્શનાચારના મળી બે લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગને પાંચમા આવશ્યક તરીકે ગણવું ઠીક લાગે છે.

દરેક વખતે શક્તિ નથી, પરિણામ નથી; એમ મનમાં બોલવું. પછી પંચ માસી કર; ચઉ માસી કર, ત્રિમાસી કર, દ્વિમાસી કર, માસ ક્ષપણ કર, અહીં પણ દરેક વખતે ઉત્તર મનમાં ચિંતવતા જવું, પછી એક દિવસ ન્યૂન, બેદિવસ ન્યૂન, એમ તેર દિવસ ન્યૂન (૧૭ ઉપવાસ) સુધી વિચારવું. પછી ૩૪ ભક્ત (૧૬ ઉપવાસ) કરી શકીશ? ૩૨ ભક્ત કર, ૩૦ ભક્ત કર; એમ બબે ભકત ઓછા કરતાં યાવત્ ચોથ ભકત સુધી કહેવું. પછી એક ઉપવાસ કર, આયંબિલ કર, નિવિ કર, એકાસણું કર, અવઢ કર, પુરિમઢ કર, સાઢ્ઢપોરિસિ કર, પોરિસ કર, નમુક્કારસી મુઠ્ઠિસહિઅં કર, અહીં સર્વ સ્થાનકે શકિત નથી, પરિણામ નથી; એમ ચિંતવવુ પણ જે તપ કર્યો હોય પણ અત્યારે કરવો ન હોય ત્યાં કહેવું કે શકિત છે પણ પરિણામ નથી, અને છેલ્લે જે તપ કરવો હોય ત્યાં શકિત પણ છે અને પરિણામ પણ છે. એમ કહી કાયોત્સર્ગ પારીને લોગસ્સ કહેવો. પછી છઠ્ઠા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણા દેવા. પછી તીર્થવંદનાદિક કરી કાયોત્સર્ગમાં જે પચ્ચખ્ખાણ કરવા ધાર્યું હોય તે અત્ર પ્રકટપણે લેવું, એ છઠ્ઠું આવશ્યક. પછી ષડાવશ્યક પૂરા થયા તેનો હર્ષ થયો તેથી વીરસ્તુતિરૂપ "વિશાલલોચન" કહે, પણ મંદસ્વરે કહે. કારણકે ઉચ્ચ સ્વરે બોલવાથી હિંસક જીવો જાગી હિંસામાં પ્રવર્તે તો, તેનો કારણિક પોતે થાય. આખું રાઇપ્રતિક્રમણ મંદ સ્વરેજ કરવું જોઈએ. પછી ચાર થોઇએ દેવવંદન કરે. પછી ચાર ખમાસમણપૂર્વક ગુર્વાદિકને વાંદી, "અઢ્ઢાઇજ્જેસુ" કહે. પછી સીમંધરસ્વામીનું તથા સિદ્ધાચળજીનું ચૈત્યવંદન કરે. તે સમાચારી પ્રમાણે તથા સમાયકનો બે ઘડી કાળ પૂર્ણ કરવા માટે સૂચન થાય છે. આ પ્રતિક્રમણમાં "જગચિંતામણિ" તથા વિશા-

સલોચન એમ બે ચૈત્યવંદનો આવે છે, છતાં સીમંધરસ્વામી આદિના ચૈત્યવંદન કરીએ છીએ તે વિશેષ મંગળિકને અર્થે સમજવાં. તેજ પ્રમાણે સાંજના પ્રતિક્રમણમાં “નમોઽર્હત્ વર્દ્ધમાનાય” તથા “ચઉક્કસાય” ચૈત્યવંદનો આવે છે, છતાં આરંભમાં દેવવંદન કરીએ છીએ, તે પણ વિશેષ મંગળિકના અર્થે સમજવું. ભગવાનાદિને વાંદ્યા પહેલા શ્રાવક પોષધમાં હોય તો તે “બહુવેલ સંદિસાવુ” તથા “બહુવેલ કરશુ” એવા આદેશો માગે, છુટા શ્રાવકને તેમ કરવાનું નથી.

પખ્ખી, ચોમાસી અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણના સામાન્ય હેતુઓ.

સૂક્ષ્મ અને બાદર અતિચારની વિશુદ્ધિ માટે દિવસ અને રાત્રીને છેડે દેવસી અને રાઈ પ્રતિક્રણણ કરવા છતાં, પણ ચતુર્માસ અને સંવત્સરને અંતે પખ્ખી, ચોમાસી અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણ વિશેષ પ્રકારે કરાય છે. તે ઉત્તરીકરણ કરવાને અર્થે એટલે દેવસીરાઈ પ્રતિક્રમણ દરરોજ કરતાં છતાં પણ રહી ગયેલ દોષોનું નિવારણ કરવાને અર્થે સમજવું. જેમ શરીરને તૈલાદિ વડે સંસ્કાર કર્યા છતાં પણ ધુપ, વિલેપન અને આભૂષણાદિકે કરીને વિશેષે શોભિત કરે છે તેમ અહીં પણ વિશેષ શુદ્ધિ કરે છે. તેને માટે શાસ્ત્રકાર દષ્ટાંત આપે છે કે જેમ ઘરને હંમેશા સાફ કરવામાં આવે છે તોપણ પર્વાદિકને વિષે વિશેષ પ્રકારે એટલે ચારે બાજુથી ખુણેખોચરેથી સાફ કરવામાં આવે છે, તેમ અહીં પણ હંમેશ પ્રતિક્રમણ કરતાં છતાં પખ્ખી આદિ પ્રતિક્રમણ વિશેષ શુદ્ધિને માટે કરવાનાં છે. વળી નિત્ય પ્રતિક્રમણ

કરતાં કોઈક અતિચાર વિસ્મૃત થઈ ગયેલ હોય, સાંભર્યા છતાં ભયાદિકથી ગુરૂ સમક્ષ પ્રતિક્રમ્યો ન હોય અથવા તો પરિણામની મંદતાથી સમ્યક્ પ્રકારે પ્રતિક્રમેલ ન હોય, તેવા અતિચારને પ્રતિક્રમવા માટે પખ્ખી આદિ પ્રતિક્રમણ કરવાનાં છે.

પાક્ષિક (પખ્ખી) પ્રતિક્રમણમાં વંદિત્તા સુધી દેવસી પ્રતિક્રમણ પ્રમાણે વિધિ કરવાની છે તેથી તેના હેતુ દેવસી પ્રતિક્રમણ પ્રમાણે સમજી લેવા. ક્ષમા છે પ્રધાન જેમાં એવા સર્વ અનુષ્ઠાનો સફળ છે એમ જણાવવાને માટે **अब्भुट्ठिओहं संबुद्धाखामणेणं** ઈત્યાદિ પાઠવડે સંબુધ્ધ જે ગુર્વાદિક તેમને ખમાવવામાં આવે છે. અને ગુર્વાદિકને ખમાવવા છે તે માટે તે અગાઉ દ્વાદશાવર્ત્ત વંદન (વાંદણાં) દેવામાં આવે છે અને વાંદણાં દેતાં વિરાધનાનો સંભવ છે તેથી વાંદણાં અગાઉ શરૂઆતમાં પખ્ખિ મહુપત્તિ પડિલેહવાની છે. તે પછી સંક્ષેપ અને વિસ્તારથી પાપ આળોવવા માટે આલોચનસૂત્ર અને અતિચાર કહે અને પછી **सव्वस्सवि पक्खिय** ઈત્યાદિ સૂત્ર કહીને ઉપવાસાદિરૂપ પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરે. પછી પ્રત્યેક ખામણાવડે સર્વને ખમાવે તેની પહેલાં ને પછી વિનયાર્થે ગુરૂમહારાજને દ્વદશાવર્ત્ત વંદન કરે. પછી પાખીસૂત્ર ને વંદિત્તા સૂત્ર કહ્યા પછી બાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવામાં આવે છે તે પ્રતિક્રમણ કર્યા છતાં અશુદ્ધ રહેલા અતિચારોની શુદ્ધિને અર્થે જાણવો પછી **समत्तखामणेणं** ઈત્યાદિ વડે છેવટે ખમાવવામાં આવે છે, તે છેવટે કરેલા કાયોત્સર્ગમાં સ્થિત રહ્યા છતાં શુભ એકાગ્ર ભાવવડે કાંઈક અપરાધાદિ ન સાંભર્યા હોય તેને ખમાવવા માટે જાણવું. અથવા અહીં સર્વથા પાખી પ્રતિક્રમણની સમાપ્તિ થાય છે તેથી પ્રથમના ક્ષામણક પછી કાંઇ અપ્રીતિકારી થયું

હોય અથવા વિતથ (ખોટી) ક્રિયા થઇ હોય તો તે અહીં ખમાવવા માટે જાણવું. આ વિધિને ભગવંતે ત્રીજા વૈદ્યના ઔષધ સમાન કહી છે. પછી પખ્ખિખામણાં ખામવાનાં છે તેનો હેતુ ખામણાંના અર્થના પ્રસ્તાવે જણાયેલ છે ત્યાંથી જોઇ લેવો. ત્યાર પછી વંદિત્તાસૂત્ર પછીની વિધિ દેવસિ પ્રતિક્રમણ પ્રમાણે કરવાની છે. માટે તેના હેતુ દેવસિપ્રતિક્રમણ પેઠે જાણી લેવા. એમાં એટલું વિશેષ છે જે શ્રુતદેવતાને પખ્ખીસૂત્રને પ્રાંતે સંભારેલ હોવાથી તેના કાઉસ્સગ્ગને સ્થાને ભુવન દેવતાનો કાઉસ્સગ કરે. ક્ષેત્ર દેવતાની નિરંતર સ્મૃતિમાં ભુવનનું ક્ષેત્રાંતર્ગતપણું હોવાથી તત્ત્વથી તો તે પોતાની સ્મૃતિ પણ દરરોજ થઈ જાય છે, તોપણ પર્વે દિવસ તેનું વિશેષ બહુમાન કરવાના સાક્ષાત્ તેનો કાઉસ્સગ્ગ કરાય છે. આમાં પંચવિધ આચારની વિશુધ્ધિ આ પ્રમાણે જાણવી જ્ઞાનાદિ ગુણવાનની પ્રતિપત્તિરૂપ હોવાથી વાંદણાં અને સંબુદ્ધ ક્ષામણકથી જ્ઞાનાચારની, બાર લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગ પછી પ્રકટ લોગસ્સ (ચઉવિસત્થો) કહેવાવડે દર્શનાચારની; અતિચારની આલોચના, પ્રત્યેક ક્ષામણક, પખ્ખીસૂત્ર અને સમાપ્તક્ષામણક વગેરેથી ચારિત્રાચારની, તપની પ્રતિપત્તિ અને બાર લોગસ્સના કાઉસ્ગગ્ગ વગેરે વડે બાહ્ય અભ્યંતર તપઆચારની અને એ સર્વ પ્રકાર વડે સમ્યગ્ આરાધના કરવાથી વીર્યાચારવી વિશુધ્ધિ જાણવી. આ પ્રમાણે ચાતુર્માસિક અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં પણ સમજવું. સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણમાં ૪૦ લોગસ્સ ઉપર એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરાય છે તે નવકાર મંગળિક અર્થે સમજવો. આ "હેતુઓ" "પ્રતિક્રમણ ગર્ભ હેતુ" તથા "પ્રશ્નોત્તર રત્નચિંતામણી" ગ્રંથને આધારે લખવામાં આવ્યા છે.

महोपाध्याय-श्रीयशोविजयगणि-स्तुत्यष्टकम्

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

श्री-जैनशासननयामृतपूरसिन्धौ,
य-श्चारु चन्द्रककलां कलयाञ्चकार।
शो-भामनन्यसदृशं सुदृशां विधाता,
वि-द्यानिधिर्वरयशोविजयः स वन्द्यः ॥ १ ॥
ज-न्तूपकारकरणं करणाग्निवारि,
य-न्नाममन्त्रमनुसृत्य जनावलीयम्।
जै-नोदयाय यतते सततं प्रवीणा,
न-म्रा न के भुवि यशोविजयं नमेयुः ? ॥ २ ॥
सं-बोधबन्धुरधुरीणहृदा मुदासं-
स्क्र-त्याभियुक्तिवतिमागममार्गवृत्त्या।
त-त्कालमद्भुतमतीन्विबुधान्विजेता,
पा-ण्योऽन्यना किमु यशोविजयेन तुल्यः ? ॥ ३ ॥
ठ-प्रौढिमानमखिलं परिखण्डयन्तं,
शा-स्त्रोधमुत्तममतीनमनोहरन्तम्।
ला-भमद्रं कृतवते यतमानसाय,
म-न्ये नतिं ननु यशोविजयायकुर्याम् ॥ ४ ॥
हे-यप्रकाशनपटिष्ठ वरिष्ठशुद्धेः,
शा-स्तुः प्रपञ्चपटुवा‍ग्दिवरेण्यबुद्धेः।

न-म्राशैर्यैर्बुधगणर्नतपादपद्मात् ,
पु-ष्टप्रभः किमु यशोविजयाद्विदोऽन्यः ॥ ५ ॥
श्री-ज्यानियुक्तमनसो मतिशोधनस्य,
या-च्यप्रवृत्तिपवनस्य यशोधनस्य ।
च्चि-त्रप्रपूतचरितोचितधर्मवृत्ते-
रं-हो विनश्यति यशोविजयस्य नाम्ना ॥ ६ ॥
स-त्काव्यशक्तिवशसाधितवाणिमन्त्रे,
मे-धाप्रकर्षपरिभावितसर्वतन्त्रे ।
ध-र्मध्वजीरवरतानृपपूज्यताद्यां,
तां-तां निबोधत यशोविजये गुणालीम् ॥
भू-भूषण ! मतन्नुकर्मकृतोपकार !
व-र्य ! प्रपन्नतपसां यतमानमुख्य !
ल-ब्धोदय ! प्रवरपण्डितमण्डितांह्रे !
ये-यं तवावतु यशोविजय ! प्रशस्तिः ॥ ८ ॥
इत्थं लेशविवर्णितोर्जितगुणग्रामो गुणिग्रामणी-
र्द्वीताद्भुतभूरिभाग्यविभवो वैदुष्यविद्याश्रयैः ।
कल्याणाङ्कुरवर्धने जलधर प्रोद्यत्प्रभावाकरः,
श्रीसान्न्यायविशारदो विजयते स्वर्नाथमान्योऽधुना ॥ ९ ॥

इति मुनिप्रवरमुनिश्रीकेसरविजयचरणसरोजसेविना
मुनिकल्याणविजयेन विनिर्मितं महोपाध्याय-
श्रीयशोविजयगणिस्तुत्यष्टकम् ॥

શુદ્ધિપત્રક

પાનુ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૦૭	૧	ધમ્માઈઆલસ્ક	ધમ્માઈઆરસ્સ
૧૧૩	૮	મપ્પમસ્સત્થે	મપ્પસત્થે
૧૧૩	૯	પણાય	પમાય
૧૧૪	૯	આયરિ	આયરિય
૧૧૭	૨	પરિણામે	પરિમાણે
૧૨૯	૬	અસ્સંજસેસુ	અસ્સંજએસુ
૧૪૬	૮	સહશૈરિતિ	સદ્દશૈરિતિ
૧૪૬	૧૦	જિનેદ્રાઃ	જિનેન્દ્રાઃ
૧૪૮	૧૪	હર્ષભરાત	હર્ષભરાત્
૧૫૨	૨	દાદાતુ	દદાતુ
૧૬૦	૧૦	વિજયયે	વિજયે
૨૦૮	૧૮	વાચાઃ	વાચઃ
૨૨૦	૧૩	શ્રી ઋષભાચૌ	શ્રી ઋષભાદ્યૌ
૨૪૩	૪	મંગવ	મંગલ
૨૪૩	૫	ધારેઈ	ધારેઇ
૨૫૮	૪	ઇએ	ઇઅ
૨૭૦	૧૪	રજિઅં	રંજિઅં
૩૫૭	૨૧	તલપુરઃ	તૈલપુરઃ
૩૭૫	૬	મયખ	મયૂખ
૪૦૭	૧૮	ભવ્યઃ	ભવ્યૈઃ
૪૭૫	૧૨	પરણાય	પૂરણાય
૪૭૫	૧૮	પીયષ	પીયૂષ

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

श्री पार्श्वनाथाय नमः

પ્રતિક્રમણનાં સૂત્રો.

અર્થ સહિત.

પ્રથમ નવકાર સૂત્ર પંચમંગલરૂપ

શબ્દાર્થ.

નમો-નમસ્કાર હો.
સિદ્ધાણં-સિદ્ધ ભગવાનોને.
ઉવજ્ઝાયાણં-ઉપાધ્યાય મહારાજાઓને.
એસો-એ.
સવ્વપાવ-બધા પાપને.
મંગલાણં-મંગલોમાં.
ચ-અને.
હવઇ-છે.
અરિહંતાણં-અરિહંત ભગવાનોને.
આયરિયાણં-આચાર્ય મહારાજાઓને.
લોએ-લોકમાં.
સવ્વસાહૂણં-સર્વ સાધુઓને.
પંચનમુક્કારો-પાંચેને કરેલ નમસ્કાર.
પ્પણાસણો-નાશ કરનાર.
સવ્વેસિં-સર્વને વિષે.
પઢમં-પ્રથમ.
મંગલં-મંગળરૂપ.

*નમો અરિહંતાણં ॥૧॥

શ્રી અરિહંત (પરમાત્મા) ને નમસ્કાર થાઓ. ૧

---

* કેવળજ્ઞાન પામીને ભવ્ય જીવોને બોધ દેતા અગર બોધ દેવાને વિચરતા તીર્થંકર મહારાજા તે શ્રી **અરિહંત** તેમના બાર ગુણ આ પ્રમાણે.

૧ **અશોક વૃક્ષ**—જ્યાં ભગવંતનું સમવસરણ રચાય ત્યાં ભગવંતના દેહથી બારગુણ આસોપાલવનું વૃક્ષ દેવતા રચે છે. જેના નીચે બેસી ભગવંત ધર્મોપદેશ આપે છે તે.

૨ **સુરપુષ્પવૃષ્ટિ**—એક યોજન પ્રમાણ સમવસરણ ભૂમિમાં જળ સ્થળમાં ઉત્પન્ન થયેલા સુગંધી પંચવર્ણી સચિત્ત ફુલોની વૃષ્ટિ ઢીંચણ પ્રમાણ દેવતા કરે છે તે.

૩ **દિવ્ય ધ્વની**—ભગવંતની વાણીને માલવકોશ રાગ, વીણા, વાંસળી, આદિકના સ્વર વડે દેવતા પૂરે તે.

૪ **ચામર**—રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડીવાળા ચાર જોડી શ્વેત ચામરો સમવસરણમાં દેવતાઓ ભગવંતને વીંઝે છે તે.

૫ **આસન**—ભગવંતને બેસવાને રત્નજડિત સુવર્ણમય સિંહાસન દેવતાઓ સમવસરણમાં રચે છે તે.

૬ **ભામંડળ**—ભગવંતના મસ્તકની પાછળ શરદ્ઋતુના સૂર્યના કિરણજેવું ઉગ્ર તેજવાળું ભામંડળ (તેજનું માંડલું) દેવતા રચે છે તે. ભગવંતના તેજને પોતાના તેજમાં સંહરી લે છે તે ન હોય તો ભગવંતના મુખ સામું જોઈ શકાય નહિ.

૭ **દુંદુભિ**—ભગવંતના સમવસરણ વખતે દેવતાઓ દેવદુંદુભિ વગેરે વાજીંત્રો વગાડે છે તે. એ એમ સૂચવે છે કે હે ભવ્યો ! તમે શીવપુરના સથવારા તુલ્ય આ ભગવંતને સેવો.

૮ **છત્ર**—સમવસરણમાં ભગવંતના મસ્તકઉપર ઉપરા ઉપર શરદ્ઋતુના ચંદ્રતુલ્ય ઉજ્વલ અને મોતીની હારોએ સુશોભિત ત્રણ ત્રણ છત્રો દેવતાઓ રચે છે તે. ભગવંત સમવસરણમાં પૂર્વાભિમુખે બેસે છે અને

નમો સિદ્ધાણં ॥૨॥

શ્રી સિદ્ધ (પરમાત્મા) ને નમસ્કાર થાઓ. ૨

બીજી ત્રણ દિશાઓમાં ભગવંતના જેવા પ્રતિબિંબો દેવતાઓ સ્થાપે છે, તેથી બાર છત્ર સમવસરણમાં હોય. એ એમ સૂચવે છે કે ત્રણ ભુવનના સ્વામિ એવા આ ભગવંતને તમે ભજ્યો સેવો ! સમવસરણ ન હોય ત્યારે પણ આઠ પ્રાતિહાર્ય તો હોયજ છે.

અતિશય એટલે ઉત્કૃષ્ટતા. વિશિષ્ટ ચમત્કારવાળો ગુણ. આ મૂળ ચાર છે.

૧ **અપાયાપગમાતિશય**—(અપાય–ઉપદ્રવ તેનો અપગમ–નાશ) આ બે પ્રકારનાં છેઃ—

અ—સ્વાશ્રયી—એટલે પોતાના સંબંધમાં અપાય એટલે ઉપદ્રવનો દ્રવ્યથી અને ભાવથી નાશ કર્યો છે તે.

દ્રવ્ય ઉપદ્રવ—સર્વ રોગો. આ પોતાને ક્ષય થઈ ગયા હોય છે.

ભાવ ઉપદ્રવ—અંતરંગ એવા અઢાર દૂષણ. આ અઢાર નીચે પ્રમાણે

(૧) દાનાંતરાય. (૨) લાભાંતરાય. (૩) વીર્યાંતરાય. (૪) ભોગાંતરાય. (૫) ઉપભોગાંતરાય. (૬) હાસ્ય. (૭) રતિ. (૮) અરતિ. (૯) ભય. (૧૦) શોક. (૧૧) જુગુપ્સા–નિંદા (૧૨) કામ (૧૩) મિથ્યાત્વ. (૧૪) અજ્ઞાન. (૧૫) નિદ્રા. (૧૬) અવિરતિ. (૧૭) રાગ. (૧૮) દ્વેષ.

આ રીતે સ્વાશ્રયી અપાયાપગમાતિશય.

બ પરાશ્રયી અપાયાપગમ અતિશય—કે જેનાથી પારકાના ઉપદ્રવ નાશ પામે, એટલે જ્યાં ભગવાન્ વિચરે, ત્યાં દરેક દિશામાં મળીને સવાસો જોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ, મરકી, વૈર, અતિવૃષ્ટિ. દુકાળ આદિ થાય નહિં.

૨—**જ્ઞાનાતિશય**—જેનાથી ભગવાન લોકાલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે જાણે છે તે, કારણ કે તેમને કેવળજ્ઞાન છે તેથી કાંઈ પણ તેમને અજ્ઞાત રહી શકતુ નથી.

નમો આયરિયાણં ॥૩॥

શ્રી આચાર્ય (મહારાજ) ને નમસ્કાર થાઓ. ૩

૩—**પૂજાતિશય**—જેનાથી શ્રીતીર્થંકર સર્વને પૂજ્ય છે, એટલે ભગવંતની પૂજા રાજા, બલદેવાદિ, દેવતા–ઈંદ્ર આદિ કરે છે અગર કરવાની અભિલાષા કરે છે તે.

૪—**વચનાતિશય**—જેનાથી શ્રીતીર્થંકરની વાણી દેવ, મનુષ્ય અને તિર્યંચને પોત પોતાની ભાષામાં સમજાય છે. કારણ કે તેમની વાણી સંસ્કારાદિક ગુણવાળી છે. આ વાણી ૩૫ ગુણે સહિત છે તે ગુણો નીચે પ્રમાણેઃ—

૧ સર્વ ઠેકાણે સમજાય તેવી. ૨ યોજન પ્રમાણ સંભળાય તેવી. ૩ પ્રૌઢ. ૪ મેઘ જેવી ગંભીર. ૫ શબ્દવડે સ્પષ્ટ. ૬ સંતોષકારક. ૭ દરેક મનુષ્ય એમ જાણે જે મનેજ કહે છે એવી. ૮ પુષ્ટ અર્થવાળી. ૯ પૂર્વાપર વિરોધરહિત. ૧૦ મહા પુરૂષને છાજે એવી. ૧૧. સંદેહ વગરની. ૧૨ દૂષણરહિત અર્થવાળી. ૧૩ કઠણ વિષયને સહેલો કરે એવી. ૧૪ જ્યાં જેવું શોભે તેવું બોલાય એવી. ૧૫ ષટ્ દ્રવ્ય અને નવ તત્ત્વને પુષ્ટ કરે એવી. ૧૬ પ્રયોજન સહિત. ૧૭ પદ રચના સહિત. ૧૮ ૭ દ્રવ્ય નવતત્ત્વે પટુતા સહિત. ૧૯ મધુર. ૨૦ પારકો મર્મ જણાઈ ન આવે એવી ચતુરાઈવાળી. ૨૧ ધર્મ–અર્થ પ્રતિબદ્ધ. ૨૨ દીપ સમાન પ્રકાશ–અર્થ સહિત. ૨૨ પરનિંદા અને પોતાના વખાણ વગરની. ૨૪ કર્તા, કર્મ, ક્રિયા, કાળ, વિભક્તિસહિત, ૨૫ આશ્ચર્યકારી. ૨૬ વક્તા સર્વગુણસંપન્ન છે એવું જેમા લાગે તેવી. ૨૭ ધૈર્યવાળી. ૨૮ વિલંબ રહિત ૨૯ ભ્રાંતિ રહિત. ૩૦ સર્વ પોતાની ભાષામાં સમજે એવી. ૩૧ શિષ્ટ બુદ્ધિ ઉપજાવે એવી. ૩૨ પદના અર્થને અનેકપણે વિશેષ આરોપણ કરી બોલે તેવી ૩૩ સાહસિકપણે બોલે એવી. ૩૪ પુનરુક્તિદોષ વગરની. ૩૫ સાંભળનારને ખેદ ન ઉપજે એવી.

નમો ઉવજ્ઝાયાણં ॥૪॥

શ્રી ઉપાધ્યાય (મહારાજ) ને નમસ્કાર થાઓ. ૪

આઠ પ્રાતિહાર્યના આઠ અને ચાર મુળ અતિશયના ચાર મળી કુલ ૧૨ ગુણ અરિહંત ભગવાનના જાણવા.

આઠ કર્મનો ક્ષય કરીને સાધ્યું છે મોક્ષપદ જેણે તે **સિદ્ધ** ભગવાનના આઠ ગુણ છે તે આ પ્રમાણે–

૧ અનંત જ્ઞાન—જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે જાણે છે.

૨ અનંત દર્શન—દર્શનાવરણીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આથી લોકાલોકના સ્વરૂપને સમસ્ત પ્રકારે દેખે છે.

૩ અવ્યાબાધ સુખ—વેદનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી સર્વ પ્રકારની પીડા રહિત–નિરૂપાધિકપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૪ અનંત ચારિત્ર—મોહનીય કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. આમાં ક્ષાયિક સમ્યકત્વ અને યથાખ્યાત ચારિત્રનો સમાવેશ થાય છે. આથી સિદ્ધ ભગવાન સ્વભાવમાં સદા અવસ્થિત રહે છે; તેજ ત્યાં ચારિત્ર છે.

૫ અક્ષયસ્થિતિ—આયુ કર્મનો ક્ષય થવાથી નાશ નહિ થાય એવી અનંત સ્થિતિ પ્રાપ્ત થાય છે. સિદ્ધની સ્થિતિ આદિ છે પણ અંત નથી તેથી સાદિ અનંત કહેવાય છે.

૬ અરૂપીપણું—નામ કર્મનો ક્ષય થવાથી વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરહિત થાય છે કેમકે શરીર હોય તો એ ગુણો રહે છે, પણ સિદ્ધને શરીર નથી. તેથી અરૂપીપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

૭ અગુરૂલઘુ—ગોત્ર કર્મનો ક્ષય થવાથી આ ગુણ પ્રાપ્ત થાય છે. તેથી ભારે હળવો અથવા ઉંચ નીચપણાનો વ્યવહાર રહેતો નથી.

૮ અનંતવીર્ય—અંતરાયકર્મનો ક્ષય થવાથી અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ અને અનંત વીર્ય–શક્તિ પ્રાપ્ત

નમો લોએ સવ્વસાહૂણં ॥૫॥

(અઢીદ્વીપ પ્રમાણ) લોકક્ષેત્રમધ્યેના સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર થાઓ. ૫

થાય છે–સમસ્ત લોકને અલોક અને અલોકને લોક કરી શકે તેવી શક્તિ સ્વાભાવિક સિદ્ધમાં રહેલ છે; છતાં તેવું વીર્ય કદી ફેરવતા નથી અને ફેરવશે નહિ કેમકે પુદ્ગલ સાથેની પ્રવૃત્તિ એ તેમનો ધર્મ નથી. એ ગુણથી–પોતાના આત્મિક ગુણોને છે તેવાને તેવા રૂપે ધારી રાખે, ફેરફાર થવા દે નહિ,

પાંચ આચારને પાળે અને બીજાને પળાવે એવા અને વળી ધર્મના નાયક છે તે **આચાર્ય** મહારાજાના છત્રીશ ગુણો છે તે નીચે પ્રમાણેઃ—

૧ સ્પર્શનેંદ્રિય (ત્વચા–શરીર), ૨ રસનેંદ્રિય (જીભ), ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય (નાક), ૪ નેત્રેંદ્રિય (આંખ) અને ૫ શ્રોતેંદ્રિય (કાન) એ પાંચ ઇંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષયોમાં મનગમતા ઉપર રાગ અને અણગમતા ઉપર દ્વેષ આચાર્ય મહારાજ કરે નહિ.

બ્રહ્મચર્યની નવ પ્રકારની ગુપ્તિ એટલે શીયલની નવ વાડોને જાળવી રાખે. ક્ષેત્રનું જેમ વાડથી રક્ષણ થાય છે તેમ આ નવ વાડોથી શીયળનું રક્ષણ થાય છે.

૧ સ્ત્રી પશુ નપુંસક જ્યાં ન હોય ત્યાં વસે.

૨ સ્ત્રીની સાથે રાગથી વાતો કરે નહિ.

૩ સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પુરૂષ બે ઘડી સુધી બેસે નહિ અને પુરૂષ બેઠા હોય તે આસને સ્ત્રી ત્રણ પહોર સુધી બેસે નહિ.

૪ રાગ વડે સ્ત્રીના અંગોપાંગ જૂએ નહિ.

૫ સ્ત્રી પુરૂષ સુતા હોય અગર કામભોગની વાત કરતા હોય ત્યાં ભીંતના આંતરે રહે નહિ.

૬ અગાઉ ભોગવેલા વિષયાદિને સંભારે નહિ.

૭ સ્નિગ્ધ આહાર કરે નહિ.

એસો પંચનમુક્કારો ॥૬॥

એ પાંચેને કરેલ નમસ્કાર (નવકાર સૂત્ર). ૧

૮ નીરસ એવો પણ અધિક આહાર કરે નહિ.

૯ શરીરની શોભા ટાપટીપ કરે નહિ.

સંસારની પરંપરા જેનાથી વધે તે **કષાય** તેના ચાર પ્રકાર છે ૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ એ ચાર કષાય આચાર્ય મહારાજ કરે નહિ.

મહાવ્રત એટલે મોટાં વ્રત–પાળવામાં આકરાં હોય તે **મહાવ્રત** પાંચ છે.

૧ **પ્રાણાતિપાત વિરમણ**—કોઈ જીવનો વધ કરવો નહિ.

૨ **મૃષાવાદ વિરમણ**—ગમે તેવું કષ્ટ આવી પડે તેમ હોય તોપણ અસત્ય વચન બોલવું નહિ.

૩ **અદત્તાદાન વિરમણ**—કોઈની અણુ આપેલી નજીવી ચીજ પણ લેવી નહિ.

૪ **મૈથુનવિરમણ**—મન વચન કાયાએ કરીને બ્રહ્મચર્ય પાળવું–વિષય સુખ ભોગવવા નહિ.

પરિગ્રહ વિરમણ—કોઈપણ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવો નહિ તેમજ ધર્મોપકરણ પુસ્તક આદિ વસ્તુ પોતાની પાસે હોય તેના ઉપર મુર્છા રાખવી નહિ. એ પાંચ મહાવ્રત સાધુ મુનિરાજ પાળે છે.

આચાર્ય મહારાજ જે પાંચ આચારને પાળે છે તે આ પ્રમાણે—

૧ **જ્ઞાનાચાર**—જ્ઞાન ભણે ભણાવે, લખે લખાવે, જ્ઞાન ભંડાર કરે કરાવે, ભણનારને સહાય આપે.

૨ **દર્શનાચાર**—શુદ્ધ સમ્યક્ત્વને પોતે પાળે, બીજાને પળાવે અને સમ્યક્ત્વથી પડતાને સમજાવી સ્થિર કરે.

૩ **ચારિત્રાચાર**—પોતે શુદ્ધ ચારિત્ર પાળે, બીજાને પળાવે અને પાળનારને અનુમોદે.

સવ્વપાવપ્પણાસણો ॥૭॥

સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે. ૭

૪ **તપ આચાર**—૭ બાહ્ય અને ૭ અભ્યંતર એમ બાર પ્રકારનો તપ પોતે કરે, કરાવે અને કરતાને અનુમોદન આપે.

૫ **વીર્યાચાર**—ધર્માનુષ્ટાન (ધર્મક્રિયા) કરવામાં છતી શક્તિ ગોપવે નહિ તથા તમામ આચાર પાળવામાં વીર્યશક્તિ સંપૂર્ણ રીતે ફોરવે તે.

ચારિત્ર ધર્મની રક્ષાને અર્થે મુનિને પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપી આઠ પ્રવચનની માતાને પાળવાની જરૂર છે. તે આ પ્રમાણે—

૧ **ઇર્યાસમિતિ**—સાડાત્રણ હાથ મોં આગળ દૃષ્ટિ નીચી રાખીને ચાલવું.

૨ **ભાષાસમિતિ**—સાવદ્ય વચન બોલવું નહિ.

૩ **એષણાસમિતિ**—અપ્રાસુક આહાર પાણી આદિ વહોરવાં નહિ.

૪ **આદાન નિક્ષેપણાસમિતિ**—વસ્ત્ર પાત્ર અણપુંજી ભૂમિ ઉપર લેવુ મૂકવું નહિ.

૫ **પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ**—મલ મૂત્ર અણપુંજી જીવાકુલ ભુમિએ પરઠવવું નહિ.

૧ **મનગુપ્તિ**—મનમાં આર્ત્ત રૌદ્ર ધ્યાન ધ્યાવાં નહિ.

૨ **વચનગુપ્તિ**—નિરવદ્ય વચન પણ કારણ વિના બોલવાં નહિ.

૩ **કાયગુપ્તિ**—શરીર અણપડિલેહ્યું હલાવવું નહિ.

પાંચ ઇંદ્રિયના વિષયને સંવરનાર તેથી ૫ ગુણ, નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર તેથી નવ, ચાર પ્રકારના કષાય રહિત તેથી ચાર, પાંચ મહાવ્રતના પાંચ, આચારના ૫, પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ મળી અષ્ટ પ્રવચન માતાના આઠ, એમ સર્વ મળીને છત્રીસ ગુણ આચાર્ય મહારાજના થયા.

મંગલાણં ચ સવ્વેસિં

વળી સર્વ મંગલોમાં.

પઢમં હવઇ મંગલં ॥૮॥

પ્રથમ મંગલ (કલ્યાણરૂપ) છે. ૮

પદ (૯) સંપદા (૮) ગુરૂ (૭) લઘુ (૬૧) સર્વવર્ણ (૬૮).

ઇતિ નવકાર સૂત્ર. ૧

સિદ્ધાંત ભણે તથા બીજાઓને ભણાવે તે **ઉપાધ્યાય–પાઠક–વાચક** તેના ગુણ ૨૫:—

૧ આચારાંગ, ૨ સૂયગડાંગ, ૩ ઠાણાંગ, ૪ સમવાયાંગ, ૫ ભગવતી, ૬ જ્ઞાતા–ધર્મકથા, ૭ ઉપાશક દશાંગ, ૮ અંતગડ, ૯ અનુત્તરોવવાઈ, ૧૦ પ્રશ્ન વ્યાકરણ અને ૧૧ વિપાક એ અગ્યાર અંગ અને ૧ ઉવવાઈ, ૨ રાયપસેણી, ૩ જીવાભિગમ, ૪ પન્નવણા, ૫ જંબુદ્વીપ પન્નત્તિ, ૬ ચંદપન્નત્તિ ૭ સૂરિપન્નત્તિ, ૮ કપ્પિયા, ૯ કપ્પવડંસિયા, ૧૦ પુપ્ફિયા, ૧૧ પુપ્ફ ચૂલિયા અને ૧૨ વહ્નિ–દશાંગ એ બાર ઉપાંગને ભણે ભણાવે તેથી ૨૩ ગુણ થયા. ૨૪ ચરણસિત્તરિ અને ૨૫ કરણસિત્તરિને પાળે એમ ૨૫ ગુણો થયા.

મોક્ષ માર્ગ સાધવા માટે યત્ન કરે તે સાધુ તેના ગુણ ૨૭ તે આ પ્રમાણે જાણવા—

૧ પ્રાણાતિપાત વિરમણ, ૨ મૃષાવાદ વિરમણ, ૩ અદત્તાદાન વિરમણ, ૪ મૈથુન વિરમણ અને ૫ પરિગ્રહ વિરમણ. એ પાંચ મહાવ્રત અને ૬ રાત્રિભોજન વિરમણ એ ૭ વ્રતને પાળે તેથી ૭ ગુણ. ૭થી ૧૨ પૃથ્વીકાય અપકાય, તેઉકાય, વાઉકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય એ છકાયની રક્ષા કરે તેથી ૭ ગુણ. ૧૩ થી ૧૭ પાંચ ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ કરે એટલે તેનાં વિષયવિકારોને રોકે તેથી પાંચ ગુણ. ૧૮ લોભનો નિગ્રહ. ૧૯ ક્ષમાનું ધા-

૨. ॥ પંચિંદિય સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

પંચિંદિઅ-પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયોને.
સંવરણો-રોકનાર.
તહ-તથા.
નવવિહ-નવ પ્રકારના.
બંભચેર-બ્રહ્મચર્યની.
ગુત્તિધરો-વાડને ધારણ કરનારા.
ચઉવિહ-ચાર પ્રકારના.
કસાય-કષાયથી.
મુક્કો-મુકાએલા.
ઇય-એ.
અઠ્ઠારસગુણેહિં-અઢાર ગુણોવડે.
સંજુત્તો-યુક્ત.
પંચમહવ્વય-પાંચ મહાવ્રતોએ.
જુત્તો-યુક્ત.
પંચવિહાયાર-પાંચ પ્રકારના આચારને
પાલણસમથ્થો-પાળવામાં સમર્થ.
પંચસમિઓ-પાંચ પ્રકારની સમિતિએ યુક્ત.
તિગુત્તો-ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત.
છત્તીસગુણો-છત્રીશ ગુણોએ યુક્ત.
ગુરૂ-ગુરૂ.
મજઝ-મારા.

રણ કરવું. ૨૦ ચિત્તની નિર્મળતા રાખવી. ૨૧ વિશુદ્ધ રીતે વસ્ત્રની પડિલેહણા કરવી. ૨૨ સંયમ યોગમાં પ્રવૃત્ત રહેવું. (૫ સમિતિ ૩ ગુપ્તિ આદરવા; નિદ્રા, વિકથા અને અવિવેક ત્યજવા). ૨૩ અકુશળ મનનો સંરોધ. એટલે માઠા માર્ગે જતાં મનને રોકવું ૨૪ અકુશળ વચન સંરોધ. ૨૫ અકુશળ કાયાનો સંરોધ. ૨૬ શીતાદિ પરિસહ સહન કરવા અને ૨૭ મરણાદિ ઉપસર્ગ સહેવા એમ ૨૭ થયાં.

એ પ્રકારે અરિહંતના ૧૨, સિદ્ધના ૮, આચાર્યના ૩૬, ઉપાધ્યાયના ૨૫, અને સાધુના ૨૭ મળી કુલ્લે ૧૦૮ ગુણ પંચપરમેષ્ઠિના જાણવા.

પંચિંદિઅ-સંવરણો,

પાંચ ઇંદ્રિયો (ના વિષયો) ને રોકનાર,

તહ નવવિહ-બંભચેર-ગુત્તિધરો ।।

તથા નવપ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિના ધરનાર,

ચઉવિહ-કસાય-મુક્કો ।।

ચાર પ્રકારના કષાયથી મુક્ત,

ઇઅ અઠારસ-ગુણેહિં સંજુત્તો ।।૧।।

એ અઢાર ગુણોએ સહિત ૧

પંચ-મહવ્વયજુત્તો,

પાંચ મહાવ્રતે યુક્ત,

પંચ-વિહાયારપાલણ-સમત્થો ।।

પાંચ પ્રકારના આચાર પાળવાને સમર્થ,

પંચ-સમિઓ તિગુત્તો,

પાંચ સમિતિએ સમિતા (અને) ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્ત,

છત્તીસગુણો ગુરૂ મજ્ઝ ।।૨।।

(એ) [1]છત્રીશ ગુણોએ સહિત (તે) મારા ગુરૂ (છે). ૨
પદ (૮) ગાથા (૨) ગુરૂ (૧૦) લઘુ (૭૦) સર્વવર્ણ (૮૦).

ઇતિ પંચિંદિઅ સૂત્ર-૨.

---

૧ આ છત્રીસ ગુણોનું વર્ણન નવકારની ફુટનોટમાંથી જોઈ લેવું.

૩ ખમાસમણ વા પ્રણિપાત સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામિ-હું ઇચ્છું છું.
વંદિઉં-વાંદવાને.
નિસીહિઆએ-પાપ વ્યાપાર ત્યાગ કર્યો છે એવા શરીરવડે.
ખમાસમણો-હે ક્ષમાશ્રમણ, સાધુજી !
જાવણિજ્જાએ-શક્તિ સહિત એવા.
મત્થએણ-મસ્તકથી.
વંદામિ-હું વંદના કરૂં છું.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો ! વંદિઉં જાવણિજ્જાએ નિસીહિઆએ મત્થએણ વંદામિ. ઇતિ. ॥૩॥

અર્થ:—હે [1]ક્ષમાશ્રમણ ! મારા શરીરની શક્તિ સહિત તથા પાપવ્યાપાર તજીને (આપના ચરણકમલને) વાંદવાને ઇચ્છું છું (અને) મસ્તકે કરી વાંદું છું. ૩

ગુરૂ (૩) લઘુ (૨૫) સર્વવર્ણ (૨૮).

---

૪ ॥ અથ સદ્ગુરૂને શાતા સુખપૃચ્છા ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છકાર-ઇચ્છા કરૂં છું.
સુહરાઇ-સુખે રાત્રિ.
સુખતપ-સુખે તપશ્ચર્યામાં.
સુખસંજમજાત્રા-સુખે સંયમયાત્રામાં.
સુહ દેવસિ-સુખે દિવસ.
શરીર નિરાબાધ-રોગ રહિત શરીરે.
નિર્વહોછોજી-પ્રવર્ત્તો છોજી.

---

૧ હે ક્ષમાસહિત તપસ્વી મુનિરાજ.

ઇચ્છકાર, સુહરાઇ,[1] સુહદેવસિ,[2] સુખ-તપ, શરીર નિરાબાધ, સુખસંજમજાત્રા નિર્વહો છોજી, સ્વામી શાતા છેજી? ભાત પાણીનો લાભ દેજોજી ॥ઇતિ॥૪॥

અર્થ—(હે ગુરૂજી !) આપ સુખે રાત્રિ, સુખે દિવસ, સુખે તપશ્ચર્યામાં, શરીર સંબંધી રોગરહિતપણામાં, સુખે સંયમ યાત્રામાં પ્રવર્ત્તો છો જી, એમ ઈચ્છું છું. સ્વામી શાતા છે જી? ભાત પાણીનો લાભ દેજો જી. ઈતિ. ૪

---

૫ ॥અથ ઇરિયાવહિયં સૂત્ર॥

શબ્દાર્થ.

ઈચ્છાકારેણ-ઈચ્છાપૂર્વક.
ભગવન્-હે ભગવન્ !
પડિક્કમામિ-હું પડિક્કમું (પાછો હઠું) છું.
ઇચ્છં-પ્રમાણ છે.
સંદિસહ-આજ્ઞા આપો.
ઇરિયાવહિયં-ઇરિયાવહિ-ગમન કરતા થયેલ જીવ બાધાદિ પાપક્રિયા.
પડિક્કમહ-પડિક્કમ, (નિવર્ત્ત.)
ઇચ્છામિ **પડિક્કમિઉં**-હું પડિક્કમવા (પાછો હઠવા) ઈચ્છું છું.

ઇરિયાવહિયાએ-માર્ગમાં ચાલતાં.
ગમણાગમણે-જતાં આવતાં.
બીયક્કમણે-બીજ ચાંપ્યાં હોય.
વિરાહણાએ-જીવની વિરાધના થઇ હોય.
પાણક્કમણે-પ્રાણી ચાંપ્યા હોય.
હરિયક્કમણે-લીલી-વનસ્પતિ ચાંપી હોય.

---

૧ બપોર પહેલાના વખતે કહેવું. ૨ બપોર પછીના વખતે કહેવું.

ઓસા-ઝાકળ.
પણગ દગ-સેવાળ તથા કાચું પાણી.
મક્કડા સંતાણા-કરોળીયાની જાળ
જે-જે.
જીવા-જીવો.
એગિંદિયા-એકેંદ્રિય જીવો.
તેઇંદિયા-ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા.
પંચિંદિયા-પાંચ ઇંદ્રિયવાળા.
વત્તિયા-ધુળવડે ઢાંકયા.
સંઘાઇયા-ભેગા કર્યા.
પરિઆવિયા-પરિતાપ ઉપજાવ્યા.
ઉદ્દવિયા-બીવરાવ્યા (ત્રાસ પમાડયા).
સંકામિયા-મૂકયા.
તસ્સ-તે.
મિચ્છા-મિથ્યા થાઓ.
દુક્કડં-પાપ.
ઉત્તિંગ-કીડીયારૂં. ઉત્તિંગા.
મટ્ટી-માટી.
સંકમણે-ચાંપી હોય.
મે-મેં.
વિરાહિયા-વિરાધ્યા હોય.
બેઇંદિયા-બેઇંદ્રિય જીવો.
ચઉરિંદિયા-ચાર ઇંદ્રિયવાળા.
અભિહયા-લાતે માર્યા.
લેસિયા-ભોંય સાથે ઘસ્યા.
સંઘટ્ટિયા-સ્પર્શ કર્યા હોય.
કિલામિયા-ખેદ પમાડયા.
ઠાણાઓઠાણં-એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે
જીવિઆઓ વવરોવિયા-જીવિતથી ચૂકાવ્યા.
મિ-મારૂં.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! ઇરિયાવહિયં પડિક્કમામિ,[1] ઇચ્છં[2] ॥

અર્થ—આપની ઇચ્છાપૂર્વક હે જ્ઞાનવંત! (પૂજ્ય!) આદેશ આપો તો ચાલવાના માર્ગમાં જે પાપ લાગ્યું તે પાપથી

૧ ગુરુ પડિક્કમેહ કહે. ૨ ગુરુમહારાજનો આદેશ સ્વીકારવાને આ વચન છે.

નિવર્તું,-પ્રતિક્રમું ! ત્યારે ગુરૂ આદેશ આપે કે પ્રતિક્રમો, પછી શિષ્ય કહે કે આજ્ઞા પ્રમાણ છે.

ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં ॥૧॥ ઇરિયા-વહિયાએ વિરાહણાએ ॥૨॥

અર્થ—હું પાપ થકી નિવર્ત્તવાને ઇચ્છું છું, ૧. જવા આવવાના માર્ગમાં તથા સાધુ શ્રાવકના માર્ગમાં જે વિરાધના (પાપ યુક્ત ક્રિયા) થઇ હોય. ૨ જેમકે—

ગમણાગમણે ॥૩॥ પાણક્કમણે, બીય-ક્કમણે, હરિયક્કમણે, ઓસાઉત્તિંગ-પણગ-દગ-મટ્ટી-મક્કડાસંતાણાં-સંકમણે ॥૪॥

અર્થ—એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે જતાં આવતાં, ૩ (બે ત્રણ અને ચાર ઇંદ્રિયવાળા) જીવોને પગે કરી ચાંપવાથી, ધાન્યના બીજને ચાંપવાથી, લીલી વનસ્પતિને ચાંપવાથી, આકાશમાંથી પડતા ઠારને, કીડીયોનાં નગરાંને, પાંચવર્ણી નીલ ફુલને સચિત્ત માટી યુક્ત સચિત્ત પાણીને, કરોળીઆની જાળને પગે કરી ચાંપવાથી વા મસળવાથી, ૪

જે મે જીવા વિરાહિયા ॥૫॥

અર્થ—જે જીવોની મેં વિરાધના કરી હોય અર્થાત્ જે જીવોને દુઃખી કર્યા હોય, ૫

તે કયા જીવો ?

એગિંદિયા, બેઇંદિયા, તેઇંદિયા, ચઉરિં-દિયા, પંચિંદિયા ॥૬॥

અર્થ—એક ઇંદ્રિયવાળા, બે ઇંદ્રિયવાળા, ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા. ચાર ઇંદ્રિયવાળા, પાંચ ઇંદ્રિયવાળા, ૬

તેઓને કેવી રીતે વિરાધ્યા ?

અભિહિયા, વત્તિયા, લેસિયા, સંઘાઇયા સંઘટ્ટિયા, પરિયાવિયા, કિલામિયા, ઉદ્દવિયા ઠાણાઓ ઠાણં સંકામિયા, જીવિયાઓ વવ-રોવિયા, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥૭॥*

અર્થ—સામા આવતાને હણ્યાં (લાતે માર્યાં) હોય, ધૂળે કરી ઢાંકયા હોય. ભૂમિ સાથે મસળ્યા હોય, માંહોમાંહે શરીરે શરીર એકઠાં કર્યાં હોય, થોડા સ્પર્શથી દુહવ્યા હોય, પરિતાપ ઉપજાવ્યો હોય, મૃતપ્રાય કીધા હોય, ત્રાસ પમાડયા હોય, એક સ્થાનકથી બીજે સ્થાનકે મૂકયા હોય, જીવિતવ્યથી જુદા કર્યાં હોય; તે સંબંધી જે પાપ લાગ્યું હોય, તે પાપ મારૂં નિષ્ફળ થાઓ ! (તે પાપનો મિચ્છામિ દુક્કડં દઉં છું.)

પદ (૨૬) સંપદા (૭) ગુરૂ (૪) લઘુ (૧૩૬) સર્વવર્ણ (૧૫૦).

ઇતિ ઇરિયાવહિયં સૂત્ર. ૫

---

*જે સૂત્રમાં ગાથા નથી છતાં અંક આપ્યા છે તે સંપદાના સમજવા.

૬ ॥ અથ તસ્સ ઉત્તરી સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

તસ્સ–તેની
પાયચ્છિત્તકરણેણં–પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા વડે.
પાવાણં કમ્માણં–પાપ કર્મોનો
ઠામિ–કરૂં છું.
ઉત્તરીકરણેણં–ફરીને શુદ્ધિને અર્થે.
વિસોહીકરણેણં–વિશેષ શુદ્ધિએ કરી.
વિસલ્લીકરણેણં–શલ્ય રહિતપણે.
નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ–નાશ કરવાને અર્થે.
કાઉસ્સગ્ગં–કાઉસગ્ગ.

તસ્સ ઉત્તરીકરણેણં, પાયચ્છિત્તકરણેણં, વિસોહીકરણેણં, વિસલ્લીકરણેણં, પાવાણં કમ્માણં નિગ્ઘાયણટ્ઠાએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૮ ॥

અર્થ—તેને[1] વિશેષ શુદ્ધ કરવાને, તેની ગુરૂ પાસે આલોયણા કરવાએ કરી, આત્માના અંતરમેલને ટાળવાએ કરી, આત્માને શલ્યથી રહિત કરવાને અને તેથી સર્વ પાપકર્મોનું ઉચ્છેદન કરવાને માટે હું કાયવ્યપારના ત્યાગ કરવારૂપ કાઉસગ્ગ કરૂં છું. ઇતિ. ૬

પદ (૬) સંપદા (૧) ગુરૂ (૧૦) લઘુ (૩૯) સર્વવર્ણ (૪૯)

---

૧ પાપથી લેપાયેલ આત્મા ઇરિયાવહિથી શુદ્ધ થાય છે, છતાં જેટલો અશુદ્ધિવાળો રહ્યો હોય તેને વિશેષ શુદ્ધ કરવાને.

•••○❀○•••

૭ ।। અથ અન્નત્થ ઊસસિએણં સૂત્ર ।।

શબ્દાર્થ.

અન્નત્થ-બીજે (નીચેની બાર બાબતો શિવાય.)
ખાસિએણં-ઉધરસ ખાવાથી.
જંભાઇએણં-બગાસું આવવાથી.
વાયનિસગ્ગેણં-વાછૂટ થવાથી.
પિત્તમુચ્છાએ-પિત્તવડે મૂર્છા આવવાથી.
ખેલસંચાલેહિં-બળખો આવવાથી.
એવમાઇએહિં-એ વગેરે.
અભગ્ગો-અખંડિત.
હુજ્જ-હો.
કાઉસ્સગ્ગો-કાઉસ્સગ્ગ.
અરિહંતાણં-અરિહંત.
નમુક્કારેણં-નમસ્કારે કરીને.
તાવ-ત્યાં સુધી.
ઠાણેણં-એક સ્થાનકે
ઝાણેણં-ધ્યાનને વિષે.
વોસિરામિ-વોસરાવું છું.

ઊસસિએણં-ઉંચો શ્વાસ લેવાથી.
નીસસિએણં-નીચો શ્વાસ લેવાથી.
છીએણં-છીંક આવવાથી.
ઉડ્ડુએણં-ઓડકાર આવવાથી.
ભમલીએ-ચકરી આવવાથી.
સુહુમેહિં-સૂક્ષ્મ.
અંગસંચાલેહિં-અંગ ચાલવાથી.
દિહિસંચાલેહિં-દ્રષ્ટિ ચાલવાથી.
આગારેહિં-આગારો ટાળીને.
અવિરાહિઓ-અવિરાધિત.
મે-મારો.
જાવ-જ્યાં સુધી.
ભગવંતાણં-ભગવંતોને.
ન પારેમિ-ન પારૂં.
કાયં-કાયાને.
મોણેણં-મૌનપણે.
અપ્પાણં-પોતાની.

×અન્નત્થ ઊસસિએણં, નીસસિએણં, ખાસિએણં, છીએણં, જંભાઇએણં, ઉડ્ડુએણં,

× આ સૂત્રવડે કરવાનો કાઉસ્સગ્ગ ૧૯ દોષ વર્જીને કરવાનો છે, તે દોષ આ પ્રમાણે—

૧. ઘોડાની પેઠે એક પગ ઉંચો રાખે, વાંકો પગ રાખે તે **ઘોટકદોષ.**

૨. જેમ વાયરાથી વેલડી હાલે તેમ શરીરને ધુણાવે તે **લતાદોષ.**

૩. થાંભલા પ્રમુખને ઓઠીંગણ દઇ રહે તે **સ્તંભાદિદોષ.**

૪. ઉપર મેડી અથવા માળ હોય તેને મસ્તક ટેકાવી રહે તે **માલદોષ.**

૫. ગાડાની ઉધની પેઠે અંગુઠા તથા પાની મેળવીને પગ રાખે તે **ઉધિદોષ.**

૬. નિગડ (બેડી)માં પગ નાખ્યાંની પેઠે પગ પહોળા રાખે તે **નિગડદોષ.**

૭. ભિલડીની પેરે ગુહ્ય સ્થાને હાથ રાખે તે **શબરિદોષ.**

૮. ઘોડાના ચોકડાની પેરે હાથ રજોહરણ યુક્ત આગળ રાખે તે **ખલિણદોષ.**

૯. નવ પરણીત વધુની પેરે માથું નીચુ રાખે તે **વધૂદોષ.**

૧૦. નાભિની ઉપર અને ઢીંચણથી નીચે લાંબું વસ્ત્ર રાખે તે **લંબોત્તરદોષ.**

૧૧. ડાંસ મસાના ભયથી, અજ્ઞાનથી અથવા લજ્જાથી હૃદયને આચ્છાદન કરી સ્ત્રીની પેરે ઢાંકી રાખે તે **સ્તનદોષ.**

૧૨. શીતાદિકના ભયથી સાધ્વીની જેમ બંને સ્કંધ ઢાંકી રાખે એટલે સમગ્ર શરીર આચ્છાદિત રાખે તે **સંયતિદોષ.**

૧૩. આલાવા ગણવાને અર્થે અથવા કાયોત્સર્ગની સંખ્યા ગણવાને અંગુલી તથા પાંપણના ચાળા કરે તે **ભમુહંગુલિદોષ.**

૧૪. કાગડાની પેરે ડોળા ફેરવે તે **વાયસદોષ.**

૧૫. પહેરેલા વસ્ત્ર યૂકા અથવા પ્રસ્વેદે કરી મલીન થવાના ભયથી કોઠની પેરે ગોપવી રાખે તે **કપિત્થ દોષ.**

૧૬. યક્ષાવેષ્ટિતની પેરે માથું ધુણાવે તે **શિરઃકંપ દોષ.**

વાયનિસગ્ગેણં, ભમલીએ પિત્તમુચ્છાએ ॥૧॥

અર્થ—જે આગારોનું વર્ણન કરૂં છું તે સિવાયના બીજે સ્થાનકે (કાયવ્યાપારનો ત્યાગ કરૂં છું.) તે બાર આગારોનાં નામ,-

ઉંચો શ્વાસ લેવાવડે, નીચો શ્વાસ મૂકવાવડે, ઉધરસ આવવાથી, છીંક આવવાથી, બગાસું આવવાથી, ઓડકાર આવવાથી, વા સંચરવાથી, ચકરી આવવાથી, પિત્તના પ્રકોપથી. ૧

સુહુમેહિં અંગસંચાલેહિં, સુહુમેહિં ખેલસંચાલેહિં, સુહુમેહિં દિટ્ઠિસંચાલેહિં ॥૨॥

અર્થ—સૂક્ષ્મ શરીરનો સંચાર થવાથી, સૂક્ષ્મ થુંક અથવા કફ ગળવાથી, સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિના સંચારથી. ૨

એવમાઇએહિં આગારેહિં અભગ્ગો અવિરાહિઓ હુજ્જ મે કાઉસ્સગ્ગો ॥૩॥

અર્થ—પૂર્વોક્ત આગારો વિગેરે બીજા (પણ ચાર)* આ-

---

૧૭. મુંગાની પેરે હું હું કરે તે મૂકદોષ.

૧૮. આલાવા ગણતાં મદિરાની પેરે બડબડાટ કરે તે મદિરાદોષ.

૧૯. વાનરની પેરે આસપાસ જોયા કરે, ઓષ્ટપુટ ચલાવે તે પ્રેક્ષ્યદોષ.

*૧. અગ્નિના ઉપદ્રવથી બીજે સ્થાનકે જવું પડે, તથા વિજળીના પ્રકાશથી વસ્ત્રાદિ ઓઢવા પડે. ૨. બિલાડી, ઉંદર વિગેરે આડા ઉતરતા હોય, તથા પંચેંદ્રિય જીવનું છેદન ભેદન થતું હોય તો બીજે સ્થાનકે જવું

ગારોથી મારો કાયોત્સર્ગ અખંડિત, અવિરાધિત, હોજો ! ૩

(ક્યાં સુધી ?)

જાવ અરિહંતાણં, ભગવંતાણં નમુક્કા-
રેણં, ન પારેમિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—જ્યાં સુધી અરિહંત ભગવાનને નમસ્કાર કરવા વડે ન પારૂં, ૪

તાવ કાયં ઠાણેણં મોણેણં, ઝાણેણં
અપ્પાણં વોસિરામિ ॥ ૫ ॥

અર્થ—ત્યાં સુધી પોતાની કાયાને, સ્થાનકવડે, મૌન રહેવાવડે (અને) ધ્યાનવડે (પાપક્રિયાથી) વોસિરાવું છું.

પદ (૨૮) સંપદા (૫) ગુરૂ (૧૩) લઘુ (૧૨૭) સર્વવર્ણ (૧૪૦)

---

૮ ॥ અથ લોગસ્સ (નામસ્તવ) સુત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

લોગસ્સ—લોકને. ઉજ્જોઅગરે—ઉદ્યોત કરનારા.

પડે. ૩. અકસ્માત્ ચોરની ધાડ આવી પડે તેથી અથવા રાજાદિના ભયથી બીજે સ્થાનકે જવું પડે. ૪. સિંહ વગેરે ઉપદ્રવ કરતા હોય, અથવા તો સર્પાદિક ડંશ કરતા હોય, અથવા ભીંત પડે તેવી હોય તો બીજે સ્થાનકે જવું પડે.

ધમ્મતિત્થયરે-ધર્મરૂપ તીર્થના કરનારા.
કિત્તઇસ્સં-હું સ્તવીશ.
કેવલી-કેવળી ભગવાનોને.
ચ-અને
સંભવમભિણંદણં ચ-સંભવનાથ તથા અભિનંદનસ્વામીને.
સુપાસં-સુપાર્શ્વનાથને.
સુવિહિં-સુવિધિનાથને.
સીયલસિજ્જંસ-શીતળનાથ તથા શ્રેયાંસનાથને.
જિણં-જિનને.
ધમ્મં-ધર્મનાથને.
કુંથું-કુંથુનાથને.
મલ્લિં-મલ્લિનાથને.
નમિજિણં-નમિજિનને.
રિટ્ઠનેમિં-અરિષ્ટનેમિને.
વદ્ધમાણં-વર્દ્ધમાનસ્વામીને.
મએ-મેં.
વિહુય-ટાળ્યા છે.
પહીણ-વિશેષે ક્ષય કર્યા છે.
જિણવરા-સામાન્ય કેવળીઓમાં શ્રેષ્ટ.
મે-મને.
કિત્તિય-સ્તવ્યા.
મહિયા-પૂજ્યા.
લોગસ્સ-લોકમાં.
સિદ્ધા-સિદ્ધ થયા છે.

જિણે-જિનોને.
અરિહંતે-અરિહંત ભગવાનોને.
ચઉવીસંપિ-ચોવીશે [અજિતનાથને.
ઉસભમજિયં-શ્રી ઋષભદેવ અને
વંદે-હું વંદના કરૂં છું.
સુમઇં-સુમતિનાથને.
પઉમપ્પહં-પદ્મપ્રભુને.
ચંદપ્પહં-ચંદ્રપ્રભુને.
પુપ્ફદંતં-(બીજું નામ) પુષ્પદંતને.
વાસુપુજ્જં-વાસુપૂજ્યસ્વામીને.
વિમલમણંતં-વિમળનાથ તથા અનંતનાથને.
સંતિં-શાંતિનાથને.
અરં-અરનાથને.
મુણિસુવ્વયં-મુનિસુવ્રતસ્વામીને.
વંદામિ-હું વંદના કરૂં છું.
પાસં-પાર્શ્વનાથને.
એવં-એવી રીતે.
અભિથુઆ-સ્તવ્યા.
રયમલા-કર્મરૂપ રજ અને મેલને જે
જરમરણા-જરા અને મરણ જેમ
તિત્થયરા-તીર્થંકરો.
પસીયંતુ-પ્રસન્ન થાઓ.
વંદિય-વાંદ્યા.
જેએ-જે.
ઉત્તમા-ઉત્તમ.
આરૂગ્ગ-આરોગ્ય.

બોહિલાભં–સમ્યગ્દર્શનનો લાભ
ઉત્તમં–ઉત્તમ.
ચંદેસુ–ચંદ્રના સમૂહથી.
આઈચ્ચેસુ–સૂર્યના સમૂહથી.
પયાસયરા–પ્રકાશ કરનારા.
સિદ્ધા–સિદ્ધ ભગવાનો.
સિદ્ધિં–સિદ્ધિને.
દિસંતુ–આપો.
સમાહિવરં–પ્રધાન સમાધિ.
દિંતુ–આપો.
નિમ્મલયરા–અતિ નિર્મળ.
અહિયં–અધિક.
સાગરવરગંભીરા–સયંભૂરમણ સમુદ્રની પેઠે ગંભીર એવા.
મમ–મને.

લોગસ્સ ઉજ્જોઅગરે, ધમ્મતિત્થયરે જિણે ।। અરિહંતે કિત્તઇસ્સં, ચઉવીસંપિ કેવલી ।। ૧ ।।

અર્થ—લોકને (કેવળજ્ઞાન વડે) ઉદ્યોતના કરનારા, ધર્મતીર્થના કરનારા, (રાગદ્વેષના) જિતનારા, કર્મ શત્રુનો નાશ કરનારા (અને) કેવળજ્ઞાની એવા ચોવીસે* તીર્થંકરો અને બીજાઓનું પણ કીર્તન કરીશ. ૧

---

* ૧. શ્રીઋષભદેવનો જન્મ વિનિતાનગરીમાં થયો. તેમના નાભિરાજા પિતા અને મરૂદેવા માતા હતાં. બધા તીર્થંકરોની માતાઓ પહેલા સ્વપ્ને સિંહ દેખે પણ મરૂદેવા માતાએ પ્રથમ વૃષભ દીઠો; એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી તેમનું શ્રી ઋષભદેવ નામ રાખ્યું, તથા ધર્મની આદિના પ્રવર્તાવનાર તેથી બીજું આદિનાથ નામ પણ કહીએ. તેમનું પાંચશે ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ચોરાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું તેઓ સુવર્ણના જેવા વર્ણવાળા અને વૃષભ લાંછનવાળા હતા. તેમને સો પુત્ર હતા. મોટાનું નામ ભરત હતું, જેમને આરિસાભુવનમાં કેવળજ્ઞાન થયું હતું અને ૯૯ પુત્રો દીક્ષા લઈ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા હતા.

ઉસભ-મજિઅં ચ વંદે, સંભવમભિ-ણંદણં ચ સુમઇં ચ ॥ પઉમપ્પહં સુપાસં, જિણં ચ ચંદપ્પહં વંદે ॥ ૨ ॥

શ્રી અજિતનાથ અયોધ્યાનગરીમાં જન્મ્યા, તેમના પિતા જીતશત્રુ રાજા અને તેમની માતાનું નામ વિજયારાણી હતું. તે રાજા રાણી પ્રથમ પાસાબાજી રમતાં ત્યારે રાણી હારી જતી અને રાજાની જીત થતી હતી અને ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી રાણી જીતે અને રાજા હારે, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણીને અજિતનાથ નામ દીધું. તેમનું સાડાચારશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, બહોંતેર લાખ પૂર્વનું આયુ, સુવર્ણવર્ણ અને લાંછન હાથીનું હતું.

શ્રી સંભવનાથનો શ્રાવસ્તિ નગરીમાં જન્મ હતો તેમના પિતા જિતારી રાજા અને સેના રાણી માતા હતાં. દેશમાં દુકાળ હતો, છતાં ભગવંત ગર્ભે આવ્યાથી અણચિંતવ્યો પૃથ્વીમાં ધાન્યનો સંભવ થયો; તેથી સંભવનાથ નામ દીધું. તેમનું ચારશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુ હતું. તેઓ સુવર્ણ વર્ણવાળા તથા લાંછન ઘોડાનું હતું.

શ્રી અભિનંદન સ્વામીનો અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ હતો અને તેમના પિતા સંવર રાજા અને સિદ્ધાર્થા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી ઇંદ્રમહારાજ આવીને ભગવંતની માતાને ઘણીવાર સ્તવી જતા હતા તે વારે રાજાપ્રમુખે જાણ્યું જે એ ગર્ભનોજ મહિમા છે; માટે અભિનંદન નામ દીધું સાડા ત્રણશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર તથા પચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. લાંછન વાનરનું અને સુવર્ણ વર્ણવાળા હતા.

શ્રી સુમતિનાથનો અયોધ્યા નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા મેઘરથ રાજા અને સુમંગલા માતા હતાં. પ્રભુ ગર્ભમાં રહ્યા પછી–તે ગામમાં એક વણિકની બે સ્ત્રીઓ હતી. તેમાં ન્હાનીને પુત્ર હતો અને મ્હોટી વંધ્યા હતી, પણ તે છોકરાનું પ્રતિપાલન બન્ને માતાઓ કરતી હતી. એમ કરતાં

અર્થ—(શ્રી) ઋષભદેવ તથા અજિતનાથને વાંદું છું, સંભવનાથ, અભિનંદનસ્વામી તથા સુમતિનાથને, પદ્મપ્રભુ, રાગ-દ્વેષના જિતનારા સુપાર્શ્વનાથ તથા ચંદ્રપ્રભુને વાંદું છું. ૨.

તે વાણીયો જ્યારે મરણ પામ્યો ત્યારે મ્હોટી સ્ત્રી ધનની લાલચે કહેવા લાગી જે "પુત્ર મારો છે, માટે જેનો પુત્ર હોય, તેનું ધન થાય." તેમજ ન્હાનીનો તો દીકરો હતો તેથી તેણે કહ્યું કે "એ પુત્ર મહારો છે અને ધન પણ મહારૂં છે." એમ બન્ને શોકયોનો ટંટો થયો. તે વઢતી વઢતી દરબારમાં આવી, તે વારે ગર્ભના મહિમાથી રાણીને ચુકાદો કરવાની ભલી બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થઇ, તેથી એ બન્નેને રાણીએ કહ્યું કે "બન્ને મળીને ધન અર્દ્ધો અર્દ્ધ વહેંચી લો અને છોકરાના પણ બે ભાગ કરી અર્દ્ધો અર્દ્ધ વહેંચી લો!" તે સાંભળી નાની સ્ત્રી બોલી કે "મારે દ્રવ્ય જોઇતું નથી, છોકરાના કાંઇ બે વિભાગ થાય નહિ, એ છોકરો એનો છે તે મહારેજ છે." તે સાંભળી રાણી બોલી કે "એ છોકરો ન્હાની સ્ત્રીનો છે. કેમકે પુત્રનું મૃત્યુ થાય ત્યાં સુધી મ્હોટી સ્ત્રીથી ના કહેવાણી નહી અને ન્હાની સ્ત્રીએ મારવાની મનાઈ કરી, માટે પુત્ર અને ધન એને હવાલે કરો અને મ્હોટી સ્ત્રીને ઘરથી બહાર કાઢો." ગર્ભના મહિમાથી ભગવંતની માતાને એવી બુદ્ધિ ઉપજી તે માટે સુમતિ નામ દીધું. તેમનું ત્રણશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, ચાળીશલાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, સુવર્ણવર્ણ તથા લાંછન ક્રૌંચ પક્ષીનું હતું.

શ્રી પદ્મપ્રભ સ્વામીનો કૌશાંબીનગરીમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા શ્રીધરરાજા અને સુસીમારાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાને કમલની શય્યામાં સુવાનો દોહલો ઉપજ્યો (જે દેવતાએ પૂર્ણ કર્યો) તેથી અને ભગવંતનું શરીર પદ્મ (કમલ) સરખું રક્ત વર્ણે હતું તેથી પદ્મપ્રભ નામ દીધું. તેમનું અઢીશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર. અને ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. લાંછન પદ્મનું હતું તથા રક્ત વર્ણે હતા.

શ્રી સુપાર્શ્વનાથનો વાણારસી નગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સુપ્રતિષ્ઠ રાજા અને પૃથ્વીરાણી માતા હતાં. માતાનાં બન્ને પાસાં રોગે કરી

સુવિહિં ચ પુપ્ફદંતં, સીઅલ-સિજ્જંસ વાસુપુજ્જં ચ ॥ વિમલમણંતં ચ જિણં, ધમ્મં સંતિં ચ વંદામિ ॥ ૩ ॥

વ્યાપ્ત હતાં, તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી બન્ને પાસાં સુવર્ણવર્ણી અને ઘણાં સુકોમળ થયાં, માટે સુપાર્શ્વ નામ દીધું. (એક પ્રતમાં ભગવંતના પિતાનાં બે પાસાં કોઢ રોગવાળાં હતાં તેને ભગવંતની માતાએ હાથ ફેરવ્યાથી સુકુમાળ નિરોગી થયાં એનો પાઠ લખ્યો છે.) તેમનું બશેં ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, વીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. સુવર્ણ વર્ણ અને લાંછન સાથીયાનું હતું.

શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી ચંદ્રપુરી નગરીમાં જન્મ્યા હતા, તેમના પિતા મહસેન રાજા અને લક્ષ્મણા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાને પાન કરવાનો દોહલો ઉપન્યો (જે પ્રધાને બુદ્ધિએ કરી પૂર્ણ કરાવ્યો) એ ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી ચંદ્રપ્રભ નામ દીધું. તેમનું એકસો પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને દશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. શ્વેત વર્ણ અને લાંછન ચંદ્રનું હતું

શ્રી સુવિધિનાથ (એનું બીજું નામ પુષ્પદંત છે) તેમનો કાકંદી નગરીમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા સુગ્રીવરાજા અને શામા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતા તથા પિતા ભલી વિધિએ કરી ધર્મ કરવા લાગ્યા, એવો ધર્મનો પ્રભાવ જાણી સુવિધિનાથ નામ દીધું; અને મચકુંદનાં ફુલની કળી સરખા પ્રભુના ઉજ્વળ દાંત હતા માટે બીજું પુષ્પદંત નામ દીધું. તેમનું એકસો ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, બે લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય, શ્વેત વર્ણ અને મગરમચ્છનું લાંછન હતું.

શ્રી શીતળનાથનો ભદ્દિલપુર નગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા દૃઢરથ રાજા અને નંદા રાણી માતા હતાં. પિતાના શરીરે દાહજ્વર થયો

અર્થ—(શ્રી) સુવિધિનાથ (બીજું નામ) પુષ્પદંતને, શીતલનાથને, શ્રેયાંસનાથને અને વાસુપૂજ્યસ્વામીને, વિમલનાથને, અનંતનાથને અને રાગદ્વેષના જિતનારા ધર્મનાથને તથા શાંતિનાથને હું વંદના કરૂં છું. ૩

હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી રાજાના શરીરની ઉપર રાણીએ હાથ ફેરવ્યાથી શીતલતા થઈ, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી શીતળનાથ નામ દીધું. તેમનું નેવું ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને એક લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. સુવર્ણ વર્ણ અને શ્રીવચ્છનું લાંછન હતું.

શ્રી શ્રેયાંસનાથનો સિંહપુરનગરમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા વિષ્ણુરાજા અને વિષ્ણુરાણી માતા હતાં. કોઈ દેરાસરમાં પરંપરાગત દેવતા અધિષ્ઠિત શય્યાની પૂજા થતી હતી તે શય્યાએ જે બેસે અથવા સૂવે તેને ઉપદ્રવ ઉપજે જે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાના મનમાં આવ્યું જે દેવ ગુરૂની પ્રતિમાની પૂજા થાય તે તો ખરૂં છે, પણ શય્યાની પૂજા તો કયાંયે સાંભળી નથી; એમ ચિંતવી સજ્જાના રક્ષા કરનાર પુરુષે મનાઈ કર્યા છતાં પણ પ્રભુની માતા તે શય્યા ઉપર બેઠાં તથા સૂતાં; તે છતાં ગર્ભના પ્રભાવથી અધિષ્ઠિત દેવતા ઉપદ્રવ ન કરી શકયો અને શય્યા મૂકી જતો રહ્યો. ત્યાર પછી રાજા પ્રમુખે તે શય્યા વપરાશમાં લીધી. એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી શ્રેયાંસ નામ દીધું. તેમનું એંશી ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ચોરાશી લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. સુવર્ણ વર્ણ હતો અને લાંછન ગેંડાનું હતું.

શ્રી વાસુપૂજ્ય સ્વામીનો ચંપાપુરીમાં જન્મ થયો હતો. તેમના પિતા વસુપૂજ્યરાજા અને જયારાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી ઈંદ્રમહારાજ વારંવાર આવી વસુ એટલે રત્નની વૃષ્ટિ કરીને માતા પિતાની પૂજા કરતા તેથી વાસુપૂજ્ય નામ દીધું. તેમનું સિત્તેર ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર, અને બહોતેર લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. રક્ત વર્ણ અને લાંછન પાડાનું હતું.

શ્રી વિમળનાથનો કંપિલપુર નગરમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા કૃતવર્મરાજા અને શ્યામારાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી તેમના

કુંથું અરં ચ મલ્લિં, વંદે મુણિસુવ્વયં નમિજિણં ચ ॥ વંદામિ રિટ્ઠનેમિં, પાસં તહ વદ્ધમાણં ચ ॥ ૪ ॥

નગરમાં કોઇ સ્ત્રીભર્તાર દેહરે આવી ઉતર્યાં, ત્યાં કોઇ વ્યંતરી દેવી રહેતી હતી. તેણે તે પુરૂષનું રૂપ દીઠું, તેથી તેની કામક્રીડા કરવાની અભિલાષા થઇ. પછી તેની સ્ત્રીના જેવું પોતાનું રૂપ વિકૂર્વિ વ્યંતરી તેની પાસે સૂતી. પ્રભાતે બન્ને સ્ત્રી સમાન દેખી પુરૂષે કહ્યું જે 'આમાં મહારી સ્ત્રી કોણ છે ?' ત્યારે પહેલી બોલી કે એ મહારો ભર્તાર છે અને બીજી બોલી કે એ મહારો ભર્તાર છે, એમ વઢતાં વઢતાં સર્વ રાજા પાસે આવ્યાં. રાજા તથા પ્રધાન બેઉ સ્ત્રીને સમાન દેખી કોઇ રીતે નિવેડો કરી શક્યા નહિ, પણ રાણીએ પુરૂષને દૂર ઉભો રાખ્યો અને બન્ને સ્ત્રીઓએ પણ દૂર ઉભી રાખીને કહ્યું કે "જે પોતાના સત્યના પ્રભાવથી ભર્તારને સ્પર્શ કરે તેનો એ ભર્તાર જાણવો." તે સાંભળી વ્યંતરીએ દેવશક્તિના પ્રભાવે પોતાનો હાથ લાંબો કરી ભર્તારને સ્પર્શ કર્યો. તેવોજ રાણીએ તેનો હાથ પકડી લઇને કહ્યું કે "તું તો વ્યંતરી છે, માટે તારે સ્થાનકે જતી રહે." એવી રીતે ચુકાદો થવાથી વિમળમતિવાળી રાણી કહેવાણી. તે ગર્ભનો જ પ્રભાવ જાણી વિમળનાથ નામ દીધું. તેમનું સાઠ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને સાઠ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ અને શૂકર (ભુંડ)નું લંછન જાણવું.

શ્રી અનંતનાથનો અયોધ્યાનગરીમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સિંહસેન રાજા અને સુયશા રાણી માતા હતાં. વળી સ્વપ્નમાં જેનો અંત ન આવે એવું એક મહોટું ચક્ર ભમતું રાણીએ આકાશને વિષે દીઠું અને અનંત રત્નની માળા દીઠી તથા અનંત ગાંઠના દોરા કરી બાંધ્યા, તેથી રોગીના તાવ ગયા; એવો ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી અનંતનાથ નામ દીધું. તે-

અર્થ—(શ્રી) કુંથુનાથને તથા અરનાથને, મલ્લિનાથને, મુનિસુવ્રતસ્વામિને તથા રાગદ્વેષને જિતનારા નમિનાથને વાંદું છું. (શ્રી) અરિષ્ટનેમિ તથા પાર્શ્વનાથને અને વર્દ્ધમાનસ્વામિને હું વંદના કરૂં છું.

મનું પચાસ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને ત્રીસલાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન સિંચાણાનું જાણવું

શ્રીધર્મનાથસ્વામી રત્નપુર નગરમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પિતા ભાનુરાજા અને સુવ્રતા રાણી માતા હતાં. રાજા રાણીને પૂર્વે ધર્મ ઉપર અલ્પ રાગ હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી બન્નેને ધર્મ ઉપર અત્યંત રાગ થયો. એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી ધર્મનાથ નામ દીધું. તેમનું ૪૫ ધનુષ પ્રમાણ શરીર અને દશ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન વજ્રનું જાણવું.

શ્રી શાંતિનાથનો ગજપુર નગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા વિશ્વસેન રાજા અને અચિરા રાણી માતા હતાં. વળી તે દેશમાં મરકીનો ઉપદ્રવ ઘણો હતો તે ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાએ અમૃત છાંટયું તેથી મરકીની શાંતિ થઈ. એવા પ્રભાવથી શાંતિનાથ નામ દીધું. તેમનું ચાલીશ ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર અને એક લાખ વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન મૃગનું જાણવું.

શ્રી કુંથુનાથનો હસ્તિનાગપુર નગરમાં જન્મ હતો અને તેમના પિતા સૂર રાજા અને શ્રી રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાજીએ સ્વપ્નમાં રત્નનો શુભ પૃથ્વીને વિષે દીઠો તથા શત્રુ હતા તે કુંથુઆની જેવા ન્હાના થયા અથવા કુંથુઆ પ્રમુખ ન્હાના મ્હોટા જીવોની જયણા દેશમાં પ્રવર્તી, તેથી કુંથુનાથ નામ દીધું. તેમનું પાંત્રીશ ધનુષ્યનું શરીર અને પંચાણું હજાર વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન છાગ (બોકડા) નું જાણવું.

એવં મએ અભિથુઆ, વિહુયરયમલા પહીણજરમરણા ॥ ચઉવીસંપિ જિણવરા, તિથ્થયરા મે પસીયંતુ ॥

શ્રી અરનાથનો ગજપુર નગરમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા સુદર્શન રાજા અને દેવી રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી રાણીએ સ્વપ્નમાં રત્નમય આરો તથા ચુક્ર દીઠાં, એવો ગર્ભનો મહિમા જાણી અરનાથ નામ દીધું, તેમનું ત્રીશ ધનુષ્ય શરીરનું માન અને ચોરાશી હજાર વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. સુવર્ણ વર્ણ તથા લાંછન નંદાવર્ત્તનું જાણવું.

શ્રી મલ્લીનાથ મિથિલાનગરીમાં જન્મ્યા હતા. તેમના પિતા કુંભરાજા અને પ્રભાવતી રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાને એક રાત્રીએ, છએ ઋતુનાં ફૂલની શય્યાએ સુવાનો દોહલો ઉપન્યો તે દેવતાએ પૂર્યો. એવો ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી શ્રી મલ્લીનાથ નામ દીધું. તેમનું પચીશ ધનુષ્ય શરીરનું માન અને પંચાવન હજાર વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. નીલ વર્ણ તથા લાંછન કુંભનું જાણવું.

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામિનો રાજગૃહ નગરમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા સુમિત્ર રાજા અને પદ્મા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી માતાપિતા મુનિરાજની પેરે શ્રાવકના ભલાં બાર વ્રત સાચવવા લાગ્યાં; એવો ગર્ભનો પ્રભાવ જાણી મુનિસુવ્રત નામ દીધું. તેમનું વીશ ધનુષ્ય શરીરમાન અને ત્રીશહજાર વર્ષનું આયુષ્ય જાણવું. કૃષ્ણ વર્ણ તથા લાંછન કાચબાનું જાણવું.

શ્રી નમિજિન મિથિલા નગરીમાં જન્મ્યા હતા, તેમના પિતા વિજય રાજા અને વપ્રા રાણી માતા હતાં. ભગવંત ગર્ભે આવ્યા પછી સીમાડિયા રાજા ભગવંતના પિતાના શત્રુ હતા તે ચઢી આવ્યા, ગામના કિલ્લાને ચારે બાજુ લશ્કરનો પડાવ નાખી વિંટી લીધું, રાજાને ઘણી બીક લાગી પણ

અર્થ—એ પ્રકારે મેં (નામપૂર્વક) સ્તવ્યા, તે ચોવીશે તીર્થંકરો તથા બીજા પણ તીર્થંકરો, જેઓએ (કર્મરૂપ) રજ તથા મલને ટાળ્યા છે (તથા જેમણે) જરા અને મરણ અતિ-શયે કરીને ક્ષય કર્યા છે (તથા જે) સામાન્ય કેવળીઓથી શ્રેષ્ઠ છે, એવા તે તીર્થંકરો મારા ઉપર પ્રસન્ન થાઓ ! ૫

રાણીએ કિલ્લા ઉપર ચઢીને શત્રુઓને વાંકી નજરે જોયા. રાણીનું તેજ વૈરી રાજાઓથી ખમાયું નહિ, તેથી સર્વ આવીને ભગવંતની માતાને નમસ્કાર કરી કહેવા લાગ્યા કે અમારા ઉપર સૌમ્યદષ્ટિએ જુઓ, રાણીએ તેમના ઉપર સૌમ્ય નજરે જોઈ માથે હાથ મુકયો. સર્વ રાજાઓ રાણીને પગે લાગી આજ્ઞા માગી પોતપોતાને નગરે ગયા. એવો પ્રભાવ જાણી નમિનાથ નામ દીધું તેમનું પન્નર ધનુષ્ય શરીર માન અને દશહજાર વર્ષનું આયુષ્ય જા-ણવું. અને સુવર્ણ વર્ણ અને લાંછન નીલા કમળનું જાણવું.

શ્રી અરિષ્ટનેમિ પ્રભુનો શૌરીપુરનગરમાં જન્મ હતો. તેમના પિતા સમુદ્રવિજય રાજા અને શિવાદેવી રાણી માતા હતાં. પ્રભુ ગર્ભે આવ્યા પછી માતાએ સ્વપ્નમાં અરિષ્ટ એટલે કાળા રત્નની રેલ દીઠી તથા આકાશમાં ચક્ર ઉછળતું દીઠું, એવો પ્રભાવ જાણી અરિષ્ટનેમિ નામ દીધું. બીજું નામ શ્રી નેમિનાથ તેમનું દશ ધનુષ્ય શરીરમાન અને એક હજાર વર્ષનું આયુષ્ય, શ્યામ વર્ણ અને લાંછન શંખનું હતું.

શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામીનો વાણારસીનગરીમાં જન્મ હતો, તેમના પિતા અશ્વસેન રાજા અને વામા રાણી માતા હતાં. વળી ભગવંતગર્ભે આવ્યા પછી માતાએ અંધારી રાત્રે પોતાની પાસે સર્પ જતો દીઠો. તે સર્પના જવાના માર્ગની વચમાં રાજાનો હાથ દેખી રાણીએ ઉંચો કીધો તેથી રાજા જાગી ઉઠયો ને બોલ્યો કે શા માટે હાથ ઊંચો કીધો ? રાણીએ સર્પ દી-ઠાનું કહ્યું, રાજા કહે તમે જુઠું બોલો છો. પછી દીપક મંગાવી જોયું તો સર્પ દીઠો તે વારે વિસ્મય પામી રાજાએ વિચાર્યું જે મેં ન દીઠો ને રા-ણીએ દીઠો એ ગર્ભનો પ્રભાવ છે, એમ જાણી શ્રી પાર્શ્વનાથ નામ દીધું,

પડિક્કમામિ-પાછો હઠું છું.
ગરિહામિ-ગુરૂસાક્ષીએ વિશેષે કરી નિંદુ છું.
નિંદામિ-આત્મસાક્ષીએ નિંદુ છું.
અપ્પાણં-મારા આત્માને.
વોસિરામિ-હું પાપ થકી વોસરાવું છું.

કરેમિ ભંતે ! સામાઇયં, સાવજ્જં જોગં પચ્ચક્ખામિ, જાવનિયમં પજ્જુવાસામિ, દુવિહં, તિવિહેણં,

અર્થ—હે ભગવંત ! હું (રાગદ્વેષના અભાવરૂપ) (જ્ઞાનાદિ ગુણના લાભરૂપ) સામાયિક[1] કરૂં છું (અર્થાત્) પાપયુકત

---

૧. **સમ** એટલે સરખું છે મોક્ષ સાધન પ્રત્યે સામર્થ્ય જેનું એવા જ્ઞાન દર્શન તેનો **આય** એટલે લાભ છે જેમાં તે, અથવા **સમ** એટલે મધ્યસ્થ ભાવ તેનો લાભ જેમાં થાય છે તે, અથવા **સમ** એટલે સમાન-ભાવ-સર્વ જીવને મિત્ર તરિકે લેખવારૂપ લાભ જેમાં થાય છે તે સામાયિક તેના ભાંગા ૪૯ તે આ પ્રમાણેઃ—

૧ મને કરવું.
૨ મને કરાવવું.
૩ મને અનુમોદવું.
૪ વચને કરવું.
૫ વચને કરાવવું.
૬ વચને અનુમોદવું.
૭ કાયાએ કરવું.
૮ કાયાએ કરાવવું.
૯ કાયાએ અનુમોદવું.
૧૦ મન વચને કરવું.
૧૧ મન વચને કરાવવું.
૧૨ મન વચને અનુમોદવું.
૧૩ મન કાયાએ કરવું.
૧૪ મન કાયાએ કરાવવું.
૧૫ મન કાયાએ અનુમોદવું.
૧૬ વચન કાયાએ કરવું.
૧૭ વચન કાયાએ કરાવવું.
૧૮ વચન કાયાએ અનુમોદવું.

વ્યાપારનું પચ્ચખ્ખાણ કરૂં છું (નિષેધ કરૂં છું) જ્યાં સુધી તે નિયમનું સેવન કરૂં ત્યાં સુધી, બે કરણ અને ત્રણ જોગથી.–

મણેણં, વાયાએ, કાએણં, ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ ભંતે ! પડિક્કમામિ, નિંદામિ, ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ,

---

૧૯ મન વચન કાયાએ કરવું
૨૦ મન વચન કાયાએ કરાવવું.
૨૧ મન વચન કાયાએ અનુમોદવું
૨૨ મને કરવું, કરાવવું.
૨૩ વચને કરવું, કરાવવું.
૨૪ કાયાએ કરવું, કરાવવું,
૨૫ મને કરવું, અનુમોદવું.
૨૬ વચને કરવું, અનુમોદવું.
૨૭ કાયાએ કરવું, અનુમોદવું.
૨૮ મને કરાવવું, અનુમોદવું.
૨૯ વચને કરાવવું અનુમોદવું.
૩૦ કાયાએ કરાવવું, અનુમોદવું.
૩૧ મને કરવું કરાવવું, અનુમોદવું.
૩૨ વચને કરવું કરાવવું. અનુમોદવું.
૩૩ કાયાએ કરવું કરાવવું,અનુમોદવું.
૩૪ મન વચને કરવું કરાવવું.
૩૫ મન કાયાએ કરવું, કરાવવું.
૩૬ વચન કાયાએ કરવું કરાવવું
૩૭ મન વચને કરવું અનુમોદવું.
૩૮ મન કાયાએ કરવું, અનુમોદવું.
૩૯ વચન કાયાએ કરવું, અનુમોદવું.
૪૦ મન વચને કરાવવું, અનુમોદવું.
૪૧ મન કાયાએ કરાવવું, અનુમોદવું.
૪૨ વચન કાયાએ કરાવવું,અનુમોદવું.
૪૩ મન વચને કરવું કરાવવું,અનુમોદવું
૪૪ મન કાયાએ, કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું.
૪૫ વચન કાયાએ કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું.
૪૬ મન વચન કાયાએ કરવું, કરાવવું.
૪૭ મન વચન કાયાએ કરવું, અનુમોદવું.
૪૮ મન વચન કાયાએ કરાવવું, અનુમોદવું.
૪૯ મન વચન કાયાએ કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું.

સામાયિક વિધે લીધું, વિધે પાર્યું વિધિ કરતાં જે કોઇ અવિધિ હુઓ હોય, તે સવિ હું મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં ॥

દશ મનના, દશ વચનના, બાર કાયાના, એ બત્રીસ દોષમાં જે કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય; તે સવિ હું મન વચન કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં,

ગાથા (૧) ગુરૂ (૭) લઘુ (૬૭) સર્વવર્ણ (૭૪)

ઇતિ સામાયિક પારવાનું સૂત્ર. ૧૦

૧૧॥ અથ જગચિંતામણિ ચૈત્યવંદન ॥

શબ્દાર્થ.

જગચિંતામણિ–ભવ્ય જીવોને ચિંતામણિ રત્ન સમાન.
જગરખ્ખણ–૭ જીવ નિકાયના રક્ષક.
જગબંધવ–સમાન બોધવાળાના તથા સકળ જંતુના બંધુ.
જગભાવ–ષટ્દ્રવ્ય તથા નવ તત્વના સ્વરૂપને કહેવામાં.
સંઠવિયરુવ–જેમનાં બિંબ સ્થાપન કરેલાં છે.
જગનાહ–ભવ્ય જીવોના નાથ.
જગગુરુ–સર્વ લોકના હિતનો ઉપદેશ કરનાર.
જગસત્થવાહ–મોક્ષાભિલાષીના સાર્થવાહ.
વિઅખ્ખણ–વિચક્ષણ.
અઠ્ઠાવય–અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર.
કમ્મટ્ઠ–આઠ કર્મને
વિણાસણ–નાશ કરનારા.

જિણવર–તીર્થંકરો. **જયંતુ**–જય પામો !
અપ્પડિહય–કોઇથી હણાયું નથી. **સાસણ**–શાસન જેમનું.
કમ્મભૂમિહિં–જ્યાં કર્મ વર્તેછે એવા. **કમ્મભૂમિહિં**–કર્મ ભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે.
પઢમસંઘયણિ–પહેલા સંઘયણવાળા **ઉક્કોસય**–ઉત્કૃષ્ટપણે.
સત્તરિસય–એકસો સિત્તેર. **જિણવરાણ**–તીર્થંકરો.
વિહરંત–વિચરંતા. **લબ્ભઇ**–પામીએ.
નવકોડિહિં–નવ ક્રોડ. **કેવલિણ**–કેવળી.
કોડિસહસ્સ–ક્રોડ હજાર. **નવ**–નવ.
સાહુ–સાધુઓ. **ગમ્મઇ**–જાણીએ.
સંપઇ–વર્ત્તમાન કાળે. **વીસ**–વીશ.
મુણિ–મુનિઓ. **બિહુ**–બે.
વરનાણ–ઉત્તમ (કેવળ) જ્ઞાનવાળા. **સમણહ**–સાધુઓ.
સહસદુઅ–બે હજાર. **થુણિજ્જઇ**-સ્તવના કરીએ.
નિચ્ચ વિહાણિ–નિત્ય પ્રભાતે. **જયઉ સામિય**–સ્વામી જય પામો.
રિસહ–ઋષભદેવ ભગવાન્. **સત્તુંજિ**–શત્રુંજયને વિષે.
ઉજ્જિંતિ–શ્રી ગિરનારપર્વત ઉપર. **પહુ**–પ્રભુ.
નેમિજિણ–નેમિનાથ ભગવાન **વીર**–શ્રી વીર ભગવાન્
સચ્ચઉરિ–સત્યપુરી (સાચોર) નગરના. **મંડણ**–આભૂષણરૂપ
ભરૂઅચ્છહિં–ભરૂચને વિષે.
મુણિસુવ્વય–મુનિસુવ્રત સ્વામી. **મુહરિ**–મુહરિ ગામમાં.
પાસ–શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન્. **દુહ**–દુઃખ
દુરિય–પાપના. **ખંડણ**– ખંડન કરનાર.
અવર–બીજા. **વિદેહિં**–પાંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે.
તિત્થયરા–તીર્થંકરો. **ચિહું**–ચાર.
દિસિ–દિશાઓમાં. **વિદિસિ**–વિદિશાઓમાં, (ખૂણામાં,
જિંકેવિ–જે કોઇપણ. **તીઅ**–અતીત (ભૂત) કાળ સંબંધી.

અણાગય–અનાગત–ભવિષ્યકાળ સંબંધી.
જિણ– જિનેશ્વરોને.
સત્તાણુવઇ–સત્તાણું.
લખ્ખા–લાખ.
અટ્ઠ–આઠ.
બત્તિસય બત્રીશ સો.
તિઅલોએ–ત્રણ લોકને વિષે.
વંદે–હું વંદના કરૂં છું.
કોડિસયાઇં–સો ક્રોડ.
લખ્ખ લાખ.
છત્તીસ–છત્રીશ.
અસિઇં–એંશી
બિંબાઇં–બિંબોને.

સંપઇઅ–વર્ત્તમાનકાળ સંબંધી.
વંદૂ–હું વંદના કરૂં છું.
સવ્વેવિ–સર્વે પણ.
સહસ્સા–હજાર.
છપ્પન્ન–છપ્પન.
કોડિઓ–ક્રોડ.
બાસિઆઇં–બ્યાસી.
ચેઇએ–ચૈત્યોને.
પનરસ–પંદર.
બાયાલ–બેંતાળીશ.
અડવન્ના–અઠ્ઠાવન.
સહુસ–હજાર
સાસય–શાશ્વતા.
પણમામિ–હું પ્રણામ કરૂં છું.

ઇચ્છા કારેણ સંદિસહ ભગવન્! ચૈત્ય-વંદન કરૂં? ઇચ્છં.

અર્થ—સુગમ છે.

જગચિંતામણિ જગનાહ, જગગુરુ
જગરખ્ખણ ॥ જગબંધવ જગસથ્થવાહ,

૧ ગૌતમસ્વામિ અષ્ટાપદજીની યાત્રા માટે ગયા ત્યારે ત્યાં તેમણે આ ચૈત્યવંદન બનાવ્યું છે.

જગભાવ-વિઅક્ખણ ।। અઠ્ઠાવય-સંઠવિય-રૂવ, કમ્મટ્ઠ-વિણાસણ ।। ચઉવીસંપિ જિણવર, જયંતુ અપ્પડિહયસાસણ ।। ૧ ।।

અર્થ—ભવ્ય જીવોને ચિંતામણિરત્ન સમાન, નિકટ ભવ્ય જીવોના નાથ, સમસ્ત લોકના હિતોપદેશક, છ જીવનિકાયના રક્ષક, સમાન બોધવંતના ભાઈ, મોક્ષાભિલાષીના સાર્થવાહ, ષટ્દ્રવ્ય તથા નવતત્ત્વનું સ્વરૂપ કહેવામાં વિચક્ષણ, અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર સ્થાપન કર્યાં છે બિંબ જેનાં, અષ્ટકર્મના નાશ કરનારા એવા ચોવીશે તીર્થંકરો જયવંતા વર્તો! જેનું શાસન કોઈથી હણાય નહીં તેવું છે. ૧

કમ્મભૂમિહિં કમ્મભૂમિહિં પઢમ-સંઘયણિ, ઉક્કોસય સત્તરિસય, જિણવરાણ—

---

૧ અષ્ટાપદ ઉપર શ્રી ઋષભદેવના પુત્ર ભરત ચક્રીએ ચોવીશે તીર્થંકરની પ્રતિમા મણિમય સ્થાપન કરેલ છે. તે દરેક તીર્થંકરોની પોતપોતાની કાયાના માપે પ્રતિમાં છે; સૌની નાસિકા સરખી લાઈનમાં છે, બેઠકની પાટલી નીચા ઉંચી છે.

* ૫ ભરત, ૫ એરવત અને ૫ મહાવિદેહની પૂર્વ પશ્ચિમની મળી ૧૬૦ વિજય એમ ૧૭૦ ઠેકાણે એકેક તીર્થંકર ઉત્કૃષ્ટ કાળે હોય, શ્રી અજિતનાથ સ્વામીના વારે તે પ્રમાણે હતા.

વિહરંત લબ્ભઇ ॥ નવકોડિહિં કેવલિણ, કોડિસહસ્સ નવ સાહુ ગમ્મઈ ॥ સંપઈ જિણવર વીસ મુણિ, બિહું કોડિહિં વર-નાણ ॥ સમણહ કોડિ સહસદુઅ, થુણિ-જ્જઇ નિચ્ચ વિહાણિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—અસિ, મષી અને કૃષિકર્મ જ્યાં વર્તે છે એવા કર્મભૂમિના ક્ષેત્રોને વિષે; પ્રથમ સંઘયણવાળા ઉત્કૃષ્ટપણે એકસોસિત્તેર તીર્થંકરો, વિચરતા પામીએ; કેવલજ્ઞાની નવ ક્રોડ (અને) નવ હજાર ક્રોડ સાધુઓ (હોય એમ સિદ્ધાંતથી) જાણીએ; વર્ત્તમાનમાં (શ્રી સીમંધરસ્વામિ પ્રમુખ) વીશ તીર્થંકર (અને) પ્રધાન કેવળજ્ઞાનના ધરનારા બે ક્રોડ મુનિ (તથા) બે હજાર ક્રોડ સાધુઓ (હોય) તેઓની નિરંતર પ્રભાતે સ્તવના કરીએ.

જયઉ સામિય જયઉ સામિય રિસહ સત્તુંજિ ॥ ઉજ્જિંતિ-પહુ નેમિજિણ, જયઉ વીર સચ્ચઉરિમંડણ ॥ ભરૂઅચ્છહિં મુણિ-

* જઘન્યકાળે વીશ તીર્થંકરો હોય તે દરેક મહાવિદેહની ૮-૯-૨૪-૨૫મી વિજયમાં એકેક હોય એટલે જંબુદ્વીપમાં ચાર, ધાતકી ખંડમાં (બે મહાવિદેહ માટે) ૮ અને પુષ્કરવરાર્દ્ધમાં ૮ મળી ૨૦ હોય. હાલ તે પ્રમાણે છે. વિજયના આંક દરેક વખતે આ પ્રમાણેજ હોય એ નક્કી નથી.

સુવ્વય, મુહરિપાસ દુહ-દુરિઅ-ખંડણ ॥ અવરવિદેહિં તિત્થયરા, ચિહું દિસિ વિદિસિ જિં કેવિ ॥ તીઆણાગય-સંપઇઅ, વંદુ જિણ સવ્વેવિ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જયવંતા વર્ત્તો! શ્રી શત્રુંજય ઉપર શ્રી ઋષભદેવ જયવંતા વર્ત્તો! શ્રી ગિરિનારજી ઉપર પ્રભુ નેમનાથ તીર્થંકર (અને) સાચોર (સત્યપુરી) નગરના આભૂષણરૂપ શ્રી વીર-સ્વામી જયવંતા વર્ત્તો! ભરૂચમાં શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી (અને) મુહિરિ ગામમાં શ્રી પાર્શ્વનાથ (એ પાંચે જિનવરો) દુઃખ અને પાપના નાશ કરનારા છે. બીજા (પાંચ) મહાવિદેહને વિષે જે તીર્થંકરો, (છે તથા) ચાર દિશાઓ અને ચાર વિદિશાઓમાં જે કોઇ પણ, અતીકાળ, અનાગતકાળ, અને વર્તમાનકાળ સબંધી તીર્થંકરો છે, તે સર્વને પણ હું વંદના કરૂં છું. ૩

સત્તાણવઇ-સહસ્સા, લખ્ખા છપ્પન્ન અઠ્ઠ કોડીઓ ॥ બત્તિસય બાસિઆઇં, તિઅલોએ ચેઇએ વંદે ॥ ૪ ॥

અર્થ—આઠ ક્રોડ, છપ્પન લાખ, સતાણું હજાર, બત્રીશ સો અને (૮૫૭૦૦૨૮૨) બાસી, ત્રણલોકને વિષે જિનપ્રસાદ છે તેને હું વાંદુ છું. ૪

---

૨ ટીંટોઇ નામના ગામમાં **મુહરી પાર્શ્વનાથ** બીરાજે છે તે સંભને છે.

બોહિદયાણં-બોધિ બીજને
આપનારાને.
ધમ્મનાયગાણં-ધર્મના નાયકને.
ધમ્મ-ધર્મરૂપી.
ચક્કવટ્ટીણં-ધર્મના ચક્રવર્તીને.
વરનાણ-કેવળજ્ઞાન.
ધરાણં-ધારણ કરનારાને.
છઉમાણં-છદ્મસ્થાવસ્થામાંથી તેને
જાવયાણં-જિતાડનારને.
તારયાણં-તારનારને.
બોહયાણં-બોધ આપનારને.
મોઅગાણં-બીજાને કર્મથી
મુકાવનારને.
સિવં-ઉપદ્રવ રહિત.
અરૂઅં-રોગ રહિત.
અક્ખયં-અક્ષય.
અપુણરાવિત્તિ-જ્યાંથી ફરી અવતાર
લેવો નથી એવું.
સંપત્તાણં-પામેલાને.
જિણાણં-જિનેશ્વરોને.
જેઅ-જેઓ
અઇઆ-અતીતકાળે.
ભવિસ્સંતિ-સિદ્ધ થશે.
સંપઇઅ-જે વર્તમાન કાળે.
સવ્વે-તે (દ્રવ્યજિન) ને.
વંદામિ-હું વંદના કરૂં છું.

ધમ્મદયાણં-ધર્મના આપનારાને.
ધમ્મદેસયાણં-ધર્મનો ઉપદેશકરનારાને
ધમ્મસારહીણં-ધર્મના સારથીને.
ચાઉરંત-ચાર ગતિનો અંત કરનાર.
અપ્પડિહય-કોઇથી હણાય નહીં તેવા.
દંસણ-કેવળદર્શનને.
વિઅટ્ટ-જે નિવર્ત્યા છે.
જિણાણં-જીતનારને.
તિન્નાણં-તરનારને.
બુદ્ધાણં-તત્વ જાણનારને.
મુત્તાણં- પોતે કર્મથી મુકાયેલાને.
સવ્વન્નૂણં-સર્વજ્ઞોને.
સવ્વદરિસિણં-સર્વદર્શીને.
અયલં-અચળ.
અણંતં-અનંત.
અવ્વાબાહં-બાધા રહિત.
સિદ્ધિગઇનામધેયં-સિદ્ધગતિ નામનું.
ઠાણં-સ્થાનને.
નમો-નમસ્કાર હો.
જિઅભયાણં-જીત્યા છે ઇહલોકાદિ
સાત ભય જેણે એવાને.
સિદ્ધા-સિદ્ધ થયા.
અણાગએ કાલે-અનાગતકાળને વિષે.
વિદમાણા-વિદ્યમાન છે.
તિવિહેણ-મન, વચન, કાયાએ કરી.

---

*નમુત્થુણં [૧]અરિહંતાણં ભગવંતાણં ૧

અર્થ—નમસ્કાર હો, (શ્રી) અરિહંતને, ભગવંતને, ૧

---

* શક્ર એટલે ઈંદ્ર તેની કરેલ સ્તુતિ તે શક્રસ્તવ.

૧ અરિહંત ભગવાનને ચોત્રીશ અતિશય હોય છે તે આ પ્રમાણે—

૧. શરીર અનંતરૂપમય, સુગંધમય. રોગરહિત, પરસેવા રહિત અને મલ રહિત હોય

૨. રૂધિર તથા માંસ, ગાયના દૂધસમાન ધોળાં અને દુર્ગંધ વગરનાં હોય.

૩. આહાર તથા નિહાર, ચર્મચક્ષુથી અદૃશ્ય હોય.

૪. શ્વાસોચ્છ્વાસમાં કમળ જેવી સુગંધ હોય.

આ (૧–૪) ચાર અતિશય જન્મથીજ હોય માટે સ્વાભાવિક—**સહજાતિશય**અથવા **મૂલાતિશય** કહેવાય છે.

૫. યોજનં પ્રમાણ સમવસરણમાં મનુષ્ય, દેવ, અને તીર્યંચની કોડાકોડી સમાય અને તેમને બાધા થાય નહિ.

૬. પચીસ યોજન એટલે બશેં ગાઉ સુધી પૂર્વોત્પન્ન રોગ ઉપશમે અને નવા રોગ થાય નહિ.

૭. વૈરભાવ જાય.

૮. મરકી થાય નહિ.

૯. અતિવૃષ્ટિ એટલે હદ ઉપરાન્ત વરસાદ થાય નહિ.

૧૦. અનાવૃષ્ટિ એટલે વરસાદનો અભાવ થાય નહિ.

૧૧. દુર્ભિક્ષ એટલે દુકાળ ન પડે.

૧૨. સ્વચક્ર અને પરચક્રનો ભય ન હોય.

૧૩. ભગવંતની ભાષા મનુષ્ય, તિર્યંચ અને દેવતા પોતપોતાની ભાષામાં સમજે. (વાણી પાંત્રીશ ગુણવાળી હોય છે તે ગુણ નવકારની નોટમાંથી જોવા.)

અર્થ—લોકને વિષે ઉત્તમને, લોકના નાથને, લોકના હિત કરનારને, લોકને વિષે દીવા સમાનને, લોકમાં પ્રકાશ કરનારને, ૪

અભયદયાણં, ચક્ખુદયાણં, મગ્ગદયાણં, સરણદયાણં, બોહિદયાણં ॥ ૫ ॥

અર્થ—અભયદાનના આપનારને, (શ્રુત જ્ઞાનરૂપ) ચક્ષુના આપનારને, (મોક્ષ) માર્ગના આપનારને, શરણ આપનારને, સમકિત આપનારને, ૫

ધમ્મદયાણં, ધમ્મદેસયાણં, ધમ્મનાયગાણં, ધમ્મસારહીણં, ધમ્મવરચાઉરંતચક્કવટ્ટીણં ॥ ૬ ॥

અર્થ—ધર્મના દાતાને, ધર્મના ઉપદેશ કરનારને, ધર્મના નાયકને, ધર્મના સારથીને, ચાર ગતિના અંત કરનાર ઉત્તમ ધર્મ ચક્રવર્તીને, ૬

અપ્પડિહયવરનાણદંસણધરાણં, વિઅટ્ટછઉમાણં ॥ ૭ ॥

અર્થ—કોઇથી હણાય નહીં એવા ઉત્તમ જ્ઞાન (કેવળ જ્ઞાન) અને દર્શન (કેવળદર્શન) ના ધારણ કરનારને, નિવર્ત્યું છે છદ્મસ્થપણું તેમને, ૭

જિણાણં જાવયાણં, તિન્નાણં તારયાણં, બુદ્ધાણં બોહયાણં, મુત્તાણં મોઅગાણં. ૮

અર્થ—રાગ દ્વેષના જિતનારને (તથા) જિતાડનારને, (સંસારથી) તરનારને (તથા) તારનારને, તત્ત્વના જાણનારને (તથા) જણાવનારને, (કર્મથી) મુક્તને (તથા) મુકાવનારને.

સવ્વન્નૂણં, સવ્વદરિસીણં, સિવ-મયલ-મરુઅ-મણંત-મક્ખય-મવ્વાબાહ-મપુણરાવિત્તિ-સિદ્ધિગઇ-નામધેયં, ઠાણં, સંપત્તાણં, નમો જિણાણં જિઅભયાણં ॥ ૯ ॥

અર્થ—સર્વજ્ઞને; સર્વદર્શીને; કલ્યાણરુપ, અચળ, રોગ રહિત, અનંત, અક્ષય, અવ્યાબાધ, અપુનરાગમન એવી, સિદ્ધિ ગતિ છે નામ જેનું, એવા સ્થાનને પામેલાને; રાગ દ્વેષના ક્ષય કરનાર તથા સર્વ ભયના જિતનારને નમસ્કાર હો. ૯

જેઅ અઈઆ સિદ્ધા, જેઅ ભવિસ્સંતિણાગયે કાલે ॥ સંપઇ અ વટ્ટમાણા, સવ્વે તિવિહેણ વંદામિ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—જેઓ અતીતકાળે સિદ્ધ થયા, જેઓ અનાગતકાળે

સિદ્ધ થશે (અને) વર્તમાનકાળે વિદ્યમાન એવા સર્વ (દ્રવ્ય જિનો) ને હું ત્રિવિધે વંદના કરૂં છું. ૧૦

પદ (૩૩) સંપદા (૯) ગાથા (૧) ગુરુ (૩૩) લઘુ (૨૬૪) સર્વ વર્ણ (૨૯૭)

ઇતિ નમુથ્થુણં સૂત્ર. ૧૩

૧૪॥ અથ જાવંતિ ચેઇઆઇં સુત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

જાવંતિ–જેટલા	ચેઇઆઇં–ચૈત્યો છે.
ઉડ્ઢે–ઉર્ધ્વલોકને વિષે.	અહે–અધોલોકને વિષે.
તિરિઅ લોએ–તિર્છાલોકને વિષે	સવ્વાઇં–સર્વને
તાઇં–તેને.	વંદે–હું વંદના કરૂં છું.
ઇહ–અહીં.	સંતો–છતો.
તત્થ–ત્યાં.	સંતાઇં–રહેલાને.

જાવંતિ ચેઇઆઇં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ, સવ્વાઇં તાઇં વંદે ઇહ સંતો તત્થ સંતાઇં ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઉર્ધ્વ લોકને વિષે તથા અધોલોકને વિષે અને તિર્ચ્છા લોકને વિષે જેટલી જિનપ્રતિમાઓ છે, તે સર્વને, હું અહીં છતો; ત્યાં છે તેને વંદના કરું છું. ૧ ઇતિ ૧૪

ગાથા (૧) સંપદા (૪) પદ (૪) ગુરુ (૩)
લઘુ (૩૨) સર્વ વર્ણ (૩૫).

૧૫॥ અથ જાવંત કેવિ સાહૂ સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

જાવંત–જેટલા.
કેવિ–કોઇપણ
સાહૂ–સાધુઓ.
ભરહ–ભરતક્ષેત્રને વિષે.
એરવય–ઐરવત ક્ષેત્રને વિષે.
મહાવિદેહે–મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે.
સવ્વેસિં–સર્વને.
તેસિં–તેને.
પણઓ–નમ્યો.
તિવિહેણ–મન, વચન, કાયાએ કરીને.
તિદંડ–ત્રણ દંડથી.
વિરયાણં–નિવર્તેલાને.

જાવંત કેવિ સાહૂ, ભરહે-રવય-મહા-વિદેહે અ ॥ સવ્વેસિં તેસિં પણઓ, તિવિ-હેણ× તિદંડવિરયાણં ॥ ૧ ॥

× કરણકારણાનુમતિરૂપેણ.

અર્થ—(પાંચ) ભારત, (પાંચ) ઐરાવત, અને (પાંચ) મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જેટલા કોઈ સાધુઓ, મન વચન કાયાએ કરીને ત્રણ દંડથી નિવર્ત્તેલા છે, તેઓ સર્વેને હું નમ્યો. ૧ ઇતિ.

પદ (૪) સંપદા (૪) ગાથા (૧) લઘુ (૩૭)
ગુરુ (૧) સર્વ વર્ણ (૩૮).

૧૬ ॥ અથ નમોઽર્હત્ (પરમેષ્ઠિ નમસ્કાર)॥

શબ્દાર્થ.

નમો—નમસ્કાર હો. અર્હત્—અરિહંત.
સિદ્ધ—સિધ્ધ. આચાર્ય—આચાર્ય.
ઉપાધ્યાય—ઉપાધ્યાય. સર્વસાધુભ્યઃ—સર્વ સાધુઓને.

નમોઽર્હત્સિધ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુ-
ભ્યઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય (અને) સર્વ સાધુઓને (મારો) નમસ્કાર હો. ૧

---

૧૭ ॥ અથ ઉવસગ્ગહર સ્તવન[1] ॥

શબ્દાર્થ.

ઉવસગ્ગ ઉપસર્ગ (વિઘ્ન) ને. **હરં**-હરનાર.
પાસં-પાર્શ્વ નામનો યક્ષ જેને છે એવા **પાસં**-પાર્શ્વનાથને.

---

૧ વરાહમિહિરનો જીવ મરીને વ્યંતર થવાથી તેણે સંઘમાં મરકીનો ઉપદ્રવ કર્યો. તેની શાંતિને અર્થે સંઘની વિનંતિથી શ્રી **ભદ્રબાહુસ્વામિએ** સાત ગાથાનું આ સ્તોત્ર રચ્યું. તે ભણવા, ગણવા તથા સાંભળવાથી મરકી શાંત થઈ. આથી લોકો નિરંતર આ સ્તોત્ર ભણવા લાગ્યા, તેથી ધરણેંદ્રને પ્રત્યક્ષ આવવું પડતું. માટે ધરણેંદ્રની વિનંતિથી ગુરુ મહારાજે છેલ્લી બે ગાથા ભંડારી મુકી, અને હાલ છે તે પાંચ ગાથા કાયમ રાખી. આ સ્તોત્રમાં શ્રી પાર્શ્વનાથજી તથા તેમના યક્ષ પાર્શ્વ અને પદ્માવતી તથા ધરણેંદ્રની દ્વી અર્થી સ્તુતિ છે. તે જાણવાની ઈચ્છાવાળાએ ટીકા જોવી. દરેક ગાથાના પહેલા પદનો અર્થ એકત્ર કરતાં પંચ પરમેષ્ઠીને નમસ્કાર થાય છે. તે આ પ્રમાણે- **ઉવ**-ઉપાધ્યાય. ૨ **વિસ**-એ બે અક્ષરવડે સાધુઓ લેવા, સર્વ રસમય વિષને દેખાડનાર તે સાધુઓ ૩ **ચિટ્ઠ** પદવડે આચાર્ય લેવા. તીર્થંકર મોક્ષ ગયે છતે જ્યાં સુધી શાસન રહે ત્યાં સુધી રહે તે અથવા તત્ત્વથી એકત્ર કરેલા દ્રવ્ય ગુણ પર્યાયના સ્વરૂપમાં રહેવાવાળા. ૪ **તુહ** પદવડે અરિહંત લેવા, **તોહંતિ-અર્હયન્તિ** અર્થાત્ ઘાતી કર્મને અને સકળ સંશયને નાશ કરે તે અરિહંત. ૫ **દુગ્ગ** પદવડે સિદ્ધ-ભગવંત લેવા. ઈણ્ કૃ ગતૌ અર્થાત્ અપુનરાવૃત્તિમાં-મોક્ષમાં ગયા તે સિદ્ધો. અહીં પરમેષ્ઠીનો ક્રમ આ પ્રમાણે કર્યો તેનો હેતુ આ પ્રમાણે જાણવો. સૂત્ર ઉપાધ્યાયની પાંસે ભણાય, તેથી પ્રથમ ઉપાધ્યાયને નમસ્કાર કર્યો. ઉપાધ્યાય સમીપે અભ્યાસ કરતા સાધુઓને સાધુ સહાય કરે, માટે બીજે સાધુને નમસ્કાર કર્યો. ભણેલ સૂત્રનો અર્થ આચાર્યો કહે, તેથી ત્રીજે આચાર્યને નમસ્કાર કર્યો, આચાર્યના ઉપદેશથી અરિહંતપણાનું જ્ઞાન થાય, માટે ચોથો અરિહંતને નમસ્કાર કર્યો. અને પાંચમો સર્વે સિદ્ધોને નમસ્કાર કર્યો.

વંદામિ-હું વાંદુ છું.
મુક્ક-મુકાયેલા.
વિસ-વિષને.
મંગલ-મંગળ
આવાસં-ઘરરૂપ છે.
કંઠે-કંઠમાં.
ધારેઇ-ધારણ કરે.
સયા-હંમેશા
તસ્સ-તેના.
રોગ-રોગ.
દુટ્ઠ-નઠારો.
જંતિ-પામે છે.
ચિટ્ઠઉ-રહો.
મંતો-મંત્ર
પણામોવિ-નમસ્કાર પણ.
હોઇ-થાય છે.
તિરિએસુવિ-તિર્યંચને વિષે પણ.
પાવંતિ-પામે.
દુખ્ખ-દુઃખ.
તુહ-તમારૂં
લદ્ધે-પામે છતે
કપ્પપાયવબ્ભહિએ-કલ્પવૃક્ષથી. અધિક.
જીવા-જીવો.
ઠાણં-સ્થાનને.
સંથુઓ-સ્તવેલા.
ભત્તિબ્ભર-ભક્તિના સમૂહે કરી

કમ્મઘણ-કર્મના સમૂહથી.
વિસહર-વિષધર-સર્પના.
નિન્નાસં-નાશ કરનારા છે.
કલ્લાણ-કલ્યાણના
વિસહર ફુલિંગમંતં-વિષધર સ્ફુલિંગ નામના મંત્રને.
જો-જે.
મણુઓ-મનુષ્ય.
ગહ-ગ્રહ.
મારી-મરકી
જરા-તાવ.
ઉવસામં-શાંતિને.
દૂરે-દુર.
તુજ્ઝ-તમારો.
બહુફલો-ઘણાં ફળવાળો.
નર-મનુષ્ય.
જીવા-જીવો.
ન-નહીં.
દોગચ્ચં-દુર્ભાગ્ય.
સમ્મત્તે-સમકિત-દર્શન.
ચિંતામણિ-ચિંતામણિ રત્ન.
પાવંતિ-પામે છે.
અવિગ્ઘેણં-નિર્વિઘ્નપણે.
અયરામરં-અજરામર.
ઇઅ-એ પ્રકારે.
મહાયસ-હે મોટા યશવાળા !
નિબ્ભરેણ-પરિપૂર્ણ એવા.

હિઅયેણ–હૃદયે કરી. **તા**–તે કારણ માટે.
દેવ–હે દેવ ! **દિજ્જ**–આપો.
બોહિં–બોધિબીજ **ભવે ભવે**–ભવો ભવને વિષે
પાસ જિણચંદ–હે શ્રીપાર્શ્વ જિનચંદ્ર !

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં ॥ [1]વિસહર-વિસનિન્નાસં, મંગલ-કલ્લાણ-આવાસં ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઉપસર્ગનો હરનાર પાર્શ્વ નામનો યક્ષ સેવક છે જેનો એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન્, જે કર્મના સમૂહથી મુક્ત છે, (તથા) જે સર્પના ઝેરને અતિશયે કરીને નાશ કરનાર છે (વળી) જે મંગળ અને કલ્યાણના ઘર છે, તેમને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૧

વિસહરફુલિંગમંતં, કંઠે ધારેઈ જો સયા મણુઓ[2] ॥ તસ્સ ગહ-રોગમારી,-દુટ્ઠ-જરા જંતિ ઉવસામં ॥ ૨ ॥

---

૧. **વિષ** એટલે મિથ્યાત્વ કષાયાદિ તેને ધારણ કરનાર જીવોના વિષ એટલે મિથ્યાભાવને નાશ કરનાર, અથવા **વિષગૃહ**–વિષ એટલે પાણી ઉપલક્ષથી મણિકર્ણિકા નદીનું પાણી ત્યાં ગૃહ એટલે નિવાસ છે જેનો એવો કમઠમુનિને તેના વિષ એટલે પંચાગ્નિ પ્રમુખ ધર્મને નાશ કરનારા.—

૨ **મનુગો**–મંત્રને જાણનાર–માંત્રિક.

અર્થ—જે મનુષ્ય નિરંતર (શ્રી પાર્શ્વનાથના નામગર્ભિત) વિષધરસ્ફુલિંગ નામના મંત્રને કંઠને વિષે ધારણ કરે છે, તેના (દુષ્ટ) ગ્રહ, રોગ, મરકી (અને) દુષ્ટ જ્વર–તાવ શાંત પામે છે. ૨

ચિટ્ઠઉ દૂરે મંતો, તુજ્ઝ પણામોવિ બહુફ્લો હોઇ ॥ નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુક્ખ-દોગચ્ચં[1] ॥ ૩ ॥

અર્થ—(એ) મંત્ર દૂર રહો, તમને નમસ્કાર કરવો તે પણ ઘણું ફળ આપનાર થાય છે. તેથી જીવો મનુષ્ય અને તિર્યંચને વિષે પણ દુઃખ અને દારિદ્ર પામતા નથી.

તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે, ચિંતામણિ-કપ્પપાયવબ્ભહિએ ॥ પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અયરામરં ઠાણં ॥ ૪ ॥

અર્થ—ચિંતામણિરત્ન (અને) કલ્પવૃક્ષથી અધિક મહિમાવાળું એવું તમારૂં સમ્યગ્દર્શન (સમકિત) પામે છતે, (ભવ્ય) જીવો અજર અમર (મોક્ષ) સ્થાનને નિર્વિઘ્નપણે પામે છે. ૪

ઇઅ સંથુઓ મહાયસ ! ભત્તિબ્ભર-

---

[1] પાઠાન્તર.

નિબ્ભરેણ હિયએણ ।। તા દેવ ! દિજ્જ બોહિં, ભવે ભવે પાસ જિણચંદ ! ।। ૫ ।।

અર્થ—હે મહાયશ ! ભક્તિના સમુહથી પૂર્ણ ભરેલા અંતઃકરણથી આ સ્તવના કરી, તે કારણથી હે દેવ ! શ્રી પાર્શ્વજિનચંદ્ર ! (મને) જન્મોજન્મને વિષે બોધિબીજ (સમ્યગ્દર્શન) આપો. ૫ ઇતિ. ૧૭

ગુરુ (૨૧) લઘુ (૧૬૪) સર્વ વર્ણ (૧૮૫) ગાથા (૫).

---

૧૮ ।। અથ જયવીયરાય (પ્રાર્થના સૂત્ર)

શબ્દાર્થ

જય–જય પામો.
વીયરાય–હે વીતરાગ.
જગગુરુ–હે જગત્‌ના ગુરુ.
હોઉ–થાઓ.
મમં–મને.
તુહ–તમારા.
પભાવઓ–પ્રભાવથી.
ભયવં–હે ભગવન્.
ભવનિવ્વેઓ–ભવનું ઉદાસપણું.
મગ્ગાણુસારિઆ–માર્ગાનુસારીપણું
ઇટ્ઠ ફલસિ–ઇષ્ટ ફળની.
સિદ્ધિ–સિદ્ધિ.
લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ–લોક વિરુદ્ધનો. ત્યાગ.
ગુરુજણપૂઆ–વડિલ જનની પૂજા.
પરત્થકરણં–પરોપકાર કરવાપણું.
સુહગુરુજોગો–શુદ્ધ ગુરુનો યોગ.
તવ્વયણ–તેમનાં વચનનો.
સેવણા–અંગીકાર.
આભવં–જ્યાં સુધી ભવ કરવા પડે ત્યાં સુધી.
અખંડા–અખંડ.
વારિજ્જઇ–નિષેધ્યું છે.

જઇવિ-જો કે,
તુહ-તમારા.
તહવિ-તોપણ.
હુજ્જ-હોજો.
ભવેભવે-ભવોભવને વિષે.
ચલણાણું-ચરણની.
કમ્મખઓ-કર્મનો ક્ષય.
બોહિલાભો-બોધિબીજનો લાભ.
મહ એઅં-મને, એ.
નાહ-હે નાથ !
સર્વ મંગલ-સર્વ મંગળિકમાં
સર્વ કલ્યાણ-સર્વ કલ્યાણનું.
પ્રધાનં-પ્રધાન એવું.
જૈનં-જૈન.
શાસનં-શાસન.

નિઆણ બંધણં-નિયાણાનું બાંધવું.
સમએ-સિદ્ધાંતમાં.
અમ-માગે.
સેવા-સેવા.
તુમ્હ-તમારા.
દુક્ખખઓ-દુઃખનો ક્ષય.
સમાહિમરણં-સમાધિ મરણ.
સંપજ્જઉ-પ્રાપ્ત થાઓ.
તુહ-તમને.
પણામકરણેણં-પ્રણામ કરવાથી.
મંગલ્યં-મંગળરૂપ.
કારણં-કારણરૂપ.
સર્વ ધર્માણાં-સર્વ ધર્મોમાં.
જયતિ-જય પામે છે.

જય વીયરાય જગગુરુ, હોઉ મમં તુહ પભાવઓ ભયવં ॥ ભવનિવ્વેઓ મગ્ગા,-ણુસારિઆ ઇટ્ઠફલસિદ્ધિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે વીતરાગ ! હે જગતના ગુરુ! (તમે) જયવંતા વર્તો. હે ભગવંત ! મને તમારા પ્રભાવથી ભવનું ઉદાસપણું, માર્ગાનુસારીપણું (અને) ઇષ્ટફળ (શુદ્ધ આત્મધર્મ) ની સિદ્ધિ હોજો. ૧

લોગવિરુદ્ધચ્ચાઓ, ગુરુજણપૂઆ પર-ત્થકરણં ચ ॥ સુહગુરુજોગો તવ્વય,-ણસે-વણા આભવમખંડા[1] ॥ ૨ ॥

અર્થ—લોગ વિરુદ્ધનો ત્યાગ, (માતાપિતાદિ) ગુરુજનની પૂજા તથા પરોપકાર કરવાપણું, શુદ્ધગુરુનો મેલાપ, તેમના વચનનું અંગીકરણ (તે સર્વ) જ્યાં સુધી મારે ભવ કરવા પડે ત્યાં સુધી (મોક્ષ પ્રાપ્તિ સુધી) અખંડ હોજો. ૨

વારિજ્જઈ જઇવિ નિઆ,-ણબંધણં વીયરાય! તુહ સમએ ॥ તહવિ મમ હુજ્જ સેવા, ભવે ભવે તુમ્હ ચલણાણં ॥ ૩ ॥

અર્થ—હે વીતરાગ ! તમારા સિદ્ધાંતમાં જો કે નિયાણાનું બાંધવું નિષેધ્યું છે, તો પણ મને ભવોભવને વિષે તમારા ચરણોની સેવા હોજો. ૩

દુક્ખખઓ કમ્મખઓ, સમાહિમરણં ચ બોહિલાભો અ ॥ સંપજ્જઉ મહએઅં તુહ નાહ ! પણામકરણેણં ॥ ૪ ॥

---

૧ આ સૂત્ર પ્રાર્થના સ્વરૂપ છે, પાછળની ૨ ગાથા ક્ષેપક છે.

અર્થ—હે નાથ ! તમને પ્રણામ કરવાથી, મને દુઃખનો ક્ષય, કર્મનો ક્ષય, સમાધિ મરણ તથા બોધિનો લાભ, એ (ચાર) સંપ્રાપ્ત થાઓ.

સર્વ-મંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણ-કારણમ્ ॥ પ્રધાનં સર્વ-ધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ—સર્વ મંગળીકમાં મંગળીક. સર્વ કલ્યાણનું કારણ (અને) સર્વ ધર્મોમાં પ્રધાન (એવું) જૈન શાસન જયવંતુ વર્તે છે. ઈતિ. ૧૮.

સંપદા (૨૦) ગાથા (૫) પદ (૨૦) ગુરુ (૧૯)
લઘુ (૧૭૨) સર્વવર્ણ (૧૯૧).

---

૧૯ ॥ અરિહંત ચેઈઆણં (ચૈત્યસ્તવ)[1] ॥

શબ્દાર્થ

ચેઇઆણં-પ્રતિમાને (વાંદવા માટે) વંદણવત્તિઆએ-વાંદવાને નિમિત્ત.
પૂઅણવત્તિઆએ-પૂજા કરવાને નિમિત્તે સક્કારવત્તિઆએ-સત્કાર કરવાને નિમિત્ત
સમ્માણવત્તિઆએ-સન્માનને નિમિત્ત. બોહિલાભવત્તિઆએ-બોધિલાભને નિમિત્ત.

---

૧ આ સૂત્રવડે સ્થાપનાજિનની સ્તુતિ થાય છે.

નિરુવસગ્ગવત્તિઆએ—ઉપસર્ગરહિત સ્થાનક (મોક્ષ) પામવા નિમિત્ત.
ધિઇએ—ચિત્તની સ્થિરતાથી.
અણુપ્પેહાએ—વારંવાર વિચારીને.
સદ્ધાએ—શ્રદ્ધાથી
મેહાએ—નિર્મળબુદ્ધિથી.
ધારણાએ—ધારણાપુર્વક
વઢ્ઢમાણીએ—વધતા પરિણામે.

અરિહંતચેઇઆણં, કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં ૧

અર્થ—અરિહંતની પ્રતિમાને (વંદનાદિ અર્થે) હું કાર્યોત્સર્ગ કરૂં છું. ૧

વંદણવત્તિઆએ, પૂઅણવત્તિઆએ, સક્કારવત્તિઆએ, સમ્માણવત્તિઆએ, બોહિલાભવત્તિઆએ, નિરુવસગ્ગવત્તિઆએ ૨

અર્થ—વાંદવાને નિમિત્તે, પૂજા કરવાને નિમિત્ત, સત્કારને નિમિત્તે, સન્માનને નિમિત્તે, બોધિ (સમ્યગ દર્શન અથવા રત્નત્રયી) લાભને નિમિત્ત (અને)ઉપસર્ગરહિત(મોક્ષ)સ્થાન પામવા નિમિત્તે. ૨

સદ્ધાએ, મેહાએ, ધિઇએ, ધારણાએ, અણુપ્પેહાએ, વઢ્ઢમાણીએ, ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં ॥ ૩ ॥

અર્થ—વૃદ્ધિ પામતી શ્રદ્ધાથી, નિર્મળ બુદ્ધિપૂર્વક, ચિત્તની

સ્થિરતાએ, ધારણા પૂર્વક (અને) વારંવાર વિચારણા પૂર્વક, હું કાયોત્સર્ગ કરૂં છું ૩ (વૃદ્ધિ પામતી એ પદ શ્રદ્ધાદિ પાંચે સાથે જોડાવું.) ઇતિ ૧૯

સંપદા (૩) પદ (૧૫) ગુરુ (૧૬) લઘુ (૭૩) સર્વવર્ણ (૮૯).

---

૨૦ ॥ અથ કલ્લાણકંદં સ્તુતિ ॥

શબ્દાર્થ

કલ્લાણકંદં-કલ્યાણના મૂળ
જિણિંદં-શ્રી જિનેંદ્રને.
તઓ-તે પછી.
મુણિંદં-મુનિઓના ઈંદ્રને.
પયાસં-ત્રણ ભુવનને પ્રકાશ કરનારા.
ભત્તીઈ-ભક્તિથી.
સિરિવદ્ધમાણં-શ્રી વર્દ્ધમાન સ્વામીને.
પારં-પારને.
સિવં-મોક્ષને.
સુઇક્કસારં-સર્વ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ.
પઢમં-પહેલા.
સંતિં-શ્રીશાંતિનાથને.
નેમિજિણં-શ્રી નમિજિનને.
પાસં-શ્રી પાર્શ્વનાથને.
સુગુણિક્કઠાણં-સારા ગુણોના એક સ્થાનરૂપ.
વંદે-હું વંદના કરૂં છું.
અપાર-જેનો પાર નથી એવા.
સંસાર સમુદ્દ-સંસારરૂપ સમુદ્રના
પત્તા-પામેલા
દિંતુ-આપો.
સવ્વે-બધા.
જિણિંદા-જિનેંદ્રો.

---

૧ દરેક થોઇ જોડામાં પહેલી સ્તુતિ અમુક તિર્થંકર અગર તીર્થંકરોની હોય, બીજી સર્વ જિનોની, ત્રીજી જ્ઞાન અગર સિદ્ધાંતની, અને ચોથી શાસનના અધિષ્ઠાયક યક્ષ યક્ષણીની હોય છે.

સુરવિંદ-દેવતાના સમુહથી-
કલ્લાણવલ્લીણ-કલ્યાણરૂપ વેલના.
નિવ્વાણમગ્ગે-મોક્ષ માર્ગને વિષે.
પણાસિય-નાશ કર્યો છે.
કુવાઇ-કુવાદિઓના.
મયં-મતને.
સરણં-આધારરૂપ.
નમામિ-હું નમું છું.
તિજગપ્પહાણં-ત્રણ જગતને
વિષે પ્રધાન.
ગોખ્ખીર-ગાયનું દૂધ.
વન્ના-વર્ણવાળી.
હત્થા-જેના હાથમાં છે.
નિસન્ના-બેઠેલી.
પુત્થય-પુસ્તકનો.
હત્થા-જેના હાથમાં છે.
સા-તે.
સયા-હંમેશા
વંદા-વંદાએલા.
વિસાલકંદા-વિશાળ મૂળીયારૂપ.
જાણકપ્પં-રથ સમાન.
અસેસ-બધા.
દપ્પં-ગર્વને
જિણાણં-જિનેશ્વરોના.
બુહાણં-તત્ત્વવેત્તાઓને.
નિચ્ચં-હંમેશાં.
કુંદ-ડોરલનાં ફુલ.
ઇંદુ-ચંદ્ર.
તુસાર-હિમના જેવા.
સરોજ-કમળ.
કમલે-કમળને વિષે
વાએસિરી-શ્રુતદેવી
વગ્ગ-સમૂહ.
સુહાય-સુખને અર્થે.
અમ્હ-અમને,
પસત્થા-ઉત્તમ.

કલ્લાણ-કંદં પઢમં જિણિંદં, સંતિં તઓ નેમિજિણં મુણિંદં; પાસં પયાસં સુગુણિક્કઠાણં, ભત્તીઇ વંદે સિરિવદ્ધમાણં ॥ ૧ ॥

અર્થ—કલ્યાણના મૂળ શ્રી પ્રથમ જિનેંદ્રને, શ્રી શાંતિનાથને તથા મુનિઓના ઇંદ્ર શ્રી નેમિજિનને, (ત્રણ ભુવનને) પ્રકાશ

કરનારા (અને) સારા ગુણોના એક સ્થાનક શ્રી પાર્શ્વનાથને (તથા) શ્રી વર્દ્ધમાનસ્વામિને હું ભક્તિપૂર્વક વાંદું છું. ૧

અપાર-સંસાર સમુદ્દપારં,-પત્તા સિવં દિંતુ સુઇક્કસારં ॥ સવ્વે જિણિંદા સુરવિંદ-વંદા, કલ્લાણ-વલ્લીણ વિસાલ-કંદા ॥ ૨ ॥

અર્થ—નથી છેડો જેનો એવા સંસાર રૂપ સમુદ્રના પારને પામેલા (તથા) દેવતાઓના સમૂહથી વંદાએલા (અને) કલ્યાણ રૂપ વેલના વિશાળ મૂળ જેવા એવા સર્વ જિનેંદ્રો, સર્વ પવિત્ર વસ્તુઓને વિષે સારરૂપ એવું મોક્ષ (મને) આપો. ૨

નિવ્વાણમગ્ગે વરજાણકપ્પં, પણાસિયા-સેસ કુવાઇદપ્પં ॥ મયં જિણાણં સરણં બુહાણં, નમામિ નિચ્ચં તિજગપ્પહાણં ॥૩॥

અર્થ—મોક્ષમાર્ગને વિષે પ્રધાન રથ સમાન (અને) સમસ્ત કુવાદિઓના અહંકારને નાશ કરનાર, તત્ત્વવેત્તાઓને આધારભૂત (અને) ત્રણ જગતને વિષે પ્રધાન, એવા જિનેશ્વરોના મતને હું નિરંતર નમસ્કાર કરૂં છું ૩

કુંદિંદુગોખિખીરતુસારવન્ના, સરોજહત્થા કમલે નિસન્ના ॥ વાએસિરી પુત્થય-વગ્ગ-

હત્થા, સુહાય સા અમ્હ સયા પસત્થા ॥ ૪

અર્થ—મચકુંદના ફુલ, ચંદ્રમા, ગાયનું દૂધ (અને) હિમ એ (ચાર) ના વર્ણ જેવો રંગ છે જેનો, હાથમાં કમલવાળી, કમલને વિષે બેઠેલી, પુસ્તકનો સમૂહ જેના હાથમાં છે એવી, અથવા પુસ્તકવડે ભરેલ છે હાથ જેનો એવી તથા ઉત્તમ, એવી તે શ્રુતદેવી, નિરંતર અમને સુખને અર્થે થાઓ. ૪ ઈતિસ્તુતિ.

---

૨૧ ॥ અથ સંસારદાવાની સ્તુતિ ॥

શબ્દાર્થ.

દાવાનલ–દાવાનળના.
નીરં–પાણી સમાનને.
ધૂલી–ધૂલને.
સમીરં–પવન સમાનને,
રસા–પૃથ્વીને.
સાર–તીક્ષ્ણ.
નમામિ–હું નમું છું.
ગિરિસાર–મેરૂપર્વત જેવા
ભાવ–ભાવપૂર્વક.
સુર–દેવ.
માનવ–મનુષ્યના.
ચૂલા–મુગટને વિષે રહેલા.
દાહ–તાપને (ઓલવવામાં)
સંમોહ–મોહરૂપી.
હરણે–દૂર કરવામાં.
માયા–માયા–કપટરૂપી.
દારણ–ખોદવામાં.
સીરમ–હળ સમાનને.
વીરં–શ્રી વીર ભગવાનને.
ધીરમ–ધીરને.
અવનામ–નમસ્કાર કરનારા.
દાનવ–દાનવ.
ઇન–સ્વામીઓના.
વિલોલ–ચપળ એવા.

૧ આ સ્તુતિ શ્રી હરિભદ્રસૂરિએ રચી છે. તે સમ સંસ્કૃત ભાષામાં છે.

કમલ–કમળોની
માલિતાનિ–પૂજાએલા.
અભિનત–ભક્ત.
સમીહિતાનિ–વાંછિતો જેણે.
નમામિ–હું નમસ્કાર કરૂં છું.
પદાનિ–ચરણોને.
બોધાગાધં–જ્ઞાનથી ગંભીર.
પદવી–રચનારૂપ.
અભિરામં–મનોહર.
અવિરલ–આંતરા રહિત.
સંગમ–મળવાથી.
દેહમ્–સ્વરૂપવાળા.
વેલં–વેલવાળા.
ગમ–પાઠરૂપ.
સંકુલં–ભરપૂર.
સારં–પ્રધાન.
જલનિધિં–સમુદ્રને.
સાધુ–સારી રીતે
આવલિ–શ્રેણીથી.
સંપૂરિત–સારી રીતે પૂરેલા છે.
લોક–લોકોના.
કામં–અત્યંત.
જિનરાજ–જિનેશ્વર ભગવંતના.
તાનિ–તે.
સુપદ–સારા પદોની.
નીરપૂર–જળના પૂરવડે
જીવાહિંસા–જીવોની અહિંસારૂપ.
લહરી–તરંગોના.
અગાહ–અગાધ.
ચૂલા–સિદ્ધાંતોની ચૂલિકારૂપ.
ગુરુ–મોટા.
મણી–રત્નોથી.
દૂર પારં–દૂર છે કાંઠો જેનો.
વીરાગમ–વીરભગવાનના આગમરૂપ
સાદરં–આદર સહિત.
સેવે–હું સેવું છું,

(ઇંદ્રવજ્રા છંદ.)

સંસારદાવાનલ-દાહનીરં, સંમોહધૂલી-
હરણે સમીરં ।માયા-રસા-દારણ-સાર-સીરં,
નમામિ વીરં ગિરિસાર-ધીરમ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—સંસાર રૂપી દાવાનળના તાપને ઓલવવાને પાણી-સમાન, અજ્ઞાનરૂપ ધૂળને હરણ કરવાને પવન સમાન, કપટ રૂપી પૃથ્વીને ખોદવાને તીક્ષ્ણ હળ સમાન અને મેરૂપર્વતની જેવા ધૈર્યતાવાળા એવા વીરપ્રભુને હું નમસ્કાર કરૂં છું ૧

(વસંતતિલકા વૃત્તમ્.)

ભાવાવનામ-સુરદાનવમાનવેન,-
ચૂલાવિલોલકમલાવલિમાલિતાનિ ॥
સંપૂરિતાભિનતલોકસમીહિતાનિ,
કામં નમામિ જિનરાજપદાનિ તાનિ ॥૨॥

અર્થ—ભાવપૂર્વક નમસ્કાર કર્યો છે જેણે એવા દેવ, દાનવ અને મનુષ્યના સ્વામી તેમના મસ્તકને વિષે રહેલા મુગટ ઉપરના દેદીપ્યમાન (ચપળ) કમળોની શ્રેણીઓવડે જે પૂજાયેલા છે. તથા સમ્યક્ રીતે પૂર્ણ કર્યા છે નમસ્કાર કરનારા લોકોના મનોવાંછિત જેણે, એવા જિનેશ્વર ભગવાનના તે ચરણો પ્રત્યે હું સ્વેચ્છાએ નમસ્કાર કરૂં છું. ૨

(મંદાક્રાંતા વૃત્તમ્.)

બોધાગાધં સુપદપદવી-નીરપૂરાભિરામં,
જીવાહિંસાવિરલલહરીસંગમાગાહદેહમ્ ॥

ચૂલાવેલં ગુરુગમમણીસંકુલં દૂરપારં,
સારં વીરાગમજલનિધિં સાદરં સાધુ સેવે.

અર્થ—ગંભીર છે જ્ઞાન જેને વિષે તથા સુંદર પદોની રચના રૂપ પાણીના સમૂહે કરી મનોહર, તથા જીવોની રક્ષા રૂપ, આંતરારહિત તરંગોના પરસ્પર મલવા થકી અગાધ છે દેહસ્વરૂપ જેનું, વળી સિદ્ધાંતોની ચૂલિકારૂપી વેલો છે જેને વિષે તથા મોટા ગોવા સરખા પાઠરૂપ રત્નોથી ભરેલો અને અત્યંત દૂર છે કાંઠો જેનો તથા પ્રધાન, એવા શ્રી વીર પરમાત્માના આગમરૂપ સમુદ્રને આદરસહિત સમ્યક્ પ્રકારે હું સેવું છું. ૩

શબ્દાર્થ.

આમૂલ—મૂળ સુધી.
ધૂલી—પરાગના-રજના
પરિમલ—સુગંધને વિષે.
લોલ—ચપળ.
માલા—પંક્તિઓના.
આરાવસાર—શબ્દોથી શ્રેષ્ઠ.
દલ—પત્રવાળાં.
અગાર—ઘરની.
નિવાસે—જેનો નિવાસ છે એવી.
સંભાર—સમૂહથી.
વર—પ્રધાન.
તાર—દેદીપ્યમાન
અભિરામ—મનોહર.

આલોલ—ડોલતું.
બહુલ—ઘણાં.
આલીઢ—આસક્ત.
અલિ—ભમરાઓની.
ઝંકાર—ઝંકારના
અમલ—નિર્મળ.
કમલ—કમળરૂપ.
ભૂમિ—ભૂમિમાં.
છાયા—કાંતિના.
સારે—સુશોભિત.
કમલકરે—કમળ જેના હાથમાં છે.
હાર—હારવડે.
વાણી—દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીનો

સંદોહદેહે—સમૂહ જેનો દેહ સ્વરૂપછે.
દેહિ—આપો.
દેવિ-દેવિ.
ભવવિરહ—મોક્ષરૂપ વરદાન
મે—મને
સારં—પ્રધાન.

(સ્રગ્ધરાવૃત્તમ્.)

આમૂલાલોલ-ધૂલીબહુલપરિમલાલીઢ-લોલાલિમાલા,-ઝંકારારાવસારામલદલકમલાગારભૂમિ-નિવાસે! ॥ છાયાસંભારસારે! વરકલકરે! તારહારાભિરામે! વાણીસંદોહદેહે! ભવવિરહવરં દેહિ મે દેવિસારમ્॥૪ !

અર્થ—મૂળસુધી ડોલતું તથા પરાગની (સુગંધી કળીઆની) અત્યંત સુગંધને વિષે આશક્ત એવા ચપલ ભમરાઓની શ્રેણીના ગુંજારવ શબ્દોએ કરીને શોભતું નિર્મળ પાંદડા વાળું એવું કમલ તેની ઉપર ભુવનના મધ્યભાગની ભૂમિને વિષે નિવાસ છે જેનો એવી; તથા કાંતિના સમૂહવડે સુશોભિત એવી; તથા સુંદર કમળ છે જેના હાથને વિષે એવી; તથા દેદીપ્યમાન હારે કરી મનોહર એવી, દ્વાદશાંગીરૂપ વાણીના સમૂહ રૂપી શરીર છે જેનું એવી; હે શ્રુતદેવિ! મને પ્રધાન મોક્ષરૂપી વરદાન આપો! ૪ ઇતિ ॥ ૨૧ ॥

આથા (૪) પદ (૧૬) સંપદા (૧૬) સર્વ (લઘુ) વર્ણ (૨૫૨)

---

૨૨ ॥ અથ પુખ્ખરવરદી શ્રુતસ્તવ[1] સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

પુખ્ખરવર–પુંષ્કરવર નામના
ધાયઇસંડે–ધાતકી ખંડને વિષે
એરવય–એરવતક્ષેત્રને વિષે.
ધમ્માઇગરે–ધર્મની આદિ કર્તાને.
તમ–અજ્ઞાનરૂપી.
પડલ–સમૂહનો.
સુરગણ–દેવતાના સમૂહ
ઇંદ–ઈંદ્રોએ.
સીમાધરસ્સ–મર્યાદામાં રાખનારાને
પપ્ફોડિય–તોડી નાખ્યું છે.
જાઇ–જન્મ.
મરણ–મૃત્યુ.
પણાસણસ્સ–નાશ કરનારાને.
પુખ્ખલ–સંપૂર્ણ,
સુહાવહસ્સ–મોક્ષ સુખના આપનારા
દેવ–દેવતા.
નર–મનુષ્યો.
દીવડ્ઢે–અર્ધ દ્વીપમાં.
જંબુદીવે–જંબુદ્વીપની અંદર
વિદેહે–મહાવિદેહક્ષેત્રને વિષે.
નમંસામિ–હું નમસ્કાર કરૂં છું
તિમિર–અંધકારના.
વિદ્ધંસણસ્સ–નાશ કરનારને.
નર–મનુષ્યોને.
મહિઅસ્સ–પૂજેલાને.
વંદે–હું વંદના કરૂં છું.
મોહજાલસ્સ–મોહ જાળ જેણે.
જરા–વૃદ્ધાવસ્થા.
સોગ–શોકને.
કલ્લાણ–કલ્યાણ.
વિસાલ–વિશાળ.
કો–કોણ.
દાણવ–દાનવ.
ઇંદ–ઇંદ્રોના.

---

1 આ સૂત્રવડે સિદ્ધાંતની સ્તુતિ કરી છે તેથી શ્રુતસ્તવ, પહેલી ગાથાવડે આદ્ય અરિહંતની સ્તુતિ કરી છે અને પાછળની ત્રણ ગાથાવડે શ્રુતની સ્તુતિ કરી છે.

ગણુ-સમૂહે.
ધમ્મસ્સ-શ્રુત ધર્મનો.
પમાયં-પ્રમાદ.
સિદ્ધે-સિદ્ધ એવા.
પયઓ-આદર સહિત.
જિણમએ-શ્રીજિનમત (સિદ્ધાંત)ને.
સયા-હંમેશાં.
દેવં-વૈમાનિક દેવ.
સુવન્ન-જ્યોતિષી દેવ.
ગણુ-સમૂહથી.
અચ્ચિએ-પૂજાએલા.
જત્થ-જેમાં.
જગમિણં-આ જગત્.
મચ્ચ-મનુષ્ય.
ધમ્મો-શ્રુત ધર્મ.
સાસઓ-શાશ્વતો.
ધમ્મુત્તરં-દેશવિરતિ સર્વ વિરતિ આદિ બીજા ધર્મને.
સુઅસ્સ-સિદ્ધાંતને.
અચ્ચિઅસ્સ-પૂજેલા.
ઉવલબ્ભ-પ્રાપ્ત કરીને.
કરે-કરે.
ભો-હે જ્ઞાનવંત લોકો.
ણુમો-હું નમસ્કાર કરૂં છું.
નંદી-વૃદ્ધિ થાઓ. મંગલકારી.
સંજમે-ચારિત્ર ધર્મને વિષે.
નાગ-ભવનપતિ દેવ.
કિન્નર-વ્યંતર દેવતાના.
સબ્ભૂઅભાવ-સત્ય ભાવે કરીને.
લોગો-સર્વ લોકનું જ્ઞાન.
પઈટ્ઠિઓ-રહેલ છે.
તેલુક્ક-ત્રણ લોક.
અસુરં-ભવનપતિ.
વડ્ઢઉ-વૃદ્ધિ પામો.
વિજયઓ-વિશેષ જયપૂર્વક
વડ્ઢઉ-વૃદ્ધિ પામો.
ભગવઓ-પવિત્ર.

પુખ્ખરવરદીવડ્ઢે, ધાયઇસંડે અ જંબુદીવે આ ભરહેરવયવિદેહે, ધમ્માઇગરે નમંસામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પુષ્કરવર નામના દ્વીપના અર્ધ ભાગમાં, ધાતકી-ખંડમાં તથા જંબુદ્વીપમાં આવેલા પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવત અને પાંચ મહાવિદેહ મધ્યેના ધર્મની આદિના કરનારને હું નમસ્કાર કરૂં છું.

તમતિમિરપડલવિદ્ધં,-સણસ્સ સુરગ-
ણનરિંદમહિઅસ્સ, સીમાધરસ્સ વંદે, પપ્ફો-
ડિઅ-મોહજાલસ્સ ॥ ૨ ॥

અર્થ—અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર તથા દેવતાના સમૂહ અને મનુષ્યના ઈંદ્રોથી પૂજિત વળી (આત્માને) મર્યાદામાં રાખનાર અને મોહરૂપી જાળને ત્રોડી નાંખનાર એવા (સિદ્ધાંતને) હું વાંદુ છું. ૨.

(વસંતતિલકા)

જાઇજરામરણસોગપણાસણસ્સ,
કલ્લાણપુક્ખલવિસાલસુહાવહસ્સ ॥
કો દેવદાણવનરિંદગણચ્ચિઅસ્સ,
ધમ્મસ્સ સાર-મુવલબ્ભ કરે પમાયં ? ॥૩॥

અર્થ—જન્મ, જરા, મૃત્યુ અને શોકનો અતિશયે કરીને નાશ કરનાર, કલ્યાણ અને સંપૂર્ણ વિશાળ એવા મોક્ષના સુખને

આપનાર, દેવ દાનવ અને મનુષ્યના ઇંદ્રોના સમૂહથી પૂજિત, એવા શ્રતધર્મનો સાર પામીને કોણ પ્રમાદ કરે ? ૩.

(શાર્દૂલવિક્રીડિત વૃત્તમ્.)

સિદ્ધે ભો પયઓ ણમો જિણમએ, નંદી સયા સંજમે, દેવંનાગસુવન્નકિન્નરગણ,-સ્સબ્ભૂ-અભાવચ્ચિએ, લોગો જત્થ પઇટ્ઠિઓ જગ-મિણં, તેલુક્ક-મચ્ચાસુરં, ધમ્મો વડ્ઢઉ સા-સઓ વિજયઓ ધમ્મુત્તરં વડ્ઢઉ ॥ ૪ ॥

સુઅસ્સ ભગવઓ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં વંદણવત્તિઆએ ॥

અર્થ—હે જ્ઞાનવંત લોકો ! (સર્વનય પ્રમાણુથી) સિદ્ધ એવા જિનમત (સિદ્ધાંત) ને આદરસહિત નમસ્કાર કરો તે (જિનમત) ચારિત્ર ધર્મને વિષે નિરંતર મંગલકારી છે વૈમાનિક દેવો, ભવનપતિ દેવો જ્યોતિષી દેવો અને વ્યંતર દેવોના સમુહથી સત્ય ભાવે કરીને પૂજાએલો છે. વળી જે જિનમતને વિષે લોકનું તથા ત્રણ લોક સંબંધી મનુષ્ય, ભવનપતિ પ્રમુખ સર્વ દેવતા અને ઉપલક્ષણથી તિર્યંચ અને નારકી એ સર્વ લોકનું જ્ઞાન જેમાં પ્રતિષ્ઠયું છે, એવો શાશ્વત સિદ્ધાંતરૂપ શ્રતધર્મ

વિજયપૂર્વક વૃદ્ધિ પામો! તે શ્રુતધર્મ દેશવિરતિ—સર્વવિરતિ આદિ ધર્મને વૃદ્ધિ કરો! ૪ હે ભગવંત! તે પવિત્ર શ્રુતધર્મને આરાધવા હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું.

પદ (૧૬) સંપદા (૧૬) ગાથા (૪) ગુરુ (૩૪) લઘુ (૧૮૨) સર્વવર્ણ (૨૧૬).

ઇતિ શ્રુતસ્તવ સૂત્ર ૮.

---

૨૩ ॥ સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં (સિદ્ધસ્તવ[1]) સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ.

સિદ્ધાણં-સિદ્ધોને.
બુદ્ધાણં-બુદ્ધોને.
પારગયાણં-સંસાર સમુદ્રના પાર પામેલાને.
પરંપરગયાણં-ગુણસ્થાનકના ક્રમે ચડી મોક્ષે પહોંચેલાને.
લોઅગ્ગં-લોકના અગ્ર ભાગને.
ઉવગયાણં-પામેલાને.

---

૧ આ સૂત્રવડે સિદ્ધ ભગવંતોની સ્તુતિ કરેલ છે તેથી સિદ્ધસ્તવ પહેલી ગાથાવડે સકળ સિદ્ધોને, બીજી અને ત્રીજી ગાથાવડે તીર્થાધિપ શાસનનાયક વીરજિનને, ચોથી ગાથાવડે ગિરનાર પર્વત ઉપર રહેલા નેમિનાથને અને પાંચમી ગાથાવડે અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર રહેલા ચોવિશ તીર્થંકરોને સ્તવ્યા છે. વળી એ ગાથાવડે જુદીજુદી રીતે વંદના કરેલ છે, તે જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ ચૈત્યવંદન ભાષ્યનો અર્થ જોવો.

નમો–નમસ્કાર કરૂં છું.
સવ્વસિદ્ધાણું–સર્વ સિદ્ધોને.
દેવાણવિ–દેવોના પણ.
જં–જેને.
પંજલી–બે હાથ જોડીને.
તં–તે.
મહિઅં–પૂજેલા.
વંદે–હું વંદના કરૂં છું.
ઇક્કોવિ–એક પણ.
જિણવર–જિનવરમાં.
વદ્ધમાણસ્સ–વર્ધમાન સ્વામીને
સાગરાઓ–સમુદ્રથી.
નરં–પુરૂષને.
ઉજ્જિંતસેલ–ગિરિનાર પર્વતના
દિખ્ખા–દીક્ષાકલ્યાણક.
નિસીહિઆ–મોક્ષ કલ્યાણક.
ધમ્મચક્કવટ્ટિં–ધર્મના ચક્રવર્તી એવા
નમંસામિ–હું નમસ્કાર કરૂં છું.
અટ્ઠ–આઠ.
દો–બે.
જિણવરા–જિનવરો.
પરમટ્ઠ–પરમાર્થથી.
સિદ્ધા–સિદ્ધ થાય છે.
મમ–મને.
સયા–હંમેશાં.
જો–જે.
દેવો–દેવ છે.
દેવા–દેવતાઓ.
નમંસંતિ–નમસ્કાર કરે છે.
દેવદેવ–દેવના દેવ–ઈંદ્રોએ.
સિરસા–મસ્તકવડે,
મહાવીરં–મહાવીર સ્વામીને.
નમુક્કારો–નમસ્કાર.
વસહસ્સ–શ્રેષ્ઠ એવા.
સંસાર–સંસારરૂપ
તારેઇ–તારે છે.
નારિંવા–અથવા સ્ત્રીને.
સિહરે–શિખર ઉપર.
નાણં–કેવળજ્ઞાન કલ્યાણક.
જસ્સ–જેના થયા છે.
અરિટ્ઠનેમિં–અરિષ્ટ નેમિને.
ચત્તારિ–ચાર.
દસ–દશ.
વંદિઆ–વંદાએલા છે.
ચઉવ્વીસં–ચોવીશ.
નિટ્ઠિઅટ્ઠા–કૃતાર્થ થયા છે.
સિદ્ધિં–સિદ્ધિને.
દિસંતુ–આપો.

[1]સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં, પારગયાણં પરંપર-ગયાણં ॥ લોઅગ્ગ-મુવગયાણં, નમો સયા સવ્વસિદ્ધાણં ॥ ૧ ॥

અર્થ—સિદ્ધને, બુદ્ધને, સંસાર સમુદ્રના પાર પામેલાને ગુણસ્થાનકના ક્રમે ચડી મોક્ષે પહોંચેલાને, લોકના અગ્રભાગને પામેલાને એવા સર્વ સિધ્ધોને હું હંમેશાં નમસ્કાર કરૂં છું. ૧

જો દેવાણવિ દેવો, જં દેવા પંજલી નમંસંતિ ॥ તં દેવદેવમહિઅં, સિરસા વંદે મહાવીરં ॥ ૨ ॥

અર્થ—જે દેવોના પણ દેવ છે, જેને દેવતાઓ હાથ જોડીને નમસ્કાર કરે છે, વળી દેવોના દેવ (ઇંદ્ર) થી જે પૂજાયેલા છે તે મહાવીર સ્વામીને મસ્તકે કરીને હું વાંદું છું ૨.

ઇક્કોવિ નમુક્કારો, જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ॥ સંસારસાગરાઓ, તારેઇ નરં વ નારિં વા ॥ ૩ ॥

અર્થ—જિનવરમાં વૃષભ સમાન (શ્રેષ્ઠ) એવા વર્દ્ધમાન

[1] ચતુર્થી સ્થાને ષષ્ઠી પ્રાકૃતત્વાત્.

સ્વામીને (કરેલો) એકપણ નમસ્કાર પુરૂષ, કે સ્ત્રી (કે કૃત્રિમ નપુંસક) ને સંસાર સમુદ્રથી તારે છે. ૩

ઉજ્જિંતસેલસિહરે, દિખ્ખાનાણં નિ-સીહિઆ જસ્સ ॥ તં ધમ્મચક્કવટ્ટિં, અરિ-ટ્ઠનેમિં નમંસામિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—ગિરનાર પર્વતના શિખર ઉપર જેનાં દીક્ષા, જ્ઞાન અને મોક્ષ કલ્યાણક થયા છે. તે ધર્મ ચક્રવર્તી શ્રી અરિષ્ટનેમિને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૪

ચત્તારિ અટ્ઠ દસ દો ય વંદિયા જિણ-વરા ચઉવ્વીસં ॥ પરમટ્ઠનિટ્ઠિઅટ્ઠા, સિદ્ધા સિદ્ધિં મમ દિસંતુ ॥ ૫ ॥

અર્થ—ચાર, આઠ, દસ અને બે એવા જે (ઇંદ્રાદિથી) વંદાયેલા વળી પરમાર્થથી જેઓ કૃત્યકૃત્ય થયેલા અને સિદ્ધ થયેલા ચોવીશ જિનવરો મને મોક્ષ આપો ! ૫

પદ (૨૦) સંપદા (૨૦) ગાથા (૫) ગુરુ (૨૫) લઘુ (૧૫૧) સર્વવર્ણ (૧૭૬.)

ઇતિ સિદ્ધસ્તવ સૂત્ર. ૨૩

---

૨૪ ॥ અથ વેયાવચ્ચગરાણં સૂત્ર ॥

વેયાવચ્ચ-વૈયાવચ્ચના. ગરાણં-કરનાર.
સંતિગરાણં-શાંતિના કરનાર. સમ્મદિટ્ઠિ-સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને
સમાહિગરાણં-સમાધિના કરનાર (દેવોને આશ્રયીને)

વેયાવચ્ચગરાણં, સંતિગરાણં, સમ્મદિટ્ઠિ,-સમાહિગરાણં ॥ (ઇતિ) કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦ ॥

અર્થ—શ્રી જિનશાસનની વૈયાવચ્ચના કરનાર, શાંતિના કરનાર અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને સમાધિના કરનાર દેવોને આશ્રયીને; હું કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું. ઇતિ.

૨૫ ॥ ભગવાનાદિ વંદન. ॥

[૧]ભગવાન્હં આચાર્યહં, ઉપાધ્યાયહં, સર્વસાધુહં.

અર્થ—ભગવંતોને આચાર્યોને, ઉપાધ્યાયોને, (અને) સર્વ સાધુઓને નમું છું

---

૧ અહીં સર્વત્ર હં મુકેલ તે ષષ્ઠી વિભક્તિનો નિપાત છે.

૨૬ ॥ દેવસિઅ પડિક્કમણે ઠાઉં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

સવ્વસ્સવિ—સર્વ પણ. દેવસિઅ—દિવસ સંબંધી.
દુચ્ચિંતિઅ—દુષ્ટ ચિંતવન કરવાથી. દુબ્ભાસિય—દુષ્ટ ભાષણ કરવાથી.
દુચ્ચિટ્ઠિઅ—દુષ્ટ ચેષ્ટારૂપ પ્રવૃત્તિ કરવાથી.

સવ્વસ્સવિ, દેવસિઅ, દુચ્ચિંતિઅ, દુબ્ભાસિઅ, દુચ્ચિટ્ઠિઅ, મિચ્છામિ દુક્કડં ॥

અર્થ—સર્વે પણ દિવસ સંબંધિ અતિચાર, દુષ્ટ ચિંતવન કરવા થકી, દુષ્ટ ભાષણ કરવા થકી, દુષ્ટ ચેષ્ટારૂપ પ્રવૃત્તિ કરવા થકી, લાગ્યા હોય, તે મારૂં પાપ મિથ્યા થાઓ.

૨૭ ॥ અથ ઇચ્છામિ ઠામિ સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામિ—ઇચ્છું છું. ઠામિ—કરૂં છું.
જો—જે. દેવસિઓ—દિવસ સંબંધી.
અઇઆરો—અતિચાર. કઓ—કર્યો હોય.
કાઇઓ—કાયા સંબંધી. વાઇઓ—વચન સંબંધી.
માણસિઓ—મન સંબંધી. ઉસ્સુત્તો—જિનાગમ વિરુદ્ધ બોલવાથી.
ઉમ્મગ્ગો—ઉન્માર્ગને સેવવાથી. અકપ્પો—અકલ્પ્યપણાથી ઉત્પન્ન થયેલ.

અકરણિજ્જો—નહિ કરવા યોગ્ય કરવાથી.
અણાયારો—અનાચારથી.
અસાવગપાઉગ્ગો—શ્રાવકને જે ઉચિત નથી તે કરવાથી.
દંસણે—દર્શનને વિષે.
સુએ—શ્રુત—સિદ્ધાંતને વિષે.
સમાઇએ—સામાયિકને વિષે.
ગુત્તિણં—ગુપ્તિને વિષે.
કસાયાણં—કષાયે કરી.
અણુવ્વયાણં—અણુવ્રત મધ્યેથી.
ગુણવ્વયાણં—ગુણવ્રત મધ્યેથી.
સિક્ખાવયાણં—શિક્ષાવ્રત મધ્યેથી.
સાવગધમ્મસ્સ—શ્રાવકધર્મ માંહેથી.
જં—જે.
જં—જે.
દુજ્ઝાઓ—દુર્ધ્યાન ધ્યાવાથી.
દુવ્વિચિંતિઓ—દુષ્ટ ચિંતન કરવાથી.
અણિચ્છિઅવ્વો—જે ઇચ્છવા યોગ્ય નથી તેથી.
નાણે—જ્ઞાનને વિષે.
ચરિત્તાચરિત્તે—દેશવિરતિ રૂપ શ્રાવક ધર્મને વિષે.
તિણ્હં—ત્રણ.
ચઉણ્હં—ચાર.
પંચણ્હં—પાંચ.
તિણ્હં—ત્રણ.
ચઉણ્હં—ચાર.
બારસવિહસ્સ—બાર પ્રકારના વ્રતરૂપ.
ખંડિઅં—દેશથકી ભાંગ્યું હોય.
વિરાહિઅં—સર્વથકી વિરાધ્યું હોય.

ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં.

અર્થ—હું ઇચ્છું છું; કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું.

જો મે દેવસિઓ અઇઆરો કઓ કાઇઓ વાઇઓ માણસિઓ,

અર્થ—જે મેં દિવસ સંબંધી અતિચાર કર્યા હોય, જેમ કે—કાયા સંબંધી, વચન સંબંધી, મન સંબંધી.

ઉસ્સુત્તો ઉમ્મગ્ગો અકપ્પો અકરણિ-જ્જો, દુજ્ઝાઓ દુવ્વિચિંતિઓ અણાયારો અણિચ્છિઅવ્વો અસાવગપાઉગ્ગો.

અર્થ—જિનાગમથી વિરૂદ્ધ બોલવાથી ઉન્માર્ગને સેવવાથી અકલ્પ્યપણાથી ઉત્પન્ન થયો જે અકરણિય—નહિ કરવા યોગ્ય તે કરવે કરીને.

(ઉપરના અતિચાર કાયા અને વચન સંબંધીના કહ્યા.

હવે મન સંબંધી અતિચારનું સ્વરૂપ કહે છે.)

દુર્ધ્યાન ધ્યાવવાથી (અને તેથીજ) દુષ્ટચિંતવન કરવાવડે કરીને અનાચાર (જેથી વ્રતાદિકનો સર્વથા ભંગ થાય,) તેથી જે કે ઇચ્છવા યોગ્ય નથી અને શ્રાવકને ઉચિત નથી; તેવું અનુચિત કરવાથી થયેલા અતિચાર—

શાને વિષે લગાડયા હોય તે કહે છે.

નાણે દંસણે ચરિત્તાચરિત્તે સુએ સામાઇએ તિણ્હં ગુત્તિણં

અર્થ—જ્ઞાનનેવિષે, દર્શનને વિષે, દેશવિરતિરૂપ શ્રાવક ધર્મને વિષે શ્રુત—સિદ્ધાંતને વિષે, સામાયિકને વિષે, ત્રણ ગુપ્તિને વિષે

ચઉણ્હં કસાયાણં પંચણ્હ-મણુવ્વયા-ણં તિણ્હં ગુણવ્વયાણં ચઉણ્હં સિક્ખા-વયાણં બારસવિહસ્સ સાવગધમ્મસ્સ જં ખંડિઅં જં વિરાહિઅં તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥

અર્થ—ચાર કષાયે કરી, પાંચ અણુવ્રત મધ્યેથી, ત્રણ ગુણ-વ્રત મધ્યેથી અને ચાર શિક્ષાવ્રતમધ્યેથી (અર્થાત્) બાર પ્રકારના વ્રત રૂપ જે શ્રાવક ધર્મ તે માંહેથી જે દેશ થકી ખંડયું હોય તથા જે સર્વ થકી વિરાધ્યું હોય, તે મારૂં પાપ નિષ્ફલ થાઓ.

ગુરૂ (૨૯) લઘુ (૧૩૮) સર્વવર્ણ (૧૬૭)

ઇતિ ઇચ્છામિઠામિ સૂત્ર ૨૭.

---

૨૮ ॥ અથ અતિચારની [1]આઠ ગાથા ॥

શબ્દાર્થ.

નાણંમિ-જ્ઞાનને વિષે. દંસણંમિ-દર્શનને વિષે.
ચરણંમિ-ચારિત્રને વિષે. તવંમિ-તપને વિષે.

---

૧ આ સૂત્રવડે દિવસ સંબંધી મન વચન કાયાવડે શ્રાવક ધર્મને વિષે કરેલા પાપની આલોચના થાય છે, માટે બોલતી વખત ઉપયોગ રાખીને પોતે આખા દિવસમાં જે જે પાપાચરણ સેવ્યાં હોય તે તે યાદ લાવીને શુદ્ધ અંતઃકરણથી પશ્ચાત્તાપ કરવો.

તહ ય–તેમજ.
આયરણં–જે આચરણ.
ઇઅ–એવી રીતે
પંચહા–પાંચ પ્રકારનો.
કાલે–જે કાળે ભણવાની આજ્ઞા હોય તે કાળે ભણવું, તે કાળ આચાર.
ઉવહાણે–સૂત્રો ભણવાને તપ વિશેષ કરવો તે ઉપધાન આચાર.
અનિણ્હવણે–ભણાવનાર ગુરુને ન ઓળવવા તે અનિણ્હવણ આચાર.
તદુભએ–સૂત્ર અર્થ બંને શુદ્ધ ભણવા તે તદુભય આચાર.
નાણમાયારો–જ્ઞાનાચાર કહેલો છે.
નિક્કંખિઅ–જિનમત વિના અન્ય મતની ઇચ્છા ન કરવી.
અમૂઢદિટ્ઠીય–મિથ્યાત્વીના ચમત્કાર દેખી તેનાથી વ્યામોહિત ન થવું.
થિરીકરણે–જિન ધર્મ પામેલાને તેમાં સ્થિર કરવા.
અટ્ઠ–આ આઠ લક્ષણો દર્શનાચારનાં છે.
પણિહાણજોગ–સાવધાન પણે મન, વચન, કાયાના યોગથી.
સમિઇહિં–સમિતિવડે.
ગુત્તીહિં–ગુપ્તિવડે.

વીરિયંમિ–વીર્યને વિષે.
આયારો–તે આચાર કહેવાય છે.
એસો–એ આચાર.
ભણિઓ–કહેલો છે.
વિણએ–જ્ઞાનીનો વિનય કરવો તે વિનય આચાર.
બહુમાણે–જ્ઞાની ઉપર અંતરંગ પ્રેમ કરવો તે બહુમાન આચાર.
તહ–તથા.
વંજણ–સૂત્રના અક્ષરનો શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવો તે વ્યંજનાચાર.
અત્થ–સૂત્રનો અર્થ બરાબર કરવો તે અર્થ આચાર.
અટ્ઠવિહો–આઠ પ્રકારનો.
નિસ્સંકિઅ–વીતરાગના વચનમાં શંકા ન કરવી.
નિવ્વિતિગિચ્છા–દુગંછા ન કરવી.
ઉવવૂહ–સમકિતધારીના અલ્પ ગુણની પણ પ્રશંસા કરવી.
વચ્છલ્લ–સાધર્મિ વાત્સલ્ય કરવું.
પભાવણે–જૈન શાસનની પ્રભાવના કરવી.
જુત્તો–યુકત એવો.
પંચહિં–પાંચ.
તીહિં–ત્રણ.
એસ–એ.

ચરિત્તાયારો—ચારિત્રાચાર.
હોઇ—છે.
બારસવિહંમિ—બાર પ્રકારના.
સબ્ભિંતર—છ પ્રકારે અભ્યંતર.
કુસલદિઠ્ઠે—કુશળ પુરૂષ—તીર્થંકરોએ ઉપદેશેલા.
નાયવ્વો—જાણવો.
તવાયારો—તપ આચાર.
ઊણોઅરિયા—પાંચ સાત કોળીયા ઓછા ખાવા અથવા ઓછાં વસ્ત્ર પાત્ર રાખવાં તે ઉણોદરી.
રસચ્ચાઓ—વિગઇ પ્રમુખ રસનો થોડા વા અધિક ત્યાગ તે રસત્યાગ
સંલીણયા—વિષયાદિકની ઉદીરણા કરવી નહિ, તેમજ અંગોપાંગ સંકોચી રાખવાં તે સંલીનતા.
વિણઓ—જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીનો વિનય કરવો તે વિનય તપ.
વેયાવચ્ચં—ગુરુ પ્રમુખની આહાર વગેરેથી ભક્તિ કરવી તે વેયાવચ્ચ તપ.
સજ્ઝાઓ—વાંચના, પૃચ્છના પ્રમુખ પાંચ પ્રકારથી અભ્યાસ કરવો તે સ્વાધ્યાય તપ.
ઉસ્સગ્ગો—કર્મ ક્ષય અર્થે કાયાને વોસરાવવી તે કાયોત્સર્ગ તપ.
તવો—તપ.
અઠ્ઠવિહો—આઠ પ્રકારનો.
નાયવ્વો—જાણવા યોગ્ય.
તવે—તપને વિષે.
બાહિરે—છ પ્રકારે બાહ્ય.
અગિલાઇ—દુગંછા ભાવે રહિત.
અણાજીવી—આજીવિકા દોષ રહિત.
સો—તે.
અણસણં—ચાર પ્રકારના આહારનો ત્યાગ તે અણસણ.
વિત્તીસંખેવણં—દ્રવ્ય વગેરેનો સંક્ષેપ કરવો તે વૃત્તિસંક્ષેપ.
કાયકિલેસો—કાયાને કષ્ટ આપવા લોચ કરાવવો તે કાયકલેશ.
બજ્ઝો—બાહ્ય.
તવો—તપ.
પાયચ્છિત્તં—લાગેલા દોષનો ગુરુ પાસે પ્રકાશ કરી તેના નિવારણને અર્થે ગુરુ જે આલોયણ આપે તે કરવું તે પ્રાયશ્ચિત્ત તપ.
તહેવ—તેમજ.
ઝાણં—આર્ત્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન નિવારી ધર્મ તથા શુક્લ ધ્યાનમાં પ્રવર્તવું તે ધ્યાન.
વિઅ—નિશ્ચે.
અબ્ભિંતરઓ—અભ્યંતર.
અણિગૂહિઅ—પ્રગટ છે.
બલવિરિઓ—બળવીર્ય જેનું.
પરક્કમઇ—પરાક્રમ કરે છે.

જો-જે. જહુત્તમ્-તીર્થંકર દેવે જેમ કહ્યું છે તેમ.
આઉત્તો-સાવધાન થઇને. જુંજઇ-પ્રવર્તે.
જહાથામં-પોતાની શકિતને અનુસારે વીરિઆયારો-વીર્યાચાર.

નાણંમિ દંસણંમિ અ, ચરણંમિ તવંમિ તહ ય વીરિયંમિ ।। આયરણં આયારો, ઈઅ એસો પંચહા ભણિઓ ।।૧।।

અર્થ—જ્ઞાનને વિષે, દર્શનને વિષે, ચારિત્રને વિષે, તપને વિષે તેમજ વીર્યને વિષે જે આચરણ તે આચાર કહેવાય. એ પાંચ પ્રકારે આચાર આ પ્રમાણે કહ્યો છે. ૧

કાલે વિણએ બહુમાણે, ઉવહાણે તહ અનિન્હવણે ।। વંજણ-અત્થ-તદુભએ, અટ્ઠવિહો [૧]નાણમાયારો ।। ૨ ।।

અર્થ—જે કાળે જે ભણવાની આજ્ઞા હોવ તે કાળે તે ભણવું તે કાળ આચાર; જ્ઞાનીના વિનય, વંદન પ્રમુખ સાચવવાં તે વિનય આચાર; જ્ઞાની ઉપર અંતરંગ પ્રેમ તે બહુમાન; સૂત્રો ભણવા તપ વિશેષ કરવો તે ઉપધાન; તેમજ ભણાવનાર ગુરુને ન ઓળવવો તે અનિણ્હવણ; સૂત્ર અક્ષરનો શુદ્ધ ઉચ્ચાર કરવો તે

---

૧ સપ્તમિસ્થાને દ્વિતીયા.

વ્યંજન; સાચો અર્થ કરવો તે અર્થ; તથા બંને શુદ્ધ ભણવા તે તદુભય એ આઠ પ્રકારે જ્ઞાનાચાર કહ્યો છે. ૨

નિસ્સંકિઅ નિક્કંખિઅ, નિવ્વિતિગિચ્છા અમૂઢદિઠ્ઠી અ ॥ ઉવવૂહ થિરીકરણે વચ્છલ્લ પભાવણેઅઠ્ઠ ॥ ૩ ॥

અર્થ—વીતરાગના વચનમાં શંકા ન કરવી તે નિઃશંકિત જિનમતવિના અન્યમતની ઇચ્છા ન કરવી તે નિઃકાંક્ષિત; સાધુ સાધ્વીના મલિન વસ્ત્ર, ગાત્ર દેખી દુગંછા ન કરવી તે નિર્વિતિગિચ્છા અથવા ધર્મના ફલમાં સંદેહ ન આણવો તે નિર્વિતિગિચ્છા; મિથ્યાત્વીના કષ્ટ, મંત્ર, ચમત્કાર દેખી તેનાથી વ્યામોહિત ન થવું તે અમૂઢદૃષ્ટિ; સમક્તિધારીના અલ્પ ગુણની પણ શુદ્ધ મનથી પ્રશંસા કરવી તે ઉપબૃંહક; જિન ધર્મમાં જોડવા તથા તે પામેલાને સ્થિર કરવા તે સ્થિરીકરણ; સાધર્મી બંધુનું અનેક પ્રકારે હિતચિંતવન તે વાત્સલ્ય; અને અન્યદર્શની પણ જૈનશાસનની અનુમોદના કરે તેવા કાર્ય કરવાં તે પ્રભાવના; આ આઠ લક્ષણો દર્શનાચારના જાણવા. ૩

પણિહાણજોગજુત્તો, પંચહિઁ સમિઇહિઁ તીહિઁ ગુત્તીહિં ॥ એસ ચરિત્તાચારો, અઠ્ઠવિહો હોઇ નાયવ્વો ॥ ૪ ॥

અર્થ—પ્રણિધાન યોગ અર્થાત્ એકાગ્ર– સાવધાનપણે કરી મન, વચન કાયાના સર્વ યોગ, ચરિત્ર પાળવાને વિષે યુક્ત, એવો ચારિત્રાચાર તે પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ કરી આઠ પ્રકારનો છે એમ જાણવું. ૪

બારસવિહંમિવિ તવે, સબ્ભિતર-બાહિરે કુસલદિટ્ઠે ॥ અગિલાઇ અણાજીવી, નાયવ્વો સો તવાયારો ॥ ૫ ॥

અર્થ—બાર પ્રકારના તેપને વિષે પણ તે તપ આચાર (નિશ્ચયથી) જાણવો. તે તપઆચાર દુગંછા ભાવ રહિતપણે તથા હું તપ કરૂં તો મારી આજીવિકા ચાલે એવા દોષ રહિત (તે બાર પ્રકારનો તપ), છ અભ્યંતર અને છ બાહ્ય એમ બાર પ્રકારથી તીર્થંકરોએ ઉપદિશ્યો છે. ૫

અણસણમૂણોઅરિઆ, વિત્તીસંખેવણં રસચ્ચાઓ ॥ કાયકિલેસો સંલી,–ણયા ય બજ્ઝો તવો હોઈ ॥ ૬ ॥

અર્થ—ચારે પ્રકારના આહારનો અલ્પ વા બહુ કાળ સુધી ત્યાગ તે અનશન; વસ્ત્ર પાત્ર ઓછા રાખવા વા પાંચ સાત કોળીઆ ઓછા જમવા તે ઉણોદરિ; દ્રવ્યાદિનો સંક્ષેપ તે વૃત્તિ સંક્ષેપ; વિગઇ પ્રમુખ રસનો (રસ લોલુપતાનો) થોડો વા અધિક ત્યાગ તે રસત્યાગ; કાયાને કષ્ટ પ્રમુખ આપવા–લોચ કરાવવા

ઈત્યાદિ તે કાયકલેશ; વિષયાદિ ઉદીરવા નહીં તેમજ અંગોપાંગ સંકોચી રાખવાં તે સંલીનતા; એ ૭ પ્રકારે બાહ્ય તપ છે. ૫

પાયચ્છિત્તં વિણઓ વેયાવચ્ચં તહેવ સજઝાઓ ॥ ઝાણં ઉસ્સગ્ગોવિ અ, અબ્ભિંતરઓ તવો હોઈ ॥ ૭ ॥

અર્થ—લાગેલાં દોષનો ગુરુ પાસે પ્રકાશ કરી તેના નિવારણાર્થે ગુરુ જે આલોયણ આપે તે કરવું તે પ્રાયશ્ચિત; જ્ઞાન તથા જ્ઞાનીનો વિનય કરવો તે વિનય તપ; ગુરુ પ્રમુખની આહારાદિકથી ભક્તિ કરવી તે વૈયાવચ્ચ; તેમજ વાંચનાં, પૃચ્છના પ્રમુખ પાંચ પ્રકારથી અભ્યાસ કરવો તે સ્વાધ્યાય; આર્ત્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન નિવારી, ધર્મ અને શુકલધ્યાનમાં પ્રવર્તવું તે ધ્યાન; કર્મ ક્ષય અર્થે કાયાને વોસરાવવી તે કાયોત્સર્ગ; નિશ્ચયથી એ ૭ પ્રકારે અભ્યંતર તપ છે. ૭

અણિગૂહિઅબલવીરિઓ, પરક્કમઈ જો જહુત્તમાઉત્તો ॥ જુંજઈ અ જહાથામં, નાયવ્વો વીરિયાયારો ॥ ૮ ॥

અર્થ—પ્રકટ છે બળ વીર્ય જેનું, વળી જે જેમ શ્રી તીર્થંકર દેવે કહ્યું છે તેમજ પરાક્રમ કરે છે અર્થાત્ સર્વ પ્રકારથી

ધર્મને વિષે ઉદ્યમ કરે છે, વળી સાવધાનપણે પોતાની શક્તિને અનુસારે ધર્મકાર્યને વિષે પ્રવર્તે, તે વીર્યાચાર જાણવો.

૧ઇતિ સૂત્ર ૨૮.

---

૨૯ ॥ અથ સુગુરુવાંદણા. ॥

અણુજાણહ–મને આજ્ઞા આપો

નિસીહિ–ગુરુવંદન સિવાય બીજો વ્યાપાર જેણે નિષેધ્યો–

મિઉગ્ગહં–મિત અવગ્રહ (સાડા ત્રણ હાથ પ્રમાણવાળા ક્ષેત્ર)માં પ્રવેશ કરવાને.

---

૧ આ સૂત્રમાં જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચરિત્રાચાર, તપઆચાર અને વીર્યાચાર એ પાંચ આચારની આચરણાના ભેદ જણાવ્યા છે તે આચરણામાં જે સ્ખલના–પ્રમાદ તે અતિચાર જાણવા. જેટલી આચરણા તેટલાજ તેના અતિચાર હોય તેથી, આચારની ગાથાને અતિચાર ગાથા કહી છે.

* આ સૂત્રવડે આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, પ્રવર્તક, સ્થવીર અને રત્નાધિક એ પાંચપદસ્થ ગુરુમહારાજને વંદન કરાય છે તેથી સૂત્રનું નામ **સુગુરુવાંદણાં.** જ્યારે ગુરુમહારાજ શાંત ચિત્તે, સન્મુખ આસને બેઠા હોય અને વંદન દેવરાવવામા ઉજમાળ હોય ત્યારે તેઓની આજ્ઞા માગીને વંદન કરવું. પણ વ્યાક્ષિપ્ત ચિત્ત હોય, અવળા મુખે બેઠા હોય, આહાર નિહાર કરતા હોય અગર કરવાને ઇચ્છતા હોય, ત્યારે વંદન કરવું નહિ. કેમકે તેથી તેમનો અનાદર અને અશાતના થાય છે. એ વાત લક્ષ્યમાં રાખવી. પ્રતિક્રમણ કરતાં, વાચના લેતાં કાઉસ્સગ્ગ કરતાં, અપરાધ ખમાવતાં, પ્રાહુણા સાધુજી આવે ત્યારે, આલોચના લેતાં, પચ્ચક્ખાણ કરતાં, અને અંતસમય અનશન આદરતાં વંદન અવશ્ય કરવું જોઇએ.

છે, એવો શિષ્ય.

કાયસંફાસં–શરીરે કરીને સ્પર્શ કરવાને આજ્ઞા આપો.

અહોકાયં–અધઃકાયરૂપ આપના પગોને

ખમણિજ્જો–ખમજો.

ભે–હે ભગવંત! (તમોને)

મસ્તક નમાવવા વડે વંદન થાય તે **ફીટ્ટાવંદન**, બે ખમાસમણ દેવા-વડે વંદન થાય તે **થોભવંદન** અને બે વાંદણાં દેવાવડે **દ્વાદશાવર્ત્તવંદન** થાય છે. એ ત્રણ વંદનના અનુક્રમે જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ એમ ત્રણ ત્રણ ભેદ થાય છે.

આ વાંદણાં દેતા પચ્ચીશ આવશ્યક સાચવવાં જોઇએ તે ન સાચવે તો વંદન કરનાર પણ નિર્જરા ફળ પામે નહિ તે આવશ્યક આ પ્રમાણે–

'ઇચ્છામિ ખમાસમણો' પ્રમુખ 'અણુજાણહ' પર્યંત બોલતાં પોતાનું અર્ધું શરીર નમાડી દેવામાં આવે તે પ્રથમ **અવનત** અને ફરી બીજી-વાર પણ તેમજ કરતાં બીજું **અવનત** જાણવું. જન્મ થતી વખતે અથવા દીક્ષા યોગ આદરતી વખતે જેવી મુદ્રા હોય તેવી નમ્ર મુદ્રા (બે હાથ જોડી લલાટે લગાડવા રૂપ) વંદન કરતી વખતે ધારણ કરવી તે **યથાજાત** જાણવું. 'અહો કાયં, કાય' રૂપ ત્રણ અને 'જત્તા ભે, જવણિ જ્જં ચ ભે' રૂપ બીજા ત્રણ એમ ૬, એક વખતના વંદનમાં અને તે ૬ બીજી વખતના વંદનમાં મળી ૧૨ **આવર્ત** (ગુરુ ચરણે હાથનાં તળાં લગાડી પછી તે પોતાના લલાટે લગાડવા રૂપ) થાય છે. 'કાય સંફાસં' કહેતાં સ્વમસ્તક ગુરુચરણે નમાડવું તથા 'ખામેમિ ખમાસમણો' કહેતાં ફરી સ્વમસ્તક નમા-ડવું. એવી રીતે બીજીવાર વંદન કરતાં બે વખત મસ્તક નમાડવું એમ સર્વ મળી ચાર વખત **શિરનમન** થાય છે, મન વચન અને કાયાને અન્ય વ્યાપારથી નિવર્તાવી વંદન કરતી વખતે સારી રીતે ગોપવી રાખવા રૂપ ત્રણ ગુપ્તિ જાણવી. 'અણુજાણહ મે મિઉગ્ગહં' કહી બંને વખત વંદન કરતાં ગુરુ આજ્ઞા પામીને અવગ્રહમાં પ્રવેશ કરવો તે બે **પ્રવેશ** જાણવા. અને પ્રથમ વંદન કરતી વખતે 'આવસ્સિઆએ' કહીને અવગ્રહમાંથી બાહેર નીકળવું તે એક **નિષ્ક્રમણ** સમજવું. એવી રીતે દ્વાદશાવર્ત વંદન કરતી વખતે પચ્ચીશ આવશ્યક સાચવવાંજ જોઇએ.

કિલામો–કાંઇ ખેદ ઉપજાવ્યો હોય **અપ્પકિલંતાણં**–અલ્પ ગ્લાનિવાળા.
બહુસુભેણ–ઘણાસમાધિભાવે કરી **દિવસો**–દિવસ.
વઇક્કંતો–વીત્યો છે? **જત્તા**–તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાય-
જવણિજજં ચ–ઈંદ્રિય અને નોઈં- રૂપ યાત્રા.
દ્રિયથી પીડા નહિ પામતું શરીર છે? **ખામેમિ**–હું ખામું છું.
દેવસિઅં–દિવસ સંબંધી. **વઇક્કમ્મં**–અપરાધને.
આવસ્સિઆએ–આવશ્યક ક્રિયા **પડિક્કમામિ**–હું નિવર્ત્તું છું.
સેવતાં લાગેલા અતિચારથી. **ખમાસમણાણં**–ક્ષમાશ્રમણ સંબંધી.
તિત્તીસન્નયરાએ–તેત્રીશ આશા- **દેવસિઆએ આસાયણાએ**–દિવસે
તના માંહેલી. થયેલી અશાતનાએ કરી.
જંકિંચિ–જે કાંઈ **મિચ્છાએ**–મિથ્યાભાવરૂપ આશાતના-
મણદુક્કડાએ–મન સંબંધી પાપ તે એ કરીને.
રૂપ આશાતનાએ કરીને **વયદુક્કડાએ**–વચન સંબંધી પાપ તે રૂપ
કાયદુક્કડાએ–શરીર સંબંધી પાપ તે આશાતનાએ કરીને.
રૂપ આશાતનાએ કરીને. **કોહાએ**–ક્રોધરૂપ આશાતનાએ કરીને.
માણાએ–માનરૂપ આશાતનાએ કરીને. **માયાએ**–માયારૂપ આશાતનાએ કરીને.
લોહાએ–લોભરૂપ અશાતનાએ કરીને. **સવ્વકાલિઆએ**–સર્વકાળ સંબંધી.
સવ્વમિચ્છોવયારાએ–સર્વ મિથ્યા- **સવ્વધમ્માઇક્કમણાએ**–સર્વધર્મ કર-
ઉપચાર (કુડ કપટ) રૂપ ણીને અતિક્રમવા રૂપ આશાતનાએ કરીને.
આશાતનાએ કરીને. **જો**–જે.
આસાયણાએ–આશાતનાએ કરીને **અઇઆરો**–અતિચાર.
કઓ–કર્યો હોય.

ઇચ્છામિ ખમાસમણો! વંદિઉં જાવ-ણિજજાએ નિસીહિઆએ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ! શક્તિએ સહિત (જીવ હિંસાદિક નિવૃત્તિરૂપ પ્રયોજનવાળા) મારા શરીર વડે (આપને) વાંદવાને ઇચ્છું છું. (ગુરુ વંદાવવાને સાવધાન હોય તો છંદેણ કહે.)

અણુજાણહ, મે મિઉગ્ગહં ॥ ૨ ॥

અર્થ—મિતઅવગ્રહ (સાડાત્રણ હાથ પ્રમાણ ક્ષેત્રમાં પ્રવેશ કરવા)ની મને રજા આપો. (ગુરુ કહે અણુજાણામિ) હું આજ્ઞા આપું છું.

નિસીહિ, અ-હો કા-યં, કા-યસંફાસં, ખમણિજ્જો, ભે, કિલામો, અપ્પકિલંતાણં બહુસુભેણ, ભે, દિવસો વઇક્કંતો ॥ ૩ ॥

અર્થ—પછી શિષ્ય, માત્ર ગુરુ વંદન શિવાય અન્ય ક્રિયા-રૂપ વ્યાપાર નિષેધ્યો છે જેણે એવો છતો (અવગ્રહમાં પેસીને, વિધિ પૂર્વક બેસી, સાધુ ડાબા ઢીંચણ ઉપર અને શ્રાવક ચરવળા ઉપર મુહપત્તિ મુકી બે હાથ લલાટે લગાડી, ગુરુના ચરણોને સ્પર્શવાને) આ પ્રમાણે કહે,—

"અહોકાયં, કાયસંફાસં."

અર્થ—અધઃકાય અર્થાત્ આપના પગોને મારા હાથ અને લલાટે કરી રૂડી રીતે સ્પર્શ કરવાને મને આજ્ઞા આપો! (ગુરુની આજ્ઞા પામીને, ગુરૂના ચરણ પ્રત્યે પોતાના હાથ તથા મસ્તકે કરી સ્પર્શે. પછી ઉભો થઇ મસ્તકે બે હાથ લગાડી ગુરૂની સન્મુખ દૃષ્ટિ રાખી,)

"ખમણિજ્જો ભે" ઇત્યાદિ પદો કહે.

અર્થ—હે ભગવંત! કાંઈ ખેદ ઉપજાવ્યો હોય તે ખમજો. અલ્પ ગ્લાનિવાળા એવા આપને ઘણાં સમાધિભાવે કરીને (આપનો) દિવસ વીત્યો છે?

ગુરુ તહત્તિ કહે તેમજ વ્યતીત થયો છે.

પછી શિષ્ય કહે.

જ-ત્તા ભે ॥ ૪ ॥

અર્થ—હે કરૂણાસમુદ્ર! આપને તપ, નિયમ, સંયમ, સ્વાધ્યાય રૂપ યાત્રા અવ્યાબાધપણે વર્તે છે?

ગુરુ કહે તુબ્ભંપિવટ્ટએ? તમને પણ વર્તે છે?

પછી શિષ્ય કહે.

જ-વ-ણિજ્જં ચ ભે ॥ ૫ ॥

અર્થ—ઇંદ્રિય અને નો ઇંદ્રિયથી પીડા નહીં પામતું એવું આપનું શરીર છે?

ગુરુ કહે એવં એમજ છે.

ખામેમિ, ખમાસમણો! દેવસિઅં વઇક્કમ્મં ॥ ૬ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ! દિવસ સંબંધી મારા અપરાધ પ્રત્યે હું ખામું છું. ગુરુ કહે (અહમવિ ખામેમિ તુમં) હું પણ તને ખામું છું,

આવસ્સિઆએ, પડિક્કમામિ ખમાસમણાણં દેવસિઆએ આસાયણાએ,

અર્થ—અવશ્ય કર્ત્તવ્ય જે ચરણ સિત્તરી અને કરણ સિત્તરી આદિ સેવતાં–પાળતાં જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે થકી હું નિવર્ત્તું છું. (વળી) ક્ષમાશ્રમણ સંબંધી દિવસને વિષે થઈ હોય એવી આશાતનાએ કરીને,

કેવી અશાતનાએ કરીને?

[1]તિત્તીસન્નયરાએ, જંકિંચિમિચ્છાએ મણદુક્કડાએ વયદુક્કડાએ કાયદુક્કડાએ;

---

૧ ગુરુ મહારાજ સંબંધી તેત્રીશ અશાતના અવશ્ય વર્જવી જોઇએ. તે આ પ્રમાણે—

૧–૯ ગુરુ મહારાજની ૧ અગાડી, ૨ પડખે (બંને પાસે) તેમજ અસંત ૩ નજદીક અડકીને ૧ ચાલતાં, ઊભા રહેતાં ૨ ઉભા રહેતાં અને ૩ બેસતાં આશાતના લાગે છે. પરંતુ જો ખાસ અગત્યના કારણસર તેમ કરવું પડે, તો આશયશુદ્ધિથી અને અધિક લાભના કારણથી આશાતના દોષ ગણાતો નથી. એમ દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ કરતાં તેના ૯ ભેદ થઈ શકે છે. ૧૦ ગુરુ મહારાજ પહેલાં ભોજન વખતે ચલું કરી લેવાથી કે આચમન લેવાથી દોષ લાગે. ૧૧ બાહેરથી ગુરુ સાથે આવ્યા છતાં જો ગુરુમહારાજ થકી પહેલાં ગમણાગમણે આલોવે એટલે 'ઇરિયાવહી' પડિક્કમે તો ગુરુનો અનાદર-વિનયભંગ કરવાથી દોષ લાગે. ૧૨ રાત્રિસંથારો કર્યા બાદ ગુરુ મહારાજ કંઈ પૂછે કે બોલાવે ત્યારે સાંભળ્યું, નહિ સાંભળ્યું કરી કશો ઉત્તર નહિ આપતાં કેવળ મૌનજ ધારી રહે તો આશાતના લાગે. ૧૩ ગુરુ પાસે આ-

અર્થ—તેત્રીસ આશાતના મધ્યેથી જે કાંઇ મિથ્યા ભાવ રૂપ આશાતના થઇ હોય તેણે કરીને, મન સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને, વચન સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને, શરીર સંબંધી પાપ તે રૂપ આશાતનાએ કરીને,

---

વેલા કોઇ ગૃહસ્થાદિકને વશ કરી લેવા ગુરુ મહારાજ તેમને બોલાવે તે પહેલાં પોતે બોલાવી લે, તો ગુરુઆશાતના લાગે, ૧૪ ભિક્ષાવૃત્તિથી આણેલા આહાર પાણી પ્રમુખ ગુરુ મહારાજ પાસેજ પ્રથમ હાજર કરી દેવાં જોઇએ અને ગોચરી પણ ત્યાંજ આલોવવી જોઇએ, તેને બદલે તેમ નહિ કરતાં તે સંબંધી ઇચ્છા મુજબ વર્તતાં એટલે ગુરુ પહેલાં ઉતાવળ કરી આવેલી ગોચરી કોઇ સાધુ જોઇ લે તેમજ તે બીજા સાધુ પાસે આળોવી લે, તો ગુરુ આશાતના લાગે. ૧૫ આવેલી ગોચરી ગુરુ પહેલાં બીજાને બતાવી દે તો દોષ લાગે. ૧૬ આવેલાં આહાર પાણી વાપરવા બીજાને નિમંત્રણ કરીને પછી ગુરુ મહારાજને નિમંત્રણ કરે તો તેથી અનાદરદોષ લાગે. ૧૭ ખાદ્ય મધુર પદાર્થ ભિક્ષામાં આવેલો જાણી આપઇચ્છાએ ગુરુને પૂછયા વગર પોતાને ગમે તેને આપી દેવાથી અશાતના લાગે. ૧૮ સરસ સ્નિગ્ધ પદાર્થ આવેલો હોય તો તે ગુર્વાદિકને નહિ આપતાં પોતેજ આરોગી જાય, તો ગુરુઆશાતના લાગે. ૧૯ ગુરુ મહારાજ સાદ કરી બોલાવે ત્યારે બહેરાની પેરે કશો પણ ઉત્તર પાછો ન આપે, શૂન્યવત્ બેસી રહે; તો દોષ લાગે. ૨૦ જ્યારે કોઇ વડીલ સાધુ સાદ કરે ત્યારે સામા થઇ જેમ આવે તેમ બોલે—આ મારી કેડે લાગ્યા છે, મનેજ દેખ્યો છે, આમની સાથે ક્યાંથી પાનાં પડયાં, ઇત્યાદિક કટુ ભાષણ કરતાં દોષ લાગે, ૨૧ ગુરુ પાસે જઇ નમ્રપણે જવાબ દેવાને બદલે પોતાને આસને બેઠા બેઠા ઉત્તર આપવાથી ગુરુ આશાતના લાગે. ૨૨ શું કહો છો ? શું છે ? કહોને ! ઇત્યાદિક વિનયરહિત ભાષણ ગુરુ સાથે કરતાં અશાતના લાગે. ૨૩ કંઇ કામ કરવા ગુરુ મહારાજ શિષ્યને બોલાવે ત્યારે તોછડાઇ ભરેલી રીતે બોલે કે

કોહાએ, માણાએ, માયાએ, લોભાએ,

અર્થ—ક્રોધરૂપ; માનરૂપ, માયારૂપ, અને લોભરૂપ આશાતનાએ કરીને;

તમેજ કરોને, મને શા માટે કહો છો? અથવા તુંકારાદિ દેતાં ગુરુ આશાતના લાગે, ૨૪ વાહ! અમનેજ દીઠા છે ને! તમે જાતે કેમ કરતા નથી અથવા બીજા શિષ્યને કરવા કેમ કહેતા નથી? એમ ગુરુમહારાજની તર્જના કરતાં ગુરુઆશાતના લાગે. ૨૫ ગુર્વાદિક વડીલ સાધુઓને વ્યાખ્યાન પ્રમુખ કરતાં દેખી શિષ્ય દુમણો થાય પણ પ્રમુદિત ન થાય, તો ગુરુઆશાતના લાગે અથવા ગુર્વાદિક વડીલનો કોઇ રાગી હોય તેને દેખી દુમણો થાય તો તેથી પણ ગુરુઆશાતના લાગે. ૨૬ ગુરુમહારાજ વ્યાખ્યાનાદિક કરતા હોય ત્યારે 'એ તમે ભુલી ગયા છો, આ વાત તમને યાદ નથી, એનો અર્થ એ ન હોય' ઇત્યાદિક અનુચિત વચન બોલતાં ગુરુઆશાતના લાગે. ૨૭ અથવા એ બાબત હું તમને પછી સારી રીતે સમજાવીશ એમ આપ ડહાપણ બતાવવા સભા સમક્ષ બોલી, ચાલતી કથાનો ભંગ કરે, તો તેથી ગુરુ આશાતના લાગે. ૨૮ અથવા એવે અવસરે આવીને શિષ્ય કહે કે મહારાજ! પોરસી વેળા કે આહાર વેળા થઇ ગઈ છે એમ કહીને પર્ષદાનો ભંગ કરે તો ગુરુઆશાતના લાગે. ૨૯ અથવા પર્ષદા ઉઠી ગઇ ન હોય એટલામાં આપ ડહાપણ બતાવવા માટે ગુરુમહારાજે વ્યાખ્યાનમાં કહેલીજ વાત વધારે વિસ્તારી બતાવે તો ગુરુઆશાતના લાગે. ૩૦ ગુરુ સંબંધી શય્યા—સંથારા પ્રમુખને પોતાના પગ વિગેરેથી સંઘટ્ટ કરી પાછું ખમાવે નહિ તો આશાતના લાગે. ૩૧ ગુરુની શય્યા કે સંથારિક ઉપર પોતે બેસે કે આળોટે કે અસભ્ય રીતે તેનો સ્પર્શ કરે તો ગુરુઆશાતના લાગે. ૩૨ ગુરુ થકી ઉંચા આસને બેસે, અથવા ગાદી કરી બેસે અથવા ગુરુ જેવા કે તેથી અધિક મુલ્યવાળાં વસ્ત્ર વાપરે તો દોષ લાગે. ૩૩ ગુરુ જેવા સમાન આસન ઉપર બેસે અથવા ગુરુ જેવાં સમાન વસ્ત્ર લઇ વાપરે તો ગુરુઆશાતના લાગે.

સવ્વકાલિઆએ, સવ્વમિચ્છોવયારાએ, સવ્વધમ્માઇક્કમણાએ આસાયણાએ,

અર્થ—સર્વ કાળ સંબંધી, સર્વ મિથ્યા ઉપચાર અર્થાત્ કુડ કપટરૂપ આશાતનાએ કરીને તેમજ અષ્ટ પ્રવચન માતારૂપ સર્વ ધર્મકરણીને અતિક્રમવા રૂપ આશાતનાએ કરીને,

જો મે અઇઆરો,કઓ, તસ્સ ખમાસમણો ! પડિક્કમામિ નિંદામિ ગરિહામિ અપ્પાણં વોસિરામિ ॥

અર્થ—જે મારા જીવે અતિચાર કર્યો હોય તે સંબંધી હે ક્ષમાશ્રમણ ! આપની સમીપે હું પડિકકમું છું, આત્મસાક્ષિએ નિંદુ છું, ગુરૂની સાક્ષીએ વિશેષ નિંદુ છું અને પાપિષ્ટ આત્માને વોસિરાવું છું અર્થાત્ છોડવું છું.

બીજી વારના વાંદણાએ " આવસ્સિઆએ " પદ ન કહેવૂં. ર.ઈપડિકકમણામાં રાઇ વઇકકંતા પખ્ખીએ પખ્ખો વઇકકંતો ચોમાસીએ ચઉમાસી વઇકકંતા અને સંવચ્છરીએ સંવચ્છરો વઇકકંતો એવી રીતે પાઠ કહેવો.

પદ (૫૮) ગુરૂ (૨૫) લઘુ (૨૦૧) સર્વ વર્ણ (૨૨૬)

ઇતિ સુગુરૂવાંદણાં સૂત્ર. ૨૯

---

૩૦ ॥ અથ દેવસિઅં આલોઉં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

દેવસિઅં–દિવસસંબંધી અતિચાર. આલોઉં–પ્રકાશું
ઇચ્છં આલોએમિ–આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છું અને પ્રકાશું છું. જો–જે.
મે–મેં.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! દેવસિઅં આલોઉં ? ઇચ્છં, આલોએમિ. જો મે૦ ઇતિ.

અર્થ—હે ભગવાન્ ! આપની ઇચ્છા પૂર્વક આજ્ઞા આપો (તો) દિવસ સંબંધી (જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે) પ્રકાશું. ગુરૂ કહે "આલોહ" પ્રકાશો. શિષ્ય કહે. આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છું અને પ્રકાશું છું જે મેં ઇત્યાદિ બાકીનો પાઠ ઇચ્છામિ ઠામિ પેઠે સમજવો.

---

૩૧ ॥ અથ સાતલાખ સૂત્ર[1] ॥

સાત લાખ પૃથિવીકાય, સાત લાખ અપ્કાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ

---

[1] યોની એટલે જીવને ઉપજવાનાં સ્થાનક તે બધા જીવોનાં મળીને ૮૪ લાખ ઉત્પત્તિ સ્થાન છે. સ્થાનક તો તે કરતાં પણ વધારે છે પણ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવડે કરી જેટલાં સ્થાનક સરખાં હોય તે એક

વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેકવનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બેલાખ બેઇંદ્રિય, બે લાખ તેઇંદ્રિય, બે લાખ ચૌરિંદ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, ચૌદ લાખ મનુષ્ય. એવંકારે ચોરાશી લાખ જીવાયોનિમાંહે, મહારે જીવે જે કોઇ જીવ હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, હણતાં પ્રત્યે અનુમોદ્યો હોય, તે સર્વે મને, વચને, કાયાયે કરી, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ઈતિ. ॥

અર્થ સુગમ છે.

સ્થાનક ગણાય, તેની ગણતરી આ પ્રમાણે છે–પૃથ્વીકાયના મૂળભેદ ૩૫૦ તેને પાંચ વર્ણે ગુણતાં ૩૭૫૦) થયા, તેને બે ગંધે ગુણતાં ૧૫૦૦) થયા, તેને પાંચ રસે ગુણતાં ૧૭૫૦૦) થયા, તેને આઠ સ્પર્શે ગુણતાં ૧૪૦૦૦૦) થયા, તેને પાંચ સંસ્થાને ગુણતાં સાત લાખ ભેદ પૃથ્વીકાયના થાય; એમ બધાની ગણતરી કરવી. ઉપરોક્ત ૮૪ લાખ જીવયોની માંહે ઉત્પન્ન થયેલ હરકોઇ જીવને હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, અગર હણતાંને અનુમતિ આપી હોય તે સંબંધી મિથ્યાદુષ્કૃત આ સૂત્રવડે દેવાનું છે.

૩૦ ॥ અથ દેવસિઅં આલોઉં સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

દેવસિઅં–દિવસસંબંધી અતિચાર.
ઇચ્છં આલોએમિ–આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છું અને પ્રકાશું છું.
આલોઉં–પ્રકાશું
જો–જે.
મે–મેં.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ! દેવસિઅં આલોઉં ? ઇચ્છં, આલોએમિ. જો મે૦ ઇતિ.

અર્થ—હે ભગવાન્ ! આપની ઇચ્છા પૂર્વક આજ્ઞા આપો (તો) દિવસ સંબંધી (જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે) પ્રકાશું. ગુરૂ કહે "આલોહ" પ્રકાશો. શિષ્ય કહે. આપનું વચન અંગીકાર કરૂં છું અને પ્રકાશું છું જે મેં ઇત્યાદિ બાકીનો પાઠ ઇચ્છામિ ઠામિ પેઠે સમજવો.

---

૩૧ ॥ અથ સાતલાખ સૂત્ર[૧] ॥

સાત લાખ પૃથ્વીકાય, સાત લાખ અપ્‌કાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ

૧ યોની એટલે જીવને ઉપજવાનાં સ્થાનક તે બધા જીવોનાં મળીને ૮૪ લાખ ઉત્પત્તિ સ્થાન છે. સ્થાનક તો તે કરતાં પણ વધારે છે પણ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવડે કરી જેટલાં સ્થાનક સરખાં હોય તે એક

વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેકવનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બેલાખ બેઇંદ્રિય, બે લાખ તેઇંદ્રિય, બે લાખ ચૌરિંદ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, ચૌદ લાખ મનુષ્ય. એવંકારે ચોરાશી લાખ જીવાયોનિમાંહે, મહારે જીવે જે કોઇ જીવ હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, હણતાં પ્રત્યે અનુમોદ્યો હોય, તે સર્વે મને, વચને, કાયાયે કરી, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ઇતિ. ॥

અર્થ સુગમ છે.

સ્થાનક ગણાય, તેની ગણતરી આ પ્રમાણે છે–પૃથ્વીકાયના મૂળભેદ ૩૫૦ તેને પાંચ વર્ણે ગુણતાં ૬૭૫૦) થયા, તેને બે ગંધે ગુણતાં ૧૫૦૦) થયા, તેને પાંચ રસે ગુણતાં ૧૭૫૦૦) થયા, તેને આઠ સ્પર્શે ગુણતાં ૧૪૦૦૦૦) થયા, તેને પાંચ સંસ્થાને ગુણતાં સાત લાખ ભેદ પૃથ્વીકાયના થાય; એમ બધાની ગણતરી કરવી. ઉપરોક્ત ૮૪ લાખ જીવયોની માંહે ઉત્પન્ન થયેલ હરકોઇ જીવને હણ્યો હોય, હણાવ્યો હોય, અગર હણતાંને અનુમતિ આપી હોય તે સંબંધી મિથ્યાદુષ્કૃત આ સૂત્રવડે દેવાનું છે.

૩૨ ॥ અથ અઢાર પાપસ્થાનક સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ

પ્રાણાતિપાત–બીજાના પ્રાણનો નાશ ચિંતવવો.

મૈથુન–વિષયભોગની વાંછારૂપ પરિણામ.

ક્રોધ–બીજાની ઉપર તીવ્ર પરિણામે મુખ વગેરે અવયવો તપાવવાં.

માયા–ગુપ્તપણે સ્વાર્થવૃત્તિ સિદ્ધ કરવાની ઇચ્છા.

રાગ–પૌદ્ગલિક વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ.

દ્વેષ–અણગમતા જીવાદિ પદાર્થો ઉપર અરૂચિ.

અભ્યાખ્યાન–નહીં દીઠેલું અને નહીં સાંભળેલું પરજીવને આળ દેવું.

પરપરિવાદ–ગુણી વા. નિર્ગુણી જીવની નિંદા કરવી.

માયામૃષાવાદ–કપટવૃત્તિથી અસત્ય બોલી છળ કરીને લોકોને ઠગવાનાં પરિણામ.

મૃષાવાદ–અસત્ય બોલવાનાં પરિણામ.

અદત્તાદાન–પારકી વસ્તુ ધણીની સંમતિ વિના લઇ લેવાની વૃત્તિ.

પરિગ્રહ–નવ પ્રકારે બાહ્ય અને ચૌદ પ્રકારે અભ્યતંર વસ્તુ વગેરેની વાંછા,

માન–પ્રાપ્ત અથવા અપ્રાપ્ત વસ્તુનો અહંકાર.

લોભ–ધનાદિ સંપત્તિને એકઠાં કરી સંગ્રહ કરી રાખવાની મનોવૃત્તિ.

કલહ–બીજાની સાથે વિખવાદ કરવાની વૃત્તિ.

પૈશુન્ય–પરજીવના દોષની ચાડી ખાવી,

રતિઅરતિ–સુખ દુઃખ આવે હર્ષ શોક કરવો.

મિથ્યાત્વશલ્ય–વ્યવહારથી. કુદેવ, કુગુરૂ અને કુધર્મ સેવવાની અભિલાષા અને નિશ્ચયથી આત્મસ્વરૂપના અનુભવને વિઘ્નકર્તારૂપ આત્માના પરિણામ.

પહેલે પ્રાણાતિપાત, બીજે મૃષાવાદ, ત્રીજે અદત્તાદાન, ચોથે મૈથુન, પાંચમે

પરિગ્રહ, છઠ્ઠે ક્રોધ, સાતમે માન, આઠમે માયા, નવમે લોભ, દશમે રાગ, અગિયારમે દ્વેષ, બારમે કલહ, તેરમે અભ્યાખ્યાન, ચૌદમે પૈશુન્ય, પંદરમે રતિ અરતિ, સોલમે પરપરિવાદ, સત્તરમે માયામૃષાવાદ, અઢારમે મિથ્યાત્વશલ્ય; એ અઢારપાપસ્થાનકમાંહે મહારે જીવે જે કોઈ પાપ સેવ્યું હોય, સેવરાવ્યું હોય, સેવતાં પ્રત્યે અનુમોદ્યું હોય, તે સર્વે મને, વચને, કાયાયે કરી મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ઇતિ ॥

અર્થ—પરજીવના પ્રાણનો નાશ ચિંતવવો તે પ્રાણાતિપાત, અસત્ય બોલવાના પરિણામ તે મૃષાવાદ; પારકી વસ્તુ ધણીની સંમતિ વિના લઇ લેવાની વૃત્તિ તે અદત્તાદાન; વિષયભોગની વાંચ્છા રૂપ પરિણામ તે મૈથુન; નવ પ્રકારે બાહ્ય અને *ચૌદ પ્રકારે અભ્યંતર વસ્તુ આદિની વાંચ્છા અથવા મૂર્છા તે પરિગ્રહ; પરની ઉપર તીવ્ર પરિણામે મુખાદિ અવયવ તપાવવા તે ક્રોધ; પ્રાપ્ત વા અપ્રાપ્ત વસ્તુનો અહંકાર તે માન; ગુપ્તપણે સ્વાર્થવૃત્તિ

* મિથ્યાત્વ, ત્રણ વેદ, હાસ્યાદિ ષટ્ક અને ચાર કષાય.

સિદ્ધ કરવાની વાંચ્છા તે માયા; ધનાદિ સંપત્તિને એકઠાં કરી સંગ્રહ રાખવાની મનોવૃત્તિ તે લોભ; પૌદ્ગલિક વસ્તુ ઉપર પ્રીતિ તે રાગ; અણગમતા જીવાદિ પદાર્થો ઉપર અરૂચિ તે દ્વેષ; પરની સાથે વિખવાદ કરવાની વૃત્તિ તે કલહ; પરજીવને નહીં દીઠેલું, નહી સાંભળેલું આળ દેવું તે અભ્યાખ્યાન; પર જીવના દોષની ચાડી ખાવી તે પૈશુન્ય; સુખ દુઃખ આવે હર્ષ, શોક કરવો તે રતિઅરતિ; ગુણી વા નિર્ગુણી જીવની નીંદા કરવી તે પરપરિવાદ; કપટવૃત્તિથી અસત્ય બોલી છળ કરીને લોકોને ઠગવાના પરિણામ તે માયામૃષાવાદ; વ્યવહારથી કુદેવ કુગુરૂ અને કુધર્મ સેવવાની અભિલાષા અને નિશ્ચયથી આત્મસ્વરૂપના અનુભવને વિઘ્નકર્ત્તારૂપ આત્માના પરિણામ તે મિથ્યાત્વ શલ્ય, એ અઢાર પ્રકારે જીવને ચિત્તમાં જે પાપરૂપ ભાવ ઉત્પન્ન થાય તે ભાવ પાપ અને તે ભાવની ચિકાશથી જીવને સત્તાયે કર્મના દળીયાં લાગે તે દ્રવ્ય પાપ કહેવાય છે.

ઇતિ અઢાર પાપસ્થાનક સૂત્ર. ૩૨

---

૩૩ ॥ *અથ વંદિત્તા સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

વંદિત્ત-વાંદીને.
ધમ્માયરિએ-ધર્માચાર્યને.
સવ્વસાહૂ અ-આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરે સર્વ સાધુઓને.
સવ્વસિદ્ધે-સર્વજ્ઞ એવા તીર્થંકર તથા સિદ્ધ ભગવંતને.
ઇચ્છામિ-હું ઇચ્છું છું.
પડિક્કમિઉં-પ્રતિક્રમવાને.

* શ્રાવકને દિવસ સંબંધી લાગેલા અતિચારને આલોચવાને અર્થે

સાવગધમ્માઈઆરસ્સ–શ્રાવક ધર્મને વિષે લાગેલા અતિચારથી.
નાણે–જ્ઞાનને વિષે.
દંસણે–દર્શનને વિષે.
સુહુમો–સૂક્ષ્મ.
દુવિહે–બે પ્રકારનો.
સાવજ્જે–સાવદ્ય–પાપવાળો.
આરંભે–આરંભ.
અ–અનુમોદવાથી.
પડિક્કમે–હું પડિક્કમું છું.
સવ્વં–સર્વ અતિચાર પ્રત્યે.
બદ્ધં–બાંધ્યું હોય.
ચઉહિં–ચાર.
રાગેણ–રાગે કરી.
દોસેણ–દોષે કરી.
આગમણે–જતાં.
ઠાણે–મિથ્યાત્વીના સ્થાને ઉભા રહેતાં.
અણાભોગે–ઉપયોગ વિના,
નિઓગે–પરાધીનતાના કારણથી.
કંખ–અન્ય મતની ઇચ્છા.
પસંસ–મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા.
તહ–તેમજ.
સંથવો–પરિચય,
વયાઈઆરો–વ્રતોને વિષે અતિચાર લાગ્યા હોય.
તહ–તથા.
ચરિત્તે–ચરિત્રને વિષે.
બાયરો વા–અથવા બાદર.
પરિગ્ગહંમિ–પરિગ્રહ.
બહુવિહે–બહુ પ્રકારનો.
કારાવણે–બીજાની પાસે કરાવવાથી.
કરણે–પોતાની જાતે કરવાથી.
દેસિઅં–દિવસ સંબંધી.
ઇંદિએહિં–ઇંદ્રિઓ વડે કરી.
કસાએહિં–કષાયે કરી.
અપ્પસત્થેહિં–અપ્રશસ્ત ભાવે કરી.
વ–અથવા.
નિગ્ગમણે–આવતાં.
ચંકમણે–આમતેમ ફરતાં.
અભિઓગે–રાજા અથવા ઘણા લોકોના આગ્રહથી,
સંકા–જિન વચનમાં શંકા.
વિગિચ્છા–સાધુ સાધ્વીની મલિનતા દેખી દુર્ગંછા કરવી અથવા ધર્મના ફળનો સંદેહ.
કુલિંગીસુ–મિથ્યાત્વીનો.

આ સૂત્ર સાંજરે સૂર્ય અર્ધ અસ્ત પામેલો હોય તે વખતે કહેવાનું છે. શ્રાવકના બાર વ્રત વગેરેમાં લાગેલા ૧૨૪ અતિચાર આ સૂત્રવડે આલોવવામાં આવે છે.

સમ્મત્તસ્સ—સમકિતના,
છક્કાય—છકાયના.
પયણે—પોતે રાંધતાં.
જે—જે.
અત્તટ્ઠા—પોતાને અર્થે.
ઉભયટ્ઠા—પોતાને તથા પરને બંનેને અર્થે.
અણુવ્વયાણં—અણુવ્રતને વિષે.
તિણ્હં—ત્રણ.
ચઉણ્હં—ચાર.
પઢમે—પહેલા.
થૂલગ—સ્થૂળ.
વિરઇઓ—વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને.
અપ્પસત્થે—અપ્રશસ્તભાવે વર્ત્તતાં.
પમાયપ્પસંગેણં—પ્રમાદના પ્રસંગથી.
બંધ—દોરડા વડે બાંધવો.
અઇભારે—તેના ઉપર ઘણો ભાર ભરવો
વુચ્છેએ—અંતરાય કરવો.
ઇઆરે—અતિચાર મધ્યે.
અઇયારે—અતિચારમાં;
સમારંભે—સમારંભને વિષે પ્રવર્ત્તવાથી.
પયાવણે—બીજાની પાસે રંધાવતાં.
દોસા—દોષ લાગ્યા હોય.
પરટ્ઠા—પરને અર્થે.
ચેવ—નિશ્ચે.
પંચણ્હં—પાંચ.
ગુણુવ્વયાણં—અણુવ્રતને વિષે
સિક્ખાણં—શિક્ષાવ્રતને વિષે
પડિક્કમે—હું પડિક્કમું છું.
અણુવ્વયંમિ—અણુવ્રતને વિષે
પાણાઇવાય—પ્રાણાતિપાતની.
આયરિઅં—જે આચરણ સેવ્યાં હોય
ઇત્થ—અહીંઆં.
વહ—જીવને મારવો.
છવિચ્છેએ—તેના અવયવને છેદવાં.
ભત્તપાણ—તે ભાતપાણી—ચારાનો.
પઢમવયસ્સ—આ પહેલા વ્રતના.

વંદિત્તુ સવ્વસિદ્ધે ધમ્માયરિએઅ સ-વ્વસાહૂ અ ॥ ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં સાવ-

1 સ્વસ્થાનાત્ યત્પરસ્થાનં, પ્રમાદસ્ય વશાદ્ ગતઃ ।
તત્રૈવ ક્રમણં ભૂયઃ, પ્રતિક્રમણમુચ્યતે ॥

ગધમ્માઇઆસ્સ[1] ॥ ૧ ॥

અર્થ—સર્વજ્ઞ એવા તીર્થંકર તથા સિદ્ધ ભગવંતને વળી ધર્માચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સર્વ સાધુને વાંદીને, શ્રાવક ધર્મને વિષે લાગેલા અતિચાર થકી પ્રતિક્રમવાને હું ઇચ્છું છું,

સામાન્યથી સર્વ વ્રતના અતિચાર.

જો મે વયાઇઆરો, નાણે તહ દંસણે ચરિત્તે અ ॥ સુહુમો અ બાયરો વા તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જ્ઞાનને વિષે તથા દર્શનને વિષે તથા ચારિત્રને વિષે અને ચ શબ્દથકી તપને વિષે તથા વીર્યને વિષે અને સંલેખનાને વિષે (વળી) જે અતિસાર મને વ્રતોને વિષે સૂક્ષ્મ વા બાદર લાગ્યો હોય, તેને નિંદુ છું અને ગુરૂની સમક્ષ ગર્હું છું. ૨

પરિગ્રહના અતિચાર.

દુવિહે પરિગ્ગહંમી, સાવજ્જે બહુવિહે અ આરંભે, કારાવણે અકરણે, પડિક્કમે દેસિઅં[2] સવ્વં ॥ ૩ ॥

---

૧ પંચમીસ્થાને ષષ્ઠી યદ્વા કર્મણિ ષષ્ઠી.

૨ રાઇયં, પખ્ખિઅં, ચોમાસિઅં, સંવચ્છરિઅં, વા યથાયોગ્યં, આર્ષત્વાદ્ વકાર લોપઃ

અર્થ—બે પ્રકારનો પરિગ્રહ છે-સચિત્ત અને અચિત્ત તેમજ સાવદ્ય-પાપવાળો અને બહુ પ્રકારનો આરંભ તે બંનેને કરાવવાથી, પોતે કરવા થકી અને બીજા કરનારાઓને અનુમોદવા થકી; જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચાર પ્રત્યે પ્રતિક્રમું છું. ૩

જ્ઞાનના અતિચાર.

જં બદ્ધમિંદિએહિં ચઉહિં કસાએહિં અપ્પસત્થેહિં॥ રાગેણ વ દોસેણ વ, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥૪॥

અર્થ—ઈંદ્રિયોવડે કરી તથા ચાર કષાયે કરી, અપ્રશસ્ત ભાવે કરી, રાગે કરી વા દોષ વડે કરી જે અતિચારરૂપ અશુભ-કર્મ બાંધ્યું હોય તેને આત્માની સાખે નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું ૪

સમ્યગ્દર્શન અને ચક્ષુદર્શનના અતિચાર.

આગમણે નિગ્ગમણે, ઠાણે ચંકમણે અણાભોગે॥ અભિઓગે, અનિઓગે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૫॥

અર્થ—ઉપયોગરહિતપણે રાજાના વા ઘણા લોકના આગ્રહ થકી તથા પરાધીનતાના કારણથી (મિથ્યાત્વીના મંદિરાદિકને

વિરે) જતાં આવતાં, તેમના સ્થાનકે ઉભા રહેતાં, ત્યાંજ આમ તેમ ફરતાં જે અતિચારરૂપ પાપકર્મ બાંધ્યું હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વને પ્રતિક્રમું છું. ૫

સમ્યકત્વના અતિચાર.

સંકા કંખ વિગિચ્છા, પસંસ તહ સંથવો કુલિંગીસુ ॥ સમ્મત્તસ્સઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૬ ॥

અર્થ—જિન વચનમાં શંકા, અન્યમતની વાંચ્છા, ધર્મના ફળનો સંદેહ વા સાધુ સાધ્વીના મલિન ગાત્ર તથા વસ્ત્ર દેખી દુગંચ્છા કરવી; મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા તથા તેમનો પરિચય, એ સમ્યક્ત્વના અતિચાર મધ્યે દિવસ સંબંધી જે પાપ બાંધ્યું હોય તે સર્વને પડિક્કમું છું. ૬

છક્કાયસમારંભે, પયણે અ પયાવણે અ જે દોસા ॥ અત્તટ્ઠા ય પરટ્ઠા, ઉભયટ્ઠા ચેવ તં નિંદે ॥ ૭ ॥

અર્થ—પોતાને અર્થે તથા પરને અર્થે વળી પોતાને તથા પરને એ બન્નેને અર્થે (અશનાદિ આહારને) પોતે રાંધતાં, બીજા પાસે રંધાવતાં અને બીજા રાંધતા હોય તેને અનુમોદન દેતાં, છકાયના સમારંભને વિષે પ્રવર્તવા થકી જે (કર્મબંધરૂપ) દોષ લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૭

સામાન્યથી બાર વ્રતના અતિચાર.

પંચણ્હ-મણુવ્વયાણં[1], ગુણવ્વયાણં[2] ચ તિણ્હમઇયારે ॥ સિખ્ખાણં[3] ચ ચઉણ્હં, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૮ ॥

અર્થ—પાંચ અણુવ્રતને વિષે, ત્રણ ગુણવ્રતને વિષે, ચાર શિક્ષાવ્રતને વિષે અને તપ સંલેષણાદિને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસસંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૮

પઢમે અણુવ્વયંમિ, થૂલગ-પાણાઇવા-યવિરઇઓ ॥ આયરિય-મપ્પસત્થે, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥ ૯ ॥

અર્થ—અહીંયા પહેલા અણુવ્રતને વિષે; પ્રમાદના પ્રસંગ થકી અપ્રશસ્ત ભાવે વર્તવા થકાં સ્થૂલ પ્રાણાતિપાતની નિવૃત્તિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ સેવ્યાં હોય તે જેમ કે-૯

વહ બંધ છવિચ્છેએ, અઇભારે ભત્તપા-

---

૧ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ થયા પછી પ્રાપ્ત થાય માટે અનુવ્રત અને મહાવ્રતની અપેક્ષાએ ન્હાના માટે અણુવ્રત તે પાંચ છે. તે પાંચ મૂળ ગુણ છે.

૨ મૂળ ગુણોને વિશેષ ગુણ કરવાવાળા તેથી ગુણવ્રત તે ત્રણ છે.

૩ શિષ્યને વિદ્યા ગ્રહણની પેઠે વારંવાર સેવન કરવા યોગ્ય હોવાથી શિક્ષાવ્રત, તે ચાર છે, બારવ્રત માંહેલા પહેલા આઠ વ્રતો યાવત્કથિત (કાયમના) અને આ ચાર વ્રત ઇત્વરકાલિક (થોડાકાળ માટે) સમજવા.

ણવુચ્છેઓ ॥ પઢમવયસ્સ-ઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—(દ્વિપદાદિ જીવને) મારવો; ૧દોરડાવડે બાંધવો; તેના અવયવને છેદવા; તેના ઉપર ઘણો ભાર ભરવો; તેને ભાત-પાણી-ચારાનો અંતરાય કરવો; આ પહેલા વ્રતના અતિચાર મધ્યે જે અતિચાર દિવસસંબંધી લાગ્યા હોય તે સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૧૦

શબ્દાર્થ

બીએ—બીજા.
પરિથૂલગ—અતિ મોટા.
વિરઇઓ—વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને.
રહસ્સ—એકાંતે (છાની વાત કરનાર ઉપર રાજ્ય વિરૂદ્ધ ગુન્હો મુકતાં.
કૂડલેહે—જુઠા દસ્તાવેજ કરવા.
વયસ્સઇયારે—વ્રતના અતિચારને.
અણુવ્વયમ્મિ—અણુવ્રતને વિષે.
પરદવ્વ—પારકા દ્રવ્યના.
અણુવ્વયંમી—અણુવ્રતને વિષે.
અલિઅવયણ—જુઠા વચનની.
સહસા—અણવિચારે.
દારે—સ્ત્રીએ કહેલી વાત પ્રગટ કરતાં.
મોસુવએસે—ખોટો ઉપદેશ આપતાં.
બીઅ—બીજા.
તઇએ—ત્રીજા.
થૂલગ—મોટા (બાદરપણે).
હરણ—હરણની.

---

૩ અહિં કોઈ શંકા કરે કે પ્રાણાતિપાત વિરમણ વ્રતવાળાને વધાદિ અતિચાર લાગે નહિ કારણ કે પ્રાણાતિપાત શબ્દે વધાદિનું ગ્રહણ થઇ શકે નહિ તેથી અતિચાર ન લાગે ! તેને માટે ઉત્તર આપે છે કે મુખ્યતાએ પ્રાણાતિપાતનુંજ પચ્ચખ્ખાણ થાય છે તો પણ વધાદિક પ્રણાતિપાતના હેતુ હોવાથી તેનું પણ પચ્ચખ્ખાણ આવી ગયું, માટે વધાદિક કરવાથી અતિચાર લાગે.

તેનાહડપ્પઓગે-ચોરીનોમાલ લેવો. ચોરને સહાય આપવી.

વિરૂદ્ધગમણે-દાણચોરી વગેરે રાજ્ય વિરૂદ્ધ આચરવું,

ચઉત્થે-ચોથા.

અણુવ્વયંમિ-અણુવ્રતને વિષે.

પરદારગમણ-પરસ્ત્રી સાથે ગમન કરવાની.

ઈત્તર-બીજાએ થોડા વખત માટે રાખેલી વેશ્યાની સાથે વિષય સેવવો.

તિવ્વઅણુરાગે-કામભોગને વિષે તીવ્ર અનુરાગ કરવો.

કત્તો-એ પક્ષી.

પંચમંમિ-પાંચમા.

ધણ-ધન.

ધન્ન-ધાન્ય.

વત્થુ-ઘર-હાટ.

સુવન્ને-સોનું.

પરિમાણે-પરિમાણઉપરાંતરાખવાથી.

દુપએ-દાસદાસીઓ વગેરે બે પગવાળાં

ગમણસ-જવાના.

પરિમાણે-પરિમાણમાંથી અધિક જતાં.

ઉડ્ઢં-ઉર્ધ્વદિશિ.

તિરિઅં-તીર્છી દિશિ.

સઇઅંતરદ્ધા-માર્ગમાં અમુક હદની મર્યાદાના અંશ થયાથી વધારે જતાં.

મજ્જંમિ-મદિરા.

તપ્પડિરૂવે-ખોટીને વસ્તુને ખરી જેવી કરી વેચવી.

કૂડતુલ-ખોટા તોલ રાખવા.

કૂડમાણે-ખોટાં માપ રાખવાં.

નિચ્ચં-નિત્યે.

અપરિગ્ગહિઆ-કુંવારી કન્યા અથવા વિધવાની સાથે વિષય સેવવો.

અણંગ-ભિન્ન અંગોથી ક્રિડા કરવી.

વિવાહ-પોતાના પુત્ર પુત્રી શિવાય બીજાના વિવાહ કરવા.

ચઉત્થ-ચોથા.

અણુવ્વએ-અણુવ્રતને વિષે.

પરિમાણપરિચ્છેએ-પરિગ્રહના પરિમાણનું ઉલ્લંઘન કરવાથી.

ખિત્ત-ક્ષેત્ર.

રૂપ્પ-રૂપું.

કુવિઅ-સોના રૂપા શિવાય બીજી ધાતુઓની વસ્તુઓને.

ચઉપ્પયંમિ-ઘોડા વગેરે ચાર પગવાળાં પ્રાણીઓને.

દિસાસુ-દિશિમાં.

અહે-અધોદિશિ.

વુડ્ઢિ-પરિમાણ વધારતાં.

પઢમંમિ-પહેલા.

ગુણવ્વએ-ગુણવ્રતને વિષે.

મસંમિ-માંસ.

પુપ્ફે-પુષ્પ.
ગંધ-બરાશ પ્રમુખ ગંધ.
ઉપભોગ-પરીભોગે-ઉપભોગ પરિભોગ નામના.
ફલે-ફળ.
મલ્લે-પુષ્પની માળા.
બીઅંમિ-બીજા.
ગુણવ્વએ-ગુણવ્રતને વિષે.

બીજા વ્રતના અતિચાર.

બીએ અણુવ્વયંમિ, પરિથૂલગ-અલિ-અવયણવિરઇઓ ॥ આયરિઅમપ્પમસ-ત્થે, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥૧૧॥

અર્થ--અહીંયા, બીજા અણુવ્રતને વિષે, પ્રમાદના પ્રસંગ થકી અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં અતિશયે કરીને મોટાં૧ જૂઠાંની વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ કરેલું હોય તે જેમકે—૧૧

સહસા રહસ્સ દારે, મોસુવએસે અ કૂડલેહે અ ॥ બીઅવયસ્સ-ઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૧૨॥

---

૧ મોટા જૂઠાણાં પાંચ છે તે આ પ્રમાણે-૧ દ્વેષાદિવડે અવિષ કન્યાને વિષકન્યા કહેવી વગેરે કન્યા સંબંધી ફેરફાર બોલવું તે **કન્યાલીક.** ૨ થોડા દુધવાળી ગાય (ઉપલક્ષણથી દુઝણા જનાવર) ને ઘણા દુધવાળી અને ઘણા દુધવાળીને થોડા દુધવાળી કહેવી ઈત્યાદિ કહેવું તે **ગવાલીક.** ૩ પારકી ભૂમિને પોતાની ભૂમિ કહેવી વિગેરે **ભૂમ્યાલીક.** ૪ ધન ધાન્યાદિ પારકી

અર્થ—અણવિચારે કોઇના ઉપર આળ મુકતાં, એકાંતે છાની વાત કરનાર ઉપર રાજ્ય વિરૂદ્ધ ગુન્હો મુકતાં, સ્ત્રીએ કહેલી વાત પ્રગટ કરતાં, ખોટો ઉપદેશ આપતાં અને જુઠા દસ્તાવેજ કરતાં, બીજા વ્રતને વિષે જે કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૧૨

ત્રીજા વ્રતના અતિચાર.

તઇએ અણુવ્વયંમિ, થૂલગપરદવ્વહરણવિરઇઓ ॥ આયરિ-મપ્પસત્થે ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥૧૩॥

અર્થ—અહીંયા ત્રીજા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગ થકી અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં, બાદરપણે પરદ્રવ્યના હરણની વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ સેવ્યું હોય તે જેમકે—૧૩

તેનાહડપ્પઓગે, તપ્પડિરૂવે વિરૂદ્ધગમણે અ ॥ કૂડતુલકૂડમાણે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥૧૪॥

થાપણ રાખી હોય છતાં નથી રાખી એમ જૂઠું બોલી ઓળવવી તે ન્યાસાપહાર (અદત્ત વસ્તુને રાખવાથી અદત્તાદાન લાગે છે છતાં વચનની મુખ્યતા હોવાથી અહીં મૃષાવાદપણું ગણ્યું છે.) અને ૫ લાંચ લઇને અગર મત્સર વડે ખોટી સાક્ષી પૂરવી કૂટસાક્ષિત્વં. આ પાંચ પૈકી પહેલામાં દ્વિપદ સર્વ સંબંધી અને બીજામાં ચતુષ્પદ સર્વ સંબંધી અલીકનો

અર્થ—ચોરની આણેલી વસ્તુ અર્થાત્ ચોરીનો માલ લેવો, ચોરને સહાય આપવી, ખોટી વસ્તુ ખરી જેવી કરી વેચવી, દાણુ-ચોરી પ્રમુખ રાજ્ય વિરૂદ્ધ આચરવા અગર શત્રુ રાજાના દેશમાં રાજ્ય તરફથી જવાનો નિષેધ કર્યો હોય છતાં વ્યાપારાદિ પ્રસંગે જતાં, ખોટા તોલ રાખવા ખોટા માપ રાખવા; તેથી જે પાપ લાગ્યું હોય તે દીવસ સંબંધી સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૧૪

ચોથા વ્રતના અતિચાર.

ચઉત્થે અણુવ્વયંમિ, નિચ્ચં પરદારગ-મણ-વિરઇઓ ॥ આયરિઅમપ્પસત્થે, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—અહીંયા ચોથા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગ થકી, અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં, નિરંતર પરદારા સાથે ગમન કરવાની વિરતિનું ઉલ્લંઘન કરીને જે આચરણ સેવ્યું હોય તે જેમકે—૧૫

અપરિગ્ગહિઆ ઇત્તર, અણંગ વિવાહ તિવ્વ-અણુરાગે ॥ [1]ચઉત્થવયસ્સ-ઇઆરે, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૬ ॥

સમાવેશ છે. ન્યાસાપહાર તથા કૂટસાક્ષિત્વ એ બે દ્વિપદાદિના જૂઠાણામાં અંતર્ભાવ થાય છે છતાં પણ લોકમાં અત્યંત નિંદિત હોવાથી જુદાં ગણ્યાં છે.

1 આ ચોથું વ્રત બે પ્રકારે ગ્રહણ થઇ શકે છે; તેથી સ્વદારા સંતો-

અર્થ—અપરિગ્રહીત અર્થાત્ કુંવારી કન્યા અથવા વિધવાની સાથે મૈથુન કરવું, બીજાએ થોડા વખત માટે રાખેલી વેશ્યાની સાથે મૈથુન કરવું, અનંગ ક્રીડા કરવી (સૃષ્ટિ નિયમ વિરૂદ્ધ અંગથી વિષય ક્રિડા કરવી), પોતાના પુત્ર પુત્રી શિવાય બીજાના વિવાહ કરવા, કામભોગને વિષે તીવ્ર અનુરાગ કરવો, (આ પાંચ) ચોથા વ્રતના અતિચાર મધ્યેથી જે કોઈ અતિચાર દિવસ સંબંધી મને લાગ્યો હોય તે સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૧૬

પાંચમા વ્રતના અતિચાર.

ઇત્તો અણુવ્વએ પંચમંમિ, આયરિઅમપ્પસત્થંમિ ॥ પરિમાણપરિચ્છેએ, ઇત્થ પમાયપ્પસંગેણં ॥૧૭॥

અર્થ—એ પછી, અહીંયાં પાંચમા અણુવ્રતને વિષે પ્રમાદના પ્રસંગ થકી, અપ્રશસ્ત ભાવ વર્તતાં થકાં પરિગ્રહના પ્રમાણનો પરિચ્છેદ કરવા થકી જે આચરણ સેવ્યું હોય તે જેમકે—૧૭

[1]ધણધન્ન ખિત્તવત્થૂ, રૂપ્પસુવન્ને અ

પતિને છેલ્લા ત્રણ અતિચાર અને પહેલા બે સેવાય તો વ્રત ભંગજ થાય અને પરસ્ત્રીગમનવિરમણવાળાને પાંચ અતિચાર સમજવા. અહીં પુરૂષને સ્ત્રી આશ્રયી કહ્યું છે તે પ્રમાણે સ્ત્રીને પુરૂષ આશ્રયી અતિચાર અનાચાર વિગેરે સમજી લેવું.

૧ ધન ચાર પ્રકારનું છે. તે આ પ્રમાણે—ગણી શકાય તે ગણિમ

કુવિઅ-પરિણામે ॥ દુપએ ચઉપ્પયંમિ ય, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—ધન-ધાન્ય, ખેતર-ઘરહાટ, રૂપુ-સોનું અને રૂપા સોના શિવાય બીજી ધાતુની વસ્તુઓને પરિમાણ ઉપરાંત રાખવાથી તથા દાસ, દાસી વિગેરે બે પગવાળા અને ઘોડા વિગેરે ચાર પગવાળાં પ્રાણીઓને પરિમાણ ઉપરાંત રાખવાથી લાગેલા દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૧૮

છઠ્ઠા વ્રતના અતિચાર.

ગમણસ્સ ય પરિમાણે, દિસાસુ ઉડ્ઢું અહે અ તિરિઅં ચ ॥ વુડ્ઢિ સઇઅંતરદ્ધા, પઢમંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—ઉર્ધ્વદિશિ, અધોદિશિ અને તિર્ચ્છીદિશિમાં જવાના પરિમાણથી અધિક જતાં, એક દિશિમાં જવાનું ઘટાડી બીજી દિશિમાં તે પરિમાણ વધારતાં અને કરેલા પ્રમાણની વિસ્મૃતિ થવાથી વધારે જતાં, પહેલા ગુણવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને આત્માની સાખે નિંદુ છું. ૧૯

સોપારી નાળીએર વિગેરે. ૨ તોળી શકાય તે **ધરિમ** ગોળ. ઘી વિગેરે. ૩ માપી શકાય તે **મેયં** કાપડ જમીન તેલ દુધ વિગેરે અને ૪ પરીક્ષા કરવા યોગ્ય તે **પારિછેદ્ય** માણેક મોતી રૂપા નાણું વિગેરે.

સાતમા વ્રતના અતિચાર.

મજ્જંમિ અ મંસંમિ અ, પુપ્ફે અ ફલે અ ગંધમલ્લે અ ॥ ઉવભોગપરીભોગે બીયંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૨૦ ॥

અર્થ—મદિરા તથા માંસ અને બીજા પણ નહીં ખાવા યોગ્ય પદાર્થ તથા પુષ્પ, ફળ, બરાસપ્રમુખ ગંધ અને પુષ્પની માળાને ભોગવવાથી, ઉપભોગ પરિભોગ નામના બીજા ગુણવ્રતને વિષે લાગેલા અતિચારને હું નિંદું છું. ૨૦

શબ્દાર્થ.

સચ્ચિત્તે—સચ્ચિત્ત વસ્તુ વાપરવી.
અપોલ—નહિપકાવેલા પદાર્થ વાપરવા
દુપ્પોલિઅં—અરધા કાચા પદાર્થ.
તુચ્છોસહિ—તુચ્છ પદાર્થ.
ઇંગાલી—અંગારકર્મ—એટલે કુંભાર અને ભાડભુંજા વિગેરેનાં અગ્નિ સબંધી કર્મ.
સાડી—શકટકર્મ—એટલે ગાડાં, બેલ વિગેરે વેચવા, વેચાવવાનું કર્મ.
ફોડી—સ્ફોટિકકર્મ—કુવા, વાવ્ય. વિગેરે ખોદવા—ખોદાવવાનું કર્મ,
કમ્મં—કર્મ.
ચેવ—વળી નિશ્ચે.
પડિબદ્ધે—સચ્ચિત્ત સાથે જોડાએલી વસ્તુ વાપરવી.
આહારે—ખાવાથી.
ભખ્ખણયા—ભક્ષણ કરવાથી.
વણ—વનકર્મ—એટલે ફળ, ફુલ, વનસ્પતિ, અનાજ વિગેરે, ઉગાડવાં, તથા છેદવાનું કર્મ.
ભાડી—ભાટિકકર્મ—એટલે ઘોડા, ઉંટ, બળદ વિગેરે ભાડે આપવા અપાવવાનું કર્મ.
સુવજ્જએ—અસંતપણે વર્જવાં.
વાણિજ્જં—વેપાર.
દંત—હાથીદાંત, મુક્તાફળ વિગેરેનો વેપાર

લખ્ખ–લાખનો વેપાર.

કેસ–કેશનો વ્યાપાર–મોર, પોપટ, મનુષ્ય અને પશુનો વ્યાપાર.

એવં–એ પ્રમાણે,

ખુ–નિશ્ચયથી.

જંતપલ્લિણ–ઘંટી ચરખા પ્રમુખ, યંત્રમાં શેરડી, તલ વિગેરે પીલાવવાના કામનું.

દવદાણં–અગ્નિદાહ દેવો.

દહ–દ્રહ.

સોસં–સુકાવી નાખવાં.

વજ્જિજ્જા–વર્જવાં.

સત્થ–શસ્ત્ર.

મુસલ–સાંબેલું.

તણ–તૃણ.

મંત–સર્પ વગેરેને ઉતારવાના મંત્ર.

ભેસજ્જે–ગોળી,ચૂરણ વગેરે વસ્તુઓ.

દવાવિએ–બીજાની પાસે અપાવવાથી.

ન્હાણ–અણગળ પાણીથી ન્હાવું.

વન્નગ–અળતો, ગુલાલ વગેરેથી રંગ કરવો.

સદ્દ–શબ્દ.

રૂવ–રૂપ.

ગંધે–ગંધ.

આસણ–આસન.

પડિક્કમે–હું પડિક્કમું છું.

રસ–રસનો વ્યાપાર–ઘી તેલ ગોળ વિગેરેનો વ્યાપાર.

વિસવિસયં–ઝેરનો વ્યાપાર–અફીણ સોમલ વિગેરેનો તથા શસ્ત્રાદિના વ્યાપાર.

કમ્મં–કર્મ.

નિલ્લંછણં–નાક,કાન વીંધવા,વીંધાવવા.

ચ–અને.

સર–સરોવર.

તલાય–તળાવને.

અસઇપોસં–હિંસક જીવો તથા નઠારી સ્ત્રી વિગેરનું પોષણ કરવું.

અગ્ગિ–અગ્નિ.

જંતગ–યંત્ર.

કટ્ઠે–કાષ્ટ.

મૂલ–નાગદમણી પ્રમુખ જડી–બુટ્ટી.

દિન્ને–આપવાથી.

વા–અથવા.

ઉવ્વટ્ટણ–પીઠી વગેરે ચોળી શરીરનો મેલ ઉતારવો.

વિલેવણે–કેસર ચંદન વગેરેનું વિલેપન કરવું.

રસ–રસ.

વત્થ–વસ્ત્ર.

આભરણે–આભૂષણ.

દેસિઅં–દિવસ સંબંધી.

કંદપ્પે—કામભોગની કથા કરવી.
મોહરિ—વાચાળપણે અઘટિત વચન બોલવાં.
ભોગઅઇરિત્તે—ઉપયોગ-પરિભોગની વસ્તુ ખપ કરતાં વિશેષ રાખવી.
તઇઅંમિ—ત્રીજા.
તિવિહે—ત્રણ પ્રકારના.
અણવટ્ઠાણે—અવિનયપણે, બે ઘડી કરતાં ઓછા વખતે સામાયિક પારવું.
વિતહકએ—વિતથપણે અર્થાત્ ખોટી રીતે કરતાં.
આણવણે—નિયમિત ભૂમિમાં બહારથી કાંઇ ચીજ મંગાવવી.
સદ્દે—પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિએ રહેલાને ખોંખારાદિકથી જણાવવું.
પુગ્ગલક્ખેવે—પદાર્થ નાંખી પોતાપણું જણાવવું.
બીએ—બીજા.
સંથાર—સંથારા સંબંધી.
પમાય—પ્રમાદ.
તહ ચેવ—તેમ વળી.
પોસહવિહિ—પોસહનો વિધિ.
વિવરીએ—વિપરીત કરવાથી.
સિક્ખાવએ—શિક્ષાવ્રતને વિષે.
નિક્ખિવણે—નાંખવી.
કુક્કુઇએ—લોકોને હાંસી આવે એવી કાયચેષ્ટા કરવી.
અહિગરણ—શસ્ત્ર વગેરે સજ્જ કરવાં.
દંડંમિ અણટ્ઠાએ—અનર્થદંડ વિરમણ નામના.
ગુણવ્વએ—ગુણવ્રતને વિષે.
દુપ્પણિહાણે—દુઃપ્રણિધાન—દુષ્ટ યોગ વ્યાપારમાં.
સઇવિહૂણે—પ્રમાદથી સામાયિક લીધું છે કે નહિ તે યાદ ન રહેવું.
પઢમે—પ્રથમ.
સિક્ખાવએ—શિક્ષાવ્રતને વિષે.
પેસવણે—પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિને વિષે પોતાના કાર્ય માટે બીજાને મોકલવા.
રૂવે—રૂપ દેખાડીને પોતાની જાણ કરવી.
દેસાવગાસિઅંમિ—દેશાવકાશિક નામના.
સિક્ખાવએ—શિક્ષાવ્રતને વિષે.
ઉચ્ચારવિહી—લઘુનીતિ તથા વડીનીતિ સંબંધી.
ભોઅણાભોએ—ભોજન સંબંધી ચિન્તા કરવી.
તઇએ—ત્રીજા.
સચ્ચિત્તે—સચિત્ત વસ્તુ.
પિહિણે—દેવા યોગ્ય વસ્તુને સચિત્ત

વવએસ–નહિ દેવાની બુદ્ધિએ પોતાની વસ્તુને પારકી કહેવી, અને પરની વસ્તુને પોતાની. કહેવી, પદાર્થ વડે ઢાંકવી.

મચ્છરે–ક્રોધ, અભિમાન, ઇર્ષ્યા કરતાં દાન. દેવું.

ચેવ–નિશ્ચે.

કાલાઇક્કમદાણે–ગોચરીનો કાળ વીતી જતાં મુનિને આમંત્રણ કરવું.

ચઉત્થે–ચોથા.

સચ્ચિત્તે પડિબદ્ધે, અપોલ દુપ્પોલિ-અં[1] ચ આહારે ॥ તુચ્છોસહિ-ભક્ખણયા, પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ॥ ૨૧ ॥

અર્થ—સચિત્તનો ત્યાગ વા પરિમાણ છતાં પ્રમાદના વશથી અધિક સચિત્ત વાપરવા, સચિત્ત સાથે જોડાયેલી વસ્તુ વાપરવી, નહીં પકાવેલા પદાર્થ વાપરવા, અર્ધપક્વ તથા અર્ધ-કાચા પદાર્થ વાપરવા અને તુચ્છ પદાર્થ ભક્ષણ કરવા, એ સચિત્તના ત્યાગનાં પાંચ અતિચાર મધ્યેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વને હું પડિક્કમું છું. ૨૧

ઇંગાલી-વણ-સાડી,-ભાડી-ફોડી સુવ-જજએ કમ્મં ॥ વાણિજ્જં ચેવ દંત, લક્ખ-રસ-કેસ-વિસવિસયં ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—કુંભાર અને ભાડભુંજા વિગેરેના અગ્નિ સંબંધી કર્મ તે અંગારકર્મ: પુષ્પ, ફળ, વનસ્પતિ, અનાજ વિગેરે ઉગા-

---

૧ દુપ્પોલિએ અ (પ્રસન્તરે.)

ડવા તથા છેદવા તે વનકર્મ; ગાડા બેલ વિગેરે વેચવા, વેચાવવા તે શકટકર્મ; ઘોડા, ઉંટ, બળદ વિગેરે ભાડે આપવા તે ભાટિક કર્મ; કુવા વાવ વિગેરે ખોદવા ખોદાવવા તે સ્ફોટિક કર્મ; આ પાંચ કર્મ શ્રાવકે અત્યંતપણે વર્જવાં. વળી નિશ્ચયે પાંચ કુવાણિજ્ય તેમાં હાથીદાંત, મુક્તાફળ વિગેરે જ્યાં નિપજતાં હોય તે સ્થાનકે જઇ ખરીદ કરવાં તે દંતકુવાણિજ્ય; લાખ, કસુંબો, હરતાલ વિગેરેનો વ્યાપાર તે લાખકુવાણિજ્ય; ઘી, તેલ, ગોળ, વિગેરેનો વ્યાપાર તે રસકુવાણિજ્ય; મોર, પોપટ અને મનુષ્ય તથા પશુનો વ્યાપાર તે કેશકુવાણિજ્ય; અફીણ, સોમલ વિગેરે તથા શસ્ત્રાદિનો વ્યાપાર તે વિષવિષયકુવાણિજ્ય; એ પાંચ કુવાણિજ્યને શ્રાવકે વર્જવાં. ૨૨

એવં ખુ જંતપિલ્લણ-કમ્મં નિલ્લંછણં ચ દવદાણં ॥ સર-દહ-તલાય-સોસં, અસઇપોસં ચ વજ્જિજ્જા ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—એ પ્રમાણે નિશ્ચયથી ઘંટી ચરખા પ્રમુખ યંત્રમાં શેરડી, તલ વિગેરે પીલાવવા; નાક કાન વીંધવા વીંધાવવા; અગ્નિદાહ દેવો; સરોવર, દ્રહ અને તળાવ વિગેરેને સુકાવી નાંખવા; હિંસક જીવો તથા વ્યભિચારી સ્ત્રી વિગેરેનું પોષણ કરવું. આ પાંચ સામાન્ય કર્મને શ્રાવકે વર્જવા. ૨૩

આઠમા વ્રતના અતિચાર.

સત્થગ્ગિ-મુસલ-જંતગ,-તણ-કટ્ઠે-મંત-

મૂલ-ભેસજજે ।। દિન્ને દવાવિએ વા, પડિ-
ક્કમે દેસિઅં સવ્વં ।। ૨૪ ।।

અર્થ—શસ્ત્ર, અગ્નિ, મુશલ, યંત્ર, તૃણ, કાષ્ટ, સર્પ વિગેરેને ખીલવવાના મંત્ર, નાગદમણી પ્રમુખ જડીબુટ્ટી અને ગોળી ચુરણ વિગેરે ઉપદ્રવકારી વસ્તુઓ બીજાને આપવાથકી, બીજાની પાસે અપાવવાથકી અને આપનારને અનુમોદવાથકી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દીવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૨૪

ન્હાણુ-વ્વટ્ટણ-વન્નગ, વિલેવણે સદ્દ-
રૂવ-રસ-ગંધે ।। વત્થાસણ-આભરણે,
પડિક્કમે દેસિઅં સવ્વં ।। ૨૫ ।।

અર્થ—અણગળ પાણી વિગેરેથી ન્હાવું, પીઠી વિગેરે ચોળી શરીરનો મેલ ઉતારવો, અબીલ ગુલાલ અલતાદિક તથા કેશર ચંદનાદિનું વિલેપન કરવું; શબ્દ રૂપ, રસ, ગંધ, વસ્ત્ર, આસન, આભરણ ઈત્યાદિ અનેક ઉપભોગ સંબંધી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે દિવસ સંબંધી સર્વ અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૨૫

કંદપ્પે કુક્કુઇએ, મોહરિ અહિગરણ

ભોગઅઇરિત્તે ॥ દંડંમિ [1]અણટ્ઠાએ,
તઇઅંમિ ગુણવ્વએ નિંદે ॥ ૨૬ ॥

અર્થ—કામભોગની કથા કરવી, લોકોને હાંસી આવે એવી કાયચેષ્ટા કરવી, વાચાળપણે અઘટિત વચન બોલવાં, શસ્ત્ર વિગેરે સજ્જ કરવાં, ઉપભોગ પરિભોગની વસ્તુ ખપ કરતાં વિશેષ રાખવી; અનર્થદંડવિરમણ નામના ત્રીજા ગુણવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદુ છું. ૨૬

નવમા વ્રતના અતિચાર.

તિવિહે દુપ્પણિહાણે, અણવટ્ઠાણે તહા
સઇવિહૂણે ॥ સામાઇઅ વિતહકએ, પઢમે
સિક્ખાવએ નિંદે ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—મન, વચન, કાયા એમ ત્રણ પ્રકારના દુઃપ્રણિધાન અર્થાત્ દુષ્ટ યોગ વ્યાપારના ત્રણ અતિચાર, અવિનયપણે બે ઘડી કરતાં ઓછા વખતે સામાયિક પારવું, પ્રમાદથી સામાયિક લીધું છે કે નહીં તે યાદ ન રહેવું, એવી રીતે સામાયિક વિતથપણે અર્થાત્ ખોટી રીતે કરતાં; પ્રથમ શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૨૭

---

૧ જેથી આત્મા નિરર્થક દંડાય તે અનર્થદંડ તેના પાંચ અતિચાર આ ગાથામાં જણાવ્યા છે અને કેવા કેવા કારણે અનર્થદંડ થાય છે તે ૨૪, ૨૫ ગાથામાં વર્ણવેલ છે.

દશમા વ્રતના અતિચાર.

આણવણે પેસવણે, સદ્દે રૂવે અ પુગ્ગલખેવે ॥ દેસાવગાસિઅંમિ, બીએ સિખ્ખાવએ નિંદે ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—નિયમિત ભૂમિમાં બહારથી કાંઇ ચીજ મંગાવવી, પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિને વિષે પોતાના કાર્ય માટે બીજાને મોકલવા, પરિમાણ ઉપરાંત ભૂમિએ રહેલાને ખોંખારાદિથી જણાવવું, તેને રૂપ દેખાડવું, તેવે સ્થળે કાંઇક પદાર્થ નાંખી પોતાપણું જણાવવું; આ પાંચ અતિચાર માંહેથી દેશાવગાસિક નામના બીજા શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદુ છું. ૨૮

અગ્યારમા વ્રતના અતિચાર.

સંથારૂચ્ચારવિહી,-પમાય તહ ચેવ ભોયણાભોએ ॥ પોસહવિહિ—વિવરીએ, તઇએ સિખ્ખાવએ નિંદે ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—સંથારા સંબંધી બે પ્રકારના અર્થાત્ સંથારાને ન પડિલેહે, ન પ્રમાર્જે તથા પડિલેહે, પ્રમાર્જે તો કંઇક કરે અને કંઇક ન કરે અને લઘુનીતિ તથા વડીનીતિ સંબંધી બે પ્રકારના અર્થાત્ લઘુનીતિ અને વડીનીતિને પરઠવવાની ભૂમિને ન પડિલેહવી, ન પ્રમાર્જવી અને પડિલેહે, પ્રમાર્જે તો કાંઇક કરે અને

કાંઈક ન કરે, એમ ચાર તથા ભોજન સંબંધી ચિંતા કરવી; અથવા પોસહ લીધો છે કે નહિ તે યાદ ન રહેવું એ રીતે *પોસહનો વિધિ વિપરીત કરવાથી ત્રીજા શિક્ષાવ્રતને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું. ૨૯

બારમા વ્રતના અતિચાર.

સચ્ચિત્તે નિક્ખિવણે, પિહિણે વવએસ મચ્છરે ચેવ ॥ કાલાઇક્કમદાણે, [1]ચઉત્થે સિક્ખાવએ નિંદે ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—સાધુને દેવાયોગ્ય ભોજન ઉપર સચિત્તવસ્તુ મૂકવી; દેવાયોગ્ય વસ્તુને સચિત્ત પદાર્થ વડે ઢાંકવી; નહીં દેવાની બુદ્ધિએ પોતાની વસ્તુને પારકી કહેવી, અને દેવાની બુદ્ધિએ પરની વસ્તુને પોતાની કહેવી; ક્રોધ, અભિમાન, ઈર્ષ્યા કરતાં દાન દેવું. ગોચરીનો કાળ વીતી જતાં મુનિને આમંત્રણ કરવું; ચોથા શિક્ષા વ્રતને વિષે પૂર્વોક્ત અતિચાર મધ્યેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદુ છું. ૩૧

---

* ધર્મની પુષ્ટિ કરે તે પૌષધ.

૧ તિથિ પર્વાદિ લૌકિક વ્યવહારનો ત્યાગ કરે તે અતિથિ, તેને આત્માર્થે નિર્દોષ અન્નાદિનું દાન કરવું તેને અતિથિ સંવિભાગ નામે ચોથું શિક્ષાવ્રત કહે છે.

શબ્દાર્થ.

સુહિએસુ–જ્ઞાનાદિકને વિષે જેનુ હિત છે એવા સુવિહિતને વિષે. અથવા સુખીને વિષે.

દુહિએસુ–વ્યાધિથી પીડાએલા તપે કરી દુર્બળ એવા દુઃખીને વિષે.

જા–જે.

મે–મને.

અસ્સંજએસુ–અ–નથી, સ્વ કેતાં સ્વછંદે, **યત** યત્ન એટલે પોતાની સ્વેચ્છાએ વિચરવાવાળા નહીં પણ ગુરૂની આજ્ઞાએ વિચરવાવાળા એવા સુસાધુને વિષે. અથવા પાસત્થાને વિષે.

અણુકંપા–અનુકંપા–દયા

સાહુસુ–સાધુને વિષે.

સંવિભાગો–સંવિભાગ.

ચરણ–ચરણસિત્તરી.

કરણ–કરણસિત્તરી

જુત્તેસુ–સહિત એવા.

સંતે–હોવા છતાં.

ફાસુયદાણે–નિંદોષ અશનાદિક.

ઇહલોએ–આલોકને વિષે.

પરલોએ–પરલોકને વિષે.

જીવિઅ–જીવવાની.

મરણે–મરવાની.

આસંસપઓગે–વાંછાનો–મનનો વ્યાપાર.

પંચવિહો–પાંચ પ્રકારના

મા–ન.

મજઝં–મનને.

હુજજ–હોજો.

મરણંતે–મરણાંત સુધી.

કાએણ–કાયોત્સર્ગ વિગેરે કાયાના વ્યાપારથી.

કાઇઅસ્સ–કાયાથી વધ વિગેરે કરાએલા અતિચારને.

વાઇસ્સ–વચનના અતિચારને.

વાયાએ–જિન સ્તવન વિગેરે વચનના વ્યાપારથી.

મણસા–મનવડે.

માણસિઅસ્સ–મનના અતિચારને.

વંદણ–બે પ્રકારના વંદન.

વય–બાર પ્રકારના વ્રત.

સિખ્ખા–બે પ્રકારની શિક્ષા.

ગારવેસુ–ત્રણ ગારવને વિષે.

સન્ના–ચાર સંજ્ઞા.

કસાય–ચાર કષાય.

દંડેસુ–ત્રણ દંડને વિષે.

ગુત્તીસુ—ત્રણ ગુપ્તિને વિષે.
સમિઇસુ—પાંચ સમિતિને વિષે.
સમ્મદિટ્ઠી—સમ્યગ દૃષ્ટિ.
જીવો—જીવ.
જઇવિ હુ—જો કે. નિશ્ચયે.
પાવં—પાપ.
સમાયરે—કરે.
કિંચી—થોડું.
અપ્પો—અલ્પ.
સિ—તેનો (શ્રાવકનો)
બંધો—બંધ.
જેણ—કારણ કે.
નિદ્ધંધસં—નિર્દયપણે—હિંસાનો વ્યાપાર.
કુણઇ—કરે.
તંપિ હુ—તેને પણ, નિશ્ચયે.
સપડિક્કમણુ—પ્રતિક્રમણ કરવાથી યુક્ત.
સપ્પરિઆવં—પશ્ચાતાપ કરવાથી યુક્ત.
સઉત્તરગુણં—ગુરૂએ આપેલા પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી યુક્ત.
ખિપ્પં—શીઘ્રપણે.
ઉવસામેઇ—શમાવે છે.
વાહિવ્વ—વ્યાધિની જેમ.
સુસિક્ખિઓ—સારી રીતે શીખેલો.
વિજ્જો—વૈદ્ય.
જહા—જેમ.
વિસં—ઝેરને.
કુટ્ઠગયં—શરીરમાં વ્યાપેલા.
મંતમૂલ—મંત્ર મૂળના.
વિસારયા—જાણનારા.
વિજ્જા—વૈદ્યો.
હણંતિ—હણે છે.
મંતેહિં—મંત્રો વડે.
તો—તેથી.
નિવ્વિસં—વિષ રહિત.
અટ્ઠવિહં—આઠ પ્રકારના.
કમ્મં—કર્મને.
રાગદોસ—રાગ દ્વેષથી.
સમજ્જિઅં—બાંધેલા.
આલોઅંતો—ગુરૂની સમીપે પોતાનાં પાપ પ્રકાશતો.
નિંદંતો—આત્માની સાખે નિંદતો.
ખિપ્પં—શીઘ્ર.
હણઇ—હણે છે.
સુસાવઓ—ભલો શ્રાવક.
કયપાવો—કર્યું છે પાપ જેણે એવો.
અવિ—પણ.
માણુસો—મનુષ્ય.
આલોઇય—પાપને પ્રકાશ કરતો.
નિંદિઅ—આત્માની સાખે નિંદા
ગુરૂસગાસે—ગુરૂની સમીપે.

કરતો.
લહુઓ-હલકો.
ભારવહો-ભારને વહન કરનાર
અઇરેગ-અતિશય.
ઓહરિઅભરૂવ્વ-જેમ ભારને ઉતારીને.

સુહિએસુ અ દુહિએસુ અ, જામે અસ્સંજસેસુ [1]અણુકંપા ॥ રાગેણ વ દોસેણ વ, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—જ્ઞાનાદિને વિષે હિત છે જેનું એવા સુહિતને વિષે તથા વ્યાધિથી પીડાયેલા, તપે કરીને દુર્બલ અને તુચ્છ ઉપધીવાળા એવા દુઃખીને*વિષે, તથા ગુરૂ નિશ્રાએ વિચરનારા સુસાધુને વિષે, રાગથી (આ મારો પુત્ર છે, આ મારો સગો છે ઇત્યાદિ બુદ્ધિએ) વા દ્વેષથી (આ સાધુઓને કોઇ દેતું નથી, મલિન શરીરવાળા છે, આશ્રય વિનાના છે ઇત્યાદિ બુદ્ધિએ) મને જે અન્નાદિ દેવારૂપ અનુકંપા થઇ હોય તેને હું નિંદુ છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું, અથવા વસ્ત્રાદિકે સુખી, રોગ વડે દુઃખી એવા અસંયતી પાસત્થાદિકને રાગથી (આશીર્ભાવથી અથવા પરિચયાદિ કારણે) અથવા દ્વેષથી જે મને દયા થઇ હોય તેને

---

૧ અહીં અનુકંપાને નિંદી નથી પણ રાગ દ્વેષની નિંદા કરવાની છે.

* આથી લાંબું અશુભ આયુષ્ય બંધાય છે. જે માટે આગમમાં કહ્યું છે કે—તેવા રૂપના સાધુ, બ્રાહ્મણ, સંયત, પાપકર્મને હણનાર અને તેનું પ્રત્યાખ્યાન કરનાર એ બધાની હિલના, નિંદા, ખિંસા, ગર્હા અગર અન્ય કોઇ અપ્રીતિના પ્રકાર પૂર્વક અશનાદિકે કરી દાન આપે તો પ્રાણી અશુભ લાંબું આયુષ્ય બાંધે છે.

નિંદુ છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. અથવા અસંયત એટલે છકાયનો વધ કરનારા બ્રાહ્મણ ભીખારી આદિ સુખી અગર દુઃખીને રાગ દ્વેષે કરીને દાન આપતાં જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૩૧

સાહૂસુ સંવિભાગો, ન કઓ તવ-ચરણ કરણ-જુત્તેસુ ॥ સંતે ફાસુઅદાણે, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૩૨ ॥

અર્થ—તપ તથા ચરણસિત્તરી અને કરણસિત્તરીએ સહિત એવા સાધુઓને વિષે, નિર્દોષ અશનાદિક હોવા છતાં મારે જીવે સંવિભાગ (આતિથ્ય) ન કીધો હોય, તેથી જે અતિચાર લાગ્યા હોય તેને હું નિંદું છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હું છું. ૩૨

સંલેષણાના અતિચાર.

ઇહલોએ પરલોએ, જીવિઅ-મરણે અ આસંસપઓગે ॥ પંચવિહો અઇયારો, મા મજ્ઝ હુજ્જ મરણંતે ૩૩

અર્થ—ધર્મના પ્રભાવથી આ લોકને વિષે સુખની વાંચ્છા; તથા પરલોકમાં દેવેંદ્રાદિના સુખની વાંચ્છા; અનશનને લીધે સન્માન દેખી જીવવાની વાંચ્છા, તથા દુઃખ આવે મરવાની વાંચ્છા; અને અ શબ્દ થકી, કામભોગને વિષે તીવ્ર વાંચ્છા; સંલેષણા સંબંધી

આ પાંચ પ્રકારના અતિચાર મને મરણાંત સુધી ન હોજો. ૩૩

ત્રણ યોગ વડે સર્વ વ્રતના અતિચાર.

કાએણ કાઇઅસ્સ, પડિક્કમે વાઇઅસ્સ વાયાએ ।। મણસા માણસિઅસ્સ, સવ્વસ્સ વયાઇઆરસ્સ. ।। ૩૪ ।।

અર્થ—કાયાથી વધાદિકે કરાએલા અતિચારને કાયોત્સર્ગાદિ જે કાયાના શુભવ્યાપાર તેણે કરી; આળ પ્રમુખ દેવાના વચનના અતિચારને જિન સ્તવનાદિ શુભવચનના વ્યાપારે કરીને અને દેવ-તત્વાદિને વિષે શંકા પ્રમુખ મનના અતિચારને અનિત્યાદિ ભાવ-નાના શુભ ચિંતવને કરીને; એમ સર્વ વ્રતના અતિચારને હું પડિક્કમું છું. ૩૪

વંદણ[1]વય[2]સિક્ખા[3]ગા,-રવેસુ[4] સન્ના[5]કુ-

---

૧ ચૈત્યવંદન અને ગુરૂવંદન. ૨ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણ આદિ શ્રાવકનાં બાર વ્રત. ૩ ગ્રહણ અને આસેવનરૂપ બે પ્રકારની શિક્ષા—તેમાં શ્રાવક સામાયિક આદિ સૂત્રાર્થ શીખે તે ૧ **ગ્રહણશિક્ષા** અર્થાત્ જઘ-ન્યથી અષ્ટ પ્રવચન માતા અને ઉત્કૃષ્ટથી **દશવૈકાલિકના** છજ્જીવણીયા અધ્યયન સુધી અર્થ સાથે શીખે. ૨. **આસેવન શિક્ષા** તે નવકારથી માંડી શ્રાવકના દિવસ સંબંધી સર્વ ધર્માનુષ્ઠાન સેવે—પાળે તે. અર્થાત્ ઉંઠતી વખત નવકાર ગણીને જાગે, પછી પોતાનું સ્વરૂપ વિચારે ઇત્યાદિ શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય આદિ ગ્રંથોમાં કહેલાં શ્રાવકનાં અનુષ્ઠાનો પાળે. ૪ રસગારવ, ઋદ્ધિ ગારવ અને શાતા ગારવ. ૫ ચાર, દશ, અથવા પંદર સંજ્ઞા.

સય[1]દં[2]ડેસુ ॥ ગુત્તીસુ અ સમિઈસુ અ, જો

અઈ[3]આરો અ તં નિંદે ॥ ૩૫ ॥

અર્થ—બે પ્રકારના વંદન, બાર પ્રકારના વ્રત, બે પ્રકારની શિક્ષા (ગ્રહણ અને આસેવન રૂપ), ત્રણ ગારવ, ચાર સંજ્ઞા, ચાર કષાય, ત્રણ દંડ, ત્રણ ગુપ્તિ, પાંચ સમિતિ અને ચ શબ્દથી શ્રાવકની અગિયાર પડિમા તેને વિષે જે અતિચાર લાગ્યો હોય તેને હું નિંદું છું. ૩૫

સમ્મદિટ્ઠી જીવો, જઇવિ હુ પાવં સ[4]-
માયરે કિંચી ॥ અપ્પો સિ હોઇ બંધો, જેણ
ન નિદ્ધંધસં કુણઇ ॥ ૩૬ ॥

અર્થ—સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ જો કે થોડું પણ પાપ કરે, તો પણ તેને અલ્પ બંધ હોય, કારણ કે તે નિર્દયપણે હિંસાદિ વ્યાપાર કરતો નથી. ૩૬

તંપિ હુ સપડિક્કમણં, સપ્પરિઆવં

---

૧ કષ એટલે સંસાર તેનો આય એટલે લાભ જેનાથી થાય તે કષાય ચાર છે, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ. ૨ જેનાવડે ધર્મધનથી આત્મા દંડાય તે દંડ ત્રણ છે. મન, વચન અને કાયા અથવા મિથ્યાત્વ શલ્ય, માયાશલ્ય અને નિયાણશલ્યરૂપ છે.

૩ તયં ઇતિ પાઠાન્તરમ્. ૪ સમાયરઈ ઇતિ પાઠાન્તરમ્.

સ ઉત્તરગુણં ચાખિપ્પં ઉવસામેઇ,વાહિવ્વ સુસિખ્ખિઓ વિજ્જો ॥ ૩૭ ॥

અર્થ—પ્રતિક્રમણ કરવે કરી, વળી પશ્ચાતાપ કરવે કરી; તેમજ ગુરૂએ દીધેલા પ્રાયશ્ચિત્તને કરવે કરી યુકત, શ્રાવક જેમ રૂડી રીતે શિખેલો વૈદ્ય વ્યાધિને ઉપશમાવે છે તેમ, નિશ્ચયથી તે અલ્પ કર્મના બંધને શિઘ્રપણે ઉપશમાવે છે. ૩૭

જહાવિસં કુટ્ઠગયં,મંતમૂલવિસારયા ॥ વિજ્જા હણંતિ મંતેહિં, તો તં હવઈ નિવ્વિસં ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—જેમ શરીરમાં વ્યાપેલા સર્પાદિકના વિષને, મંત્ર મૂળનાં જાણનારા વૈદ્યો, મંત્રોએ કરીને નાશ કરે છે, તે વારે તે શરીર વિષરહિત થાય છે. ૩૮

એવં અટ્ઠવિહં કમ્મં, રાગદોસ-સમજ્જિઅં ॥ આલોઅંતો અ નિંદંતો,ખિપ્પં હણઈ સુસાવઓ ॥ ૩૯ ॥

અર્થ—એજ પ્રમાણે ગુરૂની સમીપે પોતાના પાપ પ્રકાશતો વળી આત્મસાખે નિંદતો એવો ભલો શ્રાવક, રાગ દ્વેષથી બાંધેલાં એવાં આઠ પ્રકારના કર્મને શિઘ્ર હણે છે. ૩૯

કયપાવોવિ[1]મણુસ્સો, આલોઇય નિંદિઅ ગુરૂસગાસે ॥ હોઇ અઇરેગ લહુઓ, ઓહરિઅભરુવ્વ ભારવહો ॥ ૪૦ ॥

અર્થ—જેમ ભારનો વહન કરનાર ભારને ઉતારીને હળવો થાય છે તેમ કરેલાં પાપ છે જેણે એવો મનુષ્ય, ગુરૂની સમીપમાંજ પાપને પ્રકાશ કરતો થકો તથા આત્મ સાખે નિંદા કરતો થકો પાપથી અત્યંત હળવો થાય છે. ૪૦

શબ્દાર્થ.

આવસ્સએણ—આવશ્યક કરવાથી.
દુખ્ખાણં—પાપરૂપ દુઃખનો.
અંતકિરિઅં—નાશ.
અચિરેણ—થોડા.
આલોયણા—આલોવવાની રીતિ.
સંભરિઆ—સાંભરી હોય.
મૂલગુણ—મૂળગુણને વિષે.
ઉત્તરગુણે—ઉત્તરગુણને વિષે.
ગરિહામિ—ગુરૂની સાખે ગર્હું છું.
કેવલિપન્નત્તસ્સ—કેવળી ભાષિત.
આરાહણાએ—આરાધનાને માટે.
વિરાહણાએ—ધર્મની વિરાધનાથી.
ચિર સંચિઅ—લાંબા કાળથી એકઠા કરેલા.
બહુરઓ—આરંભ તથા પરિગ્રહથી ઘણાં પાપવાળો.
કાહી—કરશે.
કાલેણ—કાળમાં.
બહુવિહા—બહુ પ્રકારની છે.
પડિક્કમણકાલે—પ્રતિક્રમણ કરવાને અવસરે.
નિંદે—હું નિંદુ છું.
ધમ્મસ્સ—શ્રાવક ધર્મને.
અબ્ભુટ્ઠિઓમિ—હું ઉઠયો છું.
વિરઓમિ—હું નિવર્ત્યો છું.
પડિક્કંતો—પાપથી નિવર્ત્યો થકો.
પણાસણીઇ—નાશ કરનારી.
ભવ—ભવને.

---

[1] મણૂસો. ઇતિ પાઠાન્તરમ્.

સયસહસ્સ–શત સહસ્ર–લાખ.
વિણિગ્ગય–મુખથી નીકળેલી.
વોલંતુ– વ્યતીત થાઓ.
મમ–મારે.
અરિહંતા–અરિહંત ભગવાન.
સાહૂ–સાધુ મહારાજા.
ધમ્મો–ચરિત્ર ધર્મ.
દેવા–દેવતાઓ.
સમાહિં–ચિત્તની સ્થિરતા.
પડિસિદ્ધાણં–નિષેધવા યોગ્ય અશુભ કાર્ય
અકરણે–ન કરવાથી.
અસદ્દહણે–સૂક્ષ્મ વિચાર ઉપર શ્રદ્ધા ન કરવાથી.
ખામેમિ–ખમાવું છું.
સવ્વે–સર્વ.
ખમંતુ–ખમજો.
મે–મારે.
વેરં–વૈરભાવ.
કેણઇ–કોઇ જીવની સાથે.
આલોઇઅ–પાપ આલોચ્યું (પ્રકાશ્યું).
ગરહિઅ–ગુરૂ સાખે ગર્હણા કરી.
સમ્મં–સમ્યક્ પ્રકારે.
પડિક્કંતો–પડિક્કમતો થકો. (પાછો હઠતો થકો).
જિણે–જિનને.
મહણીએ–હણનારી.
કહાઇ–કથાઓ કરવે કરીને.
દિઅહા–દિવસો.
મંગલં–મંગળરૂપ હો.
સિદ્ધા–સિદ્ધ ભગવન્.
સુઅં–શ્રુતધર્મ.
સમ્મદિટ્ઠી–સમ્યગ્ દષ્ટિ.
દિંતુ–આપો.
બોહિં–સમ્યક્ત્વ.
કરણે–કરવાથી.
કિચ્ચાણં–કરવા યોગ્ય શુભ કાર્ય.
પડિક્કમણં–પ્રતિક્રમણ છે.
વિવરીય–વિપરીત.
પરૂવણાએ–પ્રરૂપણા કરવાથી.
સવ્વજીવે–સર્વ જીવોને.
જીવા–જીવો.
મિત્તી–મૈત્રી છે.
સવ્વભૂએસુ–સર્વ જીવોની સાથે.
મજ્ઝ–મારે.
અહં–મેં.
નિંદિઅ–આત્માની સાખે નિંદાકારી.
દુગંછિઅં–દુગંછા કરી.
તિવિહેણ–ત્રિવિધે–મન, વચન, કાયાએ કરી.
વંદામિ–હું વંદના કરૂં છું.
ચઉવ્વીસં–ચોવીશ.

આવસ્સએણ એએણ, સાવઓ જઇવિ બહુરઓ હોઇ ॥ દુક્ખાણમંતકિરિઅં,કાહી અચિરેણ કાલેણ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—જો કે આરંભ તથા પરિગ્રહે કરી ઘણાં પાપવાળો શ્રાવક હોય તોપણ આ પડિક્કમણાદિ આવશ્યક કરવાથી થોડા કાળમાંજ તે પાપરૂપ દુઃખોનો વિનાશ કરશે. ૪૧

વિસ્મૃત થયેલ અતિચાર.

આલોઅણા બહુવિહા ન ય સંભરિઆ પડિક્કમણકાલે ॥ મૂલગુણ-ઉત્તરગુણે, તં નિંદે તં ચ ગરિહામિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—ગુરૂ પાસે પાપ આલોવવાની રીતિ ઘણા પ્રકારની છે, તે પ્રતિક્રમણ કરવાના અવસરે જે ન સાંભરી હોય; તે ન સાંભરવા થકી મૂળગુણને વિષે તથા ઉત્તરગુણને વિષે જે અતિચાર લાગ્યો હોય; તેને આત્મ સાખે નિંદુ છું અને ગુરૂની સાખે ગર્હુ છું. ૪૨

તસ્સ ધમ્મસ્સ કેવલિપન્નત્તસ્સ ॥ અબ્ભુટ્ઠિઓમિ આરાહણાએ વિરઓમિ

વિરાહણાએ ।। તિવિહેણ પડિક્કંતો વંદામિ જિણે ચઉવ્વીસં ।। ૪૩ ।।

અર્થ—તે કેવળી ભાષિત શ્રાવક ધર્મની આરાધનાને માટે હું ઉઠ્યો છું વળી તે ધર્મથી વિરાધના થકી હું નિવર્ત્યો છું; ત્રિવિધે કરી પાપ થકી નિવર્ત્યો થકો ચોવીશ જિનને હું વાંદું છું. ૪૩

સર્વ ચૈત્ય વંદન.

જાવંતિ ચેઈઆઈં, ઉડ્ઢે અ અહે અ તિરિઅલોએ અ ।। સવ્વાઈં તાઈં વંદે ઇહ સંતો તત્થ સંતાઈં ।। ૪૪ ।।

અર્થ—પૂર્વે લખેલ છે. ૪૪

સર્વ સાધુ વંદન.

જાવંત કેવિ સાહૂ, ભરહેરવયમહાવિદેહે અ ।। સવ્વેસિં તેસિં પણઓ, તિવિહેણ તિદંડવિરયાણં ।। ૪૫ ।।

અર્થ—પૂર્વે લખેલ છે. ૪૫

શુભ ભાવની પ્રાર્થના.

ચિરસંચિયપાવપણાસણીઇ, ભવસય-સહસ્સમહણીએ ચઉવીસ-જિણ-વિણિ-ગ્ગય-કહાઇ, વોલંતુ મે દિઅહા ॥ ૪૬ ॥

અર્થ—ચિરકાળથી એકઠાં કરેલાં પાપને નાશ કરનારી, શતસહસ્ર અર્થાત્ લક્ષ ભવને હણનારી એવી ચોવીશ તીર્થંકરોના મુખથી નિકળેલી કથા કરવે કરીને મારા દિવસો વ્યતીત થાઓ. ૪૬

મમ મંગલમરિહંતા, સિદ્ધા સાહૂ સુઅં ચ ધમ્મો અ ॥ [1]સમ્મદ્દિઠ્ઠી દેવા, દિંતુ સમાહિં ચ બોહિં ચ ॥ ૪૭ ॥

---

૧ અહિં કોઇ શંકા કરે કે દેવો સમાધિ, બોધિ આપવાને સમર્થ છે કે નહિ? સમર્થ હોય તો સર્વને શા માટે નથી આપતા? અને અસમર્થ હોય તો પ્રાર્થના કરવી ફોગટ છે. કદાચ યોગ્યતાવાળાને જ આપે એમ કહેશો તો પછી બકરીના ગળાનાં આંચળ માફક તેમની પ્રાર્થના કરવે કરીને શું? તેનું શાસ્ત્રકાર સમાધાન કરે છે કે—સર્વત્ર યોગ્યતા એજ પ્રમાણ છે. પરંતુ જેમ ઘડો બનાવવાને માટીની યોગ્યતા છે ખરી તોપણ કુંભાર, ચક્ર, ચીવર, દંડાદિક સર્વ તેનાં સહકારી કારણ છે, તેમ અહીં પણ ભવ્ય જીવની યોગ્યતા છતાં કુંભાર ચક્રાદિ કારણની પેઠે બીજાની સહાયની જરૂર પડે છે. એટલે નડતાં વિઘ્નોનું નિવારણ કરી દેવતાઓ સમાધિ, બોધિ આપી શકે છે માટે પ્રાર્થના કરવી યોગ્ય છે.

અર્થ—શ્રી અરિહંત, સિદ્ધ ભગવાન વળી સાધુ મહારાજા, શ્રુત ધર્મ તથા ચરિત્ર ધર્મ એ મારે મંગલ રૂપ છે. વળી સમ્યગ્ દૃષ્ટિ દેવતાઓ મને ધર્મને વિષે ચિત્તની સ્થિરતા તથા પરભવે સમ્યક્ત્વ (જિનધર્મની પ્રાપ્તિ) આપો ! ૪૭

કયા કારણે પ્રતિક્રમણ કરવું.

પડિસિદ્ધાણં કરણે, કિચ્ચાણમકરણે [1]પડિક્કમણં ।। અસદ્દહણે અ તહા, વિવરીયપરૂવણાએ અ ।। ૪૮ ।।

અર્થ—નિષેધવા યોગ્ય (શંકા વધાદિ અશુભ કાર્યને) કરવે કરી તથા કરવા યોગ્ય (દેવ પૂજા સામાયિકાદિ શુભ કાર્યને) ન કરવે કરી વળી (નિગોદાદિ સૂક્ષ્મ વિચારને) અણુસદ્દહવે કરી અને જિનાગમથી વિરૂદ્ધ પ્રરૂપણા કરવે કરી જે પાપ લાગ્યું હોય તે દૂર કરવાને પ્રતિક્રમણ (કરવાનું) છે; ૪૮

સર્વ જીવ પ્રત્યે ક્ષામણા.

ખામેમિ સવ્વજીવે,સવ્વે જીવા ખમંતુ મે ।। મિત્તી મે સવ્વભૂએસુ, વેરં મજ્ઝં ન કેણઇ ।। ૪૯ ।।

---

૧ આ ગાથાથી વ્રતધારી અને અવ્રતી સર્વને અવશ્ય પ્રતિક્રમણ કરવું જોઇએ એમ સિદ્ધ થાય છે.

અર્થ—સર્વ જીવોને હું ખમાવું છું. સર્વે જીવો મારા અપરાધને ખમજો—માફ કરજો. મારે સર્વ જીવોની સાથે મૈત્રી-ભાવ છે. કોઈ જીવની સાથે મારે વેરભાવ નથી. ૪૯

એવ-મહં આલોઇઅ, નિંદિઅ ગરહિઅ દુગંછિઅં સમ્મં ॥ તિવિહેણ પડિક્કંતો, વંદામિ જિણે ચઉવ્વીસં ॥ ૫૦ ॥

અર્થ—આ પ્રમાણે સમ્યક્ પ્રકારે પાપ આલોચ્યું, આત્મા સાખે નિંદા કરી, ગુરૂ સાખે ગર્હણા કરી અને દુગંછા કરી અને ત્રિવિધે પડિક્કમતો થકો ચોવીશ જિનને હું વાંદું છું. ૫૦

ઇતિ વંદિત્તા સૂત્ર ૩૩.

---

૩૪ ॥ અબ્ભુઠ્ઠિઓ (ગુરૂખામણા) સૂત્ર. ॥

શબ્દાર્થ.

અબ્ભિંતર-અંદર.
દેવસિઅં-દિવસના અપરાધને.
ખામેઉં-ખમાવવાને.
ખામેમિ-ખામું છું.
જં કિંચિ-જે કાંઇ.
અપત્તિઅં-અપ્રીતિ ભાવ.
પરપત્તિઅં-વિશેષ અપ્રીતિ ભાવ.
ભત્તે-ભોજનને વિષે.
પાણે-પાણીને વિષે.
વિણએ-વિનયને વિષે.
વેઆવચ્ચે-વૈયાવચ્ચને વિષે.
આલાવે-એકવાર બોલવાને વિષે.
સંલાવે-વારંવાર બોલવાને વિષે.
ઉચ્ચાસણે-ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસવાને વિષે.
સમાસણે-ગુરૂની બરાબર આસને બેસવાને વિષે.
અંતરભાસાએ-ગુરૂ બોલતા હોય,

ઉવરિભાસાએ-ગુરૂએ કહેલી વાત તેને વધારીને વિશેષપણે કહેવામાં.
મજ્ઝં-મેં
સુહુમં-સૂક્ષ્મ.
બાયરં-બાદર-સ્થૂળ.
જાણહ-જાણો છો.
તેની વચ્ચે બોલવામાં.
જં કિંચિ-જે કાંઈ.
વિણય પરિહીણં-વિનય રહિતપણું કર્યું હોય.
તુબ્ભે-તમે.
ન જાણામિ-જાણતો નથી.

ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! અબ્ભુટ્ઠિઓમિ અબ્ભિંતર દેવસિઅં ખામેઉં? ઇચ્છં, ખામેમિ દેવસિઅં,

અર્થ—હે ભગવાન્! ઇચ્છાપૂર્વક આપ મને આદેશ આપો, હું દિવસમાં કરેલા અપરાધને ખમાવવાને ઉઠયો છું. ગુરૂ કહે (ખામેહ) ખમાવો. શિષ્ય કહે (ઇચ્છં) હું એજ ઇચ્છું છું. (અને) દિવસ સબંધી અપરાધ પ્રત્યે ખામું છું.

જં કિંચિ અપત્તિઅં પરપત્તિઅં ભત્તે પાણે, વિણએ વેઆવચ્ચે, આલાવે સંલાવે ઉચ્ચાસણે સમાસણે, અંતરભાસાએ ઉવરિભાસાએ,

અર્થ—જે કાંઇ અપ્રીતિભાવ કે વિશેષ અપ્રીતિભાવ ઉપજાવ્યો હોય-(શેને વિષે ?) ભોજનને વિષે, પાણીને વિષે વિનયને

અર્થ—સર્વ શ્રમણ સંઘરૂપ ભગવંતના સંબંધમાં કરેલ જે અપરાધ તે સર્વ અપરાધને, મસ્તકની ઉપર બે હાથ જોડીને ખમાવીને તે સર્વના કરેલા અપરાધને હું પણ ખમું છું. ૨

સવ્વસ્સ જીવરાસિસ્સ, ભાવઓ ધમ્મ-નિહિય-નિયચિત્તો ॥ સવ્વં ખમાવઇત્તા, ખમામિ સવ્વસ્સ અહયંપિ ॥ ૩ ॥

અર્થ—ભાવથી ધર્મને વિષે સ્થાપ્યું છે પોતાનું ચિત્ત જેણે એવો હું સર્વ જીવોના સમૂહના સંબંધમાં કરેલા અપરાધ પ્રત્યે, સર્વને ખમાવીને, હું પણ સર્વ પ્રત્યે ખમું છું ॥ ૩ ॥

ગાથા (૩) પદ (૧૨) ગુરૂ (૧૯) લઘુ (૯૧) સર્વવર્ણ (૧૧૦)

ઇતિ ખામણા સૂત્ર ૩૫.

---

૩૬ ॥ અથ નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય* ॥

શબ્દાર્થ.

ઇચ્છામો—અમે ઇચ્છા કરીએ છીએ. અણુસટ્ઠિં—ગુરુ આજ્ઞાને.
ખમાસમણાણં—ક્ષમાશ્રમણને. અસ્તુ—થાઓ.
વર્દ્ધમાનાય—વર્દ્ધમાન સ્વામીને. સ્પર્દ્ધમાનાય—સ્પર્ધા કરનાર.
કર્મણા—કર્મની સાથે. તજ્જય—તે કર્મના જયથી.
અવાપ્તમોક્ષાય—મોક્ષને પ્રાપ્ત કરનાર. પરોક્ષાય—આંખથી પર.
કુતીર્થિનામ્—મિથ્યાત્વીઓને. યેષાં—જેમની.

* સંધ્યા પ્રતિક્રમણ કરતી વખત ૬ આવશ્યક પુરા થયા પછી તેના હર્ષ નિમિત્તે આ શ્રી વીરપરમાત્માની સ્તુતિ બોલાય છે.

વિકચ–ખીલેલા.
અરવિંદ–કમળોની.
રાજ્યા–પંક્તિ વડે.
જ્યાયઃ–પ્રશંસા કરવા યોગ્ય.
ક્રમ–ચરણરૂપ.
કમલાવલિં–કમળની શ્રેણીને.
દધત્યા–પોતાની ઉપર ધારણ કરતી.
સદૃશૈઃ–સરખાની સાથે.
ઇતિ–એ પ્રકારે.
સંગતં–મળવું.
પ્રશસ્યં–પ્રશંસનીય.
કથિતં–કહેલું છે.
સંતુ–થાઓ.
શિવાય–મોક્ષને અર્થે.
તે–તે.
જિનેંદ્રાઃ–જિનેંદ્રો.
કષાયતાપ–કષાયરૂપ તાપથી.
અર્દિત–પીડિત એવા.
જંતુ–પ્રાણીઓને.
નિર્વૃતિં–શાંતિ.
કરોતિ–કરે છે.
યો–જે.
જૈન–ગણધરના.
મુખ–મુખરૂપી.
અંબુદ–મેઘથી.
ઉદ્ગતઃ–નીકળેલો.
સ–તે.
શુક્રમાસ–જેઠ માસમાં.
ઉદ્ભવ–ઉત્પન્ન થયેલા.
વૃષ્ટિ–વર્ષાદના.
સંનિભઃ–જેવો.
દધાતુ–કરો.
તુષ્ટિં–સંતોષ.
મયિ–મારે વિષે.
વિસ્તરઃ–વિસ્તાર.
ગિરાં–વાણીનો.

ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં નમો ખમાસમણાણં ॥ નમોઽર્હત્૦ ॥

અર્થ—અમે ગુરૂ આજ્ઞાને ઇચ્છીએ છીએ; ક્ષમાશ્રમણને નમસ્કાર થાઓ.

નમોઽસ્તુ વર્દ્ધમાનાય, સ્પર્દ્ધમાનાય

કર્માણુાા તજ્જયાવાપ્તમોક્ષાય, પરોક્ષાય કુતીર્થિનામ્ ॥ ૧ ॥

અર્થ—કર્મની સાથે સ્પર્દ્ધાના કરનાર, તે કર્મનો જય કરીને મોક્ષ પ્રાપ્ત કરનાર અને કુતીર્થિઓથી પરોક્ષ એવા વર્દ્ધમાન સ્વામીને નમસ્કાર થાઓ. ॥ ૧ ॥

યેષાં વિકચારવિન્દરાજ્યા, જ્યાયઃ ક્રમ-કમલાવલિં દધત્યા ॥ સદૃશૈરિતિ સંગતં પ્રશસ્યં, કથિતં સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જે જિનેન્દ્રોની પ્રશંસનીય ચરણ કમળની શ્રેણીને (પોતાની ઉપર) ધારણ કરતી એવી વિકસ્વર કમળોની શ્રેણી તેનું સરખાની સાથે મળવું તે અતિ પ્રશંસનીય છે એમ કહેલું છે, તે જિનેંદ્રો મોક્ષને અર્થે થાઓ.

કષાયતાપાર્દિત-જન્તુ નિર્વૃતિં, કરોતિ યો જૈનમુખામ્બુદોદ્ગતઃ ॥ સ શુક્રમાસોદ્ભવવૃષ્ટિસન્નિભો, દધાતુ તુષ્ટિં મયિ વિસ્તરો ગિરામ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જે ગણધરમહારાજના મુખરૂપી મેઘથકી નિકળેલો વાણીનો વિસ્તાર, કષાયરૂપ તાપથી પીડિત એવા પ્રાણીઓને

શાંતિ કરે છે, વળી જે જ્યેષ્ઠમાસમાં ઉત્પન્ન થયેલા વર્ષાદ સરખો છે, તે (સિદ્ધાંત રૂપ વાણીનો વિસ્તાર) મારે વિષે સંતોષ કરો. ૩ ઇતિ.

---

૩૭ ॥ અથ વિશાલ લોચન.[૧] ॥

શબ્દાર્થ.

વિશાલ–વિશાળ છે.
પ્રોદ્યત્–પ્રકાશમાન.
કેસરં–કેસરવાળું.
વીરજિનેંદ્રસ્ય–શ્રી વીર ભગવાનનું.
પુનાતુ–પવિત્ર કરો.
યેષાં–જે જિનેંદ્રોનું.
કૃત્વા–કરીને.
હર્ષભરાત્–હર્ષના સમૂહથી.
સુરેંદ્રાઃ–દેવતાના ઇંદ્રો.
ગણયંતિ–ગણતા.
નાકમ્–સ્વર્ગને.
સંતુ–થાઓ.
તે–તે.
કલંક–કલંકથી.
અમુકત–નથી મુકાણી.
કુતર્ક–કુતર્ક કરનારા અન્ય મતિરૂપ.
લોચનદલં–નેત્રરૂપી પત્ર જેમાં.
દંતાંશુ–દાંતનાં કિરણરૂપ.
પ્રાતઃ–પ્રાતઃકાળે.
મુખપદ્મં–મુખરૂપી કમળ.
વઃ–તમને.
અભિષેકકર્મ–સ્નાન કર્મ.
મત્તા–ઉન્મત્ત થયેલા.
સુખં–સુખરૂપ.
તૃણમપિ–તૃણ તુલ્ય પણ.
નૈવ–નથીજ.
પ્રાતઃ–પ્રાતઃકાળે.
શિવાય–મોક્ષને અર્થે.
જિનેંદ્રાઃ–જિનેંદ્રો.
નિર્મુક્તં–રહિત.
પૂર્ણતં–પૂર્ણતા જેની.
રાહુ–રાહુને.

---

૧ પ્રભાત સમયે રાઇ પ્રતિક્રમણના ૭ આવશ્યક પછી આ સ્તુતિ બોલાય છે માટે **પ્રાભાતિક વીર સ્તુતિઃ** એ નામ પણ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રસનં-ભક્ષણ કરનાર.
અપૂર્વચંદ્રં-અપૂર્વ ચંદ્રરૂપ.
ભાષિતં-આગમને.
નૌમિ-હું નમસ્કાર કરૂં છું.
નમસ્કૃતં-નમસ્કાર કરેલા.
સદોદયં-હમેશાં ઉદય પામેલા.
જિનચંદ્ર-જિનચંદ્રના.
દિનાગમે-પ્રભાત સમયે.
બુધૈઃ-પંડિતોએ.

વિશાલ-લોચન-દલં, પ્રોદ્યદ્દન્તાંશુકે-સરં ।। પ્રાતર્વીરજિનેન્દ્રસ્ય, મુખપદ્મં પુનાતુ વઃ ।। ૧ ।।

અર્થ—જે મુખકમળને વિષે વિશાળ નેત્રોરૂપ પત્ર છે તથા અત્યંત ઝળહળતા એવા દાંતના કિરણરૂપ કેસર (સુગંધના કણીયા) છે, તે વીરજિનેંદ્રનું મુખકમળ પ્રભાત સમયે તમને પવિત્ર કરો. ૧

યેષામભિષેકકર્મ કૃત્વા, મત્તા હર્ષભરાત સુખં સુરેન્દ્રાઃ ।। તૃણમપિ ગણયન્તિ નૈવ નાકં, પ્રાતઃ સન્તુ શિવાય તે જિનેન્દ્રાઃ ।। ૨ ।।

અર્થ—જે જિનેંદ્રોના અભિષેકકાર્યને કરીને, હર્ષના સમૂહ થકી મગ્ન થયેલા એવા દેવેંદ્રો, દેવલોક સંબંધી સુખને તૃણ તુલ્ય પણ ગણતા નથીજ, તે જિનેંદ્રો પ્રભાત સમયે મોક્ષને અર્થે થાઓ. ૨

કલંકનિર્મુક્તમમુક્તપૂર્ણતં, કુતર્કરાહુગ્રસનં સદોદયમ્ ॥ અપૂર્વચન્દ્રં જિનચન્દ્ર ભાષિતં, દિનાગમે નૌમિ બુધૈર્નમસ્કૃતમ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—જે જિનચંદ્રનું આગમ કલંક રહિત છે, નથી મુકાણી પૂર્ણતા જેની એવું છે, કુતર્ક કરનારા પરદર્શની રૂપ રાહુને ભક્ષણ કરનાર છે, નિરંતર ઉદય પામેલા અપૂર્વ ચંદ્ર સમાન છે અને જેને પંડિતોએ નમસ્કાર કરેલો છે તે, જિનચંદ્રના આગમને હું પ્રભાત સમયે નમસ્કાર કરૂં છું ૩ ઈતિ.

---

૩૮ ॥ અથ શ્રુતદેવતાની સ્તુતિ[1] ॥

શબ્દાર્થ.

સુઅદેવયાએ–શ્રુત દેવતાને અર્થે. **સુઅદેવયા**–શ્રુત દેવતા.
ભગવઈ–ભગવતી. **નાણાવરણીય**–જ્ઞાનાવરણીય.
કમ્મસંઘાયં–કર્મના સમૂહને. **તેસિં**–તેઓના.
ખવેઉ–ક્ષય કરો. **સયયં**–નિરંતર.
જેસિં–જેઓની, **સુઅસાયરે**–શ્રુતરૂપ સાગરને વિષે.
ભત્તી–ભકિત છે.

સુઅદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં૦ ॥સુ-

---

૧ અહીં **વંદણવત્તિયાએ** ન કહેતાં **અન્નત્થ ઊસસિએણં** કહેવું તેનું કારણ એ છે કે દેવતાઓ અવિરતિ હોવાથી તેમને વંદન પૂજન થાય નહિ, સ્મરણ પ્રાર્થના તો થાય, તે વાત **વંદિત્તાની** ફુટનોટમા જણાવેલ છે.

અદેવયા ભગવઇ, નાણાવરણીયકમ્મસં-
ઘાયં ॥ તેસિં ખવેઉ સયયં, જેસિં સુઅ-
સાયરે ભત્તી ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રુત દેવતાને (સ્મરણ કરવા) અર્થે કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું. ભગવતી શ્રુત દેવતા (સરસ્વતી) જેઓની શ્રુતસાગરને વિષે નિરંતર ભક્તિ છે તેઓના જ્ઞાનાવરણીય કર્મના સમૂહને ક્ષય કરો! ઇતિ.

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) ગુરૂ (૨) લઘુ (૩૫)
સર્વ વર્ણ (૩૭)

૩૯॥ અથ ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિ॥

શબ્દાર્થ.

જીસે—જેના.
સાહૂ—સાધુઓ.
નાણેહિં—જ્ઞાનવડે.
સહિએહિં—સહિત.
મુખ્ખમગ્ગં—મોક્ષ માર્ગને.
દેવી—દેવી.
દુરિયાઇં—પાપોને.
ખિત્તે—ક્ષેત્રને વિષે.
દંસણ—દર્શન.
ચરણ—ચારિત્ર.
સાહંતિ—સાધે છે.
સા—તે.
હરઉ—હરણ કરો.

જીસે ખિત્તે સાહૂ. દંસણ-નાણેહિ ચરણ-

સહિએહિં ॥ સાહંતિ મુખ્ખમગ્ગં, સા દેવી હરઉ દુરિયાઇં ॥ ૧ ॥

અર્થ—જેના ક્ષેત્રને વિષે સાધુ-મુનિરાજ ચારિત્ર સહિત દર્શન, જ્ઞાનવડે મોક્ષ માર્ગને સાધે છે, તે દેવી દુરિતો (પાપો) ને હરણ કરો. ૨

ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) લઘુ (૩૩) ગુરૂ (૩) સર્વ વર્ણ (૩૬)

---

૪૦ ॥ અથ કમલદલ સ્તુતિ[1] ॥

શબ્દાર્થ.

કમલદલ—કમળતાં પત્ર જેવાં.
નયના—નેત્રવાળી.
કમલગર્ભ—કમળના ગર્ભની.
ગૌરી—ગૌર વર્ણવાળી
સ્થિતા—રહેલી.
દદાતુ—આપો.
સિદ્ધિં—સિદ્ધિને.
વિપુલ—વિશાળ.
કમલમુખી—કમળના જેવા મુખવાળી.
સમ—સમાન.
કમલે—કમળમાં.
ભગવતી—ભગવતી.
શ્રુતદેવતા—શ્રુત દેવતા—સરસ્વતી.

કમલ-દલ-વિપુલ-નયના, કમલમુખી કમલગર્ભ-સમગૌરી॥ કમલે સ્થિતા ભગ-

---

૧ આ થોય સ્ત્રીઓએ સુઅદેવયાની સ્તુતિના બદલે કહેવાની છે. અને પ્રાકૃતસમ સંસ્કૃત ભાષામાં છે.

વતી, દાદાતુ શ્રુત-દેવતા સિદ્ધિમ્ ॥ ૧ ॥

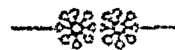
અર્થ—કમળના પત્ર સરખા વિસ્તીર્ણ નેત્રોવાળી, કમળના જેવા મુખવાળી, કમળના ગર્ભની જેવા ગૌરવર્ણવાળી અને કમળને વિષે રહેલી એવી ભગવતી શ્રુતદેવતા સિદ્ધિ આપો. ॥૧॥ ગાથા (૧) પદ (૪) સંપદા (૪) લઘુ (૪૦) ગુરૂ (૪) સર્વવર્ણ (૪૪)

---

૪૧ ॥ અડ્ઢાઇજ્જેસુ (મુનિવંદન[1]) સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

અડ્ઢાઇજ્જેસુ—અઢી.
પનરસસુ—પંદર.
કમ્મભૂમીસુ—કર્મભૂમિને વિષે.
ગુચ્છ—ગુચ્છક.
ધારા—ધરનારા
મહવ્વય—મહાવ્રતને.
અટ્ઠારસ—અઢાર.
સીલંગધારા—શીલના અંગને ધરનારા.
આયાર—આચારરૂપ.
સિરસા—મસ્તકે.
મત્થએણ વંદામિ—હું વંદના કરૂં છું.
દિવસમુદ્દેસુ—દ્વીપ અને બે સમુદ્ર સંબંધી.
રયહરણ—રજોહરણ—ઓઘો.
પડિગ્ગહ—પાત્રાંને.
પંચ—પાંચ.
ધારા—ધારણ કરનારા.
સહસ્સ—હજાર.
અક્ખુય—સંપૂર્ણ.
ચરિત્તા—ચારિત્રના પાળનારા.
મણસા—મને કરી.

અડ્ઢાઇજ્જેસુ દીવસમુદ્દેસુ, પનરસસુ

[1] આ સૂત્રવડે અઢી દ્વીપ અને બે સમુદ્રમાં રહેલા સર્વ પ્રકારના મુનિ મહારાજને વંદન થાય છે. માટે મુનિવંદન સૂત્ર.

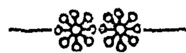
કમ્મભૂમીસુ ॥ જાવંત કેવિ સાહૂ, રયહ-રણગુચ્છ-પડિગ્ગહધારા ॥

અર્થ—અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્ર સંબંધી પંદર કર્મ ભૂમિને વિષે જેટલા કોઇ સાધુ, રજોહરણ (ઓઘો) પાત્રાની ઝોળી અને પાત્રા વિગેરે ધર્મોપકરણના ધારણ કરનારા, વળી,

પંચમહવ્વયધારા, અટ્ઠારસસહસ્સ-સીલંગધારા ॥ *અખ્ખુયાયારચરિત્તા, તે સવ્વે સિરસા મણસા મત્થએણ વંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—પાંચ મહાવ્રતને ધારણ કરનારા, અઢાર હજાર શીલ—ચારિત્રના અંગના ધરનારા, સંપૂર્ણ આચારરૂપ ચારિત્રના પાળનારા, તે સર્વને મસ્તકે કરીને, મને કરીને હું વાંદુછું ॥૧॥ ઇતિ.

લઘુ (૭૨) ગુરૂ (૧૩) સર્વ વર્ણ (૮૫)

૪૨ ॥ અથ વરકનક (એકસો સિત્તેર જિન સ્તુતિ) સૂત્ર[1] ॥

શબ્દાર્થ.

વર—ઉત્તમ. કનક—સૂવર્ણ.

---

* અખ્ખયાચાર ઇતિ પાઠાન્તરે.

૧ આ સૂત્રવડે જગચિંતામણીની ફુટનોટમાં વર્ણવ્યા મૂજબ ઉત્કૃષ્ટ કાળે વિચરતા ૧૭૦ જિનોને તેમના વર્ણવડે સ્તવેલા છે,

શંખ-શંખ.
મરકત-લીલમ.
સંનિભં-જેવા વર્ણવાળા.
સપ્તતિશતં-એકસો સિત્તેર.
સર્વામર-સર્વ દેવતાઓએ.
વિદ્રુમ-પરવાળાં.
ઘન-મેઘના.
વિગતમોહમ્-મોહ રહિત.
જિનાનાં-તીર્થંકરોને.
પૂજિતં-પૂજેલાને.

વરકનક-શંખ-વિદ્રુમ,-મરકતઘન-સન્નિભં વિગતમોહમ્ ॥ સપ્તતિશતં જિનાનાં, સર્વામર-પૂજિતં વન્દે ॥ ૧ ॥

અર્થ—ઉત્તમ સુવર્ણ, શંખ, પરવાળા, લીલમ અને સજળ મેઘના જેવા વર્ણવાળા અને મોહ વિનાના, તેમજ સર્વ દેવતાઓથી પૂજિત એવા એકસો સિત્તેર તીર્થંકરોને હું વંદના કરૂં છું. ૧ ઈતિ.

---

૪૩ ॥ અથ[1] લઘુશાંતિસ્તવ સૂત્ર ॥

શબ્દાર્થ.

શાંતિં-શાંતિનાથ ભગવાનને.
શાંતિનિશાંતં-શાંતિના સ્થાનરૂપ.

---

૧ બૃહદ્ ગચ્છીય પ્રસિદ્ધ પ્રભાવી **શ્રી માનદેવસુરિ** શ્રી નાડુલ નગર મધ્યે ચોમાસુ હતા તે વખતે શ્રી **શાકંભરી** નગર મધ્યે શ્રી સંઘ, શાકિનીએ કરેલ મરકીના ઉપદ્રવથી પીડાવાથી, તે શ્રી સંઘે માણસો મોકલી શ્રી માનદેવસૂરિને હકીકત જાહેર કરીને ઉપદ્રવ નિવારવા માટે વિનંતિ કરી. તેથી પદ્મા, જયા, વિજયા અને અપરાજિતા એ ચાર દેવીઓનું સાન્નિધ્ય છે

શાંતં–રાગ દ્વેષ રહિત.
અશિવં–ઉપદ્રવ જેનાથી.
સ્તોતુઃ–સ્તુતિ કરનારની
મંત્રપદૈઃ–મંત્રોના પદવડે,
સ્તૌમિ–હું સ્તુતિ કરૂં છું.
નિશ્ચિતવચસે–નિશ્ચયવાચક પદ છે જેમનું.
અર્હતે–યોગ્ય
શાંતિજિનાય–શાંતિનાથ ભગવાન્‌ને.
યશસ્વિને–યશવાળાને,
દમિનામ્–ઇંદ્રિયોને દમન કરનારા મુનિઓના
શાંત–શાંત થયા છે.
નમસ્કૃત્ય–નમસ્કાર કરીને.
શાંતિનિમિત્તં–શાંતિના કારણરૂપ.
શાંતયે–શાંતિને અર્થે.
ઓમ્ ઇતિ–ૐ એવું.
નમો નમો–વારંવાર નમસ્કાર થાઓ.
ભગવતે–સમગ્ર ઐશ્વર્યવાળા.
પૂજાં–પૂજાને.
જયવતે–રાગાદિકને જિતનારાને.
સ્વામિને–સ્વામિને,
સકલ–સર્વ.
અતિશેષક–ચોત્રીશ અતિશય રૂપ.

જેમને એવા અને અત્યંત કરૂણાભાવે કરીને સહિત એવા તે સૂરિએ ઉપદ્રવ નિવારવા અર્થે આ **લઘુશાંતિસ્તવ**ની રચના કરીને શાકંભરીના સંઘને મોકલ્યું. તેથી આ સ્તવનને પોતે ભણવાથી અગર અન્ય પાસે સાંભળવા થકી અને સ્તવવડે મંત્રિત જળના છાંટવાથી ઉપદ્રવ નાશ પામ્યો અને શાંતિ થઇ. આ પ્રમાણે આ સ્તોત્રની રચના શ્રી **નાડુલ** મધ્યે શ્રી **માનદેવસૂરિ**એ કરી. શાકંભરીના સંઘનો ઉપદ્રવ શાંત થયો તેથી સર્વત્ર શાંતિને અર્થે આ સ્તોત્ર ગણાય છે. હાલમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણના અંતે પણ બોલાય છે. આ **શાંતિ** પ્રતિક્રમણમાં કયારે દાખલ થઇ તે વિષે વૃદ્ધવાદ એવો છે કે શ્રી માનદેવસૂરિએ બનાવ્યા પછી મંગલિક અર્થે સર્વત્ર ગણાતી. પાછળથી એટલે આજથી લગભગ ૫૦૦) વર્ષ અગાઉ એક યતિજી શ્રી. **ઉદેપુર**માં હતા તેમની પાસે શ્રાવકો હરવખત મંગલિક અર્થે શાંતિ સાંભળવા આવતા. લોકો વારંવાર કંટાળો દેવા લાગ્યા, તેથી તેમણે 'પ્રતિક્રમણમાં દુક્ખખ્ખય કમ્મક્ખયના કાઉસ્સગ્ગને અંતે શાંતિ કહેવી, જેથી સૌના સાંભળવામાં આવે' એવો ઠરાવ કર્યો. ત્યારથી તે રીવાજ પ્રચલિત થયો.

મહાસંપત્તિ-મોટી સંપત્તિએ.
શસ્યાય-પ્રશંસા કરવા યોગ્યને.
પૂજિતાય-પૂજેલાને.
શાંતિદેવાય-શ્રી શાંતિનાથને.
સુસમૂહ-સુંદર સમૂહ.
સપૂજિતાય-પૂજાએલાને.
ભુવન-ત્રણ ભુવનના.
જન-લોકોનું.
ઉદ્યતતમાય-અતિશય સાવધાન એવાને.
દુરિતૌઘ-પાપના સમૂહના
સર્વાશિવ-સર્વ ઉપદ્રવોને.
દુષ્ટગ્રહ-દુષ્ટ ગ્રહ
પિશાચ-પિશાચ
પ્રમથનાય-નાશ કરનારાને

સમન્વિતાય-સહિતને.
ત્રૈલોક્ય-ત્રણ લોકના જીવોએ.
નમોનમઃ-વારંવાર નમસ્કાર થાઓ.
સર્વામર-સર્વ દેવતાઓના.
સ્વામિક-તેમના સ્વામી ચોસઠ ઇંદ્રોથી.
ન જિતાય-દેવતાઓથી પણ નહિ જીતાએલાને.
પાલન-પાલન કરવામાં
સતતં-હમેશાં
તસ્મૈ-તેને.
નાશનકરાય-નાશ કરનારને.
પ્રશમનાય-શાંત કરનારને
ભૂત-ભૂત.
શાકિનીનાં-શાકિનીઓને

શાંતિ શાંતિનિશાંતં, શાંતં શાંતાઽશિવં નમસ્કૃત્ય ॥ સ્તોતુઃ શાંતિનિમિત્તં, મંત્રપદૈઃ શાંતયે સ્તૌમિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શાંતિના સ્થાનરૂપ; રાગ દ્વેષ વિનાના અને શાંત થયા છે અકલ્યાણકારી ઉપદ્રવો જેનાથી એવા શ્રી શાંતિનાથને

નમસ્કાર કરીને, સ્તુતિ કરનારની શાંતિના હેતુરૂપ છે તેથી શાંતિના અર્થે, મંત્રોના પદ વડે હું સ્તુતિ કરૂં છું. ૧

ઓમિતિનિશ્ચિતવચસે, નમો નમો* ભગવતેऽર્હતે પૂજાં ॥ શાંતિજિનાય જયવતે, યશસ્વિને સ્વામિને દમિનામ્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—ૐ એવું નિશ્ચયાત્મક વાચક પદ છે જેમનું એવા, સમગ્રઐશ્વર્યવાળા, પૂજાને યોગ્ય, રાગાદિને જીતનારા, યશવાળા અને ઇંદ્રિયોને દમન કરનારા (મુનિરાજ) ના સ્વામી એવા શાંતિનાથને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ. ૨

સકલાતિશેષકમહા,-સંપત્તિસમન્વિ-તાય શસ્યાય ॥ ત્રૈલોક્યપૂજિતાય ચ, નમો નમઃ શાંતિદેવાય ॥ ૩ ॥

અર્થ—સમસ્ત ચોત્રીશ અતિશયરૂપ મહાન સંપત્તિવાળા પ્રશંસા કરવા યોગ્ય અને ત્રણ લોકના જીવોથી પૂજીત એવા શ્રી શાંતિનાથને વારંવાર નમસ્કાર થાઓ. ૩

સર્વામરસુસમૂહ—સ્વામિકસંપૂજિતાય

---

*અહીં નમો પદ બે વખત મૂકયું છે તે અતિ આદર સૂચવવાને માટે છે.

નજિતાય ।। ભુવનજનપાલનોદ્યત–તમાય સતતં નમસ્તસ્મૈ ।। ૪ ।।

અર્થ—સમસ્ત દેવતાઓના સુંદર સમૂહ તેમના સ્વામિ જે ચોસઠ ઇંદ્રો તેમનાથી પૂજાયેલા, દેવતાઓથી પણ નહીં જીતાએલા, ત્રણ ભુવનના લોકનું પાલન કરવામાં સાવધાન એવા તે શાંતિનાથ) ને નિરંતર નમસ્કાર થાઓ. ૪

સર્વદુરિતૌઘનાશન,–કરાય સર્વાઽશિ-વપ્રશમનાય ।। દુષ્ટગ્રહભૂતપિશાચ–શા-કિનીનાં પ્રમથનાય ।। ૫ ।।

અર્થ—સર્વ પાપના સમૂહનો નાશ કરનારા, સર્વ ઉપદ્રવને પ્રકર્ષે કરી શાંત કરનારા, દુષ્ટ ગ્રહ, ભૂત પિશાચ અને શાકિનીનાં ઉપદ્રવને નાશ કરનારા એવા શાંતિનાથને નમસ્કાર થાઓ. ૫

શબ્દાર્થ.

યસ્ય–જે શાંતિનાથનો.
નામમંત્ર–નામ રૂપ મંત્ર.
વાક્ય–જે વચન.
કૃતતોષા–જેણે સંતોષ કર્યો છે એવી
કુરૂતે–કરે છે,
ઇતિ–એ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલ
પ્રધાન–તે વડે સર્વોત્તમ એવું.
ઉપયોગ–તેના ઉપયોગથી.
વિજયા–વિજયાદેવી
જનહિતં–લોકોનું હિત

---

૧ નિર્જિતાય ઇતિ પાઠાન્તરં.

ઇતિ ચ-અને એ પ્રમાણે.	**નુતા**-સ્તવેલી છે.
નમત-નમસ્કાર કરો.	**ભવતુ**-થાઓ
તે-તમોને	**ભગવતિ**-હે ભગવતિ.
વિજયે-વિજયાદેવી.	**સુજયે**-સારા જયવાળી.
પરાપરૈઃ-બીજા દેવોથી.	**અજિતે**-નહિ જીતાએલી.
અપરાજિતે-કોઇ ઠેકાણે પરાભવ નહિ પામેલી.	**જગત્યાં**-પૃથ્વીને વિષે.
	જયતિ-જય પામે છે.
ઇતિ-એમ સ્તુતિ કરવાથી.	**જયાવહે**-સ્તુતિ કરનારને જય આપનારી.
ભવતિ-તમે.	**સર્વસ્ય**-બધા.
અપિ-પણ,	**સંઘસ્ય**-સંઘને.
ભદ્ર-સુખ.	**કલ્યાણ**-ઉપદ્રવ રહિતપણું.
મંગલ-મંગળને.	**પ્રદદે**-પ્રકર્ષે કરી આપનારી.
સાધૂનાં-સાધુઓને,	**સદા**-નિરંતર.
શિવ-નિરૂપદ્રવપણું.	**સુતુષ્ટિ**-ચિત્તની શાંતિ.
પુષ્ટિ-ધર્મની વૃદ્ધિને.	**પ્રદે**-આપનારી.
જીયાઃ-જય પામો.	**ભવ્યાનાં**-ભવ્ય પ્રાણીઓને.
કૃતસિદ્ધે-સિદ્ધિ કરનારા.	**નિર્વૃત્તિ**-ચિત્તની સમાધિ.
નિર્વાણ-મોક્ષ.	**જનનિ**-ઉત્પન્ન કરનારી.
સત્ત્વાનાં-ભવ્ય જીવોને.	**અભયપ્રદાન**-અભય આપવામાં.
નિરતે-તત્પર.	**અસ્તુ**-હો.
સ્વસ્તિપ્રદે-કલ્યાણને આપનારી.	**તુભ્યમ્**-તને.
ભક્તાનાં-ભક્ત.	**જંતૂનાં**-જીવોને.
શુભાવહે-કલ્યાણ કરનારી.	**નિત્યં**-નિરંતર.
ઉદ્યતે-તત્પર.	**દેવી**-દેવી.
સમ્યગ્દૃષ્ટિનાં-સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને.	**ધૃતિ**-ધીરજ.
રતિ-પ્રીતિ.	**મતિ**-મતિ, દીર્ઘદૃષ્ટિ.
બુદ્ધિ-બુદ્ધિ (ચાલુ વિષયને જાણનારી)	**પ્રદાનાય**-આપવાને.

યસ્યેતિ નામ મંત્ર,-પ્રધાનવાક્યોપયો-
ગકૃતતોષા ॥ વિજયા કુરૂતે જનહિત,-
મિતિચ નુતા નમત તં શાંતિમ્ ॥ ૬ ॥

અર્થ—જે શાંતિ જિનનો પુર્વોક્ત નામ રૂપ મંત્ર તેણે કરી સર્વોત્તમ પવિત્ર એવું જે વચન તેના ઉપયોગે કરી કર્યો છે ચિત્તને વિષે સંતોષ જેણે એવી જે વિજયા દેવી, જે મનુષ્યનું હિત કરે છે તથા આગળ કહેશે એ પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલી છે તે શાંતિનાથને હે ભવ્ય જનો! તમે નમસ્કાર કરો.

ભવતુ નમસ્તે ભગવતિ! વિજયયે સુ-
જયે પરાપરૈરજિતે! ॥ અપરાજિતે! જ-
ગત્યાં, જયતીતિ જયાવહે ભવતિ! ॥ ૭ ॥

અર્થ—હે ભગવતિ વિજયા, સુજયા, બીજા દેવોથી નથી જિતાએલી એવી હે અજીતા, કોઈ ઠેકાણે પરાભવ ન પામેલી એવી હે અપરાજિતા, તમો પૃથ્વીને વિષે જયવંતા વર્તો; એમ સ્તુતિ કરતે છતે સ્તુતિ કરનાર ભક્તજનને જયની આપનારી થાય છે; એવી હે દરેક દેવિઓ! તમોને નમસ્કાર થાઓ. ૭

સર્વસ્યાપિ ચ સંઘસ્ય, ભદ્રકલ્યાણમં
ગલપ્રદદે ।સાધૂનાંચ સદા શિવ,-સુતુષ્ટિપુ-

ષ્ટિપ્રદે જીયાઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—ચતુર્વિધ સર્વ સંઘને સૌખ્ય નિરૂપદ્રવપણું અને મંગલને પ્રકર્ષે કરી આપનારી હે દેવી ! વળી મોક્ષને સાધનાર મુનિઓને નિરંતર નિરૂપદ્રવપણું, ચિત્તની શાંતિ અને ધર્મની વૃદ્ધિ આપનારી હે દેવિ ! તમે જયવંતી હો. ૮

ભવ્યાનાં કૃતસિદ્ધે ! નિર્વૃતિનિર્વાણજ-
નનિ ! સત્ત્વાનામ્ ॥ અભયપ્રદાનનિરતે !,
નમોઽસ્તુ સ્વસ્તિપ્રદે ! તુભ્યમ્ ॥ ૯ ॥

અર્થ—ભવ્ય જીવોને કરી છે સિદ્ધિ જેણે એવી તથા પ્રાણીઓને ચિત્તની સમાધિ તથા મોક્ષ ઉત્પન્ન કરનારી એવી તથા ઉત્કૃષ્ટ રીતે નિર્ભયપણું દેવાને તત્પર એવી તથા પ્રકર્ષે કરી કલ્યાણને આપનારી એવી હે દેવિ ! તને નમસ્કાર હો. ૯

ભક્તાનાં જંતૂનાં, શુભાવહે ! નિત્યમુદ્યતે !
દેવિ ! ॥ સમ્યગ્દૃષ્ટીનાં [1]ધૃતિ,-રતિમતિ-
બુદ્ધિપ્રદાનાય ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—ભક્તજીવોને કલ્યાણ પમાડનારી તથા સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને ધૈર્યતા, પ્રીતિ, મતિ, તથા બુદ્ધિ પ્રકર્ષે કરી આપવાને માટે નિરંતર સાવધાન હે દેવિ ! તમે છો. ૧૦

---

૧ ધૃતિ એટલે સંતોષ, મતિ એટલે દીર્ઘદૃષ્ટિ.

શબ્દાર્થ.

જિન શાસન-જિન શાસનમાં.
નતાનાં-નમસ્કાર કરનારા.
જનતાનાં-જન સમુદાયને.
સંપત્-સંપત્તિ.
યશઃ-યશને, સર્વ દિગ્વ્યાપી યશ.
જયદેવિ-હે જયાદેવી.
સલિલ-જળ.
વિષ-ઝેર.
રાજરોગ-લોભી રાજા, રોગ.
ભયતઃ-ભયથી.
રિપુગણ-શત્રુઓનો સમૂહ.
ચૌર-ચોર.
શ્વાપદાદિભ્યઃ-ફાડી ખાનારા પ્રાણી વિગેરેથી.
સુશિવં-અતિશય નિરૂપદ્રવપણું.
સ્વસ્તિં-કલ્યાણને.
ભગવતિ-હે ભગવતિ.
શિવશાંતિ-કલ્યાણ, શાંતિ.
એવં-એવી રીતે.
પુરસ્સરં-મંત્રપૂર્વક.

નિરતાનાં-તત્પરને.
જગતિ-જગતમાં.
શ્રી-લક્ષ્મી.
કીર્તિ-કીર્તિ-એક દિગ્વ્યાપી યશ.
વર્દ્ધનિ-વધારનારી.
વિજયસ્વ-તમે વિજય પામો.
અનલ-અગ્નિ.
વિષધર-સર્પ.
રણ-લડાઇના.
રાક્ષસ-રાક્ષસના.
મારી-મરકી.
ઇતિ-સાત ઇતિ. (ભય)
અથ-હવે.
રક્ષ રક્ષ-રક્ષણ કરો રક્ષણ કરો.
કુરુ કુરુ-કરો કરો.
ત્વં-તમે.
ગુણવતિ-હે ગુણવાળી.
ઇહ-આલોકમાં.
યન્નામાક્ષર-જેના નામના અક્ષરોના.
સંસ્તુતા-સ્તુતિ કરેલી.

જિનશાસન-નિરતાનાં, શાંતિનતાનાં ચ

જગતિ જનતાનામ્ ॥ શ્રી-સંપત્કીર્તિય-શોવર્દ્ધનિ ! જયદેવિ ! વિજયસ્વ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—જિનશાસનને વિષે રક્ત અને શ્રીશાંતિનાથને નમસ્કાર કરનારા જગત મધ્યેના જનસમુદાયને લક્ષ્મી, સંપત્તિ, કીર્તિ[1] અને યશને વધારનારી એવી હે જયાદેવિ ! તમે જય પામો ! ૧૧

સલિલાનલવિષવિષધર,-દુષ્ટગ્રહરાજરો-ગરણભયતઃ ॥ રાક્ષસરિપુગણમારી,-ચૌરે-તિશ્વાપદાદિભ્યઃ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—પાણી, અગ્નિ, ઝેર, સર્પ, માઠાગ્રહ, રાજા, રોગ, લડાઈના ભયથકી (અને) રાક્ષસ, શત્રુઓના સમુહ, મરકી, ચોર, સાત ઈતિ[3] (ભય) અને મદોન્મત્ત ફાડી ખાનારા પ્રાણીઓ વગેરેના[2] ભયથી. ૧૨

અથ રક્ષ રક્ષ સુશિવં, કુરુ કુરુ શાંતિં ચ

---

૧ એક દેશ વ્યાપી ખ્યાતી તે કીર્ત્તિ અને સર્વ દિગ્વ્યાપી ખ્યાતી તે **યશ.** અથવા દાન પુણ્ય કરવાથી પ્રાપ્ત થાય તે **કીર્તિ** અને પરાક્રમ વડે પ્રાપ્ત થાય તે **યશ.**

૨ આદિ શબ્દથી ડાકિની, શાકિની, ભૂત વગેરે લેવા.

૩ અતિવૃષ્ટિ (ઘણો વરસાદ,), અનાવૃષ્ટિ (વરસાદ ન થાય તે), ઉંદર, તીડ, પોપટ, સ્વચક્ર (પોતાના રાજાના સૈન્યનો) ભય તથા પરચક્ર ભય એ સાત પ્રકારે **ઈતિ** જાણવી.

ઇતિ પૂર્વસૂરિદર્શિત,—મંત્રપદવિદર્ભિતઃ સ્તવઃ-શાંતેઃ ॥ સલિલાદિ-ભયવિનાશી, શાંત્યાદિકરશ્ચ ભક્તિમતામ્ ॥ ૧૬ ॥

અર્થ—એ પ્રમાણે પૂર્વાચાર્યે બતાવેલા એવા મંત્રના પદથી ગર્ભિત એવું શાંતિનાથનું સ્તવ તે જલ પ્રમુખના ભયનું નાશ કરનાર છે અને ભક્તિ કરનારા મનુષ્યોને શાંતિ આદિ સુખનું કરનાર છે. ૧૬

યશ્ચૈનં પઠતિ સદા, શૃણોતિ ભાવયતિ વા યથાયોગં ॥ સ હિ શાંતિપદં યાયાત્, (પાઠાંતરે શિવશાંતિપદં યાયાત્) સૂરિઃ શ્રી માનદેવશ્ચ ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—જે માણસ આ સ્તવનને નિરંતર ભણે છે, સાવધાન યોગ૧ રાખી જે સાંભળે છે, વા મનમાં સ્મરણ કરે છે, તે માણસ અવશ્ય શાંતિપદ પામે (પાઠાંતરે કલ્યાણ અને શાંતિનું સ્થાન પામે) શ્રી માનદેવસૂરિ પણ તે પદ પામે. ૧૭

ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાંતિ, છિદ્યન્તે વિઘ્નવલ્લયઃ ॥ મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ॥ ૧૮ ॥

---

૧ મન, વચન અને કાયા.

અર્થ—શ્રી જિનેશ્વર ભગવાનને પૂજતાં થકાં, ઉપસર્ગો નાશ પામે છે, વિઘ્નરૂપી વેલો છેદાય છે, મન પ્રસન્નતા પામે છે. ૧૮

સર્વ-મંગલ-માંગલ્યં, સર્વ-કલ્યાણકારણમ્ ॥ પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—સર્વ મંગલોમાં મંગલિક, સર્વ કલ્યાણનું કારણ, સર્વ ધર્મમાં મુખ્ય એવું જૈનશાસન જયવંતુ વર્તે છે. ૧૯

ઇતિ શ્રી લઘુશાંતિ સ્તવ. ૪૩

---

૪૪ ॥ અથ ચઉક્કસાય[1] ॥

શબ્દાર્થ.

ચઉક્કસાય—ચાર કષાયરૂપ.
ઉલ્લૂરણુ—ઉછેદનાર.
મયણુ—કામદેવના.
સુસુમૂરણૂ—ભાંગનાર.
પિઅંગુ—રાયણ જેવા.
પડિમલ્લ—વેરીને.
દુજ્જય—દુર્જય.
બાણુ—બાણને.
સરસ—રસવાળી—નીલી.
વન્નુ—વર્ણવાળા.

---

૧ રાત્રીએ સંથારાપોરિસીમાં આ સૂત્ર ચૈત્યવંદન તરીકે બોલવામાં આવે છે. દરેક શ્રાવક સંથારાપોરિસી ભણાવી શકતા નથી તેથી દેવસિ પ્રતિક્રમણના અંતે સામાયિક પારતી વખતે લોગસ્સ કહ્યા પછી કહેવાનો વિધિ શ્રાવકોને માટે છે.

ગય—હાથી જેવી.
જયઉ—જયવંત વર્તો.
ભુવણત્તય—ત્રણ ભુવનના.
જસુ—જેના.
કંતિ—કાંતિ.
સિણિદ્ધઉ—સ્નિગ્ધ.
ફણિ—ફેણનું.
આલિદ્ધઉ—વ્યાપ્ત.
નવ—નવો.
તડિત્—વિજળી.
લંછિઉ—સહિત.
જિણુ—જિન.
પયચ્છઉ—આપો.
ગામિઉ—ગતિવાળા.
પાસુ—પાર્શ્વનાથ.
સામિઉ—સ્વામિ.
તણુ—શરીર.
કડપ્પ—સમૂહ.
સોહઈ—શોભે છે.
મણિ—મણિ (રત્ન)
નં—નિશ્ચે.
જલહર—મેઘ.
લય—લતા.
સો—તે.
પાસુ—પાર્શ્વનાથ.
વંછિઉ—વાંછિત.

ચઉક્કસાયપડિમલ્લુલ્લૂરણુ, દુજ્જય-મ-
યણબાણમુસુમૂરણુ ॥ સરસપિઅંગુવન્નુ
ગયગામિઉ, જયઉ પાસુ ભુવણત્તયસા-
મિઉ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ચાર કષાયરૂપ વૈરીના ઉચ્છેદનાર; દુઃખે જિતાય એવા-કામદેવના બાણને તોડનાર; સ્નિગ્ધ, નીલી એવી રાયણના (જેવા શરીરના) વર્ણવાળા; અને હસ્તિની જેવી ગતિવાળા ત્રણ ભુવનના સ્વામી શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ જયવંતા વર્તો. ૧

જસુ તણુકંતિકડપ્પસિણિદ્ધઉ, સોહઈ

ફણિમણિકિરણાલિદ્ધઉ[1] ॥ નં નવ,જલહર તડિલ્લય-લંછિઉ, સો જિણુ પાસુ પયચ્છઉ વંછિઉ ॥ ૨ ॥

અર્થ—જેના શરીરની કાન્તિનો સમૂહ સ્નિગ્ધ છે, વળી જે નાગેન્દ્રની ફણાના ઉપર રહેલા મણિના કિરણોથી વ્યાપ્ત છે વળી જે વિજળીની લતાએ કરી સહિત એવા નવા મેઘની જેમ શોભે છે; તે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ મારા વાંછિત પૂર્ણ કરો. ૨ ઇતિ. ॥

---

૪૫ ॥[2] અથ ભરહેસરની સજઝાય ॥

ભરહેસર બાહૂબલી, અભયકુમારો અ-ઢંઢણકુમારો ॥ સિરિઓ અણિયાઉત્તો, અ-ઇમુત્તો નાગદત્તો અ ॥ ૧ ॥

અર્થ—શ્રી ભરતેશ્વર, બાહુબલજી, અભયકુમાર તથા ઢંઢણકુમાર, શ્રી સ્થૂલિભદ્રજીના નાનાભાઇ શ્રીયક, અન્નિકાપુત્ર આચાર્ય, અતિમુકતકુમાર તથા નાગદત્ત. ૧

---

૧ લુદ્ધઉ ઇતિ પાઠાન્તરં.

૨ આ સજઝાયમાં શીયલ વ્રતને દ્રઢતાથી પાળનાર ઉત્તમ સત્ત્વશાલી પુરૂષો અને સતીઓનું નામોચ્ચાર પૂર્વક સ્મરણ થાય છે.

મેઅજ્જ થૂલિભદ્દો, વયરરિસી નંદિસેણ સીહગિરી ॥ કયવન્નો અ સુકોસલ, પુંડરિઓ કેસિ કરકંડૂ ॥ ૨ ॥

અર્થ—મેતાર્યમુનિ, સ્થુલિભદ્રજી, વજ્રઋષિ, નંદિષેણજી, સિંહગિરી મહારાજ (શ્રી વજ્રસ્વામીના ગુરૂ), કૃતવર્ણ કુમાર, સુકોશલમુનિ, પુંડરિક સ્વામી, કેશીકુમાર, કરકંડુ પ્રત્યેકબુદ્ધ. ૨

હલ્લ વિહલ્લ સુદંસણ, સાલ મહાસાલ સાલિભદ્દો અ ॥ ભદ્દો દસન્નભદ્દો, પસન્નચંદો અ જસભદ્દો ॥ ૩ ॥

અર્થ—હલ્લ અને વિહલ્લ બંને શ્રેણિકના પુત્ર, સુદર્શન શેઠ, સાલમુનિ, મહાસાલમુનિ, શાલિભદ્ર (પ્રસિદ્ધ ભોગી), ભદ્રબાહુ સ્વામિ, દશાર્ણભદ્ર, પ્રસન્નચંદ્ર રાજર્ષિ તથા શ્રી યશોભદ્રસૂરિ. ૩

જંબુપહુ વંકચૂલો, ગયસુકુમાલો અવંતિસુકુમાલો ॥ ધન્નો ઇલાઇપુત્તો, ચિલાઇપુત્તો અ બાહુમુણી ॥ ૪ ॥

અર્થ—જંબૂસ્વામિ, વંકચૂલ રાજકુમાર, ગજસુકુમાલ, અ-વન્તિ સુકુમાલ, ધનાશેઠ, એલાચીપુત્ર, ચિલાતિ પુત્ર અને યુગ-બાહુ મુનિ. ૪

અજ્જગિરિ અજ્જરખ્ખિઅ, અજ્જ-સુહત્થી ઉદાયગો મણગો ॥ કાલયસૂરિ સંબો, પજ્જુન્નો મૂલદેવો અ ॥ ૫ ॥

અર્થ—આર્યમહાગિરિજી, આર્યરક્ષિતસૂરિ, આર્યસુહસ્તિ સૂરિ, ઉદાયી રાજા, મનક પુત્ર, કાલિકાચાર્ય, શાંબકુમાર, પ્રદ્યુ-મ્નકુમાર અને મુલદેવરાજા. ૫

પભવો વિન્હુકુમારો, અદ્દકુમારો દઢ-પ્પહારી અ ॥ સિજ્જંસ કૂરગડૂ અ, સિ-જ્જંભવ મેહકુમારો અ ॥ ૬ ॥

અર્થ—પ્રભવસ્વામિ, વિશ્નુકુમાર, આર્દ્રકુમાર તથા દ્દઢપ્ર-હારી ચોર શ્રેયાંસ કુમાર, કુરગડુ સાધુ, સિજ્જંભવ સ્વામિ અને મેઘકુમાર. ૬

એમાઇ મહાસત્તા, દિંતુ સુહં ગુણગ-ણેહિં સંજુત્તા ॥ જેસિં નામગ્ગહણે, પાવ-પ્પબંધા વિલયં જંતિ ॥ ૭ ॥

અર્થ—ઇત્યાદિ બીજા પણ મહા પરાક્રમી પુરૂષો, જ્ઞાનાદિ ગુણોના સમૂહે કરી સહિત એવા, અમને સુખ આપો; જેમના નામસ્મરણથી પાપના બંધન વિનાશ પામે છે. ૭

સુલસા ચંદનબાલા, મણોરમા મયણરેહા દમયંતી ॥ નમયાસુંદરી સીયા, નંદા ભદ્દા સુભદ્દા ય ॥ ૮ ॥

અર્થ—સુલસા, ચંદનબાલા, મનોરમા મદનરેખા દમયન્તી, નર્મદાસુંદરી, સીતા, નંદા, ભદ્રાશેઠાણી, અને સુભદ્રા. ૮

રાઇમઇ રિસિદત્તા, પઉમાવઈ અંજણા સિરીદેવી ॥ જિટ્ઠ સુજિટ્ઠ મિગાવઇ, પભાવઇ ચિલ્લણાદેવી ॥ ૯ ॥

અર્થ—રાજીમતી, ઋષિદત્તા, પદ્માવતી, અંજનાસુંદરી, શ્રીદેવી, જ્યેષ્ટા, સુજ્યેષ્ટા, મૃગાવતી, પ્રભાવતી, ચેલણા રાણી. ૯

બંભી સુંદરી રુપ્પિણિ, રેવઇ કુંતી સિવા જયંતી ય ॥ દેવઇ દોવઇ ધારણી, કલાવઇ પુપ્ફચૂલા ય ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—બ્રાહ્મી. સુંદરી, રૂક્મણી, રેવતી કુન્તી શિવા અને જયન્તી, દેવકી, દ્રૌપદી. ધારણી, કલાવતી તથા પુષ્પચૂલા. ૧૦

પઉમાવઇ ય ગોરી, ગંધારી લખ્ખમણા સુસીમા ય ॥ જંબૂવઇ સચ્ચભામા, રૂપ્પિણિ કન્હટ્ઠ મહિસીઓ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—પદ્માવતી, તથા ગૌરી, ગાંધારી, લક્ષ્મણા તથા સુસીમા; જંબુવતી, સત્યભામા, રુક્મિણિ આ આઠ શ્રી કૃષ્ણની પટ્ટરાણીઓ છે. ૧૧

જખ્ખા ય જખ્ખદિન્ના, ભૂઆ તહ ચેવ ભૂઅદિન્ના ય ॥ સેણા વેણા રેણા, ભયણીઓ થૂલિભદ્દસ્સ ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—યક્ષા, યક્ષદત્તા, ભૂતા, તથા વળી નિશ્ચયથી ભૂતદત્તા, સેણા, વેણા, રેણા, આ સાત સ્થુલિભદ્રની બહેનો છે. ૧૨

ઇચ્ચાઈ મહાસઇઓ, જયંતિ અકલંકસીલકલિઆઓ ॥ અજ્જવિ વજ્જઈ જાસિં, જસ-પડહો તિહુઅણે સયલો॥૧૩॥

અર્થ—ઇત્યાદિ મોટી સતીઓ નિર્મલ શિયળગુણે કરી સહિત જયવંતી વર્તે છે. વળી જેઓનો આજ પણ સકલ ત્રિભુવનને વિષે યશનો ડંકો વાગે છે.

ઇતિ ભરહેસર સજ્ઝાય. ૪૫

---

૪૬ ॥ અથ તીર્થ વંદના* ॥

સકલ તીર્થ વંદું કરજોડ, જિનવર નામે મંગલ કોડ ॥ પહેલે સ્વર્ગે લાખ બત્રીશ, જિનવર ચૈત્ય નમું નિશદિશ ॥૧॥ બીજે લાખ અઠ્ઠાવીશ કહ્યાં, ત્રીજે બાર લાખ સદ્દહ્યાં ॥ ચોથે સ્વર્ગે અડ લખ ધાર, પાંચમે વંદું લાખજ ચાર ॥ ૨ ॥ છઠ્ઠે સ્વર્ગે સહસ પચાસ, સાતમે ચાલીશ સહસ પ્રાસાદ ॥ આઠમે સ્વર્ગે છ હજાર, નવ દશમે વંદું શત ચાર ॥ ૩ ॥ અગ્યાર બારમેં ત્રણશેં સાર, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણશેં અઢાર ॥ પાંચ અનુત્તર સર્વે મળી, લાખ ચોરાશી અધિકાં વળી ॥ ૪ ॥ સહસ સત્તાણું ત્રે-

---

* આ તીર્થવંદના ગુજરાતી ભાષામાં હોવાથી સુગમ છે માટે અર્થ લખ્યો નથી. આ સ્તવનવડે ત્રણ લોકમાં રહેલા શાશ્વતા અને અશાશ્વતા જિનચૈત્ય તથા જિનબિંબોને વંદના કરાય છે.

વીશ સાર, જિનવર ભવન તણો અધિકાર ા લાંબા સો જોજન વિસ્તાર, પચાસ ઉંચાં બહોંતેર ધાર ા ૫ ા એકસો એંશી બિંબ પરિમાણ, [૧]સભાસહિત એક ચૈત્યે જાણ ા સો કોડ બાવન કોડ સંભાલ, લાખ ચો- રાણું સહસ ચૌંઆલ ા ૬ ા સાતશેં ઉપર સાઠ વિશાલ, સવિ બિંબ પ્રણમું ત્રણ કાલ ા સાત કોડને બહોંતેર લાખ, ભુવનપતિ-

---

૧ બાર દેવલોક સુધીના ઇંદ્રોને દરેક વિમાને ૧ મજ્જન સભા, ૨ અલંકાર સભા, ૩ જ્ઞાન સભા, ૪ સિદ્ધાયતન સભા અને ૫ વ્યવસાય સભા એમ પાંચ પાંચ સભા હોય છે. દરેક સભા ત્રણ ત્રણ દ્વારવાળી હોય છે અને દરેક દ્વારે એકેક ચોમુખજી એટલે ચાર ચાર પ્રતિમાજી હોય એટલે એક સભાના ૧૨ અને ૫ સભાના ૬૦ પ્રતિમાજી મહારાજ થયા. મૂલ ચૈત્ય ત્રણ દ્વારવાળાં હોય છે તેના ગભારામાં ૧૦૮ પ્રતિમાજી અને ત્રણ દ્વારના ત્રણ ચોમુખજીના ૧૨ મળી ૧૨૦) પ્રતિમાજી તેમા હોય. તેમાં પાંચ સભાના ૬૦ મેળવતાં ૧૮૦) પ્રતિમાજી સભા સહિત એક ચૈત્યમાં સમજવાં. નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તરમાં ઇંદ્રો નથી તેથી સભાઓ નથી માટે ત્યાંના ૩૨૩ ચૈત્યોમાં ૧૨૦) પ્રતિમાજી દરેકના ગણવા અને ૮૪૯૬૭૦૦ ચૈત્યમાં ૧૮૦ પ્રતિમાજી દરેકમાં ગણવાં. જેથી અહીં બતાવેલ સંખ્યા મળી રહેશે.

માં દેવલ લાખ ॥૭॥ એકસો એંશી બિંબ પ્રમાણ, એક એક ચૈત્યે સંખ્યા જાણ ॥ તેરશેં કોડ નેવ્યાસી કોડ, સાઠ લાખ વંદું કરજોડ ॥૮॥ બત્રીશેં ને ઓગણસાઠ, તીર્છા લોકમાં ચૈત્યનો પાઠ ॥ [1]ત્રણ લાખ એકાણું હજાર, ત્રણશેં વીશ તે બિંબ જુહાર ॥૯॥ વ્યંતર જ્યોતિષીમાં વળી જેહ, શાશ્વતા જિન વંદું તેહ ॥ ઋષભ ચંદ્રાનન વારિષેણ, વર્દ્ધમાન નામે ગુણસેણ ॥૧૦॥ સમેતશિખર વંદું જિન વીશ, અષ્ટાપદ વંદું ચોવીશ ॥ વિમલાચલને ગઢ ગિરનાર, આબુ ઉપર જિનવર જુહાર ॥૧૧॥ શંખેશ્વર કેસરિયો સાર, તારંગે શ્રીઅજિત

---

૧ તીર્છા લોકમાં નંદીશ્વર દ્વીપના પર) ચૈત્ય, રૂચક દ્વીપના ૪ ચૈત્ય અને કુંડલ દ્વીપના ૪ ચૈત્ય મળી ૬૦ ચૈત્ય ચાર દ્વારવાળાં છે અને બાકીનાં ૩૧૯૯ ચૈત્ય ત્રણ દ્વારવાળાં છે તેથી ચાર દ્વારવાળાંમાં ૧૨૪) અને ત્રણ દ્વારવાળામાં ૧૨૦ પ્રતિમાઓ છે.

જુહાર ॥ અંતરિક વરકાણો પાસ, જીરાવલોને થંભણપાસ ॥ ૧૨ ॥ ગામ નગર પુર પાટણ જેહ, જિનવર ચૈત્ય નમું ગુણ ગેહ ॥ વિહરમાન વંદુ જિન વીશ, સિદ્ધ અનંત નમું નિશદિશ ॥ ૧૩ ॥ અઢી દ્વીપમાં જે અણગાર, અઢાર સહસ સીલાંગના ધાર ॥ પંચ મહાવ્રત સમિતિ સાર, પાલે પલાવે પંચાચાર ॥ ૧૪ ॥ બાહ્ય અભ્યંતર તપ ઉજમાલ, તે મુનિ વંદુ ગુણમણિમાલ ॥ નિત નિત ઉઠી કીર્તિ કરૂં, જીવ કહે ભવસાયર તરું ॥ ૧૫ ॥

---

૪૭ ॥ અથ *મન્હ જિણાણં સજ્ઝાય ॥

મન્હ–માનવી. જિણાણં–જિનેશ્વરની.
આણં–આજ્ઞા. મિચ્છં--મિથ્યાત્વનો.

---

*આ સજ્ઝાયમાં શ્રાવકને યોગ્ય સદાચારના છત્રીશ પ્રકારના કૃત્યોનું વર્ણન છે. દરેક શ્રાવકે તે કરવામાં યથાશક્તિ ઉદ્યમવંત થવા જરૂર છે.

પરિહરહ–ત્યાગ કરવો.
સમ્મત્તં–સમ્યકત્વને.
આવસ્સયંમિ–આવશ્યકને વિષે.
હોઇ–હોય.
પવ્વેસુ–પર્વ દીવસે.
દાણં–સુપાત્રેદાન કરવું.
તવો–તપ કરવો.
સજ્ઝાય–સ્વાધ્યાય.
પરોવયારો–પરોપકાર.
જયણા–યતના, રક્ષા.
જિણથુણણં–જિનેશ્વરની સ્તુતિ.
સાહમ્મિઆણ–સાધર્મિકની
વવહારસ્સ–વ્યવહારની.
રહજત્તા–રથયાત્રા
ઉવસમ–ઉપશમ.
સંવર–સંવર.
છજીવ–છકાય જીવની.
ધમ્મિયજણ–ધાર્મિકજનનો.
કરણ–ઇંદ્રિયોનું.
ચરણ–ચારિત્રનો.
સંઘોવરિ–સંઘની ઉપર.
પુત્થય–પુસ્તક.
પભાવણા–પ્રભાવના.
સડ્ઢાણ–શ્રાવકના.
એયં–એ.
સુગુરૂ–સદ્ગુરુના.

ધરહ–ધારણ કરવું.
છવ્વિહ–છવિધ, છ પ્રકારના.
ઉજ્જુત્તો–ઉદ્યમવંત.
પઇદિવસં–પ્રતિ દિવસ, હમેશાં
પોસહવયં–પોષધવ્રત.
સીલં–શિયળ પાળવું.
ભાવો–ભાવના.
નમુક્કારો–નમસ્કાર.
અ–વળી,
જિણપૂઆ–જિનપૂજા.
ગુરુથુઅ–ગુરુસ્તુતિ.
વચ્છલ્લં–વત્સલતા.
સુદ્ધી–શુદ્ધિ.
તિત્થજત્તા–તીર્થયાત્રા.
વિવેગ–વિવેક.
ભાસાસમિઇ–ભાષા સમિતિ.
કરુણા–દયા.
સંસગ્ગો–સંસર્ગ, સહવાસ.
દમો–દમન
પરિણામો–પરિણામ.
બહુમાણો–બહુમાન
લિહણં–લખાવવું.
તિત્થે–તીર્થમાં.
કિચ્ચં–કૃત્ય
નિચ્ચં–નિત્ય.
ઉવએસેણં–ઉપદેશવડે.

[1]મન્નહ જિણાણં આણં, મિચ્છં પરિહરહ ધરહ સમ્મત્તં ॥ છવ્વિહ-આવસ્સયંમિ, ઉજ્જુત્તો હોઇ પઇદિવસં ॥૧॥

અર્થ—જિનેશ્વર ભગવાનની આજ્ઞા માનવી, મિથ્યાત્વનો ત્યાગ કરવો, સમ્યક્ત્વ ધારણ કરવું, છ પ્રકારના આવશ્યકમાં પ્રતિદિવસ ઉદ્યમવંત થવું. ૧

પવ્વેસુ પોસહવયં, દાણં સીલં તવો અ ભાવો અ ॥ સજ્ઝાય નમુક્કારો, પરોવયારો અ જયણા અ ॥ ૨ ॥

અર્થ—પર્વ દિવસને વિષે પોસહ વ્રત કરવું, દાન, શિયળ તપ અને ભાવના, સ્વાધ્યાય, નમસ્કાર અને પરોપકાર તથા જયણા રાખવી. ૨

જિણપૂઆ જિણથુણણં, ગુરુથુઅ સાહમ્મિઆણ વચ્છલ્લં ॥ વવહારસ્સ ય સુદ્ધી, રહજત્તા તિત્થજત્તા ય ॥ ૩ ॥

અર્થ—જિનેશ્વર ભગવાનની પૂજા જિનેશ્વર ભગવાનની

---

૧ મન્નહ જિણાણમાણં

સ્તુતિ, ગુરુની સ્તુતિ, અને સાધર્મીને વિષે વાત્સલ્ય વ્યવહારની શુદ્ધિ, રથયાત્રા અને તીર્થયાત્રા. ૩

ઉવસમ [1]વિવેગ સંવર, ભાસાસમિઇ [2]છજ્જીવ કરુણા ય ॥ ધમ્મિઅજણસંસગ્ગો, કરણદમો ચરણપરિણામો ॥ ૪ ॥

અર્થ—ઉપશમ, વિવેક, સંવર, ભાષાસમિતિ અને છકાય જીવની દયા, ધાર્મિક માણસનો સત્સંગ, ઇંદ્રિયોનું દમન અને ચારિત્રનો પરિણામ. ૪

સંઘોવરિ બહુમાણો, પુત્થયલિહણં પભાવણા તિત્થે ॥ સડ્ઢાણ કિચ્ચ-મેઅં નિચ્ચં સુગુરુવએસેણં ॥ ૫ ॥

અર્થ—શ્રી સંઘ ઉપર બહુમાન રાખવું, પુસ્તક લખાવવાં અને તીર્થની પ્રભાવના કરવી; શ્રાવકના આ કૃત્ય છે, તે નિરંતર સદ્ગુરુના ઉપદેશથી જાણવાં. ૫ ઇતિ.

ઇતિ શ્રાવક દિનકૃત્ય સજ્ઝાય*.

---

૧ વિવેક ૨ ય જીવ. * આ સજ્ઝાયમાં શ્રાવકને યોગ્ય હંમેશની તથા પર્વદિવસની ૩૬ પ્રકારની કરણીનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. વિશેષાર્થીએ આની મોટી ટીકા જોવી.

—*—

૪૮ ॥ અથ પોસહનું પચ્ચક્ખાણ[1] ॥

*કરેમિ ભંતે! પોસહં, આહારપોસહં દેસઓ સવ્વઓ, સરીરસક્કાર-પોસહં સ-

---

૧ આ સૂત્રવડે પોસહનું પચ્ચખ્ખાણ લેવાય છે. **પ્રત્યાખ્યાન** શબ્દનો અર્થ ત્યાગ કરવું અને પાલવું -સેવન કરવું, એમ બંને પ્રકારે થાય છે તેથી **આહારપોસહં** એટલે આહારનો ત્યાગ કરવારૂપ પોસહ કરૂં છું એમ અર્થ થાય છે તેવીજ રીતે **સરીરસક્કારપોસહં** એટલે શરીરની શોભા ન કરવારૂપ પોસહ કરૂં છું, એ બંને બાબત ત્યાગ કરવાની છે. **બંભચેર પોસહં** અને **અવ્વાવારપોસહં** એટલે બ્રહ્મચર્યને પાળવારૂપ અને અવ્યાપાર (મન વચન અને કાયાના સાવદ્ય યોગ્ય ત્યાગકરણરૂપ) ને પાળવારૂપ પોસહ કરૂં છું. એમ બંને પદનો અર્થ પાલન કરવાનો થાય છે. સામાયિક અને પોસહમાં ત્રણ કાળ સંબંધી પચ્ચખ્ખાણ થાય છે તે આ પ્રમાણે— **કરેમિ** પદવડે વર્તમાન કાળે સાવદ્ય યોગનો ત્યાગ કરવા રૂપ પચ્ચખ્ખાણ થાય છે. **તસ્સ** પદ વડે અતીત કાળે (ભૂતકાળે) કરેલાં સાવદ્ય યોગનું પ્રતિક્રમણ થાય છે અને પોસહમાં **ઠામિ** પદ વડે અનાગત કાળે એ બાબતનો ત્યાગ અને એ બાબતનું પાલન કરીશ એ પ્રકારનો (ધર્મની પુષ્ટી આપે તે) પોસહ કરીશ એમ પચ્ચખ્ખાણ કરાય છે.

* **ભંતે** એ પદના ભદંત (કલ્યાણકારી), ભયાન્ત (ભયને અંત કરનાર) અને ભવાન્ત [ભવનો અંત કરનાર] એવા ત્રણ અર્થ થાય છે, **ભંતે** એ પ્રકારે ભગવંતને આમન્ત્રણ કરવા વડે કરીને ગુરુકુલવાસનું સૂચન થાય છે અર્થાત્ સાધુઓએ ગુરુનિશ્રાએ રહેવું અને ગૃહસ્થે ગુરુ મહારાજ પાસે સામાયિક ઉચ્ચરવું.

વ્વઓ, બંભચેર-પોસહં સવ્વઓ, અવ્વાવારપોસહં સવ્વઓ, ચઉવ્વિહં પોસહં ઠામિ, જાવ દિવસં અહોરત્તં પજ્જુવાસામિ।

અર્થ—હે ભગવંત! હું પોસહ કરૂં છું; આહારત્યાગ કરવાનો પોસહ દેશથી વા સર્વથી, શરીરસત્કાર ન કરવાનો પોસહ સર્વથી, બ્રહ્મચર્યનો પોસહ સર્વથી, અવ્યાપારનો પોસહ સર્વથી, આ ચાર પ્રકારના પોસહને હું કરૂં છું; તે આખો દિવસ વા રાત અને દિવસ પાળું ત્યાં સુધી,

દુવિહં તિવિહેણં, મણેણં વાયાએ કાએણં ન કરેમિ, ન કારવેમિ, તસ્સ ભંતે! પડિક્કમામિ, નિંદામિ ગરિહામિ, અપ્પાણં વોસિરામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—બે પ્રકારે અને ત્રણ પ્રકારે; મન વચન અને કાયા વડે એમ ત્રણ પ્રકારે, ન કરૂં તથા ન કરાવું એમ બે પ્રકારે; હે ભગવંત! તે (અતીતકાળના પાપ) ને હું પ્રતિક્રમું છું, આત્માની સાખે નિંદુ છું, ગુરુની સાખે ગર્હુ છું અને આત્માને વોસિરાવું છું. ૧ ઇતિ.

---

૪૯ ।। અથ પોસહ પારવાનું સૂત્ર ।।

સાગરચંદો કામો, ચંદવડિંસો સુદં-સણો ધન્નો।। જેસિં પોસહપડિમા, અખં-ડિઆ જીવિયંતે વિ ।। ૧ ।।

અર્થ—સાગરચંદ્ર કુમાર, કામદેવજી, ચંદ્રાવતંસ રાજા, સુદર્શન શેઠ, તેઓને ધન્ય છે કે જેઓની પોષધ પ્રતિમા, જીવિતના અંત સુધી (મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત થતાં) પણ અખંડિત રહી. ૧

ધન્ના સલાહણિજ્જા, સુલસા આણંદ કામદેવા ય ।। જાસ પસંસઇ ભયવં, દઢવ-યત્તં મહાવીરો ।। ૨ ।।

અર્થ—ધન્ય છે તે મનુષ્યોને અને તેઓ જ પ્રશંસાપાત્ર છે, સુલસા શ્રાવિકા, આણંદ અને કામદેવ શ્રાવક જેમના દ્રઢ વ્રતપણાને ભગવંત શ્રીમહાવીરસ્વામિ વખાણે છે. ૨

પોસહ વિધે લીધો, વિધે પાર્યો, વિધિ કરતાં, જે કાંઇ અવિધિ હુઓ હોય, તે સવિ હું મન, વચન, કાયાએ કરી મિ-ચ્છામિ દુક્કડં ।। ઇતિ ।।

———

૫૦ ॥ અથ સામાયિક લેવાનો વિધિ.

પ્રથમ સ્થાપનાચાર્યજી ન હોય તો ઉંચે આસને પુસ્તક આદિ જ્ઞાનાદિનું ઉપકરણ મુકીને શ્રાવક તથા શ્રાવિકાએ કટાસણું મુહપત્તિ અને ચરવળો લઈ, શુદ્ધ વસ્ત્ર સહિત થઈ, જગ્યા પુંજી કટાસણું પાથરી, તે ઉપર બેસી, મુહપત્તિ ડાબા હાથમાં મુખ પાસે રાખી, તે વડે મુખ ઢાંકી જમણો હાથ ઉંધો સ્થાપનાજી સન્મુખ રાખીને એક નવકાર તથા પંચિંદિય કહેવા૧. પછી ખમાસમણ દઇ ઇરિયાવહિ તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ ઊસસિએણં કહી એક લોગસ્સનો ચંદેસુનિમ્મલયરા સુધી (લોગસ્સ ન આવડે તો ચાર નવકારનો) કાઉસ્સગ્ગ કરવો. નમો અરિહંતાણં પદ બોલી કાઉસ્સગ્ગ પારી લોગસ્સ કહેવો. પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહું ?" કહી કાંઇક વિરામ લઇ 'ઇચ્છં.' કહી પચાસ બોલ ચિંતવવા સાથે મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક સંદિસાહું ?" 'ઇચ્છં' કહી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સામાયિક ઠાઉં ?" "ઇચ્છં" કહી બે હાથ જોડી એક નવકાર ગણી "ઇચ્છકારિ ભગવન્ પસાય કરી સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવોજી" કહી ગુરૂ અથવા વડિલ હોય તો તેઓની પાસે કરેમિભંતે ઉચરવું; નહિંતર પોતાની મેળે કરેમિભંતેનો પાઠ બોલવો. પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ બેસણે સંદિસાહું ?" "ઇચ્છં" કહી. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ બેસણે ઠાઉં ? ઇચ્છં" કહેવું પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સજ્ઝાય સંદિસાહું ?" ઇચ્છં ॥ કહી ખમાસમણ દઈ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ સજ્ઝાય કરું ?'

૧ સેનપ્રશ્નના પાઠ પ્રમાણે સ્થાપના ત્રણ નવકારે અને ઉત્થાપના એક નવકારે થાય છે.

"ઇચ્છં" કહી ત્રણ નવકાર ગણવા. પછી બે ઘડી વાંચવા આદિએ કરી ધર્મધ્યાન કરવું અથવા નવકારવાળી ગણવી. વિકથાદિ પ્રમાદમાં પડવું નહિ.

---

૫૧ ॥ અથ સામાયિક પારવાનો વિધિ. ॥

પ્રથમ ચરવળો લઇ ઉભા થઇ ખમાસમણ દઈ ઇરિયાવહિ પડિક્કમી યાવત્ કાઉસ્સગ્ગ કરી, લોગસ્સ કહી, ખમાસમણ લઈ 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ મુહપત્તિ પડિલેહું? ઇચ્છં' કહી મુહપત્તિ પડિલેહી ખમાસમણ દઈ, ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન સામાયિક પારું૧? યથાશક્તિ કહી, ખમાસમણ દઈ, 'ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવાન સામાયિક ૨પાર્યું' કંઇક વિસામા પછી 'તહત્તિ' કહી પછી જમણો હાથ ચરવળા ઉપર અથવા કટાસણા ઉપર થાપી એક નવકાર ગણી 'સામાઇયવયજુત્તો' કહેવો. પછી જમણો હાથ સ્થાપના સામે સવળો રાખીને એક નવકાર ગણવો. અહીં ઉપરા ઉપર ત્રણ સામાયિક કે બે સામાયિક કરવાં હોય તો દરેક સામાયિક લેતાં લેવાની વિધિ કરવી પણ વખતો વખત પારવું નહી. બે સામાયિક કરવા હોય તો બે પૂરા થયે અને ત્રણ સામાયિક કરવા હોય તો ત્રણ પૂરા થયે એક વાર પારવું. એવી પ્રવૃત્તિ છે. એક સામટા આઠ દશ સામાયિક કરવાં હોય તો ત્રણ ત્રણ સામાયિક સુધી આ વિધિ જાણવો.૩

---

૧ અહીં ગુરૂ 'પુણોવિ કાયવ્વો' કહે. ૨ અહીં ગુરૂ 'આયારો ન મોત્તવ્વો' કહે.

૩ લગોલગ સામાયિક લેવું હોય ત્યારે બીજું ત્રીજું સામાયિક લેતાં 'સજ્ઝાય કરૂં' ના બદલે 'સજ્ઝાયમાં છું' એમ કહી ત્રણ નવકારને બદલે એક નવકાર ગણવો.

પર ॥ અથ ચૈત્યવંદન કરવાનો વિધિ ॥

પ્રથમ ત્રણ ખમાસમણ દઈને પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન ચૈત્યવંદન કરૂં ?" કહી, 'ઇચ્છં' કહી, ચૈત્યવંદન, જંકિંચિ કહી, પછી બે કુણી પેટ ઉપર રાખી, બે હાથ જોડી અંજલી કરી 'નમુત્થુણં' કહેવું. પછી મુક્તાશકિત મુદ્રાએ (બે હાથ પોલા જોડી, માથા સુધી ઉંચા રાખી) 'જાવંતિ ચેઇઆઇં' કહી, ખમાસમણ દઈ તેજ મુદ્રાએ 'જાવંત કેવિ સાહૂ' કહી, પછી અંજલી કરી 'નમોઽર્હંત્ સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વસાધુભ્યઃ' તેમજ 'ઉવસગ્ગહર' અથવા ગમે તે સુવિહિતનું કરેલું સ્તવન કહેવું. પછી મુક્તાશુક્તિ મુદ્રાએ જય વીયરાય આભવખંડા સુધી કહી હાથ જરા નીચા ઉતારી જય વીયરાય પૂરા કહેવા; પછી ઉભા થઈ બે પગ વચ્ચે ચાર આંગળ અંતર રાખી, બે હાથે અંજલી કરી 'અરિહંત ચેઇઆણં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં, અન્નત્થ ઊસસિએણં" કહી નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો પછી નમો અરિહંતાણં કહી 'નમોઽર્હંત્ સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વ સાધુભ્યઃ' કહી, થોય જોડા માંહેની પહેલી થોય કહેવી.

પ૩ ॥ અથ ગુરૂવંદન કરવાનો વિધિ ॥

પ્રથમ બે ખમાસમણ દઈ નીચે મુજબ સુખસાતા પૂછવી. "ઇચ્છાકાર સુહરાઇ,૧ સુહદેવસિ,૨ સુખ તપ, શરીર નિરાબાધ, સુખ સંજમ જાત્રા નિર્વહો છોજી ? સ્વામિ સાતા છેજી. ? ભાત પાણીનો લાભ દેજોજી."

પછી ખમાસમણ દઇ ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન અબ્ભુટ્ઠિઓમિ અબ્ભિંતર રાઇયં૩ ખામેઉં ? કહી, અબ્ભુટ્ઠિઓ કહેવો.

૧ બપોર પહેલાના વખતમાં કહેવું. ૨ બપોર પછીના વખતમાં કહેવું. ૩ બપોર પછીના વખતમાં દેવસિયં કહેવું.

૫૪ ॥ અથ દેવસિ પ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

પ્રથમ પૂર્વની રીતિએ સામાયિક લેવું. પછી પા વાણીપર્યું હોય તો ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ મુહપતિ પડિલેહું? ઇચ્છં" એમ કહી બેસીને ફક્ત મુહપત્તિ પડિલેહવી અને જો આહાર વાપર્યો હોય તો બે વાંદણાં દેવાં; ત્યાં બીજા વાંદણામાં "આવસ્સિઆએ" એ પદ ન કહેવું અવગ્રહમાં જ ઉભા રહીને "ઇચ્છાકારી ભગ૦ પસાય કરી પચ્ચખ્ખાણનો આદેશ દેશોજી" એમ કહેવું. પછી વડીલ પચ્ચખ્ખાણ કરાવે યા પોતે યથાશકિત પચ્ચખ્ખાણ કરે. પછી ખમાસમણ દઈ ઉભા થઈ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ ચૈત્યવંદન કરૂં?" એમ કહેવું; પછી બેસીને વડીલ ચૈત્યવંદન કરે. વડીલ ન હોય તો પંચાંગ પ્રણિપાતથી (બંને ઢીચણ જમીન ઉપર સ્થાપી) પોતે કરે. પછી "જંકિંચિ" કહેવું પછી નમુત્થુણં કહી, ઉભા થઈ અરિહંત ચેઈઆણં કહીં, અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી પારી નમોऽર્હત્૦ કહી પહેલી થોય કહેવી. પછી લોગસ્સ, સવ્વલોએ અરિહંત ચેઈઆણં, અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, બીજી થોય કહેવી. પુખ્ખરવરદી, સુઅસ્સ, ભગવઓ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં વંદણવત્તિઆએ૦ કહી, અન્નત્થ૦ કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, ત્રીજી થોય કહેવી. પછી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહી, વેયાવચ્ચગરાણં, અન્નત્થ૦ કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોऽર્હત્૦ કહી, ચોથી થોય કહેવી. પછી બેસીને નમુત્થુણં કહેવું. પછી ઉભા થઇ ચાર ખમાસમણ દેવા પૂર્વક "ભગવાનહં, આચાર્યહં, ઉપાધ્યાયહં, સર્વ સાધુહં" એમ કહેવું. પછી 'ઇચ્છાકારિ સમસ્ત શ્રાવકને વાંદું' એમ કહેવું પછી "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દેવસિઅ પડિક્કમણે ઠાઉં? ઇચ્છં" એ આદેશ માગીને બેસી

જમણો હાથ ચરવાળા ઉપર યા ભૂમિ ઉપર સ્થાપી "સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ દુચ્ચિંતિઅ, દુબ્ભાસિઅ, દુચ્ચિટ્ઠિઅ મિચ્છામિ દુક્કડં" એ પાઠ કહેવો. (પ્રતિક્રમણમાં દરેક આદેશ વડીલજ માગે તે ન હોય તો શ્રાવક પોતે માગે. આ વાત પિઠીકારૂપે સર્વત્ર યોજવી.) પછી ઉભા થઇ કરેમિભંતે૦ ઇચ્છામિઠામિ કાઉસ્સગ્ગં જો મે દેવસિઓ અઇઆરો૦ કહી, તસ્સઉત્તરી અન્નત્થ૦ કહી, અતિચારની આઠ ગાથાનો, અને તે ન આવડે તો આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી બેસીને ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઉભા થઇને બે વાંદણાં દેવાં, તેમાં બીજા વાંદણા વખતે અવગ્રહ બહાર નીકળવું નહિ. બીજુ વાંદણુ પુરૂં થયે "ઇચ્છા૦ સં૦ ભ૦ દેવસિયં આલોઉં? ઇચ્છં" કહી જો મે દેવસિઓ અઇઆરોનો પાઠ કહેવો. પછી 'સાત લાખ' અને 'અઢાર પાપસ્થાનક' કહેવા. પછી 'સવ્વસ્સવિ દેવસિઅ દુચ્ચિંતિય દુબ્ભાસિય દુચ્ચિટ્ઠિય ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ ઇચ્છં તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં' એમ કહી વીરાસને અથવા ન આવડે તો જમણો ઢીંચણ ઉંચો રાખી એક નવકાર કરેમિ૦ કહી, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં, જો મે દેવસિઓ અઇઆરો કહી, સંપૂર્ણ વંદિત્તુ કહેવું; પણ તેમાં "તસ્સ ધમ્મસ્સ કેવલીપન્નત્તસ્સ અબ્ભુટ્ઠિઓમિ" એ પદ બોલતાં ઉભા થવું અને અવગ્રહની બહાર જઇને વંદિત્ત પૂરૂં કરવું. પછી બે વાંદણાં દેવાં બીજા વાંદણામાં અવગ્રહમાં ઉભા હોઇએ ત્યાં "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન અબ્ભુટ્ઠિઓમિ અબ્ભિંતર દેવસિઅં ખામેઉં? ઇચ્છં ખામેમિ દેવસિઅં" કહીને જમણો હાથ ચરવળા ઉપર સ્થાપી જંકિંચિ અપત્તિઅં ઇત્યાદિ પાઠ બોલતાં અબ્ભુટ્ઠિઓ ખામવો. પછી અવગ્રહ બહાર નીકળીને બે વાંદણાં દેવાં. બીજું વાંદણું પૂરૂં થાય ત્યારે અવગ્રહની બહાર નીકળી 'આયરિય ઉવજ્ઝાએ' કહેવું. પછી કરેમિભંતે, ઇચ્છામિઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી,

અન્નત્થ૦ કહી, બે લોગસ્સ અથવા ન આવડે તો આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. [શાંતિ કે ખરાબ સ્વપ્નના કાઉસ્સગ્ગ શિવાય બીજી બધી જગ્યાએ લોગસ્સનાં જ્યાં જ્યાં કાઉસ્સગ્ગ આવે ત્યાં ત્યાં ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધીજ ગણવાનું ધ્યાનમાં રાખવું.] પછી પારીને લોગસ્સ, સવ્વલોએ અરિહંત ચેઇ૦ અન્નત્થ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પુખ્ખરવરદી૦ સુઅસ્સ ભગવઓ કરેમિ કાઉ૦ વંદણ૦ કહી, અન્નત્થ કહી એક લોગસ્સનો યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ કરી, પારી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહેવું. પછી "સુઅદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦" કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત્૦ કહી પુરૂષે સુઅદેવયાની થોય (અહીં સ્ત્રી હોય તો તે કમલદલની સ્તુતિ કહે) કહેવી, પછી "ખિત્તદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ૦" કહી, એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત્૦ કહી, જીસે ખિત્તે સાહૂ૦ની થોય કહેવી. (અહીં પણ સ્ત્રી હોય તો તે યસ્યાઃ ક્ષેત્રં૦ની થોય કહે.) પછી એક નવકાર ગણી બેસીને છટ્ઠા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી બે વાંદણાં દેવાં. પછી અવગ્રહમાંજ ઉભા ઉભા "સામાયિક, ચઉવ્વિસત્થો, વાંદણાં, પડિક્કમણ કાઉસ્સગ્ગ, પચ્ચખ્ખાણ કર્યું છેજી. ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" એમ કહી બેસીને "નમો ખમાસમણાણં, નમોઽર્હત્૦ ઇત્યાદિ" પાઠ કહી, નમોસ્તુ વર્દ્ધમાનાય૦ કહેવું. (અહીં સ્ત્રી હોય તો તે સંસારદાવા૦ની ત્રણ થોય કહે.) પછી નમુત્થુણં કહી "ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ ભગ૦ સ્તવન ભણું? ઇચ્છં" એમ કહી સ્તવન કહેવું (સ્તવન પૂર્વાચાર્યનું બનાવેલું ઓછામાં ઓછું પાંચ ગાથાનું હોવું જોઈએ). પછી 'વરકનક' કહી પૂર્વની પેઠે ભગવાનાદિ ચારને ભગવાનહં વિગેરે કહી ચાર ખમાસમણ વડે થોભ વંદન કરવું. પછી જમણો હાથ ચરવલા યા ભૂમિપર સ્થાપી અડ્ઢાઇજ્જેસુ કહેવું. પછી ઉભા થઈ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દેવ-

સિઅપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં દેવસિઅ પાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં અન્નત્થ" કહી, ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી બે ખમાસમણ દેવાં પૂર્વક "સજ્ઝાય સંદિસાહું? ઇચ્છં" તથા "સજ્ઝાય કરૂં ? ઇચ્છં" એવી રીતે બે આદેશ માગી બેસી એક નવકાર ગણીને વડિલ અગર તેનો આદેશ માગી પોતે સજ્ઝાય કહે. પછી એક નવકાર ગણી ઉભા થઇ ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ દુક્ખક્ખય કમ્મક્ખય નિમિત્તં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં ? ઇચ્છં, દુક્ખક્ખય કમ્મક્ખય નિમિત્તં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં" એમ કહી અન્નત્થ૦ કહી સંપૂર્ણ ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, નમોઽર્હત્ કહી, એક જણ 'લઘુશાંતિ' કહે; અને બીજા કાઉસ્સગ્ગમાં સાંભળે. પછી કાઉસ્સગ્ગ પારી, લોગસ્સ કહી ખમાસમણ દઇ ઇરિયાવહી તસ્સઉત્તરી, અન્નત્થ૦ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, લોગસ્સ કહેવો. પછી બેસી ચઉક્કસાય, નમુત્થુણં, જાવંતિ ચેઇયાઇં કહી, ખમાસમણ દઇ જાવંત કેવિ સાહૂ નમોઽર્હત, ઉવસગ્ગહરં, કહી બે હાથ લલાટે લગાડી જયવીયરાય કહી ખમાસમણ દઇ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ઇચ્છં" કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઉભા થઇ બે ખમાસમણ દેવા પૂર્વક "ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ સામાયિક પારૂં ?" "યથાશક્તિ" તથા ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ સામાયિક પાર્યું "તહત્તિ" કહી, સામાયિક પારવાની વિધિ પ્રમાણે સમાઇય વયજુત્તો કહેવા પર્યંત સર્વ કહેવું. પછી સ્થાપના સ્થાપી હોય તો જમણો હાથ સવળો સ્થાપનાજી સન્મુખ રાખી એક નવકાર ગણવો ઇતિ.

૫૫ ॥ અથ રાઇ પ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

પ્રથમ પૂર્વ રીતિએ સામાયિક લેવું, પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ કુસુમણિ દુસુમિણ ઉહાવણી[1] રાઇપાયચ્છિત્તવિસોહણત્થં કાઉસ્સગ્ગ કરૂં? ઇચ્છં, કુસુમિણદુસુમિણ ઉહાવણી રાઇપાયચ્છિત્ત વિસોહણત્થં કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં" એમ કહી, અન્નત્થ૦ કહી, કામભોગાદિના તે રાત્રિએ દુઃસ્વપ્ન આવ્યાં હોય તો સાગરવરગંભીરા સુધી અને બીજાં દુઃસ્વપ્ન [3]આવ્યાં હોય તો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ યા સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી, પારી, પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. પછી ખમાસમણ દઇ "ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ ભગ૦ ચૈત્યવંદન કરૂં? ઇચ્છં" એમ કહી બેસીને પંચાંગપ્રણિપાતે જગચિંતામણિનું ચૈત્યવંદન જય વીયરાય પર્યંત કરવું. પછી ભગવાનાદિ ચારને થોભવંદન કરવું. પછી ઉભા થઇ બે ખમાસમણ દેવા પૂર્વક સજ્ઝાયનો આદેશ માગી બેસીને નવકાર ગણી, ભરહેસરની સજ્ઝાઝ કહેવી. પછી ઇચ્છકાર સુહરાઈ સુખ તપનો પાઠ કહેવો. પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ ભગ૦ રાઈપડિક્કમણે ઠાઉં? ઇચ્છં" એમ કહી, જમણો હાથ ઉપધિ ઉપર સ્થાપી, સવ્વસ્સવિ રાઇય દુચ્ચિંતિઅ૦ નો પાઠ કહેવો. પછી નમુત્થુણં કહી ઉભા થઈ કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિઠામિ, તસ્સ ઉત્તરી, અન્નત્થ૦ કહી એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી લોગસ્સ, સવ્વલોએ અરિ૦ અન્નત્થ૦ કહી, એક લોગસ્સ યા ચાર નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી પુખ્ખરવરદી૦ સુઅસ્સ ભગવઓ૦ વંદણ૦ અન્નત્થ૦

---

૧ ઓહડાવણી અગર ઉડ્ડવણી. ૨ કામભોગાદિ કુસ્વપ્ન આવ્યાં હોય તો ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી ચાર લોગસ્સ અને એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો પણ વિધિ છે. ૩ ન આવ્યાં હોય તો પણ.

કહી આઠ ગાથાનો યા આઠ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. પછી સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં કહી બેસીને ત્રીજા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી ઉભા થઈ વાંદણાં બે દેવાં. પછી "ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ ભગ૦ રાઇયં આલોઉં? ઇચ્છં, આલોએમિ જો મે રાઈયો૦" નો પાઠ કહેવો; પછી "સાત લાખ, અઢાર પાપસ્થાનક, સવ્વસ્સવિ રાઈય૦" દેવસિ પ્રતિક્રમણની પેઠે કહેવું. પછી બેસીને વિરાસન ન આવડે વા જમણો ઢીંચણ ઉભો રાખી નવકાર, કરેમિભંતે, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે રાઈઓ૦ કહી વંદિત્તુ કહેવું. ૪૩ મી ગાથામાં "અબ્ભુટ્ઠિઓમિ" પદ કહેતાં ઉભા થઈ વંદિત્તુ પુરૂં કહી વાંદણા બે દેવાં. પછી અવગ્રહમાંજ રહી આદેશ માગી, અબ્ભુટ્ઠિઓમિ૦ ખામીને અવગ્રહ બહાર નીકળી, વાંદણા બે દેવાં; પછી આયરિય ઉવજ્ઝાયે૦ કહેવું. પછી કરેમિભંતે ઇચ્છામિ ઠામિ૦ તસ્સ૦ અન્નત્થ૦ કહી, સોળ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી (અત્ર તપચિંતવણીનો, કાઉસ્સગ્ગ કરવાનો છે) પારી પ્રગટ લોગસ્સ કહી બેસીને છઠ્ઠા આવશ્યકની મુહપત્તિ પડિલેહીને ઉભા થઈને વાંદણાં બે દેવાં. પછી અવગ્રહની અંદર રહીને 'સકલ તીર્થ' કહેવું. પછી આદેશ માગી યથાશક્તિ પચ્ચખ્ખાણ કરવું. પછી છ આવશ્યક દેવસિઅની પેઠે સંભારવાં, પછી "ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં" કહી બેસીને નમો ખમાસમણાણં નમોઽર્હત્ કહી વિશાલ લોચનદલં૦ કહેવું. (અહીં સ્ત્રીએ સંસારદાવાની ત્રણ થોય કહેવી.) પછી નમુત્થુણં કહી ઉભા થઈ અરિ૦ અન્નત્થ૦ કહી એક નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી. પારી, નમોઽર્હત્૦ કહી કલ્લાણકંદની પ્રથમ થોય કહેવી. પછી લોગસ્સ, પુક્ખરવરદી૦ સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં૦ કહેવા પૂર્વક દેવવંદન કરીએ છીએ તે વિધિએ દેવસિ પ્રતિક્રમણની પેરે કલ્લાણકંદની ચોથી થોઈ કહેવા પર્યંત સર્વ વિધિ કરવી. પછી બેસીને નમુત્થુણં કહી ભગવાનાદિ ચારને થોભવંદન કરવું. પછી જમણો હાથ ઉપધિ ઉપર સ્થાપી, અઢાઈજ્જેસુ કહેવું. પછી

બંને ઢીંચણ ભૂમિ પર સ્થાપી ઈશાનકોણ સનમુખ બેસી યા તે દિશા મનમાં ચિંતવી ખમાસમણ દઈ શ્રીસીમંધર સ્વામિનું ચૈત્યવંદન, સ્તવન, જયવીયરાય, થોય પર્યંત વિધિ પૂર્વક કરવું; તેમાં અરિહંત ચેઇયાણંથી ઉભા થઇને વિધિ કરવી. તેજ પ્રમાણે ખમાસમણ દઈ શ્રી સિદ્ધાચળજીનું ચૈત્યવંદન, સ્તવન, જયવીયરાય, થોય પર્યંત વિધિપૂર્વક કરવું. પછી સામાયિક પારવાના વિધિની રીતિએ સામાયિક પારવું. ઇતિ

તા. ક, ગુરૂ મહારાજ હોય ત્યારે તેઓ જેમ આદેશ માગે છે, તેઓ કાઉસ્સગ્ગ પારે ત્યારે આપણે પારીએ છીએ, કોઇ સૂત્ર કહેવું હોય ત્યારે તેઓની પાસે કહેવાનો આદેશ માગીએ છીએ; તેજ પ્રકારે તેમને વિરહે કરેમિભંતે ઉચ્ચરાવનાર જ્ઞાનવૃદ્ધ પ્રત્યે પણ પ્રતિક્રમણ કરતી વખતે વિનયથી વર્તવું યોગ્ય છે.

૫૬॥ અથ પચ્ચખ્ખાણ પારવાનો વિધિ ॥

૧ પ્રથમ "ઇરિયાવહિ" પડિક્કમી યાવત્ "જગચિંતામણિ" નું ચૈત્યવંદન "જયવીયરાય" સુધી કરવું. પછી "મન્હજિણાણં" ની સજઝાય કહી મુહપત્તી પડિલેહવી. પછી ખમાસમણ દઈ "ઇચ્છા કારેણ સંદિસહ ભગવન ! પચ્ચખ્ખાણ પારૂં? યથાશકિત "ઇચ્છામિ૦ ઇચ્છા૦ સંદિસહ ભગવન્! પચ્ચખ્ખાણ૦ પાર્યું. તહત્તિ" એમ કહી જમણો હાથ કટાસણા અથવા ચરવલા ઉપર થાપી એક "નવકાર" ગણી પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય, તેનું નામ કહીને પારવું. તે આ પ્ર. માણે—"ઉગ્ગએ સૂરે નમુક્કારસહિઅં, પોરિસિં, સાઢપોરિસિં, ગંઠિસહિઅં મુઠ્ઠિસહિઅં, પચ્ચખ્ખાણ કર્યું, ચઉવ્વિહાર;આયંબિલ, નિવિ, એકાસણું, બેઆસણું કર્યું, તિવિહાર; પચ્ચખ્ખાણ ફાસિઅં, પાલિઅં, સોહિઅં, તીરિઅં. કિટ્ટિઅં, આરાહિઅં, જં ચ ન આરાહિઅં, તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં." એમ કહી એક નવકાર ગણવો. ॥ ઈતિ ॥

શ્રી વીરજિન સ્તુતિ.

શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તં.

સ્નાતસ્યાપ્રતિમસ્ય મેરૂશિખરે, શચ્યા વિભોઃ શૈશવે । રૂપાલોકનવિસ્મયાહૃતરસભ્રાંત્યા ભ્રમચ્ચક્ષુષા ॥ ઉન્મૃષ્ટં નયનપ્રભાધવલિતં, ક્ષીરોદકાશંકયા । વક્ત્રં યસ્ય પુનઃ પુનઃ સ જયતિ, શ્રી વર્દ્ધમાનો જિનઃ ॥ ૧ ॥

અર્થ—બાળપણમાં મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર ન્હવરાવેલા અને નિરૂપમ પ્રભુના રૂપને જોવાથી થયેલા વિસ્મય વડે ભોગવેલ રસની ભ્રાંતિવડે ભમતી (અહીં તહીં થાતી) છે ચક્ષુ જેની એવી ઈંદ્રાણીએ, નેત્રની કાંતિવડે ઉજ્જવલ કરેલું, તેને ક્ષીરસમુદ્રના જળની આશંકા વડે લુછેલું જે ભગવંતનું મુખ છે, તે શ્રી વર્દ્ધમાનજિન વારંવાર જયવંત વર્તે છે. ૧

સર્વ જિન સ્તુતિ.

હંસાંસાહતપદ્મરેણુકપિશક્ષીરાર્ણવાંભોભૃતૈઃ । કુંભૈરપ્સરસાં પયોધરભરપ્રસ્પર્દ્ધિભિઃ કાંચનૈઃ ॥ યેષાં મંદરરત્નશૈલશિખરે

જન્માભિષેકઃ કૃતઃ । સર્વૈઃ સર્વસુરાસુરેશ્વરગણૈસ્તેષાં નતોઽહં ક્રમાન્ ॥ ૨ ॥

અર્થ—સર્વ પ્રકારના સમગ્ર સુર અને અસુરના ઇંદ્ર સમુદાયે મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર રાજહંસોની પાંખો વડે ઉડેલી કમળની રજ વડે પીળું થયેલ જે ક્ષીરસમુદ્રનું પાણી તેનાવડે ભરેલા, અપ્સરાના સ્તનના સમૂહની સાથે અતિસ્પર્દ્ધા કરનારા અને સુવર્ણના કળશોવડે જે તીર્થંકરોનો જન્માભિષેક કરેલ છે તેઓના ચરણ કમળોને હું નમ્યો છું. ૨

શ્રુત-સિદ્ધાંત સ્તુતિ.

સ્રગ્ધરાવૃત્તં.

અર્હદ્વક્ત્રપ્રસૂતં ગણધરરચિતં દ્વાદશાંગં વિશાલં । ચિત્રં બહ્વર્થયુક્તં મુનિગણવૃષભૈર્ધારિતં બુદ્ધિમદ્ભિઃ ॥ મોક્ષાગ્રદ્વારભૂતં વ્રતચરણફલં જ્ઞેયભાવપ્રદીપં । ભક્ત્યા નિત્યં પ્રપદ્યે શ્રુતમહમખિલં સર્વલોકૈકસારમ્ ॥ ૩ ॥

અર્થ—અર્હંતના મુખથકી પ્રગટ થયેલ, ગણધરોએ રચેલ, દ્વાદશ અંગરૂપ, વિશાળ, આશ્ચર્યકારી, ઘણા અર્થયુક્ત બુદ્ધિમંત સાધુ સમુદાયના નાયકો (આચાર્યો) એ ધારણ કરેલ,

મોક્ષના અગ્રદ્વાર તુલ્ય, વ્રત અને ચારિત્રનું ફળ છે જેમાં એવા, જાણવા યોગ્ય ભાવોને દીપક સમાન અને સર્વ લોકને વિષે અદ્વિતીય સારભૂત સમસ્ત સિદ્ધાંતને હું નિરંતર ભક્તિવડે અંગીકાર કરૂં છું. ૩

સર્વાનુભૂતિયક્ષ સ્તુતિ.

નિષ્પંકવ્યોમનીલદ્યુતિમલસદૃશં બાલચંદ્રાભદંષ્ટ્રં । મત્તં ઘંટારવેણ પ્રસૃતમદજલં પૂરયંતં સમંતાત્ ॥ આરુઢો દિવ્યનાગં વિચરતિ ગગને કામદઃ કામરૂપી । યક્ષઃ સર્વાનુભૂતિર્દિશતુ મમ સદા સર્વકાર્યેષુ સિદ્ધિમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ—વાદળ રહિત આકાશ જેવા નીલવર્ણવાળા, મદઘૂર્ણિત નેત્રવાળા. બીજના ચંદ્રની કાંતિ જેવી ઉજ્જવલ દાઢા (દંતુશળ) વાળા, ઘંટના શબ્દવડે મદોન્મત્ત, પ્રસરતા મદરૂપ પાણીને સર્વ બાજુએ પૂરાવતા એવા દિવ્ય હસ્તિ ઉપર બેઠેલ; મનો-

૧ આ સ્તુતિ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યના કૃતઘ્ન શિષ્ય બાલચંદ્રાચાર્યે બનાવી છે. પ્રથમ સંઘે માન્ય કરી નહોતી પણ બાલચંદ્ર કાળ કરીને વ્યંતર થયાથી તેણે સંઘને ઉપદ્રવ કર્યો તેથી તથા અવિરૂદ્ધ વચન હોવાથી સંઘે માન્ય કરીને ચતુર્દશીના પ્રતિક્રમણમાં દાખલ કરી એવો વૃદ્ધવાદ છે. બાલચંદ્ર શબ્દે કર્તાનું નામ પણ સૂચવ્યું છે.

વાંચ્છિત આપનાર, સ્વેચ્છાચારી સર્વાનુભૂતિ નામનો યક્ષ આકાશમાં વિચરે છે; તે મુજને હંમેશ સર્વ કાર્યમાં સિદ્ધિ આપો. ૪

ઇતિ શ્રી મહાવીર જિન ચતુર્દશી સ્તુતિઃ ૫૭

---

૫૮ ॥ અથ ભુવનદેવસ્તુતિઃ ॥

શબ્દાર્થ.

જ્ઞાનાદિ–જ્ઞાનાદિક
સ્વાધ્યાય–સ્વાધ્યાય (અને)
વિદધાતુ–કરો,
શિવં–કલ્યાણ,
ગુણયુતાનાં–ગુણયુક્તનું,
સંયમરતાનાં–ચારિત્રમાં રક્તનું
ભુવનદેવી–ભુવનદેવી,
સર્વ સાધૂનાં–સર્વ સાધુઓનું,

ભુવનદેવયાએ કરેમિ કાઉસ્સગ્ગં૦

જ્ઞાનાદિગુણયુતાનાં, નિત્યં સ્વાધ્યા-યસંયમરતાનામ્ ॥ વિદધાતુ ભુવનદેવી, શિવં સદા સર્વસાધૂનામ્ ॥૧॥

અર્થ—ભુવન દેવતાને આશ્રયીને કાઉસ્સગ્ગ કરૂં છું. જ્ઞાનાદિ ગુણયુક્ત, હમેશાં સ્વાધ્યાય અને સંયમમાં રક્ત સર્વ સાધુઓનુ હે ભુવનદેવી ! નિરંતર કલ્યાણ કરો. ૧

—※—

૫૯ ॥ અથ ક્ષેત્રદેવતાસ્તુતિઃ ॥

શબ્દાર્થ.

યસ્યાઃ—જે દેવીના.
સમાશ્રિત્ય—આશ્રય કરીને,
સાધ્યતે—સધાય છે,
સા—તે,
ભૂયાત્—થાઓ,
સુખદાયિની—સુખઆપનારી,
ક્ષેત્રં—ક્ષેત્રને,
સાધુભિઃ—સાધુઓ વડે.
ક્રિયાઃ—ધર્મક્રિયા,
ક્ષેત્રદેવતા—ક્ષેત્રદેવી,
નઃ—અમને,

યસ્યાઃ ક્ષેત્રં સમાશ્રિત્ય, સાધુભિઃ સાધ્યતે ક્રિયાઃ ॥ સા ક્ષેત્રદેવતા નિત્યં, ભૂયાન્નઃ સુખદાયિની ॥ ૧ ॥

અર્થ—જે દેવીના ક્ષેત્રને આશ્રય કરીને સાધુઓ વડે ધર્મ ક્રિયા સધાય છે તે ક્ષેત્રદેવી અમોને નિરંતર સુખ આપનારી થાઓ ! ૧

---

૬૦ ॥ અથ સકલાર્હત્* ॥

શબ્દાર્થ.

સકલ—સર્વને.
અર્હત્—પૂજવાને યોગ્યના,

* આ ચૈત્યવંદન પાખી, ચોમાસી અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણના આરંભમાં કહેવામાં આવે છે. કલિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રીમદ્ હેમચંદ્રાચાર્યે

પ્રતિષ્ઠાનં--સ્થાનરૂપ, **અધિષ્ઠાનં**--સ્થાનક,
શિવશ્રિયઃ--મોક્ષલક્ષ્મીનું, **ભૂર્ભુવઃ સ્વસ્ત્રયી**--પાતાળ, મૃત્યુ અને સ્વર્ગરૂપ ત્રણ લોકના,
ઈશાનં--ઇશ્વર--સ્વામી' **પ્રણિદ્દધ્મહે**--ધ્યાન કરીએ છીએ,
આર્હન્ત્યં--અર્હંતના સમૂહને, **આકૃતિ**--સ્થાપના નિક્ષેપ,
નામ--નામનિક્ષેપ, **ભાવૈઃ**--ભાવનિક્ષેપ વડે.
દ્રવ્ય--દ્રવ્ય નિક્ષેપ (અને) **ત્રિજગજ્જનં**--ત્રણ જગતના લોકોને
પુનતઃ--પવિત્ર કરનારા. **કાલે**--કાળમાં,
ક્ષેત્રે--ક્ષેત્રમાં, **આર્હતઃ**--અર્હંતોને,
સર્વસ્મિન્--સર્વને વિષે,
સમુપાસ્મહે--રૂડા પ્રકારે સેવીએ છીએ, **આદિમં**--પહેલા,
પૃથિવીનાથં--પૃથ્વીના પતિ-રાજા. **નિષ્પરિગ્રહં**--નિષ્પરિગ્રહી--સાધુ,
તીર્થનાથં--તીર્થપતિ--તીર્થંકર, **ઋષભસ્વામિનં**--નિષ્પરિગ્રહી--સાધુ,
સ્તુમઃ--અમે સ્તવીએ છીએ, **અર્હન્તં**--પૂજ્ય,
અજિતં--અજિતનાથને, **વિશ્વ**--જગતરૂપી.
કમલાકર--કમળવાળા સરોવરને, **ભાસ્કરં**--સૂર્યસમાન,
અમ્લાન--નિર્મળ. **કેવલાદર્શ**--કેવળજ્ઞાનરૂપ દર્પણમાં,
સક્રાંત જગતં--પ્રતિબિંબિત કર્યું છે ત્રણ જગત્ જેણે એવા. **સ્તુવે**--સ્તવું છું.
વિશ્વ--સમસ્ત,
ભવ્યજન--ભવ્યજનોરૂપી, **આરામ**--બગીચાને,
કુલ્યાતુલ્યા--પાણીની નીક તુલ્ય, **જયંતિ**--જયવંતી વર્તે છે.
તાઃ--તે, **દેશનાસમયે**--ધર્મોપદેશ વખતે,
વાચઃ--વાણીઓ, **શ્રીસંભવ**--શ્રી સંભવનાથ,
જગત્પતેઃ--જગતનાપતિ--પ્રભુની,

પોતે કરેલા ત્રિષષ્ટિ શલાકા પુરુષ ચરિત્ર નામના ગ્રંથમાં ૨૬ મા શ્લોક સિવાય **कृतापराधे०** પર્યંત ૨૬ શ્લોક મંગલાચરણ તરિકે રચેલા છે, તેથી આ ચૈત્યવંદનના કર્તા ઉકત આચાર્યજી છે એમ નિર્ણય થાય છે.

સકલાર્હત્પ્રતિષ્ઠાન-મધિષ્ઠાનં શિવ-
શ્રિય: ॥ ભૂર્ભુવ:સ્વસ્ત્રયીશાન-માર્હન્ત્યં
પ્રણિદધ્મહે ॥ ૧ ॥

અર્થ—સર્વને પૂજાના સ્થાનરૂપ, મોક્ષલક્ષ્મીના નિવાસ રૂપ અને પાતાળ, ભૂમિ (મર્ત્ય) અને સ્વર્ગરૂપ ત્રણ લોકના ઇશ્વર એવા અર્હંતના સમૂહનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ૧

નામાકૃતિદ્રવ્યભાવૈ:, પુનતસ્ત્રિજગ-
જ્જનં ॥ ક્ષેત્રે કાલે ચ સર્વસ્મિ-ન્નર્હત:
સમુપાસ્મહે ॥ ૨ ॥

અર્થ—સર્વ ક્ષેત્રને વિષે અને સર્વ (ભૂત, ભવિષ્ય તથા વર્તમાન) કાળને વિષે નામ નિક્ષેપ, સ્થાપના નિક્ષેપ, દ્રવ્ય નિક્ષેપ અને ભાવ નિક્ષેપવડે કરીને ત્રણ જગતના લોકોને પવિત્ર કનારા અર્હંત પ્રભુઓને રૂડે પ્રકારે (વંદન, સત્કાર અને સન્મા" નાદિકથી) સેવીએ છીએ. ૨

આદિમં પૃથિવીનાથ-માદિમં નિષ્પ-
રિગ્રહં ॥ આદિમં તીર્થનાથં ચ, ઋષભ-
સ્વામિનં સ્તુમ: ॥ ૩ ॥

અર્થ—પ્રથમ પૃથ્વીના પતિ (રાજા), પ્રથમ પરિગ્રહ ત્યાગી [સાધુ] અને પહેલા તીર્થંકર ઋષભસ્વામિની અમે સ્તુતિ- કરીએ છીએ. ૩

અર્હંતમજિતં વિશ્વ-કમલાકરભાસ્કરં અમ્લાનકેવલાદર્શ--સંક્રાંતજગતં સ્તુવે ॥ ૪ ॥

અર્થ—આ વિશ્વરૂપી કમળવાળા સરોવરને સૂર્યના જેવા અને જેણે પોતાના નિર્મળ કેવળજ્ઞાનરૂપી દર્પણમાં ત્રણ જગત્ પ્રતિબિંબિત કરેલું છે એવા પૂજન કરવા યોગ્ય અજિતનાથ ભગવાનની હું સ્તુતિ કરૂં છું.

વિશ્વભવ્યજનારામ-કુલ્યાતુલ્યા જયંતિ તાઃ ॥ દેશનાસમયે વાચઃ, શ્રીસંભવજગત્પતેઃ ॥ ૫ ॥

અર્થ—સર્વ જગત્‌ના પતિ એવા શ્રી સંભવનાથ પ્રભુની ધર્મોપદેશ વખતે, સર્વ જગત્‌ના ભવ્યજનોરૂપી ઉદ્યાનને સિંચન કરવામાં પાણીની નીક જેવી તે વાણીઓ જયવંતી વર્તે છે. ૫

શબ્દાર્થ.

અનેકાંતમત–સ્યાદ્વાદ મતરૂપ.
સમુલ્લાસન--ઉલ્લાસ કરવામાં,
દધાત્--આપો.
અંભોધિ--મહાસાગરને,
ચંદ્રમાઃ--ચંદ્રતુલ્ય.
અમંદં--ઘણો.

આનંદં--હર્ષ. ભગવાન્-ઐશ્વર્યવાળા.
અભિનંદનઃ--અભિનંદનસ્વામી. દ્યુસત્-દેવતાઓના.
કિરીટશાણાગ્ર-મુકુટરૂપ શરાણના અગ્ર ભાગ વડે. ઉત્તેજિત-અત્યંત તેજવંત થઈ છે.
અંઘ્રિનખ-ચરણના નખની.
આવલિઃ-શ્રેણિ-પંક્તિ(જેની એવા) સુમતિસ્વામી-સુમતિનાથ.
તનોતુ-વિસ્તારો. અભિમતાનિ-વાંછિતોને.
વઃ-તમારા. પદ્મપ્રભપ્રભોઃ-પદ્મપ્રભપ્રભુની.
દેહભાસઃ-દેહની કાંતિઓ. પુષ્ણંતુ-પોષણ કરો.
વઃ-તમોને-તમારી. શ્રિયં-મોક્ષલક્ષ્મીને.
અંતરંગ-અભ્યંતર. અરિમથને-શત્રુને નાશ કરવામાં.
કોપ-ક્રોધના. આટોપાત-પ્રબળપણા થકી.
ઈવ-પેઠે અરૂણાઃ-લાલ
શ્રીસુપાર્શ્વજિનેંદ્રાય-શ્રી સુપાર્શ્વ જિનેંદ્રને મહેંદ્ર-ઇંદ્રોએ
મહિતાંઘ્રયે-પૂજ્યા છે ચરણ જેમના એવા.
નમઃ-નમસ્કાર હો,
ચતુર્વર્ણસંઘ-ચતુર્વિધસંઘરૂપ ગગનાભોગ-આકાશ મંડળમાં
ભાસ્વતે-સૂર્ય સમાન ચંદ્રપ્રભપ્રભોઃ-ચંદ્રપ્રભપ્રભુની
ચંદ્ર-ચંદ્રમાના મરીચિનિચય-કિરણના સમૂહ જેવી
ઉજ્જ્વલા-શ્વેત-ધોળી મૂર્તિઃ-પ્રતિમા
મૂર્તસિતધ્યાન-સાક્ષાત્ શુક્લ ધ્યાનવડે નિર્મિતા ઈવ-નિર્માણ કરાયેલ હોય તેવી
શ્રિયે-જ્ઞાનલક્ષ્મીને માટે
અસ્તુ-હો વઃ-તમને

અનેકાન્તમતાંભોધિ-સમુલ્લાસનચંદ્રમાઃ
દદ્યાદમંદમાનંદં, ભગવાનભિનંદનઃ ॥૬॥

અર્થ—સ્યાદ્વાદ મતરૂપી સમુદ્રને ઉલ્લાસ કરવામાં ચંદ્રતુલ્ય શ્રી અભિનંદન ભગવાન્ ઘણો આનંદ આપો. ૬

દ્યુસત્કિરીટશાણાગ્રો-ત્તેજિતાંઘ્રિનખાવ-લિઃ ॥ ભગવાન્ સુમતિસ્વામી, તનોત્વ-ભિમતાનિ વઃ ॥ ૭ ॥

અર્થ—દેવતાઓનાં મુગટરૂપી શરાણના અગ્રભાગવડે જેમના ચરણની નખપંક્તિ તેજવંત થયેલી છે. એવા સુમતિસ્વામી ભગવાન્ તમારા વાંછિતોનો વિસ્તાર કરો ૭

પદ્મપ્રભપ્રભોર્દેહ-ભાસઃ પુષ્ણંતુ વઃ શ્રિયં ॥ અંતરંગારિમથને, કોપાટોપાદિ-વારુણાઃ ॥ ૮ ॥

અર્થ—અંતરંગ શત્રુઓ (કામ ક્રોધાદિ) ને મથન (દૂર) કરવાને કરેલા કોપના પ્રબળપણાથી જાણે લાલ થઇ હોય ! તેવી પદ્મપ્રભ પ્રભુના દેહની કાંતિઓ, તમારી (અમોને) મોક્ષ લક્ષ્મીને પોષણ કરો. ૮

શ્રીસુપાર્શ્વજિનેંદ્રાય મહેંદ્રમહિતાં-ઘ્રયે ॥ નમશ્ચતુર્વર્ણસંઘ—ગગનાભોગ-ભાસ્વતે ॥ ૯ ॥

અર્થ—સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સંઘરૂપી આકાશના વિસ્તારમાં સૂર્ય જેવા અને જેના ચરણોને મોટા ઇંદ્રે પૂજ્યા છે એવા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ જિનેંદ્રને નમસ્કાર હો.

ચંદ્રપ્રભપ્રભોશ્ચંદ્ર મરિચિનિચયોજ્જ્વલા ॥ મૂર્તિર્મૂર્તસિતધ્યાન નિર્મિતેવ શ્રિયેऽસ્તુ વઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—ચંદ્રના કિરણોના સમૂહથકી ઉજ્જવળ, જાણે મુર્તિમંત (સાક્ષાત્) શુકલ ધ્યાનવડે કરીને બનાવી હોય તેવી ચંદ્રપ્રભ પ્રભુની મુર્તિ, તમને જ્ઞાન લક્ષ્મીને માટે થાઓ. ૧૦

શબ્દાર્થ.

કર-હાથમાં રહેલ
કલયન્-જાણનારા
અચિંત્ય-અચિંત્ય-વિચારી શકાય નહિ તેવો.
બોધય-સમકિતને માટે,
પરમાનંદકંદ-ઉત્કૃષ્ટ આનંદના અંકુરને.
સ્યાદ્વાદામૃત-અનેકાંત મતરૂપ અમૃતને.
પાતુ-રક્ષણ કરો.
જંતૂનાં-પ્રાણીઓને.
અગદંકાર-વૈદ્ય સમાન.
અમલકવત્-નિર્મળ જળની માફક
કેવલશ્રિયા-કેવળજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીવડે
માહાત્મ્યનિધિઃ-માહાત્મ્યના ભંડાર
સુવિધિઃ--સુવિધિનાથ.
સત્વાનાં-પ્રાણીઓના.
ઉદ્ભેદ-પ્રગટ કરવામાં.
નવાંબુદઃ-નવીન મેઘતુલ્ય.
નિસ્યંદિ-ઝરનારા.
શીતલઃ-શીતળનાથ.
ભવરોગાર્ત્ત-સંસારરૂપ રાગથી પીડાયેલા.
દર્શનઃ-દર્શન છે જેનું એવા.

નિ:શ્રેયસ–મોક્ષલક્ષ્મીના.
શ્રેયાંસ:–શ્રેયાંસનાથ.
ઉપકારકીભૂત–ઉપકાર કરનારા
નિર્મિતિ:–ઉત્પત્તિ કરી છે જેણે એવા.
નરૈ:–મનુષ્યો વડે
વાસુપૂજ્ય:–વાસુપૂજ્યસ્વામી.
વિમલસ્વામિન:–વિમલનાથની.
સોદરા:–સરખી.
ચેતોજલ–ચિત્તરૂપી પાણીને
શ્રીરમણ:–ધણી.
શ્રેયસે–કલ્યાણને અર્થે.
તીર્થકૃત્કર્મ–તીર્થંકર નામકર્મની
સુર–વૈમાનિક દેવ.
અસુર–ભવનવાસી દેવ (અને)
પૂજ્ય:–પૂજવા લાયક
પુનાતુ–પવિત્ર કરો.
કતકક્ષોદ–કતકફળના ચૂર્ણ
ત્રિજગત્–ત્રણ જગતના
નૈર્મલ્યહેતવ:–નિર્મળપણાના કારણભૂત

કરામલકવદ્વિશ્વં, કલયન્ કેવલશ્રિયા ॥ અચિંત્યમહાત્મ્યનિધિ:, સુવિધિર્બોધયે-ऽस्तु व: ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—પોતાની કેવળજ્ઞાનરૂપી લક્ષ્મીવડે સર્વવિશ્વને હાથમાં રહેલા નિર્મળ જળની માફક જાણનાર અને અચિંત્ય માહાત્મ્યના નિધાનરૂપ સુવિધિનાથ ભગવાન્ તમારા બોધિ (સમ્યક્ત્વ) ને માટે થાઓ. ૧૧

સત્ત્વાનાં પરમાનંદ-કંદોદ્ભેદનવાંબુદ: ॥ સ્યાદ્વાદામૃતનિસ્યંદિ, શીતલ: પાતુ વો જિન: ॥ ૧૨ ॥

વિલાસં–વિલાસને. લક્ષ્મી (મોક્ષ) ના.
વિતનોતુ–વિસ્તારો.

સ્વયંભૂરમણસ્પર્દ્ધિ–કરુણારસવારિણા ।
અનંતજિદનંતાં વઃ, પ્રયચ્છતુ સુખશ્રિયં
॥ ૧૬ ॥

અર્થ—સ્વયંભૂરમણ (છેલ્લા) સમુદ્રની હરીફાઈ કરનાર કરૂણા-રસરૂપી જળવડે શ્રી અનંતનાથ ભગવાન્ તમને અનંત (જેનો અંત નથી એવી) મોક્ષના સુખરૂપ લક્ષ્મીને આપો. ૧૬

કલ્પદ્રુમસધર્માણ–મિષ્ટપ્રાપ્તૌ શરીરિ-
ણાં ।ચતુર્દ્ધાધર્મદેષ્ટારં,ધર્મનાથમુપાસ્મ-
હે ॥ ૧૭ ॥

અર્થ—પ્રાણીઓને વાંછિત ફળની પ્રાપ્તિમાં કલ્પવૃક્ષની જેવા ધર્મવાળા અને દાન શીલ તપ તથા ભાવરૂપ ચાર પ્રકારના ધર્મને બતાવનારા શ્રી ધર્મનાથની અમે ઉપાસના કરીએ છીએ. ૧૭

સુધાસોદરવાગ્જ્યોત્સ્ના–નિર્મલીકૃત-
દિઙ્મુખઃ । મૃગલક્ષ્મા તમઃશાન્ત્યૈ, શાં-
તિનાથજિનોઽસ્તુ વઃ ॥ ૧૮ ॥

અર્થ—પોતાની અમૃતના જેવી વાણીરૂપી ચંદ્રિકાવડે જેણે દિશાઓના મુખભાગોને નિર્મલ કર્યા છે અને જેને મૃગનું ચિન્હ છે એવા શ્રી શાંતિનાથ જિન તમારા અજ્ઞાનની શાંતિને માટે થાઓ. ૧૮

શ્રીકુંથુનાથો ભગવાન્, સનાથોઽતિ-શયર્દ્ધિભિઃ । સુરાસુરનૃનાથાના-મેકનાથોઽસ્તુ વઃ શ્રિયે ॥ ૧૯ ॥

અર્થ—અતિશયોની સમૃદ્ધિઓવડે કરી યુક્ત અને દેવ, અસુર તથા મનુષ્યોના સ્વામીઓ (ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તી વિગેરે) ના અદ્વિતીય પતિ શ્રી કુંથુનાથ ભગવાન્ તમારી કલ્યાણરૂપી લક્ષ્મીને અર્થે હો. ૧૯

અરનાથસ્તુ ભગવાઁ-શ્ચતુર્થારનભોરવિઃ । ચતુર્થપુરૂષાર્થશ્રી-વિલાસં વિતનોતુ વઃ ॥ ૨૦ ॥

અર્થ—ચોથા આરારૂપી આકાશમાં સૂર્ય સમાન શ્રી અરનાથ ભગવાન્ વળી તમોને ચોથા પુરૂષાર્થ (મોક્ષ) ની લક્ષ્મીના વિલાસને વિસ્તારો. ૨૦

શબ્દાર્થ.

અધીશમયૂર—સ્વામીરૂપ મોરને. **નવવારિદં**—નવીન મેઘ તુલ્ય.
કર્મદ્રુ—કર્મરૂપી વૃક્ષને. **ઉન્મૂલને**—ઉખેડી નાંખવામાં.

હસ્તિમલ્લં—ઐરાવત હાથી તુલ્ય
અભિષ્ટુમ:—સ્તુતિ કરીએ છીએ.
મહામોહનિદ્રા—ગાઢ મોહ [મોહની- યકર્મ] રૂપ નિદ્રાને.
મુનિસુવ્રતનાથસ્ય—મુનિસુવ્રતસ્વામીની
સ્તુમ:—અમે સ્તવીએ છીએ.
નમતાં—નમસ્કાર કરનારાઓના.
નિર્મલીકારકારણં- નિર્મલ કરવાના કારણભૂત.
નમે:—નમિનાથના.
પાદનખાંશવ:—ચરણના નખના કિરણો
કર્મકક્ષ—કર્મરૂપ વનખંડને
અરિષ્ટનેમિ:—અરિષ્ટ નેમિનાથ.
અરિષ્ટનાશન:—ઉપદ્રવને નાશકરનારાં
ધરણેંદ્ર—ધરણેંદ્ર ઉપર.
કર્મકુર્વતિ—કર્મને કરનારા.
પાર્શ્વનાથ:-પાર્શ્વનાથ સ્વામી.
મલ્લિં—મલ્લિનાથને.
જગત—જગતની
પ્રત્યૂષસમય—પ્રભાતકાળની
ઉપમં—ઉપમાવાળા
દેશનાવચનં—ઉપદેશની વાણીને.
લુઠંતા—લોટતાં—પડતાં.
મૂર્દ્નિ—મસ્તક ઉપર.
વારિપ્લવા—પાણીના પ્રવાહ.
ઇવ—પેઠે.
પાંતુ—રક્ષણ કરો.
યદુવંશ—યાદવકુળરૂપ.
સમુદ્રેન્દુ:—સમુદ્રને ચંદ્રતુલ્ય.
હુતાશન:—અગ્નિસમાન.
ભૂયાત્—થાઓ.
કમઠે—કમઠ ઉપર.
સ્વોચિતં—પોતાને યોગ્ય.
તુલ્યમનોવૃત્તિ:—સરખીમનોવૃત્તિવાળા.

સુરાસુરનરાધીશ-મયૂરનવવારિદં । ક-ર્મદ્રૂન્મૂલને હસ્તિ-મલ્લં મલ્લિમભિ-ષ્ટુમ: ॥ ૨૧ ॥

અર્થ—સુર, અસુર અને મનુષ્યોના પતિ (ઇન્દ્ર, ચક્રવ-ર્ત્યાદિક રૂપી મયૂરોને (ઉલ્લાસ કરવાને) નવીન મેઘ સમાન

અને કર્મરૂપી વૃક્ષને ઉખેડી નાંખવામાં ઐરાવત હસ્તિરૂપ શ્રી મલ્લિનાથની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨૧

જગન્મહામોહનિદ્રા-પ્રત્યૂષસમયોપમં ।
મુનિસુવ્રતનાથસ્ય, દેશનાવચનં સ્તુમઃ ॥ ૨૨ ॥

અર્થ—સર્વ જગત્‌ના લોકોની મોહનીય કર્મરૂપી નિદ્રાને દૂર કરવાને પ્રભાત કાળની ઉપમાવાળા શ્રી મુનિસુવ્રતનાથના દેશનાના વચનની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૨૨

લુઠંતો નમતાં મૂર્દ્ધ્નિ, નિર્મલીકાર-કારણં । વારિપ્લવા ઇવ નમેઃ, પાંતુ પાદ-નખાંશવઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્થ—નમસ્કાર કરતા એવા પ્રાણીઓના મસ્તક ઉપર પડતાં અને જળના પ્રવાહની માફક નિર્મળ કરવાના કારણરૂપ શ્રી નમિનાથ ભગવાનના ચરણના નખના કિરણો તમારી રક્ષા કરો.

યદુવંશસમુદ્રેંદુઃ, કર્મકક્ષહુતાશનઃ । અરિષ્ટનેમિર્ભગવાન્, ભૂયાદ્વોઽરિષ્ટના-શનઃ ॥ ૨૪ ॥

અર્થ—યદુવંશરૂપી સમુદ્રમાં ચંદ્ર સમાન અને કર્મરૂપી (શુષ્ક) વનમાં અગ્નિ સમાન શ્રી અરિષ્ટનેમિ ભગવાન્ તમારા ઉપદ્રવને નાશ કરનારા થાઓ. ૨૪

કમઠે ધરણેન્દ્રે ચ, સ્વોચિતં કર્મ કુર્વ-
તિ । પ્રભુસ્તુલ્યમનોવૃત્તિઃ. પાર્શ્વનાથઃ
શ્રિયેઽસ્તુ વઃ ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—પોતપોતાને યોગ્ય કર્મ કરતા કમઠ અને ધરણેંદ્ર ઉપર જેમની મનોવૃત્તિ સરખી છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુ તમારી જ્ઞાન લક્ષ્મીને માટે થાઓ. ૨૫

શબ્દાર્થ.

શ્રીમતે—શ્રીમાન.
સનાથાય—સહિત.
મહાનંદસરઃ—મહા આનંદરૂપ સરોવરને.
અર્હતે—પૂજ્યને
અપિ—પણ.
કૃપામંથર—દયાવડે નમેલી છે.
ઈષદ્—જરા
ભદ્રં—કલ્યાણ હો.
નેત્રયોઃ—બે નેત્રોનું.
સેવિતઃ—સેવાયેલા.
શ્રીમાન—કૈવલ્ય લક્ષ્મીવાળા
ત્રાસવિરહિતઃ—ત્રાસ ભયથી રહિત.
વીરનાથાય—મહાવીરસ્વામીને.
અદ્ભુતશ્રિયા—આશ્ચર્યકારી લક્ષ્મી (ચોત્રીશ અતિશયરૂપ) વડે.
રાજમરાલાય—રાજહંસ સમાન.
કૃતાપરાધે—અપરાધી,
જને—મનુષ્ય ઉપર.
તારયોઃ—કીકીઓ જેની એવા.
બાષ્પાર્દ્રયોઃ—અશ્રુથી ભીંજાયેલાં.
શ્રી વીરજિન—શ્રી મહાવીરપ્રભુના.
વિજિતાન્યતેજાઃ વિશેષ પ્રકારે અન્યના તેજને જીતનારા.
વિમલઃ—નિર્મળ.
ત્રિભુવન—ત્રણભુવનમાં

---

૧ કમઠાસુરે જળ વગેરેનો ઉપદ્રવ કર્યો અને ધરણેન્દ્રે તે ઉપસર્ગ નિવારી પ્રભુની સેવા કરી. છતાં પ્રભુનો બન્ને ઉપર સમાન ભાવ હતો.

ચૂડામણિ:–મુકુટ સમાન.
વીરં–મહાવીર પરમાત્માને.
સંશ્રિતા:–આશ્રય કરીને રહેલા છે.
અભિહત:–હણાયો છે.
વીરાય–વીરપ્રભુને.
તીર્થં-તીર્થ.
પ્રવૃત્તં–પ્રવર્ત્યું છે.
વીરસ્ય–વીરનું
તપ:–તપ.
શ્રીધૃતિકીર્તિ–લક્ષ્મી, ધૈર્ય, કીર્તિ,
શ્રીવીર !–હે મહાવીરદેવ !
દિશ–આપો.
મહિત:–પૂજિત.
બુધા:–પંડિતો.
વીરેણ–વીરસ્વામીવડે.
સ્વકર્મનિચય:–પોતાનો કર્મસમૂહ.
વીરાત્–મહાવીર દેવથકી.
ઇદં–આ વર્તમાન.
અતુલં–તુલના ન થઇ શકે એવું.
ઘોરં–આકરૂં—કઠણ.
વીરે–મહાવીરમાં.
કાંતિનિચય:–કાંતિનો સમૂહ.
ભદ્રં–કલ્યાણને,

શ્રીમતે વીરનાથાય, સનાથાયાદ્ભુત-શ્રિયા । મહાનંદસરોરાજ-મરાલાયાર્હતે નમઃ ।। ૨૬ ।।

અર્થ—(ચોત્રીશ અતિશયરૂપ) અદ્ભુત લક્ષ્મીએ કરી સહિત, મહા આનંદરૂપ સરોવરને વિષે રાજહંસ સમાન અને પૂજ્ય (અરિહંત) એવા શ્રીમાન્ વીરસ્વામીને નમસ્કાર થાઓ. ૨૬

કૃતાપરાધેઽપિ જને, કૃપામંથરતાર-યોઃ । ઇષદ્બાષ્પાર્દ્રયોર્ભદ્રં, શ્રીવીરજિન-

---

૧ સંગમ નામના દેવે પ્રભુ ઉપર ઘણા ઉપસર્ગો કર્યા તોપણ પ્રભુ

નેત્રયોઃ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—અપરાધ કરનારા માણસ ઉપર પણ દયાવડે નમેલી કીકીઓવાળાં અને (તેવી દયાવડેજ) જરા અશ્રુથી ભીંજાયેલાં શ્રી વીરજિનનાં નેત્રોનું કલ્યાણ થાઓ. ૨૭

જયતિ વિજિતાન્યતેજાઃ સુરાસુરાધીશસેવિતઃ શ્રીમાન્ । વિમલસ્ત્રાસવિરહિતસ્ત્રિભુવનચૂડામણિર્ભગવાન્ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—વિશેષ પ્રકારે અન્યના તેજને જીતનારા, દેવ દાનવના સ્વામીવડે સેવાયેલા, કેવળજ્ઞાનરૂપ લક્ષ્મીવાળા, નિર્મળ, વિશેષ પ્રકારે ભયથી રહિત અને ત્રણ ભુવનમાં મુકુટ સમાન ભગવંત (વીરસ્વામી) જયવંતા વર્તે છે. ૨૮

વીરઃ સર્વસુરાસુરેન્દ્રમહિતો વીરં બુ-

ચલાયમાન થયા નહિ ત્યારે થાકીને તે સ્વસ્થાનકે જતો હતો તે વખતે પ્રભુ અત્યંત કરૂણાવાળા હોવાથી નેત્રમાં સહેજ અશ્રુ આવ્યા. તે એટલા માટે કે મારાથી આ જીવને કાંઈ પણ ઉપકાર થયો નહિ. પ્રભુને વાંદનાર અને ઉપસર્ગ કરનાર દરેકને પ્રભુના દર્શનથી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થતું હતું પણ સંગમ અભવ્ય હતો તેથી તેને પ્રાપ્ત થયું નહિ. એવા અપરાધિ ઉપર પણ કરૂણા ભાવ દર્શાવ્યો તે પ્રભુની અત્યંત કરૂણા સમજવી.

૧ ત્રિલોકચુડામણિ.

૨ આ શ્લોક વીર શબ્દને જુદી જુદી આઠ વિભક્તિઓ લગાડીને શ્રી મહાવીર દેવની સ્તુતિ કરેલ છે.

**ધાઃ સંશ્રિતાઃ વીરેણાભિહતઃ સ્વકર્મનિચ-
યો વીરાય નિત્યં નમઃ। વીરાત્તીર્થમિદં
પ્રવૃત્તમતુલં વીરસ્ય ઘોરં તપો, વીરે શ્રી
ધૃતિકીર્તિકાંતિનિચયઃ શ્રીવીર! ભદ્રં દિ-
શ ॥ ૨૯ ॥**

અર્થ—વીરભગવંત સર્વ દેવ દાનવના ઈંદ્રોવડે પૂજાયેલ છે, વીરસ્વામીને પંડિતો આશ્રય કરી રહેલા છે, વીરપ્રભુવડે પોતાનો કર્મ સમૂહ હણાયો છે, વીરસ્વામીને હંમેશ નમસ્કાર થાઓ; વીરસ્વામી થકી આ (વર્તમાન) તીર્થ પ્રવર્ત્યું છે, વીરસ્વામીનું તુલના ન થઇ શકે તેવું આકરું તપ છે, વીરસ્વામીને વિષે લક્ષ્મી, ધૈર્ય, કીર્તિ અને કાંતિનો સમૂહ છે. હે શ્રી વીર ! અમને કલ્યાણ આપો.

શબ્દાર્થ.

અવનિતલગતાનાં–પૃથ્વીતળને વિષે રહેલા.
વરભવનગતાનાં–શ્રેષ્ઠ (ભવનપત્યાદિ દેવના) ભવનને વિષે રહેલાં.
મનુજકૃતાનાં–મનુષ્યોએ કરેલાં.
જિનવરભવનાનાં–જિનેશ્વરના ચૈત્યો (પ્રતિમાઓ) ને.
નમામિ–હું નમું છું.
વેધસાં–જ્ઞાતાઓમાં.
કૃત્રિમાકૃત્રિમાનાં–આશાશ્વતાં અને શાશ્વતાં.
દિવ્યવૈમાનિકાનાં-દિવ્યવૈમાનિકોનાં
ઇહ–આ લોકમાં.
દેવરાજાર્ચિતાનાં–દેવના રાજાઓ [ઇંદ્રો] એ પૂજેલાં,
ભાવતઃ–ભાવથકી.
સર્વેષાં–સર્વ.
આદ્યં–પહેલા.

પરમેષ્ઠિનાં–પરમેષ્ઠીઓમાં
સર્વજ્ઞં–સર્વને જાણનારાને.
પ્રણિદ્દમહે–અમે ધ્યાન કરીએ છીએ.
ઉર્જિતમહાપાપ–ઘણામોટા પાપને.
પ્રદીપાનલો–પ્રકર્ષ બળવાને અ-ગ્નિસમાન.
અલંકારહારોપમઃ–અલંકારહારની ઉપમાવાળા.
નિર્ભેદ–ભેદવાને નાશકરવાને
ભવ્યાનાં–ભવ્યજનોને.
વાંછિતફલં–ઇચ્છિત ફલને.
ખ્યાતઃ–પ્રસિદ્ધ.
ગજપદઃ ગજપદ પર્વત.
રૈવતકઃ–ગિરિનાર.
પ્રસિદ્ધમહિમા–પ્રગટ મહિમાવાળો.
મંડપઃ–માંડવગઢ.
કનકાચલ–કનકાચલ પર્વત.
ચિત્રકૂટાદયઃ–ચિત્રકૂટ ચિતોડ વિગેરે.
ઋષભાદય–ઋષભદેવ વિગેરે.
વઃ–તમોને.
દેવાધિદેવં દેવના દેવ
શ્રીવીરં–મહાવીરસ્વામીને.
અનેકભવાર્જિત–અનેક ભવોમાં ઉ-પાર્જન કરેલાં.
સિદ્ધિવધૂ–મોક્ષલક્ષ્મીના.
વિશાલહૃદય–વિશાળ અંતઃકરણમાં
અષ્ટાદશદોષ–અઢાર દોષરૂપ
સિંધુરઘટા–હાથીના સમુદાયને.
પંચાનનઃ–કેસરીસિંહ.
વિદધાતુ–આપો.
વીતરાગ–રાગ દ્વેષરહિત.
અષ્ટાપદપર્વતઃ–અષ્ટાપદપર્વત,
સંમેતશૈલાભિધઃ–સંમેતશિખર નામનો પર્વત.
શત્રુંજયઃ–શત્રુંજય પર્વત.
વૈભારઃ–વૈભારગિરિ.
અર્બુદગિરિઃ–આબુપર્વત.
તત્ર–ત્યાં.
કુર્વન્તુ–કરો.
મંગલં–કલ્યાણને.

અવનિતલગતાનાં, કૃત્રિમાકૃત્રિમાનાં;
વરભવનગતાનાં, દિવ્યવૈમાનિકાનાં । ઈહ

---

૧ આ શ્લોકમાં શાશ્વતી અને અશાશ્વતી પ્રતિમાઓને નમસ્કાર કરવાવડે સ્થાપનાજિનને નમસ્કાર કરેલ છે.

મનુજકૃતાનાં, દેવરાજાર્ચિતાનાં; જિનવ-રભવનાનાં ભાવતોऽહં નમામિ ॥૩૦॥

અર્થ—પૃથ્વીતલને વિષે રહેલાં, અશાશ્વતાં અને શાશ્વતાં, શ્રેષ્ઠ (ભવનપત્યાદિના) ભવનને વિષે રહેલાં, દિવ્ય વૈમાનિકોનાં, આ લોકમાં મનુષ્યોએ કરેલાં અને ઇંદ્રોએ પૂજિત એવાં જિનેશ્વરના ચૈત્યો (પ્રતિમાઓ) ને ભાવથકી હું નમું છું. ૩૦

સર્વેષાં વેધસામાદ્ય–માદિમં પરમેષ્ઠિ-નામ્। દેવાધિદેવં સર્વજ્ઞં, શ્રીવીરં પ્રણિદ-દ્મહે ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—સર્વ જ્ઞાતાઓમાં પ્રથમ, (પંચ) પરમેષ્ઠિઓમાં પ્રથમ, દેવોના દેવ અને સર્વજ્ઞ એવા શ્રી મહાવીરસ્વામીનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ૩૧

[1]દેવોऽનેકભવાર્જિતોર્જિતમહાપાપપ્ર-દીપાનલો, દેવઃ સિદ્ધિવધૂવિશાલહૃદયાલંકા-રહારોપમઃ । દેવોऽષ્ટાદશદોષસિંધુરઘટા-

---

૧ આ શ્લોકવડે **ભાવજિનની** સ્તુતિ કરવામાં આવી છે, અને ૩ થી ૨૯ શ્લોકવડે **નામજિનની** સ્તુતિ કરવામાં આવી છે.

તત્ર ' જ્ઞાનચારે , આઠ અતિચાર ॥ × કાલે વિણએ બહુમાણે, ઉવહાણે તહ ય નિણ્હવણે । વંજણ અત્થ તદુભએ, અટ્ઠવિહો નાણમાયારો ॥ ૧ ॥ જ્ઞાન કાળ વેળાએ ભણ્યો ગુણ્યો નહીં, અકાળે ભણ્યો. વિનયહીન, બહુમાનહીન, યોગ ઉપધાનહીન, અનેરા કન્હે ભણી અનેરો ગુરૂ કહ્યો. દેવ ગુરૂ વાંદણે. પડિક્કમણે, સજ્ઝાય કરતાં, ભણતાં, ગુણતાં, કુડો અક્ષર કાને માત્રાએ અધિકો ઓછો ભણ્યો, સૂત્ર કુડું કહ્યુ. અર્થ કુડો કહ્યો. ¹તદુભય કુડાં કહ્યાં. ભણીને વિસાર્યાં. સાધુતણે ધર્મે કાજો અણઉદ્ધર્યે, ડાંડો અણપડિલેહે, ²વસતિ અણશોધે, ³અણપવેસે, અસજ્ઝાય, અણોજ્ઝાયમાંહે શ્રી દશવૈકાલિક પ્રમુખ સિદ્ધાંત ભણ્યો ગુણ્યો. શ્રાવકતણે ધર્મે થવિરાવલિ, પડિક્કમણાં, ઉપદેશમાલા પ્રમુખ સિદ્ધાંત ભણ્યો ગુણ્યો. કાળવેળા કાજો ⁴અણઉદ્ધર્યે પઢ્યો. જ્ઞાનોપગરણ. પાટી, પોથી, ઠવણી, કવલી, નોકારવાળી, સાપડા, સાપડી, ⁵દસ્તરી, ⁶વહી, ⁷ઓલિયા પ્રમુખ પ્રત્યે પગ લાગ્યો, થુંક

× આ ગાથાવડે જ્ઞાનાચારના આઠ આચારોના નામ કહેલા છે તેમાં જે પ્રમાદ તે અતિચાર. એ પ્રમાણે દર્શનાચાર અને ચારિત્રાચારની ગાથાઓ માટે પણ સમજવું. તેવીજ રીતે બીજા અતિચારોનું વર્ણન જે જે ગાથાઓમાં આવેલું છે તે ગાથાનું પ્રથમ પદ માત્ર મુકીને તે પછી તેનું વિશેષ વર્ણન સૂત્રકારે આપ્યું છે.

૧ સૂત્ર અને અર્થ. ૨ ઉપાશ્રય. ૩ યોગોદ્વહનાદિ ક્રિયાવડે સિદ્ધાંત ભણવામાં પ્રવેશ કર્યાવિના. ૪ કાઢયાવિના. ૫ દફતર. ૬ ચોપડો. ૭ લખવા કાગળના ટીંટા.

લાગ્યું, થું કે કરી અક્ષર માંજ્યો, [1]ઓશીસે ધર્યો. કને છતાં આહાર [2]નિહાર કીધો. જ્ઞાનદ્રવ્ય ભક્ષતાં ઉપેક્ષા કીધી. [3]પ્રજ્ઞાપરાધે [4]વિણાશ્યો, વિણસતો [5]ઉવેખ્યો. છતી શક્તિએ સાર સંભાળ ન કીધી. જ્ઞાનવંતપ્રત્યે દ્વેષ,મત્સર ચિંતવ્યો. અવજ્ઞા આશાતના કીધી; કોઈ પ્રત્યે ભણતાં ગણતાં અંતરાય કીધો. આપણા જાણપણાતણો ગર્વ ચિંતવ્યો. મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન, એ પંચવિધ જ્ઞાનતણી અસદ્દહણા કીધી. કોઇ તોતડો બોબડો [6]હસ્યો, વિતકર્યો, [7]અન્યથા પ્રરૂપણા કીધી ।। જ્ઞાનાચાર વિષઇઓ અનેરો જે અતિચાર પક્ષ દિવસ૦ ।। ૧ ।।

દર્શનાચારે આઠ અતિચાર ।। નિસ્સંકિય નિક્કંખિય, નિવ્વિતિગિચ્છા અમૂઢદિઠ્ઠી અ । ઉવવૂહ થિરીકરણે, વચ્છલ્લ પભાવણે અઠ્ઠ ।। ૧ ।। દેવ ગુરૂ ધર્મતણે વિષેનિઃશંકપણું ન કીધું તથા એકાંત નિશ્ચય ન કીધો, ધર્મ સંબંધીયા ફલતણે વિષે નિઃસંદેહ બુદ્ધિ ધરી નહીં. સાધુસાધ્વીનાં મલ મલિન ગાત્ર દેખી દુગંછા નિપજાવી. કુચારિત્રીયા દેખી ચારિત્રીયા ઉપર અભાવ હુઓ. મિથ્યાત્વીતણી પૂજા પ્રભાવના દેખી મૂઢદૃષ્ટિપણું કીધું. તથા સંઘમાંહે ગુણવંતતણી

---

૧ ઓશિકે. ૨ ઝાડો. ૩ ઓછી સમજને લીધે. ૪ નાશ કર્યો. ૫ ઉપેક્ષા કરી. ૬ મશ્કરીમાં હસ્યા. ૭ સૂત્ર વિરૂદ્ધ.

[1]અનુપબૃંહણા કીધી. [2]અસ્થિરીકરણ, અવાત્સલ્ય, અપ્રીતિ, અભક્તિ નિપજાવી. અબહુમાન કીધું. તથા દેવદ્રવ્ય, ગુરૂદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણદ્રવ્ય, ભક્ષિત ઉપેક્ષિત પ્રજ્ઞાપરાધે વિણાશ્યા વિણસતા ઉવેખ્યા, છતી શક્તિએ સાર સંભાળ ન કીધી. તથા સાધર્મિક સાથે કલહ કર્મબંધ કીધો. અધોતી, અષ્ટપડ મુખકોશ પાખે દેવપૂજા કીધી. [3]બિંબપ્રત્યે વાસકુંપી, ધુપધાણું, કળશતણો ઠબકો લાગ્યો. બિંબ હાથથકી પાડ્યું. ઉસાસનિઃસાસ લાગ્યો. દેહરે, ઉપાશ્રયે, મલશ્લેષ્માદિક લોહ્યું. દેહરામાંહે હાસ્ય, ખેલ. [4]કેલી, કુતૂહલ, આહાર નિહાર કીધાં. પાન, સોપારી, [5]નિવેદીઆં ખાધાં. [6]ઠવણાયરિય હાથથકી પાડ્યા. પડિલેહવા વિસાર્યા. જિનભવને ચોરાશી આશાતના, ગુરૂ ગુરૂણી પ્રત્યે તેત્રીશ આશાતના કીધી હોય. ગુરૂવચન તહત્તિ કરી [7]પડિવજ્યું નહીં ॥ દર્શનાચાર વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ ॥૨॥

ચારિત્રાચારે આઠ અતિચાર ॥ પણિહાણજોગજુત્તો, પંચહિં સમઇહિંતીહિં ગુત્તીહિં । એસ ચરિત્તાયારો, અટ્ઠવિહો હોઇ નાયવ્વો ॥ ૧ ॥ [8]ઈર્યાસમિતિ તે અણજોએ હિંડ્યા ભાષાસમિતિ તે સાવદ્ય વચન બોલ્યા. એષણા સમિતિ

૧ ગુણની પ્રશંસા ન કરવી તે. ૨ સમ્યક્ત્વથી પડતાંને સ્થિર નહિ કરવા તે. ૩ જિન પ્રતિમાને. ૪ રમત. ૫ નૈવેદ્ય. ૬ સ્થાપનાચાર્ય. ૭ અંગીકાર કર્યું. ૮ અહીં ઇરિયાસમિતિ એટલે ઇરિયાસમિતિ સંબંધી અતિચાર એમ સમજવાનું છે કેમકે ગાથામાં આચારના નામ આપ્યાં છે.

તે [1]તૃણ, [2]ડગલ, અન્ન પાણી અસુઝતું લીધું. આદાનભંડ-મત્તનિક્ખેવણા સમિતિ તે આસન, શયન, ઉપકરણ, માતરૂં પ્રમુખ અણપુંજી જીવાકુલ ભૂમિકાએ મુક્યું લીધું. પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ તે મલ મૂત્ર [3]શ્લેષ્માદિક અણપુંજી જીવાકુલ[4] ભૂમિકાએ પરઠવ્યું. મનોગુપ્તિ–મનમાં આર્ત્ત રૌદ્ર-ધ્યાન ધ્યાયાં. વચનગુપ્તિ [5]સાવદ્ય વચન બોલ્યાં. કાયાગુપ્તિ-શરીર અણપડિલેહ્યું હલાવ્યું; અણપુંજે બેઠા. એ અષ્ટપ્રવચન માતા સાધુતણે ધર્મે સદૈવ અને શ્રાવકતણે ધર્મે સામાયિક પોસહ લીધે, રૂડીપેરે પાળ્યાં નહીં, ખંડણા વિરાધના હુઈ॥ ચારિત્રાચાર વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહી સૂક્ષ્મ બાદર જાણતાં અજાણતાં હુઓ હોય, તે સવિ હું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં ॥ ૩ ॥

*વિશેષતઃ શ્રાવકતણે ધર્મે શ્રી [1]સમ્યક્ત્વમૂલ બાર વ્રત,

તે પ્રમાણે અહીં પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિનાં નામ અનુક્રમે આપીને તેના અતિચારની સમજ આપી છે. અહિં અતિચારનો વિષય ચાલે છે માટે ભાષાસમિતિ આદિ દરેક ઠેકાણે એ મતલબ સમજવી, [1] ઘાસ [2] અચિત્ત માટીનાં ઢેફાં. [3] બડખો, લીંટ. [4] ઘણા જીવ જંતુવાળી. [5] પાપવાળાં. * પાંચ આચારો પૈકી જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર અને ચારિત્રાચાર એ ત્રણ અતિચારની વાત સાધુ અને શ્રાવક બંનેને એક સરખી રીતે સામાન્યે લાગુ પડતી હોવાથી ઉક્ત ત્રણ આચારના અતિચારોનું વર્ણન પ્રથમ સામાન્ય આપ્યું, હવે અહીંથી શ્રાવક યોગ્ય અતિચારનું વર્ણન કરે છે તેથી વિશેષતઃ કહ્યું.

[1] જીવાદિ નવતત્ત્વના યથાર્થ રહસ્યનું શ્રદ્ધાન–પ્રતીતિ.

सम्यक्त्वतणा पांच अतिचार ॥ संकाकंखविगिच्छा० ॥ शंका—श्री अरिहंततणा बळ, अतिशय, ज्ञानलक्ष्मी, गांभीर्यादिक गुण शाश्वती प्रतिमा; चारित्रीयानां चारित्र, श्री जिन वचनतणो संदेह कीधो ॥ आकांक्षा—ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर, क्षेत्रपाल, [2]गोगो, आसपाल, [3]पादरदेवता, गोत्रदेवता, ग्रहपूजा, [4]विनायक, हनुमंत, सुग्रीव, वाली, नाह इत्येवमादिक देश, नगर, ग्राम, गोत्र, नगरी, जूजूआ[5] देव, देहेरांना प्रभाव देखी रोग आतंक कष्ट आव्ये इहलोक परलोकार्थे पूज्या मान्या. सिद्ध विनायक जीराउलाने[6] मान्युं, इछ्युं. बौद्ध सांख्यादिक संन्यासी, [7]भरडा, भगत, [8]लिंगिया, जोगीया, जोगी, [9]दरवेश, अनेरा दर्शनीयातणो कष्ट, मंत्र, चमत्कार देखी परमार्थ जाण्या विना भूलाव्या,[10] मोह्या. कुशास्त्र शीख्यां, सांभल्यां. श्राद्ध, [11]संवच्छरी, होलि, बलेव, माहिपूनम अजापडवो, प्रेतबीज, गोरीत्रीज, विनायक चोथ, नागपांचमी, झिलणाछठ्ठी, शीलसातमी, ध्रुवआठमी, नौली नौमी, अहवा दशमी, व्रतअग्यारशी, वच्छबारशी, धनतेरशी, अनंतचउदशी, अमावास्या, आदित्यवार, उत्तरायण, नैवेद्य कीधां, नवोदक, याग, भोग, उतारणा कीधां, कराव्यां,

२ नागदेव—सर्प. ३ गामनी देवी. ४ गणेश, ५ जूदां जूदां, ६ अन्यमति देव विशेष ७ ब्राह्मण. ८ वेषधारी. ९ फकीर. १० भोळवाणा. ११ मरी गयेला पाछळ तेनी मरण तिथि संबंधी भोजन अगर ज्ञातिभोजन करावे छे ते.

અનુમોદ્યાં. પિપલે પાણી ઘાલ્યાં, વલાવ્યાં, ઘર, બાહિર, ક્ષેત્ર. ખલે, કૂવે, તલાવે, નદીએ, દ્રહે, વાવિએ, સમુદ્રે, કુંડે, પુણ્યહેતુ સ્નાન કીધાં, કરાવ્યાં, અનુમોદ્યાં. દાન દીધાં. ગ્રહણ, શનિશ્ચર, માહમાસે, નવરાત્રી, ન્હાયાં. અજાણના થાપ્યાં[1] અનેરાઈ વ્રત વ્રતોલાં કીધાં, કરાવ્યાં ॥ વિતિગિચ્છા ધર્મ સંબંધીઆ ફલતણે વિષે સંદેહ કીધો. જિન અરિહંત ધર્મના આગર, વિશ્વોપકાર સાગર, મોક્ષમાર્ગના દાતાર, ઇસ્યા ગુણ ભણી ન માન્યા, ન પૂજ્યા. મહાસતી.[2] મહાત્માની[3] ઇહલોક પરલોક સંબંધીયા ભોગ વાંચ્છિત[4] પૂજા કીધી. રોગ, આતંક, કષ્ટ આવ્યે ખીણ[5] વચન ભોગ માન્યા. મહાત્માના ભાત પાણી, મલ શોભા તણી નિંદા કીધી. કુચારિત્રિયા દેખી ચારિત્રિયા ઉપર કુભાવ હુઓ. મિથ્યાત્વીતણી પૂજા પ્રભાવના દેખી પ્રશંસા કીધી. પ્રીતિ માંડી, દાક્ષિણ્ય લગે તેહનો ધર્મ માન્યો, કીધો ॥ શ્રી સમ્યક્ત્વ વિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ૦

પહેલે સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરમણ વ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ વહબંધછવિચ્છેએ૦ દ્વિપદ ચતુષ્પદ પ્રત્યે રીસવશે ગાઢો ઘાવ ઘાલ્યો,[6] ગાઢે બંધને બાંધ્યો. અધિક ભાર ઘાલ્યો. નિર્લાં-

---

૧ અજાણ માણસોએ સ્થાપેલા એવા ૨ સાધ્વી. ૩ સાધુ મુનિરાજ- ૪ ભોગપ્રાપ્ત્યર્થે. ૫ દીન. ૬ ગાઢો—આકરો, ઘાવ—પ્રહાર, ઘાલ્યો—કર્યો, સખ્ત માર માર્યો.

છન[1] કર્મ કીધાં. ચારાપાણીતણી વેલાએ સારસંભાલ ન કીધી. લેહેણે દેહેણે કિણહિ પ્રત્યે લંઘાવ્યો, તેણે ભૂખે આપણે જમ્યા. કન્હે રહી મરાવ્યો. બંધીખાને વલાવ્યો. સલ્યાં ધાન્ય તાવડે[2] નાખ્યાં, દલાવ્યાં, ભરડાવ્યાં, શોધી ન વાવર્યાં. ઈંધણ, છાણાં અણશોધ્યાં બાલ્યાં. તેમાંહિ સાપ, વિંછી, ખજૂરા, સરવલા, માંકડ, જૂઆ, ગિંગોડા, [3]સાહતાં મુઆ, દુહવ્યા. રૂડે સ્થાનકે ન મૂક્યા. કીડિ મંકોડિનાં ઈંડાં વિછોહ્યાં. લીખ ફોડિ[4] ઉદેહી, કીડી, મંકોડિ, ઘીમેલ, કાતરા, ચૂડેલ, પતંગિયા, દેડકાં, અલસીયાં, ઈઅલ, કુંતાં, ડાંસ, મસા, બગતરા, માખી, તીડ પ્રમુખ જીવ વિણઠા માલા હલાવતાં ચલાવતાં પંખી, ચકલાં, કાગતણાં ઈંડાં ફોડ્યાં. અનેરા એકેંદ્રિયાદિક જીવ વિણાસ્યા, ચાંપ્યા, દુહવ્યા. કાંઈ હલાવતાં, ચલાવતાં, પાણી છાંટતાં અનેરા કાંઈ કામકાજ કરતાં [5]નિર્દ્ધંસપણું કીધું, જીવરક્ષા રૂડી ન કીધી, સંખારો સૂકવ્યો. રૂડું ગલણું ન કીધું. અણગલપાણી વાવર્યું રૂડી જયણા ન કીધી. અણગલ પાણીએ ઝીલ્યા.[6] લુગડાં ધોયાં. ખાટલા તાવડે[7] નાખ્યા, ઝાટક્યા. જીવાકુલ ભૂમિ લીંપી. વાશી ગાર રાખી. દલણે, ખાંડણે, લીંપણે, રૂડી જયણા ન કીધી. આઠમ ચઉદશના નિયમ ભાંગ્યા. ધૂણી કરાવી॥ પહેલે સ્થૂલપ્રાણા-

---

૧ નાક, કાન વિંધવા, ઘોડા બળદ ખાસી કરવા, ૨ તડકે. ૩ સાચવતાં-પકડતાં ૪ લીખના બે ટુકડા કર્યા. ૫ નિર્દયતા. ૬ ન્હાયા. ૭ તડકે.

તિપાતવિરમણવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષદિવસમાંહિ૦ ॥ ૧ ॥

બીજે સ્થૂલમૃષાવાદવિરમણવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ સહસારહસ્સદારે૦ ॥ સહસાત્કારે કુણહ પ્રત્યે અજુગતું આલ અભ્યાખ્યાન દીધું. સ્વદારા મંત્ર ભેદ કીધો. અનેરા કુણહનો મંત્ર, આલોચ્ય મર્મ પ્રકાશ્યો. કુણહને અનર્થ[1] પાડવા કુડી બુદ્ધિ દીધી. કૂડો લેખ લખ્યો. કૂડી સાખ ભરી. થાપણમોસો[2] કીધો. કન્યા, ગૌ, ઢોર, ભૂમિસંબંધિ લેહણે દેહણે વ્ય વસાયે વાદ વઢવાડ કરતાં મોટકું જુઠું બોલ્યા. હાથ પગ તણી ગાલી દિધી. કડકડા મોડ્યા. મર્મ વચન બોલ્યા ॥ બીજે સ્થુલમૃષાવાદવિરમણવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ૦ ॥ ૨ ॥

ત્રીજે સ્થૂલઅદત્તાદાનવિરમણવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ તેનાહડપ્પઓગે૦ ॥ ઘર બાહિર ખેત્ર, ખલે પરાઇ વસ્તુ અણમોકલી લીધી. વાવરી, ચોરાઈ વસ્તુ [3]વહોરી. ચોર ધાડ પ્રત્યે સંકેત કીધો. તેહને [4]સંબલ દીધું. તેહની વસ્તુ લીધી. વિરૂદ્ધ રાજ્યાતિક્રમ કીધો, નવા, પુરાણા. સરસ, વિરસ, સજીવ, નિર્જીવ વસ્તુના ભેલ સંભેલ કીધા. કૂડે કાટલે, તોલે, માને, માપે વહોર્યા. દાણચોરી કીધી. કુણહને લેખે [5]વ-

---

૧ કષ્ટમાં–નુકશાનીમાં. ૨ પોતાને ત્યાં મૂકેલ થાપણનો ઈનકાર કરવો. ૩ ખરીદ કરી. ૪ ભાતું. ૫ છેતર્યો.

-રાંસ્યો. સાટે લાંચ લીધી કૂડો કરહો કાઢ્યો. વિશ્વાસઘાત કીધો, પરવંચના કીધી. પાશંગ કૂડાં કીધાં. ડાંડી ચઢાવી. લહકે ત્રહકે કૂડાં કાટલાં, માન માપાં કીધાં. માતા, પિતા, પુત્ર, મિત્ર, [1]કલત્ર, [2]વંચી કુણહિને દીધું. જુદી ગાંઠ કીધી. થા-પણ ઓલવી. કુણહિને લેખે પલેખે ભૂલવ્યું. પડી વસ્તુ ઓ-લવી લીધી ॥ ત્રીજે સ્થૂલઅદત્તાદાનવિરમણવ્રતવિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસ૦ ॥ ૩ ॥

ચોથે સ્વદારાસંતોષ–પરસ્ત્રીગમનવિરમણવ્રતે પાંચ અ-તિચાર ॥ અપરિગ્ગહિયાઇત્તર૦ ॥ [3]અપરિગૃહીતાગમન, [4]ઇત્વરપરિગૃહીતાગમન કીધું. વિધવા, વેશ્યા, પરસ્ત્રી, કુ-લાંગના, સ્વદારાશોકતણે વિષે દૃષ્ટિ વિપર્યાસ કીધો. સરાગ વચન બોલ્યા આઠમ ચઉદસ અનેરી પર્વતિથિના નિયમ લઇ ભાંગ્યા. [5]ઘરઘરણાં કીધાં, કરાવ્યાં. વરવહુ વખાણ્યાં. કુવિકલ્પ ચિંતવ્યો. [6]અનંગક્રીડા કીધી. સ્ત્રીનાં અંગોપાંગ નિરખ્યાં. પરાયા વિવાહ જોડ્યા. ઢિંગલા ઢિંગલી પરણાવ્યા. કામભોગતણે વિષે તીવ્ર અભિલાષ કીધો. [7]અતિક્રમ, વ્ય-

---

૧ સ્રી. ૨ ઠગી. ૩ વેશ્યાગમન. ૪ થોડા કાળ માટે રાખેલી સ્રી સાથે ગમન, ૫ નાતરૂં–પુનર્લગ્ન. ૬ વ્યવહાર વિરૂદ્ધ અંગોવડે કામક્રીડા ક-રવી. ૭ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર અને અનાચાર; આ ચારે દોષ એક એકથી ચઢીયાતા છે, તેનું દ્રષ્ટાંત આ પ્રમાણે–જેમ કોઇને રાત્રિભોજનનું પચ્ચખાણ છે, તે માણસને રાત્રિએ ખાવાની ઇચ્છા થાય તે અતિક્રમ, ખા-વાનું લેવા જવાનો પ્રયત્ન તે વ્યતિક્રમ, ખાવાનું હાથમાં લીધું ત્યાં અતિચાર અને ખાધું એટલે અનાચાર

તિક્રમ, અતિચાર, અનાચાર સુહણે સ્વપ્નાંતરે હુઆ. કુસ્વપ્ન લાધ્યાં. નટ, વિટ, સ્ત્રીશું હાંસું કીધું ॥ ચોથે સ્વદારા સંતોષ વ્રત વિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ૦ ॥ ૪ ॥

પાંચમે પરિગ્રહપરિમાણવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ ધણધન્ન ખિત્તવત્થૂ૦ ॥ ધન ધાન્ય, ક્ષેત્ર, [1]વાસ્તુ, રૂપ્ય, સુવર્ણ, [2]કુપ્ય [3]દ્વિપદ, [4]ચતુષ્પદ, એ નવવિધ પરિગ્રહ તણા નિયમ ઉપરાંત વૃદ્ધિ દેખી મૂર્છા લગે સંક્ષેપ ન કીધો. માતા, પિતા, પુત્ર. સ્ત્રીતણે લેખે કીધો. પરિગ્રહ પ્રમાણ લીધું નહીં. લેઈને પઢિઉં[5] નહીં. પઢવું વિસાર્યું. અલીધું મેલ્યું. નિયમ વિસાર્યા ॥ પાંચમે પરિગ્રહ પરિમાણવ્રત વિષયિઓ અનેરો જ કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ૦ ॥ ૫ ॥

છઠ્ઠે દિગ્પરિમાણવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ ગમણસ્સ ઉ પરિમાણે૦ ॥ ઊર્ધ્વદિશિ, અધોદિશિ, તિર્યગ્દિશિએ જવા આવવાતણા નિયમ લઈ ભાંગ્યા. [6]અનાભોગે વિસ્મૃત લગે અધિક ભૂમિ ગયા. [7]પાઠવણી આઘીપાછી મોકલી. વહાણ વ્યવસાય કીધો. વર્ષાકાલે [8]ગામતરૂં કીધું. ભૂમિકા એકગમા સંક્ષેપી, બીજીગમા વધારી ॥ છઠ્ઠે, દિગ્પરિમાણવ્રત વિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ૦ ॥ ૬ ॥

---

૧ ઘર વગેરે ઇમારત, ઘર વખરી. ૨ ત્રાંબુ પિતળ વગેરે ધાતુ
૩ દાસ, દાસી વગેરે બે પગવાળાં. ૪ ચાર પગવાળાં પશુ. ૫ સંભાર્યું.
૬ અજાણતાં. ૭ મોકલવાની ચીજ. ૮ બીજે ગામ જવું તે,

સાતમે ભોગોપભોગવિરમણવ્રતે ભોજન આશ્રી પાંચ અતિચાર અને કર્મ હુંતી પંદર અતિચાર, એવં વીશ અતિચાર ॥ સચિત્તે પડિબદ્ધે૦ ॥ સચિત્ત નિયમ લીધે અધિક સચિત્ત લીધું ॥ અપક્વાહાર દુપક્વાહાર, તુચ્છૌષધિ તણું ભક્ષણ કીધું. ઓલા, ઉંબી, પોંક, પાપડી ખાધાં ॥ 'સચ્ચિત્ત-દવ્વવિગઇ-વાણહતંબોલવત્થકુસુમેસુ ॥ વાહણસયણવિલેવણ-બંભદિસિન્હાણભત્તેસુ ॥ ૧ ॥ એ ચઉદ નિયમ દિનગત, રાત્રિગત લીધાં નહીં. લઇને ભાંગ્યા. બાવીશ અભક્ષ્ય, બત્રીશ અનંતકાયમાંહિ આદુ, મૂળા, ગાજર, પિંડ, પિંડાલુ,

---

૧ આ ગાથાવડે ચૌદ નિયમો વર્ણવ્યા છે તે આ પ્રમાણે—૧ સચિત્ત, ૨ દ્રવ્ય (ખાવાના પદાર્થ). ૩ વિગઇ (ઘીંઃ, તેલ, ગોળ, દહીં, દુધ અને કડા (વિગઈ), ૪ વાણહ (જોડા), ૫ તંબોલ (મુખવાસ તરીકે વપરાતા પદાર્થ), ૬ વસ્ત્ર, ૭ કુસુમ (સુંઘવાના પદાર્થ), ૮ વાહન (ઘોડા, ગાડી, રેલ્વે, વહાન, ઉંટ વગેરે), ૯ શયન (પાટ, પાટલા, પથારી વગેરે), ૧૦ વિલેપન (શરીરે ચોપડવાના સુગંધિ પદાર્થ), ૧૧ બ્રહ્મચર્ય. ૧૨ દિશા (ચાર દિશા, ચાર વિદિશા, ઉર્ધ્વ અને અધો દિશા મળી ૧૦), ૧૩ સ્નાન (ન્હાવું) અને ૧૪ ભાત પાણી (ખાવા પીવાની વસ્તુ) એ ચૌદ પ્રકારે ભોગોપભોગ યોગ્ય વસ્તુની મર્યાદા રાખવી. આ પ્રમાણે મર્યાદા રાખવાથી તે ઉપરાંતની જે અવ્રતની શ્રેણી અપ્રત્યાખ્યાનીકી ક્રિયાને યોગે આવે છે તે બંધ થાય છે. જે વસ્તુનો કદિ ઉપભોગ કર્યો નથી અને કરવામાં આવતો નથી તેમ કરવાની ઇચ્છા પણ નથી તેનું પણ જ્યાં સુધી પ્રત્યાખ્યાન લેવામાં ન આવે ત્યાં સુધી આશ્રવની રાવી આવ્યે જાય છે. માટે દરેક શ્રાવકોએ આ ચૌદ નિયમની હકીકત ગુરૂગમથી સમજીને હરહમેશાં ધારવાની ટેવ પાડવી જેથી પરિણામે બહુ હિતકર્તા થશે.

કચુરો, સૂરણ [1]કુલિ આંબલી, ગલો, વાઘરડાં ખાધાં. વાશી કઠોલ, પોલી. રોટલી. ત્રણ દિવસનું [2]ઓદન લીધું. મધુ, મહુડા, માખણ, માટી, વેંગણ, પીલુ. પીચુ પંપોટા. વિષ, હિમ, કરહા, ઘોલવડાં. અજાણ્યાં ફલ. ટિંબરૂં. ગુંદા. મહોર, અથાણું, [3]આમ્બલબોર, કાચું મીઠું. તિલ, ખસખસ, કોઠિંબડાં ખાધાં. રાત્રિ ભોજન કીધાં. લગભગ વેળાએ વાળુ કીધું, દિવસ વિણઉગે શીરાવ્યા. તથા કર્મતઃ પન્નર કર્માદાન—[4]ઇંગાલકમ્મે. વણકમ્મે. સાડિકમ્મે, ભાડિકમ્મે. ફોડિકમ્મે, એ પાંચ કર્મ ॥ દંતવાણિજ્જે, લખવાણિજ્જે, રસવાણિજ્જે, કેસવાણિજ્જે વિસવાણિજ્જે. એ પાંચ વાણિજ્ય ॥ જંતપિલ્લણકમ્મે, નિલ્લંછણકમ્મે, દવગ્ગિદાવણયા, સરદ્રહતલાયસોસણયા, અસઇ પોસણયા, એ પાંચ સામાન્ય ॥ એ પાંચ કર્મ્મ. પાંચવાણિજ્ય પાંચ સામાન્ય એવં પન્નર કર્માદાન બહુસાવદ્ય મહારંભ, રાંગણ[5]લીહાલા[6] કરાવ્યા, ઇંટ નિભાડા પચાવ્યા. ધાણી, ચણા, પકૂવાન કરી વેચ્યા. વાશી માખણ તવાવ્યાં તિલ વોહોર્યા, ફાગણમાસ ઉપરાંત રાખ્યા. દલીદો કીધો. અંગીઠા કરાવ્યા. શ્વાન, બિલાડા, સૂડા. સાલહિ પોષ્યા. અનેરા જે કાંઈ બહુ સાવદ્ય ખરકર્માદિક સમા-

---

૧ કુણી—કુમળી—કાચી ૨ દહીં નાંખેલ ભાત. ૩ ખાટાં. ૪ આ પંદર કર્માદાનનો અર્થ વંદિત્તા માંહેની ઇંગાલિવણ૦ ઇત્યાદિ બે ગાથાના અર્થથી સમજી લેવો. ૫ રંગાવવાનું કામ. ૬ કોયલા.

ચર્યા. વાશી ગાર રાખી. લીંપણે, ગૂંપણે, મહારંભ કીધો. અણશોધ્યા ચૂલા સંધુકયા. ઘી, તેલ, ગોલ, છાશતણાં ભાજન ઉઘાડાં મુકયાં. તેમાંહિ માખી, કુંતિ, ઉંદર, ગીરોલી, પડી. કીડી ચડી, તેની જયણા ન કીધી ॥ સાતમે ભોગોપભોગ વિરમણવ્રતવિષયિઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસઆંહિ૦ ॥ ૭ ॥

આઠમે અનર્થદંડવિરમણવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ કંદપ્પે કુક્કુઇએ૦ ॥ કંદર્પલગે વિટચેષ્ટા, હાસ્ય, ખેલ, કુતુહલ કીધાં. પુરૂષ સ્ત્રીના હાવ ભાવ, રૂપ. શૃંગાર, વિષયરસ, વખાણ્યા. રાજકથા ભક્તકથા[1], દેશકથા, સ્ત્રીકથા કીધી. પરાઇ [2]તાંત કીધી, તથા પૈશુન્યપણું કીધું. આર્ત્તરૌદ્રધ્યાન ધ્યાયાં. ખાંડા, કટાર, કોશ કૂહાડા, રથ, ઉખલ[3], મુશલ[4], અગ્નિ, વરંટી, નિસાહે[5], દાતરડાં પ્રમુખ અધિકરણ મેલી[6] દાક્ષિણ્ય લગે માગ્યા આપ્યાં. પાપોપદેશ દીધો, અષ્ટમી ચતુર્દસીએ ખાંડવા દળવાતણા નિયમ ભાંગ્યા. મુખરપણા[7]લગે અસંબધ્ધ વાક્ય બોલ્યા. પ્રમાદાચરણ સેવ્યાં. અંઘોલે, નાહણે, દાતણે. પગ ધોઆણે, ખેલ[8] પાણિ તેલ છાંટયાં. ઝીલણે, ઝીલ્યા જુગટે રમ્યા, હિંચોલે હિંચ્યા, નાટક પ્રેક્ષણક[9] જોયાં. કણ, [10]કુવસ્તુ, ઢોર લેવરાવ્યાં. કર્કશ[11]વચન બોલ્યા. આક્રોશ કીધા.

---

* સળગાવ્યા. ૧ ભોજન આશ્રી કથા. ૨ વાત. ૩ ખાણીયો. ૪ સાંબેલું. ૫ દાળ વાટવાની છીપર. ૬ એકઠાં કરી. ૭ વાચાલપણાને લીધે. ૮ શ્લેષ્મ. ૯ ગમ્મત. ૧૦ હલકી વસ્તુ. ૧૧ આકરાં.

અબોલા લીધા કરકડા મોડયા. મચ્છર ધર્યો. સંભેડા[1] લગાડયા. શ્રાપ દીધા. ભેંસા, સાંઢ, હુડુ[2], કૂકડા, શ્વાનાદિક ઝુઝાર્યા ઝૂઝતાં જોયાં. ખાદિલગે અદેખાઈ ચિંતવી. માટી, મીઠું, કણ, કપાશીયા, કાજવિણ ચાંપ્યા, તે ઉપર બેઠા આલી[3] વનસ્પતિ ખુંદી. સૂઇ, શસ્ત્રાદિક નિપજાવ્યાં. ઘણી નિદ્રા કીધી. રાગ દ્વેષ લગે એકને ઋદ્ધિ પરિવાર વાંછી. એકને મૃત્યુ હાની વાંછી ॥ આઠમે અનર્થદંડવિરમણવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ૦ દિવસમાંહિ૦ ॥ ૮ ॥

નવમે સામાયિકવ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ તિવિહે દુપ્પણિહાણે૦ ॥ સામાયિક લીધે મને આહટ્ટ, દોહટ્ટ[4] ચિંતવ્યું. સાવદ્ય વચન બોલ્યાં. શરીર અણપડિલેહ્યું હલાવ્યું. છતી વેલાએ સામાયિક ન લીધું. સામાયિક લઇ ઉઘાડે મુખે બોલ્યા. ઉંઘ આવી. વાત વિકથા ઘરતણી ચિંતા કીધી. વીજ, દીવા તણી ઉજ્જેહિ[5] હુઇ, કણ, કપાશીયા, માટી, મીઠું, ખડી, ધાવડી, અરણેટો પાષાણ પ્રમુખ ચાંપ્યાં. પાણી, નીલ, ફુલ, સેવાલ, હરીયકાય, બીયકાય ઇત્યાદિક [6]આભડયાં સ્ત્રીતિર્યંચ તણા નિરંતર[7] પરંપર સંઘટ્ટ હુઆ. મુહપત્તિઓ[8] સંઘટ્ટી. સામાયિક અણપૂગ્યું પાર્યું, પારવું વિસાર્યું ॥ નવમે

---

૧ એક બીજાને સાચું જૂઠું સમજાવીને વઢ વાડ કરાવી. ૨ બોકડા. ૩ લીલી. ૪ આર્ત્ત, રૌદ્રધ્યાનમાં પ્રવર્ત્યા. ૫ અજવાળું શરીર ઉપર પડયું. ૬ સ્પર્શ્યા. ૭ અનંતર. ૮ સ્ત્રી પુરૂષનો મુહપત્તિવડે સંઘટ્ટ થશે.

સામાયિક વ્રત વિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષ દિવસ૦ ॥ ૯ ॥

દશમે દેશાવગાશિક વ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ આણવણે પેસવણે૦ ॥ આણવણપ્પઓગે, પેસવણપ્પઓગે, સદ્દાણુવાઈ, રૂવાણુવાઈ, બહિયાપુગ્ગલપક્ખેવે ॥ નિયમિત ભૂમિકામાંહિ બાહેરથી કાંઈ અણાવ્યું, આપણ કન્હે થકી બાહેર કાંઈ મોકલ્યું, અથવા રૂપ દેખાડી, કાંકરો નાંખી, સાદ કરી આપણપણું છતું જણાવ્યું ॥ દશમે દશાવગાશિક વ્રત વિષઇયો અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ૦ દિવસમાંહિ૦ ॥ ૧૦ ॥

અગ્યારમે પૌષધોપવાસ વ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ સંથારુચ્ચારવિહિ૦॥ અપ્પડિલેહિય દુપ્પડિલેહિય સજ્ઝાસંથારએ અપ્પડિલેહિય દુપ્પડિલેહિય ઉચ્ચાર પાસવણ ભૂમિ ॥ પોસહ લીધે સંથારા તણી ભૂમિ ન પુંજી. બાહિરલા [1]લહુડાં વડાં સ્થંડિલ દિવસે શોધ્યાં નહીં, પડીલેહ્યાં નહીં. માતરૂં અણપુંજ્યું હલાવ્યું, અણપુંજી ભૂમિકાએ પરઠવ્યું. પરઠવતાં "[2]અણુજાણહ. જસ્સગ્ગો" ન કહ્યો, પરઠવ્યા પુંઠે વાર ત્રણ "[3]વોસિરે વોસિરે" ન કહ્યો. પોસહશાલામાંહિ પેસતાં

---

૧ લઘુનીતિ–પેશાબ અને વડી નીતિ–ઝાડો તે બંનેની જગ્યા દિવસે જોઈ રાખી નહિ. ૨ જે અધિષ્ઠાયક દેવની આ જગ્યા હોય તે દેવ મને આ જગ્યા વાપરવાની આજ્ઞા આપો. ૩ પરઠવવા યોગ્ય પદાર્થનો ત્યાગ કરૂં છું.

'નિસિહી[1]" નિસરતાં 'આવસ્સહિ[2]' વાર ત્રણ ભણી નહીં પુઢવી, અપ, તેઉ, વાઉ, વનસ્પતિ. ત્રસકાય તણા સંઘટ્ટ, પરિતાપ, ઉપદ્રવ હુઆ. સંથારાપોરિસીતણો વિધિ ભણવો વિસર્યો. પોરિસીમાંહે[3] ઉંઘ્યા. અવિધે સંથારો પાથર્યો. પારણાદિકતણી ચિંતા કીધી. કાલવેલાએ દેવ ન વાંદ્યા. પડિક્કમણું ન કીધું. પોસહ અસૂરે લીધો, સવેરો પાર્યો. પર્વતિથે પોસહ લીધો નહિં ॥ અગ્યારમે પૌષધોપવાસવ્રત વિષઈઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ૦ ॥ ૧૧ ॥

બારમે અતિથિ સંવિભાગ વ્રતે પાંચ અતિચાર ॥ સચ્ચિત્તે નિક્ખિવણે૦ ॥ સચિત્ત વસ્તુ હેઠ ઉપર છતાં મહાત્મા મહાસતી પ્રત્યે અસઝતું[4] દાન દીધું. દેવાની બુદ્ધે અસૂઝતું ફેડી સૂઝતું કીધું, પરાયું ફેડી આપણું કીધું. અણદેવાની બુદ્ધે સૂઝતું ફેડી અસૂઝતું કીધું, આપણું ફેડી પરાયું કીધું. વોહોરવા વેલા ટલી[5] રહ્યા, અસુર[6] કરી મહાત્મા તેડ્યા. મચ્છર ધરી દાન દીધું ગુણવંત આવ્યે ભક્તિ ન સાચવી. છતી શકતે સ્વામીવાત્સલ્ય ન કીધું અનેરા ધર્મક્ષેત્ર[7] સીદાતા છતી શક્તિએ ઉદ્ધર્યા નહીં. દીન[8] ક્ષીણ[9] પ્રત્યે અનુ

---

૧ અન્યવ્યાપારનો ત્યાગ કરૂં છું. ૨ બીજી અવશ્ય કરવાની ક્રિયાઓ બાકી છે માટે બહાર નિકળું છું. ૩ રાત્રિને પહેલે પહોરે.

૪ અનેષણીય–સાધુને લઇ ન શકાય તેવું–અશુદ્ધ. ૫ બીજે કામે ગયા. ૬ ગોચરી કાળ વિત્યા પાછી. ૭ દુઃખી થતા. ૮ નિર્ધન. ૯ દુઃખી.

કંપાદાન ન દીધું ॥ બારમે અતિથિસંવિભાગવ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ૦ ॥ ૧૨ ॥

સંલેષણાતણા પાંચ અતિચાર ॥ ઇહલોએ પરલોએ૦॥ ઇહલોગાસંસપ્પઓગે, પરલોગાસંસપ્પઓગે, જીવિઆસંસપ્પઓગે; મરણાસંસપ્પઓગે, કામભોગાસંસપ્પઓગે॥ઇહલોકે ધર્મના પ્રભાવલગે રાજઋદ્ધિ, સુખ સૌભાગ્ય, પરિવાર વાંછ્યા પરલોકે દેવ, દેવેંદ્ર; વિદ્યાધર, ચક્રવર્તીતણ પદવી વાંછી. સુખ આવ્યે જીવિતવ્ય વાંછ્યું. દુઃખ આવ્યે મરણ વાંછ્યું. કામભોગતણી વાંછા કીધી ॥ 'સંલેષણા વ્રત વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહિ ॥ ૧૩ ॥

તપાચાર બાર ભેદ છ બાહ્ય. છ અભ્યંતર ॥ અણસણમૂણોયરિઆ ॥ અણસણ ભણી ઉપવાસ વિશેષ પર્વતિથે છતી શકિતએ કીધો નહીં. ઉણોદરીવ્રત તે કોલિયા પાંચ સાત ઉણા રહ્યા નહીં વૃત્તિસંક્ષેપ તે દ્રવ્ય ભણી સર્વ વસ્તુનો સંક્ષેપ કીધો નહીં. રસત્યાગ[2] તે વિગયત્યાગ ન કીધો. કાયક્લેશ લોચાદિક કષ્ટ કર્યાં નહીં. સંલીનતા અંગોપાંગ સંકોચી રાખ્યાં નહીં. પચ્ચખ્ખાણ ભાંગ્યાં. પાટલો ડગડગતો ફેડ્યો નહીં. ગંઠસી. પોરિસી, સાઢપોરિસી. પુરિમઢ્ઢ; એકાસણું; બેસણું નીવિ; આંબિલ પ્રમુખ પચ્ચખ્ખાણ

---

૧ અનશન. ૨ નિગ્ધ રસ (વિગય) ના ત્યાગ—લોલુપતાનો ત્યાગ.

પારવું વિસાર્યું. બેસતાં નવકાર ન ભણ્યો. ઉઠતાં પચ્ચખ્ખાણ કરવું વિસાર્યું. ગંઠસીઉં ભાંગ્યું. નીવિ. આંબિલ ઉપવાસાદિક તપ કરી કાચું પાણી પીધું. વમન હુઓ. બાહ્યતપ વિષઇઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ૦ ॥ ૧૪ ॥

અભ્યંતરતપ ॥ પાયચ્છિત્તં વિણઓ૦ ॥ મનશુદ્ધે ગુરૂ કન્હે આલોઅણ લીધી નહીં; ગુરૂદત્ત પ્રાયશ્ચિત્ત તપ લેખા શુદ્ધે પહુંચાડ્યા નહિં. દેવ, ગુરૂ, સંઘ, સાહમી પ્રત્યે વિનય સાચવ્યો નહીં. બાલ વૃદ્ધ; ગ્લાન, તપસ્વી પ્રમુખનું વૈયાવચ્ચ ન કીધું. વાંચના; પૃચ્છના, પરાવર્ત્તના, અનુપ્રેક્ષા. ધર્મકથા લક્ષણ પંચવિધ સ્વાધ્યાય ન કીધો. ધર્મધ્યાન શુક્લધ્યાન ન ધ્યાયાં. આર્ત્તધ્યાન રૌદ્રધ્યાન ધ્યાયાં. કર્મક્ષય નિમિત્તે લોગસ્સ દસ વીસનો કાઉસ્સગ્ગ ન કીધો ॥ અભ્યંતર તપ વિષયિઓ અનેરો જે કોઈ અતિચાર પક્ષદિવસમાંહિ૦ ॥ ૧૫ ॥

વીર્યાચારના ત્રણ અતિચાર ॥ અણિગૂહિઅબલવિરિઓ૦ ॥ પઢવે, ગુણવે, વિનય, વૈયાવચ્ચ, દેવપૂજા. સામાયિક, પોસહ. દાન, શીલ. તપ, ભાવનાદિક ધર્મકૃત્યને વિષે મન વચન કાયાતણું છતું [1]બલ, છતું [2]વીર્ય ગોપવ્યું. રૂડા પંચાંગ ખમાસણ ન દીધાં. વાંદણાતણા આવર્તવિધિ સાચ-

---

૧ ઇન્દ્રિયજન્ય શક્તિ. ૨ આત્મિક શક્તિ.

ક્યા નહીં. [1]અન્યચિત્ત નિરાદરપણે બેઠા. ઉતાવળું દેવવંદન, પડિક્કમણું કીધું ॥ વીર્યાચાર વિષયિઓ અનેરો જે કોઇ અતિચાર પક્ષ૦ ॥ ૧૬ ॥

[2]નાણાઇઅટ્ઠ પઇવય, સમસંલેહણ પણ પન્નર કમ્મેસુ ॥ બારસતપ વિરિઅતિગં, ચઉવ્વીસંસય અઇયારા ॥ પડિસિદ્ધાણં કરણે૦ ॥ પ્રતિષેધ અભક્ષ્ય, અનંતકાય, બહુબીજભક્ષણ, મહારંભપરિગ્રહાદિક કીધા. જીવાજીવાદિક સૂક્ષ્મ વિચાર સદ્દહ્યા નહીં. આપણી કુમતિ લગે ઉત્સૂત્ર પરૂપણા કીધી. તથા પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, રાગ, દ્વેષ, કલહ, અભ્યાખ્યાન, પૈશુન્ય, રતિઅરતિ, પરપરિવાદ, માયામૃષાવાદ, મિથ્યાત્વશલ્ય એ અઢાર પાપસ્થાન કીધાં, કરાવ્યાં, અનુમોદ્યાં હોય; દિનકૃત્ય, પ્રતિક્રમણ, વિનય, વૈયાવચ્ચ ન કીધાં અનેરું જે કાંઇ વીતરાગની આજ્ઞા વિરૂદ્ધ કીધું, કરાવ્યું, અનુમોદ્યું હોય ॥ એ *ચિહું પ્રકાર માંહે અનેરો જે કોઇ અતીચાર પક્ષ

---

1 શૂન્ય ચિત્તે. 2 જ્ઞાનાદિ આચાર (જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર અને ચારિત્રાચાર) ના આઠ આઠ, (એટલે ૨૪) પ્રત્યેક વ્રત (શ્રાવકના બાર વ્રત) સમ્યક્ત્વ અને સંલેખણાના પાંચ પાંચ (એટલે ૭૦) કર્માદાનના પંદર, તપના બાર અને વીર્યના ત્રણ એમ સર્વ મળી એકસો ચોવીશ અતિચાર શ્રાવક ધર્મના સમજવા.

* પ્રતિષેધ વસ્તુનું કરવું ૧, કરવા યોગ્ય અનુષ્ઠાનનું નહિ કરવું ૨, વીતરાગના વચનની અશ્રદ્ધા કરવી ૩ અને વિપરીત પ્રરૂપણા કરવી ૪ એ ચાર.

દિવસમાંહિ સૂક્ષ્મ, બાદર જાણતાં અજાણતાં હુઓ હોય તે સવિ હું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુકકડં ॥ ૧૭ ॥

[૧]એવંકારે શ્રાવકતણે ધર્મે શ્રી સમકિત મૂલ બાર વ્રત, એકસો ચોવીશ અતિચારમાંહિ અનેરો જે કોઇ અતિચાર [૨]પક્ષ દિવસમાંહિ સૂક્ષ્મ, બાદર જાણતાં અજાણતાં હુઓ હોય તે સવિ હું મને વચને કાયાએ કરી તસ્સ મિચ્છામિ દુકકડં.

ઇતિ શ્રી શ્રાવક પખ્ખી, ચોમાસી, સંવચ્છરી
અતિચાર સમાપ્ત.

---

૧ એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે. ૨ આ અતિચાર ચોમાસી અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણમાં પણ કહેવાય છે તેથી જ્યાં જ્યાં પક્ષ દિવસ છે ત્યાં ત્યા ચોમાસીમાં **ચોમાસી** દિવસ અને સંવચ્છરીમાં **સંવચ્છરી** દિવસ એમ કહેવું.

—❋❋❋❋❋—

દાયારં-દાતાર-આપનારને,
સમરામિ-સ્મરણ કરૂં છું.
નિવ્વાણી ગરૂડ-નિર્વાણીદેવી અને ગરૂડયક્ષે.
વિપ્પોસહિ-વિપ્રુડૌષધી લબ્ધિને,
સંતિસામિપાયાણં-શાંતિસ્વામી પૂજ્યને.
અસિવદુરિઅહરણાણં-ઉપદ્રવ અને પાપને હરનારાને,
ખેલોસહિમાઈ-શ્લેષ્મૌષધિ આદિ. અને લક્ષ્મીના.
ભત્તપાલગ-ભક્તનું પાલન કરનાર.
કયસેવં-કરી છે સેવા જેની એવાને.
ઓંસનમો-ઓંકારસહિત નમસ્કાર
પત્તાણં-પામેલાને.
ઝ્રોંસ્વાહામંતેણં-ઝ્રોંસ્વાહા મંત્રવડે.
સવ્વ-સર્વ-બધા.
ઓં-શોભાયમાન [નમસ્કાર.
સંતિ નમુક્કારો-શાંતિનાથને કરેલ
લદ્ધિપત્તાણં-લબ્ધિ પામેલાને.

આવેલા દેવકુલપાટક નગરને વિષે સંઘમાં અકસ્માત્ મરકીના ઉપદ્રવથી પીડિત લોકોને જોઈને અત્યન્ત કરૂણાવાળા અને ગુરૂના પ્રસાદથી પ્રાપ્ત કરી છે સદ્વિદ્યા જેણે એવા તે મહાત્માએ મરકીની ઉપશાંતિને માટે સૂરિમંત્રના આમ્નાયવાળું આ **શ્રી શાંતિનાથ** જિનનું સ્તોત્ર રચ્યું છે. એ સ્તોત્રના પઠન પાઠનથી અને સ્તોત્રમંત્રિત જળ છાંટવાથી ઉપદ્રવ શાંત થયો, ત્યારથી આ સ્તોત્ર શાંતિ નિમિત્તે ગણાય છે, આ સ્તોત્રની ૧૩ ગાથા ત્રણકાળ અગર ઉભયકાળ સ્મરણ કરવાથી દુષ્ટ ભૂત, પ્રેત, શાકિની વગેરેના ઉપદ્રવ અને રોગાદિ ભય ન થાય, મોટું પુન્ય થાય અને સુલભબોધિપણું થાય. વિશેષ મરકી અગર માંદગી વગેરે પ્રસંગે આ સ્તોત્રની ૧૩ ગાથા નવકાર અને ઉવસગ્ગહરંની પેઠે રૂડે પ્રકારે, સુવર્ણ જળવડે પવિત્ર થઈને દરેક ઘરે સાત વાર અથવા ત્રણ વાર ગણવી, અને ન આવડે તો સાંભળવી તેથી મરકી પ્રમુખ શાંત થાય. નિરંતર ઉભયકાળ પ્રતિક્રમણ પછી, પાક્ષિક ચોમાસી અને સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણ પછી કેટલાક સાત વાર અગર ત્રણ વાર ગણે છે, બીજા સાવધાનપણે સાંભળે છે તે સર્વને તે દિવસ, તે રાત્રી, તે પક્ષ, તે ચાતુમાસ અને તે વર્ષને વિષે ઉપદ્રવ થાય નહિં. આ સંબંધમાં વિશેષ હકીકત જાણવાની ઇચ્છાવાળાએ **ટીકા** જોવી.

સૌં હ્રીં–ઔઁ હ્રીઁ સહિત.
દેઇ–આપે છે.
સિરિં–દ્રવ્ય અને ભાવલક્ષ્મી.
તિહુઅણસામિણિ–ત્રણ ભુવનની સ્વામિની
ગહ–ગ્રહ. (નવ)
દિસિપાલ–દિકપાળ (દશ.)
સુરીંદા–દેવેંદ્રો.
રખ્ખંતુ–રક્ષણ કરો.
મમ–મુજને.
પન્નત્તી–પ્રજ્ઞપ્તિ દેવી.
વજ્જંકુસિ–વજ્રાંકુશી.
નરદત્તા–નરદત્તા–પુરૂષદત્તા.
મહકાલી–મહાકાળી.
તહ–તેમજ.
મહજાલા–મહાજ્વાલા.
વઇરૂટ્ટા–વૈરોટયા.
માણસિયા–માનસિકા.
દેવીઓ–દેવીઓ.
ગોમુહ–ગોમુખ.
તિમુહ-ત્રિમુખ.
તુંબરૂ–તુંબરૂ.
માયંગવિજયઅજિયા–માતંગ, વિજય અને અજિત.
સુરકુમારો–સુરકુમાર.
સવ્વોસહિપત્તાણં–સર્વૌષધિ લબ્ધિ પામેલાને.
વાણી–શ્રુત દેવી.
સિરિદેવી–લક્ષ્મીદેવી.
જખ્ખરાયગણિપિડિગા–યક્ષરાજ ગણિપિટક–દ્વાદશાંગીનો અધિષ્ઠાયક દેવ.
સયાવિ–સદાય.
જિણભત્તે–જિનેશ્વરના ભકતોને,
રોહિણી–રોહિણીદેવી.
વજ્જસિંખલા–વજ્રશૃંખલા.
ચક્કેસરિ–ચક્રેશ્વરી.
કાલિ–કાળી.
ગોરી–ગૌરી.
ગંધારી–ગાંધારી.
માણવી–માનવી,
અચ્છુત્તા–અછુપ્તા.
મહામાણસિયાઉ–મહામાનસિકા.
જખ્ખા–યક્ષો.
મહજખ્ખ–મહાયક્ષ.
જખ્ખેસ–યક્ષેશ.
કુસુમો–કુસુમ.
બંભો–બ્રહ્મ,
મણુઓ–મનુજ,

સંતિકરં સંતિજિણં, જગસરણં જયસિરીઇ દાયારં ॥ સમરામિ ભત્તપાલગ-નિવ્વાણીગરૂડકયસેવં ॥ ૧ ॥

અર્થ—શાંતિના કરનાર, જગત્‌ને શરણભૂત, જયલક્ષ્મી (જય અને લક્ષ્મી) ના આપનાર અને ભક્તજનોનું પાલન કરનાર નિર્વાણી દેવી અને ગરૂડ યક્ષે કરી છે સેવા જેની એવા શ્રી શાંતિનાથ જિનનું હું સ્મરણ કરૂં છું. ૧

ૐ સનમો [1]વિપ્પોસહિ-પત્તાણં સંતિસામિપાયાણં ॥ ઝ્રૌંસ્વાહામંતેણં, સવ્વાસિવદુરિઅહરણાણં ॥ ૨ ॥

અર્થ—વિપ્રુડૌષધિ લબ્ધિને પામેલા '[2]ઝ્રૌંસ્વાહા[3]' મંત્રવડે સર્વ ઉપદ્રવ અને પાપને હરનારા (અથવા ઝ્રૌં સ્વાહા મંત્રવડે યુક્ત અને સર્વ ઉપદ્રવ અને પાપને હરનારા) પૂજ્ય શાંતિનાથને ૐકાર પૂર્વક નમસ્કાર હો! ૨

---

૧ જેના વિષ્ટા અને મૂત્ર ઔષધી રૂપ છે અર્થાત્ જેના વિષ્ટા અને મૂત્ર સર્વ રોગને હરણ કરે છે એવી લબ્ધિવાળા.

૨ સૂરિમંત્રમાં કહેલ મંત્ર બીજ.

૩ " ૐ નમો વિપ્પોસહિપત્તાણં ઝ્રૌં સ્વાહા " એ પદનો જાપ કરવો.

ૐ સંતિનમુક્કારો, [1]ખેલોસહિમાઇ-લદ્ધિપત્તાણં ॥ સૌંહ્રીં નમો સવ્વો-સહિ-પત્તાણં ચ દેઇ સિરિં ॥ ૩ ॥

અર્થ—[2]શ્લેષ્મૌષધિ આદિ લબ્ધિને પામેલા શોભાયમાન શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર હો, વળી સર્વૌષધિ[3] લબ્ધિને પામેલા શાંતિનાથને ૐ હ્રીં સહિત નમસ્કાર હો, જે નમસ્કાર (ભવ્યોને) લક્ષ્મી આપે છે. અથવા ૐકાર સહિત શાંતિજિનને કરેલ નમસ્કાર શ્લેષ્મૌષધિ આદિ લબ્ધિ અને સર્વૌષધિ લબ્ધિ પામેલા સાધુઓને જ્ઞાન દર્શનાદિ (દ્રવ્ય અને ભાવ) લક્ષ્મી આપે છે. ૩

વાણીતિહુઅણસામિણિ-સિરિદેવીજ-ક્ખરાયગણિપિડગા ॥ ગહદિસિપાલસુ-રિંદા, સયાવિ રક્ખંતુ જિણભત્તે ॥ ૪ ॥

---

૧ જેનાં શ્લેષ્મ અને નાકનો મેલ ઔષધરૂપ છે એ વિગેરે લબ્ધિવાળા.

૨ “ ૐ હ્રીં નમો ખેલોસહિલદ્ધિપત્તાણં ” અને “ ૐ હ્રીં નમો સવ્વોસહિપત્તાણં” એ બે સૂરિમંત્ર છે, તેનો જાપ કરવાનો આમ્નાય ગુરૂગમ્ય સમજવો.

૩ જેનાં દાંત, નખ, કેશ અને રોમ વગેરે સર્વ અવયવો ઔષધરૂપ છે એવી લબ્ધિવાળા.

અર્થ—શ્રુતદેવી, ત્રણ ભુવનની [1]સ્વામિની, લક્ષ્મીદેવી અને [2]યક્ષરાજ ગણિપિટક, ગ્રહ, દિક્પાળ અને દેવેંદ્રો જિનના ભક્તોનું સદાય રક્ષણ કરો ! ૪

સોળ વિદ્યાદેવીઓ.

રક્ખંતુ (તુ) મમ રોહિણી, પન્નત્તી વજ્જસિંખલા ય સયા ॥ વજ્જંકુસિ ચક્કેસરી, નરદત્તા કાલિ મહાકાલી ॥ ૫ ॥

અર્થ—[3]રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી અને મહાકાળી, મારૂં અને ઉપલક્ષણથી બીજાઓનું પણ નિરંતર (સર્વ પ્રકારના ઉપદ્રવથી) રક્ષણ કરો ! ૫

---

૧ સૂરિમંત્ર પીઠપંચકની અધિષ્ઠાયિકા દેવી, તેનું ધ્યાન કરનારાને સહાય કરનારી.

૨ દ્વાદશાંગીનો અધિષ્ઠાયકદેવ, યક્ષો મધ્યે કાંતિવડે વિશેષ શોભે છે માટે તે યક્ષરાજ કહેવાય છે.

૩ પુણ્ય બીજને ઉત્પન્ન કરે તે **રોહિણી** પ્રકૃષ્ટ જ્ઞાન છે જેને વિષે તે **પ્રજ્ઞપ્તિ**, દુષ્ટને દમન કરવા માટે વજ્રની પેઠે દુર્ભેદ્ય શૃંખલા છે જેના હાથમાં તે **વજ્રશૃંખલા**, વજ્ર અને અંકુશ એ અસ્ત્ર જેના હાથમાં છે તે **વજ્રાંકુશી**, હાથમાં નિરંતર ચક્રને ધારણ કરનારી તે **ચક્રેશ્વરી**, મનુષ્યને વરદાન વગેરે દેનારાળી તે **નરદત્તા**, શ્યામ વર્ણવાળી અથવા શત્રુઓને વિષે કાળની ઉપમા છે જેને તે **કાળી**, ઘણા શ્યામ વર્ણવાળી અને શત્રુઓને મહાકાળ સદશ તે **મહાકાળી**, ગૌર (ઉજ્વલ) વર્ણવાળી તે

ગોરી તહ ગંધારી, મહજાલા માણવી અ વઇરૂટ્ટા ॥ અચ્છુત્તા માણુસિયા, મહ-માણુસિયાઉ દેવીઓ ॥ ૬ ॥

અર્થ—ગૌરી, ગાંધારી, મહાજવાલા, માનવી અને વૈરોટયા અચ્છુપ્તા, માનસિકા અને મહામાનસિંકા એ (સોળ) દેવીઓ (રક્ષણ કરો !) ૬

ચોવીશ તીર્થંકરના યક્ષો.

જક્ખા ગોમુહ મહજક્ખ, તિમુહ જ-ક્ખેસ તુંબરૂ કુસુમો ॥ માયંગવિજયઅ-જિયા, બંભો મણુઓ સુરકુમારો ॥ ૭ ॥

ગૌરી, ગાયના વાહનને ધારણ કરનારી તે **ગાંધારી,** સર્વ અસ્ત્રો (ફેંક-વાનાં હથીયાર) ની મ્હોટી જ્વાલા છે જેને તે **મહાજ્વાલા,** મનુષ્યની જનની (માતા) તુલ્ય તે **માનવી,** અન્યોઅન્ય વૈરની ઉપશાંતિ માટે આગમન છે જેનું તે **વૈરોટચા,** પાપનો સ્પર્શ નથી જેને તે **અચ્છુપ્તા,** ધ્યાન કરનારના મનને સાન્નિધ્ય કરવાવાળી તે **માનસિકા** અને ધ્યાન કરનારના મનને મહાસાન્નિધ્ય કરવાવાળી તે **મહામાનસિકા,** એ સોળ દેવીઓનું વિદ્યાપ્રધાનત્વ હોવાથી તે વિદ્યાદેવીઓ કહેવાય છે. એ દેવીઓને મંત્રપટ્ટમાં પોતપોતાને સ્થાનકે સ્થાપન કરીને તેનું ધ્યાન કરે તો તે ધ્યાન સુખને દેનાર થાય છે.

અર્થ—*યક્ષોના નામ કહે છે-ગોમુખ, મહાયક્ષ, ત્રિમુખ, યક્ષેશ તુંબરૂ, કુસુમ, માતંગ, વિજય, અજિત, બ્રહ્મ, મનુજ, સુરકુમાર. ૭

---

* આ સાતથી દશ ગાથામાં વર્ણવેલા વર્તમાન ચોવીશીના ચોવીશ તીર્થંકરોના યક્ષ અને યક્ષણીઓના વર્ણ, વાહન અને આકાર વગેરે અનુક્રમે આ પ્રમાણે જાણવા—

૧ **ગોમુખ** સોના જેવા વર્ણવાળો, ગજવાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણી બે ભૂજામાં વરદ તથા અક્ષમાળા અને ડાબી બે ભૂજામાં માતુલીંગ (બીજોરૂં) અને પાશ હોય છે ૨ **મહાયક્ષ** શ્યામવર્ણ, ચાર મુખ, ગજવાહન અને આઠ હાથવાળો છે. જમણા ચાર હાથમાં વરદ, મુદ્ગર, અક્ષસૂત્ર (નાની માળા) અને પાશ હોય છે. ૩ **ત્રિમુખ** ત્રણ નેત્ર ત્રણ મુખ, શ્યામવર્ણ, મયુરવાહન અને છ ભૂજાવાળો છે. જમણી ત્રણ ભૂજા નકુલ, ગદા અને અભય યુક્ત હોય અને ડાબી ત્રણ ભૂજા બીજોરૂં, નાગ અને અક્ષસૂત્ર યુક્ત હોય છે. ૪ **ઇશ્વર** શ્યામ કાંતિ, ગજવાહન અને ચાર ભૂજવાળો છે. જમણી ભૂજાઓમાં બીજોરૂં ને અક્ષસૂત્ર હોય અને ડાબી ભૂજાઓમાં નકુલ ને અંકુશ હોય. ૫ **તંબુરૂ** શ્વેતવર્ણ, ગરૂડવાહન, અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથ વરદ અને શકિતયુકત હોય અને ડાબા બે હાથ ગદા અને નાગપાશ યુક્ત હોય. ૬ **કુસુમ** નીલવર્ણ, કુરંગ (હિરણ) વાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે, જમણા બે હાથમાં ફળ અને અભય હોય છે અને ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અક્ષસૂત્ર હોય છે. ૭ **માતંગ** નીલવર્ણ, ગજવાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણી બે ભૂજાઓમાં બીલ્વ અને પાશ હોય ત્યારે ડાબી બે ભૂજાઓમાં નકુલ અને અંકુશ હોય. ૮ **વિજય** હરિતવર્ણ, ત્રણ લોચન, હંસવાહન અને બે ભૂજાવાળો છે. જમણા હાથમાં ચક્ર અને ડાબા હાથમાં મુદ્ગર હોય. ૯ **અજિત** શ્વેતવર્ણ, કૂર્મ-

શબ્દાર્થ.

છમ્મુહ-ષણ્મુખ. પયાલ-પાતાળ.
કિન્નર-કિન્નર. ગરૂલો-ગરૂડ.

વાહન, અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથ માતુલિંગ, અક્ષસૂત્ર યુક્ત હોય છે અને ડાબા હાથ નકુલ, કુંતકાલ યુક્ત હોય છે. ૧૦ **બ્રહ્મ** ચારમુખ, ત્રણ નેત્ર, શ્વેતવર્ણ, પદ્માસન અને આઠ ભૂજાવાળો છે. જમણા ચાર હાથમાં માતુલિંગ, મુદ્ગર, પાશ અને અભય હોય છે અને ડાબા ચાર હાથમાં નકુલ, ગદા, અંકુશ અને અક્ષસુત્ર હોય છે. **૧૧ મનુજ** અથવા ઇશ્વર શ્વેતવર્ણ, ત્રણ નેત્ર, વૃષભ વાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે જમણા બે હાથમાં માતુલિંગ અને ગદા હોય છે અને ડાબા બે હાથ નકુલ અને અક્ષસૂત્ર યુકત હોય છે. **૧૨ સુરકુમાર** શ્વેતવર્ણ, હંસવાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથ માતુલિંગ અને બાણયુકત અને ડાબા બે હાથ નકુલ અને ધનુષ્યયુકત હોય છે. ૧૩ **ષણ્મુખ** શ્વેતવર્ણ, શિખિ [મોર] વાહન અને બાર ભૂજાવાળો છે. જમણા છ હાથ ફલ, ચક્ર- બાણ, ખડ્ગ, પાશ અને અક્ષસૂત્રયુકત હોય અને ડાબા છ હાથ નકુલ, ચક્ર, ધનુ, ફલક અંકુશ અને અભય યુકત હોય છે. ૧૪ **પાતાલ** ત્રણ મુખ, રકતવર્ણ, મકરવાહન અને છ ભૂજાવાળો છે. જમણા ત્રણ હાથ પદ્મ, ખડ્ગ અને પાશયુકત હોય છે અને ડાબા ત્રણ હાથ નકુલ, ફલક અને અક્ષસૂત્ર યુકત હોય છે. ૧૫ **કિન્નર** ત્રણ મુખ, રકતવર્ણ, કૂર્મ (કાચબો) વાહન અને છ ભૂજાવાળો છે. જમણા ત્રણ હાથ બીજપૂરક, ગદા અને અભયયુકત હોય અને ડાબા ત્રણ હાથ નકુલ, પદ્મ અને અક્ષમાલા યુકત હોય. ૧૬ **ગરૂડ** વરાહવાહન, ક્રોડવદન, શ્યામવર્ણ અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથમાં બીજપૂરક ને પદ્મ અને ડાબા બે હાથ નકુલ ને અક્ષસૂત્ર યુકત હોય છે. **૧૭ ગંધર્વ** શ્યામવર્ણ, હંસવાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથ વરદ ને પાશયુકત હોય છે અને ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અંકુશ હોય છે. ૧૮ **યક્ષેન્દ્ર** છ મુખ, ત્રણ નેત્ર, શ્યામ વર્ણ, શંખ (અથવા

ગંધુવ્વ–ગંધર્વ.	જક્ખિંદો–યક્ષેંદ્ર.
કૂબ્બર–કૂબર.	વરૂણો–વરૂણ.
ભિઉડી–ભૃકુટી.	ગોમેહો–ગોમેધ.

મોર) વાહન અને બાર ભૂજાવાળો છે. તેના જમણા છ હાથ બીજપૂરક, બાણ, ખડ્ગ, મુદ્દગર, પાશ અને અભયુકત છે અને ડાબા છ હાથ નકુલ, ધનુ, ફલક, શૂલ, અંકુશ અને અક્ષસૂત્ર યુક્ત હોય છે. ૧૯ **કૂબ્બર–કુબેર** ચાર મુખ, ઇંદ્રાયુધ [નીલ] વર્ણ, ગજવાહન અને આઠ ભૂજાવાળો છે. તેના જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પરશુ, શૂલ, અને અભય હોય છે અને ડાબા ચાર હાથમાં બીજપૂરક, શકિત, મુદ્દગર અને અક્ષસૂત્ર હોય છે. ૨૦ **વરૂણ** ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, શ્વતવર્ણ, વૃષભવાહન, જટામુકટ ભૂષિત અને આઠ ભૂજાવાળો છે. તેના જમણા ચાર હાથમાં બીજપૂરક, ગદા, બાણ અને શકિત હોય છે અને ડાબા ચાર હાથમાં નકુલ, પદ્મ, ધનુ અને પરશુ હોય છે. ૨૧ **ભૃકુટી** ચાર મુખ, ત્રણ નેત્ર, સોના જેવો વર્ણ, વૃષભવાહન અને આઠ ભુજાવાળો છે. તેના જમણા ચાર હાથમાં બીજપૂરક, શકિત, મુદ્દગર અને અભય છે અને ડાબા ચાર હાથમાં નકુલ, પરશુ, વજ્ર અને અક્ષસૂત્ર છે. ૨૨ **ગોમેધ** ત્રણ મુખ. શ્યામ કાન્તિ, પુરૂષ વાહન અને છ ભૂજાવાળો છે. તેના જમણા ત્રણ હાથમાં માતુલિંગ, પરશુ અને ચક્ર છે અને ડાબા ત્રણ હાથમાં નકુલ, શૂલ અને શકિત છે. ૨૩ **પાર્શ્વ** અથવા **વામન** ગજમુખ, સર્પફણામંડિત મસ્તક, શ્યામવર્ણ, કૂર્મવાહન અને ચાર ભૂજાવાળો છે. જમણા બે હાથમાં બીજપૂરક ને સર્પ (અથવા માતુલિંગ ને ગદા) છે અને ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને સર્પ છે. ૨૪ **માતંગ** શ્યામવર્ણ, ગજવાહન અને બે ભૂજાવાળો છે. જમણા હાથમાં નકુલ અને ડાબા હાથમાં બીજપૂરક છે.

૧ **ચક્રેશ્વરી** અથવા **અપ્રતિચક્રા** સુવર્ણવર્ણા, ગરૂડવાહન અને આઠ ભૂજાવાળી છે. જમણી ચાર ભૂજામાં વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશ છે અને ડાબા ચાર હાથમાં ધનુષ્ય, વજ્ર, ચક્ર, અને અંકુશ છે. **અજિતા** ગૌરવર્ણ

પાસમાયંગા–પાર્શ્વ અને માતંગ.	**અજિયા**–અજિતા.
દુરિઆરિ–દુરિતારિ.	**અચ્ચુઅ**–અચ્ચુતા.
સંતા–શાંતા.	**જાલા**–જ્વાલા.

લોહાસનાધિ (ગૌ) ૩૯ અને ચાર હાથવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ છે અને ડાબા બે હાથમાં બીજપૂરક અને અંકુશ છે. ૩ **દુરિતારિ** ગૌરવર્ણ, મેષવાહન અને ચાર હાથવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર છે અને ડાબા બે હાથમાં ફલ અને અભય છે. ૪ **કાલી** શ્યામવર્ણ, પદ્માસન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ છે અને ડાબા બે હાથમાં નાગ અને અંકુશ છે. ૫ **મહાકાલી** સોના જેવો વર્ણ પદ્માસન, ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ છે અને ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અંકુશ છે. ૬ **અચ્યુતા** શ્યામવર્ણ, નરવાહન અને ચારભૂજાવાળી છે. દક્ષિણ બે હાથમાં વરદ અને બાણ છે અને ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને અભય (અથવા બીજોરૂં અને અંકુશ) છે. ૭ **શાંતા** સુવર્ણવર્ણ, ગજવાહન અને ચતુર્ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર છે અને ડાબા બે હાથમાં શૂલ અને અભય છે. ૮ **જ્વાલા–ભ્રકુટી** પીળોવર્ણ વરા[હ]લ વાહન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ અને મુદ્ગર છે. ડાબા બે હાથમાં ફલક અને પરશુ છે. **સુતારિકા** ગૌરવર્ણ, વૃષભ વાહન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર છે અને ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ છે. ૧૦ **અશોકા** નીલવર્ણ પદ્માસન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ (અથવા મુદ્ગર) છે અને ડાબા બે હાથમાં ફલક અને અંકુશ છે. ૧૧ **શ્રીવત્સા**–માનવી ગૌરવર્ણ સિંહવાહન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને મુદ્ગર છે અને ડાબા બે હાથમાં કલશ અને અંકુશ [અથવા પુષ્પ ને ગદા] છે. ૧૨ **પ્રવરા–ચંડા** શ્યામવર્ણ, અશ્વવાહન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને શકિત છે અને ડાબા બે

સુતારયાસોય–સુતારકા, અશોકા.
ચંડા–ચંડા.
પન્નઈત્તિ–પન્નગા એમ
સિરિવચ્છા–શ્રીવત્સા.
વિજયંકુસિ–વિજયા, અંકુશા.
નિવ્વાણિ–નિર્વાણી.

હાથમાં પુષ્પ અને ગદા છે. ૧૩ **વિજયા–વિદિતા** હસ્તિવર્ણ. પદ્માસન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં બાણ અને પાશ છે અને ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને નાગ છે. ૧૪ **અંકુશા** ગૌરવર્ણ પદ્માસન અને ચાર ભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ અને પાશ છે અને ડાબા બે હાથમાં ફલક અને અંકુશ છે. ૧૫ **પંન્નગા–કંદર્પા** ગૌરવર્ણ, મત્સ્ય વાહન અને ચારભૂજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં ઉત્પલ [કમળ] અને અંકુશ છે અને ડાબા બે હાથમાં પદ્મ અને અભય છે. ૧૬ **નિર્વાણી** સુવર્ણ કાંતિ પદ્માસન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને ઉત્પલ છે અને ડાબા બે હાથમાં કમંડલુ અને કમલ છે. ૧૭ **અચ્યુતા–બલા** સુવર્ણવર્ણ, મયૂર વાહન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં બીજપૂરક અને શૂલ અને ડાબા બે હાથમાં મુષંઢી (એક જાતનું શસ્ત્ર) અને પદ્મ છે. ૧૮ **ધારણી** નીલવર્ણ, પદ્માસન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં માતુલિંગ અને ઉત્પલ છે અને ડાબા બે હાથમાં પદ્મ અને અક્ષસૂત્ર છે. ૧૯ **વૈરોટયા** કૃષ્ણવર્ણ પદ્માસન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ ને અક્ષસૂત્ર અને ડાબા બે હાથમાં બીજપૂરક છે અને શકિત છે. ૨૦ **અચ્છુપ્તા–દત્તા** કનકવર્ણ, ભદ્રાસન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર અને ડાબા બે હાથમાં બીજપૂરક અને શૂલ છે. ૨૧ **ગાંધારી** શ્વેતવર્ણ હંસવાહન અને ચાર ભુજાવાળી છે, જમણા બે હાથમાં વરદ અને ખડ્ગ અને ડાબા હાથમાં બીજપૂરક અને કુંત (ભાલું) છે. ૨૨ **અંબા** કનકકાંતિ, સિંહવાહન અને ચાર ભુજાવાળી છે જમણા બે હાથમાં આમ્રલુંબી અને પાશ અને ડાબા બે હાથમાં ચક્ર અને અંકુશ છે. ૨૩ **પદ્માવતી** કનકવર્ણ, કુર્કુટસર્પ વાહન અને ચતુર્ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં પદ્મ

અચ્ચુઆ–અચ્યુતા.
વૈરુટ્ટછુત્ત–વૈરોટયા, અચ્છુપ્તા.
અંબ–અંબા.
સિદ્ધા–સિદ્ધા.
તિત્થરક્ખણરયા–તીર્થ રક્ષાંમાં તત્પર.
સુરાસુરી–દેવ દેવીઓ.
વંતર–વ્યંતર દેવ.
કુણંતુ–કરો.
અમ્હં–અમારૂં.
સુદ્દિટ્ઠિ–સમ્યગદૃષ્ટિ.
સંઘસ્સ–સંઘની.
સંતિજિણચંદો–શાંતિજિનચંદ્ર.
કરેઉ–કરો.
મુણિસુંદરસૂરિ–મુનિસુંદરસૂરિએ.
સંતિનાહ–શાંતિનાથની.
સમ્મદ્દિટ્ઠી–સમ્યગૃદૃષ્ટિ.
તિકાલં–ત્રણ કાળ.
ઉવદ્દરહિઓ–ઉપદ્રવે રહિત.
સુહસંપયં–સુખસંપદાને.
તવગચ્છ–તપોગચ્છરૂપ.
જુગવર–યુગપ્રધાન.
ધરણી–ધારણી.
ગંધારિ–ગાંધારિ.
પઉમાવઇ–પદ્માવતી.
ઇઅ–એ પ્રકારે.
અન્નેવિ–બીજા પણ.
ચઉહાવિ–ચારે પ્રકારના.
જોઇણિપમુહા–યોગિની પ્રમુખ
રક્ખં–રક્ષણ
એવં–એ પ્રકારે.
સુરગણસહિઓ–દેવ સમુદાયે સહિત [શાંતિજિન]
મજઝવિ–મારી પણ.
રક્ખં–રક્ષા.
થુઅમહિમા–સ્તવ્યો છે મહિમા જેનો એવા.
સરઇ–ચિંતવે.
જો–જે પુરૂપ
સ લહઇ–તે પામે છે.
પરમં–ઉત્કૃષ્ટ.
ગયણદિણયર–આકાશમાં સૂર્ય સમાન.

અને પાશ અને ડાબા હાથમાં ફલ અને અંકુશ છે. ૨૪ સિદ્ધાયિકા હરિતવર્ણ, સિંહવાહન અને ચાર ભુજાવાળી છે. જમણા બે હાથમાં પુસ્તક (પદ્મ) ને અભય (પાશ) અને ડાબા બે હાથમાં બીજપૂરક અને વીણા છે. આ ચોવીશ યક્ષ અને શાસનદેવીઓ શાસનના અધિષ્ઠાયક હોવાથી હમેશાં સ્મરણ કરવા યોગ્ય છે.

સૂરિસોમસુંદરગુરૂણં–શ્રી સોમ સુંદર ગુરૂના | સુપસાયલદ્ધ–જેના પ્રસાદવડે પ્રાપ્ત કરી છે.
ગણહરવિજ્જાસિદ્ધી–ગણધર વિદ્યાની સિદ્ધિ જેણે એવા. | ભણઇ–કહે છે. સીસો–શિષ્ય (મુનિસુંદર સુરિ).

છમ્મુહ પયાલ કિન્નર, ગુરૂલો ગંધવ્વ તહ ય જખ્ખિહા ॥ કૂબર વરૂણો ભિઉડી, ગોમેહો પાસમાયંગા ॥ ૮ ॥

અર્થ—ષણ્મુખ, પાતાળ, કિન્નર, ગરૂડ, ગંધર્વ તેમજ વળી યક્ષેન્દ્ર, કૂબર, વરૂણ, ભ્રૂકુટી, ગોમેધ, પાર્શ્વ અને માતંગ. ૮

ચોવીશ તીર્થંકરની શાસન દેવી.

દેવીઓ ચક્કેસરિ, અજિયા દુરિઆરિ કાલિ મહાકાલી ॥ અચ્ચુઅ સંતા જાલા, સુતારયાસોય સિરિવચ્છા ॥ ૯ ॥

અર્થ—દેવીઓના નામ કહે છે–ચક્રેશ્વરી, અજિતા, દુરિતારી, કાળી, મહાકાળી, અચ્યુતા, શાંતા, જ્વાલા, સુતારકા, અશોકા, શ્રીવત્સા. ૯

ચંડા વિજયંકુસિપન્નઇત્તિ નિવ્વાણિ અચ્ચુઆ ધરણી । વૈરૂટ્ટછુત્ત [દત્ત] ગંધારિ,

અંબ પઉમાવઇ સિદ્ધા ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—ચંડા, વિજયા, અંકુશા, પન્નગા, નિર્વાણી અચ્યુતા, ધારિણી, વૈરોટયા, અછુપ્તા (દત્તા), ગંધારી, અંબા, પદ્માવતી અને સિદ્ધા. ૧૦

ઇઅ તિત્થરક્ખણરયા, અન્નેવિ સુરાસુરી ય ચઉહાવિ ॥ વંતરજોઇણિપમુહા, કુણંતુ રક્ખં સયા અમ્હં ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—એ પ્રકારે તીર્થ (ચતુર્વિધ સંઘ) ની રક્ષામાં તત્પર પૂર્વોક્ત યક્ષ, યક્ષણીઓ અને બીજા પણ ચારે પ્રકારના દેવદેવીઓ, ૧વ્યંતર અને ૨યોગિની પ્રમુખ (આ સ્તોત્રનું સ્મરણ કરનારા અથવા શ્રી શાંતિનાથના ભકત એવા) અમારૂં નિરંતર રક્ષણ કરો ! ૧૧

એવં સુદિટ્ઠિસુરગણ-સહિઓ સંઘસ્સ સંતિજિણચંદો ॥ મજ્ઝવિ કરેઉ રક્ખં, મુણિસુંદરસૂરિથુઅમહિમા ॥ ૧૨ ॥

અર્થ—એ પ્રકારે સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ દેવ સમુદાયે સહિત અને મુનિમાંહે પ્રધાન શ્રુતકેવળી વગેરેએ અને પંડિતોએ (મુનિ

૧ ઘંટાકર્ણાદિ બાવન વીર અથવા માણિભદ્રાદિ ક્ષેત્રપાળ.
૨ ભદ્રકાળી પ્રમુખ ચોસઠ યોગિની.

સુંદર સૂરિએ) સ્તવ્યો છે મહિમા જેનો એવા શાંતિજિનચંદ્ર, સંઘની અને મારી પણ રક્ષા કરો ! ૧૨

ઇઅ સંતિનાહ સમ્મ-દ્દિટ્ઠી*રક્ખં સરઇ તિકાલં જો ॥ સવ્વોવદ્દવરહિઓ, સ લહઇ સુહસંપયં પરમં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—એ પ્રકારે જે સમ્યગ્ દૃષ્ટિ મનુષ્ય શાંતિનાથની રક્ષાને ત્રણે કાળ સ્મરણ કરે છે તે સર્વ ઉપદ્રવથી રહિત થયો છતો ઉત્કૃષ્ટ સુખ સંપદાને પામે છે. ૧૩

તવગચ્છગયણદિણયર-જુગવરસિરિ-સોમસુંદરગુરુણં ॥ સુપસાયલદ્ધગણહર-વિજ્જાસિદ્ધી ભણઇ સીસો ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—તપગચ્છરૂપ ગગનમાં સૂર્યસમાન યુગપ્રધાન શ્રી સોમસુંદરસૂરિ ગુરૂના રૂડા પ્રસાદવડે પ્રાપ્ત કરી છે ગણધર વિદ્યા સિદ્ધિ જેણે એવો શિષ્ય (મુનિસુંદરસૂરિ) ભણે છે—કહે છે. ૧૪

ઇતિ શ્રી સંતિકરસ્તવનમ્.

* અહીં સંતિનાહ અને રક્ખં'ની વચ્ચે સમ્મદિટ્ઠી આ પદનું વ્યવધાન પ્રાકૃત વ્યાકરણના નિયમથી છે.

૧ ગુરુનું નામ લેવાની લાલસાએ કેટલાએક આ ચૌદમી ગાથા ગણે છે, તેમાં કાંઇ વિરોધ નથી.

૪ ॥ અથ તિજયપહુત્ત* ॥

શબ્દાર્થ.

તિજયપહુત્ત–ત્રણજગતના સ્વામીપણાને.
મહાપાડિહેરજુત્તાણં–મહાપ્રતિહાર્યે સહિતના.
સરેમિ–સ્મરણ કરૂં છું.
પણવીસા–પચ્ચીશ.
પનરસ–પંદર.
જિણવરસમૂહો–જિનેશ્વરનો સમુદાય.
સયલદુરિઅં–બધાં પાપને
ભત્તિજુત્તાણં–ભક્તિવાનનાં.
પણયાલા–પીસ્તાળીશ.
તીસા–ત્રીશ.
જિણવરિંદા–જિનેશ્વરો.
સાઇણિ–શાકિનીના.
ઘોરુવસગ્ગં–ઘોર ઉપસર્ગને.
સત્તરિ–સિત્તેર.
સટ્ઠી–સાઠ.
જિણગણો–જિનનો સમુદાય.
વાહિજલજલણ–વ્યાધિ,પાણી,અગ્નિ,
અરિમહાભયં-શત્રુના મોટા ભયને.
પયાસય–પ્રકટ કરનાર.
અટ્ઠ–આઠ.
સમયક્ખિત્ત–કાળક્ષેત્રને વિષે.
ઠિઆણં–રહેલાના.
ચક્કં–સમૂહ અથવા યંત્રને.
અસીઆ–એંશી.
પન્નાસ–પચાસ.
નાસેઉ–નાશ કરો.
ભવિઆણં–ભવ્યજનોનાં.
વીસા–વીશ.
વિય–નિશ્ચયે–વળી.
પન્નત્તરી–પંચોતેર.
ગહભૂઅરક્ખ–ગ્રહ, ભુત, રાક્ષસ અને.
પણાસંતુ–પ્રકર્ષે નાશ કરો.
પણતીસા–પાંત્રીશ.
પંચેવ–પાંચ નિશ્ચયે.
એસો–એ.
હરિકરિચોર–વાઘ, હાથી, ચોર અને.

---

* આ સ્તોત્રમાં એકસો સિત્તેર જિનની સ્તુતિ હોવાથી "**સત્તરિસયં થુત્તં**" એ નામ પણ આ સ્તોત્રનું છે. શ્રી **માનદેવ** સૂરિએ કોઇ વખતે શ્રી સંઘમાં વ્યંતરે કરેલ ઉપસર્ગ નિવારવા અર્થે આ સ્તોત્ર રચ્યું છે. એવો સંપ્રદાય છે.

હરઉ–હરણ કરો.	પણપન્ના–પંચાવન.
દસેવ દશ નિશ્ચયે.	પન્નટ્ઠી–પાંસઠ.
તહેય–તેમજ.	ચેવ–નિશ્ચયે.
ચાલીસા–ચાળીસ.	રખ્ખંતુ–રક્ષણ કરો.
મે–મારા.	સરીરં–શરીરને.
દેવાસુરપણમિઆ–દેવ અને દાનવે નમસ્કાર કરાયેલા.	સિદ્ધા–સિદ્ધ થયેલા.
	હરહું હઃ–મંત્રબીજાક્ષરો છે.
સરસું સઃ–મંત્રબીજાક્ષરો છે.	આલિહિય–લખ્યું છે.
નામગબ્ભં–સાધકનું નામ જેના મધ્યમાં એવો.	ચક્કં–યંત્ર.
	કિર–નિશ્ચયે.
સવ્વઓભદ્દં–સર્વતોભદ્ર.	રોહિણિ–રોહિણી.
પન્નત્તિ–પ્રજ્ઞપ્તિ.	વજ્જસિંખલા–વજ્રશૃંખલાઃ
વજ્જઅંકુસિઆ–વજ્રાંકુશા.	ચક્કેસરિ–ચક્રેસરિ.
નરદત્તા–નરદત્તા.	કાલિ–કાળી.
મહાકાલિ–મહાકાલી.	ગોરી–ગૌરી.

તિજયપહુત્તપયાસય–અટ્ઠમહાપાડિહેરજુત્તાણં ॥ સમયક્ખિત્તઠિઆણં, સરેમિ ચક્કં જિણિંદાણં ॥ ૧ ॥

અર્થ—ત્રણ ભુવનની ઠકુરાઇ પ્રકટ કરનારા આઠ મહા પ્રાતિહાર્યયુક્ત અને કાળક્ષેત્ર (અઢી દ્વીપ)માં વર્તતા જિનેંદ્રોના વૃંદ (૧યંત્ર) ને સ્મરણ કરૂં છું.

૧ જ્યાં રાત્રિ દિવસરૂપ કાળની પ્રધાનતા છે એવા કાળક્ષેત્ર, એટલે

પણુવીસાય અસીઆ, પનરસ પન્નાસ જિણવરસમૂહો ॥ નાસેઉ સયલદુરિઅં, ભવિઆણં ભત્તિજુત્તાણં ॥ ૨ ॥

અઢી દ્વીપને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા ૧૭૦ જિનની સ્તવના યંત્રવડે થાય છે, તે યંત્ર મોટો અને ઘણા મહાત્મ્યવાળો છે, તે યંત્ર કરવાની રીતિ આ પ્રમાણે જાણવી—

૨૫	૮૦	क्षि	૧૫	૫૦
૨૦	૪૫	प	૩૦	૭૫
क्षि	प	ॐ	स्वा	हा
૭૦	૩૫	स्वा	૬૦	૫
૫૫	૧૦	हा	૬૫	૪૦

આ બાજુમાં જણાવ્યા મૂજબ તે યંત્રના પાંચ ઉભા અને પાંચ આડા ખાનાં કરવાં એટલે ૨૫ ખાનાં થયાં, તેમાં મધ્યના આડા પાંચ ખાનામા **'क्षिप ॐ स्वाहा'** એ પાંચ અક્ષરની પંચ મહાભુતાત્મક મહા વિદ્યા લખવી તેમજ મધ્યના પાંચ ઉભા ખાનામાં પણ એજ પાંચ અક્ષરની મહાવિદ્યા લખવી. (તેમાં **क्षि** પૃથ્વી બીજ, **प** અપ્બીજ, **ॐ** અગ્નિબીજ, **स्वा** પવનબીજ અને **हा** આકાશબીજ છે.) પહેલી આડી પંક્તિના બાકીના ચાર ખાનામાં :બીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૫-૮૦-૧૫-૫૦ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, બીજી આડી પંક્તિના બાકીના ચાર ખાનામાં ત્રીજી ગાથામાં બતાવેલા ૨૦-૪૫-૩૦-૭૫ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા, ચોથી આડી પંક્તિના બાકીના ચાર ખાનામાં ચોથી ગાથામા બતાવેલા ૭૦-૩૫-૬૦-૫ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા અને પાંચમી આડી પંક્તિના બાકીના ચાર ખાનામાં પાંચમી ગાથામાં બતાવેલા ૫૫-૧૦-૬૫-૪૦ એ ચાર અંકો અનુક્રમે લખવા. તે પછી છઠ્ઠી ગાથામાં બતાવેલા ह (દુરિતનાશક સુર્યબીજ), र (પાપદહનકારક અગ્નિ-

અર્થ—પચ્ચીશ, એંશી, પંદર અને પચાસ એ પ્રકારે (યંત્રમાં લખેલ) તીર્થંકરનો સમુદાય ભકિતવાન ભવ્યજનોનાં બધાં પાપનો નાશ કરો! ૨.

વીસા પણયાલા વિય, તીસા પન્નત્ત-રી જિણવરિંદા ॥ ગહભૂઅરક્ખસાઇણિ-ઘોરુવસગ્ગં પણાસંતુ ॥ ૩ ॥

બીજ) हुं (ભુતાદિત્રાસક ક્રોધબીજ અને આતમરક્ષક કવચ) અને हः (સૂર્ય બીજે સંપૂટિત) એ ચાર બીજાક્ષરો પહેલી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામાં અંકો નીચે અનુક્રમે મૂકવા અને स (સૌમ્યતાકારક ચંદ્રબીજ) र (તેજોદીપન અગ્નિબીજ), सुं (સર્વ દુરિતને શાંત કરનાર શામક) અને सः (ચંદ્રબીજે સંપૂટિત) એ ચાર અક્ષરો બીજી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામાં અનુક્રમે મૂકવા. ચોથી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામાં પણ हरहुंहः એ ચાર બીજાક્ષરો મૂકવા અને પાંચમી આડી લીટીના અંકોવાળા ચાર ખાનામાં सरसुंसः એ ચાર બીજાક્ષરો લખવા આ છટ્ઠી ગાથામાં આરંભમાં ॐ છે તે પંચપરમેષ્ઠિવાચક છે અને हरहुंहः એ ચાર બીજાક્ષરોવડે અનુક્રમે પદ્મા, જયા, વિજયા અને અપરાજિતાએ ચાર દેવીઓના નામ જાણવા.

આ યંત્રની ચાર ઉભી, ચાર આડી અને બે તીરછી એમ દશ લાઇનના અંકોનો સરવાળો કરતાં દરેકનો સરવાળો ૧૭૦ થાય છે, સર્વ બાજુથી સરખી ગણતરી મળે છે તેથી સર્વતોભદ્ર એવું આ યંત્રનું નામ છે. આ યંત્રના ચારે બાજુના પડખાના અંકોવાળા ૧૬ ખાનામાં અનુક્રમે સાતમી અને આઠમી ગાથામાં બતાવેલી ૧૬ વિદ્યાદેવીઓના નામ ॐ ह्रीं श्रीं એ ત્રણ બીજાક્ષરો સહિત અને અંતમાં नमः પદ સહિત લખવા.

અર્થ—વીશ, પીસ્તાળીશ વળી ત્રીશ અને પંચોતેર એ પ્રકારે જિનેશ્વરો ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિનીથી ઉત્પન્ન થયેલ ઘોર ઉપસર્ગનો પ્રકર્ષે નાશ કરો! ૩

સત્તરિ પણતીસા વિય, સઠ્ઠી પંચેવ જિણગણો એસો ॥વાહિજલજલણ હરિકુ-રિચોરારિમહાભયં હરઉ ॥ ૪ ॥

અર્થ—સિત્તેર, પાંત્રીશ વળી સાઠ અને નિશ્ચે પાંચ એ જિન સમુદાય વ્યાધિ, પાણી (અથવા તાવ), અગ્નિ, વાઘ, હાથી, ચોર અને શત્રુના મોટા ભયને હરણ કરો! ૪

પણપન્ના ય દસેવ ય, પન્નઠ્ઠી તહય ચેવ ચાલીસા ॥ રખ્ખંતુ મે સરીરં, દેવા-સુરપણમિઆ સિદ્ધા ॥ ૫ ॥

અર્થ—પંચાવન અને વળી દશ, પાંસઠ તેમજ નિશ્ચે ચાળીશ એ દેવદાનવે નમસ્કાર કરાયેલા અને સિદ્ધ થએલા એવા જિનો મારા શરીરનું રક્ષણ કરો! ૫.

ૐ હરહુંહઃ સરસુંસઃ, હરહુંહઃ તહય ચેવ સરસુંસઃ ॥ આલિહિયનામગબ્ભં, ચક્કં કિર સવ્વઓભદ્દં ॥ ૬ ॥

અર્થ—આમાં હરહુંહઃ સરસુંસઃ હરહુંહઃ તેમજ સરસુંસઃ એ મંત્ર બીજાક્ષરોએ સહિત લખ્યું છે સાધક પુરૂષનું નામ જેના મધ્યમાં, એવો યંત્ર તે સર્વતોભદ્ર જાણવો. ૬

ૐ રોહિણિ પન્નત્તિ, વજ્જસિંખલા તહય વજ્જઅંકુસિઆ ॥ ચક્કેસરિ નરદત્તા, કાલિ મહાકાલિ તહ ગોરી ॥૭॥

અર્થ—તે યંત્રમાં ૐ (પ્રણવબીજ), હ્રીં (માયાબીજ) અને શ્રીં (લક્ષ્મી બીજ) એ ત્રણ મંત્રબીજ પૂર્વક સોળ દેવીઓના નામ લખવાં, તે કહે છે—રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશંખલા તેમજ વજ્રાંકુશા, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી તેમજ ગૌરી, ૭.

શબ્દાર્થ.

ગંધારિ—ગંધારી.
માણવિ—માનવી.
અચ્છુત્તા—અચ્છુપ્તા.
મહામાણસિઆ—મહામાનસિકા.
પંચદસ—પંદર.
ઉપ્પન્નં—ઉત્પન્ન થયેલા.
જિણાણ—જિનોનું.
રયણાઇવન્ન—રત્નાદિના વર્ણવડે.
કુસિઆઇં—શોભીત.
અઇસયજુઆ—અતિશયયુક્ત.
કયસોહા—કરી છે શોભા જેની એવા.
મહજ્જાલા—મહાજ્વાલા.
વઇરુટ્ટ—વૈરાટયા.
માણસિ—માનસી
વિજ્જાદેવીઓ—વિદ્યાદેવીઓ.
કમ્મભૂમિસુ—કર્મભૂમિમાં
સત્તરિંસયં—એકસો સિત્તરને.
વિવિહ—જાતજાતના વિવિધ.
ઉવસોહિઅં શોભિત.
ચઉતીસ—ચોત્રીસ.
અટ્ઠમહાપાડિહેર—આઠ મહાપ્રાતિહાર્ય.

તિત્થયરા—તીર્થંકરો.
ઝાએઅવ્વા—ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે.
વરકણયસંખ—શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ, શંખ,
ઘણસન્નિહં—મેઘ સરખા વર્ણવાળા.
વિગયમોહં—મોહરહિત.
જિણાણં—જિનેશ્વરોનું.
વંદે—વાંદું છું.
ભવણવઇ—ભવનપતિ.
જોઇસવાસી—જ્યોતિષ્કવાસી.
જે કેવિ—જે કોઇ.
ઉવસમંતુ—ઉપશાંત હો!
ચંદણકપ્પૂરેણં—સૂખડ અને કપૂરવડે.
લિહિઊણ—લખીને.
પીઅં—પીધો છતો.
ગહભૂઅ—ગ્રહ, ભૂત,
પણાસેઇ—પ્રકર્ષે નાશ કરે છે.
ઇઅ—એ પ્રકારે.
સમ્મં—સમ્યક્.
મંતં—મંત્રને.
પડિલિહિઅં—લખેલ.
વિજયવંતં—વિજય મેળવનાર.
નિચ્ચં—નિરંતર.

ગયમોહા—મોહરહિત.
પયત્તેણં—આદરવડે.
વિદ્દુમમરગય—પરવાળા, નીલમણિ [અને]
સત્તરિસયં—એકસો સિત્તેરને.
સવ્વામરપૂઇયં—સર્વ દેવોવડે પૂજિતને.
વાણવંતર—વાણવ્યંતર.
વિમાણવાસી—વૈમાનિક.
દુટ્ઠદેવા—દુષ્ટ [શાસનદ્વેષી] દેવો.
સમં—મને.
ફલએ—પાટીઆમાં.
ખાલિઅં—ધોયેલ.
એગંતરાઈ—એકાંતરીયો વગેરે જ્વર.
સાઇણિમુગ્ગં—શાકિની અને મોગકને.
સત્તરીસયજંતં—એકસો સિત્તેરના યંત્રને.
દુવારિ—બારણામાં—દ્વારમાં.
દુરિઆરિ—કષ્ટ અને શત્રુનો.
નિબ્ભંતં—નિઃસંદેહ.
અચ્ચેહ—પૂજો.

ગંધારિ મહજાલા, માણવિ વઇરુટ્ટ
તહય અચ્છુત્તા ॥ માણસિ મહમાણ-

સિઆ, વિજ્જાદેવીઓ રખ્ખંતુ ॥ ૮ ॥

અર્થ—ગાંધારી, મહાજ્વાલા, માનવી, વૈરોટયા તેમજ અચ્છુપ્તા માનસિ, મહામાનસિકા (એ સોળ) વિદ્યા દેવીઓ મારૂં રક્ષણ કરો ! ૮

પંચદસકમ્મભૂમિસુ, ઉપ્પન્નં સત્તરિ જિણાણ સયં ॥ વિવિહરયણાઇવન્નો-વસોહિઅં હરઉ દુરિઆઇં ॥ ૯ ॥

અર્થ—પંદર કર્મ્મભૂમિને વિષે ઉત્પન્ન થયેલ, વિવિધ રત્નાદિની વર્ણવડે શોભિત એકસો સિત્તેર જિનનો સમુદાય અમારાં દુરિતો—પાપોનું હરણ કરો ! ૯

ચઉતીસઅઇસયજુઆ, અટ્ઠમહાપાડિહેરકયસોહા ॥ તિત્થયરા ગયમોહા ઝાએઅવ્વા પયત્તેણં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—ચોત્રીશ અતિશયયુક્ત, આઠ મહા પ્રાતિહાર્યે કરી

---

૧ પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાંચ ઐરવતક્ષેત્ર અને પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્ર મળી પંદર કર્મભૂમિમાં શ્રી અજિતનાથજીને વારે ઉત્કૃષ્ટ કાળ હોવાથી ૧૭૦ જિનેશ્વરો થયા હતા. ૧૬૦ પાંચ મહાવિદેહની ૧૬૦ વિજયમાં અને ૧૦ ભરત ઐરવતમાં કુલ ૧૭૦, તેનું આ સ્તોત્ર છે.

છે શોભા જેની એવા અને ગયો છે મોહ જેનો એવા તીર્થંકરો આદરવડે ધ્યાન કરવા યોગ્ય છે. ૧૦

(ૐ) વરકણયસંખવિદ્દુમ-મરગયઘ-ણસન્નિહં વિગયમોહં ॥ સત્તરિસયં જિ-ણાણં, સવ્વામરપૂઇઅં વંદે (સ્વાહા) ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—પ્રધાન સુવર્ણ, શંખ; પરવાળા, નીલમણિ અને મેઘ સરખા વર્ણવાળા એટલે પાંચે વર્ણવાળા, ગયો છે મોહ જેનો એવા અને સર્વ દેવોવડે પૂજિત એકસો સિત્તેર જિનના સમુદાયને હું વાંદું છું અહિં 'ૐ' પરમેષ્ટીવાચક છે અને 'સ્વાહા' દેવોને બળીદાન આપતાં બોલાય છે. ૧૧

(ૐ) ભવણવઇવાણવંતર-જોઇસવાસી વિમાણવાસી અ ॥ જે કેવિ દુટ્ઠદેવા, તે સવ્વે ઉવસમંતુ મમં ॥ ૧૨ ॥ સ્વાહા ॥

અર્થ—ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક જે કોઇ પણ દુષ્ટ દેવતા (શાસન દ્વેષી) છે તે સર્વ મને ઉપશાંત હો—મને વિઘ્ન મ કરો. ૧૨

ચંદણકપ્પૂરેણં, [1]ફલએ લિહિઊણ ખા-

---

૧ કેટલાએક અત્ર એમ કહે છે કે—કાંસ્ય સ્થાલાદિમાં કપૂર; ગોરૂચંદન. કેસર, ચંદન અને કસ્તુરી વગેરેનો કર્દમ કરીને સાત વખત લેપ

ઉમ્ભડકલ્લોલ-ઉદ્દાર કલ્લોલ (મોજાં) ના.
સંભંત-સંભ્રાંત થયેલા [અને]
નિજ્ઝામય-ખલાસીઓએ.
અવિદલિઅ જાણવત્તા-નથી ભાંગ્યું વહાણ જેનું એવા છતા.
ખણેણ-ક્ષણવારમાં,
ધ્રિચ્છિઅં-ઇચ્છિત.
પાસજિણ-પાર્શ્વનાથના.
ચ્ચિઅ-નિશ્ચયે.
નમંતિ-નમે છે.

ભીસણ આરાવે-ભયંકર શબ્દો થઇ રહ્યા છે જેનેવિષે એવા.
ભયવિસંઠુલ-ભયવડે વિહ્વલ થયેલા
મુક્કવાવારે-છોડી દીધો છે વહાણ હાંકવારૂપ વ્યાપાર જેને વિષે એવા,
પાવંતિ-પામે છે.
કૂલં-સમુદ્રના કિનારાને.
નિચ્ચં-નિરંતર.
જે-જેઓ.
નરા-મનુષ્યો.

નમિઊણ પણયસુરગણ-ચૂડામણિકિ-રણરંજિઅં મુણિણો ॥ ચલણજુઅલં [1]મ-હાભય-પણાસણં સંથવં વુચ્છં ॥ ૧ ॥

---

૧ મહ ઉત્સવ અને અભય નિર્ભયતા તે બન્નેને વિષે પણ અવશ્ય અસણ કરવા યોગ્ય અર્થાત્ ઉત્સવ અને નિર્ભયપણાને વિષે અવશ્ય સ્મરણ કરવા યોગ્ય એવું સંસ્તવ આવો અર્થ પણ થાય છે. મોટા ભય ૧૬ વર્ણવ્યા છે પણ કેટલેક ઠેકાણે રોગજલજલણ૦ ઇત્યાદિ આઠ ભય પણ વર્ણવ્યા છે માટે આ સ્તોત્રમાં સ્તોત્ર કર્તા આઠ ભય નિવારણ લક્ષણ પ્રભુના અતિશયનું વર્ણન બેબે ગાથાવડે કરે છે. પ્રથમ ઉદ્દેશ અને પછી નિર્દેશ હોય છે પણ એવી શૈલી આ સ્તોત્રકાર આચાર્યે રાખી નથી. કેમકે પ્રથમ આઠ ભયનિવારક અતિશય વર્ણવીને પાછળથી રોગજલ૦ ઇત્યાદિ ગાથા વડે પોતાનો ઉદ્દેશ જણાવ્યો છે. ભક્તામરસ્તોત્રમાં પણ ઉક્ત આચાર્ય મહારાજાએ આવી શૈલિ રાખી છે.

અર્થ—નમસ્કાર કરતા એવા દેવસમુદાયના મુકુટને વિષે રહેલી મણિઓના કિરણોવડે શોભાયમાન પાર્શ્વનાથ મુનિના ચરણ યુગલને નમસ્કાર કરીને મોટા ભયોને વિશેષે નાશ કરનાર સંસ્તવને હું કરીશ. ૧

રોગભયહરમાહાત્મ્ય.

સડિયકરચરણનહમુહ, નિબુડ્ડનાસા [1]વિવન્નલાયન્ના ॥ કુટ્ઠમહારોગાનલ-ફુ-લિંગનિદ્દ્ઢસવ્વંગા ॥ ૨ ॥

તે તુહ ચલણારાહણ-સલિલંજલિસે-યવુડ્ઢિયચ્છાયા[1] ॥ વણદવદડ્ઢાગિરિપાય--વવ પત્તા પુણો લચ્છિં ॥ ૩ ॥

અર્થ—સડી ગયાં છે હાથ, પગ, નખ અને મુખ જેના, બેસી ગયેલી છે નાસિકા જેની (અથવા નાશ થઇ છે આશા જેની એટલે જીવવાની આશા વિનાના), નાશ પામ્યું છે લાવણ્ય (સૌંદર્ય) જેનું અને કોઢરૂપ મહારોગ તેરૂપ અગ્નિના તણખા જેવી પીડાવડે દાઝયાં છે સર્વ અંગો જેમનાં એવા મનુષ્યો; વનના અગ્નિવડે દાઝેલાં પર્વતના વૃક્ષોની પેઠે, તમારા ચરણોની

---

૧ વિવર્ણલાવણ્યાઃ એટલે વિરૂપ લાવણ્યવાળા અર્થાત્ કદરૂપાં એવો અર્થ પણ થાય છે. વુડ્ઢિઉચ્છાહા (વર્ધિતોત્સાહાઃ)

સેવારૂપ પાણીની અંજળીના સિંચનવડે વૃદ્ધિ પામી છે શોભા-કાન્તિ જેમની એવા છતા ફરીથી આરોગ્યલક્ષ્મીને પામે છે. વુડ્ઢુ ઉચ્છાહા એવો પાઠ પણ છે ત્યાં ‘ વૃદ્ધિ પામ્યો છે ઉત્સાહ જેમનો ’ એવો અર્થ લેવો. ૨–૩

દુવ્વાયખુભિય જલનિહિ[1], ઉબ્ભડક-
લ્લોલભીસણારાવે ॥ સંભંતભયવિસંઠુ-
લ-નિજ્જામયમુક્કવાવારે ॥ ૪ ॥

અવિદલિઅજાણવત્તા, ખણેણ પાવંતિ
ઇચ્છિઅં કૂલં ॥ પાસજિણચલણજુઅ-
લં, નિચ્ચં ચિઅ જે નમંતિ નરા ॥૫॥

અર્થ—દુષ્ટ વાયુવડે ક્ષોભ પામેલા, ઉદ્ધાર કલ્લોલના ભયંકર શબ્દો થઇ રહ્યા છે જેને વિષે અને સંભ્રાંત થયેલા તેમજ ભયવડે વિહ્વલ થયેલા ખલાસીઓએ છોડી દીધો છે. (વહાણ હાંકવારૂપ) વ્યાપાર જેને વિષે એવા સમુદ્રને વિષે; જે મનુષ્યો પાર્શ્વનાથના ચરણ યુગલને નિશ્ચે નિરંતર નમે છે તેઓ, નથી ભાંગ્યું વહાણ જેનું એવા છતાં ક્ષણવારમાં ઇચ્છિત એવા સમુદ્રના કિનારાને પામે ૪–૫ છે.

૧ પ્રાકૃતત્વાત્ સપ્તમીલોપઃ

શબ્દાર્થ.

ખરપવણુ–પ્રચંડ પવન વડે.
વણદવ–વનના અગ્નિ
મિલિય–એકત્ર થયેલા.
ઉજ્ઝંત–દાઝતી.
મુદ્ધમયવહુ–મુગ્ધ હરણીઓના.
ભીસણરવ–ભયંકર શબ્દવડે.
વણે–વનને વિષે.
કમ જુઅલં–ચરણયુગલને.
સયલતિહુઅણાભોઅં–સમગ્ર ત્રણ ભુવનનો પ્રપંચ જેણે એવા.
સંભરંતિ–રૂડે પ્રકારે સ્મરણ કરે છે.
ન કુણઇ–નથી કરતો.
ભયં–ભય.
વિલસંત–સુશોભિત.
ફુરિઆરુણ–ચંચળ લાલ.
તરલજીહાલં–ચપળ (લપલપ થતી) જીભવાળા.
ભીસણાયારં–ભયંકર આકારવાળો.
કીડસરિસં–કીડાસમાન.
વિસમવિસવેગા–આકરા વિષનો વેગ જેમણે એવા
નામક્ખર–નામાક્ષર રૂપ.
મંતગુરુઆ–મંત્રવડે ગરિષ્ઠ,
નરા–મનુષ્યો.
અડવીસુ–અટવિઓને વિષે.
ઉદ્ધુય–વિસ્તાર પામેલા.
જાલાવલિ–જ્વાળાની શ્રેણિવડે.
સયલદુમગહણે–સઘળા વૃક્ષના ગહનો (વનખંડો) છે જેને વિષે એવા.
ભીસણંમિ–ભયંકર.
જગગુરુણો–જગદ્ગુરૂના
નિવ્વાવિઅ–આપત્તિના તાપની ઉપશાંતિવડે સુખી કર્યો છે.
જે–જેઓ.
મણુઆ–મનુષ્યો.
જલણો–અગ્નિ.
તેસિં–તેઓને.
ભોગભીસણ–ફણાવડે ભયંકર.
નયણ–નેત્રવાળા. (અને)
ઉગ્ગભુઅંગં–ઉગ્રસર્પને.
નવજલયસત્થહં–નવીનમેઘ સદૃશ
મન્નંતિ–માને છે.
દૂરપરિચ્છૂઢ–અત્યંત સમસ્ત પ્રકારે ટાળ્યો છે.
તુહ–તમારા.
ફુડસિદ્ધ–પ્રકટ પ્રભાવવડે પ્રસિદ્ધ થયેલ.
લોએ–લોકને વિષે.
ભિલ્લતક્કર–ભિલ્લ, ચોર.

પુલિંદસદ્દુલ-વનચર જીવો અને વાઘના
દુજ્જ-દુ:ખીજનોવાળા
ઉલ્લુરિય-લૂંટયા છે.
અવિલુત્ત-નથી ચોરાયું.
વિહવસારા-ઉત્કૃષ્ટ ધન જેનું એવા છતાં.
પણામમત્તવાવારા-પ્રણામમાત્ર વ્યપારવાળા.
સિગ્ઘં-તત્કાળ.
હિયઇચ્છિયં-હૃદયમાં ઇચ્છિત.
સદ્દભીમાસુ-શબ્દોવડે ભયંકર.
ભયવિહુર-ભયવડે વિહ્વલ.
અકાયર-ભિક્ષુ લોકોએ.
પહિયસત્થાસુ-મુસાફરોના સાથો જેને વિષે એવી.
તુહ-તમારા.
નાહ-હે નાથ!
વવગયવિગ્ઘા-વિશેષે ગયાં છે વિઘ્નો જેના એવા છતાં.
પત્તા-પામે છે.
ઠાણં-સ્થાનને.

ખરપવણુદ્ધુયવણદ્દવ-જાલાવલિમિલિ-
યસયલદુમગહણે ॥ ડજ્ઝંતમુદ્ધમયવહુ-ભી-
સણરવભીસણંમિ વણે ॥૬॥

જગગુરુણો કમજુઅલં, નિવ્વાવિઅ-
સયલતિહુઅણાભોઅં ॥ જે સંભરંતિ મ-
ણુઆ, ન કુણઇ જલણો ભયં તેસિં ॥૭॥

અર્થ—પ્રચંડ પવનવડે આમતેમ વિસ્તાર પામેલા એવા વનના અગ્નિની જ્વાળાની શ્રેણીવડે પરસ્પર એકત્ર થયેલાં વૃક્ષનાં ઝડનો (વન ખંડો) છે જેને વિષે એવા અને દાઝતી મુગ્ધ

હરણીઓના ભયંકર શબ્દોવડે (અથવા બળેલા વનને વિષે જરા જાથી વ્યાકુલ મૃગલાઓના ઘણા આક્રંદવડે) ભયાનક એવા વનને વિષે જગદ્‌ગુરૂ (પાર્શ્વનાથ પ્રભુ) ના, આપત્તિતા તાપની ઉપશાંતિ વડે સુખી કર્યો છે સકલ ત્રણ ભુવનનો પ્રપંચ (અથવા વિસ્તાર) જેણે એવા ચરણ યુગલનું જે મનુષ્યો રૂડે પ્રકારે સ્મરણ કરે છે તેઓને તે અગ્નિ ભય કરતો નથી. ૬—૭

વિલસંતભોગભીસણ-ફુરિઆરુણનય-
ણતરલજીહાલં ॥ ઉગ્ગભુઅંગં નવજલય-
સત્થહં ભીસણાયારં ॥૮॥

મન્નંતિ કીડસરિસં, દુરપરિચ્છુઢવિસ-
મવિસવેગા ॥ તુહ નામક્ખરફુડસિ-દ્ધમં-
તગુરુઆ નરા લોએ ॥૯॥

અર્થ—સુશોભિત ફણા (અથવા દેહ) વડે ભયંકર ચંચળ રક્ત નેત્રવાળા અને ચપળ (લપલપ થતી) જીભવાળા, નવીન મેઘ જેવા શ્યામ અને ભયંકર આકૃતિવાળા, ઉગ્ર સર્પને આ લોકમાં તમારા નામાક્ષર રૂપ પ્રકટ પ્રભાવવડે સિદ્ધ થયેલ (ગારૂડ્યાદિક) મંત્રવડે ગરિષ્ઠ મનુષ્યો, અત્યંત સમસ્ત પ્રકારે ટાળ્યો છે આકરા વિષનો વેગ જેમણે એવા છતા કીડા સમાન માને છે. ૮—૯

---

૧ ગરૂઆ ઇતિ પાઠાન્તરમ.

અડવીસુ ભિલ્લતક્કર-પુલિંદસદ્દૂલસદ્દ-
ભીમાસુ ॥ ભયવિહુરવુન્નકાયર-ઉલ્લૂરિયપ-
હિયસત્થાસુ ॥૧૦॥

અવિલુત્તવિહવસારા, તુહ નાહ ! પણા-
મમત્તવાવારા ॥ વવગયવિગ્ઘા સિગ્ઘં, પત્તા
હિયઇચ્છિયં ઠાણં ॥૧૧॥

અર્થ—ભીલ્લ (પલ્લિવાસી), ચોર, વનચર જીવો અને વાઘના શબ્દોવડે ભયંકર અને ભયવડે વિહ્વલ એવા દુ:ખીજનોવાળા મુસાફરોના સાર્થોને ભીલ્લોએ લુંટયા છે જેને વિષે એવી સર્વ અટવીઓને વિષે; હે નાથ ! તમારો પ્રણામ માત્ર વ્યાપાર છે જે-મને એવા મનુષ્યો (માત્ર તમને પ્રણામ જ કરનારા માણસો), નથી લુંટયું ઉત્કૃષ્ટ ધન જેનું એવા છતા અને વિશેષે ગયાં છે વિઘ્નો જેમનાં એવા છતા હૃદયમાં ઇચ્છેલ સ્થાનકને તત્કાળ પામે છે. ૧૦-૧૧

શબ્દાર્થ.

પજ્જલિઅ-પ્રજ્વલિત-જાજ્વલ્યમાન
ફૂર-અત્યંત.
વિયારિયમુહં-ફાડ્યું છે મુખ જેણે એવા.
વિઅસિઅ-વિકાસે ખેંચો છે.

અનલનયણં-અગ્નિસરખા લાલ નેત્રવાળા.
મહાકાયં-પ્રચંડ કાયાવાળા.
નહકુલિસઘાય-નખરૂપ વજ્રના પ્રહાર વડે.

અઇંદકુંભત્થલ–હસ્તિના કુંભસ્થળનો.
પણયસસંભમ–નમસ્કાર કરનારા અને આદરવાળા.
નહમણિમાણિક્ક–જેના નખરૂપ મણિ માણિક્યને વિષે.
તુહ–તમારા.
સીહં–સિંહને.
કુદ્ધંપિ–ક્રોધાયમાન પણ
ન ગણંતિ–નથી ગણતા.
દંતમુસલં–દંતુશળવાળાને.
વુઢ્ઢિઉચ્છાહં–વધ્યો છે ઉત્સાહ જેનો એવાને.
નયણજુઅલં–નેત્ર યુગલવાળાને.
જલહરારાવં–મેઘ સરખો ગર્જનાવાળાને.
અચ્ચાસન્નંપિ–અત્યંત નજીક રહેલા પણ.
તુમ્હ–તમારા
તુંગં–ઉન્નત.
સમરંમિ–સંગ્રામને વિષે.
તિખ્ખખગ્ગ–તિક્ષ્ણ ખડ્ગના.
અપવિદ્ધ–ઉચ્છંખલ.
કુંતવિણિભિન્ન–ભાલાવડે વિશેષે ભેદાયેલા.
મુક્ક–મૂકેલા.
નિજ્જિઅદપ્પ–જીત્યા છે અહંકારવડે.
ઉદ્ધરરિઉનરિંદ–ગર્વિષ્ટ થયેલા શત્રુ-

આભોઅં–વિસ્તાર જેણે એવા (સિંહ)ને.
પત્થિવ–રાજાઓના.
પડિઅપડિમસ્સ–પડયાં છે પ્રતિબિંબ એવા (પાર્શ્વપ્રભુ) ના
વયણપહરણધરા–વચનરૂપ હથિયારને ધારણ કરનારા (મનુષ્યો).
સસિધવલ–ચંદ્રસરખા ઉજ્વલ.
દીહકરુલ્લાલ–મોટી સૂંઢના ઉછાળા વડે.
મહુપિંગ–મધસરખા પીળા.
સસલિલનવ–જળથી ભરેલા નવીન
ભીમં–ભયંકર.
મહાગઇંદં–મોટા ગજેંદ્રને.
તે–તેઓ.
ન વિગણંતિ–નથી ગણતા.
મુણિવઇ–હે મુનિપતિ
સામલ્લીણા–રૂડે પ્રકારે આશ્રય કરી રહેલા છે.
અભિગ્ઘાય–પ્રહારવડે
ઉદ્ધુયકબંધે–નાચતા ધડો છે જેને વિષે એવા.
કરિકલહ–હસ્તિના બચ્ચાઓએ.
સિક્કાર પઉરંમિ–સિત્કાર શબ્દો વડે પ્રચૂર.
નિવહા–સમૂહને જેણે એવા.

રાજાઓના.
જસં-યશને.
પાવંતિ-પામે છે.
પાસજિણ-હે પાર્શ્વજિન !
તુહ-તમારા.
ભડા-સુભટો.
ધવલં-ઉજ્વળ.
પાવપસમિણ !-પાપને પ્રકર્ષે શાંત કરનાર.
પ્પભાવેણં-પ્રભાવવડે

પજ્જલિઆનલનયણં દુરવિયારિયમુહં મહાકાયં ॥ નહકુલિસઘાયવિઅલિઅ-ગઈંદકુંભત્થલાભોઅં ॥૧૨॥

પણયસસંભમપત્થિવ-[1]નહમણિમાણિક્કપડિઅપડિમસ્સ ॥ તુહ વયણપહરણધરા, સીહં કુદ્ધંપિ ન ગણંતિ ॥૧૩॥

અર્થ—પ્રજ્વલિત અગ્નિ સરખા લાલ નેત્રવાળા, અત્યંત ફાડ્યું છે મુખ જેણે એવા, પ્રચંડ કાયાવાળા અને નખરૂપ વજ્રના પ્રહાર વડે વિશેષે ભેદી નાંખ્યો છે હસ્તિના કુંભસ્થળનો વિસ્તાર જેણે એવા ક્રોધાયમાન સિંહને પણ, નમસ્કાર કરનારા અને આદરવાળા રાજાઓના, જેના નખરૂપ મણિમાણિક્યને વિષે પડ્યાં છે પ્રતિબિંબ એવા જે આપના વચનરૂપ હથીયારને

---

૧ પ્રભુના નખ અત્યંત કાંતિવાળા હોવાથી તેને મણિમાણિક્યની ઉપમા આપવામાં આવી છે. નમસ્કાર કરતી વખતે નમસ્કાર કરનારનું પ્રતિબિંબ તે નખમાં પડે છે.

ધારણ કરનારા મનુષ્યો ગણુતા નથી. અર્થાત્ તમારા વચનરૂપ શસ્ત્રને ધારણ કરનારા મનુષ્યો મોટા સિંહને પણ ભયકારી ગણુતા નથી. ૧૨-૧૩

રણુ ભયહર મહાત્મ્ય.

સસિધવલદંતમુસલં, દીહકરુલ્લાલવુઢ્ઢિ-
ઉચ્છાહં ।। મહુપિંગનયણજુઅલં, સસલિલ-
નવજલહરારાવં ।।૧૪।।

ભીમં મહાગઇંદં, અચ્ચાસન્નંપિ તે ન
વિગણંતિ ।। જે તુમ્હ ચલણજુઅલં, મુણિ-
વઇ ! તુંગં સમલ્લીણા ।।૧૫।।

અર્થ—ચંદ્ર સરખા ઉજ્વલ છે બે દંતુશળો જેને, મોટી શુંઢના ઉછાળવાવડે વધ્યો છે ઉત્સાહ જેનો, મધ સરખું પિંગલ (રક્તપિત્ત) વર્ણવાળું નેત્ર યુગલ છે જેનું અને જળથી ભરેલા નવિન મેઘ સરખી ગર્જના છે જેની એવા અત્યંત નજીક આવેલા મોટા ગજેન્દ્રને પણ, હે મુનિપતિ ! તમારા ગુણવડે ઉન્નત ચરણયુગલને જેઓ રૂડે પ્રકારે આશ્રય કરીને રહેલા છે તે મનુષ્યો ગણુતા નથી આથાત્ તે મનુષ્યો હાથીના ભયની સંભાવના પણ કરતા નથી. ૧૪-૧૫

રણ ભયહર માહાત્મ્ય.

સમરંમિ તિક્ખખગ્ગા,-ભિગ્ઘાયપવિ-
દ્ધઉદ્ધયકબંધે ॥ કુંતવિણિભિન્નકરિકલહ,
મુક્કસિક્કારપઉરંમિ ॥૧૬॥

નિજ્જિઅદપ્પુદ્ધરરિઉ,-નરિંદનિવહા
ભડા જસં ધવલં ॥ પાવંતિ પાવપસમિણ,
પાસજિણ ! તુહપ્પભાવેણં ॥૧૭॥

અર્થ—તિક્ષ્ણ ખડગના પ્રહારવડે ઉછંખલની પેઠે આમતેમ નાચતા ધડો છે જેને વિષે એવા અને ભાલાવડે વિશેષે ભેદાયેલા હસ્તિનાં બચ્ચાંઓએ મૂકેલા સિત્કાર શબ્દોવડે પ્રચૂર એવા સંગ્રામને વિષે, હે પાપને પ્રકર્ષે શાંત કરનારાં પાર્શ્વજિન! તમારા પ્રભાવવડે જીત્યા છે અહંકારવડે ગર્વિષ્ટ થયેલા શત્રુ રાજાઓના સમૂહને જેણે એવા સુભટો, ઉજવલ યશને પામે છે ૧૬-૧૭

શબ્દાર્થ.

રોગજલજલણ—રોગ, પાણી, અગ્નિ.
ચોરારિમઈંદ—ચોરરૂપ શત્રુ, સિંહ,
પાસજિણ—પાર્શ્વજિનના.
નામસંકિત્તણેણ—નામનું રૂડા પ્રકારે ઉચ્ચારણ કરવાવડે.
એવં—એ પ્રકારે.
વિસહર—સર્પ.
ગયરણભયાઇં—હાથી અને સંગ્રામથી ઉત્પન્ન થયેલા ભયો.
પસમંતિ—અત્યંત શાંત થાય છે.
સવ્વાઇં—સર્વ
મહાભયહરં—મહાભયને હરનાર.

પાસજિણિંદસ્સ-પાર્શ્વજિનેંદ્રના
ઉઆરં-ઉદ્દાર.
આણંદયરં-આનંદ કરનારને.
નિહાણં-સ્થાનને.
જખ્ખરખ્ખસ-યક્ષ, રાક્ષસ,
રિખ્ખપીડાસુ-નક્ષત્ર રાશિની પીડાઓને વિષે.
પંથે-અરણ્યાદિ માર્ગમાં
ઉવસગ્ગે-ઉપસર્ગમાં.
રયણીસુ-ભયંકર રાત્રિઓને વિષે.
પઢઇ-ભણે છે.
તાણં-તેના.
માણતુંગસ્સ-માનતુંગસૂરિના.
પાવં-પાપને.
સયલભુવણ-સમસ્ત જગત્ વડે.
ઉવસગ્ગંતે-ઉપસર્ગ કરતે છતે.
કમઠાંસુરંમિ-કમઠ અસુર.
સંચલિઓ-ચલાયમાન થયા.
જુવઇહિં-સ્ત્રીઓવડે.
સંથુઓ-સ્તુતિ કરારેલા.
એઅસ્સ-એ સ્તવનના
અટ્ઠારસઅખ્ખરેહિં-અઢારઅક્ષરોવડે.
જાણઇ-જાણે.
ઝાયઇ-ધ્યાન કરે.
ફુડં-પ્રકટપણે.
કુણઉ-કરે.
અટ્ઠુત્તરસય-એકસો આઠ.
સંથવં-સ્તવનને
ભવિયજણ-ભવ્યજનોને.
કલ્લાણપરંપર-કલ્યાણની પરંપરાનું
રાયભય-રાજ્ય ભય,
કુસુમિણદુસ્સઉણ-કુસ્વપ્ન, દુષ્ટ શુકન (અને)
સંઝાસુદોસુ-બે સંધ્યાઓએ (સવાર અને સાંજ)
તહય-તેમજ.
જો-જે.
નિસુણઇ-સાંભળે છે.
કઇણો-કવિના.
પાસો-પાર્શ્વનાથ.
પસમેઉ-પ્રશાંત કરો!
અચ્ચિઅચલણો-પૂજાયાછે ચરણ જેના એવા
ઝાણાઓ-ધ્યાનથકી.
સુરનરકિન્નર-દેવ, મનુષ્ય અને કિન્નરની.
પાસજિણો-પાર્શ્વજિન,
મજ્ઝયારે-મધ્યે.
મંતો-મંત્ર.
સો-તે.
પરમપયત્થં-પરમપદ પ્રાપ્તને.
સમરણ-સ્મરણ.
સંતુટ્ઠે હિયયેણ-સંતુષ્ટ હૃદયવડે.
વાહિભય-વ્યાધિથી ઉત્પન્ન થયેલા

નાસઈ-નાશ પામે છે.
તસ્સ-તેના
ભયો.
દૂરેણ-દૂરથીજ-અત્યંત.

રોગાદિ અષ્ટ ભયહર મહાત્મ્ય.

રોગજલજલણવિસહર,-ચોરારિમઈંદગ-ચરણભયાઇં ॥ પાસજિણનામસંકિ,-ત્તણેણ પસમંતિ સવ્વાઇં ॥૧૮॥

અર્થ—પાર્શ્વજિનના નામનું રૂડા પ્રકારે (વિશુદ્ધ શ્રદ્ધા વડે) ઉચ્ચારણ કરવાવડે રોગ, જળ, અગ્નિ, સર્પ, ચોરરૂપ શત્રુ, સિંહ અને સંગ્રામથી ઉત્પન્ન થયેલા સર્વ ભયો અત્યંત શાંત થાય છે અર્થાત્ ફરી ક્યારે પણ ઉત્પન્ન થતા નથી.

ૐ હ્રીઁ નમિઊણ પાસ વિસહર વસહ જિણ ફુલિંગ હ્રીઁ રોગજલજલણ વિસહરચોરારિમઈંદગયચરણભયાઈ....પસમંતિ મમ* સ્વાહા આ મહામંત્ર આ સ્તવની અંદર વેરાયેલા અક્ષરોથી બનેલો છે.

ઉપસંહાર સ્તોત્ર મહાત્મ્ય.

એવં મહાભયહરં, પાસજિણિંદસ્સ સં-

* મમ વાયુ શબ્દે પવનબીજ છૂટક છે. સ્વ આકાશ શબ્દે આકાશ બીજ અને હ્રા એ છૂટક છે. વસહ પણ બીજી ગાથામાં વેરાયેલ છે. બીજા અક્ષરો તો પહેલી અને આ ગાથામાં સ્પષ્ટ છે.

થવમુઆરં ॥ [1]ભવિયજણાણંદયરં, કલ્લા-
ણપરંપરનિહાણં. ॥૧૯॥

રાયભયજખ્ખરખ્ખસ, કુસુમિણદુસ્સ-
ઉણરિખ્ખપીડાસુ ॥ સંઝાસુ દોસુ પંથે, ઉ-
વસગ્ગે તહય રયણીસુ ॥૨૦॥

જો પઢઈ જો અ નિસુણઈ, તાણં કઇણો
ય માણતુંગસ્સ ॥ પાસો પાવં પસમેઉ, સ-
યલભુવણચ્ચિયચલણો ॥૨૧॥

અર્થ—એ પ્રકારે પાર્શ્વજિનેંદ્રના મહા ભયને હરનાર, ઉદાર, ભવ્યજનોને આનંદ કરનાર અને કલ્યાણની પરંપરાનું સ્થાન એવા સંસ્તવને; રાજ્યભય, યક્ષ, રાક્ષસ, કુસ્વપ્ન, દુષ્ટ શુકન અને

---

૧ અહિં ભવ્યની પાસે જનશબ્દ ન મૂકયો હત તો પણ એજ અર્થ કરી શકાત, પરંન્તુ અવ્યવહારરાશિરૂપ નિગોદને વિષે રહેલ ભવ્યજીવોને આનંદકારી થવાનો સંભવ નથી માટે તે બાબત સ્ફુટ કરવાને માટે જન શબ્દ લીધો છે. તેથી વ્યવહારરાશિવાળા જીવો એમ અર્થ કરવો. અહીં પણ વિભંજન કરીને બીજો પણ અર્થ થાય છે તે આ પ્રમાણે-ભવિયજણાણ ભવ્વજનોને કલ્યાણપરં કલ્યાણકારક અને પરનિહાણં શત્રુના કપટને અંદયરં બાંધનારૂં અથવા ક્ષુદ્ર કર્મને ઝટકાવનારૂં આ સંસ્તવ (સ્તોત્ર) છે.

નક્ષત્ર રાશિની પીડાઓને વિષે, બન્ને સંધ્યાએ, અરણ્યાદિ માર્ગમાં, ઉપસર્ગમાં તેમજ (ભયંકર) રાત્રિઓને વિષે; જે ભણે છે અને જે સાવધાનપણે સાંભળે છે તે બન્નેના અને કવિ માનતુંગસૂરિના પણ પાપને—સમસ્ત જગત્‌વડે પૂજાયાં છે ચરણ જેનાં એવા પાર્શ્વનાથ ભગવાન્ શાંત કરો—નિવારણ કરો. ૧૯—૨૦—૨૧.

ઉવસગ્ગંતે કમઠા,—સુરંમિ ઝાણાઓ જો ન સંચલિઓ ॥ સુરનરકિન્નરજુવઇહિં, સંથુઓ જયઉ પાસજિણો ॥૨૨॥

અર્થ—કમઠાસુરે[1] ઉપસર્ગ કર્યે છતે જે (ષટ્‌જીવનિકાયના હિતચિંતનરૂપ) ધ્યાનથકી ચલાયમાન થયા નથી તે, દેવ મનુષ્ય અને કિન્નરની સ્ત્રીઓવડે રૂડે પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલા પાર્શ્વજિન જયવંત વર્તો. ૨૨

એઅસ્સ મજ્ઝયારે, અઠ્ઠારસઅક્ખરે—

---

૧ શ્રી પાર્શ્વ પ્રભુ સાથે-પૂર્વના દશ ભવથી કમઠને વૈર હતું દશમે ભવે કઠગ તપાસ થઇ પંચાગ્નિ તપ કરતો હતો તે વખતે તેની અગ્નિમાંહેલું મોટું કાષ્ટ ચીરાવી તેમાંથી બળતો સર્પ બતાવી પ્રભુએ તેની અજ્ઞાનતા જણાવી. છતાં તે પોતાનું અપમાન થયું ગણી વિશેષ વૈર મનમાં ચિંતવી મર્યો અજ્ઞાન તપ કરી મેઘમાલી દેવતા થયો, તેણે પૂર્વના વૈર યોગે પ્રભુ કાઉસ્સગ્ગધ્યાને હતા ત્યારે પ્રથમ ધૂળની વૃષ્ટિ કરી, પછી મુશળધારા મેઘ વરસાવ્યો વગેરે ઉપસર્ગ કર્યાં છતાં પ્રભુ ધ્યાનમાં સ્થિર રહ્યા.

હિં જો મંતો ॥ જો જાણઈ સો ઝાયઇ, પરમપયત્થં ફુડં પાસં ॥૨૩॥

અર્થ—આ સ્તવનના મધ્યે નમિઊણ પાસવિસહરવસહ જિણફુલિંગ એ અઢાર અક્ષરોવડે બનેલ (ચિંતામણિ નામા ગુપ્ત) મંત્ર છે તેને જે જાણે છે તે પરમપદપ્રાપ્ત (મંત્રમય) પાર્શ્વનાથનું પ્રગટપણે (તે મંત્રવડે) ધ્યાન કરે છે. ૨૩

પાસહ સમરણ જો કુણઇ, સંતુટ્ઠે હિયયેણ ॥ અટ્ઠુત્તરસયવાહિભય, નાસઇ તસ્સ દૂરેણ ॥૨૪॥ ઇતિ,

અર્થ—જે મનુષ્ય સંતુષ્ટ હૃદયવડે પાર્શ્વનાથનું ધ્યાન કરે છે તેના એક સો આઠ વ્યાધિથી ઉત્પન થયેલા ભયો દૂરથીજ નાશ પામે છે. ૨૪

ઇતિ ભયહરસ્તોત્રં સંપૂર્ણમ્.

**અજિઅં જિઅસવ્વભયં[1], સંતિં ચ પ-
સંતસવ્વગયપાવં ॥ જયગુરુ[2] સંતિગુણકરે,
દોવિ જિણવરે પણિવયામિ ॥૧॥ ગાહા.**

અર્થ—જિત્યા છે સર્વ ભય જેણે એવા અજિતનાથ અને વિશેષે શાંત કર્યા છે સર્વ રોગ અને પાપ જેણે (અથવા વિશેષે શાંત થયે છતે ક્ષય થયાં છે અશુભ કર્મ જેમનાં) એવા શાંતિનાથ વળી જગતના ગુરુ (અથવા જગતને વિષે મોટા) અને શાંતિરૂપ ગુણને કરનારા (અથવા શાંતિ એટલે કષાયનો અભાવ અને ગુણ એટલે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર તેને કરનારા) તે બંને જિનેશ્વરોને હું પ્રણામ કરૂં છું. ૧

**વવગયમંગુલભાવે, તે હં વિઉલતવ-
નિમ્મલસહાવે ॥ નિરુવમમહપ્પભાવે, થો-
સામિ સુદિટ્ઠસબ્ભાવે ॥૨॥ ગાહા**

---

૧ ભય સાત પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે-૧ ઈહલોક ભય, ૨ પરલોક ભય, ૩ આદાન ભય, ૪ અકસ્માત્ ભય, ૫ આજીવિકા ભય, ૬ મરણ ભય અને ૭ અપકીર્તિ ભય.

૨. ગૃણાતિ તત્ત્વમિતિ ગુરુઃ જે તત્ત્વનો ઉપદેશ કરે તે ગુરુ, અહીં પ્રાકૃત હોવાથી વિભક્તિનો લોપ થયો છે. પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં દ્વિવચન નહિ હોવાથી છંદોમાં બહુવચનનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો છે.

અર્થ—નાશ થયો છે અશોભન (માઠો) ભાવ (પરિણામ) જેનો એવા, વિસ્તીર્ણ (દ્વાદશવિધ) તપવડે નિર્મલ (નિષ્કર્મા) છે સ્વભાવ જેનો એવા, નિરુપમ અને મહાન્ છે પ્રભાવ જેનો એવા અને રૂડે પ્રકારે (કેવળ જ્ઞાન દર્શનવડે યથાર્થપણે)જાણ્યા છે વિદ્યમાન ભાવો (જીવાજીવાદિ સત્ પદાર્થો) જેણે એવા તે બે (જિનો) ને હું (નંદિષેણ ગણિ) સ્તવીશ. ૨

સવ્વદુક્ખપ્પસંતીણં, સવ્વપાવપ્પસંતિણં[1] ॥ સયા અજિયસંતીણં નમો અજિઅસંતિણં ॥૩॥ સિલોગો ॥

અર્થ—સર્વ દુઃખો વિશેષે શાંત થયા છે જેમના (અથવા યોગ્ય જીવોના સર્વ દુઃખો વિશેષે શાંત થયા છે જે થકી) એવા, સર્વ પાપ વિશેષે શાંત થયા છે જેમનાં એવા અને નિરંતર પરાભવ નહિ પામેલા અને ઉપશાંત થયેલા એવા અજિતનાથ અને શાંતિનાથને નમસ્કાર હો ! ૩.

અજિયજિણ ! સુહપ્પવત્તણં, તવ પુરિસુત્તમ નામકિત્તણં॥ તહ ય [2]ધિઇમિઇપ્પવ-

---

૧. ચતુર્થીસ્થાને ષષ્ઠી, આર્ષત્વાદ્દીર્ઘાભાવશ્ચ.

૨. ધિઇમઇપવત્તણં ઇતિ પાઠાન્તરં.

ત્તણું, તવય જિણુત્તમ સંતિ! કિત્તણું ॥૪॥

માગહિઆ ॥

અર્થ—હે અજિતજિન! હે પુરૂષોત્તમ! તમારા નામનું કીર્તન, સુખ (સ્વર્ગાપવર્ગરૂપ) ને પ્રવર્તાવનારૂં છે; તેમજ ધીરજ (ચિત્તની સ્વસ્થતા) અને મતિ (પ્રજ્ઞા)ને પ્રવર્તાવનારૂં છે. હે જિનોત્તમ! હે શાંતિનાથ! તમારૂં કીર્તન પણ પૂર્વોક્ત ગુણવાળુ છે. ૪

કિરિઆવિહિસંચિઅકમ્મકિલેસવિમુ-

ક્ખયરં । અજિયં નિચિઅં ચ ગુણેહિઁ મ-

હામુણિસિદ્ધિગયં ॥ અજિઅસ્સ ય સંતિ-

મહામુણિણો વિ અ સંતિકરં । સયયં મમ

નિવ્વુઇકારણયં ચ નમંસણયં ॥૫॥

આલિંગણયં ॥

અર્થ—ક્રિયા[1]ના ભેદવડે એકત્ર કરેલાં કર્મ અને [2]કષાય થકી વિશેષે મુકાવનાર, અન્ય દર્શનીય દેવોના વંદન પુણ્યવડે નહિ જીતાયેલ (તે કરતાં અનંત ગુણ ઉત્તમ), ગુણવડે વ્યાપ્ત અને મહા મુનિ સંબંધી [1]અણિમાદિ સિદ્ધિઓને પ્રાપ્ત એવો અજિતનાથ અને શાંતિનાથ મહામુનિને (કરેલો) નમસ્કાર, મને નિરંતર શાંતિને કરનાર અને મોક્ષનું કારણ હો ! ૫

શબ્દાર્થ.

પુરિસા–હે પુરૂષો. **જઇ**–જો
દુખ્ખવારણં–દુઃખનું નિવારણ. **વિમગ્ગહ**–શોધતા હો.
સુખ્ખકારણં–સુખનું કારણ. **ભાવઓ**–ભાવ થકી.
અભયકરે–નિર્ભયતાને કરનારાને. **શરણં**–શરણે.

---

૧ કાયિકી વગેરે પાંચ અથવા પચીશ ક્રિયા તેનું સ્વરૂપ **નવ તત્ત્વથી** સમજવું

૨ અહીં કષાયનું કર્મમાંહે અંતર્ગતપણું છે તોપણ સંસારના કારણને વિષે કષાયની મુખ્યતા છે એ જણાવવાને અર્થે કષાયનું જૂદું ગ્રહણ કર્યું છે.

૧ અણિમાદિ આઠ સિદ્ધિ આ પ્રમાણે જાણવી–૧ કમળના જેવા ઝીણા છિદ્રમાં પણ પ્રવેશ કરવાની શક્તિ તે **અણિમા.** ૨ મેરૂ પર્વત કરતાં પણ મોટું શરીર વિકુર્વી શકાય તે **મહિમા.** ૩ અત્યંત ભારે થવાની શક્તિ તે **ગરિમા.** ૪ વાયુ કરતાં પણ હલકા થવાની શક્તિ તે **લઘિમા.** ૫ પૃથ્વી ઉપર રહ્યા છતાં અંગુલીના અગ્રભાગવડે મેરૂ પર્વતની ટોચ અને સૂર્યાદિને સ્પર્શ કરવાની શક્તિ તે **પ્રાપ્તિ.** ૬ પાણીમાં પૃથ્વીની જેમ પગે ચાલે અને પૃથ્વી ઉપર પાણીની જેમ ડુબી જઇ બહાર નીકળે એવી શક્તિ તે **પ્રાકામ્ય.** ૭ સ્થાવર પણ આજ્ઞા માને એવી શક્તિ–તીર્થંકર ચક્રવર્તિની ઋદ્ધિને વિસ્તારી શકે એવી પ્રભુતા તે **ઈશિત્વ.** ૮ જીવ અને અજીવ સર્વ પદાર્થ વશ થાય એવી શક્તિ તે **વશિત્વ.**

પવજ્જહા-પ્રાપ્ત થાઓ.
તિમિરવિરહિઅં-અજ્ઞાનથી રહિતને.
ઉવરય-નિવૃત્ત થયા છે.
સુઅસુરસ-વૈમાનિક. ભવનપતિ.
ગરુલ ભુયગવઇ-જ્યોતિષ્ક અને વ્યંતર ઇંદ્રોવડે.
અહમવિ-હું પણ.
અભયકરં-અભયને કરનારાને.
સરણં-શરણ
મુવિદિવિજ-મનુષ્ય અને દેવોવડે
ઉવણમે-સમીપ રહ્યો છતો નમું છું.
જિણુત્તમં-સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમને.
અજ્જવ મદ્દવ-સરળતા, નમ્રતા,
ખંતિવિમુત્તિ-ક્ષમા, નિર્લોભિતા (અને)
સમાહિનિહિં-સમાધિના ભંડારને
પણમામિ-નમસ્કાર કરું છું.
તિત્થયરં-તીર્થને કરનારાને.
સંતિ સમાહિવરં-શાંતિવડે સમાધિ (ચિત્તની સ્વસ્થતા) રૂપી વર.
સાવત્થિ-શ્રાવસ્તિ-અયોધ્યાને વિષે.
વરહત્થિમત્થય-પ્રધાન હસ્તિના મસ્તક જેવું.
થિરસરિચ્છવચ્છં-સ્થિર શ્રીવત્સવાળું હૃદય છે જેનું એવા.
વરગંધહત્થિ-પ્રધાન ગંધહસ્તિના.
સંથવારિહં-સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય.
અરઇરઇ-સંયમને વિષે શોક અને અસંયમને વિષે હર્ષ (અને)
જરમરણં-જરા અને મરણ જેનાં એવાને
પયય-આદરવડે
પણિવઇયં-નમસ્કાર કરાયેલાને
સુનયનયનિઉણં-રૂડા નયની નીતિને વિષે ડાહ્યાને
ઉવસરિઅ-પામીને
મહિઅં-પૂજાયેલાને.
સંગયયં-સંગતકનામે છંદ
તં-તે (શાંતિનાથ)ને.
ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ.
નિત્તમ સત્તધરં-અજ્ઞાન રહિત ભાવ યજ્ઞને ધારણ કરનારાને.
સંતિકરં-શાંતિને કરનારાને
દમુત્તમ-ઇંદ્રિયોના જયવડે ઉત્તમ.
સંતિમુણિ-શાંતિનાથ મુનિ.
દિસઉ-આપો.
સોવાણયં-સોપાનક નામે છંદ
પુવ્વ પત્થિવં-પૂર્વે રાજા હતા.
પસત્થવિચ્છિન્નસંથિયં-પ્રશસ્ત અને વિસ્તીર્ણ છે સંસ્થાન જેનું એવા.
મયગલ લીલાયમાણ-મદવડે ઉન્મત્ત અને લીલાયુક્ત.
પત્થાણપત્થિયં-ગમન જેવી ચાલ (ગતિ) છે જેમની એવા.

હત્થિહત્થબાહું—હસ્તિની શૂંઢ જેવા બાહુ છે જેના એવા.

નિરુવહય પિંજરં—સ્વચ્છ પીતવર્ણ છે જેમનો એવા.

સોમચારુ રૂવં—સૌમ્ય અને સુંદર છે રૂપ જેનું એવા.

પરમ રમણિજ્જ—અત્યંત રમણિક.

વર દેવદુંદુહિ—પ્રધાન દેવદુંદુભિના.

સુહગિરં—કલ્યાણકારી છે વાણી જેની એવા.

વેઢ્ઢઓ—વેષ્ટક નામે છંદ

જિઆરિગણં—જીત્યા છે શત્રુ સમુદાય જેણે એવા.

ભવોહરિઉં—ભવ પરંપરાના શત્રુ.

પયઓ—આદરવડે.

પસમેઉ—પ્રકર્ષે શાંત કરો.

કણગરુઅગ—ધમેલ સુવર્ણના આભરણ જેવો.

પવર લક્ખણોવચિય—શ્રેષ્ઠ લક્ષણો વડે વ્યાપ્ત.

સુઇસુહ—કાનને સુખકારી.

મણાભિરામ—મનને આનંદદાયક (અને).

નિનાય મહુરયર—શબ્દ કરતાં મધુર (અને).

અજિઅં—અજિતનાથને.

જિઅ સવ્વભયં—જીત્યા છે સર્વ ભય જેણે એવા.

પણમામિ—નમસ્કાર કરું છું.

પાવં—પાપને,

ભયવં—ભગવાન્

રાસાલુદ્ધઓ—રાસાલુબ્ધકછંદ

પુરિસા ! જઇ દુક્ખવારણં, જઇય વિમગ્ગહ સુક્ખકારણં ॥ અજિઅં સંતિં ચ ભાવઓ, અભયકરે સરણં પવજ્જહા ॥૬॥

માગહિયા ॥

અર્થ—હે મનુષ્યો ! જો તમે દુઃખનું નિવારણ અને સુખનું કારણ શોધો છો તો અભય (નિર્ભયતા)ને કરનારા એવા અજિતનાથ અને શાંતિનાથને શરણે ભાવપૂર્વક પ્રાપ્ત થાઓ ! ૬

અજિતજિન સ્તુતિ.

અરઇરઇતિમિરવિરહિઅ-મુવરયજરમ-
રણં, સુરઅસુરગરુલભુયગવઇપયયપણિવઇયં;
અજિઅમહમવિ અ સુનયનયનિઉણ-મભ-
યકરં, સરણમુવસરિઅ ભુવિદિવિજમહિઅં
સયયમુવણમે ॥૭॥ સંગયયં ॥

અર્થ—સંયમને વિષે અરતિ અને અસંયમને વિષે રતિ તથા અજ્ઞાનવડે રહિત (અથવા અરતિ મોહનીયના ઉદયથી થયેલ ચિત્તનો ઉદ્વેગ અને રતિ મોહનીયના ઉદયથી થયેલ ચિત્તનો આનંદ તે બંને સમ્યગ્ જ્ઞાનને આચ્છાદન કરનાર હોવાથી તે રૂપ અજ્ઞાનવડે રહિત), નિવૃત્ત થયાં છે જરા (વૃદ્ધાવસ્થા) અને મરણ જેની એવા (અથવા ઉપરતજરમ્-નિવૃત્ત થયેલ છે જરા જેની એવા અને અરણમ્-યુદ્ધાદિ ક્લેશરહિત), સુર (વૈમાનિકદેવ), અસુર (ભવનપતિદેવ), ગરૂડ (જ્યોતિષ્કદેવ), અને ભૂજગ (વ્યંતર-ખેચર) ના (અથવા સુર, અસુર, સુવર્ણકુમાર અને નાગકુમાર દેવોના (ઇંદ્રોવડે આદરથી નમસ્કાર કરાયેલા, સુંદર ન્યાય છે જેનો એવા નૈગમાદિ સાત નયને વિષે નિપુણ (અથવા સુંદર નયના ઉપદેશને વિષે નિપુણ), અભયને કરનારા અને મનુષ્ય તથા દેવોવડે પૂજિત એવા અજિતનાથને હું નિરંતર સમીપ રહ્યો છતો નમું છું. ૭

શ્રી શાંતિજિન સ્તુતિ.

તં ચ જિણુત્તમ-મુત્તમનિત્તમસત્તધરં

અજ્જવમદ્દવખંતિવિમુત્તિસમાહિનિહિં ॥ સંતિકરં પણમામિ દમુત્તમતિત્થયરં ।[1] સંતિમુણી મમ સંતિસમાહિવરં દિસઉ॥૮॥ સોવાણયં ॥

અર્થ—સામાન્ય કેવળીને વિષે ઉત્તમ, શ્રેષ્ટ, અજ્ઞાન (અથવા આકાંક્ષા) રહિત, ભાવયજ્ઞને ધારણ કરનારા (અથવા ઉત્તમ અને અજ્ઞાન રહિત વ્યવસાય છે જેનો એવા), સરળતા, નમ્રતા, ક્ષમા, નિર્લોભતા અને સમાધિના ભંડાર, શાંતિના કરનારા, ઇંદ્રિયના જયવડે ઉત્તમ તીર્થ (સંઘ) ને કરનારા તે શાંતિનાથ [2]મુનિને પણ હું પ્રણામ કરૂં છું. તે શાંતિનાથ મુનિ મને શાંતિવડે સમાધિ (ચિત્તની સ્વસ્થતા) રૂપ વરદાન આપો. ૮

શ્રી અજિતજિન સ્તુતિ.

સાવત્થિપુવ્વપત્થિવં ચ વરહત્થિમત્થયપસત્થવિચ્છિન્નસંથિયં, થિરસરિચ્છવચ્છં મયગલલીલાયમાણવરગંધહત્થિપત્થા-

---

૧ સંતિમુણી એ પદનો બે વખત સંબંધ લેવાનો છે. પહેલા ત્રણ પાદ સાથે સંબંધ લેતાં બીજી વિભક્તિનો અર્થ લેવો અને ચોથા પાદ સાથે સંબંધ લેતા પહેલી વિભક્તિનો અર્થ લેવો.

૨ જગતની ત્રિકાળ અવસ્થાને જાણે તે મુનિ—સર્વજ્ઞ.

ણુપત્તિયં સંથવારિહં; હત્થિહત્થબાહું ધં-
તકણગરુઅગનિરુવહયપિંજરં પવરલખ્ખ-
ણોવચિયસોમચારુરૂવં, સુઈસુહમણાભિરા-
મપરમરમણિજજવરદેવદુંદુહિનિનાયમહુરય-
રસુહગિરં ॥૯॥ વેઢ્ઢઓ ॥

અજિઅં જિઆરિગણં, જિઅસવ્વભયં
ભવોહરિઉં । પણમામિ અહં પયઓ, પાવં
પસમેઉ મે ભયવં ॥૧૦॥ રાસાલુદ્ધઓ ॥

અર્થ—અયોધ્યા નગરીને વિષે પૂર્વે (દીક્ષા લીધા અગાઉ) રાજા હતા એવા, પ્રધાન હસ્તિના મસ્તક જેવું પ્રશસ્ત (વખાણવા લાયક) અને વિસ્તીર્ણ છે સંસ્થાન (શરીરનો આકાર) જેનું એવા, નિશ્ચલ શ્રીવત્સવાળું છે હૃદય જેનું એવા (અથવા સ્થિર અને સરખું છે હૃદય જેનું એવા), મદવડે ઉન્મત્ત અને લીલા યુક્ત પ્રધાન ગંધહસ્તિના ગમન જેવી ચાલ છે જેની એવા, સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય, હસ્તિની શૂંઢ જેવા છે બાહુ (હાથ) જેના એવા, ધમેલ સુવર્ણના આભરણ જેવો સ્વચ્છ પીતવર્ણ છે જેનો એવા, શ્રેષ્ઠ લક્ષણોવડે વ્યાપ્ત, સૌમ્ય અને સુંદર છે રૂપ જેનું એવા, કાનને સુખકારી અને મનને આનંદદાયક તથા અ-

ત્યંત રમણિક પ્રધાન દેવ દંદુભીના શબ્દ કરતાં વધારે મધુર અને કલ્યાણકારી છે વાણી જેની એવા; વળી જીત્યા છે શત્રુ સમુદાય જેણે, જીત્યા છે સર્વ ભય જેણે (અથવા જીવશ્રવ્ય-ભગં એટલે સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય જીવોને સાંભળવા યોગ્ય છે મહાત્મ્ય જેનું એવા), ભવ પરંપરાના શત્રુ (ભવનો નાશ કરનારા) અજિતનાથને હું આદરવડે નમસ્કાર કરૂં છું. તે ભગવાન મારાં પાપ (અશુભ કર્મ) ને શાંત કરો (નાશ કરો). ૯—૧૦

શબ્દાર્થ.

કુરુજણવય—કુરુદેશના.
પઢમં—પ્રથમ.
તઓ—તે પછી.
મહપ્પભાવો—મ્હોટા પ્રભાવવાળા.
બાવત્તરિ પુરવર સહસ્સ—બ્હોતેર હજાર ધરવડે.
બત્તીસારાયવર સહસ્સ—બત્રીસ હજાર શ્રેષ્ઠ રાજાઓ.
ચઉદ્દસ વરરયણ—ચૌદ શ્રેષ્ઠ રત્નો.
નવમહાનિહિ—નવ મહાનિધાન (અને)
ચઉસટ્ઠિ સહસ્સ—ચોસઠ હજાર.
પવર જુવઈણ—શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના.
ચુલસીહયગયરહસયસહસ્સ—ચોરાશી લાખ ઘોડા, ચોરાશી લાખ હાથી અને ચોરાશી લાખ રથના.
જો—જે.
ભયવં—ભગવાન્.
સંતિકરં—શાંતિને કરનારા અથવા
હત્થિણાઉર નરીસરો—હસ્તિનાપુર નગરના રાજા હતા.
મહાચક્કવટ્ટિભોએ—મ્હોટા ચક્રવર્તિના રાજ્યને (ભોગવતા હવા)
વર નગર—શ્રેષ્ઠ નગરો.
નિગમ જણવયવઇ—નિગમ અને દેશના સ્વામી.
અણુયાયમગ્ગો—અનુયાયી છે જેના એવા,
સુંદરવઇ—સુંદર ભર્તાર—ધણી.
સામી—સ્વામી.
છન્નવઇ ગામકોડી—છન્નું ક્રોડ ગામના.
આસી—હોતા હવા.
ભારહંમિ—ભરતક્ષેત્રમાં.
તં સંતિં—તે ઉપશમ રૂપને.
સંતિણ્ણં—રૂડે પ્રકારે તર્યા છે.

મોક્ષને આપનારાને.

સંતિજિણં–શાંતિનાથજિનને.

સંતિં–શાંતિને.

એ–સંબોધન અર્થે વપરાયેલ છે.

વિદેહ નરીસર !–વિદેહદેશના રાજા.

મુણિવસહા !–મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ઠ.

સસિસકલાણણ !–ચંદ્ર જેવા શોભાયમાન મુખવાળા.

વિહુઅરયા !–ટાળ્યાં છે. કર્મરૂપ રજ જેણે એવા.

ગુણેહિં–ગુણોવડે. [એવા બળવાળા.

અમિયબલા !–માપી શકાય નહિ

પણમામિ–નમસ્કાર કરૂં છું.

ભવભયમૂરણ !–ભવભયને તોડનારા.

મમ–મને.

દેવદાણવિંદ–સુર અસુરના ઈંદ્ર.

તુટ્ઠે–આરોગ્યવંત.

તુટ્ઠે–પ્રીતિવંત.

પરમ લટ્ઠરૂવ–અત્યંત કાંતિયુક્ત રૂપવાળા.

સુદ્ધ નિદ્ધ–નિર્મળ, સ્નિગ્ધ (અને)

સંતિ !–હે શાંતિનાથ.

સત્તિ કિત્તિ મુત્તિ–શક્તિ, કીર્તિ, સોભિતા.

સવ્વભયા–સર્વ ભય થકી.

થુણામિ–સ્તવું છું.

વિહેઉં–કરવાને. [થયેલા.

ઇક્ખાગ !–ઈક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન

નરવસહા !–મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ.

નવસારય–નવીન શરદઋતુના.

વિગયતમા !–ગયું છે અજ્ઞાન જેમનું એવા.

અજિ–હે અજિતનાથ

ઉત્તમતેઅ!–ઉત્તમ તેજવાળા.

મહામુણિ–મોટા મુનિવડે.

વિઉલકુલા !–વિસ્તીર્ણ કુળવાળા.

તે–તમોને.

જગસરણા !–જગતને શરણભૂત.

સરણં–શરણભૂત છો.

ચંદ સૂર–વંદ !–ચંદ્ર અને સૂર્યને વંદન કરવા યોગ્ય.

જિટ્ઠે–પ્રશસ્ય (અને)

ધંતરુપ્પ–ધમેલ રૂપાના.

પટ્ટસેય–પાટા જેવી શ્વેત,

ધવલ દંતપંતિ–ઉજ્વળ છે દાંતની પંક્તિ જેમની એવા.

જુત્તિ ગુત્તિ પવર !–યુક્તિ અને ગુપ્તિવડે શ્રેષ્ઠ.

-હિત તેઅ વંદ–દેદિપ્યમાન તેજના સમૂહવાળા,

ભાવિઅપ્પભાવ !–જાણ્યો છે પ્રભાવ જેમનો એવા.

મે-મને.

વિમલ સસિકલા–નિર્મળ ચંદ્રની પ્રભા કરતાં

વિતિમિરસૂરકર–વાદળા રહિત સૂર્યના કિરણો કરતાં.

અઇરેઅરૂવં–અધિક રૂપવાળા.

ધરણિધરપ્પવર–પર્વતમાંહે શ્રેષ્ઠ (મેરૂ-પર્વત) કરતાં.

સત્તે–(વ્યવસાય) માં.

સારિરે બલે–શરીર સંબંધી બળમાં.

એસ–એ પ્રકારે..

રાસાનંદિયં–રાસાનંદિત નામે છંદ

કુસુમલયા–કુસુમલતા નામે છંદ

નારાયઓ–નારાચક નામે છંદ

ધેઅ–ધ્યાન કરવા યોગ્ય.

સવ્વલોઅ–સર્વ લોકોએ.

ણેઅ !-જાણવા યોગ્ય.

પઇસ–આપો.

સમાહિં–ચિત્તની સ્વસ્થતા-સમાધિ

અઇરેઅસોમં–અધિક સૌમ્યતા-વાળા.

અઇરેઅતેઅં–અધિક તેજવાળા.

તિઅસવઇગણ–દેવતાઓના સ્વામી [illegible] સમુદાય કરતાં

અઇરેઅ સારં–અધિક સ્થિરતા-વાળા.

અજિઅં–નહિ જીતાય એવા.

તવસંજમે–તપ અને ચરિત્રનેવિષે.

જિણં અજિઅં–અજિતનાથ-જિનને.

ચિતલેહા-ચિત્રલેખાનામે છંદ

ભુઅગ પરિરિંગિઅં–ભુજંગ પરિરિંગત નામે છંદ

શ્રી શાંતિજિન સ્તુતિ

કુરુજણવયહત્થિણાઉરનરીસરો પઢમં તઓ મહાચક્કવટ્ટિભોએ મહપ્પભાવો, જો

આવત્તરિપુરવરસહસ્સવર[1]નગરનિગ[2]મજણવ-
યવઇ બત્તીસારાયવરસહસ્સાણુયાયમગ્ગો ॥
ચઉદસવર[3]રયણનવ[4]મહાનિહિચઉસટ્ઠિસહસ્સ-
પવરજુવઇણ સુંદરવઇ, ચુલસીહયગયરહસય-

---

૧ જેમાં કર ન હોય તે.

૨ મ્હોટા વ્યવહારીઓની દુકાનવાળા સ્થાનો-વ્યાપારના સ્થાનો.

૩-૪ ચૌદ રત્નો દરેક ચક્રવર્ત્તિને હોય તે આ પ્રમાણે જાણવા-૧ ચક્રરત્ન તે ધનુષ્ય પ્રમાણ હોય, વૈરિનું મસ્તક છેદે. ૨ છત્રરત્ન તે ધનુષ્ય પ્રમાણ હોય, ચક્રવર્તિના હસ્ત સ્પર્શે બાર યોજન વિસ્તારવાળું થાય, જે ઉત્તરના મ્લેચ્છ રાજાના દેવતાએ વરસાવેલા વર્ષાદને રોકવા સમર્થ થાય. ૩ દંડરત્ન તે ધનુષ્ય પ્રમાણ હોય, વાંકી ભૂમિને સરખી કરે, જરૂર પડયે હજાર યોજન જમીન ખોદે. ૪ ચર્મરત્ન બે હાથનું હોય. જરૂર પડયે ચક્રવર્તિના સ્પર્શે બાર યોજન લાંબુ થાય, તેમાં સવારે શાલિપ્રમુખ ધાન્ય વાવ્યાં હોય, તે સાંજે ઉપભોગયોગ્ય તૈયાર થાય. ૫ ખડ્ગરત્ન બત્રીશ આંગળનું હોય, તે સંગ્રામમાં અત્યંત શક્તિવંત હોય. ૬ કાંગિણીરત્ન ચાર અંગુલ પ્રમાણ હોય, તેનાવડે વૈતાઢ્ય પર્વતની ગુફામાં બંને બાજુ ઓગણપચાસ પ્રકાશ આપનારા મંડળ કરે. ૭ મણિરત્ન ચાર અંગુલ લાંબુ અને બે આંગળ પહોળું હોય, તે છત્ર રત્નના તુંબા ઉપર બાંધ્યું છતું બાર યોજન પ્રકાશ કરે અને હાથે કે માથે બાંધ્યું છતું સમસ્ત રોગને હરે. એ સાત રત્ન એકેન્દ્રિય જાતિનાં છે અને બીજાં સાત પંચેન્દ્રિય જાતિનાં છે. ૮ પુરોહિત રત્ન તે શાંતિકર્મ કરે. ૯ અશ્વરત્ન, ૧૦ ગજરત્ન એ બંને મહા પરાક્રમવાળા હોય. ૧૧ સેનાપતિરત્ન તે ચક્રવર્તિની મદદ વિના ગંગા સિંધુની બાહેરની બાજુના ચાર ખંડને જીતે. ૧૨ ગૃહપતિરત્ન તે

સહસ્સસામી, છન્નવઈગામકોડિસામીઆસી જો ભારહંમિ ભયવં. ॥૧॥ વેઢ્ઢઓ ॥

ગૃહની ચિંતા રાખે. ૧૩ **વાર્ધિકરત્ન** તે મકાનો બાંધે, લશ્કરના પડાવ કરાવે, વૈતાઢ્યની ગુફામાં આવેલી ઉન્મગ્ગા અને નિમ્નગા નદીના પૂલ બાંધે; ઈત્યાદિ બાંધકામ કરે. ૧૪ **સ્રીરત્ન** અત્યંત અદ્ભુત રૂપવંત ચક્રવર્તિને ભોગયોગ્ય હોય એ પ્રત્યેક રત્ન એક હજાર યક્ષોએ અધિષ્ઠિત હોય અને બે હજાર યક્ષ ચક્રીની બે બાહુના અધિષ્ઠિત હોય, એમ ૧૬ હજાર યક્ષ ચક્રવર્તિના સેવક હોય. ચક્ર, દંડ, છત્ર અને ચર્મ એ ચાર આયુધ શાળામાં ઉત્પન્ન થાય. ખડ્ગ કાંગિણી અને મણિ એ ત્રણ ભંડારમાં ઉત્પન્ન થાય, ગજ અને અશ્વ વૈતાઢ્ય પર્વતમાં ઉપજે, સ્રી રત્ન ક્ષત્રીય રાજાને ઘેર થાય અને બાકીના ચાર ચક્રીના નગરને વિષે ઉત્પન્ન થાય.

૪ નવ નિધાનનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે જાણવું–૧ ગ્રામ (ફરતી વાડી હોય તે), આકર (મીઠું પાકે તે), નગર (રાજધાની થાય તે), પાટણ (જળ અને સ્થળના માર્ગ હોય તે), દ્રોણમુખ (જ્યાં જળ માર્ગજ હોય), મંડપ (અઢી ગાઉ ફરતાં ગામ ન હોય તે), સૈન્ય અને ગૃહની માંડણી એ સર્વ **નૈસર્પી** નામે નિધાનને વિષે હોય. ૨ ગણિત, ગીત, ચોવીશ જાતના ધાન્યના બીજ તથા તેની ઉત્પત્તિના પ્રકાર એ સર્વ **પાંડુક** નિધાનમાં હોય ૩ સર્વ જાતના આભરણ, અશ્વ તથા હાથીના આભરણ, તેના વિધિ **પિંગલક** નિધાનને વિષે હોય. ૪ ચક્રવર્તિના ચૌદ રત્ન વિગેરે **સર્વરત્ન** નામે ચોથા નિધાનના યોગે થાય. કેટલાએક કહે છે કે–આ નિધાનથી તે રત્નો મહા દીપ્તિવંત થાય. ૫ વસ્રની ઉત્પત્તિના પ્રકાર, રંગની ઉત્પત્તિ, સાત ધાતુ, વસ્ર ધોવાની રીત વગેરે **મહાપદ્મ** નિધાનમાં હોય. ૬ સમસ્ત કાળ જ્ઞાન (જ્યોતિષ્ક), તીર્થંકરાદિના વંશાદિકનું કથન, શિલ્પ વિદ્યા, કર્ષણ (ખેતી) વાણિજ્ય (વેપાર) વગેરે **કાળ** નિધાનમાં હોય. ૭ લોઢું, સોનું, મણિ, મોતિ, સ્ફટિક અને પ્રવાળાના સમૂહ **મહાકાળ** નિધાનમાં હોય. ૮ શુરવીર

તં સંતિં સંતિકરં, સંતિણ્ણં સવ્વભયા ।
સંતિં થુણામિ જિણં, સંતિં વિહેઉમે ॥૧૨॥
રાસાનંદિઅયં ॥ (યુગ્મમ્)

અર્થ—કુરુ દેશને વિશે હસ્તિનાપુર નગરના પ્રથમ રાજા હતા. તેવાર પછી મ્હોટા ચક્રવર્તિના (છ ખંડના) રાજ્ય (ને વિષે વર્તતા હતા) ને ભોગવતા હતા. મ્હોટો છે પ્રભાવ જેનો એવા (અથવા મહાત્મભાવ: ઉત્સવોવડે આત્માને પ્રીતિ કરનારા) જે ઘરવડે શ્રેષ્ઠ એવા બહોંતેર હજાર પ્રધાન નગરો, નિગમ અને દેશના સ્વામી (અથવા બહોંતેર હજાર નગર અને પ્રધાન વ્યાપારના સ્થાનોવાળા, ગામો છે જેને વિષે એવા દેશના સ્વામી અથવા બહોંતેર હજાર પ્રધાન નગર અને શહેરની પેઠે જનસ-

---

યોદ્ધાની ઉત્પત્તિ, હથીયાર વગેરે યુદ્ધ સામગ્રી, યુદ્ધનીતિ, દંડનીતિ, એ આણુવક નિધાનમાં હોય. ૯ નાટ્યવિધિ, ગદ્ય પદ્યની વિધિ એ મહાશંખ નિધાનમા હોય. આ નવે નિધાન ઉત્સેધાંગુલે આઠ યોજન ઉંચા, નવ યોજન પહોળા અને બાર યોજન લાંબા પેટીના આકારે ગંગાનદીના મુખ આગળ સદા રહે છે. ચક્રવર્તિ ઉત્પન્ન થઈ છ ખંડ સાધીને જ્યારે પાછા વળે ત્યારે તેની સાથે આવી ચક્રિની નગરીમાં પાતાળમા રહે. આ નિધાનો વિવિધ રત્નમય છે અને ઘણા ધન અને રત્નાદિ સમૃદ્ધિએ કરી સહિત છે, આનુ વિશેષ વર્ણન જોવાની ઇચ્છાવાળાએ પ્રવચનસારોદ્ધારાદિ ગ્રંથ જોવા.

૧ એ અતિશયી લોકોના સંબોધન અર્થ વપરાય છે તેથી હે ઉત્તમ પુરુષો! તમારી સમક્ષ હું સ્તુતિ કરૂં છું, એમ સમજાય છે.

સુદ્ધાયે સંકીર્ણ છે રસ્તાઓ જેને વિષે એવા દેશોના સ્વામી), બત્રીશ હજાર મુકુટબદ્ધ રાજાઓએ અનુકરણ કર્યો છે માર્ગ જેનો એવા, ચૌદ શ્રેષ્ઠ રત્ન, નવ મહાનિધાન અને ચોસઠ હજાર શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓના સુંદર ભર્તાર, ચોરાશીલાખ ઘોડા (અઢાર ક્રોડ ઘોડા પણ કહેલ છે), ચોરાશી લાખ હાથી અને ચોરાશી લાખ રથના સ્વામી, છન્નું ક્રોડ ગામના સ્વામી એવા જે ભગવાન્ ભરતક્ષેત્રને વિષે હોતો હવા; તે ઉપશમરૂપ, શાંતિને કરનારા (મોક્ષને આપનારા), રૂડે પ્રકારે તર્યું છે સર્વ ભય (મૃત્યુ) થકી એવા (અથવા રૂડે પ્રકારે તર્યું છે સર્વ ભય જેના થકી એવા), શાંતિનાથ જિનને શાંતિ કરવાને માટે હું સ્તવું છું. (અથવાપૂર્વોક્ત શાંતિનાથ જિનને સ્તવું છું તેભગવાન્ મુજને શાંતિ કરો) ૧૧-૧૨

શ્રી અજિતજિન સ્તુતિ.

ઇખ્ખાગ વિદેહનરીસર નરવસહા મુણિવસહા[1];નવસારયસસિ[2]સકલાણણ વિગયતમાવિહુઅરયા ।।અજિ ઉત્તમતેઅ [3]ગુ-

---

૧ મુણિવસહાનવ એ પ્રકારે પદ લઈએ ત્યારે "મુનિપસભાનવ ઇંદ્રોની સભાને વિષે સ્તુતિ થાય છે જેની એવા" આવો અર્થ થાય છે.

૨સકલ શબ્દનો અર્થ પૂર્ણ લઈએ ત્યારે ચંદ્રનું વિશેષણ લેવું પડે તે વિશેષણની પહેલા આવવુ જોઈએ પણ પ્રાકૃતને લીધે પર નિપાત થાય છે.

૩ ગુણ બે પ્રકારના છે-રૂપ વગેરે બાહ્ય અને જ્ઞાનાદિ તે અભ્યંતર.

૪ જગસરણ અને અમમ (નિર્મમત્વ) એવા બે પદ પણ નીકળે છે.

ણેહિં મહામુણિઅમિઅબલા વિઉલકુલા, પણમામિ તે ભવભયમૂરણ જગસરણા મંમ સરણં ॥૧૩॥ ચિત્તલેહા ॥

અર્થ—હે ઈક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા, હે વિદેહ દેશના રાજા (અથવા ગૃહસ્થાવાસને વિષે રાજા), હે મનુષ્યમાં શ્રેષ્ઠ, હે મુનિઓને વિષે શ્રેષ્ઠ, હે ઉદય પામેલ શરદ ઋતુના ચંદ્ર જેવા શોભાયમાન મુખવાળા (અથવા ઉદય પામેલ શરદ ઋતુના પૂર્ણ ચંદ્ર જેવા મુખવાળા), હે ગયું છે અજ્ઞાન જેના થકી એવા, હે ટાળ્યાં છે (નવા બંધાતાં અને બાંધેલાં) કર્મરૂપ રજ જેણે એવા, હે ગુણોવડે ઉત્તમ તેજવાળા, (અથવા હે તેજગુણવડે ઉત્તમ !) હે મોટા મુનિઓ વડે માપી (જાણી) શકાય નહિ એવું છે સામર્થ્ય જેમનું એવા, હે વિસ્તીર્ણ કુળ (વંશ) વાળા, હે ભવભયને તોડનારા, હે અજિતનાથ, તમોને નમસ્કાર કરૂં છું. હે જગતને શરણભૂત ! મને શરણ ભૂત છો. અથવા હે અજિતનાથ ! તમારા સ્મરણ–સ્મરણને કરનારાને હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૧૩

શ્રી શાંતિજિન સ્તુતિ.

દેવદાણવિંદચંદસૂરવંદ હટ્ઠતુટ્ઠજિટ્ઠપરમ-લટ્ઠરૂવધંતરુપ્પપટ્ટસેયસુદ્ધનિદ્ધધવલ-દંતપંતિ સંતિ ! સત્તિકિત્તિમુત્તિજુત્તિગુત્તિપવર ॥ દિ-

त्तेअवंद धेअ[1] सव्वलोअभाविअप्पभाव णेअ, पइस मे समाहिं ॥१४॥ नारायओ॥

અર્થ—હે સુરઅસુરના ઇંદ્ર, ચંદ્ર અને સૂર્યને વંદન કરવા યોગ્ય; હે આરોગ્યવંત, પ્રીતિવંત, પ્રશંસ્ય અને અત્યંત કાંતિ યુક્ત રૂપવાળા! હે ધમેલ રૂપાના પાટા જેવી શ્વેત (અથવા શ્રેયસ્ એટલે ઘન—પ્રશસ્ય), નિર્મળ, સ્નિગ્ધ અને ઉજ્જવળ છે દાંતની પંકિત (બે હાર) જેમની એવા! હે શકિત, કીર્તિ, નિર્લોભતા, યુકિત (ન્યાય યુકત વચન) અને ગુપ્તિ (મન, વચન અને કાયાને નિયમમાં રાખવા) વડે શ્રેષ્ઠ! હે દેદીપ્યમાન તેજના સમૂહવાળા! હે ધ્યાન કરવા યોગ્ય (અથવા જાજ્વલ્યમાન તેજવાળા, વંદન કરવા યોગ્ય, ધ્યાન કરવા યોગ્ય)! હે સર્વ લોકોએ જાણ્યો છે પ્રભાવ જેમનો એવા! હે જાણવા યોગ્ય! હે શાંતિનાથ! મને સમાધિ (ચિત્તની સ્વસ્થતા) આપો! ૧૪.

શ્રી અજિતજિન સ્તુતિ.

विमलससिकलाइरेअसोमं, वितिमि-

---

૧ ધેયસવ્વલોય પોષણ કરવા યોગ્ય છે સર્વલોક જેના વડે એવા, ભાવિઅપ્પભાવ (ભાવિત આત્મભાવઃ) જાણ્યો છે આત્મારૂપ પદાર્થ જેણે એવા (આત્મગુણમાં રક્ત) અને ણેય (નેતઃ) સ્વામી એમ પણ પદ નીકળે છે.

રસૂરકરાઇરેઅતેઅં ॥ [1]તિઅસવઇગણાઇરે-અરૂવં, ધરણિધરપ્પવરાઇરેઅસારં ॥૧૫॥

કુસુમલયા ॥

સત્તે અ સયા અજિઅં, સારીરે અ બલે અજિઅં ॥ તવસંજમે અ અજિઅં, એસ થુણામિ જિણં અજિઅં ॥ ૧૬ ॥

ભુઅગપરિરિંગિઅં (યુગ્મમ્) ॥

અર્થ—નિર્મળ ચંદ્રની પ્રભા કરતાં અધિક સૌમ્યતાવાળા વાદળાં રહિત સૂર્યના કિરણો કરતાં અધિક તેજવાળા, ઇંદ્રના સમુદાય કરતાં અધિક રૂપવાળા, મેરૂપર્વત કરતાં અધિક સ્થિર-તાવાળા; વળી સત્ત્વ (વ્યવસાય) માં નિરંતર અજિત (નહિ જીતાય એવા), શરીર સંબંધી બળમાં પણ અજિત, તપ અને [2]સંયમને વિષે અજિત એવા પ્રકારે હું અજિતનાથ જિનને સ્તવું છું. ૧૫-૧૬

---

૧ સર્વ દેવતા મળી પોતાનું રૂપ એકત્ર કરી ભગવંતની ટચલી આંગળી પાસે મૂકે તો સુવર્ણ અને તાંબાના રૂપમાં જેટલો અંતર લાગે તેટલો ભગવંતના અને દેવતાના એકત્ર કરેલા રૂપમાં લાગે.

૨ સંયમ સત્તર પ્રકારે છે તે આ પ્રમાણે—પાંચ ઇંદ્રિય અને ચાર કષાયનો જય, પાંચ અવ્રતનો ત્યાગ અને ત્રણ યોગ (મન, વચન, કાયા)નું

શબ્દાર્થ.

સોમગુણેહિં–સૌમ્ય ગુણવડે.
તં–તે (અજિતનાથ અથવા શાન્તિનાથ) ને.
તેઅગુણેહિં–તેજ ગુણવડે.
રૂવગુણેહિં–રૂપ ગુણવડે
સારગુણેહિં–સ્થૈર્ય ગુણવડે.
ધરણિધરવઇ–મેરૂ પર્વત.
પવત્તયં–પ્રવર્તક.
ધીરજણ–બુદ્ધિવાન પુરૂષો વડે.
થુઅમહિઅં–સ્તુતિ કરાયેલ અને પૂજાયેલ.
સંતિસુહ–મોક્ષસુખના.
તિગરણપયઓ–મન, વચન અને કાયાએ સાવધાન છતો.
સરણં–શરણે.
વિણઓણય–વિનયવડે નમેલા.
રિસિગણસંથુઅં–ઋષિઓના સમુ-
પાવઇ–પામે–પહોચે.
નવસરયસસી–નવીન શરદ ઋતુનો ચંદ્ર.
નવસરયરવી–નવીનશરદઋતુનોસૂર્ય.
તિઅસગણવઇ–દેવસમુદાયના સ્વામી (ઈંદ્ર).
તિત્થવર–શ્રેષ્ઠ તીર્થના.
તમરયરહિયં–અજ્ઞાન અને કર્મ રજથી રહિત.
ચુઅકલિકલુસં–ગયાં છે વેર અને મલિનતા જેનાં એવા.
સંતિં–શાન્તિનાથને.
મહામુણિં–મહાજ્ઞાનીને.
ઉવણમે–જાઉં છું.
સિરરઇઅંજલિ–મસ્તકને વિષે જોડી છે અંજળી જેણે એવા.

નિવર્તન. સંયમના ૧૭ પ્રકાર બીજી રીતે પણ છે તે આ પ્રમાણે—૧ પૃથ્વીકાય સંયમ, ૨ અપ્કાય સંયમ, ૩ તેઉકાય સંયમ, ૪ વાઉકાય સંયમ ૫ વનસ્પતિકાય સંયમ, ૬ બેઇંદ્રિય સંયમ, ૭ તેઇંદ્રિય સંયમ ૮ ચૌરિંદ્રિય સંયમ, ૯ પંચેંદ્રિય સંયમ, ૧૦ પ્રેક્ષ્ય (જોવું) સંયમ, ૧૧ ઉપેક્ષ્ય (ઉપેક્ષા કરવી) સંયમ, ૧૨ પ્રમાર્જન સંયમ, ૧૩ અપહૃત્ય (પરઠાવવું) સંયમ, ૧૪ મન સંયમ, ૧૫ વચન સંયમ, ૧૬ કાય સંયમ અને ૧૭ અજીવ (ઉપકરણ) સંયમ.

દાયવડે રૂડે પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલા.

ધણુવઇ–કુબેર (અને)

થુઅઅહિઅચ્ચિઅં–સ્તવાયેલા, નમન કરાયેલા અને પૂજાયેલા.

સરયદિવાયર–શરદઋતુના સૂર્ય કરતાં.

સપ્પભં–શોભનિક કાંતિવાળા.

ગયણંગણ–આકાશને વિષે.

ચારણવંદિઅં–ચારણ મુનિઓ વડે વંદાયેલા.

અસુરગરુલ–અસુરકુમાર અને સુવર્ણકુમાર વગેરે ભવનવાસી દેવોવડે.

નમંસિઅં–નમસ્કાર કરાયેલા.

સંથુઅં–સ્તુતિ કરાયેલા.

સમણસંઘ–શ્રમણ સંઘવડે.

અભયં–ભયરહિત.

અરયં–અનાસક્ત.

અજિયં–નહિ જીતાયેલા.

પયઓ–આદરવડે.

ખિજ્જિઅયં–ખીદ્યતક છંદ.

લલિઅયં–લલિતક છંદ.

વિજ્જુવિલસિયં–વિદ્યુતવિલસિત છંદ.

થિમિઅં–નિશ્ચળ.

વિબુહાહિવ–દેવોના અધિપતિ (ઈંદ્ર)

નરવઈ–ચક્રવર્તી વડે.

બહુસો–ઘણીવાર.

અઇરુગ્ગય–તત્કાળ ઉગેલ.

સમહિઅ–અત્યંત અધિક.

તવસા–તપવડે.

વિયરણસમુઇઅ–વિચરવાવડે એકઠા થયેલ.

સિરસા–મસ્તક વડે.

પરિવંદિઅં–સમસ્ત પ્રકારે વંદાયેલા

કિન્નરોરગ–કિંનર અને મહોરગ વગેરે વ્યંતર દેવોવડે.

દેવકોડિસય–સેંકડો કોટિ વૈમાનિક દેવવડે.

પરિવંદિઅં–સમસ્ત પ્રકારે વંદાયેલા.

અણહં–પાપરહિત.

અરુયં–રોગરહિત.

અજિઅં–અજિતનાથને.

પણમે–હું નમું છું.

કિસલયમાલા–કિસલયમાલા છંદ.

સુમુહં–સુમુખ છંદ.

શ્રી શાન્તિજિન સ્તુતિ.

[1]સોમગુણેહિઁ [2]પાવઈ ન [3]તં નવસ-રયસસી, તેઅગુણેહિં પાવઇ ન તં નવસ-રયરવી॥ રૂવગુણેહિં પાવઈ ન તં તિઅસ-ગણવઈ, સારગુણેહિં પાવઈ ન તં ધરણિ-ધરવઇ ॥ ૧૭ ॥ ખિજ્જિઅયં ॥

અર્થ—સૌમ્ય ગુણવડે નવીન શરદઋતુનો ચંદ્ર તે (અજિતનાથ) ને પામી ન શકે, તેજ ગુણવડે નવીન શરદઋતુનો સૂર્ય તેને પહોંચે નહિ, રૂપ ગુણવડે ઇંદ્ર તેને પહોંચે નહિ અને સ્થૈર્ય ગુણવડે મેરૂપર્વત તેને પહોંચે નહિ અર્થાત્ તેની સમાન થઈ શકે નહિ. ૧૭

---

૧ ચંદ્ર, સૂર્ય, ઇંદ્ર અને મેરૂપર્વત પોતાના સૌમ્યતા, તેજ, રૂપ અને સ્થૈર્ય ગુણવડે કરીને ભગવંતના સૌમ્યના આદિ ગુણની સમાનતા પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી એટલે કે ભગવંતના ગુણો અધિકતર છે.

૨ **પામઇ** એવો પાઠ હોય ત્યાં પણ **પ્રામતિ** ગત્યર્થક હોવાથી એવોજ અર્થ થાય છે.

૩ અહીં તત્ શબ્દે પૂર્વોક્ત અજિતનાથ લીધા છે. પરંતુ હવે પછી કહેવાના શાન્તિનાથ લેવા એમ વૃદ્ધો કહે છે કેમકે ' અજિતનાથની સ્તુતિ આવાજ ગુણોવડે પ્રથમ કરાઇ ગઈ છે તેમજ તત્ શબ્દનો અર્થ **વક્ષ્યમાણ** પણ કરી શકાય છે.

[1]તિત્થવરપવત્તયં તમરયરહિયં, ધીર-
જણથુઅચ્ચિઅં ચુઅકલિકલુસં ॥ સંતિ-
સુહપ્પવત્તયં[2] તિગરણપયઓ, સંતિમહં મ-
હામુણિં સરણમુવણમે ॥૧૮॥ લલિઅયં.

અર્થ—શ્રેષ્ઠ તીર્થ (ચતુર્વિધ સંઘ) ના પ્રવર્તક, અજ્ઞાન અને કર્મ (બાંધેલા અને નવા બંધાતા) રજથી રહિત (અ-થવા તમો અને રજોગુણથી રહિત), પંડિત પુરૂષોવડે વાણીથી સ્તુતિ કરાયેલ અને પુષ્પાદિવડે પૂજાયેલ. ગયાં છે વૈર (કલહ) અને મલીનતા જેનાં એવા, મોક્ષસુખના પ્રવર્તક અને મહાજ્ઞાની (સર્વજ્ઞ) શાન્તિનાથને, મન, વચન, કાયાએ કરી સાવધાન પવિત્ર થયો છતો હું શરણે જાઉં છું. ૧૮

શ્રી અજિતજિન સ્તુતિ.

વિણઓણયસિરરઇઅંજલિરિસિગણ-
સંથુઅં[3] થિમિઅં, વિબુહાહિવધણવઇનરવ-

---

૧ તિત્થયર એવો પાઠ પણ છે ત્યાં તીર્થંતર એટલે પ્રકૃષ્ટ તીર્થ એવો અર્થ થાય છે.

૨. શાંતિસુખપ્રવૃત્તકં શાન્તિ સુખને માટે પ્રવર્તનાર (સંયમી)ને પાલન કરનારા એવો પણ અર્થ થાય છે.

૩ મનના શુભ અશુભ વિકલ્પરહિત હોવાથી તરંગ વિનાના સમુદ્ર જેવો નિશ્ચલ.

૪ વિબુધ એટલે પંડિત—સારા કવિ તેના અધિપ એવો અર્થ પણ થાય છે.

ઈથુઅમહિઅચ્ચિઅં બહુસો ॥ અઇરુગ્ગય-
સરયદિવાયરસમહિઅસપ્પભં તવસા, ગ-
યણંગણવિયરણસમુઈઅચારણવંદિઅં સિ-
રસા ॥ ૧૯ ॥ કિસલયમાલા ॥

અસુરગરુલપરિવંદિઅં, કિન્નરોરગન-
મંસિઅં ॥ દેવ[1]કોડિસયસંથુઅં, સમણસં-
ઘપરિવંદિઅં ॥ ૨૦ ॥ સુમુહં ॥

અભયં [2]અણુહં, [3]અરયં અરુયં ॥
અજિઅં અજિઅં, પયઓ પણમે ॥ ૨૧ ॥
વિજ્જુવિલસિઅં (ત્રિભિર્વિશેષકમ્)

અર્થ—વિનયવડે નમેલા મસ્તકને વિષે જોડી છે અંજળી જેણે એવા ઋષિ સમુદાયવડે રૂડે પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલા, નિશ્ચળ, ઇંદ્ર, કુબેર (ઉપલક્ષણથી ચારે લોકપાલ) અને ચક્રવર્તિ આદિ

૧ જઘન્યથી પણ એક ક્રોડ દેવતા ભગવંતની સેવામાં હોય છે.
૨ પાંશયતિ-મલિનયતિ તત્ પાપં આત્માને મલિન કરે ત પાપ
૩ અરજં કર્મરજરહિત એવો અર્થ પણ થાય છે.

વડે ઘણીવાર વચનવડે સ્તુતિ કરાયેલા, પ્રણામાદિવડે નમન કરાયેલા અને પૂષ્પાદિવડે પૂજાયેલા, તપવડે તત્કાળ ઉદય પામેલ શરદઋતુના સૂર્ય કરતાં અત્યંત અધિક શોભનિક કાંતિવાળા, આકાશને વિષે વિચરવાવડે એકઠા થયેલા ચારણ મુનિઓ (જંઘાચારણ અને વિદ્યાચારણ[1]) વડે મસ્તકવડે વંદાયેલા, અસુરકુમાર; સુવર્ણકુમ ર વગેરે ભવનવાસી દેવોવડે સમસ્ત પ્રકારે વંદાયેલા, કિન્નર અને મહોરગ વગેરે વ્યન્તર દેવોવડે નમસ્કાર કરાયેલા, સેંકડો કોટી વૈમાનિક દેવવડે સ્તુતિ કરાયેલા, શ્રમણસંઘ (અથવા સાધુ સમુદાય) વડે સમસ્ત પ્રકારે વંદાયેલા; ભયરહિત પાપરહિત આસકિત (વિષયવાસના) રહિત, રોગરહિત અને અજિત (બાહ્ય અને અભ્યંતર શત્રુવડે) એવા અજિતનાથને આદરવડે હું પ્રણામ કરૂં છું. ૧૯–૨૦–૨૧

શબ્દાર્થ.

આગયા–આવેલા.
દિવ્વકણગ–મનોહર સુવર્ણમય.
પહકરસએહિં–સમૂહના સેંકડોવડે કરી.
ખુભિયલુલિય-ક્ષુભિતચિત્તવાળા છતે ડોલતા.
અંગયતિરીડ–બાજુબંધ અને મુકુટ.
જં–જે ભગવંતને.
વરવિમાણ–શ્રેષ્ટ વિમાન,
રહતુરય-રથ અને અશ્વના.
હુલિયં–શીઘ્ર.
સસંભમોઅરણ–ઉતાવળે આકાશથી ઉતરવાવડે.
ચલકુંડલ–ચંચળ કુંડલ,
સોહંતમઉલિમાલા-શોભતી છે મસ્તકની માળા જેમની એવા.

---

૧ ચારણમુનિ મુખ્ય બે પ્રકારના છે—જંઘાચારણ અને વિદ્યાચારણ એ શિવાય બીજા પણ અનેક પ્રકારના ચારણમુનિઓ જ્યોતિરશ્મી ચારણ વિગેરે શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધારાદિમાં બતાવેલા છે.

સુરસંઘા–દેવસમુદાયો.
વેરવિઉત્તા–વૈરરહિત.
આયરભૂસિય–આદરવડે શોભિત.
સુટ્ઠુસુવિમ્હિય–અતિશય વિસ્મિત થયેલ છે.
ઉત્તમકંચણરયણ–શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ અને રત્નવડે.
ભાસુરિઅંગા–શોભાયમાન છે અંગો જેમના એવા.
પંજલિપેસિય–અંજળીવડે કર્યો છે
સીસપણામા–મસ્તકવડે પ્રણામ જેણે એવા.
તો–તે પછી.
પુણો–ફરીથી.
પણમિઊણ–પ્રણામ કરીને.
પમુઇઆ–આનંદિત થયેલા.
ગયા–જતા હવા.
મહામુણિં–મહામુનિઓ છે શિષ્ય જેમના એવા.
રાગદોસ–રાગ, દ્વેષ,
દેવદાણવ–દેવ, દાનવ (અને)
નરિંદવંદિઅં–રાજાઓવડેવંદાએલા
ઉત્તમં–ઉત્તમ.
નમે–નમસ્કાર કરું છું.

સાસુરસંઘા–અસુરના સમુદાયે સહિત
ભત્તિસુજુત્તા–ભક્તિવડે સહિત.
સંભમપિંડિઅ–ઉતાવળે એકત્ર થયેલા
સવ્વબલોઘા–સર્વ જાતના સૈન્યના સમૂહ જેમના એવા
પરૂવિય–વિશેષ રૂપ યુક્ત કરેલા.
ભાસુરભૂસણ–દેદીપ્યમાન આભુષણવડે
ગાયસમોણય–શરીરવડે નમેલા,
ભત્તિવસાગય–ભક્તિને લીધે આવેલા (અને)
વંદિઊણ–વાંદીને.
થોઊણ–સ્તુતિ કરીને.
તિગુણમેવ–ત્રણ વખતજ.
પયાહિણં–પ્રદક્ષિણા કરીને
સુરાસુરા–સુર અને અસુરો.
સભવણાઇં–પોતાના ભવનો પ્રત્યે.
તં–તે
અહંપિ–હું પણ
પંજલી–અંજળી કરીછે જેણે એવો.
ભયમોહવજ્જિયં–ભય અને મોહથી રહિત.
સંતિં–શાંતિનાથને.
મહાતવં–વિશાળ તપવાળા.
રયણમાલા–રત્નમાલા છંદ
ખિત્તયં–ક્ષિપ્તક છંદ

શ્રી શાંતિજિન સ્તુતિ.

આગયા વરવિમાણદિવ્વકણગ–રહતુ-રયપહકરસએહિં હુલિઅં ॥ સસંભમોઅ-રણખુભિઅલુલિયચલકુંડલંગયતિરીડસોહં તમઉલિમાલા ॥ ૨૨ ॥ વેડ્ઢઓ.

જં સુરસંઘા સાસુરસંઘા વેરવિઉત્તા ભત્તિસુજુત્તા, આયરભૂસિય–સંભમપિંડિઅ સુઠ્ઠુસુવિમ્હિય–સવ્વબલોઘા ॥ ઉત્તમકંચ-ણરયણપરૂવિયભાસુરભૂસણભાસુરિઅંગા, ગાયસમોણયભત્તિવસાગયપંજલિપેસિયસીસપણામા ॥ ૨૩ ॥ રયણમાલા ॥

વંદિઊણ થોઊણ તો જિણં, તિગુણ-મેવ ય પુણો પંયાહિણં ॥ પણમિઊણ ય

---

૧ પ્રદક્ષિણા કરાયેલ છે જેને–પ્રદક્ષિણા કરાયેલા એવા ભગવંત એ પ્રકારે ભગવંતનું વિશેષણ લેવાથી અર્થ થાય છે. અહીં ક્રત્વા અધ્યાહાર છે.

જિણં સુરાસુરા, પમુઇઆ સભવણાઇં તો ગયા ॥ ૨૪ ॥ ખિત્તયં ॥

તં મહામુણિમહંપિ પંજલી, રાગદોસભયમોહવજ્જિયં ॥ દેવદાણવનરિંદવંદિઅં, સંતિમુત્તમં મહાતવં નમે ॥ ૨૫ ॥ ખિત્તયં ॥

અર્થ—શ્રેષ્ઠ વિમાન, મનોહર સુવર્ણમય રથ અને અશ્વના સેંકડો સમૂહવડે કરી શીઘ્ર આવેલા, ઉતાવળે આકાશથકી ઉતરવાવડે ક્ષુભિત ચિત્તવાળા છતે ડોલતા ચંચળ કુંડળ બાજુબંધ અને મુકુટ તથા શોભિતી છે મસ્તકની માળા જેમની એવા; વળી અસુરના સમૂહે કરી સહિત, વૈરરહિત, ભક્તિએ કરી સહિત (અથવા भक्तिसुयुक्ता ભકિતને વિષે સારી રીતે પ્રેરાયેલા) આદરવડે શોભિત—ઉતાવળે એકત્ર થયેલ અને અતિશય વિસ્મિત થયેલા છે સર્વ જાતના કટક (સૈન્ય) સમૂહ જેમના એવા, શ્રેષ્ઠ સુવર્ણ-અને રત્નવડે વિશેષ રૂપયુક્ત કરેલા દેદીપ્યમાન આભૂષણોવડે શોભાયમાન છે અંગો જેમના એવા, શરીરવડે નમેલા ભક્તિને લીધે આવેલા અને અંજળીવડે કર્યો છે મસ્તકવડે પ્રણામ જેણે એવા દેવ સમુદાયો જે ભગવંતને; વાંદીને (નમન કરીને) અને તેવાર પછી વાણીવડે જિનની સ્તુતિ કરીને વળી ફરીથી ત્રણ વાર પ્રદક્ષિણા કરીને અને જિનને પ્રણામ કરીને દેવદાનવ

આનંદિત થયા થકા ત્યાંથી પોતાના ભવન પ્રત્યે પાછા ગયા; મહામુનિઓ છે શિષ્ય જેમના એવા, રાગ, દ્વેષ, ભય, અને મોહથી રહિત, દેવદાનવ અને રાજાઓવડે વંદાયેલા, શ્રેષ્ઠ અને વિશાળ તપવાળા એવા તે શાન્તિનાથને; અંજળી કરી છે જેણે એવો હું નમસ્કાર કરું છું. ૨૨—૨૩—૨૪—૨૫

શબ્દાર્થ

અંબરંતર—આકાશના અંતરાલે.
લલિઅહંસવહુ—મનોહર હંસીની પેઠે
પીણસોણિથણ—પુષ્ટ કટી તટ અને સ્તનવડે.
લોઅણિઆહિં—નેત્રવાળી.
પીણનિરંતર—મોટા અને ગાઢ (અંતરરહિત.)
ગાયલઆહિં—ગાત્ર જેનાં એવી
પસિઢિલ—વિશેષે શિથિલ
સોણિતડાહિં—કટીપ્રદેશ જેનો એવી
વરખિંખિણીનેઉર—શ્રેષ્ઠ ઘુઘરીઓ, ઝાંઝર
વિભૂસણિઆહિં—વિશેષે શોભિત એવી.
સુંદરદંસણિઆહિં—સુંદર છે દર્શન જેનું એવી.
પાયવંદિઆહિં—ચરણોમાં નમસ્કારવાળી
વિઆરણિઆહિં—વિચરનારી.
ગામિણિઆહિં—ગમન કરનારી;
સાલિણિઆહિં—શોભિતી.
સકલકમલદલ—ખીલેલા કમળના પાંદડાં જેવા.
થણભર—સ્તનના ભારવડે.
વિણમિઅ—વિશેષે નમેલાં છે.
મણિકંચણ—મણિ અને સુવર્ણની.
મેહલસોહિઅ—મેખલા વડે શોભાયમાન છે.
સતિલયવલય—સુંદર તિલક અને કંકણવડે.
રઇકર—પ્રીતિ કરનારું.
ચઉરમણોહર—ચતુર જનના મનને હરણ કરનારું (અને)
દેવસુંદરીહિં—દેવાંગનાઓ વડે.
વંદિઆ—વંદાયેલા.

જસ્સ—જે ભગવંતના.
સુવિક્કમા—રૂડી ગતિવાળા.
અપ્પણો—પોતાના.
મંડણોડ્ડણ—આભુષણની રચનાના
કેહિં—કેવા (પ્રકારો) વડે.
પત્તલેહનામએહિં—પત્રલેખ નામના
સંગય—મળ્યાં છે
ભત્તિસન્નિવિટ્ઠ—ભક્તિવડે વ્યાપ્ત
આગયાહિં—આવેલી.
તં—તેને
જિણચંદં—જિનચંદ્રને.
જિઅમોહં—જીત્યો છે મોહ જેણે એવા.
પયઓ—આદરવડે
દીવયં—દીપકછંદ

તે—તે એ.
કમા—ચરણો.
નિડાલએહિં—લલાટવડે.
પ્પગારએહિં—પ્રકારવડે.
અવંગતિલય—અપાંગ, તિલક.
ચિલ્લએહિં દેદીપ્યમાન.
અંગયાહિં—અંગો જેનાં એવી.
વંદણ—વંદન કરવાને
હુંતિ—છે.
અહં—હું.
અજિઅં—અજિતનાથને.
ધુય—ટાળ્યાં છે.
સવ્વકિલેસં—સર્વ દુઃખો જેણે એવા.
પણમામિ—પ્રણામ કરૂં છું.
ચિત્તખરા—ચિત્રાક્ષરા છંદ

શ્રી અજિતજિન સ્તુતિ.

અંબરંતરવિઆરણિઆહિં, લલિઅહંસવહુગામિણિઆહિ ॥ પીણસોણિથણસાલિણિઆહિં, સકલકમલદલલોઅણિઆહિં ॥ ૨૬ ॥ દીવયં ॥

[1]પીણ[2] નિરંતરથણભરવિણમિઅં[3]ગાયલ-
આહિં, મણિકંચણપસિઢિલમેહલસોહિઅ-
સોણિતડાહિં ।। વરખિંખિણિનેઉરસતિલય
વલયવિભૂસણિઆહિં, રઇકરચઉર[4]મણોહર-
સુંદરદંસણિઆહિં ।। ૨૭ ।। ચિત્તક્ખરા ।।

દેવસુંદરીહિં પાયવંદિઆહિં વંદિઆ ય
જસ્સ તે સુવિક્કમા કમા, અપ્પણો નિડા-
લએહિં મંડણોડ્ડણપ્પગારએહિં કેહિં કેહિં
વી ।। અવંગતિલયપત્તલેહનામએહિં ચિલ્લ-
એહિં સંગયંગયાહિં, ભત્તિસન્નિવિટ્ઠવંદ-
ણાગયાહિં હુંતિ તે વંદિઆ પુણો પુણો ।।૨૮।।
નારાયઓ ।।

---

૧ પીણ કામીજનને ખુશી કરે એવા.

૨ અપમાન (આંતરું) રહિત.

૩ નાજુક અને કોમળ શરીર હોવાથી નમી ગએલા

૪ મનોહર મનને અન્યત્ર ગમનનો નિષેધ કરવાથી મનને [illegible]-ધાર જેવો મજબુત સ્પર્શ જાય છે.

તમહં જિણચંદં, અજિઅં જિઅમો-
હં ॥ ધુયસવ્વકિલેસં, પયઓ પણમામિ ॥
૨૯ ॥ નંદિઅયં (ચતુર્ભિઃ કલાપકં)

અર્થ—આકાશના અંતરાલે વિચરનારી મનોહર હંસીની પેઠે ગમન કરનારી, પુષ્ટ કટી પ્રદેશ અને સ્તનવડે શોભાયમાન; સંપૂર્ણ (ખીલેલાં) કમળના પત્ર જેવાં લોચન (નેત્ર) વાળી; મોટા અને ગાઢ સ્તનના ભાર વડે વિશેષે નમેલાં છે ગાત્ર (શરીર) જેનાં એવી; મણિ અને સુવર્ણની બનાવેલ વિશેષે શિથિલ (ઢીલી) મેખલા (કંદોરો) વડે શોભાયમાન છે કટી પ્રદેશ જેનો એવી, શ્રેષ્ઠ ઘુઘરીઓ, ઝાંઝર, સુંદર તિલક અને કંકણ (વલય) વડે વિશેષે સુશોભિત એવી; પ્રીતિ કરનારૂં ચતુરજનના મનને હરણ કરનારૂં અને સુંદર છે દર્શન (દેખાવ—રૂપ) જેનું એવી; અલંકારો અથવા શરીરના કિરણોનો સમૂહ છે જેને એવી, આભુષણની રચનાના પ્રકારોવડે; તે વળી કેવા કેવા પ્રકારોવડે? દેદીપ્યમાન અપાંગ (નેત્રને વિષે અંજનની રચના), તિલક અને પત્રલેખ (કસ્તુરી વગેરેની કપોળ સ્થળ ઉપર કરેલી પત્રલેખા) નામ છે જેનાં એવાં મળેલા છે અંગો જેનાં એવી, ભક્તિવડે વ્યાપ્ત એવું વંદન કરવાને આવેલી એવી દેવાંગનાઓ વડે, પોતાના લલાટે કરીને જે ભગવંતનાં રૂડી ગતિ (ચાલ) વાળા (અથવા રૂડા પરાક્રમવાળા) તે બે ચરણો વંદાયેલા છે અને વળી તે ફરીથી વંદાયેલા છે; એવા તે જીત્યો છે મોહ (મોહનીય કર્મ) જેણે એવા અને ટાળ્યા છે સર્વ પ્રકારનાં

દુઃખો અને કષાય જેણે એવા અજિતનાથ જિનચંદ્રને આદરસહિત હું નમસ્કાર કરું છું ૨૬-૨૭-૨૮-૨૯

શબ્દાર્થ.

થુઅ-સ્તુતિ કરાએલા (અને)
રિસિગણ-ઋષિસમુદાય (અને)
તો-તે પછી.
પયઓ-સાવધાનપણે.
જસ્સ-મોક્ષ આપવાને શક્તિવાન્
સાસણઅસ્સ-શાસન છે જેનું એવા
પિંડિઆહિં-એકત્ર થએલા.
દેવવરચ્છરસા-નર્તકવાદક શ્રેષ્ટ દેવ અને નૃત્ય કુશળ દેવાંગનાઓ વડે યુક્ત.
પંડિઆહિં-પંડિતા-ડાહી.
તંતિતાલમેલિએ-વીણા અને પટહાદિ મળે છતે.
સદ્દમીસએકએ-શબ્દવડે મિશ્રિત કર્યે છતે.
સુદ્ધ-શુદ્ધ ઉચ્ચારવાળું
પાયજાલ-પગને વિષે જાળના આકારવાળો
વલયમેહલા-વલય કંદોરા
કલાવનેઉર-કલાપ અને ઝાંઝરના
મીસએ કએ-મિશ્રિત કર્યે છતે.
હાવભાવવિબ્ભમ-હાવ, ભાવ અને

વંદિઅયસ્સા-વંદન કરાયેલા.
દેવગણેહિં-દેવસમૂહવડે.
દેવવહુહિં-દેવીઓવડે.
પણમિઅસ્સા-પ્રણામ કરાયેલા.
જગુત્તમ-જગત્‌ને વિષે ઉત્તમ.
ભત્તિવસાગય-ભક્તિના વશે આવવાથી.
બહુઆહિં-બહુ.
સુરવર-દેવોની સાથે શ્રેષ્ઠ
રઇગુણ-ક્રિડારૂપ ગુણને વિષે.
વંસસદ્દ-વેણુધ્વનિ.
તિઉક્ખર-ત્રિપુષ્કર નામના વાજિંત્રના
અભિરામ-મનોહર.
સુઇસમાણણે-સાંભળવાનું સમાન પણું કર્યે છતે.
સજ્જગીય-અધિક ગુણવાળા ગીત વડે સહિત
ઘંટિઆહિં-ઘુઘરીઓ વડે ઉપલક્ષિત છતે.
અભિરામસદ્દ-મનોહર શબ્દવડે.
દેવનટ્ટિઆહિં-દેવનર્તકીઓવડે.
પગારેહિં-પ્રકારવાળા.

વિલાસના.

અંગહારએહિઁ–અંગનાવિક્ષેપેકરીને

જસ્સ-જે (ભગવાન) નાં

તિલોયસવ્વસત્ત–ત્રણ ભુવનના સર્વ પ્રાણીઓને.

સવ્વપાવદોસં–સર્વ પાપ અને દોષ જેનાં એવા.

છત્તચામરપડાગ–છત્ર,ચામર,પતાકા,

ઝયવર–શ્રેષ્ઠ ધ્વજ,

મગરતુરય–મગર, અશ્વ (અને)

દીવસમુદ્દમંદર–દ્વીપ, સમુદ્ર, મેરૂ પર્વત (અને)

દિસાગયસોહિયા–દિગ્ગજવડે સુ- શોભિત

ચક્કવરંકિયા–ચક્રવડેશ્રેષ્ઠરીતેચિન્હિત

સમપઇટ્ઠા–સરખી ભૂમિનેવિષેરહેલા

ગુણેહિઁ–ગુણોવડે,

પસાયસિટ્ઠા–નિર્મળતાવડે શ્રેષ્ઠ

પુટ્ઠા–પુષ્ટ.

ઇટ્ઠા–પૂજિત.

જુટ્ઠા–સેવાયેલા.

ધુયસવ્વપાવયા–ટાળ્યાં છે સર્વ પાપ જેણે એવા.

સંથુઆ-સ્તુતિ કરાયેલા,

પાયયા–પૂજ્ય.

સિવસુહાણ–મોક્ષસુખના.

નચ્ચિઊણ–નૃત્ય કરીને.

વંદિઆ–વંદાયેલા છે.

તયં–તે (શાન્તિનાથ)

સંતિકારયં–શાન્તિના કરનારા.

પસંત–વિશેષે શાન્ત થયા છે.

એસ–આ.

અહં–હું.

જૂઅજવમંડિઆ–યૂપ અને જવ- વડે સુશોભિત.

સિરિવચ્છસુલંછણા–શ્રીવત્સ એવા શોભાયમાન છે લંછનો જેને એવા.

સત્થિઅ વસહ–સ્વસ્તિક, વૃષભ,

સીહરહ-સિંહ, રથ (અને)

સહાવલટ્ઠા–સ્વભાવેકરીનેશોભાયમાન

અદોસદુટ્ઠા–દોષવડે અદુષ્ટ.

જિટ્ઠા–જ્યેષ્ઠ–મોટા.

તવેણ–તપવડે.

સિરીહિઁ–લક્ષ્મીદેવીવડે.

રિસીહિઁ–મુનિઓવડે.

તવેણ–તપવડે

સવ્વલોઅ–સર્વ લોકના.

હિઅમૂલપાવયા–હિતના મૂળને પ્રાપ્ત કરાવનાર.

હુંતુ–થાઓ !

દાયયા–આપનારા.

ભાસુરયં—ભાસુરક છંદ. વાણવાસિયા—વાનવાસિકા છંદ.
અપરાંતિકા—અપરાંતિકા છંદ.

શ્રી શાંતિજિન સ્તુતિ.

થુઅવંદિઅયસ્સા રિસિગણદેવગણેહિં,
તો દેવવહુહિં પયઓ [1]પણમિઅસ્સા, [2]જ-
સ્સજગુત્તમસાસણઅસ્સા, ભત્તિવસાગય-
પિંડિઅયાહિં ॥ દેવવરચ્છરસા બહુઆહિં,
[3]સુરવરરઇગુણપંડિયઆહિં ॥૩૦॥ભાસુરયં
વંસસદતંતિતાલમેલિએ [4]તિઉક્ખરા-

---

૧ નમંસિયસ્સા (નમંસ્યિતકસ્ય) ઇતિ પાઠાન્તરં. ભગવંત સમીપે પ્રથમ ગણધર નમસ્કાર કરે, પછી દેવતા અને પછી દેવીઓ નમસ્કાર કરે, તે ક્રમ અહીં દર્શાવ્યો છે.

૨ જસ્સૂઝ્ મોક્ષણે જસ્ ધાતુ મોક્ષ કરાવવાના અર્થમાં છે તેથી જાસ્ય એટલે મોક્ષ પ્રાપ્ત કરાવવાને શક્તિવાન.

૩ શ્રેષ્ઠ દેવોને પ્રીતિ જે થકી થાય એવા (સંગીતકુશળતા વગેરે) ગુણોને વિષે પંડિતા—વિદુષી એવી દેવનર્તકી એવો અર્થ પણ થાય છે.

૪ એક મુખવાળા અને બે મુખવાળા વાજિંત્ર મળીને ત્રણ મુખવાળું વાજિંત્ર તે ત્રિપુષ્કર.

ભિરામસદ્દમીસએ, કએ અ, સુઇસમાણણે અ [2]સુદ્ધ[3]સજ્જગીયપાયજાલઘંટિઆહિં, વલયમેહલાકલાવનેઉરાભિરામસદ્દમીસએ કએ અ ॥ [4]દેવનટ્ટિઆહિં [5]હાવ[6]ભાવ[7]વિબ્ભમ[8]પ્પગારએહિં નચ્ચિઊણ [9]અંગહારએહિં વંદિઆ ય જસ્સ તે [10]સુવિક્કમા કમા, તયં તિલોયસવ્વસત્તસંતિકારયં પસંતસવ્વપાવદોસમે-

૨ અનુનાસિકાદિ દોષરહિત શુદ્ધ ઉચ્ચારવાળું.

૩. ષડ્જ, મયૂર, કેકા, શંખ આદિના શબ્દો વડે (સદ્દ) સારૂં અથવા સદ્ય તત્કાળ ગાયેલું. એવો અર્થ થાય છે.

૪ નૃત્યકળામાં કુશળ એવી દેવાંગનાઓ.

૫ મુખની ચેષ્ટાદિ બહુ કામવિકારવાળો અભિપ્રાય.

૬ ચિત્તમાં રહેલ અલ્પ કામવિકારનો અભિપ્રાય.

૭ વાણી, વસ્ત્ર અને ભૂષણ વગેરેનું ભ્રમથી સ્થાન બદલાવું અથવા વિલાસ.

૮ નેત્ર મુખ વગેરેના વિકારી ફેરફાર.

૯ હાથ આંગળી પ્રમુખ અંગના લટકા-અભિનય વડે.

૧૦ શોભિતો પંડિત જનોનો આચાર જેના સમીપે છે એવા, એવો અર્થ પણ થાય છે.

સહં નમામિ સંતિમુત્તમં જિણં ॥૩૧॥

નારાયઓ ॥

અર્થ—ઋષિ સમુદાય અને દેવ સમુદાયવડે સ્તુતિ કરાયેલા અને વંદન કરાયેલા, તે પછી દેવીઓવડે સાવધાનપણે પ્રણામ કરાયેલા, અને મોક્ષ આપવાને શક્તિમાન હોવાથી જગતને વિષે ઉત્તમ છે શાસન (આજ્ઞા) જેનું એવા જે ભગવંત તેનાં રૂડા પરાક્રમવાળા તે બે ચરણકમળો, ભક્તિનાવશે આવવાથી એકત્ર થયેલી, ઘણા નર્તકવાદક શ્રેષ્ઠ દેવ અને નૃત્યકુશળ દેવાંગનાઓવડે યુક્ત તથા દેવોની સાથે રતિક્રીડારૂપ ગુણને વિષે પંડિતા (ડાહી) એવી દેવનર્તકીઓવડે વેણુધ્વનિ (વાંસળીનો નાદ) વીણા અને ચપટી પટહાદિ તાળ (અથવા કાંસી, કરતાલ વગેરેના તાળ) મળ્યે છતે, ત્રિપુષ્કરનામા વાજિંત્રના મનોહર શબ્દવડે મિશ્રિત કર્યે છતે, સાંભળવાનું સમાનપણું કર્યે છતે (સર્વ શબ્દ સાંભળવામાં કાનનું સાવધાનપણું—એકાગ્રતા), શુદ્ધ તથા અધિક ગુણવાળા ગીતવડે સહિત એવી પગને વિષે જાળના આકારવાળી ઘુઘરીઓવડે ઉપલક્ષિત છતે, વલય (બલીયાં) કંદોરો કલાપ (એક જાતનું આભરણ) અને ઝંઝરના મનોહર શબ્દવડે મિશ્રિત કર્યે છતે, હાવભાવ અને વિલાસના પ્રકારવાળા અંગના વિક્ષેપે કરીને નૃત્ય કરીને વંદાયેલા છે જે, તે ત્રણ ભુવનના સર્વ પ્રાણીઓને શાન્તિના કરનાર (અથવા મોક્ષને આપનાર) અને વિશેષે શાન્ત થયાં છે સર્વ પાપ (અશુભકર્મ) તથા દોષ (રાગ, દ્વેષ, મોહ વગેરે) જેનાં (અથવા જેથી) એવા ઉત્તમ શાન્તિનાથ જિનને આ પ્રત્યક્ષ એવો હું નમસ્કાર કરૂં છું. ૩૦–૩૧

શ્રી અજિતનાથ અને શાંતિજિન સ્તુતિ.

છત્તચામર[1]પડાગ[2]જૂઅજવમંડિઆ, [3]ઝ-
યવરમગરતુરયસિરિવચ્છ[4]સુલંચ્છણા । દીવ[5]-
સમુદ્દમં[6]દરદિસાગય[7]સોહિઆ, સત્થિઅવસહ-
સીહરહચક્કવરંકિયા ॥૩૨॥ લલિઅયં ॥

સહાવલટ્ઠા[8]સમપ્પઇટ્ઠા, અદોસદુટ્ઠા[9]ગુ-
ણેહિં જિટ્ઠા ॥ [10]પસાયસિટ્ઠા તવેણ પુટ્ઠા,

---

૧ નાની ધ્વજા. ૨ યજ્ઞ સ્તંભ. ૩ સિંહાદિના ચિત્રવાળો મોટો ધ્વજ.

૪. ઉત્તમ પુરૂષના વક્ષસ્થળ (છાતી) માં આ લક્ષણ હોય છે. કોઈને પગમાં પણ હોવાનો સંભવ છે.

૫ જંબૂદ્વીપ વગેરે દ્વીપ અને લવણસમુદ્ર વગેરે સમુદ્ર જાણવા.

૬ **મંદિર** એવો પાઠ હોય ત્યાં "પ્રાસાદ" એવો અર્થ કરવો.

૭ મેરૂપર્વતની આસપાસ ચારે દિશાએ હસ્તિના આકારના **કરીકૂટો** ભદ્રશાળ વનમાં છે તે.

૮ **અસમપ્રતિષ્ઠાઃ** નિરુપમ છે. પ્રતિષ્ઠા (ખ્યાતિ) જેમની એવા.

૯ રતાશ તથા કોમળતા આદિ અથવા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ ગુણો.

૧૦ **પ્રસાતશિષ્ટાઃ** એટલે ઉત્કૃષ્ટ સુખવાળા શ્રેષ્ઠ પુરુષો છે જેની સમીપે એવા,

અવસ્સ-અવસ્ય.
સોઅવ્વો-સાંભળવું. [કરનાર.
ઉવસગ્ગનિવારણો-વિઘ્ન નિવારણ
પઢઇ-ભણે છે.
ઉભઓ-બન્ને.
અજિઅસંતિથયં-અજિતશાંતિ-
 સ્તવ.
રોગા-રોગો.
વિ-પણ
જઇ-જો
પરમપયં-મોક્ષપદને.
કીત્તિં-કીર્તિને.
ભુવણે-ત્રણ ભુવનમાં
તેલુક્ક-ત્રણ લોકનો.
જિણવયણે-જિનેશ્વરના વચનમાં.
કુણહ-કરો.
કલિકલુસાણં-કલેશ અને મલીનતા
 જેનાં એવા
પુણબ્ભવાણં-પુનર્જન્મ જેનાં એવા
તે-તે
પસમઇ-વિશેષે શાન્ત થાય છે
વડ્ઢઇ-વધે છે.
સંપુણ્ણ-સંપૂર્ણ-પુર્ણિમાના.
ઝિણ્ણે-ક્ષીણ ન કર્યે છતે.

ભણિયવ્વો-ભણવું.
સવ્વેહિં-સર્વેએ.
એસ-એ (છે)
નિસુણઇ-સાંભળે છે.
કાલંપિ-વખતે.
નહુ-નજ.
હુંતિ-થાય.
પુવ્વુપ્પન્ના-પૂર્વે થયેલા.
નાસંતિ-નાશ પામે છે.
ઇચ્છહ-ઇચ્છો છો.
અહવા-અથવા.
સુવિત્થડં-સારીરીતે વિસ્તારપામેલી.
તા-તો.
ઉદ્ધરણે-ઉદ્ધાર કરનાર
આયરં-આદર.
વવગય-નાશ પામ્યાં છે.
નિદ્ધંત-નિર્મૂળપણે.
રાગદોસાણં-રાગદ્વેષ જેનાં એવા.
નમોત્થુ-નમસ્કાર હો.
દેવાહિદેવાણં-દેવાધિદેવને.
પુણ્ણં-પુણ્ય
નમંસમાણસ્સ-વંદન કરનારનાં.
ચંદવયણસ્સ-ચંદ્રના જેવા મુખવાળા
અજિઅસંતિસ્સ-અજિતનાથ અને
 શાન્તિનાથનું.

એવં તવબલવિઉલં, થુઅં મએ અ-
જિઅસંતિજિણજુઅલં ॥ વવગયકમ્મરય-
મલં, ગઇં ગયં સાસયંવિઉલં ॥૩૫॥ગાહા

અર્થ—એ પ્રકારે તપ સામર્થ્યવડે વિશાળ, ગયાં છે કર્મ રૂપ રજ અને મલ જેનાં એવું, શાસ્વતી અને વિસ્તીર્ણ (વિપુલ સુખવાળી) ગતિને પ્રાપ્ત થયેલું એવું અજિતનાથ અને શાન્તિનાથજિનનું યુગલ (જોડું) મેં સ્તવ્યું. ૩૫

તં બહુગુણપ્પસાયં, મુક્ખસુહેણ પ-
રમેણ [2]અવિસાયં ॥ નાસેઉ મે વિસાયં, કુ-
ણઉ અ પરિસાવિ અ પ્પસાયં ॥૩૬॥ગાહા.

અર્થ—જ્ઞાન દર્શનાદિક અનેક ગુણનો પ્રસાદ છે જેને એવું (અથવા ઘણા પ્રકારની નિર્મળતાવાળું), ઉત્કૃષ્ટ મોક્ષ સુખવડે વિષાદ (વિકલતા) રહિત તે યુગલ, મારા વિષાદ અથવા (વિસાત દુઃખ) ને નાશ કરો અને વળી સભા (આ સ્તવનને સાંભળનારી સભા) પણ મારા ઉપર અનુગ્રહ (કહેલ સ્તવનના ગુણનું ગ્રહણ અને દોષના ત્યાગરૂપ મહેરબાની) કરો. ૩૬

---

૧ વિમલં ઇતિ પાઠાંતરં.

૨ અવિસાતં—ગયું છે સુખ જેનું તે વિસાત અને ન વિસાતં અવિસાતં સુખરહિત નહિ અર્થાત્ સુખવાળા એવો અર્થ પણ થાય છે.

અંત્ય મંગલાચરણ

તં મોએઉ અ નંદિં, પાવેઉ અ [1]નં-
દિસેણમભિનંદિં ॥ પરિસાવિ અ સુહનંદિં,
મમ ય દિસઉ સંજમે નંદિં ॥૩૭॥ ગાહા.

અર્થ—તે યુગલ ભવ્યજનોને હર્ષ કરાવો અને સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવો અને નંદિસેણને સમસ્ત પ્રકારે આનંદ પ્રાપ્ત કરાવો શ્રોતાજનોની સભાને પણ સુખ સમૃદ્ધિ આપો તથા મને સંયમને વિષે આનંદ આપો । ૩૭

પક્ખિય ચાઉમ્માસિઅ, [1]સંવચ્છરિ-
એ અવસ્સ ભણિઅવ્વો[2] ॥ સોઅવ્વો સ-

---

૧ આ નંદિષેણ મુનિ શ્રેણિકના પુત્ર કે બીજા કોઈ મહર્ષિ છે તેનો બરાબર નિર્ણય થતો નથી. કેટલાક વળી એમ કહે છે કે શ્રી શત્રુંજયની ગુફામાં અજિતનાથ અને શાન્તિનાથ વર્ષાઋતુમાં રહેલા હતા તે જગ્યાએ અનુપમ સરોવરની સમીપે અજિતનાથનુ ચૈત્ય હતુ અને મરૂદેવી ટુંકની પાસે શાન્તિનાથનુ ચૈત્ય હતું ત્યાં નેમનાથજીના ગણધર નંદિષેણજીએ અજિતશાન્તિ સ્તવનની રચના કરી તેથી તે બન્ને ચૈત્યો પૂર્વાભિમુખ થયાં. મૂળ અંથકારે અહીં સુધી રચના કરી છે તેમાં ૩૭ ગાથા અને ૧૪૯૩ અક્ષરો આવે છે. બાકીની ગાથાઓ અન્યની કરેલી છે.

૧ સંવચ્છરે રાઈઓ અ દિઅહે ઈતિ પાઠાન્તરમ્.

૨ આ સ્તવન એકજ જણે ભણવાનું કહ્યું છે તેનુ કારણ એ કે એક સાથે ઘણાના બોલવાથી કોલાહલ થાય તેથી સર્વને ઉપયોગપૂર્વક સાંભળવું નહિ તેથી એક સાથે બોલવાની પદ્ધતિ ઉચિત નથી.

વ્વેહિં, ઉવસગ્ગનિવારણો એસો ॥૩૮॥

અર્થ—પખ્ખીપ્રતિક્રમણને વિષે, ચૌમાસી પ્રતિક્રમણને વિષે અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમને વિષે (એક જણે આ સ્તોત્ર) અવશ્ય ભણવું અને સર્વ જનોએ સાંભળવું. એ સ્તવન વિઘ્નનું નિવારણ કરનાર છે. ૮

જો પઢઇ જો અ નિસુણઈ, ઉભઓ કાલંપિ અજિઅસંતિથયં । નહુ હુંતિ તસ્સ [1]રોગા, પુવ્વુપ્પન્ના વિ નાસંતિ ॥૩૯॥

અર્થ—અજિતશાંતિ સ્તવનને જે પુરૂષ બંને વખત પણ (ઉપલક્ષણથી સવાર, બપોર અને સાંઝ) ભણે છે અને જે સાવધાનપણે સાંભળે છે તેને રોગો હોતા નથી. તેમજ પૂર્વે થયેલા (રોગો) પણ નાશ પામે છે.

જઇ ઈચ્છહ પરમપયં, અહવા કીત્તિં સુવિત્થડં ભુવણે, તા તેલુક્કુદ્ધરણે, જિણવયણે આયરં કુણહ* ॥૪૦॥

---

૧ કાસ, શ્વાસ, ભગંદર, કોઢ વગેરે રોગો અથવા સર્વ પ્રકારની પીડાઓ.

* આ ૪૦ ગાથા પ્રસિદ્ધ છે તે સર્વત્ર બોલાય છે, તે શિવાય બીજી એ ગાથાઓ પણ જોવામા આવે છે; તે નીચે મુજબ:...

અર્થ—જો તમે મોક્ષપદને વાંચ્છતા હો અથવા ત્રણ ભુવનમાં વિસ્તાર પામેલી કીર્ત્તિ ઇચ્છતા હો તો ત્રણ લોકોનો ઉદ્ધાર કરનારા જિનવચનને વિષે આદર કરો. ૪૦

આ અજિતશાંતિ સ્તોત્રમાં વપરાએલા છંદો પ્રાકૃત છંદશાસ્ત્રને અનુસારે નીચે પ્રમાણે આપવામાં આવેલા છે.

છંદમાં—ગુરુ અને લઘુ અક્ષરોની ખાસ જરૂર પડે છે.

ગુરુ—દીર્ઘસ્વર કે તેની સાથેનો કોઇ પણ વ્યંજન, તથા અનુસ્વાર, વિસર્ગ કે જોડાએલો અક્ષર જેની પછી આવેલો હોય, તેવા હ્રસ્વ સ્વર કે તેની સાથેનો વ્યંજન—તે ગુરુ અક્ષર કહેવાય છે. [ઽ] ગુરુની નિશાની છે. ગુરુની માત્રા બે છે.

લઘુ—હ્રસ્વસ્વર કે તેની સાથેનો વ્યંજન—તે લઘુ અક્ષર કહેવાય છે. [।] લઘુની નિશાની છે. લઘુની માત્રા એક છે.

પૂર્વાર્ધ—શ્લોકનો આગલો અર્ધોભાગ પૂર્વાર્ધ કહેવાય.

ઉત્તરાર્ધ—શ્લોકનો પાછલો અર્ધોભાગ ઉત્તરાર્ધ કહેવાય

પાદ—શ્લોકના એક ભાગને પાદ કહે છે.

યતિ—શ્લોકમાં જે ઠેકાણે વિસામો લેવાનો હોય તેને યતિ કહે છે.

ગણ—શ્લોકમાં ત્રણ ત્રણ અક્ષરોનાં ગણ હોય છે. ગુરુ અને લઘુ અક્ષરોની મેળવણીથી ગણ થાય છે.

મા-તા-રા-જ-ભા-ન-સ-લ-ગા—આ સૂત્રને મોઢે કરવું, નીચે પ્રમાણે વાંચવાથી ગણોમાં અક્ષરોનું સ્વરૂપ સમજાશે.

માતારા	ઽ ઽ ઽ	મગણ
તારાજ	ઽ ઽ ।	તગણ
રાજભા	ઽ । ઽ	રગણ

જભાન	I S I	જગણ
ભાનસ	S I I	ભગણ
નસય	I I I	નગણ
સયમા	I I S	સગણ
યમાતા	I S S	યગણ
લઘુ	I	
ગુરુ	S	

ખુલાસો—આ ગણો અક્ષરમેળછંદમાં વપરાય છે, કોઇ પણ એક અક્ષર લઈ તેની સાથે પછીના બે અક્ષરો વાંચવાથી ત્રણ અક્ષરનો ગણ થશે. પહેલા અક્ષર સાથે ગણ શબ્દ જોડવાથી તે ગણનું નામ થશે. તથા તે ગણમાં ગુરુ તથા લઘુ કયા કયા લેવા? તે પણ સમજાશે.

તેમજ **માત્રામેળછંદમાં ક-ચ-ટ-ત-પ** નામના પાંચગણો વપરાય છે. તેમાં કગણ બે માત્રાનો-**ચગણ** ત્રણમાત્રાનો-ટગણ ચાર માત્રાનો તગણ પાંચ માત્રાનો-**પગણ** છ માત્રાનો થાય છે. તેમજ લઘુ-ગુરુની મેળવણીથી તેનાં અનુક્રમે બે-ત્રણ-પાંચ-આઠ-અને તેર ભેદ નીચે પ્રમાણે છે.

કગણ-	**ચગણ-**	**ટગણ-**	**તગણ-**	**પગણ-**
S	I S	S S	S S	S S S
II	S I	II S	S I S	II S S
(૨)	I II	I SI	II I S	I S I S
	(૩)	S II	S S I	S II S
			II S I	II II S
		II II	I S II	I S S I
		(૫)	S II I	S I S I
			III II	II I S I
			(૮)	S S II
				II S II

| ऽ ॥ ।
ऽ ॥ ॥
॥ ॥ ॥
(૧૨)

ગાથા છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—સાત ટગણ (ચાર માત્રાવાળા) પછી એક ગુરૂ પ્રથમ અર્ધમાં આવે, ત્યાં વિષમ ટગણમાં જગણ (। ऽ ।) ન હોય, છઠ્ઠો ટગણ મધ્યમાં કગણ (ऽ) વાળો હોય, બીજા અર્ધમાં તો પાંચ ટગણ પછી છઠ્ઠો લઘુ હોય, બાકીનું પહેલા અર્ધ પેઠે એટલે સાતમો ટગણ અને પછી ગુરુ એ પ્રકારે ગાથા છંદ જાણવો.

શ્લોક છંદઃ—પાંચમો અક્ષર સર્વત્ર (ચારે પાદમાં) લઘુ, બીજા અને ચોથા પાદમાં સાતમો અક્ષર લઘુ હોય. છઠ્ઠો અક્ષર વળી ગુરૂ જાણવો એ પ્રકારે પંડિતો શ્લોક છંદ કહે છે.

માગધિકા છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—વિષમ (પહેલા ત્રીજા) પાદમાં બે ટગણ અને સમ (બીજા ચોથા) પાદમાં પગણ (છમાત્રા) અને ટગણ અને તે પછી સમ વિષમ બંનેમાં લઘુ, કગણ; લઘુ, કગણ આવે તેને માગધિકા છંદ જાણવો.

આલિંગનક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—આલિંગનક છંદને વિષે બે લઘુ અને એક ગુરૂ આવે એવા છ ટગણ સર્વ પદને વિષે આવે છે પણ એટલું વિશેષ છે કે પહેલું પદ ત્રીજાની સાથે અને બીજું પદ ચોથા સાથે યમકવાળું હોય.

સંગતક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—લઘુ અક્ષરવાળા તગણ (પાંચ માત્રા) ચાર અને એક ગુરૂ ત્રણ પાદને વિષે હોય; લઘુ તગણ બે, ટગણ બે, લઘુ તગણ અને અંત્ય ગુરૂ ચોથા પાદને વિષે હોય એ સંગતક છંદ અનુપ્રાસ સહિત હોય. સ્વરની વિવક્ષાવિના એક બે ત્રણ અક્ષરના અંતરે એક વ્યંજન વારંવાર આવ્યા કરે તે અનુપ્રાસ જાણવો.

સોપાનક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—એક ગુરૂ અને બે લઘુવાળા ટગણ પાંચ અને ગુરૂ, એમ તુલ્ય અક્ષરવાળા પદવડે સહિત સોપાનક છંદ જાણવો દરેક પદમાં ૧૬ અક્ષર છે.

વેષ્ટક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—તગણ,ચગણ (ત્રણ માત્રા), પગણ, તગણ, ટગણ બે, તગણ બે, પગણ ટગણ ચાર, તગણ, ચગણ. તગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરૂ, ચગણ બે, ટગણ, ચગણ ચાર, ટગણ, ચગણ બે, તગણ, ચગણ ત્રણ, અગ્યાર ટગણ અને ગુરૂ એ પ્રમાણે વેષ્ટક છંદ જાણવો.

રાસાલુબ્ધક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ટગણ બે, લઘુ, ગુરૂ તથા ટગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરૂ; ટગણ ત્રણ અને છેલ્લું પાદ બીજા સરખું (ટગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરૂ) જ્યાં છે તે રાસાલુબ્ધક છંદ જાણવો.

વેષ્ટક છંદઃ—પ્રથમના વેષ્ટકથી આ જુદો સમજવો, તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—પગણ, તગણ બે, લઘુ, ગુરૂ, ટગણ છ, બે ગુરૂ, ટગણ સાત, લઘુ ગુરૂ, પગણ, ટગણ બે, તગણ, ચગણ, ગુરૂ, ટગણ નવ, બે લઘુ. ગુરૂ. ટગણ ચાર, ગુરૂ બે, ટગણ બે, ચગણ. ગુરૂવાળા ટગણ ત્રણ, બે લઘુ, ગુરૂ એ પ્રમાણે બીજો વેષ્ટક છંદ જાણવો.

રાસાનંદિતક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—ટગણ બે, લઘુ બે, ગુરૂ, પહેલા અને બીજા પાદમાં હોય. ત્રીજા પાદમાં ટગણ બે, લઘુ, અને ગુરૂ હોય. ચોથા પાદમાં ટગણ બે અને ગુરૂ એ લક્ષણવાળો રાસાનંદિતક છંદ જાણવો.

ચિત્રલેખા છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ બે, લઘુ બે અને ગુરૂ પહેલા અને બીજા પાદમાં આવે તથા તગણ, ટગણ, તગણ. ટગણ ત્રણ, બે લઘુ અને ગુરૂ ત્રીજા પાદમાં હોય અને ચોથા પાદમાં તગણ, ટગણ, તગણ; ટગણ બે, ચગણ અને ગુરૂ આવે એ પ્રકારે ચિત્રલેખા છંદ જાણવો

નારાચક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ગુરૂ લઘુરૂપ ચગણ નવ, નગણ; ચગણ આઠ, નગણ; ચગણ આઠ અને નગણ; દશ ચગણ.

તેમજ નગણ, યગણ, ગુરૂ બે, એ લક્ષણવાળો નારાચક છંદ જાણવો. અહીં નગણ આવ્યો તે અક્ષરમેળનો સમજવો; તે અક્ષર ગણ ભગણ (ऽ।।) જગણ (।ऽ।), સગણ (।।ऽ), યગણ (।ऽऽ), રગણ (ऽ।ऽ), તગણ (ऽऽ।), નગણ (।।।) અને મગણ (ऽऽऽ) એ આઠ નામના જાણવા.

કુસુમલતા છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—વિષમ પદમાં ૭ કળા અને સમ પદમાં આઠ કળા પ્રથમ હોય અને અંતે રગણ અને યગણ કુસુમલતા નામના છંદને વિષે હોય. આઠ કળાની ગણતરી હમેશ માટે સરખી હોતી નથી. આ છંદને ઔપછંદસિક પણ કહે છે.

ભુજંગપરિરિંગિત છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—પહેલા પાદમાં તગણ, ટગણ, લઘુ, ગુરૂ અને બીજામાં પગણ, ટગણ, લઘુ બે, ગુરૂ હોય. એ પ્રકારે પાછલા અર્ધના બંન્ને પાદ પણ જાણવા; એ લક્ષણયુક્ત ભુજંગપરિરિંગત છંદ જાણવો.

ખીધતક છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ભગણ, રગણ, નગણ, ભગણ, નગણ, લઘુ અને ગુરૂ સર્વ પદમાં હોય તેમજ દશમે અક્ષરે વિશ્રામ કરવો. સર્વ પદના અંત્યાક્ષર યમકવાળા હોય તે ખિધક નામનો છંદ જાણવો. એને વંશપત્રપતિત પણ કહે છે.

લલિતક છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—ટગણ ચાર લઘુ, ગુરૂ એમ ત્રણ પાદમાં આવે અને ટગણ, તગણ, ટગણ, બે લઘુ ગુરૂ, ચોથા પાદમાં લલિતક નામે છંદને વિષે જાણવો.

કિસલયમાલા નામે છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ટગણ પાંચ, જગણ (।ऽ।), લઘુ અને ગુરૂ પ્રત્યેક પાદમાં આવે અને સત્તાવીશ માત્રા હોય, એ પ્રકારે કિસલયમાલા નામનો છંદ જાણવો.

સુમુખ છંદ:—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—લઘુવાળા ચગણ બે, ટગણ, લઘુ અને ગુરૂ; તગણ બે, લઘુ અને ગુરૂ; પગણ, ટગણ, લઘુ અને ગુરૂ; ચગણ બે. ટગણ, લઘુ અને ગુરૂ એ પ્રમાણે ચારે પાદ અનુક્રમે જાણવા. સર્વ પાદમાં તેર તેર માત્રા હોય તે સુમુખ છંદ જાણવો.

વિદ્યુદ્વિલસિત છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—બે લઘુ અને એક ગુરૂ, બે લઘુ અને એક ગુરૂ એમ દરેક પદમાં હોય તે વિદ્યુદ્વિલસિત છંદ જાણવો.

વેષ્ટક નામા છંદ—તે પ્રથમના વેષ્ટકો કરતાં જૂદો સમજવો. તેનું લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—તગણ બે, ટગણ ચાર, તગણ, ટગણ, તગણ ત્રણ, લઘુ, ગુરૂ, પગણ બે, ટગણ બે અને ગુરૂ બે હોય, તે વેષ્ટક છંદ જાણવો.

રયણમાળા છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—પહેલા પાદમાં ટગણ અને બે ગુરૂ એમ ચાર વખત આવે અને બાકીના પાદમાં સાત ટગણ અને અંતે બે ગુરૂ હોય. પ્રત્યેક પાદ બત્રીશ માત્રાવાળો રયણમાળા છંદમાં હોય.

ક્ષિપ્તક છંદઃ—તેનું લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—પગણ, ટગણ બે અને ગુરૂ દરેક પાદમાં ક્ષિપ્તક છંદમાં હોય.

દ્વિતીય ક્ષિપ્તક છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—અથવા રગણ, નગણ; રગણ, લઘુ અને ગુરુ પ્રત્યેક પાદમાં ક્ષિપ્તક છંદમાં જાણવા. આ ક્ષિપ્ત બીજો જાણવો. **રથોદ્ધતા** છંદ પણ આ પ્રમાણે હોય.

દીપક છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ચાર પાદને વિષે યમક હોય એવો ક્ષિપ્તક છંદ (પ્રથમનો) તે દીપક છંદ જાણવો, એનું બીજું નામ **મંડિલ** છંદ છે.

ચિત્રાક્ષરા છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—પહેલા અને ચોથા પાદમાં પાંચ ટગણ અને બે ગુરૂ આવે તથા બીજા ત્રીજા પાદમાં છ ટગણ અને એક ગુરૂ હોય, ચારે પાદમાં યમકવાળો હોય તે ચિત્રાક્ષરા છંદ જાણવો.

બીજા **નારાચક છંદઃ**—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—અઢાર ચગણ, ગુરૂ, ચૌદ ચગણ, નગણ, સોળ ચગણ, ટગણ, ત્રણ ચગણ એ પ્રમાણે બીજા નારાચક છંદમાં જાણવું.

નંદિતક છંદ;—લક્ષણ આ પ્રમાણે જાણવું—બે લઘુ, ગુરૂ, બે લઘૂ, ગુરૂ અને ગુરૂ સર્વ પાદમાં આવે છે નંદિતક છંદ જાણવો.

ભાસુરક છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—તગણ, પગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, તગણ, ટગણ, ગુરૂ. પગણ, બે ટગણ, ગુરૂ, બાર ટગણ એ પ્રકારે મુક્તિ અને અનુપ્રાસહિત ભાસુરક છંદ જાણવો.

અન્ય નારાચક છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—તેર ચગણ નગણ, નવ ચગણ, નગણ, વીશ ચગણ, અને ગુરૂ તથા અઢાર ચગણ એ પ્રકારે બીજો નારાચક છંદ જાણવો.

લલિતક છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ચગણ, ટગણ ચાર તેમજ ગુરૂ દરેક પાદમાં હોય એવા લક્ષણવાળો બીજો લલિતક છંદ જાણવો.

વાનવાસિકા છંદઃ—લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—ટગણ ચાર તેમાં નવમી અને બારમી માત્રા લઘુ હોય (દરેક પાદમાં) તે વાનવાસિક છંદ જાણવો

અપરાંતિકા છંદઃ— લક્ષણ આ પ્રકારે જાણવું—આઠ માત્રા, રગણ (ડ।ડ) લઘુ અને ગુરૂ સર્વ પાદમાં હોય તેવો અપરાંતિક છંદ, જાણવો.

વવગયકલિકલુસાણં, વવગયનિદ્ધંતરાગદોસાણં ।
વવગયપુણબ્ભવાણં, નમોત્થુ તે દેવાહિદેવાણં ॥ ૧ ॥

નાશ પામ્યાં છે કલેશ અને મલીનતા જેના એવા, નિર્મૂળપણે નાશ પામ્યાં છે. રાગ દ્વેષ જેનાં એવા, ગયા છે પુનર્જન્મ જેનાં એવા તે દેવાધિદેવોને નમસ્કાર હો. ૧

સવ્વં પસમઇ પાવં, પુણ્ણં વડ્ઢઇ નમંસમાણસ્સ ।
સંપુણ્ણચંદવયણસ્સ, કિત્તણે અજિયસંતિસ્સ ॥ ૨ ॥

સંપૂર્ણ ચંદ્રમા જેવા મુખવાળા અજિતનાથ અને શાંતિનાથ જિનનું કીર્તન કરી ભલે વંદન કરનારના સર્વ પાપ વિશેષે શાંત થાય છે અને પુણ્ય વધે છે. ૨.

—— ✦ ——

૭. ॥ અથ *ભક્તામરસ્તોત્ર પ્રારમ્ભઃ ॥

શબ્દાર્થ.

ભક્તામર–ભક્તિમંત દેવતાઓના.
મણિપ્રભાણાં–મણિઓની કાંતિ-ઓને.
પ્રણતમૌલિ–નમેલા મુકુટને વિષે રહેલ.
ઉદ્યોતકં–પ્રકાશ કરનાર.

---

* આ ભક્તામર સ્તોત્ર, લઘુશાંતિના કર્તા **શ્રીમાનદેવસૂરિની પાટે** આવેલા **શ્રીમાનતુંગસૂરિએ** રચ્યું છે. સ્તોત્ર રચવાનો હેતુ આ પ્રમાણે જાણવો–શ્રી માલવ દેશમાં ઉજ્જયીની નગરીનાં શ્રી વૃદ્ધભોજ નામે રાજાની સભામાં મયૂર અને બાણ પ્રમુખ ચૌદ વિદ્યામાં પ્રવીણ અને ન્યાય, વેદાંત, મીમાંસા, સાંખ્ય, વૈશેષિક, પાતંજલી વગેરે ષટ્શાસ્ત્રના જાણ, દેવતાની સાન્નિધ્યવાળા અને ગર્વિષ્ઠ એવા પાંચશેં પંડિતો હતા. એકદા મયૂર પંડિતે પોતાની પુત્રી જે બાણ પંડિતને પરણાવી હતી તેના ઘર પાસેથી જતા તે દંપતીનો માંહોમાંહે થતો કલહ સાંભળીને મર્મમાં હાસી કરી. તેથી તેની પુત્રીએ તેને શ્રાપ આપ્યો. પુત્રીના શ્રાપથી મયૂર કુષ્ટી થયો. પછી તેણે સો કાવ્યવડે સ્તુતિ કરી સૂર્યદેવને પ્રસન્ન કર્યા, સૂર્યે પ્રત્યક્ષ થઈ તેનો કોઢ મટાડયો; તેથી તેની ખ્યાતિ થઇ. તેથી બાણ પંડિતે ઈર્ષાને લીધે પોતાના હાથપગ કાપીને સો કાવ્યવડે ચંડીદેવીને પ્રસન્ન કરી, ચંડીએ પ્રત્યક્ષ થઈ તેના હાથપગ નવા કર્યા; તેથી તેની પણ વિશેષ ખ્યાતિ થઈ. આવા ચમત્કારથી લોકો શિવધર્મની પ્રશંસા કરવા લાગ્યા અને જૈનધર્મની નિંદા કરવા લાગ્યા કે જૈનીઓ ઉદરનિર્વાહ પૂરતી કષ્ટક્રિયા કરે છે પણ કોઇ ચમત્કારી કવિ કે પંડિત તેમનામાં નથી. એક દિવસે વૃદ્ધભોજ રાજાએ શ્રાવકોને પૂછ્યું કે તમારામાં કોઈ આવા વિદ્યાવાળા છે? ત્યારે શ્રાવકોએ કહ્યું કે હે સ્વામી! શ્રીમાનતુંગસૂરિ આ વખતમાં મહાપ્રભાવિક છે. તે સાંભળી રાજાએ તેમને બોલાવવાથી તેઓ ત્યાં આવ્યા. પ્રવેશમહોત્સવ

દલિતપાપ-દલન કર્યો છે પાપરૂપ
સમ્યક્-રૂડે પ્રકારે.
પ્રણમ્ય-નમસ્કાર કરીને.
યુગાદૌ-યુગની આદિમાં.
આલંબનં-આધારભૂત.
પતતાં-પડતા.
યઃ-જે ભગવંત.

તમોવિતાનં-અંધકારનો સમૂહ જેણે એવા.
જિનપાદ યુગં-તીર્થંકરના ચરણ યુગલને.
ભવજલે-ભવ સમુદ્રમાં.
જનાનાં-ભવ્યજનોને.
સંસ્તુતઃ-રૂડે પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલા છે.

વખતે બ્રાહ્મણોએ ઘીથી ભરેલું કચોળું એક માણસના હાથમાં આપી સૂરિ મહારાજને બતાવ્યું, તેથી સૂરિએ એક સળી બાળી લઈ તે ઘીના કચોળામાં મૂકી. આમ કરવાનું કારણ શ્રાવકોએ પૂછવાથી તેમણે જણાવ્યું કે ઘૃતપૂર્ણ કચોળું બતાવી બ્રાહ્મણોએ સૂચના કરી કે કચોળા માંહેનાં ઘીની પેઠે અમારાવડે આ નગરી પૂરી ભરેલ છે. તેમાં તમારો અવકાશ નથી. તેથી અમે સળી નાખીને સૂચવ્યું કે જેમ ઘીમાં સળી પ્રવેશ કરે છે તે પ્રમાણે અમારો પણ આ નગરીમાં પ્રવેશ (સમાસ) થશે. હવે એક વખત રાજા પાંચસેં પંડિતો સાથે સભામાં બેઠો છે ત્યાં શ્રીમાનતુંગસૂરિને બોલાવીને પૂછ્યું કે તમારામાં કોઈ વક્તૃત્વ શક્તિ છે? ત્યારે સૂરિએ હા પાડવાથી વાદ ચાલ્યો, તેમાં જગત્ કર્તૃત્વનું ખંડન કરી સર્વને નિરુત્તર કર્યા; ત્યારે રાજાએ કહ્યું કે બાણ મયૂરની પેઠે કોઈ દૈવીશક્તિ હોય તો બતાવો. પછી સૂરિના કહેવાથી તાળાવાળી ૪૨ (૪૮) બેડીઓ પહેરાવીને એક ઓરડામાં તેમને પૂર્યા અને દરવાજા મજબુત રીતે બંધ કરી તેને સાત તાળાં માર્યાં અને આજુબાજુ બ્રાહ્મણો તથા પહેરેગીરો રાખ્યા. પછી માનતુંગસૂરિએ ભક્તામરસ્તોત્ર રચવા માંડ્યું, એકેક કાવ્ય કહેતે છતે એક બેડી અને એક તાળું તૂટ્યું ગયું અને દ્વાર તથા તેના તાળાં સ્વમેવ ઉઘડી ગયાં. આવો ચમત્કાર જોઈ રાજાએ વિસ્મય પામી ગુરુનું બહુમાન કર્યું અને તે જૈન શાસનમાં પ્રીતિવાળો થયો. આ વૃદ્ધગચ્છીય શ્રીમાનતુંગસૂરિ શ્રી વીર પ્રભુની વીશમી પાટે થયા છે.

સકલવાઙ્મય-સમસ્ત શાસ્ત્ર સંબંધી.
ઉદ્ભૂતબુદ્ધિ-ઉત્પન્ન થયેલી બુદ્ધિવડે.
સુરલોક નાથૈઃ-દેવલોકના સ્વામી (ઇંદ્રો) વડે.
ચિત્તહરૈઃ-ચિત્તને હરણ કરનારા.
સ્તોષ્યે-સ્તવીશ.
અહમપિ-હું પણ.
જિનેંદ્રં-જિનેશ્વરને.
વિના-રહિત.
વિબુધ-દેવતાઓએ.
સ્તોતું-સ્તુતિ કરવાને.
સમુદ્યતમતિઃ-રૂડે પ્રકારે ઉત્પન્ન થઈ છે મતિ જેને એવો.
બાલં-બાળકને.
જલસંસ્થિતં-પાણીમાં રૂડેપ્રકારે રહેલ.
અન્યઃ-બીજો.
ઇચ્છતિ-ઇચ્છે.
સહસા-તત્કાળ.
વક્તું-કહેવાને.
ગુણ સમુદ્ર !-હે ગુણના સાગર !
તે-તમારા.
ક્ષમઃ-સમર્થ (થાય).
પ્રતિમઃ-સમાન.
પવનોદ્ધત-પવનવડે ઉદ્ધત થયેલ છે.
વા-અથવા.
તરીતું-તરવાને.

તત્વબોધાત્-રહસ્યના બોધ થકી
પટુભિઃ-કુશળ.
સ્તોત્રૈઃ-સ્તોત્રોવડે.
જગત્ત્રિતય-ત્રણ જગત્‌ના.
ઉદારૈઃ-ઉદાર.
કિલ-નિશ્ચે.
તં પ્રથમં-તે, પ્રથમ.
બુદ્ધ્યા-બુદ્ધિવડે.
અપિ-પણ.
અર્ચિતપાદપીઠ !-અર્ચન કર્યું છે પાદાસન જેનું એવા.
વિગતત્રપઃ-વિશેષ ગઈ છે લજ્જા જેની એવો,
વિહાય-મૂકીને.
ઇન્દુબિંબં-ચંદ્રબિંબને.
કઃ-કોણ.
જનઃ-મનુષ્ય.
ગ્રહીતું-ગ્રહણ કરવાને.
ગુણાન્-ગુણોને.
શશાંકકાંતાન્-ચંદ્રમા સરખા મનોહર.
સુરગુરુ-બૃહસ્પતિ.
કલ્પાંતકાલ-પ્રલયકાળના.
નક્રચક્રં-મગરમત્સ્યનો સમૂહ જેને વિષે એવા.
અલં-સમર્થ.

અંબુનિધિં-મહાસાગરને.
સો-એવો.
તવ-તમારી.
મુનિશ !-મુનિના સ્વામી.
સ્તવં-સ્તવનને.
પ્રવૃત્તઃ-પ્રવૃત્ત થયો છું.
પ્રીત્યા-પ્રીતિવડે.
અવિચાર્ય-નહિ વિચારીને.
મૃગેંદ્ર-સિંહની.
કિં-શું ?
પરિપાલનાર્થં-રક્ષણને અર્થે.
ભુજાભ્યાં-બે હાથવડે.
તથાઽપિ-તોપણ.
ભક્તિવશાત્-ભક્તિના વશ થકી.
કર્તું-કરવાને.
વિગતશક્તિઃ-ગયેલ છે શક્તિ જેની એવો
આત્મવીર્યં-પોતાના બળને.
મૃગઃ-હરણ.
ન અભ્યેતિ-સામે નથી થતો.
નિજશિશોઃ-પોતાના બાળકના.

મંગળ તથા અભિધેય.

ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણા-મુ-
દ્યોતકં દલિતપાપતમોવિતાનં ॥ સમ્યક્
પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-વાલંબનં ભ-
વજલે પતતાં જનાનામ્ ॥૧॥

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધા-
દુદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ॥ સ્તોત્રૈ-
ર્જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ સ્તોષ્યે કિલાહ-

મપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ ॥૨॥ યુગ્મં ॥

અર્થ—ભક્તિમંત દેવતાઓના નમેલા મુકુટને વિષે રહેલા મણિઓની કાંતિઓને પ્રકાશ કરનાર, દલન કર્યો છે પાપરૂપ અંધકારનો સમૂહ જેણે એવા અને [1]યુગની આદિમાં ભવ સમુદ્રમાં પડતા ભવ્ય જનોને આધારભૂત એવા (પ્રથમ) તીર્થંકરના ચરણ યુગલને રૂડે પ્રકારે નમસ્કાર કરીને; જે ભગવંત, સમસ્ત શાસ્ત્રના રહસ્યના જ્ઞાનથકી ઉત્પન્ન થયેલ બુદ્ધિવડે કુશળ એવા ઇંદ્રોવડે, ત્રણ જગતના ચિત્તને હરણ કરનારાં અને ઉદાર સ્તોત્રોવડે રૂડે પ્રકારે સ્તુતિ કરાયેલા છે તે પ્રથમ જિનેંદ્રને હું પણ નિશ્ચે સ્તવીશ. ૧–૨

કવિએ બતાવેલી પોતાની લઘુતા.

બુદ્ધયા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !,
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ॥ બાલં
વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ–મન્યઃ ક
ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ? ॥ ૩ ॥

અર્થ—હે વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ (દેવતાઓએ અથવા પંડિતોએ અર્ચન કર્યું છે પાદાસન જેનું એવા) ! બુદ્ધિ (પ્રબલ

---

૧ ધર્મપ્રવર્ત્તનની આદિમાં અર્થાત્ ધર્મનો વિચ્છેદ થયા પછી ફરી ધર્મની પ્રવૃત્તિ થાય તે યુગની આદિ જાણવી. એટલે ત્રીજા આરાને છેડે.

પ્રજ્ઞા) વિના પણ સ્તુતિ કરવાને રૂડે પ્રકારે ઉદ્યમવાળી મતિ છે જેની એવો અને વિશેષે ગઈ છે લજ્જા જેની એવો (શક્તિ વિના સ્તુતિ કરવાને તત્પર થયો માટે લજ્જા વિનાનો-ધીઠો) હું છું. પાણીને વિષે રૂડે પ્રકારે રહેલ (પ્રતિબિંબિત થયેલ) ચંદ્રમાના બિંબને બાળકને મૂકીને (બાળક સિવાય) બીજો કયો મનુષ્ય તત્કાળ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છે? અર્થાત્ બાળક વિના બીજો કોઈ બુદ્ધિવાન જળપ્રતિબિંબિત ચંદ્રને ગ્રહણ કરવા ઇચ્છતો નથી તેમ હું પણ બાળકની પેઠે અશક્ત છતાં સ્તુતિ કરવાને ઇચ્છું છું. ૩

સ્તુતિ કરવાની અશક્યતાનું વર્ણન.

વક્તું ગુણાન્ ગુણસમુદ્ર ! શશાંકકાં-
તાન્, કસ્તેક્ષમઃસુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ॥
કલ્પાંતકાલપવનોદ્ધતનક્રચક્રં, કો [1]વા
તરીતુમલમંબુનિધિં ભુજાભ્યામ ॥૪॥

અર્થ—હે ગુણસમુદ્ર (ક્ષેમ ગાંભીર્યાદિ ગુણનાં સ્થાન)! ચંદ્રમા સરખા મનોહર-ઉજ્જવળ એવા તમારા ગુણોને બુદ્ધિવડે કરીને બૃહસ્પતિ સમાન એવો પણ કયો પુરૂષ કહેવાને સમર્થ

1 વા ઉપમાને વિષે વપરાએલ છે મતલબ કે જેમ સમુદ્રને કોઈ બે હાથવડે તરી શકે નહિ તેમ તમારા ગુણો કહેવાને બૃહસ્પતિ જેવા પણ સમર્થ થાય નહિ

થાય ? અર્થાત્ કોઇ સમર્થ થતો નથી. અથવા તો પ્રલય કાળના પવનવડે ઉદ્ધત થયેલ (ઉછળી રહ્યો) છે મગર મત્સ્યનો સમૂહ જેને વિષે એવા સમુદ્રને કયો પુરૂષ બે ભૂજા વડે તરવાને સમર્થ થાય ? ૪.

સ્તોત્ર રચવાનો હેતુ.

સોऽહં તથાऽપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ!, કર્તું સ્તવં વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્ત:।પ્રીત્યાऽऽત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેંદ્રં, નાભ્યેતિ કિં નિજશિશો: પરિપાલનાર્થમ્ ।।૫।।

અર્થ—હે મુનીશ (તત્ત્વને જાણનારા મહર્ષિઓના સ્વામી) એવો (સ્તોત્ર કરવાનો અસમર્થ) હું છું તો પણ તમારી ભક્તિના વશ થકી (ભક્તિના આગ્રહથી) વિશેષે ગઇ છે. શક્તિ જેની (શક્તિ રહિત) એવો છતો પણ સ્તવન કરવાને હું પ્રવૃત્ત થયો છું. હરિણ, સ્નેહવડે પોતાના બાળકના રક્ષણને માટે પોતાનું બળ નહિ વિચારીને સિંહની સામે શું નથી થતો (લડવાને શું સન્મુખ નથી જતો)? ૫.

શબ્દાર્થ.

અલ્પશ્રુતં-થોડા શાસ્ત્રને જાણનાર.
પરિહાસધામ-હાસ્યનું સ્થાન.
ભક્તિરેવ-ભક્તિજ.
શ્રુતવતાં-બહુ શ્રુતોને.
ત્વત્-તમારી.
મુખરીકુરુતે-વાચાળ કરે છે.

બલાત્-બલાત્કારે.
યત્-જે કારણ માટે.
મધૌ-ચૈત્ર માસમાં.
વિરૌતિ-બોલે છે.
ચારુચૂતકલિકા-મનોહર આમ્ર ક-
લિકાનો.
ભવસંતતિ-ભવ પરંપરાવડે.
પાપં-પાપ.
ક્ષયં-ક્ષયને.
શરીરભાજાં-દેહધારીઓનું.
અલિનીલં-ભ્રમર જેવો કાળો.
આશુ-શીઘ્ર.
ભિન્નમિવ-નાશ પામેલો હોય તેમ.
અંધકારં અંધારૂં.
મત્વા-માનીને.
મયા-મારા વડે.
આરભ્યતે-આરંભ કરાય છે.
પ્રભાવાત્-પ્રભાવ વડે.
હરિષ્યતિ-હરણ કરશે.
નલિનીદલેષુ-કમલીનીના પત્રને વિષે.
નનુ-નિશ્ચે.
આસ્તાં-દૂર રહો.
સમસ્તદોષં-સમગ્ર દોષ જે થકી એવું.
જગતાં-જગતના.
હંતિ-હણે છે.
સહસ્રકિરણઃ-સૂર્ય.
મામ મતે.
કોકિલઃ-કોયલ.
મધુરં-મનોજ્ઞ.
તત્-તે.
તિચ્ચૈકહેતુઃ-એજ તેજ એક હેતુ છે.
સંસ્તવેન-રૂડા સ્તવન વડે.
સન્નિબદ્ધં-બંધાયેલ.
ક્ષણાત્-ક્ષણવારમાં.
ઉપૈતિ-પામે છે.
આક્રાંતલોકં-લોકમાં વ્યાપ્ત થયેલ.
અશેષં-સમસ્ત.
સૂર્યાંશુ-સૂર્યના કિરણો વડે
શાર્વરં-અંધારી રાત્રિથી ઉત્પન્ન
થયેલ.
ઇતિ-એમ.
ઇદં-આ.
તનુધિયા-મંદ બુદ્ધિવાળા.
ચેતો-ચિત્તને
સતાં-સજ્જનોના.
મુક્તાફલદ્યુતિં-મોતિની કાંતિને.
ઉદબિંદુઃ-પાણીનું ટીપું.
અસ્ત-નાશ પામ્યા છે.
સંકથા-કથા.
દુરિતાનિ-પાપોને.
દૂરે-દૂર રહો.
કુરુતે-કરે છે.

પ્રભાએવ-પ્રભાજ.
જલજાનિ-કમળો.
વિકાશભાંજિ-વિકસ્વર.
ભુવનભૂષણભૂત-ત્રણ ભુવનના આભુષણ તુલ્ય.
ભુવિ-જગતમાં.
અભિષ્ટુવન્તઃ-સ્તુતિ કરનારા.
ભવંતિ-થાય છે.
તેન-તે વડે.
આશ્રિતં-સેવકને.
આત્મસમં-પોતાની તુલ્ય.
પદ્માકરેષુ-કમળના સમૂહ વાળા સરોવરને વિષે.
અત્યદ્ભૂતં-અત્યંત આશ્ચર્ય.
ભૂતૈઃ-સત્ય.
ગુણૈઃ-ગુણોવડે.
ભવન્તં-તમોને.
તુલ્યા-સરખા.
ભવતઃ-તમારી.
ભૂત્યા-સંપત્તિ વડે.
ઇહ-આ લોકમાં.
ન કરોતિ-નથી કરતા.

અલ્પશ્રુતં શ્રુતવતાં પરિહાસધામ, ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ ॥ યત્કોકિલઃ કિલ મધૌ મધુરં વિરૌતિ, તચ્ચારુચૂતકલિકાનિકરૈકહેતુઃ ॥૬॥

અર્થ—અલ્પ શાસ્ત્રના બોધવાળા અને બહુશ્રુત (ઘણા શાસ્ત્રને જાણનારા પંડિતો) ને હાસ્યનું સ્થાન એવા મને તમારી ભક્તિજ બલાત્કારથી વાચાળ કરે છે જે કારણ માટે કોયલ નિશ્ચે ચૈત્રમાસ (વસંત ઋતુ) માં મધુર શબ્દ બોલે છે તેનો મનોહર આમ્રકલિકાનો સમૂહ તેજ એક હેતુ (કારણ) છે. અર્થાત જેમ આંબાનો મોર ખાવાથી કોયલ મધુર સ્વરે બોલે છે. તેમ હું તમારી ભક્તિરૂપ શક્તિવડે સ્તોત્ર કરીશ ૬.

સ્તવના કરવાથી થતો લાભ.

ત્વત્સંસ્તવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં,
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ॥ આ-
ક્રાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ, સૂર્યાંશુભિન્ન-
મિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥૭॥

અર્થ—હે ભગવંત! તમારા રૂડા સ્તોત્રવડે (ગુણવર્ણન વડે) દેહધારીઓ (પ્રાણીઓ) નું સંસારની પરંપરાવડે બંધાયેલ પાપ (અશુભ કર્મ), જેમ વ્યાપ્ત થયેલ છે લોક જેનાથી એવો (લોકમાં વ્યાપી રહેલો) અને ભ્રમર જેવો કાળો કૃષ્ણપક્ષની રાત્રિ સંબંધી સમસ્ત અંધકાર, શીઘ્ર સૂર્યના કિરણોવડે નાશ પામે છે, તેમ ક્ષણવારમાં ક્ષયને પામે છે. ૭.

સ્તવન કરવાના હેતુની વિશેષ દ્રઢતા.

મત્વેતિ નાથ! તવ સંસ્તવનં મયેદ-
મારભ્યતે તનુધિયાઽપિ તવ પ્રભાવાત્ ॥ ચેતો
હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ, મુક્તાફલદ્યુતિ-
મુપૈતિ નનૂદબિન્દુઃ ॥૮॥

અર્થ—હે નાથ! તમારા પ્રભાવવડે તમારૂં આ સ્તોત્ર સજ્જન પુરૂષોનાં ચિત્તનું હરણ કરશે, એ પ્રકારે માનીને (જાણીને) મંદબુદ્ધિવાળો પણ હું તેનાવડે તમારૂં સ્તોત્ર આરંભ કરાય છે (રચાય છે), અર્થાત્ હું તમારૂં સ્તોત્ર રચું છું; કેમકે કમલીનીના પત્રને વિષે પડેલ જળબિંદુ નિશ્ચયે મુક્તાફળ (મોતી) ની જેવી કાંતિને પામે છે. અર્થાત્ કમળ પત્રમાં રહેલ જળબિંદુ કમળના પ્રભાવે મોતી જેવું દેખાય છે તેમ તમારા પ્રભાવવડે કરીને આ સ્તોત્ર સજ્જનોને આનંદકારી થશે ૮

ભગવંતની કથાનું માહાત્મ્ય.

[1]આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં, ત્વત્સંકથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિ હંતિ॥ દુરે સહસ્રકિરણ: કુરુતે પ્રભૈવ, પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશભાંજિ ॥૯॥

અર્થ—હે પ્રભુ! નાશ પામ્યાં છે સમસ્ત દોષ (રાગ દ્વેષ કષાયાદિ) જે થકી એવું તમારૂં સ્તવન દૂર રહો, પરંતુ તમારી કથા (આ ભવ પરભવના ચરિત્રની વાર્તા અથવા તમારૂં નામ) પણ જગતનિવાસી લોકોના પાપોને હણે છે. જેમ—સુર્ય દૂર રહો પરંતુ તેની કાંતિજ (અરૂણોદય) કમળના સમૂહવાળા સરોવરને વિષે કમળોને વિકસ્વર કરે છે. ૯

૧ ક્રિયાના અર્થવાળું અવ્યય છે.

ગુણસ્તુતિનું ફળ.

**નાત્યદ્ભૂતં ભુવનભૂષણભૂત ! નાથ !,
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવંતમભિષ્ટુવંતઃ ॥ તુલ્યા
ભવંતિ ભવતો [1]નનુ તેન [2]કિંવા ભૂત્યાઽશ્રિતં
ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥૧૦॥**

અર્થ—હે ત્રણ ભુવનના આભૂષણ તુલ્ય, હે નાથ! સત્ય ગુણો વડે કરીને, પૃથ્વીને વિષે તમારી સ્તુતિ કરનારા મનુષ્યો તમારી સરખા થાય છે (મોક્ષ પામે એટલે તમારી તુલ્ય થાય) તે અતિ આશ્ચર્ય નથી, અથવા જે સ્વામી આ લોકને વિષે પણ પોતાના આશ્રિત (સેવક) ને લક્ષ્મી વડે પોતાની તુલ્ય ન કરે તેવા (સ્વામિ) વડે કરીને શું! કાંઈજ નહિ

શબ્દાર્થ.

દૃષ્ટ્વા—જોઈને.	ભવંતં—તમોને.
અનિમેષ—મટકું માર્યા વિના. એકી નજરે.	વિલોકનીયં—જોવા યોગ્ય.
	અન્યત્ર—બીજે સ્થાને.

૧ પ્રશ્નના અર્થમાં પણ વપરાય

૨ જે પોતાના સેવકને પોતાની સમાન કરે તેજ ખરો સ્વામી જાણવો, બીજા સ્વામી કંઈ ગણતરીમાં નથી; એવો આ લોકમાં પણ વ્યવહાર છે. તો હે ભગવંત! તમે ખરા સ્વામી છો માટે હું પણ તમારી સ્તવનાવડે તમારા તુલ્ય તીર્થંકરની ઋદ્ધિ પામીશ, એવી વચના નમસ્કાર કરે છે.

તોષં–સંતોષને.
જનસ્ય–મનુષ્યની.
પીત્વા–પીને.
શશિકરદ્યુતિ–ચંદ્રના કિરણોની કાંતિ જેવા
જલનિધેઃ–લવણ સમુદ્રના.
ઇચ્છેત્–ઇચ્છે.
શાંતરાગરૂચિભિઃ–શાંત રસના ભાવની છાયાવાળા.
ત્રિભુવન–ત્રણભુવનને વિષે.
તાવંત–તેટલા.
એવ–નિશ્ચયાર્થે.
અણુવઃ–પરમાણુઓ.
યત્–જે કારણ માટે.
સમાનં–સરખું.
હિ–નિશ્ચે.
અસ્તિ–છે.
ક્વ–ક્યાં.
નેત્રહારિ–નેત્રને હરણ કરનારૂં.
નિઃશેષ–સમસ્ત પ્રકારે.
જગત્ત્રિતય–ત્રણ જગતની.
બિંબં–બિંબ.
નિશાકરસ્ય–ચંદ્રમાનું.
યદ્–જે.
ભવતિ–થાય છે.
કલ્પં–સરખું.
શશાંકકલાકલાપ–ચંદ્રની કળાના.
ઉપયાતિ–પામે.
ચક્ષુઃ–નેત્ર–આંખ.
પયઃ–પાણીને.
દુગ્ધસિંધોઃ–ક્ષીર સમુદ્રના.
ક્ષારંજલં–ખારા પાણીને.
અશિતું–પીવાને.
યઃ–જે.
પરમાણુભિઃ–પરમાણુઓવડે.
નિર્માપિતઃ–નિર્માણ કરાયેલા છો.
એકલલામભૂત !–અદ્વિતીય તિલક સમાન.
ખલુ નિશ્ચે.
પૃથિવ્યાં–જગતમાં.
તે–તમારા.
અપરં–બીજું.
રુપં–રૂપ.
વક્ત્રં–મુખ.
સુરનરોરગ–દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિના.
નિર્જિત–જીતી છે,
ઉપમાનં–ઉપમા જેણે એવું.
કલંકમલિનં–કલંક વડે ગ્લાની પામેલું.
વાસરે–દિવસે.
પાંડુપલાશ–પીળા ખાખરાના પાન.
સંપૂર્ણ મંડલ–સંપૂર્ણ મંડળવાળા પૂર્ણિમાના.

સમુદ્ર સરખા.
ગુણાઃ-ગુણો.
તવ-તમારા.
યે-જે પુરુષો.
તાન્-તેને.
સંચરતઃ-વિચરતા.
ચિત્રં-આશ્ચર્ય.
યદિ-જો.
અંગનાભિઃ-સ્ત્રીઓવડે.
મનાક્-કિંચિત્.
વિકારમાર્ગં-વિકારની ચેષ્ટાને.
મરુતા-વાયુવડે.
ચલાચલેન-પર્વતો જેનાથી એવા.
શિખરં-શિખર-ટોચ.
કદાચિત-ક્યારે પણ.
શુભ્રા-ઉજ્વળ.
ત્રિભુવનં-ત્રણ ભુવનને.
લંઘયંતિ-ઉલ્લંઘન કરે છે.
સંશ્રિતાઃ-આશ્રય કરીને રહેલા છે.
નિવારયતિ-નિવારણ કરે.
યથેષ્ટં-સ્વેચ્છાએ.
અત્ર-અહીં.
ત્રિદશ-દેવતાઓની.
નીતં-પામેલું.
મનઃ-મન.
કલ્પાંતકાલ-પ્રલયકાળના.
ચલિત-કંપાયમાન થયા છે.
મંદરાદ્રિ-મેરૂપર્વતનું.
ચલિતં-ચલાયમાન થયેલું.

ભગવદ્દર્શનનું ફળ.

દૃષ્ટ્વા ભવંતમનિમેષવિલોકનીયં, નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ॥ પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિંધોઃ, ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું કઃ* ઇચ્છેત્ ? ॥૧૧॥

*ક્ષીર સમુદ્રના નિર્મળ જળ તુલ્ય જિનદેવનું દર્શન પામીને લવણ સમુદ્રના ખારા પાણી તુલ્ય અન્ય દેવના દર્શનને કોણ વાંછે? અર્થાત્ કોઈ ન જ ઇચ્છે.

અર્થ—નિમેષોન્મિષ (મટકું મારવું) રહિતપણે જોવા યોગ્ય (એકીટસે—એકીનજરે જોવા યોગ્ય) એવા તમોને જોઇને મનુષ્યની ચક્ષુ બીજે સ્થાને (અન્ય દેવમાં) સંતોષ (આનંદ) પામતી નથી. કેમકે ચંદ્રના કિરણની કાંતિ જેવા (ઉજ્વળ) ક્ષીર સમુદ્રના પાણીને પીને લવણ સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને કોણ ઇચ્છે ? ૧૧

ભગવંતના રૂપનું વર્ણન.

યૈઃ [1]શાંતરાગરૂચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં[2] નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામ[3]ભૂત ! ॥ તાવંત એવ ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં, યત્તે સમાનમપરં ન હિ રૂપમસ્તિ ॥૧૨॥

અર્થ—હે ત્રણ ભુવનને વિષે અદ્વિતીય તિલક (આભરણ) સમાન ! શાંત રસના ભાવની છાયાવાળા જે પરમાણુંઓવડે તમે નિર્માણ કરાયેલા છો તે પરમાણુઓ પણ જગતમાં નિશ્ચે તેટલાજ છે, જે કારણ માટે તમારા સમાન બીજું કોઇ રૂપ (આ જગતમાં) નિશ્ચે નથી. ૧૨

---

૧ " શાંત થઈ છે રાગની છાયા (ઇચ્છારૂપ મોહનીયકર્મ) જે થકી એવા " એવો અર્થ પણ થાય છે.

૨ જેની સાથે વિશેષ પ્રીતિ હોય તેને એક વચને બોલાવાય છે.

૩ મસ્તકે ધારણ કરેલી પુષ્પની માળા અથવા તિલક તે લલામ.

ભગવંતના મુખનું વર્ણન.

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ, નિઃશે-
ષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ॥ બિંબં ક-
લંકમલિનં [1]ક્વ નિશાકરસ્ય, યદ્વાસરે ભ-
વતિ [2]પાંડુપલાશકલ્પમ્ ॥ ૧૩ ॥

અર્થ—દેવ, મનુષ્ય અને ભવનપતિ (નાગકુમાર) દેવના નેત્રને હરણ કરનારૂં (મોહ પમાડનારૂં) તથા સમસ્ત પ્રકારે જીતી છે ત્રણ જગતની ઉપમા (કમળ, ચંદ્ર, દર્પણ આદિ પદાર્થોની) જેણે એવું તમારૂં મુખ ક્યાં? અને લાંછન-કલંકવડે મલિન (ગ્લાની પામેલું) તથા જે દિવસે પીળા ખાખરાના પાન સરખું (નિસ્તેજ) થાય છે એવું ચંદ્રમાનું બિંબ ક્યાં? અર્થાત્ ચંદ્ર બિંબ કરતાં ભગવંતના મુખનું તેજ અત્યંત નિર્મળ છે માટે તે ઉપમા સંભવે નહિ. ૧૩

સંપૂર્ણમંડલશશાંકકલાકલાપ—શુભ્રા ગુ-

---

૧ બે વસ્તુનો મુકાબલો કરવામાં ક્વ શબ્દ મોટું અંતર સૂચવનારો છે.

૨ ખાખરાનું પાન પાકવાથી પીળું પડી જાય છે તેના જેવું નિસ્તેજ—ફીકું.

ણાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયંતિ ॥ યે સંશ્રિતા-
સ્ત્રિજગદીશ્વર! નાથમેકં, કસ્તાન્નિવારયતિ
સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥૧૪॥

અર્થ—હે ત્રણ જગતના ઈશ્વર! સંપૂર્ણ સંડળવાળા પૂ-
ર્ણિમાના ચંદ્રની કળાના સમૂહ સરખા ઉજ્જવળ એવા તમારા
ગુણો ત્રણ ભુવનને ઉલ્લંઘન કરે છે (ત્રણ ભુવનને વ્યાપીને ર-
હેલા છે). કેમકે જે એક (અદ્વિતીય-સમર્થ) નાથને આશ્રય
કરીને રહેલા છે તેને સ્વેચ્છાએ વિચરતાં કોણ નિવારણ કરી
શકે. અર્થાત્ ત્રણે ભુવન ભગવંતના ગુણ ગ્રહણ કરવામાં તત્પર
હોય છે. ૧૪

ચિત્રં કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાંગનાભિ-
ર્નીતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ॥
કલ્પાંતકાલમરુતા ચલિતાચલેન, કિં મંદ-
રાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ॥૧૫॥

અર્થ—હે દેવ! દેવાંગનાઓવડે તમારૂં મન જરા પણ
વિકારની ચેષ્ટાને પામ્યું નથી તેમા શું આશ્ચર્ય છે? કેમકે કં-
પાયમાન થયા છે અન્ય પર્વતો જેનાથી એવા પ્રલયકાળના પવન
વડે ક્યારે પણ મેરૂપર્વતનું શિખર ચલાયમાન થયેલું છે? અ-

ચલિત કલ્પાંતકાળનો પવન, અન્ય પર્વતને કંપાવી શકે છે પણ મેરૂને કંપાવી શકતો નથી, તેમ દેવાંગનાઓ હરિહરાદિ અન્યને ક્ષોભ પમાડે છે પણ તમને ક્ષોભ પમાડી શકતી નથી. ૧૫

શબ્દાર્થ.

નિર્ધૂમવર્ત્તિઃ-ધુમાડા અને વાટ રહિત.
કૃત્સ્નં-સમગ્ર.
પ્રકટીકરોષિ-પ્રકટ કરો છો.
જાતુ-કદાપિ.
અચલાનાં-પર્વતો જે થકી એવા.
અપરઃ-અપૂર્વ-લોકોત્તર.
જગત્ પ્રકાશઃ-જગત્ પ્રસિદ્ધ.
ઉપયાસિ-પામે છે.
સ્પષ્ટીકરોષિ-પ્રકાશ કરો છો.
યુગપત્-સમકાળે-એક સાથે.
અંભોધરોદર-મેઘના મધ્યભાગવડે.
મહાપ્રભાવઃ-મ્હોટો પ્રતાપ જેનો એવા.
મુનીંદ્ર !-મુનિઓના સ્વામી.
નિત્યોદયં-નિરંતર ઉદય પામેલું.
મહાંધકારં-મ્હોટાગંધકારજેણેએવું.
રાહુવદનસ્ય-રાહુના મુખને.
વિભ્રાજતે-શોભે છે.
અનલ્પકાંતિ-ઘણી કાન્તિવાળું.
શશાંકબિંબં-ચંદ્રના બિંબરૂપ.
અપવર્જિત તૈલપૂરઃ-ત્યાગ કર્યો છે તેલનો પૂર જેણે એવો.
જગત્ત્રયં-ત્રણ જગતને.
ગમ્યઃ-બુઝાઈ જવા યોગ્ય.
મરુતાં-પવનોને.
દીપઃ-દીપક.
અસિ-છો.
અસ્તં-અસ્તને.
રાહુગમ્યઃ-રાહુવડે ગ્રસવા યોગ્ય.
સહસા-તત્કાળ.
જગંતિ-ત્રણ જગતને.
નિરૂદ્ધ-આચ્છાદિત થયો છે.
સૂર્યાતિશાયિ-સૂર્ય થકી અધિક.
મહિમા-મહિમાવાળા.
લોકે-લોકને વિષે.
દલિતમોહ-દલન કર્યો છે મોહરૂપ,
ગમ્યં-ગ્રસવા યોગ્ય.
વારિદાનાં-વાદળાઓને.
મુખાબ્જં-મુખરૂપ કમળ.
વિદ્યોતયત્-પ્રકાશ કરતું.
શર્વરીષુ-રાત્રિઓને વિષે.

શશિના—ચંત્ર વડે.
વિવસ્તતા—સૂર્યવડે.
મુખેંદુ—મુખરુપ ચંદ્રમાવડે.
તમસ્સુ—અંધકાર.
વનશાલિનિ—વન વડે શોભાયમાન થયેલ.
કિયત્—શું ?
જલભારનમ્રૈઃ—પાણીના ભાર વડે નમી ગયેલા.
ત્વયિ—તમારા વિષે.
કૃતાવકાશં—અનંત ધર્માત્મક પદાર્થોને વિષે કર્યો છે પ્રકાશ જેણે એવું.
નાયકેષુ—પોતપોતાનાશાસનના નાયક
સ્ફુરન્મણિષુ—દેદીપ્યમાન મણિઓને વિષે.
તુ—વળી.
કિરણાકુલે—કાન્તિવડે વ્યાપ્ત.
અહ્નિ—દિવસે.
યુષ્મદ્—તમારા.
દાલિતેષુ—દલન કરાયે છતે.
નિષ્પન્નશાલિ—પાકેલા શાલીના.
જીવલોકે—મૃત્યુલોક છતે.
કાર્યં—પ્રયોજન
જલધરૈઃ—મેઘોવડે.
જ્ઞાનં—જ્ઞાન.
યથા—જેવી રીતે.
વિભાતિ—શોભે છે.
એવં—એ પ્રકારે.
તથા—તેવી રીતે.
હરિહરાદિષુ—હરિહરાદિ દેવોને વિષે
તેજઃ—પ્રકાશ.
યાતિ—પામે છે.
મહત્ત્વં—મોટાઇને.
કાચશકલે—કાચના ટુકડાને વિષે.
અપિ—પણ

દીપકની ઉપમાની વ્યર્થતા.

નિર્દ્ધૂમવર્તિરપવર્જિતતૈલપૂરઃ, કૃત્સ્નં જગત્ત્રયમિદં પ્રકટીકરોષિ ॥ [1]ગમ્યો ન

---

૧ પરાભવ કરવાને શકય-વશવર્ત્તિ.

જાતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં, દીપોઽપરસ્ત્વ-
મસિ નાથ ! જગત્પ્રકાશઃ ॥૧૬॥

અર્થ—હે નાથ ! દ્વેષરૂપ ધુમ્ર અને ²કામદશારૂપી વાટ રહિત ત્યાગ કર્યો છે સ્નેહપ્રકાશરૂપ તેલનો પૂર (તેલનું પૂરવું) જેણે એવા, આ સમગ્ર ત્રણ જગતને કેવળજ્ઞાનરૂપ ઉદ્યોતવડે પ્રકાશ કરો છો અને ચલાયમાન થયા છે પર્વતો જેથકી એવા પવનોને કદાપિ ગમ્ય નથી (પવનવડે ઓલાય એવા નથી) એવા જગત પ્રસિદ્ધ (અથવા જગતને વિષે જ્ઞાનનો ઉદ્યોત છે જેનો એવા) તમે અપૂર્વ (લોકોત્તર) દીપક છો. અર્થાત્ લૌકિક દીપક ધુમ્ર, વાટ અને તેલ સહિત છે અને ઘરમાંજ માત્ર પ્રકાશ કરે છે તથા પવનવડે ઓલાઈ જાય છે ત્યારે આપ પૂર્વોક્ત ધુમ્ર, વાટ અને તેલ રહિત છતાં ત્રણે લોકને પ્રકાશ કરો છો અને ગમે તેવા પવનવડે આપનો જ્ઞાન પ્રકાશ ઓલાઈ જતો નથી માટે અપૂર્વ દીપક છો. ૧૬

સૂર્યની ઉપમાની વ્યર્થતા.

નાસ્તં કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્યઃ;

---

૧ અલૌકિક દીપક (દીવા) થી અન્ય સ્વરૂપવાળો બીજો લોકોત્તર દીપક.

૨ કામની દશ અવસ્થાઓ છે તે આ પ્રમાણે જાણવી—૧ કામની ઇચ્છા, ૨ મેળવવાની ચિંતા, ૩ સ્મરણ, ૪ ગુણકીર્તન, ૫ ઉદ્વેગ, ૬ પ્રલપન—જેમ તેમ બોલવું. ૭ ઉન્માદ, ૮ અંગમાં દાહ વગેરે વ્યાધિનો સંભવ, ૯ જડતા અને ૧૦ અને મરણ (કામની પ્રાપ્તિ નહિ થવાથી મરવા તૈયાર થાય).

સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગંતિ ॥ નાંભોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવઃ સૂર્યાતિશાયિમહિમાઽસિ મુનીંદ્ર ! લોકે ॥૧૭॥

અર્થ—હે મુનીંદ્ર ! તમે જગતને વિષે સૂર્યથકી અધિક મહિમાવાળા છો. કેમકે કદાપિ (કોઈ પણ વખતે) અસ્ત પામતા નથી. રાહુવડે ગ્રસવા યોગ્ય (પાપરૂપ રાહુવડે પરાભવ પામવા યોગ્ય) નથી, તત્કાળ સમકાળે ત્રણ જગતને પ્રકાશ કરો છો અને મેઘ (જ્ઞાનાવરણાદિ કર્મરૂપ વાદળાં) ના મધ્ય ભાગવડે અચ્છાદિત થયો છે મ્હોટો પ્રતાપ (જ્ઞાન પ્રકાશ) જેનો એવા નથી. અર્થાત્ સૂર્યની ઉપમા પણ આપને ઘટતી નથી કેમકે તેના કરતાં પણ અધિક મહિમાવાળા તમે છો. ૧૭

ચંદ્રની ઉપમાની વ્યર્થતા.

નિત્યોદયં દલિતમોહમહાંધકારં, ગમ્યં ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ॥ વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાંતિ, વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વશશાંકબિમ્બમ્ ॥૧૮॥

અર્થ—નિરંતર ઉદય પામેલું, દલન કર્યો છે અજ્ઞાનરૂપ

(મોહનીય કર્મરૂપ) મ્હોટો અંધકાર જેણે એવું, રાહુ (કુતર્ક વાદીરૂપ) ના મુખને નહિ ગ્રસવા યોગ્ય, આઠ કર્મરૂપ વાદળાંઓને નહિ આચ્છાદન કરવા યોગ્ય, અત્યંત કાન્તિવાળું અને ત્રણ જગતને પ્રકાશ કરતું એવું તમારૂં મુખરૂપ કમળ, અપૂર્વ ચંદ્રમાના બિંબરૂપ શોભે છે. અર્થાત્ ચંદ્રની ઉપમા પણ આપને ઘટતી નથી કેમકે તેના કરતાં પણ આપ અધિક મહિમાવાળા છો. ૧૮

કિં શર્વરીષુ શશિનાઽહ્નિ વિવસ્વતા વા યુષ્મન્મુખેન્દુદલિતેષુ તમસ્સુ નાથ ! ॥ નિષ્પન્નશાલિવનશાલિનિ જીવલોકે, કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલભારનમ્રૈઃ ॥૧૯॥

અર્થ—હે નાથ ! તમારા મુખરૂપ ચંદ્રમાવડે અંધકાર દલન કરાયે છતે, રાત્રિઓને વિષે ચંદ્રવડે અથવા દિવસે સૂર્યવડે શું પ્રયોજન છે ? અર્થાત્ તે કંઈ કામના નથી. કેમકે પાકેલા શાલી (ડાંગર) ના વનવડે શોભાયમાન થયેલ જીવલોક છતે, પાણીના ભારવડે નમ્ર થયેલા મેઘોવડે શું પ્રયોજન છે ? અર્થાત્ તમારા મુખરૂપ ચંદ્ર વિદ્યમાન છતે ચંદ્ર સૂર્યનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી ૧૯

પ્રભુના જ્ઞાનની શ્રેષ્ઠતા.

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં,

નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ॥ તેજઃ સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વં, નૈવં તુ કાચશકલે કિરણાકુલેઽપિ ॥૨૦॥

અર્થ—હે નાથ ! અનંત ધર્માત્મક પદાર્થોને વિષે કર્યો છે પ્રકાશ જેણે એવું જ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન) જેવી રીતે તમારે વિષે શોભે છે, તેવી રીતે પોતપોતાના શાસનના નાયક એવા હરિહરાદિ દેવોને વિષે એવા પ્રકારનું (જ્ઞાન) નથી શોભતું. કેમકે દેદીપ્યમાન (જાતિવંત) મણિઓને વિષે જેવી રીતે પ્રકાશ મોટાઈને પામે છે, તેવી રીતે કાન્તિવડે વ્યાપ્ત (ચળકતા) એવા પણ કાચના કકડાને વિષે એ પ્રકારે (મોટાઈ) નથી પામતો અર્થાત્ અન્ય દેવોને વિભંગજ્ઞાન છે; તમારા જેવું કેવળજ્ઞાન તેમનામાં નથી. ૨૦

શબ્દાર્થ.

મન્યે–માનું છું.
હરિહરાદય–હરિહરાદિ દેવો.
દૃષ્ટેષુ–જોયે છતે.
હૃદયં–મારૂં ચિત્ત.
એતિ–પામે છે.
ભવતા–તમારાવડે.
યેન–જેવડે.
હરતિ–હરણ કરે છે.
વરં–શ્રેષ્ઠ.
દૃષ્ટા–જોયા.
યેષુ–જેઓને.
તોષં–સંતોષને.
વીક્ષિતેન–દેખેલા.
ભુવિ–પૃથ્વીમાં.
કશ્ચિત્–કોઈ પણ.
ભવાન્તરે–બીજા ભવોને વિષે.

સ્ત્રીણાં-સ્ત્રીઓના.
શતશો-સેંકડો.
પુત્રાન્-પુત્રોને.
સુતં-પુત્રને.
જનની-માતા.
સર્વા-બધી.
દધતિ-ધારણ કરે છે.
સહસ્રરશ્મિં-સૂર્યને.
દિગ્-દિશા.
સ્ફુરદંશુજાલં-દેદીપ્યમાન છે કિરણોનો સમૂહ જેનો એવા.
મુનયઃ-મુનિઓ.
પુમાંસઃ-પુરૂષ.
અમલં-નિર્મળ.
પુરસ્તાત્-આગળ.
ઉપલભ્ય-પામીને.
મૃત્યું-મરણને.
શિવપદસ્ય-મોક્ષપદનો.
અવ્યયં-નાશ ન પામે તેવા.
અચિંત્યં-અચિંત્યમહિમાવાળા.
આદ્યં-પહેલા.
ઈશ્વરં-દેવના દેવ.
અનંગકેતું-કામદેવનો નાશ કરવામાં પૂછડીયા તારા સરખા.
અનેકં-અનેક પર્યાયવાળા.
જ્ઞાનસ્વરૂપં-જ્ઞાનસ્વરૂપી.

શતાનિ-સેંકડાઓ.
જનયંતિ-પ્રસવે છે.
અન્યા-બીજી.
ત્વદુપમં-તમારા સરખા.
પ્રસૂતા-પ્રસવતી-જન્મ આપતી.
દિશઃ-દિશાઓ.
ભાનિ-નક્ષત્રોને.
પ્રાચી-પૂર્વ.
જનયતિ-ઉત્પન્ન કરે છે.
ત્વાં-તમોને.
આમનંતિ-કહે છે.
પરમં-ઉત્કૃષ્ટ.
આદિત્યવર્ણં-સૂર્યનાજેવા વર્ણવાળા.
તમસઃ-અંધકારની.
સમ્યગ્-રૂડા પ્રકારે.
જયંતિ-જીતે છે.
શિવઃ-નિરૂપદ્રવ.
પંથાઃ-માર્ગ-રસ્તો.
વિભું-સમર્થ.
અસંખ્યં-અસંખ્ય ગુણવાળા.
બ્રહ્માણં-બ્રહ્મ સ્વરૂપ.
અનંતં-અંતરહિત.
યોગીશ્વરં-યોગીઓના ઈશ્વર.
વિદિતયોગં-યોગને જાણનાર.
એકં-અદ્વિતીય.
અમલં-અઢાર દોષરહિત.

પ્રવદંતિ-કહે છે.
બુદ્ધ-બુદ્ધ છો.
વિબુધાર્ચિત-દેવતાઓએપૂજ્યોછે.
શંકર:-શંકર
શંકરત્વાત્-સુખ કરવાપણાથી.
ધીર !-હે ધીર !
વિધાનાત્-રચવાથકી.
પુરુષોત્તમ:-પુરૂષોત્તમ.
સંત:-સજ્જન પુરૂષો.
ત્વમેવ-તમેજ.
બુદ્ધિબોધાત્-બુદ્ધિનો બોધ જેનો એવા: તેથી.
ધાતા-વિધાતા-બ્રહ્મા.
શિવમાર્ગવિધે:-મોક્ષની વિધિને.
વ્યક્તં-પ્રકટ.
અસિ-છો.

નિંદા સ્તુતિ.

મન્યે [૧] વરં હરિહરાદય એવ દૃષ્ટા દૃષ્ટેષુ યેષુ હૃદયં ત્વયિ તોષમેતિ ।। કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્ય:, કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ ! ભવાંતરેઽપિ ।।૨૧।।

અર્થ—હે નાથ ! હરિહરાદિ દેવો જોયા તે હું સારૂંજ માનું છું. જેને દીઠે છતે હૃદય (મારૂં ચિત્ત) તમારે વિષે સંતોષ

---

૧ જેમ સામાન્ય વસ્તુને જોયા પછી તેના કરતાં સારી વસ્તુ જોવામાં આવતાં વિશેષ આનંદ થાય છે, તેમ હરિહરાદિને મેં પ્રથમ જોયા અને પછી તમને જોયા તેથી તમારી ઉત્તમતા મને વિશેષે દૃઢ થઇ માટે પ્રથમ હરિહરાદિને જોયા તે સારૂં થયું એમ હું માનું છું. તમને સર્વ ગુણ સંપન્ન જોઇને હવે રાગદ્વેષ કામક્રોધાદિ દોષવાળા અન્ય દેવોમાં મારૂં મન ભવાન્તરમાં પણ સંતોષ પામશેજ નહિ.

(આનંદ) ને પામે છે. દેખેલા એવા તમોવડે કરીને શું? તોકે જે (તમારૂં દર્શન) વડે પૃથ્વીને વિષે બીજો કોઇ દેવ ભવાંતરને વિષે પણ મનને હરણ નહિ કરે. ૨૧

માતાની પ્રશંસાદ્વારા પ્રભુસ્તુતિ.

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયંતિ પુત્રાન્ નાન્યા સુતં ત્વદુપમં જનની પ્રસૂતા ॥ સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિં, પ્રાચ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્ફુરદંશુજાલમ્ ॥૨૨॥

અર્થ—સ્ત્રીઓના સેંકડાઓ (સેંકડો સ્ત્રીઓ) સેંકડો પુત્રોને પ્રસવે છે પરંતુ તમારા જેવા પુત્રને બીજી માતા જન્મ આપતી નથી કેમકે બધી દિશાઓ નક્ષત્રોને ધારણ કરે છે પણ દેદીપ્યમાન છે કિરણનો સમૂહ જેનો એવા સૂર્યને પૂર્વ દિશાજ ઉત્પન્ન કરે છે. અર્થાત્ સૂર્યને જન્મ આપનાર જેમ પૂર્વ દિશા જ છે તેમ તમારા જેવા પુત્રને જન્મ આપનાર તો તમારી માતા (મરૂદેવા) જ છે. ૨૨

પ્રભુના પરમ પુરુષત્વનું વર્ણન.

ત્વામામનંતિ મુનયઃ પરમં પુમાંસમાદિત્યવર્ણમમલં તમસઃપુરસ્તાત્ ॥ત્વા-

મેવ સમ્યગુપલભ્ય [1]જયંતિ મૃત્યું, નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીંદ્ર ! પંથાઃ ॥૨૩॥

અર્થ—હે મુનીંદ્ર! મુનિઓ! તમોને પરમ પુરૂષ (નિષ્કર્મી), પાપરૂપ અંધકારની આગળ સૂર્ય જેવી કાન્તિવાળા અને નિર્મળ (રાગદ્વેષરહિત) કહે છે. તમોનેજ રૂડા પ્રકારે પામીને (જાણીને) મૃત્યુને જિતે છે, તે સિવાય બીજો કોઈ ઉપદ્રવરહિત મોક્ષપદનો માર્ગ (રસ્તો) નથી. ૨૩

સર્વ દેવના નામે જિનસ્તુતિ.

ત્વામવ્યયં વિભુમચિંત્યમસંખ્યમાદ્યં, બ્રહ્માણમીશ્વરમનંતમનંગ[2]કેતુમ્ ॥ યોગીશ્વરં [3]વિદિતયોગમનેકમેકં, જ્ઞાનસ્વરૂપમમલં પ્રવદંતિ સંતઃ ॥૨૪॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! સંત (સાધુ–સજ્જન) પુરુષો તમોને

---

૧ જન્મ મરણ ટાળે છે અર્થાત્ સિદ્ધદશાને પામે છે.

૨ જગતનો સંહાર કરવાને પૂંછડીઓ તારો જેમ હેતુભૂત છે તેમ તમે કામદેવને હણવાને કેતુ તુલ્ય છો.

૩ વિ=વિશેષ પ્રકારે દિતઃ=ખંડન કર્યો છે યોગ=કર્મનો સબંધ જેણે એવા. એવો પણ અર્થ થાય છે.

અવ્યય (નાશ ન પામે તેવા), વિભુ (પરમ અશ્વર્યવડે શોભતા-કર્મનું ઉન્મૂલન કરવામાં સમર્થ), અચિંત્ય (અચિન્ત્ય ગુણવાળા અથવા આધ્યાત્મિક પુરુષોવડે કરી પણ ચિંતવન થઇ ન શકે એવું સ્વરૂપ છે જેનું એવા), અસંખ્ય ગુણવાળા, આદ્ય (પહેલા તીર્થંકર અથવા લોકવ્યવહારરૂપ સૃષ્ટિની શરૂઆત કરનારા અથવા પંચ પરમેષ્ઠિને વિષે આદ્ય), બ્રહ્મ સ્વરૂપ (પરમાનંદ સ્વરૂપ-નિવૃત્તિ રૂપ), ઈશ્વર (દેવના દેવ), અનંત (અનંત જ્ઞાન દર્શનવાળા અથવા મૃત્યુરૂપ અંત વિનાના), અનંગકેતુ (કામદેવને નાશ કરવાને પૂંછડીયા તારા જેવા-અથવા અંગ ઓદારિકાદિ શરીર તે રૂપ કેતુ-ચિન્હ જેને નથી તેવા), યોગીઓના ઇશ્વર (ચાર જ્ઞાની મુનિઓ અથવા ધ્યાની પુરુષોના ઇશ્વર), યોગ (જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રરૂપ) ને જાણનારા (અથવા જણાયો છે અષ્ટાંગ યોગ જેનાથી એવા), અનેક (જ્ઞાને કરીને સર્વ વ્યાપક હોવાથી અનેક અથવા અનેક પર્યાયવાળા), અદ્વિતીય (સર્વોત્તમ), જ્ઞાન સ્વરૂપ (કેવળજ્ઞાનરૂપ સ્વરૂપ છે જેનું એવા) અને નિર્મળ (અઢાર દોષરહિત) એવા કહે છે. ૨૪

[1]બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિતબુદ્ધિબોધાત્,
ત્વં [2]શંકરોઽસિ ભુવનત્રયશંકરત્વાત્ ॥ [3]ધા-

૧ તત્ત્વને જાણે તે બુદ્ધ.

૨ સુખને કરે તે શંકર.

૩ શિવમાર્ગને કરે-રચે તે ધાતા-બ્રહ્મા.

તાऽसि धीर ! शिवमार्गविधेर्विधानात्,
व्यक्तं त्वमेव भगवन् ![1]पुरुषोत्तमोऽसि॥२५

અર્થ—હે નાથ ! દેવતાઓએ અર્ચિત કર્યો છે બુદ્ધિનો બોધ જેનો એવા છો, માટે તમેજ બુદ્ધદેવ છો, ત્રણ ભુવનને સુખને કરવા પણાથકી તમેજ શંકર છો, હે ધીર ! મોક્ષમાર્ગની વિધિ (રત્નત્રયરૂપ) ને રચવાથી (પ્રરૂપવાથકી) તમેજ બ્રહ્મા છો; હે ભગવંત ! તમેજ પ્રકટ પુરુષોત્તમ (કૃષ્ણ) છો. અર્થાત્ બુદ્ધ, શંકર, બ્રહ્મા અને નારાયણ એ યથાર્થ નામ પ્રમાણે ગુણ-વાળા નથી કેમકે બુદ્ધ કેવલજ્ઞાનરહિત, શંકર સંહાર કરનારા, બ્રહ્મા હિંસક વેદના ઉપદેશ દેનારા અને કૃષ્ણ કપટયુક્ત છે; માટે તે નામના યથાર્થ ગુણો સર્વ આપનામાંજ છે. ૨૫

શબ્દાર્થ

તુભ્યં—તમોને
ત્રિભુવનાર્ત્તિહરાય—ત્રણભુવનની પીડાને હરનારા.
ત્રિજગતઃ—ત્રણ જગતના.
ભવોદધિશોષણાય—ભવસાગરને શોષણ કરનારાને.
અશેષૈઃ—સમસ્ત.
નિરવકાશતયા—નિરંતરપણે.
નમઃ—નમસ્કાર હો.
ક્ષિતિતલ—પૃથ્વીતલને વિષે.
અમલભૂષણાય—નિર્મળ ભૂષણરૂપ.
પરમેશ્વરાય—પરમેશ્વરને.
વિસ્મયઃ—આશ્ચર્ય.
નામ—આમંત્રણના અર્થમાં.
સંશ્રિતઃ—આશ્રય કરાયેલા છો.
દોષૈઃ—દોષોવડે.

---

૧ પુરુષોમાંહે ઉત્તમ તે પુરુષોત્તમ.

ઉપાત્તવિવિધાશ્રય-ગ્રહણ કરેલા વિવિધ આશ્રયોવડે.

સ્વપ્નાંતરે-સ્વપ્નાંતરમાં.

અસિ-છો,

અશોકતરુસંશ્રિતં-અશોકવૃક્ષને આશ્રય કરીને રહેલું.

આભાતિ-શોભે છે.

સ્પષ્ટ-પ્રકટ.

અસ્ત-નાશ કર્યો છે.

તમોવિતાનં-અંધકારનો સમૂહજેણે એવું.

સિંહાસને-સિંહાસનને વિષે.

મણિમયૂખ-મણિઓના કિરણોની.

વિભ્રાજતે-શોભે છે.

કનકાવદાતં-સુવર્ણ જેવું મનોજ્ઞ.

અંશુલતાવિતાનં-કિરણોની શાખાનો સમૂહ છે જેને એવું.

શિરસિ-શિખર ઉપર.

કુંદાવદાત-મોગરાના પુષ્પ જેવા ઉજ્વળ.

કલધૌતકાંતં-સુવર્ણ સરખું મનોહર.

ઉદ્યચ્છશાંક-ઉદય પામેલાચંદ્રસરખા

વારિધારં-પાણીની ધારા છે જેને વિષે એવું.

ઇવ-પેઠે

જાતગર્વૈઃ-ઉત્પન્ન થયો છે ગર્વ જેને એવા. (દોષો)

ઇક્ષિતઃ-જોવાયેલા.

ઉચ્ચૈઃ-ઉંચા.

ઉન્મયૂખઃ-ઉંચા છે કિરણો જેનાં એવું.

નિતાંતં-અત્યંત.

ઉલ્લસત્કિરણં-દેદીપ્યમાન છે કિરણો જેનાં એવું.

રવેઃ-સૂર્યનું.

પયોધરપાર્શ્વવર્ત્તિ-મેઘની પાસે રહેલું.

શિખાવિચિત્રે-પંક્તિવડે ચિત્રવિચિત્ર.

વપુઃ-શરીર.

વિયદ્વિલસત્-આકાશને વિષે ઉદ્યોતમાન.

તુંગોદયાદ્રિ-ઉંચા મેરૂપર્વતના.

સહસ્રરશ્મેઃ-સૂર્યના.

ચલચ્ચામર-વિંજેલા ચામરોવડે.

ચારુશોભં-મનોજ્ઞ છે શોભા જેની એવું.

શુચિનિર્ઝર-નિર્મળ ઝરણાના.

તટં-શિખર.

સુરગિરેઃ-મેરૂપર્વતનું.

શાતકૌંભં-સુવર્ણમય.

જિનસ્તુતિ.

તુભ્યં નમસ્ત્રિભુવનાર્ત્તિહરાય નાથ ! તુભ્યં નમ: [1]ક્ષિતિતલામલભૂષણાય ॥ તુભ્યં નમસ્ત્રિજગત: પરમેશ્વરાય, તુભ્યં નમો જિન ! ભવોદધિશોષણાય ॥ ૨૬ ॥

અર્થ— હે નાથ ! ત્રણુભુવનની પીડાને હરનાર તમોને નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીતળને વિષે નિર્મળ ભૂષણ (અલંકાર) રૂપ તમોને નમસ્કાર હો ! ત્રણ જગતના પરમેશ્વર એવા તમોને નમસ્કાર હો ! અને હે જિન ! ભવ (ચાર ગતિના ભ્રમણરૂપ) સમુદ્રને શોષણ કરનારા તમોને નમસ્કાર હો ! ૨૬

નિંદાસ્તુતિ.

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ [2]નામ ગુણૈરશેષૈ-સ્ત્વં સંશ્રિતો [3]નિરવકાશતયા મુનીશ ! ॥

---

૧ ક્ષિતિ=પૃથ્વી તલ=પાતાળ અને અમલ=સ્વર્ગ તેના મંડન તુલ્ય એવો પણ અર્થ થઇ શકે છે.

૨ કોમળ આમંત્રણમાં વપરાય છે.

૩ અન્ય દેવને વિષે સ્થાન નહિ મળવાથી સ્થાનરહિતપણાવડે એટલે અંતરરહિતપણે, ગુણો તમોનેજ આશ્રય કરી રહ્યા છે.

[1]દોષૈરુપા[2]ત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ, [3]સ્વપ્નાંત-
રેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ—હે મુનીશ (મુનિઓના ઇશ્વર)! સમસ્ત ગુણોવડે તમે નિરંતરપણે રૂડા પ્રકારે આશ્રય કરાયેલા છો; એમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે ગ્રહણ કરેલા વિવિધ આશ્રયોવડે ઉત્પન્ન થયો છે ગર્વ જેને એવા દોષવડે તમે સ્વપ્નાંતરમાં ક્યારે પણ જોવાયેલા નથી, અર્થાત્ ગુણો તમોને આશ્રય કરી રહ્યા છે અને દોષો અન્ય દેવોને આશ્રય કરી રહ્યા છે. ૨૭

અશોકવૃક્ષ નામે પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન

[4]ઉચ્ચૈરશોકતરુસંશ્રિતમુન્મયૂખ-માભાતિ
રૂપમમલં ભવતો નિતાન્તમ્ ॥ સ્પષ્ટોલ્લ-
સત્કિરણ-મસ્તતમોવિતાનં, બિમ્બં રવેરિ૦

---

૧ કામ ક્રોધાદિ.

૨ ગ્રહણ કર્યા જે જાત જાતના (અન્ય દેવના) આશ્રયો (સ્થાનો) તેવડે ઉત્પન્ન થયો જે અહંકાર જેને એવા દોષો. અર્થાત્ અન્ય દેવને વિષે રહેવાનો આશ્રય મળવાથી દોષોએ તમને સ્વપ્નાંતરમાં પણ જોયા નથી કેમકે ઇચ્છિત સ્થાન મળવાથી બીજાની વાંછા રહેતી નથી.

૩ એક સ્વપ્નમાં બીજું સ્વપ્ન આવે તે.

૪ જિનેશ્વરના શરીર કરતાં બાર ગણું ઉંચું અશોકવૃક્ષ હોય છે.

પયોધરપાર્શ્વવર્ત્તિ ॥ ૨૮ ॥

અર્થ—હે જિન ! ઉંચા અશોકવૃક્ષને આશ્રય કરીને રહેલું (અશોકવૃક્ષની નીચે બેઠેલ), ઉંચા (અથવા અધિક) છે કિરણો જેનાં એવું અને નિર્મળ (પરસેવારહિત) એવું તમારૂં શરીર પ્રગટ દેદીપ્યમાન છે કિરણો જેનાં એવું, નાશ કર્યો છે અંધકારનો સમૂહ જેણે એવું અને મેઘ (વાદળાં) ની પાસે રહેલું એવું સૂર્યનું બિંબ હોય તેની પેઠે અત્યંત શોભે છે. ૨૮

સિંહાસન પ્રાતિહાર્ય વર્ણન.

સિંહાસને [1]મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે, વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કનકાવદાતમ્ ॥ બિમ્બં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં, તુંગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥ ૨૯ ॥

અર્થ—મણિઓના કિરણોની પંક્તિ (અથવા અગ્રભાગ) વડે ચિત્ર વિચિત્ર એવા સિંહાસનને વિષે સુવર્ણનાં જેવું મનોજ્ઞ તમારૂં શરીર, ઉંચા મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર આકાશને વિષે ઉદ્યોતમાન (પ્રસરેલા) કિરણોની શાખાનો સમૂહ છે જેને એવું સૂર્યનું બિંબ હોય તેની પેઠે વિશેષ કરીને શોભે છે. ૨૯

---

૧ અહીં કિરણના સમૂહ સમાન મણિના કિરણોની પંક્તિ, ઉદયાચળપર્વત સમાન સિંહાસન અને સૂર્ય બિંબ સમાન પ્રભુનું શરીર જાણવું.

ચામર પ્રાતિહાર્યનું વર્ણન

કુન્દાવદાતચલચામરચારુશોભં, વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ॥ ઉદ્યચ્છશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર-મુચ્ચૈસ્તટં* સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

અર્થ—હે પ્રભુ! મોગરાના પુષ્પ જેવાં શ્વેત વર્ણવાળા અને (ઇંદ્રોએ) વીંઝેલાં એવાં ચામરોવડે મનોહર છે શોભા જેની એવું તથા સુવર્ણ સરખું મનોહર તમારૂં શરીર, ઉદય પામેલા ચંદ્ર સરખા નિર્મળ ઝરણના પાણીની ધારા જેને વિષે છે એવું અને સુવર્ણમય મેરૂપર્વતનું ઉંચું શિખર હોય, તેના જેવું વિશેષ કરીને શોભે છે, ૩૦

શબ્દાર્થ.

છત્રત્રયં-ત્રણ છત્ર
સ્થિતં-રહેલું.
ભાનુકરપ્રતાપં-સૂર્યના કિરણોનો પ્રતાપ જેણે એવું.
વિવૃદ્ધશોભં-વિશેષે વૃદ્ધિ પામી છે શોભા જેની એવું.
શશાંકકાંતં-ચંદ્ર સરખું મનોહર.
સ્થગિત-ઢાંકી દીધો છે.
મુક્તાફલપ્રકરજાલ-મોતીના સમૂહની રચના વડે.
પ્રખ્યાપયત્-પ્રકટ જણાવનારૂં.
પરમેશ્વરત્વં-પરમેશ્વરપણાને.

* અહીં મેરૂપર્વતના શિખર તુલ્ય ભગવંતનું શરીર અને પાણીની ધારા તુલ્ય વીંઝતા ચામરો જાણવા.

ઉન્નિદ્ર–વિકસ્વર થયેલા.
પુંજકાંતિ–સમૂહની કાંતિ વડે.
મયૂખશિખા–કિરણોની પંક્તિવડે
પાદૌ–બે ચરણો.
ધત્તઃ–ધારણ કરે છે.
વિબુધાઃ–દેવતાઓ.
ઇત્થં–એ પ્રકારની.
અભૂત્–હતી.
પરસ્ય–અન્ય દેવની.
યાદૃક્–જેવી.
દિનકૃતઃ–સૂર્યની.
તાદૃક્–તેવી.
કુતઃ–કયાંથી.
વિકાશિનઃ–પ્રકાશિત થયેલા.
મદાવિલવિલોલ–મદ વડે કલુષિત થયેલા અને ચંચળ.
ભ્રમરનાદ–ભમરાઓના શબ્દવડે.
ઐરાવતાભં–ઐરાવતજેવી કાંતિવાળા
ઇભં–હસ્તિને.
આપતંતં–સન્મુખ આવતા.
આશ્રિતાનાં–આશ્રિતો–ભક્તજનોને.
કુંભગલત્–કુંભસ્થળથકી પડેલાં.
મુક્તાફલપ્રકર–મોતિના સમૂહ વડે
ભૂષિતભૂમિભાગઃ–શોભાવ્યો છે પૃથ્વીનો ભાગ જેણે એવો.
હરિણાધિપઃ–સિંહ.

હેમનવપંકજ–સુવર્ણના નવ કમળના
પર્યુલ્લસન્નખ–ઉછળતા નખના.
અભિરામૌ–મનોહર.
પદાનિ–ગમન સ્થાનને.
પદ્માનિ–કમળોને.
પરિકલ્પયંતિ–રચે છે.
વિભૂતિઃ–સંપદા.
ધર્મોપદેશનવિધૌ–ધર્મના ઉપદેશની વિધિમાં.
પ્રભા–કાંતિ.
પ્રહતાંધકારા–પ્રકર્ષે કરીને હણ્યો છે અંધકાર જેણે એવી.
ગ્રહગણસ્ય–ગ્રહસમૂહની.
શ્ચ્યોતત્–ઝરતા.
કપોલમૂલ–ગંડસ્થળોને વિષે.
મત્તભ્રમત્–મદોન્મત્ત થયેલા અને ભમતા.
વિવૃદ્ધકોપં–વિશેષે વૃદ્ધિ પામ્યો છે કોપ જેનો એવા.
ઉદ્ધતં–ઉદ્ધત.
ભયં–ભય.
ભિન્નેભ–ભેદાયેલા હસ્તિના.
ઉજ્જ્વલશોણિતાક્ત–ઉજ્વળ અને લોહીથી ખરડાયેલા.
બદ્ધક્રમઃ–ફાળ મારતો.
ક્રમગતં–ફાળમાં આવી ગયેલને.
આક્રામતિ–પરાભવ કરે છે.

અચલ-ચરણ યુગલ રૂપ પર્વતને. સંશ્રિતં-આશ્રિતજનને. તે-તમારા.

છત્રત્રય પ્રાતિહાર્ય વર્ણન.

[1]છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત—
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકરપ્રતાપમ્ ।મુ-
ક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભં, પ્રખ્યાપયત્ત્રિ-
જગતઃ [2]પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! ચંદ્ર સરખું મનોહર (અથવા ઉજ્જ્વળ), ઉંચે રહેલું (તમારા મસ્તકે ધારણ કરાવેલું), ઢાંકી દીધો છે સૂર્યના કિરણનો પ્રતાપ (તેજ અથવા સંતાપ-પીડા) જેણે એવું, મોતીના સમુહની રચનાવડે વિશેષે વૃદ્ધિ પામી છે શોભા

1 ત્રણ છત્ર.

2 એ ત્રણ છત્ર એમ સૂચવે છે કે-આ ભગવંત ત્રણ જગતના સ્વામી છે, કેમકે અન્ય રાજા મહારાજાઓને એક છત્ર હોય છે અને ભગવંતને ત્રણ છત્ર છે. આ ૩૧ મા શ્લોક પછી પુષ્પવૃષ્ટિ, દિવ્યધ્વનિ, ભામંડલ અને દેવદુંદુભિ એ ચાર અતિશયના વર્ણનવાળા ચાર કાવ્યો સ્તોત્રકારે બનાવ્યા હતા પરંતુ તેમાં વર્ણિત યુગાદિ દેવની સ્તુતિના આકર્ષણથી ચક્રેશ્વરીદેવીનું આસન કંપતું હતું; તેથી તે ચાર કાવ્યો ગોપવ્યાં છે. પાછી દિગંબરોએ ગંભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ ઇત્યાદિ ચાર કાવ્યો નવીન બનાવીને ગોઠવ્યાં છે.

જેની અવું અને ત્રણ જગતના પરમેશ્વરપણા (અધિપતિપણા) ને જાણે પ્રકર્ષે કરીને જણાવતું હોય નહિ ! તેવું તમારૂં છત્રત્રય વિશેષે શોભે છે, ૩૧

ઉન્નિદ્રહેમનવપંકજપુંજકાન્તિ[1]—પર્યુ-લ્લસન્નખમયૂખશિખાઽભિરામૌ ॥ પાદૌ પ-દાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ધત્તઃ, પદ્માનિ ત-ત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયન્તિ[2] ॥ ૩૨ ॥

અર્થ—હે જિનેન્દ્ર ! વિકસ્વર થયેલાં સુવર્ણના નવ (અ-થવા નવીન) કમળના સમૂહની કાન્તિવડે ચારે તરફ ઉછળતાં નખના કિરણોની પંક્તિવડે મનોહર એવા તમારા બે ચરણો

---

૧ અહીં કાન્તિ શબ્દના ઈ કારને દીર્ઘ કરીને એવો અર્થ પણ કરાય છે—' વિકસિત સુવર્ણના નવ કમળના સમૂહની કાન્તિવાળા ' એવા ચરણો.

૨ તીર્થંકરદેવ જ્યાં જ્યાં વિચરે છે ત્યાં ત્યાં તેમના ચરણ કમળ નીચે દેવતાઓ નવ કમળ વખતો વખત પરાવર્તન કરીને રચે છે. બે ચ-રણ નીચે બે કમળ રહે છે અને સાત કમળ પાછળ ચાલે છે. ભગવંત ચરણ ઉપાડે એટલે તેમાંથી બે કમળ દેવતાઓ આગળ સ્થાપે છે. કમળ એના એ હોય છે પણ દેવતાઓ તેનું પરાવર્તન કરે છે એટલે નવીન જ-ણાય છે. અહીં કમળનો વર્ણ પીળો અને ભગવંતના નખની કાન્તિ રક્ત (રાતી) છે તેથી બન્નેના મેળાપથી ચરણ કમળનો વિચિત્ર વર્ણ થાય છે, એમ કહ્યું છે.

જ્યાં ગમનસ્થાનને ધારણ કરે છે (ચરણન્યાસ કરે છે—જાય છે) ત્યાં દેવતાઓ કમળોને રચે છે. ૩૨

અતિશય લક્ષ્મીનું વર્ણન.

ઇત્થં યથા તવ વિભૂતિરભૂજ્જિનેન્દ્ર !
[1]ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા [2]પરસ્ય ॥ યાદૃક્
પ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાંધકારા, તાદૃક્કુતો ગ્રહ-
ગણસ્ય વિકાશિનોઽપિ ॥૩૩॥

અર્થ—હે જિનેન્દ્ર ! ધર્મના ઉપદેશની વિધિમાં [ધર્મ વ્યાખ્યાન કરતી વખતે] એ પૂર્વોક્ત પ્રકારની તમારી અતિશય રૂપ સંપદા જે પ્રકારે હોતી હવી, તે પ્રકારે અન્ય દેવોની સંપદા નહોતી. કેમકે પ્રકર્ષે કરીને હણ્યો છે અંધકાર જેણે એવી સૂર્યની કાન્તિ જેવી છે તેવી કાન્તિ પ્રકાશિત થયેલ પણ ગ્રહ સમૂહની ક્યાંથી હોય ? ૩૩

ગજભયહાર કાવ્ય

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ—મ-

---

૧ દુર્ગતિમાં પડતા પ્રાણીઓને ધારી રાખે તે ધર્મ.

૨ અન્ય હરિહરાદિ દેવોમાં સરાગપણું હોવાથી ચોત્રીશ અતિશય અને આઠ પ્રતિહાર્યરૂપી લક્ષ્મી તેમને હોતી નથી.

ત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ॥ [1]ઐરાવતા- ભમિભમુ[2]દ્ધતમાપતન્તં, દૃષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥૩૪॥

અર્થ—ઝરતા મદવડે કરીને કલુષિત થયેલા અને ચંચળ એવા જે ગંડસ્થળો તેને વિષે મદોન્મત થયેલા અને અહીં તહીં ભમતા એવા ભ્રમરોના ઝંકાર શબ્દવડે વિશેષે વૃદ્ધિ પામ્યો છે કોપ જેનો એવા ઐરાવત હસ્તિ સરખી છે કાન્તિ જેની એવા અને ઉદ્ધત (દુર્દાંત) એવા હસ્તિને સન્મુખ આવતો જોઇને તમારા આશ્રિતો (ભક્તજનો)ને ભય ઉત્પન્ન થતો નથી. ૩૪

ભિન્નેભકુંભગલ—દુજ્વલશોણિતાક્ત— મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ॥ બદ્ધક્રમઃ ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ, [3]નાક્રામતિ ક્રમ-

---

૧ મ્હોટી કાયાવાળો હોવાથી ઐરાવત (ઇંદ્રનો હસ્તિ) સરખો કહ્યો.

૨ અંકુશાદિ શસ્ત્રના પ્રહારની પણ અવગણના કરતો.

૩ જેમ પર્વતનો આશ્રય લેવાથી મનુષ્યને સિંહ ભય કરી શકતો નથી તેમ તમારા નામસ્મરણવડે તમારા ચરણનો આશ્રય કરનારો મનુષ્ય મ્હોટા બળવાન સિંહની ફાળમાં આવી ગયો હોય તોપણ તેને સિંહ મારી શકતો નથી.

અગ્નિભયહર કાવ્ય.

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પં, દાવાનલં જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્સ્ફુલિંગમ્ ॥ વિશ્વં જિઘત્સુમિવ સંમુખમાપતંતં, ત્વન્નામકીર્તનજલં શમયત્યશેષમ્[1] ॥૩૬॥

અર્થ--પ્રલયકાળના પવનવડે ઉદ્ધત થયેલ (પ્રેરાયેલા) અગ્નિસદૃશ, જાજ્વલ્યમાન, ઉજ્જવળ [જ્વાળાથી શોભતો અથવા પ્રબળપણે સળગતો], ઉંચા ગયેલા છે તણખા જેના એવો અને જગતને ગળી જવાને જાણે ઇચ્છતો હોય તેમ સન્મુખ આવતો એવો સમસ્ત જે દાવાનળ [વનનો અગ્નિ] તેને તમારા નામના કીર્તનરૂપ જળ શાન્ત કરે છે. ૩૬

સર્પભયહર કાવ્ય.

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકણ્ઠનીલં, ક્રોધોદ્ધતં ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ॥ આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશંક-સ્ત્વન્નામનાગદમની[2] હૃદિ યસ્ય પુંસઃ ॥૩૭॥

---

૧ નિરવશેષપણે એવો ક્રિયાવિશેષણઅવ્યયનો અર્થ પણ કરી શકાય
૨ વિષને હરણ કરનાર ઔષધી અથવા જાંગુલી મંત્ર.

અર્થ—હે ભગવંત ! તમારા નામરૂપ નાગદમની જે પુરૂષના હૃદયને વિષે વર્તે છે તે પુરૂષ, લાલ નેત્રવાળા, મદોન્મત્ત કોયલના કંઠ સરખા શ્યામ વર્ણવાળા, ક્રોધવડે ઉદ્ધત, ઉંચી કરી છે ફણા જેણે એવા અને કરડવાને સન્મુખ આવતા એવા સર્પને નાશ થયો છે ભય જેનો એવો (નિર્ભય) છતો (પોતાના ચરણયુગલવડે) ઉલ્લંઘન કરે છે અથાત્ જે પુરૂષના હૃદયમાં તમારા નામરૂપ મંત્ર છે તે પુરૂષ નિર્ભયપણે ઉગ્ર સર્પને પોતાના પગ વડે કરીને દોરડાની માફક સ્પર્શ કરે છે—પગવડે દૂર કરે છે—દબાવે છે. ૩૭

સંગ્રામભયહર કાવ્યદ્વયમ્.

વલ્ગત્તુરંગગજગર્જિતભીમનાદ-માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।। ઉદ્યદ્દિવા-કરમયૂખશિખાઽપવિદ્ધં ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઇ-વાશુ ભિદામુપૈતિ ।।૩૮।।

અર્થ—સંગ્રામને વિષે, યુદ્ધ કરતા ઘોડા અને હાથીઓની ગર્જનાવડે ભયંકર છે શબ્દો જેને વિષે એવું અતિશય બળવાન રાજાઓનું પણ સૈન્ય, તમારા કીર્તનથકી, ઉદય પામેલા સૂર્યના કિરણોની શિખાઓવડે ભેદાયેલ અંધકાર હોય તેની પેઠે શીઘ્ર નાશને પામે છે અર્થાત્ સૂર્યના કિરણથી જેમ અંધકાર નાશ

પામે છે તેમ તમારા નામ સ્મરણથી અતિશય બળવાન રાજાનું સૈન્ય નાશ પામે છે. ૩૮

કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ—વે-
ગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ॥ યુદ્ધે જયં વિ-
જિતદુર્જયજેયપક્ષા—સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્ર-
યિણો લભન્તે[1] ॥૩૯॥

અર્થ—ભાલાની અણીઓવડે ભેદાયેલા હસ્તિના રૂધિરરૂપ જળ પ્રવાહને વિષે ઉતાવળે પ્રવેશ થવાથકી તેને તરવાને આતુર [વ્યાકુળ] થયેલા યોધાઓવડે કરીને ભયંકર યુદ્ધને વિષે તમારા ચરણરૂપ કમળવનને આશ્રય કરીને રહેલા પુરૂષો, વિશેષે પ્રકારે જીત્યા છે દુઃખે જીતાય એવા શત્રુના પક્ષોને જેણે એવા છતા જયને પામે છે. અર્થાત્ તમારા ચરણકમળને આશ્રય કરીને રહેલા જનો મોટા સંગ્રામમાં જય મેળવે છે. ૩૯

જળભયહર કાવ્ય.

અમ્ભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્ર—પા-
ઠીનપીઠભયદોલ્બણવાડવાગ્નૌ[2] ॥ રંગત્તરંગ-

---

૧ આ બે કાવ્ય ગણવાથી યુદ્ધને વિષે જય મળે છે.
૨ વાડવાનળ અગ્નિ સમુદ્રમાંજ હોય છે તે પાણીથી ઓલાતો નથી.

શિખરસ્થિતયાનપાત્રા—સ્ત્રાસં વિહાય ભવ-
તઃ સ્મરણાદ્ વ્રજન્તિ ॥૪૦॥

અર્થ—ક્ષોભ પામેલા છે ભયંકર નક્ર જાતિના મત્સ્યના સમૂહો અને પાઠીન તથા પીઠ જાતિના જળજંતુઓ અને ભયને આપનાર તથા ઉત્કટ [વિષમ] વાડવાગ્નિ જેને વિષે છે એવા સમુદ્રને વિષે, ઉછળતા કલ્લોલના શિખર ઉપર રહ્યું છે જહાણુ જેનું એવા પુરૂષો, તમારા નામ સ્મરણથકી ત્રાસનો ત્યાગ કરીને ઇચ્છિત સ્થાને જાય છે, અર્થાત્ તોફાની દરિયામાં પણ તમારા નામ સ્મરણવડે નિર્વિઘ્ને ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચે છે. ૪૦

શબ્દાર્થ

ઉદ્ભૂત—ઉત્પન્ન થયેલ.
ભારભુગ્નાઃ—ભારવડે વાંકા થયેલા.
શોચ્યાં—શોક કરવા યોગ્ય.
ઉપગતાઃ—પ્રાપ્ત થયેલા.
રજોઽમૃત—રજરૂપ અમૃતવડે.
દિગ્ધદેહા—લિપ્તછેશરીર જેમનાં એવા
મકરધ્વજતુલ્ય—કામદેવ સરખા.
આપાદકંઠં—પગથી માંડીને ગળા પર્યંત.
ગાઢં—અત્યંત.
બૃહન્નિગડકોટિ—મોટી બેડીઓની અ-[ણીયોવડે
ત્વન્નામમંત્રં તમારા નામરૂપમંત્રને
અનિશં—નિરંતર.
ભીષણજલોદર—ભયંકર જલોદર રોગની.
દશાં—દશાને.
ચ્યુતજીવિતાશાઃ—છોડી દીધી છે જીવિતની આશા જેણે એવા.
મર્ત્યાઃ—મનુષ્યો.
રૂપાઃ—રૂપવાળા.
ઉરૂશૃંખલ—મોટી સાંકળો વડે.
વેષ્ટિતાંગા—બાંધ્યાં છે અંગો જેમનાં એવા.
નિઘૃષ્ટજંઘાઃ—નિઃશેષપણે ઘસાતી છે જંઘાઓ જેમની એવા.
મનુજાઃ—મનુષ્યો.

સ્મરંતઃ–સ્મરણ કરનારા.
સ્વયં–પોતાની મેળે.
મત્તદ્વિપેંદ્ર–મદોન્મત્ત હસ્તિ.
મૃગરાજ–સિંહ.
સંગ્રામવારિધિ–સંગ્રામ, મહાસાગર,
નાશં–નાશને.
ભયં–ભય.
તાવક–તમારા.
સ્તવં–સ્તવનને.
મતિમાન્–બુદ્ધિમાન્.
સ્તોત્રસ્રજં–સ્તોત્રરૂપ માળાને.
નિબદ્ધાં–ગુંથેલી.
મયા–મેં.
વિચિત્રપુષ્પાં–ચિત્રવિચિત્રપુષ્પોવાળી.
કંઠગતાં–કંઠને વિષે.
માનતુંગં–માનવડે ઉન્નત અથવા માનતુંગ સૂરિને
સમુપૈતિ–પ્રાપ્ત થાય છે.

સદ્યઃ–તત્કાળ
વિગતબંધભયાઃ–વિશેષે ગયું છે બંધનનું ભય જેનું એવા.
દવાનલાહિ–દાવાનળ, સર્પ,
મહોદરબંધનોત્થં–જલોદર અને બંધનથકી ઉત્પન્ન થયેલ.
ભિયેવ–બીકે કરીને જેમ હોય નહિ તેમ.
ઇમં–આ.
અધીતે–ભણે છે.
ગુણૈઃ–જ્ઞાનાદિ ગુણોરૂપ દોરીવડે.
ભક્ત્યા–ભક્તિરૂપ રચનાવડે.
રૂચિરવર્ણ–મનોહર અક્ષરરૂપ.
ધત્તે–ધારણ કરે છે.
અજસ્રં–નિરંતર.
અવશા–અસ્વતંત્ર (પોતાને તાબે રહેનારી).
લક્ષ્મીઃ–લક્ષ્મી.

રોગભયહાર કાવ્ય.

ઉદ્ભૂતભીષણ[1]જલોદરભારભુગ્નાઃ, શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ॥ ત્વત્પાદપંકજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા, મર્ત્યા ભવ-

---

1 પેટ વધવાનો રોગ.

ન્તિ મકરધ્વજતુલ્ય રૂપાઃ ॥ ૪૧ ॥

અર્થ—ઉત્પન્ન થયેલ ભયંકર જલોદર રોગના ભારવડે વાંકા વળી ગયેલા, શોચનીય દશાને પ્રાપ્ત થયેલા અને છોડી દીધી છે જીવિતની આશા જેણે એવા મનુષ્યો, તમારા ચરણકમળની રજરૂપ અમૃતવડે લિપ્ત (લેપાયેલ) છે શરીર જેમનાં એવા છતે કામદેવ સરખા (સુંદર શરીરવાળા) રૂપવાળા થાય છે. અર્થાત શરીરે અમૃત ચોપડવાથી જેમ સુંદર રૂપ થાય છે તેમ તમારા ચરણકમળની રજ શરીરે લગાડવાથી જલોદરાદિ દુઃસાધ્ય રોગવાળા મનુષ્યોના રોગો નાશ પામી સુંદર રૂપ થાય છે. ૪૧

બંધનભયહર કાવ્યમ્.

આપાદકણ્ઠમુરુશૃંખલવેષ્ટિતાંગા, ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ।ત્વન્નામમન્ત્ર-મનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ, સદ્યઃ સ્વયં વિ-ગતબન્ધભયા ભવન્તિ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—પગથી આંડીને ગળાપર્યંત મોટી સાંકળોવડે બાંધ્યાં છે અંગો જેમનાં એવા અને અત્યંત મોટી બેડીઓની અણીઓ-વડે નિઃશેષપણે ઘસાતી છે જંઘાઓ જેમની એવા પણ તમારા નામરૂપ મંત્ર (ऋषभाय नमः) ને નિરંતર સ્મરણ કરનારા મ-નુષ્યો, તત્કાળ પોતાની મેળે વિશેષે ગયો છે બંધનનો ભય જેનો એવા થાય છે. અર્થાત્ તમારા નામ સ્મરણથી આકરૂં બંધન ભય તાત્કાળ નાશ પામે છે. ૪૨

ઉપસંહાર-સ્તોત્ર માહાત્મ્ય.

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ-સંગ્રામવારિધિમહોદરબન્ધનોત્થમ્ ।। તસ્યાશુનાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ, યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ।।૪૩।।

અર્થ—હે ભગવંત ! જે બુદ્ધિમાન પુરૂષ તમારા આ (ભક્તામર નામના) સ્તવનને ભણે છે તે પુરૂષનો, મદોન્મત્ત હસ્તિ, સિંહ, દાવાનળ, સર્પ, સંગ્રામ, મહાસાગર, જળોદર અને બંધનથકી ઉત્પન્ન થયેલ ભય, બીકે કરીને જેમ હોય નહિ તેમ શીઘ્ર નાશ પામે છે, અર્થાત્ તમારા સ્તોત્રના પઠનથકી ઉપર કહેલા આઠ જાતના ભયો જાણે ભય પામ્યા હોય તેમ નાશ પામે છે. ૪૩

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં, ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।। ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસ્રં, તં માનતુંગમવશા સમુપૈતિ [1]લક્ષ્મીઃ ।।૪૪।।

---

૧ શોભા, સ્વર્ગાપવર્ગ અને માહાત્મ્ય કરવાની શક્તિરૂપ. અહિં જિનેશ્વરના સ્તોત્રને પુષ્પની માળાની ઉપમા આપી છે. ભગવંતના ગુણરૂપ

અર્થ—હે જિનેંદ્ર! મેં ભક્તિરૂપ રચનાવડે અને જ્ઞાનાદિ ગુણોરૂપ દોરાવડે ગુંથેલી (રચેલી) અને મનોહર અક્ષરરૂપ ચિત્રવિચિત્ર પુષ્પોવાળી તમારી સ્તોત્રરૂપ માળાને જે પુરૂષ આ લોકને વિષે નિરંતર કંઠને વિષે ધારણ કરે છે (ગણે છે), તે માનવડે ઉન્નત પુરૂષ (અથવા માનતુંગસૂરિ) ને અસ્વતંત્ર (પોતાને તાબે રહેનારી) લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ તમારા સ્તોત્રને નિરંતર ગણનારાને તાબેદાર લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. ૪૪

દોરો ભક્તિરૂપી રચના અને જૂદા જૂદા અક્ષરો રૂપ રંગ બેરંગી પુષ્પો જાણવા. આ સ્તોત્રમાં છેવટ પુષ્પમાળા શબ્દ વાપર્યો છે તે મહા આનંદ હેતુ છે અને લક્ષ્મી શબ્દ મંગળવાચી છે તેથી કરીને આ સ્તોત્રને ભણુનારા, સાંભળનારા અને તેનું વ્યાખ્યાન કરનારા પુરૂષોને કલ્યાણની પરંપરા થાય છે એવો ભાવ સૂચવે છે.

॥ ઇતિ ભક્તામર સ્તોત્ર સંપૂર્ણમ્ ॥

॥ અથ શ્રીકલ્યાણમન્દિરસ્તોત્રં* પ્રારભ્યતે ॥

શબ્દાર્થ.

કલ્યાણમંદિરં–કલ્યાણનું ઘર
અઘભેદિ–પાપને ભેદનારૂં.
અનિંદિતં–પ્રશસ્ય.
ઉદારં–ઉદાર.
ભીતાભયપ્રદં–ભય પામેલાને અભયને આપનારૂં.

---

* આ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર **સિદ્ધસેનદિવાકર** સૂરિએ રચ્યું છે. તેની ઉત્પત્તિ આ પ્રમાણે જાણવી—ઉજ્જયિનીનગરીને વિષે રહેનારો વિક્રમરાજાના પુરોહિતનો પુત્ર અને દેવસિકા નામની માતાની કુક્ષિથકી ઉત્પન્ન થયેલ **મુકુંદ** નામનો પંડિત ભૃગુકચ્છ (ભરૂચ) નગરે વાદ કરવા જતો હતો. રસ્તામાં **વૃદ્ધવાદી સૂરિ** મળ્યા. તેમની સાથે વાદ કર્યો અને ગોવાળોને સાક્ષી રાખ્યા, તેમાં તે હાર્યો. પછી રાજસભામાં વાદ કરતાં પણ વૃદ્ધવાદી જીત્યા તેથી તે તેમનો શિષ્ય થયો. ગુરુએ **કુમુદચંદ્ર** નામ આપ્યું અને સૂરિપદ આપ્યું ત્યારે **સિદ્ધસેનદિવાકર** એવું નામ આપ્યું. તેણે એકદા વાદ માટે આવેલા ભટ્ટને સંભળાવવા માટે નવકારને બદલે **નમોऽર્હત્સિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુભ્યઃ** એ પ્રકારનું ચૌદ પૂર્વનું પહેલું સંસ્કૃત વાક્ય કહ્યું, વળી એક વખત ગુરુ મહારાજને કહ્યું કે આ સઘળા પ્રાકૃત સિદ્ધાંતો છે તેના હું સંસ્કૃત બનાવું, ત્યારે ગુરુએ કહ્યું કે–બાળ, સ્ત્રી, મંદબુદ્ધિવાન અને મૂર્ખ એવા ચારિત્રની ઇચ્છાવાળા મનુષ્યોના હિતને માટે તત્ત્વજ્ઞોએ પ્રાકૃતમાં સિદ્ધાંત રચ્યા છે, માટે એ પ્રકારે બોલવાથી તમને મોટું પ્રાયશ્ચિત્ત લાગ્યું; એમ કહી તેને ગચ્છ બહાર કર્યા, સંઘે વિનંતી કરી કે આ મહા પ્રભાવક છે માટે ગચ્છ બહાર કરવા યોગ્ય નથી. એવો સંઘનો આગ્રહ થવાથી ગુરુએ કહ્યું કે અઢાર રાજાઓને પ્રતિબોધીને જૈન કરશે તો ગચ્છમાં લઈશું. પછી સિદ્ધસેનજી ઉજ્જયિનીને વિષે ગયા ત્યાં વિક્રમરાજા ઘોડા ખેલાવવા જતા હતા, તેણે રથ પાસેથી વિક્ર-

અંધ્રિપદ્મં-ચરણકમળને.	**સંસારસાગર**-સંસાર સમુદ્રને વિષે.
નિમજ્જત્-બુડતા.	**અશેષજંતુ**-સમગ્ર પ્રાણીઓને.
પોતાયમાનં-વહાણતુલ્ય.	**અભિનમ્ય**-નમસ્કાર કરીને.

ળતા સિદ્ધસેનદિવાકરજીને પૂછયું કે તમે કોણ છો ? આચાર્યે કહ્યું કે સર્વ-જ્ઞપુત્ર છું. તેથી રાજાએ મનમાં નમસ્કાર કર્યો એટલે આચાર્યે ધર્મલાભ આપ્યો. રાજાએ પૂછયું કોને ધર્મલાભ આપો છો ? આચાર્યે કહ્યું કે જેણે મનથી નમસ્કાર કર્યો તેને. આથી રાજાએ સંતોષ પામી ક્રોડ સોનૈયા આ-પવા માંડયા, તે આચાર્યે નહિ લેતા ધર્મકાર્યમાં વપરાવ્યા. વળી એક વખત ચાર શ્લોક લઈને રાજદ્વારે ગયા, ત્યાં રાજાને પૂછાવ્યું કે તમને મળવા માટે એક ભીક્ષુ હાથમાં ચાર શ્લોક લઈને આવ્યો છે, તે આવે કે જાય ? રા-જાએ કહેવરાવ્યું કે દશ લાખ સોનામહોર અને ચૌદ હાથી આપતાં છતાં તેને આવવું હોય તો ભલે આવે અગર પાછો જાય. પછી આચાર્યે રાજા પાસે જઇ અનુક્રમે ચાર શ્લોક કહ્યા તેથી ખુશ થઈને રાજાએ અનુક્રમે એકેક દિશાનું રાજ્ય આપવાનો સંકલ્પ કર્યો પણ આચાર્યે તે નહીં લેતાં "હું જ્યારે આવું ત્યારે મારો ધર્મોપદેશ સાંભળવો," એટલુંજ માગી લીધુ. એકદા આચાર્ય મહાકાળના મંદિરમાં શીવપિંડિકા ઉપર પગ રાખીને સૂતા. ત્યાં ઘણા લોકોએ ઉઠાડયા. છતાં ન ઉઠયા; તેથી લોકોએ રાજા પાસે જઈ હકીકત નિવેદન કરી. રાજાએ બળાત્કારે હાંકી કાઢવાને ફરમાવ્યું, તેથી રાજપુરૂષો તેમને ચાબુકના પ્રહાર કરવા લાગ્યા, પરંતુ તે પ્રહાર તેમને નહિ લાગતાં રાજાની રાણીઓને લાગવા માંડયા. અત્યંત કોળાહળ થવાથી રાજા આશ્ચર્ય પામી મહાકાળના મંદિરમાં આવ્યો. ત્યાં આચાર્યને ઓળખ્યા અને પૂછયું કે મહાદેવ પૂજ્ય છે છતાં તેના મસ્તકે પગ તમે કેમ રાખ્યા ? આચાર્યે કહ્યું કે **મહાદેવ** તો બીજાજ છે જેની હું સ્તુતિ કરીશ, તે તમે સાવધાનપણે સાંભળો, એમ કહી **કલ્યાણમંદિર** સ્તોત્ર કરવા માંડયું. અગ્યારમો શ્લોક બોલતાં પૃથ્વીકંપ થયો, ધુમાડો નીકળ્યો અને શિવલિંગ ફાટીને ધરણેંદ્રસહિત પાર્શ્વનાથ મહારાજની તેજસ્વી

જિનેશ્વરસ્ય-જિનેશ્વરના
ગરિમાંબુરાશે:-મહિમારૂપી મહા-સાગરનું.
વિભુ:-સમર્થ.
સુરગુરુ:-બૃહસ્પતિ
સ્તોત્રં-સ્તવન.
સુવિસ્તૃતમતિ:-વિસ્તાર પામેલી છે. બુદ્ધિ જેની એવો.

પ્રતિમા પ્રગટ થઇ. આચાર્યે સ્તોત્ર સંપૂર્ણ કરીને કહ્યું કે અહીં ભદ્રા શેઠાણીનો પુત્ર **અવંતિસુકુમાર** અનશન કરી, કાયોત્સર્ગમાં રહી સ્વર્ગને નલિનીગુલ્મ વિમાનને વિષે ગયેલ છે, તે સ્થાને પિતાની યાદગિરીમાં તેના પુત્રે **મહાકાળ** નામનું નવીન ચૈત્ય બંધાવી, પાર્શ્વપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. કેટલેક કાળે મિથ્યાદષ્ટિઓએ તેના ઉપર મહાદેવનું લિંગ પધરાવી પ્રતિમાને ઢાંકી દીધી; તે મારી સ્તુતિવડે હમણાં પાર્શ્વપ્રભુ પ્રગટ થયા છે. તે સાંભળી રાજાએ હર્ષ પામી તે મંદિરના ખર્ચ માટે સો ગામ આપ્યા અને પોતે સમ્યક્ત્વ અંગીકાર કર્યું. તે પછી સિદ્ધસેનસૂરિએ વિક્રમના અનુયાયી બીજા અઢાર રાજાઓને પ્રતિબોધ્યા. તેના ગુણથી રંજન થઇ વિક્રમરાજાએ સુખાસન આપ્યું. જેમાં બેસીને તેઓ હંમેશાં રાજસભામાં જવા લાગ્યા. સિદ્ધસેન ૧૮ રાજાને પ્રતિબોધવાને ગયેલા તે આરંભમાં મગ્ન થયેલ છે એમ જાણીને વૃદ્ધવાદી ગુરુ તેને પ્રતિબોધવા શ્રી ઉજ્જયિની આવ્યા. ત્યાં ભોઈ (સુખાસન ઉપાડનાર)નું રૂપ ધારણ કરીને દ્વારમાં ઉભા રહ્યા. જ્યારે સિદ્ધસેનસૂરિ સુખાસનમાં બેસી રાજદ્વારે જતા હતા ત્યારે વૃદ્ધવાદીએ એક ભોઇને ઠેકાણે રહી પાલખી ઉપાડી લીધી. વૃદ્ધ હોવાથી ધીમે ધીમે ચાલવા લાગ્યા; ત્યારે સિદ્ધસેનસૂરિએ કહ્યું કે—**ભૂરિભારભરાક્રાન્તા સ્કંધ: કિં તવ બાધતિ ?** અહીં આત્મનેપદને સ્થાને **બાધતિ** પરસ્મૈપદનો પ્રયોગ વાપર્યો તેથી વૃદ્ધવાદી બોલ્યા કે **ન તથા બાધતે સ્કંધો યથા બાધતિ બાધતે** એ સાંભળી પોતાની ભૂલ જાણી ચમત્કાર પામ્યા અને ભૂલ કાઢનારને પોતાના ગુરુ જાણી પાલખીમાંથી ઉતરી નમસ્કાર કર્યો. ગુરુએ પ્રતિબોધ્યા સંયમમાં લીધા. તે મહાન્ કવિ થયા છે. તેના જેવા બીજા કોઈ કવિ ત્યારપછી થયા નથી.

વિધાતું-કરવાને,
કમઠસ્મય-કમઠના અહંકારને.
તસ્ય-તેનું.
એષ-આ પ્રત્યક્ષ.
સંસ્તવનં-સ્તવનને.
સામાન્યતઃ-સામાન્ય પણે.
તવ-તમારૂં.
અસ્માદૃશાઃ-મારા સરખા.
અધીશ !-હે સ્વામી.
અધીશાઃ-સમર્થ.
કૌશિકશિશુઃ-ઘૂવડનો બાળક.
દિવાંધઃ-દિવસે આંધળો.
પ્રરૂપયતિ-કહી શકે છે.
ઘર્મરશ્મેઃ-સૂર્યના.
અનુભવત્-અનુભવ કરતો.
નૂનં-નિશ્ચે.
ગણયિતું-ગણવાને.
કલ્પાંત-પ્રલયકાળને વિષે.
પ્રકટઃ-પ્રત્યક્ષ.
યસ્માત્-જે કારણ માટે.
કેન-કોણવડે
અભ્યુદ્યતઃ-સાવધાન થયેલો.
લસત્-દેદીપ્યમાન.
નિજબાહુયુગં-પોતાના બે હાથને
વિતત્ય-પહોળા કરીને.
કથયતિ-કહે છે.
અંબુરાશેઃ-સમુદ્રના.
તીર્થેશ્વરસ્ય-તીર્થંકરનું.
ધૂમકેતોઃ-ધુમકેતુ સમાન.
અહમ્-હું.
કિલ-નિશ્ચે.
કરિષ્યે-કરીશ.
અપિ-પણ.
વર્ણયિતું-વર્ણન કરવાને.
કથં-કેવી રીતે.
ભવન્તિ-થાય.
ધૃષ્ટઃ-ધીઠો.
યદિ વા-અથવા.
રૂપં-સ્વરૂપને.
કિં-શું
મોહક્ષયાત્-મોહનીયકર્મના નાશથી
મર્ત્યઃ-મનુષ્ય.
ગુણાન્-ગુણોને.
ક્ષમેત-સમર્થ થાય.
વાંતપયસઃ-ફેંકી દીધું છે પાણી જેણે એવા.
મીયેત-મપાય છે?
રત્નરાશિઃ-રત્નનો સમૂહ.
જડાશયઃ-જડબુદ્ધિવાળો.
અસંખ્યગુણાકરસ્ય-અસંખ્ય ગુણના સ્થાનનું.
વિસ્તીર્ણતાં-વિસ્તારને.
સ્વધિયા-પોતાની બુદ્ધિવડે.

॥ વસન્તતિલકાવૃત્તમ્ ॥

મંગળ અને અભિધેય.

કલ્યાણમન્દિરમુદારમવદ્યભેદિ, ભીતા-
ભયપ્રદમનિન્દિતમંઘ્રિપદ્મમ્ ॥ સંસારસાગર-
નિમજ્જદશેષજન્તુ-પોતાયમાનમભિનમ્ય
જિનેશ્વરસ્ય ॥૧॥

યસ્ય સ્વયં સુરગુરુર્ગરિમામ્બુરાશેઃ સ્તો-
ત્રં સુવિસ્તૃતમતિર્ન વિભુર્વિધાતુમ્ ॥ તી-
ર્થેશ્વરસ્ય [1]કમઠસ્મય[2]ધૂમકેતો-સ્તસ્યાહમેષ
કિલ સંસ્તવનં કરિષ્યે ॥૨॥ (યુગ્મમ્)

અર્થ—કલ્યાણનું ઘર, ઉદાર (મહોટું અથવા ભવ્યજનોને

---

૧ કમઠના ભવથી દશ ભવનું બંધાયેલું છે વૈર જેને એવો અસુરકુમારનિકાયનો મેઘમાળી દેવ.

૨. પૂંછડાવાળો અગર ચોટલીવાળો ગ્રહ ઉદય પામે છે, તેથી ઉપદ્રવ અગર નાશ થાય છે, તેમ આ પાર્શ્વનાથ પ્રભુ પણ કમઠના ભવનો નાશ કરનારા છે.

વાંચ્છિત આપે તેથી દાતાર), પાપને ભેદન કરનાર, ભય પામેલાને અભય (નિર્ભયતા અથવા મોક્ષ) આપનાર, પ્રશસ્ય (જરા પણ દોષરહિત) અને સંસારરૂપ સમુદ્રને વિષે બૂડતા સમગ્ર પ્રાણીઓને વહાણ તુલ્ય એવા જિનેશ્વરના ચરણકમળને નમસ્કાર કરીને, કમઠના અહંકારને ધૂમકેતુ સમાન એવા જે તીર્થંકર (પાર્શ્વપ્રભુ) ના મહિમારૂપી મહાસાગરનું સંસ્તવન કરવાને વિસ્તાર પામેલી છે બુદ્ધિ જેની એવો બૃહસ્પતિ પોતે સમર્થ નથી તે તીર્થંકરનું સ્તવન, પ્રત્યક્ષ (મૂર્ખ) એવો હું નિશ્ચે કરીશ ૧-૨

સ્તુતિ કરવાની અશકયતાનું વર્ણન.

સામાન્યતોऽપિ તવ વર્ણયિતું સ્વરૂપ,-
મસ્માદૃશાઃ કથમધીશ ! ભવન્ત્યધીશાઃ ।।
ધૃષ્ટોऽપિ કૌશિકશિશુર્યદિવા દિવાન્ધો, રૂપં
પ્રરૂપયતિ કિં કિલ ઘર્મરશ્મેઃ ? ।।૩।।

અર્થ—હે સ્વામી ! મારા સરખા મંદ બુદ્ધિવાળા પુરૂષો, સામાન્યપણે પણ તમારૂં સ્વરૂપ વર્ણવવાને કેવી રીતે સમર્થ થાય ? અથવા ધૃષ્ટ (ધીઠો-દ્રઢ પ્રયત્નવડે પ્રગલ્ભ) પણ દિવસે આંધળો એવો ઘૂવડનો બાળક નિશ્ચે સૂર્યના સ્વરૂપને શું કહી શકે છે ? અર્થાત્ ગમે તેવો વાચાળ અને બુદ્ધિશાળી ઘૂવડ હમેશાં

દિવસે અંધ હોવાથી સૂર્યનું સ્વરૂપ વર્ણવી શકે નહિ તેમ હું મંદબુદ્ધિ હોવાથી તમારૂં સ્વરૂપ વર્ણવી શકું તેમ નથી. (અહીં કવિ પોતાની લઘુતા સૂચવે છે.) ૩

મોહક્ષયાદનુભવન્નપિ નાથ ! મર્ત્યો, નૂનં ગુણાન્ ગણયિતું ન તવ ક્ષમેત ॥ કલ્પાન્તવાન્તપયસઃ પ્રકટોઽપિ યસ્માન્, મીયેત કેન જલધેર્નનુ રત્નરાશિઃ ? ॥૪॥

અર્થ—હે નાથ ! મોહનીયાદિ કર્મનો ક્ષય થવાથી (અથવા અજ્ઞાનના ક્ષયથી) ગુણોને અનુભવતો (ભોગવતો) એવો [1]મનુષ્ય પણ તમારા ગુણોને ગણવાને નિશ્ચે સમર્થ થતો નથી, જે કારણ માટે કલ્પાંત કાળને વિષે ફેંકી દીધું છે પાણી જેણે એવા સમુદ્રનો પ્રત્યક્ષ પણ રત્નનો સમૂહ નિશ્ચે શું કોઇ વડે માપી શકાય છે ? અર્થાત્ પાણી ઉછળી જવાથી પ્રકટ દેખાતો રત્ન સમૂહ જેમ માપી શકાતો નથી તેમ મોહનીયાદિ કર્મના ક્ષયથી પ્રગટપણે તે ગુણોને જાણતા એવા કેવળી પણ તેની ગણતરી કરી શકતા નથી. ૪

---

૧ ગુણોને અનુભવતા-કેવળી, અહીં એ સમજવાનું છે કે કેવળી પોતે તમારા ગુણોને અનુભવે છે, જાણે છે, છતાં આયુષ્ય અલ્પ અને ગુણો ઘણા તેથી ગણતરી કરી શકે નહીં (કહી શકે નહીં).

સ્તોત્ર કરવાનો હેતુ.

અભ્યુદ્યતોऽસ્મિ તવ નાથ ! જડાશયો-
ऽપિ, કર્તું સ્તવં લસદસંખ્યગુણાકરસ્ય ।
બાલોऽપિ કિં ન નિજબાહુયુગં વિતત્ય, વિ-
સ્તીર્ણતાં કથયતિ સ્વધિયાऽમ્બુરાશેઃ? ॥૫॥

અર્થ—હે નાથ ! હું જડબુદ્ધિવાળો (મૂર્ખ) છું તો પણ દેદીપ્યમાન અસંખ્ય ગુણના સ્થાન એવા તમારૂં સ્તવન કરવાને હું સાવધાન (ઉદ્યમવંત) થયેલ છું. બાળક પણ પોતાના બે હાથને પહોળા કરીને પોતાની બુદ્ધિવડે સમુદ્રના વિસ્તારને શું નથી કહેતો? અર્થાત્ બાળક જેમ પોતાના બે હાથ પહોળા કરી સમુદ્રનો વિસ્તાર બતાવે છે તેમ હું પણ મારી શક્તિ અનુસારે આવડે એવી સ્તુતિ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયો છું. ૫

શબ્દાર્થ.

યે—જે.
ન યાંતિ—નથી પ્રાપ્ત થતા.
વક્તું—કહેવાને.
મમ—મારી.
જાતા—થયું.
એવં—એ પ્રકારે.
ઇયં—આ.
યોગિનાં—યોગીઓને.
ગુણાઃ—ગુણો.
તેષુ—તેને વિષે.
અવકાશઃ—શક્તિ.
તદ્—તે માટે.
અસમીક્ષિતકારિતા—અવિચારી કાર્ય.
જલ્પંતિ—બોલે છે.

નિજગિરા-પોતાની ભાષાવડે.
પક્ષિણઃ-પક્ષીઓ.
અચિંત્યમહિમા-અચિંત્ય મહિમાવાળું.
ભવતઃ-આપથકી.
તીવ્રાતપ-પ્રચંડ તાપવડે.
નિદાઘે-ગ્રીષ્મકાળમાં.
પ્રીણાતિ-ખુશી કરે છે.
સરસઃ-જળકણસહિત.
હૃદ્વર્તિનિ-હૃદયમાં વર્તતે છતે.
વિભો !-હે સ્વામી !
જંતોઃ-પ્રાણીનાં.
નિવિડાઃ-દૃઢ.
સદ્યઃ-ક્ષણવારમાં-તુરત.
ઇવ-પેઠે.
અભ્યાગતે-આવ્યે છતે.
ચંદનસ્ય-ચંદન વૃક્ષનાં.
એવ-નિશ્ચે.
સહસા-તત્કાળ.
ઉપદ્રવશતૈઃ-ઉપદ્રવના સેંકડોવડે.
ગોસ્વામિનિ-કિરણોના સ્વામી-સૂર્ય અથવા ગોવાળ.
ચૌરૈઃ-ચોરોવડે.
પશવઃ-પશુઓ.
તારકઃ-તારનાર.
તે-તેઓ.
નનુ-નિશ્ચે.
આસ્તાં-દૂર રહો.
પાતિ-રક્ષણ કરે છે.
ભવતઃ-તમારું.
જગંતિ-ત્રણ જગતને.
ઉપહતપાંથજનાન્-પીડાતા પંથીજનોને.
પદ્મસરસઃ-કમળવાળા સરોવરનો.
અનિલઃ-પવન.
ત્વયિ-તમે
શિથિલીભવંતિ-શિથિલ થઇ જાય
ક્ષણેન-ક્ષણવારમાં.
કર્મબંધાઃ-કર્મના બંધનો.
ભુજંગમમયા-સર્પમયબંધનો.
મધ્યભાગં-મધ્યભાગે.
વનશિખંડિનિ-વનનો મોર.
મુચ્યન્તે-મૂકાય છે.
મનુજાઃ-મનુષ્યો.
રૌદ્રૈઃ-ભયંકર.
વીક્ષિતે-જોવાયે છતે.
સ્ફુરિતતેજસિ-સ્ફુરાયમાન તેજવાળો.
દૃષ્ટમાત્રે-જોવાયે થકે.
આશુ-શીઘ્ર.
પ્રપલાયમાનૈઃ-પલાયમાન કરતા.
ભવિનાં-પ્રાણીઓના.
ત્વાં-તમોને

ઉદ્વહંતિ–વહન કરે છે.
ઉત્તરંતઃ–સંસારસમુદ્રને ઉતરતા.
દૃતિ–ચામડાની મસક.
જલં–પાણીને.
અંતર્ગતસ્ય–અંદરરહેલ.
સ–તે.
હૃદયેન–હૃદયવડે.
યદ્વા–અથવા યુક્ત છે.
તરતિ–તરે છે.
એષ–આ.
મરુતઃ–પવનનો.
અનુભાવઃ–પ્રભાવ (છે)

યે [1]યોગિનામપિ ન યાન્તિ ગુણાસ્તવેશ !, વક્તું કથં ભવતિ તેષુ મમાવકાશઃ? ॥ જાતા તદેવમસમીક્ષિતકારિતેયં, જલ્પન્તિ વા નિજગિરા નનુ પક્ષિણોઽપિ ॥ ૬ ॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! તમારા જે ગુણો યોગીઓને પણ કહેવાને પ્રાપ્ત થતા નથી (વચન ગોચર થતા નથી), તેને વિષે (તે ગુણો કહેવાને) મારી શકિત કેમ હોય ? તે માટે એ પ્રકારે આ (સ્તુતિ કરવાનો આરંભ) અવિચારી કાર્ય થયું. અથવા પક્ષીઓ પણ નિશ્ચે પોતાની ભાષાવડે બોલે છે. અર્થાત્ મનુષ્ય ભાષા ન આવડવાથી પક્ષીઓ જેમ પોતાની ભાષામાં બોલે છે તેમ હું પણ સુંદર અર્થગર્ભિત સ્તુતિ કરવાને અસમર્થ છતો શકિત અનુસાર સ્તુતિ કરૂં છું. ૬

---

૧ દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ રત્નત્રયના આરાધનવડે ઉત્પન્ન થયું છે જ્ઞાન જેને એવા મહર્ષિઓ.

भगवन्नामग्रहण माहात्म्य.

આસ્તામચિન્ત્યમહિમા જિન! સંસ્તવસ્તે, નામાપિ પાતિ ભવતો ભવતો જગન્તિ ॥ તીવ્રાતપોપહતપાન્થજનાન્નિદાઘે, પ્રીણાતિ પદ્મસરસઃ સરસોઽનિલોઽપિ ॥ ૭ ॥

અર્થ—હે જિનેશ્વર! અચિંત્ય મહિમાવાળું તમારૂં સ્તવન દૂર રહો. તમારૂં નામ પણ (ગ્રહણ કર્યું છતું) ત્રણ જગતનું ભવ (સંસારભ્રમણ) થકી રક્ષણ કરે છે. ગ્રીષ્મઋતુમાં પ્રચંડ (અસહ્ય) તાપવડે પીડાયેલા (આકુળ વ્યાકુળ થયેલા) પંથીજનો (મુસાફરો) ને કમળવાળા સરોવરનો સૂક્ષ્મ જળકણસહિત (ઠંડો) પવન પણ ખુશી કરે છે. અર્થાત્ ઠંડો પવન મુસાફરોને ખુશી કરે તો પછી પાણીની શી વાત? તેમ તમારૂં નામ માત્ર ભવભ્રમણ મટાડે તો પછી સ્તવનનો મહિમા તો શું વર્ણવવો? મતલબ કે તમારૂં સ્તોત્ર ઘણાં માહાત્મ્યવાળું છે. ૭

ધ્યાન માહાત્મ્ય.

હૃદ્વર્તિનિ ત્વયિ વિભો! શિથિલીભવન્તિ, જન્તોઃ ક્ષણેન નિવિડા અપિ કર્મબન્ધાઃ ॥ સદ્યો ભુજંગમમયા ઇવ મધ્યભા-

ગ-મભ્યાગતે વનશિખણ્ડિનિ ચંદનસ્ય ॥ ૮

અર્થ—હે સ્વામી ! તમે હૃદયને વિષે વર્તતે છતે પ્રાણીના દૃઢ પણ કર્મબંધનો, જેમ વનનો મોર વનના મધ્ય ભાગે આવ્યે છતે ચંદન વૃક્ષના સર્પમય બંધનો તત્કાળ શિથિલ (ઢીલાં) થઈ જાય છે તેમ, ક્ષણવારમાં શિથિલ થાય છે. અર્થાત્ મોરના આવવાથી સુગંધને લીધે ચંદન (સુખડ) વૃક્ષને વીંટાઇ રહેલા સર્પો જેમ ખસી જાય છે, તેમ તમો ભવ્ય પ્રાણીના હૃદયમાં વસવાથી (તમારું ધ્યાન કર્યે છતે) આકરાં કર્મ હોય તે ઢીલાં થઈ જાય છે. ૮

દર્શન માહાત્મ્ય.

મુચ્યન્ત એવ મનુજાઃ સહસા જિને-
ન્દ્ર ! રૌદ્રૈરુપદ્રવશતૈસ્ત્વયિ વીક્ષિતેઽપિ ॥
[1]ગોસ્વામિનિ [2]સ્ફુરિતતેજસિ દૃષ્ટમાત્રે, ચૌ-
રૈરિવાશુ પશવઃ પ્રપલાયમાનઃ ॥ ૯ ॥

---

૧ કિરણોનો સ્વામી એટલે સૂર્ય, પૃથ્વીનો સ્વામી એટલે રાજા અને ગાયોનો સ્વામી એટલે ગોવાળ એવા ત્રણ અર્થ થાય છે માટે ત્રણ પ્રકારે અર્થ લેવો.

૨ સૂર્ય પક્ષે પ્રભાતકાળે જગતને પ્રકાશ કરવાથી વિસ્તૃત તેજવાળો, રાજાપક્ષે અખંડિત પ્રતાપવાળો અને ગોવાળપક્ષે સ્ફુરિત બળવાળો એમ અર્થ લેવા.

અર્થ—હે જિનેંદ્ર ! તમો જોવાયે છતે (તમારા દર્શન થયાથી) મનુષ્યો ભયંકર ઉપદ્રવના સેંકડો (સેંકડો ઉપદ્રવો) વડે, જેમ સ્ફુરાયમાન તેજ (પ્રતાપ–બળ) વાળો સૂર્ય (અથવા રાજા અગર ગોવાળ) જોવાયે થકે પલાયન કરતા (નાશી જતા) ચોરોવડે પશુઓ શીઘ્ર મૂકાઇ જાય છે, તેમ શીઘ્રપણે મુકાઈ જાય છે. અર્થાત્ તમારા દર્શનથી સેંકડો ઉપદ્રવો તત્કાળ નાશ પામે છે. ૯

ધ્યાન માહાત્મ્ય.

ત્વં તારકો જિન ! [1]કથં ? ભવિનાં ત એવ, ત્વામુદ્વહન્તિ હૃદયેન યદુત્તરન્તઃ ॥ યદ્વા દૃતિસ્તરતિ યજ્જલમેષ નૂન-મન્તર્ગતસ્ય મરુતઃ સ કિલાનુભાવઃ ॥ ૧૦ ॥

અર્થ—હે જિનેંદ્ર ! તમે પ્રાણિઓના તારનારા કેવી રીતે છો ? જે કારણ માટે સંસાર સમુદ્રને ઉતરતા એવા તેઓ (પ્રા-

૧ સંસારસમુદ્રને ઉતરતા છતા પ્રાણિઓ તમોને હૃદયમાં ધારણ કરે છે તેથી તમે તારનાર કેવી રીતે હોઇ શકો ? કેમકે વાહ્ય (વહનથનાર) વાહક (વહન કરનાર) માં વાહક હોય તે તારક છે એટલે નાવમાં બેઠેલા માણસને નાવ તારનાર છે પણ કોઈ નાવમાં બેઠેલ પુરૂષ નાવનો તારક નથી. આ પ્રમાણે શંકા કરીને સ્તોત્રકાર પોતેજ સમાધાન કરે છે કે જે માફક. મશકમાં રહેલ વાયુ જેમ મશકને તારે છે તેમ તમે પ્રાણીઓના હૃદયમાં વહન કરાયે છતે (ધ્યાન કરાયે છતે) તેઓને તારો છો.

(શુઓ) જ તમોને હૃદયવડે વહન કરે છે. અથવા તે યુક્ત છે. ચામડાની મસક નિશ્ચે પાણીમાં તરે છે, તે આ પ્રત્યક્ષ અંદર રહેલ વાયુનોજ નિશ્ચે પ્રભાવ છે. ૧૦

શબ્દાર્થ

યસ્મિન્‌-જે કામદેવને વિષે.
હૃતપ્રભાવાઃ-હણાયો છે પ્રભાવ જેનો એવા.
રતિપિતઃ-કામદેવ.
ક્ષણેન-ક્ષણવારમાં,
હુતભુજઃ-અગ્નિઓને,
અથ-હવે.
પીતં-પીધું.
અનલ્પ ગરિમાણું-ઘણી પ્રૌઢતાવાળા.
અહો-આશ્ચર્યે.
દધાનાઃ-ધારણ કરનારા.
લઘુ-શીઘ્રપણે.
અતિલાઘવેન-અત્યંતહલકાપણાએ.
હંત-નિશ્ચે
પ્રભાવઃ-પ્રભાવ
નિરસ્તઃ-નાશ થયેલો છે.
તદા-ત્યારે.
કર્મચૌરાઃ-કર્મરૂપી ચોરો
અમુત્ર-આ લોકમાં.
લોકે-લોકને વિષે.
હરપ્રભૃતયઃ-મહાદેવ વગેરે દેવો
સઃ-તે
ત્વયા-તારાવડે.
ક્ષપિતઃ-ક્ષય પામ્યો છે.
વિધ્યાપિતાઃ-બુઝાવી નાખ્યા છે.
પયસા-પાણીવડે.
યેન-જે.
દુર્દ્ધરવાડવેન-દુઃસહ વાડવાનળે.
પ્રપન્નાઃ-પ્રાપ્ત થયેલા.
જંતવઃ-પ્રાણીઓ.
હૃદયે-હૃદયમાં.
જન્મોદધિં-ભવસાગરને.
તરંતિ-તરે છે.
ચિંત્યઃ-વિચારવા યોગ્ય.
મહતાં-મોટા પુરૂષોનો.
ક્રોધઃ-કોપ.
ધ્વસ્તાઃ-હણાયા.
ભૂત-આશ્ચર્ય છે.
પ્લોષતિ-બાળે છે.
શિશિરા-શીતળ ઠંડો.
નીલદ્રુમાણિ-લીલાં વૃક્ષોવાળા.

વિપિનાનિ-વન ખંડોને.	હિમાનિ-હિમ સમૂહ.
યોગિનઃ-યોગીઓ.	પરમાત્મારૂપં-સિદ્ધ સ્વરૂપી.
અન્વેષયંતિ-જુએ છે.	હૃદયાંબુજ-હૃદય કમળના.
કોશ દેશે-કોશના મધ્યભાગે.	પૂતસ્ય-પવિત્ર
નિર્મલરુચેઃ-નિર્મળ કાંતિવાળા.	અન્યત્-બીજું.
અક્ષરસ્ય-કમળના બીજનું.	સંભવિ-સંભવે.
કર્ણિકાયાઃ-કર્ણિકા થકી.	ધ્યાનાત્-ધ્યાનવડે.
ભવિનઃ-પ્રાણીઓ.	દેહં-શરીરને.
વિહાય-ત્યાગ કરીને.	પરમાત્મદશાં-સિદ્ધ સ્વરૂપને.
વ્રજંતિ-પામે છે.	તીવ્રાનલાત્-પ્રબલ અગ્નિવડે.
ઉપલભાવં-પાષાણ ભાવને.	અપાસ્ય-ત્યાગ કરીને.
ચામીકરત્વં-સુવર્ણપણાને.	અચિરાત્-તત્કાળ.
ઇવ-પેઠે.	ધાતુભેદાઃ-માટી પાષાણમાં મળેલ ધાતુઓ.

યસ્મિન્ હરપ્રભૃતયોઽપિ હતપ્રભાવાઃ,
સોઽપિ ત્વયા રતિપતિઃ ક્ષપિતઃ ક્ષણેન ॥
વિધ્યાપિતા હુતભુજઃ પયસાથ[1] યેન, પીતં
ન કિં તદપિ દુર્દ્ધરવાડવેન ? ॥ ૧૧ ॥

અર્થ—જે કામદેવને વિષે હરિહરાદિ દેવો પણ હણાયો છે પ્રભાવ જેનો એવા થયા છે તે કામદેવ પણ તારાવડે ક્ષણવારમાં

૧. અથ શબ્દ દષ્ટાંત કહેવાને માટે મૂકેલ છે.

ક્ષય પામ્યો છે. હવે તેવું દૃષ્ટાંત કહે છે—જે પાણીવડે અગ્નિઓને બુઝાવી નાંખ્યા છે તે (પાણી) પણ દુઃસહ વડવાનળે (સમુદ્રનો અગ્નિ) શું નથી પીધું—નથી શોષણ કર્યું ? અર્થાત્ બીજા અગ્નિને બુઝાવી નાખનાર પાણીને જેમ વડવાનળ શોષી જાય છે તેમ હરિહરાદિ દેવોને તાબે કરનાર એવા કામદેવને તમે જીત્યો છે. ૧૧

સ્વામિન્નનલ્પગરિમાણમપિ પ્રપન્ના-
સ્ત્વાં જન્તવઃ કથમહો હૃદયે દધાનાઃ ? ।
જન્મોદધિં લઘુ તરન્ત્યતિ-લાઘવેન, ચિન્ત્યો
નહન્ત મહતાં [1]યદિ વા પ્રભાવઃ ।।૧૨।।

અર્થઃ—હે સ્વામી ! તમોને સ્વામીપણાએ પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાણીઓ, ઘણી પ્રૌઢતાવાળા એવા પણ તમોને હૃદયમાં ધારણ કરતા છતા અત્યંત હલકાપણાએ કરીને (બીલકુલ ભાર ન હોય તેમ) ભવસાગરને શીઘ્રપણે હોય તેમ કેવી રીતે તરે છે ? એ આશ્ચર્ય છે. અથવા નિશ્ચે મહાન્ (ત્રણ જગતને વિષે ઉત્તમ) પુરૂષોનો પ્રભાવ ચિંતવવા યોગ્ય નથી, અર્થાત્ તમે અતિગરિષ્ઠ એટલે ઘણા ભારવાળા છતાં બીલકુલ ભાર વિનાના હલકા હોય તેમ તમોને હૃદયમાં ધારણ કરીને ભવસમુદ્રને તમારા

---

૧. યદિ સમાધાન અર્થમાં વપરાય છે, આ પ્રમાણે દરેક ઠેકાણે સમજવું.

આશ્રિતો જલદીથી તરી જાય છે એ આશ્ચર્ય છે કેમકે વધારે ભાર હોય તે તરવાને અસમર્થ થાય, આ પ્રમાણે શંકા કરીને તેનું સમાધાન કરે છે કે-મહાન્ પુરૂષોનો પ્રભાવ એવો છે કે તે મનવડે પણ ચિંતવવા યોગ્ય નથી કેમકે તે ઘણા ભારવાળાને પણ પોતાના પ્રભાવથી સર્વથા ભાર રહિત હોય તેમ તારે છે. ૧૨

ક્રોધસ્ત્વયા યદિ વિભો ! પ્રથમં નિરસ્તો, ધ્વસ્તાસ્તદા બત કથં કિલ કર્મચૌરાઃ ?॥
પ્લોષત્યમુત્ર યદિ વા શિશિરાઽપિ લોકે, નીલદ્રુમાણિ વિપિનાનિ ન કિં [1]હિમાનિ ॥૧૩॥

અર્થ:—હે પ્રભુ ! તમારા વડે જો ક્રોધ પ્રથમજ નાશ થયેલો છે તો આશ્ચર્ય છેકે કર્મરૂપી ચોરો નિશ્ચે કેવી રીતે હણાયા ? અથવા આ લોકને વિષે શીતળ પણ હિમસમૂહ, નીલા વૃક્ષવાળા વનખંડોને શું નથી બાળતો ? અર્થાત્ ક્રોધ વિના કર્મરૂપ ચોરને તમે હણ્યા તે મોટું આશ્ચર્ય છે એમ શંકા કરીને સમાધાન કરે છે કે-ઠંડો હિમ જેમ વૃક્ષોને બાળે છે તેમ તમે ક્રોધ વિના પણ કર્મરૂપ ચોરને બાળો છો તે યુક્ત છે. ૧૩.

ત્વાં યોગિનો જિન ! સદા પરમાત્મ-

---

૧ મહદ્દિમં હિમાનિ.

રૂપ-મન્વેષયન્તિ હૃદયામ્બુજકોશદેશે ॥ પૂતસ્ય નિર્મલરુચેર્યદિ વા કિમન્ય-દક્ષસ્ય [1]સમ્ભવિ પદં નનુ કર્ણિકાયાઃ ॥ ૧૪ ॥

અર્થ—હે જિન ! મહર્ષિઓ હૃદય રૂપ કમળના ડોડાના મધ્ય ભાગને વિષે સિદ્ધસ્વરૂપી એવા તમોને નિરંતર જ્ઞાન ચક્ષુ-વડે જોવે છે. અથવા નિશ્ચે પવિત્ર અને નિર્મળ કાંતિવાળા કમ-ળના બીજનું કર્ણિકા થકી બીજું સ્થાન શુ સંભવે ? અર્થાત્ કમળના બીજનું સ્થાન જેમ કર્ણિકા છે તેમ તમે પણ કર્મ મલનો નાશ થવાથી પવિત્ર એટલે ચિદાનંદ સ્વરૂપે પ્રકટ થયેલા હોવાથી નિર્મળ કાંતિવાળા છો માટે યોગીંદ્રના હૃદય કમળના મધ્ય ભા-ગરૂપ કર્ણિકા એજ તમારૂં યોગ્ય સ્થાન છે. ૧૪

ધ્યાનાજ્જિનેશ ! ભવતો ભવિનઃ ક્ષ-ણેન, દેહં વિહાય [2]પરમાત્મદશાં વ્રજન્તિ ॥ તીવ્રાનલાદુપલભાવમપાસ્ય લોકે, ચામીક-રત્વમચિરાદિવ ધાતુભેદાઃ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ—હે જિનેશ્વર ! લોકને વિષે ધાતુભેદ (માટી પાષા-

---

૧ સંભવતીતિ સંભવિ.

૨ ભ્રમરીથકી બીક પામેલી ઇયળ ભ્રમરીનું ધ્યાન કરતી છતી ભ્રમ-મરીરૂપ જેમ થાય છે તેમ વીતરાગનું ધ્યાન કરનાર જીવ વીતરાગ સ્વરૂપ થાય છે. અર્થાત્ જે જેનું ધ્યાન કરે તે તેવો થાય છે.

સુમાં મળેલ ધાતુ) પ્રબળ અગ્નિવડે પાષાણપણાનો ત્યાગ કરીને તત્કાળ સુવર્ણપણાને જેમ પામે છે તેની પેઠે તમારા ધ્યાન થકી ભવ્ય પ્રાણીઓ ક્ષણવારમાં શરીરનો ત્યાગ કરીને પરમાત્મ દશાને પામે છે, અર્થાત્ તમારૂં ધ્યાન કરવાથી પ્રાણીઓ તમારા જેવા બને છે. ૧૫

શબ્દાર્થ.

અંતઃ–અંતઃકરણને વિષે.
જિન–હે જિનેશ્વર.
વિભાવ્યસે–વિશેષે ચિંતવન થાઓછો.
તદપિ–તોપણ.
શરીરં–શરીરને.
સ્વરૂપં–સ્વરૂપ.
યદ્–જે કારણ માટે.
પ્રશમયંતિ–ઉપશમાવે છે.
મનીષિભિઃ–પંડિતોવડે.
ધ્યાતઃ–ધ્યાન કરાયો છતો.
પ્રભાવઃ–પ્રભાવવાળો.
અમૃતં–અમૃત.
નામ–કોમલ આમંત્રણમાં
વિષવિકારં–વિષના વિકારને.
વીતતમસં–તમોગુણ રહિત.
નૂનં–નિશ્ચે.
પ્રપન્નાઃ–આશ્રય કરીને રહેલા છે.
કામલકામિભિઃ–કમળાના રોગવાળા જનોવડે.
સદૈવ–નિરંતર.
યસ્ય–જેના.
ત્વં–તમે.
ભવ્યૈઃ–ભવ્યોવડે.
નાશયસે–નાશ કરો છો.
એતત્–એવું.
મધ્યવિવર્તિનઃ–મધ્યસ્થ પુરૂષનું.
વિગ્રહં–કલેશને.
મહાનુભાવાઃ–મ્હોટા પ્રભાવવાળા.
અભેદબુધ્યા–અભેદ બુદ્ધિવડે.
ભવત્–તમારા સમાન.
પાનીયં–પાણીને.
અનુચિંત્યમાનં–ચિંતવન કરાયું છતું.
નો–નહિ
અપાકરોતિ–દૂર કરે છે.
પરવાદિનઃ–પરતીર્થિંઓ.
હરિહરાદિધિયા–હરિહરાદિની બુદ્ધિએ.
સિતઃ–શ્વેત.
શંખઃ–શંખ.

ગૃહ્યતે–ગ્રહણ કરાય છે.
વિપર્યયેણ–પરાવર્તે કરીને.
સવિધ–સમીપપણાના.
આસ્તાં–દૂર રહો.
તરુ–વૃક્ષ.
અભ્યુદ્ગતે–ઉદય પામે છતે.
સમહીરુહઃ–વૃક્ષોવડે સહિત.
ઉપયાતિ–પામે છે.
ચિત્રં–આશ્ચર્ય છે.
વૃંતમેવ–બીંટ હોય તેમજ.
પતતિ–પડે છે.
સુર પુષ્પવૃષ્ટિઃ–દેવોએ કરેલ પુષ્પની વૃષ્ટિ.
ગચ્છંતિ–જાય છે.
હિ–જે કારણ માટે.
વિવિધવર્ણ–જુદા જુદા રંગના.
ધર્મોપદેશ સમયે–ધર્મના ઉદેશ વખતે
અનુભાવાત્–પ્રભાવ થકી.
તે–તમારા.
અશોકઃ–શોક રહિત
દિનપતૌ–સૂર્ય,
વિબોધં–વિકાશપણાને.
જીવલોકઃ–આખું જગત,
અવાઙ્મુખ–નીચું મુખ છે જેનું એવા.
વિષ્વક્–ચારે તરફ.
અવિરલા–સઘન.
ત્વદ્ગોચરે–તમો પ્રત્યક્ષ છતે.
સુમનસાં–સુંદર ચિત્તવાળાના.
અધઃ–નીચે.
બંધનાનિ–બંધનો.

અન્તઃ સદૈવ જિન ! યસ્ય વિભાવ્યસે ત્વં, ભવ્યૈઃ કથં તદપિ નાશયસે શરીરમ્ ।। એતત્સ્વરૂપમથ [1]મધ્યવિવર્ત્તિનો હિ, [2]યદ્વિગ્રહં પ્રશમયન્તિ મહાનુભાવાઃ ।।૧૬।।

---

૧ શરીરના મધ્યભાગે રહેનારનું અથવા વિવાદમાં બંને પક્ષ જેને સમાન હોય એવા પક્ષપાત રહિત મધ્યસ્થ પુરૂષનું.

૨ **વિગ્રહ**–શરીર અથવા કલેશ.

અર્થ—હે જિન! જે (શરીર) નાં હૃદયને વિષે ભવ્ય પ્રાણીઓવડે તમે નિરંતર વિશેષે ચિંતવન થઓ છો તો પણ તે (ભવ્યોનાં) શરીરને તમે કેમ નાશ કરો છો? હવે દ્રષ્ટાંત કહે છે કે–મધ્યસ્થ પુરુષનું નિશ્ચે એવુંજ સ્વરૂપ છે. જે કારણ માટે મ્હોટા પ્રભાવવાળા પુરુષો કલેશને ઉપશમાવે છે. અર્થાત્ તમે મધ્યસ્થ હોવાથી શરીર અને જીવનો પરસ્પરનો અનાદિ કાળનો વિગ્રહ હતો તે મટાડવા શરીરને નાશ કરો છો અને જીવને મોક્ષ પમાડો છો, ૧૬

આત્મા મનીષિભિરયં [1]ત્વદભેદબુદ્ધ્યા,
ધ્યાતો જિનેન્દ્ર! ભવતીહ ભવત્પ્રભાવઃ ॥
પાનીયમપ્યમૃતમિત્યનુચિન્ત્યમાનં,કિં નામ
નો વિષવિકારમપાકરોતિ ॥૧૭॥

અર્થ—હે જિનેંદ્ર! પંડિતોવડે તમારે વિષે અભેદ બુદ્ધિએ કરીને ધ્યાન કરાયો છતો આ આત્મા આ જગતને વિષે તમારા સરખા પ્રભાવવાળો થાય છે. પાણી પણ અમૃતપણે એ પ્રકારે ચિંતવન કરાયું છતું (અથવા મન્ત્રિમંત્રાદિ વડે સંસ્કારિત કર્યું છતું) ઝેરના વિકારને શું નથી દૂર કરતું? અર્થાત્

---

૧ હું અને પરમાત્મા એકજ સ્વરૂપ છીએ, એવા પ્રકારની એકાગ્રતા તે અભેદબુદ્ધિ.

અમૃત બુદ્ધિએ ચિંતવેલું અથવા મંત્રિત કરેલું પાણી જેમ ઝેર ઉતારે છે તેમ તમારી સાથે અભેદ ભાવે ધ્યાન કરવાથી કર્મમળરૂપ ઝેર ઉતારીને આ આત્મા પરમાત્મા થાય છે. ૧૭

ત્વામેવ વીતતમસં પરવાદિનોઽપિ નૂનં વિભો ! હરિહરાદિધિયા પ્રપન્નાઃ ॥ કિં કાચકામલિભિરીશ ! સિતોઽપિ શંખો, નો ગૃહ્યતે વિવિધવર્ણવિપર્યયેણ ॥૧૮॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! પરતીર્થીઓ (અન્ય દર્શનીઓ) પણ હરિહરાદિ દેવોની બુદ્ધિવડે કરીને રાગદ્વેષરૂપ તમોગુણ રહિત એવા તમોનેજ નિશ્ચે આશ્રય કરીને રહેલા છે. કાચકામલી (કમળો) ના રોગવાળા જનોવડે શ્વેત એવો પણ શંખ વિવિધ રંગના પરાવર્તે કરીને શું નથી ગ્રહણ કરાતો ? અર્થાત્ પીત્ત કમળીના રોગવાળો મનુષ્ય ધોળા શંખને પીળો શંખ લીલો શંખ એ પ્રકારે જુદા જુદા રંગે દેખે છે તેમ અન્ય દર્શનીઓ પણ તમારૂં આ હરિ છે, હર છે, બ્રહ્મા છે, એવી બુદ્ધિથી આરાધન કરે છે. ૧૮

અશોકવૃક્ષપ્રાતિહાર્ય.

ધર્મોપદેશસમયે સવિધાનુભાવા-દાસ્તાં

જનો ભવતિ તે તરુરપ્યશોકઃ[1] ॥ અભ્યુદ્ગતે દિનપતૌ સમહીરુહોઽપિ, કિં વા વિબોધમુપયાતિ ન જીવલોકઃ ? ॥૧૯॥

અર્થ—હે સ્વામી ! ધર્મના ઉપદેશ વખતે તમારા સમીપપણાના પ્રભાવ થકી ચેતનવાળા મનુષ્ય તો દૂર રહો, પરંતુ અવ્યક્ત ચેતનવાળા વૃક્ષ પણ શોક રહિત (અશોક) થાય છે. અથવા સૂર્ય ઉદય પામે છતે વૃક્ષોવડે સહિત પણ આખું જગત્ શું વિકાશપણાને નથી પામતું ? અર્થાત્ સૂર્યોદય થયે છતે કેવળ લોકજ નિદ્રાનો ત્યાગ કરીને જાગૃત થાયછે એટલુંજ નહિ પરંતુ વૃક્ષો પણ પત્રસંકોચાદિ લક્ષણ નિદ્રા છોડીને વિકસ્વર થાય છે, તેમ તમારા પ્રભાવથી મનુષ્યો શોક રહિત થાય છે એટલુંજ નહિ પણ વૃક્ષ પણ શોક રહિત થાય છે—નામથી અશોક થાય છે. તે યુક્ત છે. ૧૯

સુરપુષ્પવૃષ્ટિ પ્રાતિહાર્ય.

ચિત્રં વિભો ! કથમવાઙ્મુખવૃન્તમેવ, વિષ્વક્ પતત્યવિરલા સુરપુષ્પવૃષ્ટિઃ ? ॥ ત્વદ્ગોચરે [1]સુમનસાં યદિ વા [2]મુનીશ !, ગચ્છ-

---

૧ પુષ્પ, દેવતા અને સુંદર ચિત્તવાળા એવા ત્રણ અર્થ થાય છે.
૨ તત્ત્વને જાણે તે મુનિ તેના સ્વામી તે મુનીશ.

ન્તિ નૂનમધ એવ હિ બન્ધનાનિ ॥૨૦॥

અર્થ—હે પ્રભુ ! સઘન એવી દેવોએ કરેલ પુષ્પની વૃષ્ટિ ચારે તરફ નીચું છે મુખ જેનું એવા બીંટ હોય તેમજ કેમ પડે છે એ આશ્ચર્ય છે ! અથવા હે મુનીશ ! તમો પ્રત્યક્ષ છતે સુંદર ચિત્તવાળા (ભવ્યજનો) નાં બંધનો (કર્મના અભ્યંતર બંધન અને બેડી વગેરે બાહ્ય બંધન) જે કારણ માટે નીચેજ જાય છે (નાશ પામે છે.) અર્થાત્ પુષ્પના બીંટ નીચે જાય છે તે એમ સૂચવે છે કે ભગવંતના સમીપપણાથી જેમ અમારા બીંટ (બંધન) નીચે રહે છે તેમ ભવ્ય પ્રાણી અગર દેવતાના બંધનો પણ નીચે જશે એટલે તુટીને નીચે પડશે. ૨૦

શબ્દાર્થ.

સ્થાને–યુક્ત

ઉદધિસંભવાયાઃ–સમુદ્રથકી ઉત્પન્ન થયેલી.

સમુદીરયંતિ–કહે છે.

યતઃ–જે કારણ માટે.

સંગભાજઃ–સંયોગને ભજનારા.

તરસા–શીઘ્ર.

સુદૂરં–અત્યંત.

સમુત્પતંતઃ–રૂડે પ્રકારે ઉંચે ઉછળતા છતા.

ગભીર હૃદય–ગંભીર હૃદયરૂપ.

પીયૂષતાં–અમૃતપણાને.

ગિરઃ–વાણીના.

પીત્વા–પાન કરીને.

પરમસંમદ–ઉત્કૃષ્ટ હર્ષના

વ્રજંતિ–પામે છે.

અજરામરત્વં–અજરામરપણાને

અવનમ્ય–નમીને.

મન્યે–હું માનું છું..

વદંતિ–કહે છે.

શુચયઃ–પવિત્ર.
અસ્મૈ–આ.
નતિં–નમસ્કાર
મુનિપુંગવાય–મુનિઓ વિષે શ્રેષ્ઠને
શુદ્ધભાવાઃ–શુદ્ધ ભાવવાળા.
ગભીરગિરં–ગંભીર વાણીવાળા.
સિંહાસનસ્થં–સિંહાસનને વિષે બેઠેલા
ભવ્યશિખંડિનઃ–ભવ્યપ્રાણીરૂપી મયૂરો
રભસેન-ઉત્સુકતા વડે.
ઉચ્ચૈઃ–અત્યંત.
શિરસિ–શિખર ઉપર.
ઉદ્ગચ્છતા–ઉંચે જતા.
મંડલેન–મંડળવડે.
છદચ્છવિઃ–પાંદડાંની કાંતિ જેની
એવો.
સાન્નિધ્યતઃ–સમીપપણા થકી.
નિરાગતાં–વૈરાગ્યને.
સચેતનઃ–ચેતના સહિત એવો.
પ્રમાદં–આળસને.
ભજધ્વં–ભજો.
આગત્ય-આવીને.
પ્રતિ-પ્રત્યે.
એતઃ–આ પ્રકારે.
જગત્ત્રયાય–ત્રણ જગતને.
અભિનભઃ–આકાશને વ્યાપીને.
તે–તમારો.

સુરચામરૌઘાઃ–દેવોએ વિંજેલા
ચામરોના સમૂહો.
વિદધતે–કરે છે.
ઉર્ધ્વંગતયઃ–ઉંચી ગતિવાળા.
શ્યામં–નીલા વર્ણવાળા.
ઉજ્જવલ હેમરત્ન–નિર્મળ સુવર્ણ
મિશ્રિત રત્નના બનાવેલા.
આલોકયંતિ–જૂએ છે.
નદંતં–ગર્જના કરતો.
ચામીકરાદ્રિ–મેરૂપર્વતના.
નવાંબુવાહં–નવીન મેઘને.
શિતિદ્યુતિ–નીલ કાંતિના.
લુપ્ત–આચ્છાદન થઇ છે
અશોકતરુઃ–અશોક વૃક્ષ
બભૂવ–હોતો હવો.
વીતરાગ !–રાગ દ્વેષ રહિત.
વ્રજતિ–પામે છે.
ભોભોઃ–હે લોકો.
અવધૂય–ત્યાગ કરીને.
એનં–આ.
નિર્વૃતિપુરિં-મોક્ષ નગરી.
સાર્થવાહં–સાર્થવાહને.
નિવેદયતિ–નિવેદન કરે છે.
નદન્–શબ્દ કરતો.
સુરદુંદુભિઃ–દેવદુંદુભિ.

દિવ્યધ્વનિ પ્રાતિહાર્ય.

સ્થાને ગભીરહૃદયોદધિ [1]સમ્ભવાયાઃ,
પીયૂષતાં તવ ગિરઃ સમુદીરયન્તિ ॥ પીત્વા
યતઃ પરમસંમદસંગભાજો, ભવ્યા વ્રજન્તિ
તરસાઽપ્યજરામરત્વં ॥૨૧॥

અર્થ—હે સ્વામીન્ ! ગંભીર હૃદયરૂપ સમુદ્ર થકી ઉત્પન્ન થયેલી એવી તમારી વાણીના અમૃતપણાને શ્રોતાઓ કહે છે તે યુક્ત છે, જે કારણ માટે ઉત્કૃષ્ટ હર્ષના સંયોગને ભજનારા ભવ્યજનો તમારી વાણીનું પાન કરીને (અત્યંત આદરવડે સાંભળીને) શીઘ્ર પણ અજરામરપણાને પામે છે. અર્થાત્ જે કોઈ અમૃતને પીવે છે તે અજરામર થાય છે તેમ તમારી વાણીનું પાન કરનારા ભવ્યો ચિદાનંદ સ્વરૂપ થઈ અજરામર (મોક્ષ) સ્થાનને પામે છે. માટે તમારી વાણીને અમૃત તુલ્ય કહે છે તે યુક્ત છે ૨૧

ચામર પ્રાતિહાર્ય.

સ્વામિન્ ! સુદૂરમવનમ્ય સમુત્પતન્તો,

---

૧ અમૃતની ઉત્પત્તિ સમુદ્રથકી ગણાય છે માટે વાણીની ઉત્પત્તિ હૃદય સમુદ્ર થકી કહી છે.

યુક્તં-યુક્ત છે.
પાર્થિવનિપસ્ય-વિશ્વના સ્વામી.
ચિત્રં-આશ્ચર્ય.
કર્મવિપાકશૂન્યઃ-કર્મના વિપાકથી રહિત.
દુર્ગતઃ-દુઃખે કરીને જાણવા યોગ્ય.
અલિપિઃ-કર્મરૂપ લેપ રહિત.
અવતિ-બોધ કર્યા છતે.
કથંચિત્-કેવી રીતે.
ત્વયિ-તમારે વિષે.
વિશ્વવિકાશહેતુઃ-ત્રણ જગતને પ્રકાશ કરવાના હેતુભૂત.
મેલાને.
સતઃ-સુજ્ઞ.
અસિ-છો.
વિશ્વેશ્વરઃ-ત્રણ જગતના ઇશ્વર.
જનપાલક !-મનુષ્યનું પાલન કરનાર.
અક્ષરપ્રકૃતિઃ-નિશ્ચળ સ્વભાવવાળા.
અજ્ઞાન્-મૂર્ખ જનોને.
સદૈવ-નિરંતર.
જ્ઞાનં-જ્ઞાન.
સ્ફુરતિ-સ્ફુરે છે.

છત્રત્રય પ્રાતિહાર્ય.

ઉદ્યોતિતેષુ ભવતા ભુવનેષુ નાથ !, તારાન્વિતો વિધુરયં વિહતાધિકારઃ ॥ મુક્તાકલાપકલિતો[1]ચ્છ્વસિતાતપત્ર-વ્યાજાત્ત્રિધા ધૃતતનુર્ધ્રુવમભ્યુપેતઃ ॥ ૨૬ ॥

અર્થઃ—હે નાથ ! તમારા વડે ત્રણ ભુવન પ્રકાશિત થયે છતે તારામંડળ સહિત એવો આ ચંદ્રમા, વિશેષે હણાયો છે અધિકાર (જગતને વિષે પ્રકાશ કરવા રૂપ) જેનો એવો છતો મોતીના સમૂહ વડે સહિત અને ઉલ્લસિત એવા ત્રણ છત્રના મિષથી

---

[1] ઉચ્છ્વ ગોરા અને સિત શ્વેત એમ બે પદ પણ નીકળે છે.

ત્રણ પ્રકારે ધારણ કર્યું છે શરીર જેણે એવો તમારી પાસે સેવા કરવા આવેલો છે. અર્થાત્ જગતને તમે પ્રકાશિત કર્યું તેથી ચંદ્રમાને પ્રકાશ કરવાનો અધિકાર રહ્યો નહિ માટે ત્રણ છત્રના મિષથી તે તમારી સેવા કરવા આવ્યો હોય એમ જણાય છે. ૨૬

ત્રણ ગઢનું વર્ણન.

સ્વેન પ્રપૂરિતજગત્ત્રયપિણ્ડિતેન, કાન્તિ-પ્રતાપયશસામિવ સંચયેન ॥ [1]માણિક્યહેમરજતપ્રવિનિર્મિતેન, [2]સાલત્રયેણ [3]ભગવન્નભિતો વિભાસિ ॥ ૨૭ ॥

અર્થ:—હે ભગવન્! પ્રકર્ષે કરીને પૂર્યું છે ત્રણ જગત્ જેણે તેથી એકત્ર થયેલા એવા પોતાના કાંતિ, પ્રતાપ અને યશના સમૂહ વડે કરીને જાણે હોય? તેમ ચારે તરફ નીલરત્ન, સુવર્ણ

---

૧ નીલરત્ન.

૨ નીલરત્ન, સુવર્ણ અને રૂપાના બનેલા ત્રણ ગઢ અનુક્રમે ભગવંતના સમવસરણને વિષે હોય છે. અહીં નીલ રત્નના ગઢ તુલ્ય પ્રભુના શરીરની કાંતિ (વર્ણ), સુવર્ણના ગઢ તુલ્ય (પીળો) પ્રતાપ અને રૂપાના ગઢ તુલ્ય ઉજ્વળ યશ થયો.

૩ સૂર્ય, જ્ઞાન, માહાત્મ્ય, યશ, વૈરાગ્ય, મુક્તિ, રૂપ, વીર્ય, પ્રયત્ન, ઇચ્છા, લક્ષ્મી, ધર્મ, ઐશ્વર્ય અને યોનિ એ ૧૪ અર્થમાં ભગ શબ્દ વપરાય છે તેમાં યોનિ અને સૂર્ય એ બે અર્થ વર્જિત ભગ શબ્દ અહીં ગ્રહણ કરાવો. તે ભગ જેને હોય તે ભગવાન્ એટલે કે—જ્ઞાનવાન્ માહાત્મ્યવાન્ ઇત્યાદિ.

અને રૂપા વડે પ્રકર્ષે નિર્માણ થયેલા (રચાયેલા) એવા ત્રણ ગઢવડે તમે વિશેષે શોભો છો, અર્થાત્ તમારા કાંતિ, પ્રતાપ અને યશ વડે ત્રણ જગત્ પુરાઇ ગયું તેથી બીજું સ્થાન ન હોવાથી તેઓ ત્રણ ગઢ રૂપે એકત્ર થઇને રહેલા છે.

દિવ્યસ્રજો જિન ! નમત્ત્રિદશાધિપાના-
મુત્સૃજ્ય રત્નરચિતાનપિ મૌલિબંધાન્ ॥
પાદૌ શ્રયન્તિ ભવતો યદિ વા પરત્ર ત્વત્સં-
ગમે સુમનસો ન રમન્ત એવ ॥ ૨૮ ॥

અર્થઃ—હે જિનેશ્વર ! મનોહર પુષ્પની માળાઓ, નમસ્કાર કરનારા દેવેંદ્રોના વૈડુર્ય રત્નના રચેલા પણ મુકુટોનો ત્યાગ કરીને તમારા ચરણયુગલનો આશ્રય કરે છે અથવા તમારો સંગમ છતે પંડિતો (દેવતાઓ) અન્ય સ્થળે રમતા નથીજ. ૨૮

ત્વં નાથ ! જન્મજલધેર્વિપરાઙ્મુખોઽપિ,
યત્તારયસ્ય[1]સુમતો નિજપૃષ્ઠલગ્નાન્ ॥ યુક્તં
હિ [2]પાર્થિવનિપસ્ય સતસ્તવૈવ, ચિત્રં વિભો !
યદસિ કર્મવિપાકશૂન્યઃ ॥ ૨૯ ॥

---

૧ અસુ એટલે પ્રાણ—પ્રાણવાળા તે અસુમત્ અર્થાત્ પ્રાણી.
૨ પાર્થિવનિપ એટલે માટીનો ઘડો એવો અર્થ પણ થાય છે તેથી

અર્થઃ—હે નાથ ! તમે ભવ સમુદ્રથકી વિશેષે પરાઙ્મુખ થયેલા છતાં પણ પોતાની પીઠે વળગેલા પ્રાણીઓ (જે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રાદિ માર્ગ વડે જિનેશ્વર મોક્ષ ગયા છે તે માર્ગને અનુસરવાવાળા) ને જે કારણ માટે તારો છો તે વિશ્વના સ્વામી અને સુજ્ઞ એવા તમોનેજ નિશ્ચે યુક્ત છે. પરંતુ હે પ્રભુ ! અહીં આશ્ચર્ય છે કે–જે કારણ માટે તમે કર્મના વિપાક (ફળ) રહિત છો.

વિરોધાલંકારગર્ભિત અચિન્ત્ય સ્વરૂપ.

વિશ્વેશ્વરોઽપિ [2]જનપાલક ! [3]દુર્ગતસ્ત્વં, કિંવાઽક્ષરપ્રકૃતિરપ્યલિપિસ્ત્વમીશ ! ॥ અજ્ઞાનવત્યપિ સદૈવ કથંચિદેવ, જ્ઞાનં ત્વયિ સ્ફુરતિ વિશ્વવિકાશહેતુઃ ॥ ૩૦ ॥

અર્થઃ—હે જનપાળક ! તમે વિશ્વના ઈશ્વર છો પણ દુર્ગત (દરિદ્રી) છો. (આ વિરોધાલંકાર છે તેનો પરિહાર

માટીનો ઉંધો રાખેલો ઘડો જેમ પોતાની પીઠે વળગેલાને સમુદ્રથકી તારે છે તેમ તમે પણ તારો છો તે યુકત છે. પરંતુ માટીનો ઘટ કુંભારે કરેલ પચનાદિ ક્રિયાએ યુકત છે અને તમે કર્મવિપાક રહિત છો, એ અહીં આશ્ચર્ય છે.

૨ જનોનું પાલન કરે તે જનપાળક.

૩ હે જનોને પાળનારા ! કેશવડે દરિદ્રી–રહિત છો. અર્થાત્ દીક્ષા લીધા પછી કેશ વધતા નથી; આવા પદો પણ નીકળે છે.

કરે છે કે—) તમે વિશ્વના ઈશ્વર છો તો પણ દુર્ગત એટલે દુઃખી કરીને જાણવા યોગ્ય છો. અથવા હે ઈશ્વર! શું તમે અક્ષર (વર્ણ) સ્વભાવવાળા છો તો પણ બ્રાહ્મીઆદિ લિપિ રહિત છો? (આ વિરોધાલંકાર છે તેનો પરિહાર કરે છે કે–) તમે નિશ્ચળ પ્રકૃતિવાળા (શાશ્વત અથવા મોક્ષ રૂપ સ્વભાવાળા) છતાં કર્મરૂપ લેપ રહિત છો. અજ્ઞાનવાન્ એવા પણ તમારે વિષે ત્રણ જગતને પ્રકાશ કરવાના હેતુભૂત એવું જ્ઞાન, નિશ્ચે કેવી રીતે નિરંતર સ્ફુરે છે? (આ વિરોધાલંકાર છે તેનો પરિહાર કરે છે કે–) મૂર્ખ જનોને બોધ કર્યે છતે ત્રણ જગતને પ્રકાશ કરવાના હેતુભૂત એવું જ્ઞાન નિરંતર તમારે વિષે સ્ફુરે છે. ૩૦

શબ્દાર્થ.

પ્રાગ્ભાર-અત્યંતપણે
રજાંસિ-ધૂળો.
રોષાત્-ક્રોધવડે.
કમઠેન-કમઠાસુરે.
યાનિ-જે.
તૈઃ-તે વડે.
હતાશઃ-હણાઈ છે આશા જેની એવો.
અમીભિઃ-આ વડે.
પરં-પરંતુ.
ગ્રસ્ત-ગ્રસ્તના કર્તા.
અદભ્રસીમં-મહા ભયંકર

સંભૂતનભાંસિ-વ્યાપ્ત કર્યું છે આકાશ જેણે એવી.
ઉત્થાપિતાનિ-ઉડાડી.
શઠેન-મૂર્ખ.
છાયા-કાંતિ પડછાયો.
હતા-હણાઈ.
ગ્રસ્તઃ-વ્યાપ્ત થયો.
ત્વ-વળી.
અયમેવ-એજ.
દુરાત્મા-દુષ્ટાત્મા.
ઊર્જિતઘનૌઘં-પ્રબળ મેઘનો સમૂહ છે જેને વિષે એવું.

પ્રશ્યત્તડિત્–આકાશથકી પડતી વિ· જળી છે જેને વિષે એવું.

દૈત્યેન–કમઠાસુરે.

મુક્ત–વરસાવ્યું.

દુસ્તરવારિ–દુઃખે તરવા યોગ્ય પાણી.

દુસ્તરવારિકૃત્યં–ભુંડી તરવારનું કામ.

વિકૃતાકૃતિ–વિરૂપ થયેલી આકૃતિવાળા

મર્ત્યમુંડ–મનુષ્યના માથાંના.

ભયદવક્ત્ર–ભયંકર મુખ થકી.

પ્રેતવ્રજઃ–દૈત્યનો સમૂહ

પ્રતિભવંતં-તમારા પ્રત્યે.

અસ્ય-એને.

ભવદુઃખ હેતુઃ-સંસારના દુઃખનું કારણ.

ત્રિસંધ્યં–ત્રણે કાળ.

વિધિવત્–વિધિપૂર્વક.

ભક્ત્યા–ભક્તિ વડે.

ઉલ્લસત્પુલક–ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચવડે

પાદદ્વયં–ચરણ યુગલને.

ભુવિ–પૃથ્વીને વિષે.

અસ્મિન્–આ.

શ્રવણ ગોચરતાં–શ્રવણગોચરપણાને

ગતઃ–પ્રાપ્ત થયેલા.

ગોત્રપવિત્ર મંત્રે–નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર

સવિધં–સમીપ.

મુસલમાંસલ–સાબેલા જેવી પુષ્ટ (અને)

ઘોરધારં–બીહામણી છે ધારા જેને વિષે એવું.

અથ–હવે.

દધે-કરાયું.

ધ્વસ્તોર્ધ્વકેશ–નીચે વિખરાયેલા ઉપરના કેશ હોવાથી.

પ્રાલંબભૃદ્-ઝુમણાને ધારણ કરનાર.

વિનિર્યદગ્નિઃ-નિકળતો છે અગ્નિ જેને એવો.

ઇરિતઃ–મુકેલો.

પ્રતિભવં–ભવો ભવને વિષે.

ધન્યાઃ–પ્રશંસનીય.

ભુવનાધિપ!-હે ત્રણ ભુવનના સ્વામી

આરાધયંતિ–આરાધન કરે છે.

વિધુતાન્ય કૃત્યાઃ–વિશેષે ટાળ્યાં છે. અન્ય કાર્યો જેણે એવા,

પક્ષ્મલદેહ દેશાઃ–વ્યાપ્ત છે શરીર જેનાં એવા.

જન્મભાજઃ–પ્રાણીઓ.

અપારભવવારિનિધૌ–અપાર ભવ સમુદ્રને વિષે.

આકર્ણિતે–શ્રવણ કરાયે છતે.

વિપદ્વિષધરી–આપદારૂપી સાપણ.

સમેતિ–આવે.

કમઠાસુરે કરેલ ઉપસર્ગો.

પ્રાગ્ભારસંભૃતનભાંસિ રજાંસિ રોષા-દુત્થાપિતાનિ [1]કમઠેન શઠેન યાનિ ॥ છાયાઽપિ તૈસ્તવ ન નાથ! હતા હતાશો, ગ્રસ્તસ્ત્વમીભિરયમેવ પરં દુરાત્મા ॥૩૧॥

અર્થઃ—હે નાથ! મૂર્ખ કમઠાસુરે ક્રોધ થકી, અત્યંત પણે વ્યાપ્ત કર્યું છે આકાશ જેણે એવી જે રજો (ધૂળો) તમારા તરફ ઉડાડી, તે રજોવડે તમારી છાયા (શરીરનો પડછાયો અથવા કાંતિ) પણ ન હણાણી, પરંતુ એ રજોવડે હતાશ (હણાઈ છે આશા જેની એવો) અને દુષ્ટાત્મા એવો એજ કમઠાસુર વ્યાપ્ત થયો અર્થાત્ કર્મરૂપ રજવડે વ્યાપ્ત થયો. ૩૧

યદ્ગર્જદૂર્જિતઘનૌઘમદભ્રભીમં, ભ્રશ્યત્તડિન્મુસલમાંસલઘોરધારમ્ ॥ દૈત્યેન મુક્તમથ દુસ્તરવારિદધ્રે, તેનૈવ તસ્ય જિન! દુસ્તરવારિકૃત્યમ્ ॥ ૩૨ ॥

---

[1] "ખાડો ખોદે તે પડે" એ કહેવત મુજબ જે અધમો જિનેશ્વરની અવજ્ઞા કરે છે તેને તે અવજ્ઞા પોતાના અનર્થને માટે થાય છે તે બાબત આ અને પછીના બે કાવ્યમાં વર્ણવેલ છે.

અર્થ:—હે જિનેશ્વર! ગર્જના કરતો પ્રબળ મેઘનો સમુહ છે જેને વિષે એવું, ઘણું ભયંકર, આકાશ થકી પડતી વીજળી છે જેને વિષે એવું અને સાંબેલા જેવી પુષ્ટ અને બીહામણી છે ધારા જેને વિષે એવું દુઃખે તરવા યોગ્ય (દુઃસહ) પાણી જે કારણ માટે કમઠાસુરે વરસાવ્યું (તમને ઉપસર્ગ કરવા) પછી તેજ પાણીવડે તે કમઠાસુરનું ભુંડી તરવાનું કામ કરાયું અર્થાત્ ખરાબ તરવાર તેને રાખનારનુંજ છેદન ભેદન કરે છે તેમ આ પાણી તેના વરસાવનાર કમઠનેજ સંસારને વિષે છેદન ભેદનરૂપ કાર્ય કરનારૂં થયું, મતલબ કે પ્રભુને ઉપસર્ગ કરવાથી તેનો સંસાર વધ્યો. ૩૨

ધ્વસ્તોર્ધ્વકેશવિકૃતાકૃતિમર્ત્યમુણ્ડ-પ્રાલમ્બભૃદ્ભયદવક્ત્રવિનિર્યદગ્નિઃ ।। પ્રેતવ્રજઃ પ્રતિભવન્તમપીરિતો યઃ, સોઽસ્યાભવત્પ્રતિભવં ભવદુઃખહેતુઃ ।। ૩૩ ।।

અર્થ:—હે પ્રભુ ! નીચે વિખરાયેલા ઉપરના કેશ હોવાથી વિરૂપ થયેલી છે આકૃતિ જેની એવા મનુષ્યના માથાંના ઝુમણા (લટકતા હારડા) ને ધારણ કરનાર, ભયંકર મુખ થકી નિકળતો છે અગ્નિ જેને એવો જે દૈત્યનો સમૂહ પણ તમારા પ્રત્યે (ઉપસર્ગ કરવા માટે) કમઠાસુરે મૂકયો, તે (દૈત્ય સમૂહ) એ (કમઠાસુર)ને ભવભવને વિષે સંસારના દુઃખનું કારણ હોતો હવો. ૩૩

ધન્યાસ્ત એવ ભુવનાધિપ ! યે ત્રિસંધ્યમા-
રાધયન્તિ વિધિવદ્વિધુતાન્યકૃત્યાઃ। ભક્ત્યો-
લ્લસત્પુલકપક્ષ્મલદેહદેશાઃ, પાદદ્વયં તવ વિ-
ભો ! ભુવિ જન્મભાજઃ ॥ ૩૪ ॥

અર્થ:—હે ત્રણ ભુવનના સ્વામિ ! હે પ્રભુ ! વિશેષે ટાળ્યાં છે અન્ય કાર્યો જેણે એવા અને ભક્તિવડે ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચ વડે વ્યાપ્ત છે શરીર જેનાં એવા જે પ્રાણીઓ પૃથ્વીને વિષે તમારા ચરણ યુગલને વિધિપૂર્વક ત્રણે કાળે પૂજે છે તેઓજ ધન્ય (પ્રશંસનીય) છે. ૩૪

ગ્રંથકારે આઠ કાવ્ય વડે કરેલી વિજ્ઞપ્તિ

અસ્મિન્નપારભવવારિનિધૌ મુનીશ !,
મન્યે ન મે શ્રવણગોચરતાં ગતોઽસિ ॥
આકર્ણિતે તુ તવ ગોત્રપવિત્રમન્ત્રે, કિં વા
વિપદ્વિષધરી સવિધં સમેતિ ॥ ૩૫ ॥

અર્થ.—હે મુનીંદ્ર ! હું એમ માનું છું કે—આ અપાર ભવસમુદ્રને વિષે તમે મ્હારા શ્રવણગોચરપણાને પ્રાપ્ત થયેલા નથી. કેમકે તમારા નામરૂપ પવિત્ર મંત્ર શ્રવણ કરાયે છતે પણ આપદારૂપી સર્પિણી શું સમીપ આવે ? અર્થાત્ તમારૂં નામ

સાંભળવાથી આપદાઓ આવેજ નહિ, પરંતુ મને સાંસારિક આપત્તિઓ આવેલી છે; જેથી હું માનું છું કે પૂર્વ ભવમાં મેં તમારૂં નામ પણ સાંભળ્યું જણાતું નથી. ૩૫

શબ્દાર્થ.

જન્માંતરે–અન્યભવમાં.
મયા–મેં
ઇહિતદાન દક્ષં–વાંછિત આપવામાં ચતુર.
જાત:–થયો.
મથિતાશયાનાં–મથન કર્યો છે ચિત્તનો આશય જેને એવા.
પૂર્વં–અગાઉ.
સકૃદ્–એક વાર.
મર્માવિત્ર–મર્મસ્થાનને ભેદનારા.
માં–મને.
પ્રોદ્યત્–પ્રકર્ષે કરીને ઉદય આવેલી
અન્યથા–નહિતર.
એતે–આ.
નિરીક્ષિત:–દીઠા–જોયા.
વિધૃત:–ધારણ કરેલા.
તેન–તે કારણ માટે.
દુ:ખપાત્રં–દુ:ખનું ભાજન.
ક્રિયા:–ક્રિયાઓ.
ભાવશૂન્યા:–ભાવ રહિત.
શરણ્ય!–શરણ કરવા યોગ્ય.
પાદયુગં–ચરણ યુગલ.
મહિતં–પૂજ્યું.
ઇહ જન્મનિ–આ જન્મમાં.
પરાભવાનાં–પરાભવોનું.
નિકેતનં–સ્થાનક.
મોહતિમિર–મોહરૂપ અંધકાર વડે.
આવૃતલોચનેન–ઢંકાયાં છે નેત્ર જેનાં એવો હું, તેના વડે.
પ્રવિલોકિત:–જોવાયેલા.
વિધુરયંતિ–પીડે છે.
અનર્થા:–અનર્થો.
પ્રબંધગતય:–કર્મ બંધની પ્રવૃત્તિ જેને વિષે છે એવા.
આકર્ણિત:–સાંભળ્યા.
ચેતસિ–ચિત્તને વિષે
અસ્મિ–છું.
જગબાંધવ!–હે જન હિતકારી.
યસ્માત્–જે કારણ માટે.
પ્રતિફલંતિ–ફળ આપે છે.
દુ:ખીજનવત્સલ!–દુ:ખી જનો ઉપર ઉપર કરૂણાળુ.

કારુણ્ય-કરૂણાપણાના.
વશિનાં-જિતેંદ્રિયોને વિષે.
નતે નમેલા.
મહેશ !-હે મોટા ઇશ્વર.
વિધાય-કરીને. [તત્પરપણું.
ઉદ્દલનતત્પરતાં-ખંડનને વિષે
નિઃસંખ્યસાર શરણં-અસંખ્ય બળનું ઘર.
આસાદ્ય-પ્રાપ્ત કરીને
પ્રથિતાવદાતં-પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા.
પ્રણિધાન વંધ્ય-ધ્યાનવડે રહિત.
ચેદ્-જો.
હા-ખેદે
હતઃ-દુઃખ વડે હણાયેલો છું.

પુણ્યવસતે !-પવિત્ર સ્થાન.
વરેણ્ય !-શ્રેષ્ઠ.
મયિ-મારા ઉપર.
દયાં-કૃપા, મહેરબાની.
દુઃખાંકુર-દુઃખની ઉત્પત્તિના કારણના
વિધેહિ-કરો
શરણં-શરણને.
શરણ્યં-શરણ કરવા યોગ્ય.
સાદિતરિપુ-નાશ કર્યો છે શત્રુ જેણે અને
પાદપંકજં-ચરણ કમળને.
વધ્યઃ-હણવા યોગ્ય.
ભુવનપાવન !-ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારા.

જન્માન્તરેઽપિ તવ પાદયુગં ન દેવ !, મન્યે મયા મહિતમીહિતદાનદક્ષમ્ ॥ તેનેહ જન્મનિ મુનીશ પરાભવાનાં, જાતો નિકેતનમહં મથિતાશયાનામ્ ॥ ૩૬ ॥

અર્થઃ—હે દેવ ! હું માનું છું કે—જન્માંતરને વિષે પણ મેં વાંચ્છિતને આપવામાં ચતુર એવું તમારૂં ચરણયુગલ પૂજ્યું નથી. તે કારણથી જ હે મુનીશ ! આ જન્મમાં હું, મથન કર્યો

છે ચિત્તનો આશય જેણે એવા પરાભવોનું સ્થાન થયો છું. અર્થાત્ તમારા ચરણયુગલને પૂજનાર પરાભવનું સ્થાન થતોજ નથી. ૩૬.

નૂનં ન મોહતિમિરાવૃતલોચનેન, પૂર્વં વિભો ! સકૃદપિ પ્રવિલોકિતોઽસિ ॥ મર્માવિધો વિધુરયન્તિ હિ મામનર્થાઃ, પ્રોદ્યત્પ્રબન્ધગતયઃ કથમન્યથૈતે ॥ ૩૭ ॥

અર્થઃ—હે પ્રભુ ! મોહરૂપ અજ્ઞાનાંધકારવડે આચ્છાદન થયાં છે નેત્રો જેનાં એવો હું તેના વડે તમે નિશ્ચે પ્રથમ એકવાર પણ જોવાયેલા નથી. જે કારણ માટે નહિતર (તમને જોયા હોત તો) મર્મસ્થાનને ભેદનારા અને પ્રકર્ષે ઉદય આવેલી કર્મબંધની પ્રવૃત્તિ છે જેને વિષે એવા આ દુઃખો મુજને કેમ પીડે ? અર્થાત્ પ્રભુનું દર્શન કરનારને કષ્ટ પ્રાપ્ત થતું નથી ૩૭

આકર્ણિતોઽપિ મહિતોઽપિ નિરીક્ષિતોઽપિ, નૂનં ન ચેતસિ મયા વિધૃતોઽસિ ભક્ત્યા ॥ જાતોઽસ્મિ તેન જનબાન્ધવ ! દુઃખપાત્રં, યસ્માત્ક્રિયાઃ પ્રતિફલન્તિ ન ભાવશૂન્યાઃ ॥ ૩૮ ॥

અર્થ—હે જનહિતકારી! મેં તમોને (કોઈ પણ ભવને વિષે) સાંભળ્યા પણ છે, પૂજ્યાં પણ છે અને દીઠા પણ છે; પરંતુ ભક્તિવડે કરીને ચિત્તને વિષે નિશ્ચે ધારણ કરેલા નથી; તે કારણ માટેજ હું દુઃખનું ભાજન (સ્થાન) થયેલો છું. જે કારણ માટે ભાવ રહિત ક્રિયાઓ (શ્રવણ, પૂજન, દર્શનાદિ) વિશિષ્ટ ફળ આપતી નથી. ૩૮

ત્વં નાથ ! દુઃખિજનવત્સલ ! હે શર-
ણ્ય!, કારુણ્યપુણ્યવસતે ! વશિનાં વરેણ્ય !॥
ભક્ત્યા નતે મયિ મહેશ ! દયાં વિધાય,
દુઃખાઙ્કુરોદ્દલનતત્પરતાં વિધેહિ ॥ ૩૯ ॥

અર્થઃ—હે નાથ ! હે દુઃખીજનો ઉપર કરૂણાળુ ! હે શરણ કરવા યોગ્ય ! હે કરૂણાપણાના પવિત્ર સ્થાન ! (અથવા દયા અને ધર્મના સ્થાન !) હે જિતેંદ્રિયોને વિષે શ્રેષ્ઠ ! હે મ્હોટા ઈશ્વર ! તમે ભક્તિવડે નમેલા મ્હારા ઉપર દયા કરીને દુઃખની ઉત્પત્તિના કારણના ખંડનને વિષે તત્પરતા કરો ! અર્થાત મ્હારાં દુઃખો ઉતાવળે નાશ કરો ૩૯

નિઃસંખ્યસારશરણં શરણં શરણ્ય-
માસાદ્ય સાદિતરિપુપ્રથિતાવદાતમ્ ॥ ત્વત્-

પાદપઙ્કજમપિ પ્રણિધાનવંધ્યો[1], વધ્યોઽસ્મિ ચેદ્ભુવનપાવન ! હા હતોઽસ્મિ ॥ ૪૦ ॥

અર્થ:—હે ત્રણ ભુવનને પવિત્ર કરનારા! અસંખ્ય બળનું ઘર, શરણ કરવા યોગ્ય, નાશ કર્યા છે શત્રુ જેણે એવા અને પ્રસિદ્ધ છે પ્રભાવ જેનો એવા તમારા ચરણ કમળનું પણ શરણ પામીને જો હું ધ્યાનવડે રહિત છું તો (રાગાદિ શત્રુવડે) હણવા યોગ્ય છું. હા ઇતિ ખેદે હું (દુર્દૈવવડે) હણાયેલો છું. ૪૦

શબ્દાર્થ

દેવેંદ્રવંદ્ય !—દેવેંદ્રોવડે વંદન કરવા યોગ્ય.

સંસાર તારક !—સંસાર સમુદ્રથકી તારનારા.

ત્રાયસ્વ—રક્ષણ કરો.

પુનીહિ—પવિત્ર કરો.

અદ્ય—હમણા.

વ્યસનાંબુરાશેઃ—સંકટના સમુદ્રથકી.

ભવદંઘ્રિ—તમારા ચરણરૂપ.

ભકતેઃ—ભક્તનું.

વિદિત—જાણ્યો છે

અખિલવસ્તુસાર !—સમસ્ત વસ્તુનો રહસ્ય જેણે એવા.

ભુવનાધિનાથ !—ત્રણ ભુવનના નાથ.

કરુણાહ્રદ—કરુણાના દ્રહ.

સીદંતં—સીદાતા.

ભયદ—ભયંકર.

યદિ—જો.

સરોરુહાણાં—કમળોની.

કિમપિ—કાંઇપણ.

---

૧ પ્રણિધાનવંધ્યો ! વન્દ્યોઽસ્મિ-એ પ્રકારે પાઠાંતર છે ત્યાં આ પ્રમાણે અર્થ લેવો-હે મિત્ર ! તમારા ચરણનું શરણ પામીને પણ જો હું નિષ્ફળ છું, તો હે ભુવનપાવન ! ખેદ થાય છે કે હું દુર્દૈવવડે હણાયેલો છું.

સંતતિસંચિતાયાઃ—પરંપરાના સંચ- મને કરવાવાળા.
એકશરણસ્ય—એક શરણ છે જેને એવા.
શરણ્ય—શરણ કરવા યોગ્ય.
ભૂયાઃ—થાઓ.
સ્વામી—સ્વામી.
ભુવને—લોકમાં.
અત્ર—આ.
ભવાન્તરે—જન્માંતરમાં.
ઇત્થં—એ પ્રકારે.
સમાહિતધિયઃ—સમાધિવાળી છે બુદ્ધ જેમની એવા.
વિધિવત્—વિધિપૂર્વક.
સાંદ્રોલ્લસત્—અત્યંત ઉલ્લાસ પામતા.
પુલકકંચુકિત—રોમાંચવડે કંચુકિત છે [એવા.
અંગભાગાઃ—શરીરના ભાગો જેના
બિંબનિર્મલ—બિંબના નિર્મળ.
મુખાંબુજ—મુખકમળને વિષે.
બદ્ધલક્ષાઃ—બાંધ્યું છે લક્ષ્ય જેણે એવા.
યે—જે.
સંસ્તવં—સ્તોત્રને.
રચયંતિ—રચે છે.
ભવ્યાઃ—ભવ્ય જનો.
જનનયન—મનુષ્યના નેત્રરૂપ.
કુમુદચંદ્ર—ચંદ્રવિકાશી કમળને ચંદ્રતુલ્ય.
પ્રભાસ્વરાઃ—પ્રકર્ષે દેદીપ્યમાન.
સ્વર્ગસંપદઃ—સ્વર્ગની લક્ષ્મીને.
ભુક્ત્વા—ભોગવીને.
તે—તેઓ [એવા.
વિગલિત—વિશેષે ગળી ગયો છે.
મલનિચયાઃ—કર્મમલનો સમૂહ જેનો.
અચિરાત્—તત્કાળ.
મોક્ષં—મોક્ષને.
પ્રપદ્યંતે—પ્રાપ્ત કરે છે.

દેવેન્દ્રવન્દ્ય ! વિદિતાખિલવસ્તુસાર !,
સંસારતારક ! વિભો ! ભુવનાધિનાથ ! ॥
ત્રાયસ્વ દેવ ! કરુણાહ્રદ ! માં પુનીહિ, સી-

---

૧ પ્રસદ્ય પ્રસાદ કરીને, પ્રસીદ પ્રસાદ કરો. એવા બે પાઠાન્તરે પણ છે.

[illegible] ॥ ५८ ॥

[illegible]

[illegible] ॥ ५९ ॥

[illegible]

[illegible]

ઇત્થં સમાહિતધિયો વિધિવજ્જિનેન્દ્ર !,
સાન્દ્રોલ્લસત્પુલકકંચુકિતાઙ્ગભાગાઃ ॥ ત્વદ્બિમ્બનિર્મલમુખામ્બુજબદ્ધલક્ષ્યા, યે સંસ્તવં તવ વિભો ! રચયન્તિ ભવ્યાઃ ॥૪૩॥

જનનયનકુમુદચન્દ્ર[1] ! પ્રભાસ્વરાઃ સ્વર્ગસંપદો ભુક્ત્વા ॥ તે વિગલિતમલનિચયા, અચિરાન્મોક્ષં પ્રપદ્યતે ॥ યુગ્મમ્ ॥ ૪૪ ॥

અર્થઃ—હે જિનેંદ્ર ! હે પ્રભુ ! હે મનુષ્યના નેત્રરૂપ ચંદ્રવિકાશી કમળને ચંદ્રમા તુલ્ય ! સમાધિવાળી (ધ્યાનવાળી–સ્થિર) બુદ્ધિ છે જેમની એવા, અત્યંત ઉલ્લાસ પામતા રોમાંચવડે કંચુકિત છે શરીરના ભાગો જેના એવા, તમારા બિંબના નિર્મળ મુખકમળને વિષે બાંધ્યું છે લક્ષ્ય જેણે એવા અને વિશેષે ગળી ગયો છે કર્મમળનો સમૂહ જેનો એવા છતા જે ભવ્ય પ્રાણીઓ એ પૂર્વોક્ત પ્રકારે વિધિપૂર્વક તમારા સ્તોત્રને રચે છે (કરે છે) તેઓ પ્રકર્ષે દેદીપ્યમાન સ્વર્ગલક્ષ્મીને ભોગવીને તત્કાળ (દેવ થઈને મનુષ્યભવ પામીને) મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે. ૪૩—૪૪.

॥ ઇતિ શ્રીકલ્યાણમન્દિર *સમ્પૂર્ણમ્ ॥

---

[1] અહીં કવિએ પોતાનું દીક્ષા અવસરે ગુરૂએ આપેલું "કુમુદચંદ્ર" નામ સૂચવ્યું છે.

* આ સ્તોત્રમા દરેક ગાથાના મંત્રો છે તે ગુરૂમાંથી જાણી લેવા.

॥ *અથ મ્હોટી શાંતિ ॥

શબ્દાર્થ.

ભો ભો ભવ્યાઃ–હે ભવ્ય લોકો. **શૃણુત**–સાંભળો.
વચનં–વચનને. **પ્રસ્તુતં**–અવસર ઉચિત.
સર્વં–સર્વ. **એતદ્‌**–આ.
યે–જેઓ. **યાત્રાયાં**–યાત્રાને વિષે.
ત્રિભુવનગુરોઃ–ત્રિભુવન ગુરૂની. **આર્હતાઃ**–હે શ્રાવકો.

---

* આ મ્હોટી શાંતિના કર્ત્તાએ ગ્રંથને અંતે પોતાનું નામ જણાવ્યું નથી તોપણ **અહં તિત્થયરમાયા સિવાદેવી૦** એ ગાથાની ટીકા લખતાં ટીકાકાર **શ્રીહર્ષકીર્તિસૂરિ** લખે છે કે—શ્રી નેમિનાથની માતા શિવાદેવી કહે છે કે–હું તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી નામની તમારા નગરને વિષે રહેનારી છું, ઇત્યાદિ, તે ઉપરથી શિવાદેવી માતાએ દેવીપણાની અવસ્થામાં આ શાંતિ રચી છે એમ નિર્ણય થાય છે. તીર્થંકરનો જન્મ થાય ત્યારે ચોસઠ ઇંદ્રો પ્રભુના જન્મસ્થાને આવે અને જે દિશાના ક્ષેત્રમાં જન્મ થયો હોય તે દિશાના નાયક ઇંદ્ર (સૌધર્મ અથવા ઈશાન) સર્વને અવસ્વાપિની નિદ્રા મૂકી ભગવંતનું પ્રતિબિંબ ભગવંતની માતા આગળ સ્થાપીને પોતે પાંચ રૂપ કરીને પ્રભુને ગ્રહણ કરી મેરૂપર્વત ઉપર પાંડુક વનમાં આવેલી શિલાના સિંહાસનને વિષે પ્રભુને સ્થાપીને ઉત્તમ ઔષધી મિશ્રિત જળના મોટા એક ક્રોડ અને સાઠ લાખ કળશોવડે પ્રભુને ન્હવરાવે છે અને ઉત્તમ દ્રવ્યવડે પૂજે છે અને પછી સર્વને શાંતિ થાય તે માટે શાંતિપાઠ ભણે છે. એ પ્રકારે ઇંદ્રાદિક દેવો પ્રભુની જે પ્રકારે ભક્તિ કરે છે તેનું અનુકરણ કરવાના બ્હાને આપણે પણ પ્રભુભક્તિ અવશ્ય કરવી. (જે સ્નાત્રમહોત્સવ આપણે કરીએ છીએ તે) જોઈએ. તે કેવી રીતે કરવી એ વગેરે હકીકત આ સ્તવને વિષે આવે છે.

ભક્તિભાજઃ-ભક્તિવડે યુક્ત(છો) તેષાં-તેઓને,
શાંતિઃ-શાંતિ.
ભવતુ-થાઓ.
ભવતાં-તમોને
અર્હદાદિ-અરિહંતાદિ પંચપરમેષ્ઠીના
પ્રભાવાત્-માહાત્મ્ય થકી.
આરોગ્યશ્રી-આરોગ્યતા, લક્ષ્મી.
ધૃતિમતિકરી-સંતોષ અને વિશિષ્ટ બુદ્ધિને કરનારી.
ક્લેશ વિધ્વંસહેતુઃ-રાગદ્વેષાદિના નાશની કારણભૂત.
ઇહ-અહીં.
હિ-જે કારણ માટે
ભરતૈરાવત-ભરતક્ષેત્ર, ઐરાવત ક્ષેત્ર, (અને).
વિદેહ સંભવાનાં-મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા.
સમસ્તતીર્થકૃતાં-સમગ્ર તીર્થંકરોના.
જન્મનિ-જન્મ સમયે.
આસનપ્રકંપાનંતરં-આસન ચલાયમાન થયા પછી.
અવધિના-અવધિજ્ઞાનવડે.
વિજ્ઞાય-જાણીને.
સૌધર્માધિપતિઃ-સૌધર્મેંદ્ર.
સુઘોષાઘંટા-સુઘોષા નામની ઘંટાને
ચાલનાનંતરં-વગાડયા પછી.
સકલ-બધા.
સુરાસુરેંદ્રઃ-સુર, અસુર, અને ઇંદ્રોની.
સહ-સાથે.
સમાગત્ય-રૂડા પ્રકારે આવીને.
સવિનયં-પરમ વિનય સહિત.
અર્હદ્ભટ્ટારકં-અરિહંત ભટ્ટારકને.
ગૃહીત્વા-ગ્રહણ કરીને.
ગત્વા-જઇને.
કનકાદ્રિશૃંગે-મેરૂપર્વતના શિખર ઉપર.
વિહિત જન્માભિષેકઃ-કર્યો છે જન્મ સ્નાત્રમહોત્સવ જેણે એવો.
શાંતિં-શાંતિને.
ઉદ્ઘોષયતિ-મ્હોટા શબ્દે બોલે છે.
યથા-જેમ.
તતઃ-તેથી.
અહં-હું.
કૃતાનુકારં-કરેલનું અનુકરણ ભાવ.
ઇતિકૃત્વા-એમ કરીને
મહાજનો-ઇંદ્રાદિ દેવસમૂહ.
યેન-જે માર્ગે.
ગતઃ-ગયો.
સ પંથાઃ-તેજ રસ્તો પ્રમાણ.
ઇતિ-એ કારણથી.

ભવ્યજનૈઃસહ-ભવ્ય પ્રાણીઓ સાથે સમેત્ય-આવીને.
સ્નાત્રપીઠે-સ્નાત્રપીઠિકા ઉપર. સ્નાત્રં-સ્નાત્ર કરીને.
ઉદ્ઘોષયામિ-ઉદ્ઘોષણા કરું છું. તત્-તે.
પૂજાયાત્રાસ્નાત્રાદિ-પૂજા યાત્રા અને સ્નાત્ર વગેરે. મહોત્સવાનંતરં-મહોત્સવ કર્યા પછી
કર્ણં-કાન.
કૃત્વા-કરીને. નિશમ્યતાં-સાંભળો.
સ્વાહા-સ્વાહા.

ભો ભો [1]ભવ્યા! શ્રૃણુત વચનં પ્રસ્તુતં સર્વમેતદ્, યે યાત્રાયાં ત્રિભુવનગુરોરાર્હતા[2] ભક્તિભાજઃ; તેષાં શાંતિર્ભવતુ ભવતા-મર્હદાદિપ્રભાવા-દારોગ્યશ્રીધૃતિમતિકરીક્લેશ[3]-વિધ્વંસહેતુઃ[4] ॥ ૧ ॥

અર્થઃ—તીર્થંકરનું સ્નાત્ર કરનારા શ્રાવકો માંહેથી વિશિષ્ટ ગુણવાન્ શ્રાવક હોય તે ઉભો થઈને નીચે પ્રમાણે કહે છે—

અહો અર્હદ્શાસનમાં રક્ત એવા ભવ્ય લોકો! આ અવ-

---

૧ મુક્તિ ગમન યોગ્ય જીવો.

૨ અર્હંત (વીતરાગ) છે દેવ જેના તે, એટલે અરહિંત દેવના ભક્તો.

૩ અવિદ્યાથી ઉત્પન્ન થયેલા કદાગ્રહ અથવા રાગદ્વેષાદિ કષાય.

૪ નપુંસકલિંગ અથવા સ્રીલિંગ હોય તો પણ હેતુશબ્દ પુંલિંગમાંજ વપરાય છે.

અર ઉચિત સર્વ વચન તમે સાંભળો. જે (તમો) ત્રણ ભુવનના ગુરૂ (વીતરાગ)ની યાત્રા (જન્મ મહોત્સવ) ને વિષે ભક્તિ વડે યુક્ત છો તે તમોને અરિહંતાદિ પંચપરમેષ્ઠીના માહાત્મ્ય (પ્રસાદ) થકી આરોગ્યતા, લક્ષ્મી, સંતોષ અને વિશિષ્ટ બુદ્ધિને કરનારી તથા રાગદ્વેષાદિના નાશની કારણભૂત એવી શાંતિ (દુઃખ, પાપ અને ઉપસર્ગના ઉપશમ રૂપ અથવા કલ્યાણ) થાઓ ૧

ભો ! ભો ! ભવ્યલોકાઃ ! ઇહ હિ ભરતૈરાવતવિદેહસંભવાનાં સમસ્તતીર્થકૃતાં જન્મન્યાસનપ્રકમ્પાનન્તરમવધિના વિજ્ઞાય, સૌધર્માધિપતિઃ સુઘોષાઘણ્ટાચાલનાનન્તરં સકલસુરાસુરેન્દ્રૈઃ સહ સમાગત્ય, સવિનયમર્હદ્ભટ્ટારકં ગૃહીત્વા ગત્વા કનકાદ્રિશૃઙ્ગે, વિહિતજન્માભિષેકઃ, શાન્તિમુદ્ઘોષયતિયથા, તતોઽહં કૃતાનુકારમિતિકૃત્વા, મહાજનો યેન ગતઃ સ પન્થાઃ, ઇતિ ભવ્યજનૈઃ સહ સમેત્ય, સ્નાત્રપીઠે સ્નાત્રં વિધાય, શાન્તિમુદ્ઘોષયા-

મિ, તત્પૂજાયાત્રાસ્નાત્રાદિમહોત્સવાનન્તર-
મિતિકૃત્વા કર્ણં દત્વા નિશમ્યતાં [1]નિશમ્યતાં
[2]સ્વાહા—

અર્થ:—હે ભવ્ય પ્રાણીઓ! જે કારણ માટે અહીં (આ જગતમાં) ભરત, ઐરાવત અને મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે ઉત્પન્ન થયેલા સમથ તીર્થંકરોના જન્મ સમયે સૌધર્મ દેવલોકનો ઇંદ્ર, પોતાનું આસન ચલાયમાન થયા પછી અવધિજ્ઞાને (જિન જન્મને) જાણીને સુઘોષા નામની ઘંટાને વગાડયા પછી સર્વ સુર (વૈમાનિકદેવ), અસુર (ભવનપત્યાદિ દેવ) અને તેના ઇંદ્રોની સાથે (જિનજન્મસ્થાને) આવીને પરમ વિનય સહિત અર્હદ્રૂપ ભટ્ટારક (પૂજય) ને કરસંપુટમાં ગ્રહણ કરીને મેરૂ પર્વતના શિખર ઉપર જઈને કર્યો છે. જિનજન્મમહોત્સવ જેણે એવો તે (સ્નાત્ર મહોત્સવને અંતે) શાંતિની ઉદ્દઘોષણા કરે છે (વેદધ્વનિની જેમ મોટા શબ્દે બોલે છે). તે કારણ માટે હું પણ કરેલનું અનુકરણ જેમ થાય તેમ કરીને (વિચારીને) વળી મહાન્ જન (ઇંદ્રાદિદેવ સમૂહ) જે માર્ગે ગયો (પ્રવર્ત્યો) તેજ માર્ગ પ્રમાણ (અર્થાત ઇંદ્રાદિ દેવોએ જેમ કર્યું તેમ આપણે પણ કરવું), એ કારણથી ભવ્ય પ્રાણીઓ સાથે (જિનાલયે) રૂડે

---

૧ અહીં અત્યંત આદર જણાવવા માટે આ શબ્દ બે વખત વાપર્યો છે.

૨ સુષ્ઠુ **આહ સ્વાહા** સારી રીતે કહેવું તે સ્વાહા, આ પદ દેવોને બલિદાન આપતાં અને મંત્રપદને અંતે બોલાય છે.

પ્રકારે આવીને સ્નાત્રપીઠિકા ઉપર જિનસ્નાત્ર કરીને હું મ્હોટા શબ્દે જે શાંતિ પાઠ કરૂં છું, તે પૂજા યાત્રા અને સ્નાત્ર વગેરે મહોત્સવ કર્યા પછી—એ પ્રકારે કરીને કાન દઈને (સાંભળવા માટે કાનને સાવધાન કરીને) તમે સાંભળો, સાંભળો ! સ્વાહા—

શબ્દાર્થ

પુણ્યાહં—ઉત્તમ દિવસ છે.
પ્રીયંતાં—સંતુષ્ટ થાઓ.
ભગવંતઃ—ઐશ્વર્યાદિ યુક્ત.
અર્હંતઃ—તીર્થંકરો.
સર્વજ્ઞાઃ—સર્વને જાણનારા.
સર્વદર્શિનઃ—સર્વને જોનારા.
ત્રિલોકનાથાઃ—ત્રણ લોકના નાથ.
ત્રિલોકમહિતાઃ—ત્રણ લોકવડે પૂજાયેલા.
ત્રિલોકપૂજ્યાઃ—ત્રણ લોકના પૂજ્ય.
ત્રિલોકેશ્વરાઃ—ત્રણ લોકના ઇશ્વર.
ત્રિલોકોદ્યોતકરાઃ—લોકને પ્રકાશ કરનારા.
વર્દ્ધમાનાંતાઃ—મહાવીરસ્વામી પર્યંત
શાંતાઃ—ઉપશાંત થયેલ.
શાંતિકરાઃ—શાંતિને કરનાર
ભવંતુ—થાઓ.
મુનય—મુનિઓ.
મુનિપ્રવરાઃ—મુનિશ્રેષ્ઠ.
રિપુવિજય—શત્રુ કરેલ પરાભવ.
દુર્ભિક્ષ કાંતારેષુ—દુષ્કાળ અને મહા અટવીને વિષે.
દુર્ગમાર્ગેષુ—વિકટ માર્ગોને વિષે
રક્ષંતુ—રક્ષણ કરો.
વઃ—તમારૂં.
નિત્યં—નિરંતર.
ૐ હ્રીઁ શ્રીઁ—મંત્ર બીજ છે.
ધૃતિમતિકીર્ત્તિ—સંતોષ; મતિ. યશ.
કાંતિબુદ્ધિલક્ષ્મી—શોભા,બુદ્ધિ, સંપત્તિ.
મેધાવિદ્યાસાધન-ધારણ કરવાની બુદ્ધિ વિદ્યાનું સાધન.
પ્રવેશ—નગરાદિ પ્રવેશ (અને)
નિવેશનેષુ-નિવાસ સ્થાનોને વિષે.
સુગૃહીતનામાનઃ-રૂડે પ્રકારે ગ્રહણ કરાયાં છે નામો જેનાં એવા.
જયંતુ—જયવંતા વર્તો.
તેજિનેંદ્રાઃ—તે જિનેશ્વરો.
સર્વાસ્ત્રમહાજ્વાલા—સર્વ અસ્ત્રની મહાજ્વાલા.
ષોડશ—સોળ.
વિદ્યાદેવ્યઃ—વિદ્યાદેવીઓ.

રક્ષંતુ–રક્ષણ કરો.
ચાતુર્વર્ણ્યસ્ય–ચાર પ્રકારો છે જેને વિષે એવા.
ભવતુ–થાઓ.
તુષ્ટિઃ–સંતોષ.
ગ્રહાઃ–નવ ગ્રહો.
સહિતાઃ–સહિત.
વાસવ–ઈંદ્ર.
સ્કંદ–કાર્તિકેય.
યે–જે.
ગ્રામનગર ક્ષેત્ર દેવતાદયઃ–ગામ, નગર અને ક્ષેત્રના અધિષ્ઠાયકદેવો વગેરે.
નરપતયઃ–રાજાઓ.
આચાર્યોપાધ્યાયપ્રભૃતિ–આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરે
શ્રીશ્રમણસંઘસ્ય–શ્રીમહાવીર પ્રભુના સંઘને.
પુષ્ટિઃ–ધર્મની પુષ્ટિ.
અંગારક–મંગળ.
સલોકપાલાઃ–લોકપાળ દેવોએ સહિત
આદિત્ય–બાર પ્રકારના સૂર્ય,
વિનાયકોપેતાઃ–ગણેશ સહિત.
અન્યેઽપિ બીજા પણ.
પ્રીયંતાં–પ્રસન્ન થાઓ.
અક્ષીણકોશ–અક્ષય ભંડાર (અને)
કોષ્ઠાગારાઃ–ધાન્યના કોઠારોવાળા.

[1]ૐ પુણ્યાહં પુણ્યાહં પ્રીયંતાં પ્રીયંતાં ભગવન્તોઽર્હન્તઃસર્વજ્ઞાઃસર્વદર્શિનસ્ત્રિલોક-

---

૧ ૐ મંગળવાચક છે. **અવતિ** ઇતિ ૐ રક્ષા કરે તે. અર્થાત્ પરમાત્મા આ પદ પંચ પરમેષ્ઠીના અર્થવાચક છે ને આ પ્રકારે–અરિહંતનો **અ**, સિદ્ધ એટલે અપુનર્ભવનો **અ**, આચાર્યનો **આ**, એ ત્રણની સંધિ કરતાં **આ** થયો; તેમાં ઉપાધ્યાયના ઉની સંધિ કરતાં **ઓ** થયો અને મુનિનો મ્ જોડ્યો એટલે ૐ પદ સિદ્ધ થયું. અથવા અરિહંતના **અ** પછી સિદ્ધનો સ્ પછી આચાર્યનો **આ** તેની સંધિ કરતાં સ્ નો વિસર્ગ થઇ લોપ થયે સંધિ ન થાય પરંતુ વેદાદિમાં સંધિ થાય છે એ અપવાદ નિયમે સંધિ કરતાં **આ** થયો, તેમાં ઉ અને મ મેળવી સંધિ કરતાં ઓં થાય છે.

નાથાસ્ત્રિલોકમહિતા-સ્ત્રિલોકપૂજ્યાસ્ત્રિલોકે-શ્વરાસ્ત્રિલોકોદ્યોતકરાઃ ॥

અર્થ:—ઓઁ એ પદ શરૂઆતમાં બોલીને કહે છે કે આજ ઉત્તમ દિવસ છે, ઉત્તમ દિવસ છે (આજનો દિવસ ધન્ય છે). કેવળજ્ઞાનવડે જાણનારા, કેવળદર્શનવડે સર્વને જોનારા, ત્રણ લોકના સ્વામી, ત્રણ લોકવડે (ત્રિભુવનવાસી જીવો વડે) પુષ્પાદિકે પૂજાયેલા, ત્રણ લોકના પૂજ્ય (પૂજવા યોગ્ય), ત્રણ લોકના ઇશ્વર અને ત્રણ લોકને (અજ્ઞાન રૂપ અંધકારનો નાશ કરવાવડે) પ્રકાશ કરનારા એવા ઐશ્વર્યાદિ યુક્ત (ચોવીશ) તીર્થંકરો અત્યંત સંતુષ્ટ થાઓ, સંતુષ્ટ થાઓ.

ઓઁ ઋષભ-અજિત-સંભવ-અભિનન્દન-સુમતિ-પદ્મપ્રભ-સુપાર્શ્વ-ચન્દ્રપ્રભ-સુવિધિ-શીતલ-શ્રેયાંસ-વાસુપૂજ્ય-વિમલ-અનન્ત-ધર્મ-શાન્તિ-કુન્થુ-અર-મલ્લિ-મુનિસુવ્રત-નમિ-નેમિ-પાર્શ્વ-વર્ધમાનાન્તા જિનાઃ શાન્તાઃ શાન્તિકરા ભવન્તુ, સ્વાહા ॥ ઓઁ મુનયો મુનિપ્રવરા રિપુવિજ-

યદ્દુર્ભિક્ષકાન્તારેષુ દુર્ગમાર્ગેષુ રક્ષન્તુ વો નિત્યં સ્વાહા ॥

અર્થ—ૐ ઋષભદેવ, અજિતનાથ, સંભવનાથ, અભિનંદન સ્વામી, સુમતિનાથ, પદ્મપ્રભુ, સુપાર્શ્વનાથ, ચંદ્રપ્રભુ. સુવિધિનાથ, શીતળનાથ, શ્રેયાંસનાથ, વાસુપૂજ્યસ્વામી, વિમળનાથ, અનંતનાથ, ધર્મનાથ, શાંતિનાથ, કુંથુનાથ, અરનાથ, મલ્લીનાથ, મુનિસુવ્રતસ્વામી, નમિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને વર્ધમાનસ્વામી પર્યંત ઉપશાંત થયેલા (ચોવીશ) જિનેશ્વરો, કષાયોદયના ઉપશમ રૂપ શાંતિને કરનારા થાઓ, સ્વાહા, વળી મુનિઓમાં શ્રેષ્ઠ મુનિઓ[1] (તત્ત્વજ્ઞ), શત્રુએ કરેલ પરાભવ, દુષ્કાળ અને મહા અટવીને વિષે તથા વિકટ માર્ગોને વિષે તમોને નિરંતર રક્ષણ કરો સ્વાહા.

ૐ હ્રીં શ્રીં ધૃતિ-મતિકીર્તિ-કાન્તિ-બુદ્ધિ-લક્ષ્મી-મેધા-[2]વિદ્યાસાધન-પ્રવેશ-નિવેશનેષુ સુગૃહીતનામાનો જયન્તુ તે જિનેન્દ્રાઃ ॥

અર્થ—ૐ (પ્રણુવ બીજ), હ્રીં (માયા બીજ—વશ કરનાર) અને શ્રીં (લક્ષ્મી બીજ—લક્ષ્મીનું કારણુ) પૂર્વક સંતોષ, મતિ (દીર્ઘ દ્રષ્ટી), યશ, શોભા, બુદ્ધિ (વર્તમાન કાળે ઉપજતી બુદ્ધિ),

૧ વિદ્યાના અતિશયરૂપ લબ્ધિવાળા ગણુધરાદિ સાધુઓ.

૨ વર્દ્ધમાનાદિ વિદ્યાઓનું સાધન અથવા ચૌદવિદ્યાનું પાઠન.

(સર્વ પરસ્પર મળેલા) તથા સોમ, યમ, વરૂણ અને કુબેર એ ચાર લોકપાલોએ સહિત; વળી ઇંદ્ર, સૂર્ય, કાર્તિકેય અને ગણેશ સહિત; વળી પણ જે ગ્રામ નગર અને ક્ષેત્રના અધિષ્ઠાયક દેવતાઓ વગેરે છે તે સર્વ પ્રસન્ન થાઓ, પ્રસન્ન થાઓ અને રાજાઓ, ક્ષય પામે નહિ તેવા ભંડારો અને ધાન્યના કોઠારો છે જેઓને એવા થાઓ! સ્વાહા.

શબ્દાર્થ.

મિત્ર–હિતકારી.
ભ્રાતૃ–સહોદર.
કલત્ર–સ્ત્રી.
સુહૃદ્–મિત્ર.
સ્વજન–જ્ઞાતિજન
સંબંધિ–સગા.
બંધુ વર્ગ–પોતાના ગોત્રીઓ પિત્રાઇ.
આમોદપ્રમોદકારિણઃ– આમોદ પ્રમોદને કરવાવાળા.
અસ્મિન્–આ.
ભૂમંડલાયતન–પૃથ્વી ઉપર પોતાના સ્થાનકને વિષે.
નિવાસિ–વસનારા.
સાધુ સાધ્વી–સાધુ, સાધ્વી,
શ્રાવકશ્રાવિકાણાં–શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓના.
રોગોપસર્ગવ્યાધિ–રોગ, ઉપસર્ગ, વ્યાધિ.
દુઃખદુર્ભિક્ષદૌર્મનસ્ય–દુઃખ દુષ્કાળ અને ચિત્તની અસ્વસ્થતાના.
ઉપશમનાય–નિવારણને માટે.
ઋદ્ધિ–દોલત
વૃદ્ધિ–વંશ વૃદ્ધિ.
માંગલ્યોત્સવાઃ–કલ્યાણ અને ઉત્સવો
સદોદ્ભૂતાનિ–ઉદયમાં આવેલાં.
પાપાનિ–પાપો.
શામ્યંતુ–શાંત થાઓ.
દુરિતાનિ અશુભ કર્મરૂપો.
શત્રવઃ–શત્રુઓ.
પરાઙ્મુખાઃ–અવળા મુખવાળા,
ભગવતે–ભગવાન્.
શાંતિનાથાય શાંતિનાથને.
નમઃ–નમસ્કાર થાઓ.
શાંતિવિધાયિને–શાંતિને કરનારા.

ત્રૈલોક્યસ્ય-ત્રણુલોકની.
મુકુટ-મુકુટોવડે.
શાંતિઃ-શાંતિનાથ
શાંતિકરઃ-શાંતિને કરનારા.
ગુરુઃ-તત્ત્વના ઉપદેશ કરનારા.
યેષાં-જેઓના.
ઉન્મૃષ્ટરિષ્ટ-દૂર કર્યાં છે ઉપદ્રવ,
દુઃસ્વપ્નદુર્નિમિત્તાદિ-ખરાબ સ્વપ્ન અને દુષ્ટ નિમિત્ત વગેરે જેણે એવું.
નામગ્રહણં-નામોચ્ચારણ.
શાંતેઃ-શાંતિનાથનું.
જનપદ રાજાધિપ-દેશ, રાજારૂપ અધિપતિ (અને)
ગોષ્ઠિક પુરમુખ્યાણાં-ધર્મ સભાના સભ્યો અને નગરના મ્હોટા પુરુષોનાં.
શ્રીજનપદાનાં-દેશોની.
શ્રીગોષ્ઠિકાનાં-ધર્મસભાના સભ્યોની,
શ્રીપૌરમુખ્યાણાં-નગરના મ્હોટા જનોની.
શ્રીપાર્શ્વનાથાય-શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને.

અમરાધીશ-દેવેંદ્રોના.
અભ્યર્ચિતાંઘ્રયે-પૂજાયેલ છે ચરણકમળ જેનાં એવા.
દિશતુ-આપો.
તેષાં-તેઓના.
ગૃહે-ઘરને વિષે.
દુષ્ટ ગ્રહગતિ-માઠા ગ્રહની ગતિ,
સંપાદિત-સંપાદન કરી છે.
હિત સંપત્-શુભ લક્ષ્મી જેણે એવું.
જયતિ-જયવંત વર્તે છે.
શ્રીસંઘજગત્-શ્રી સંઘ, જગત્
રાજસન્નિવેશાનાં-રાજાના સારા રહેવાના સ્થાનોના.
વ્યાહરણૈઃ-નામ ગ્રહણ કરીને.
વ્યાહરેત્-ઉદ્ઘોષણા કરવી.
શ્રીરાજાધિપાનાં-રાજારૂપ અધિપતિઓની.
પૌરજનસ્ય-નગરના જનોની.
બ્રહ્મલોકસ્ય-સમસ્ત જીવલોકની.

ૐ પુત્ર--[1]મિત્ર--ભ્રાતૃ--કલત્ર-સુહૃત્[2]-

---

૧ ભ્રાતૃ મિત્ર ઇતિ વા પાઠઃ.
૨ છાની વાત કહેવા અને પૂછવા યોગ્ય હોય તેવા મિત્ર.

સ્વજન-[1]સંબંધિ-બંધુવર્ગસહિતા નિત્યં [2]ચામોદપ્રમોદકારિણ[3]:, અસ્મિંશ્ચ ભૂમણ્ડલાયતનનિવાસિ-સાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાણાં [4]રોગોપસર્ગ[5]વ્યાધિ[6]દુઃખદુર્ભિક્ષદૌર્મ[7]નસ્યોપશમનાય શાન્તિર્ભવતુ ॥

અર્થ—હે પુત્ર, [8]મિત્ર, સહોદર, સ્ત્રી, દોસ્ત, જ્ઞાતિજન, સગા અને સગોત્રીઓ (પિત્રાઇઓ) એ સર્વ નિરંતર આમોદ પ્રમોદને કરનારા થાઓ અર્થાત સર્વે વિશેષે કરીને પરસ્પર આનંદને કરવાવાળા થાઓ. વળી આ લોકને વિષે પૃથ્વી ઉપર પોતાના સ્થાનકોને વિષે વસનારા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાઓ-

---

૧ પુત્ર અને ભત્રિજા વગેરેના શ્વસુર પક્ષવાળા.

૨ સમસ્ત પ્રકારે હર્ષ તે આમોદ અને પ્રકર્ષે હર્ષ તે પ્રમોદ એ બંને શબ્દ હર્ષવાચક છે તોપણ અધિક આનંદ દેખાડવાને માટે બંને શબ્દ વાપર્યા છે.

૩ સંતુ ઇતિ શેષઃ

૪ થોડો વખત રહેવાવાળા તાવ વગેરે.

૫ ઘણા કાળ રહેવાવાળા કોઢ વગેરે રોગ.

૬ પ્રતિકૂલ વિપાક—અરતિ.

૭ ચિત્તની અસ્વસ્થતા.

૮ સમાન વયવાળા મિત્ર.

ના રોગ, ઉપદ્રવ, વ્યાધિ, દુઃખ, દુષ્કાળ અને ચિત્તની અસ્વસ્થતાના ઉપશમનને માટે (નિવારણ માટે) શાંતિ થાઓ.

ૐ તુષ્ટિ [1]પુષ્ટિઋદ્ધિ[2]વૃદ્ધિમાંગલ્યોત્સવાઃ[3]॥ સદા પ્રાદુર્ભૂતાનિ પાપાનિ શામ્યન્તુ[4] દુરિતાનિ, શત્રવઃ પરાઙ્મુખા ભવન્તુ સ્વાહા ॥

ૐ ચિત્તને સંતોષ, પુષ્ટિ, દોલત, વંશવૃદ્ધિ, કલ્યાણ અને [5]ઉત્સવો થાઓ. ઉદયમાં આવેલા પાપો નિરંતર શાંત થાઓ (નાશ પામો), અશુભ કર્મફળો શાંત થાઓ. શત્રુઓ અવળા મુખવાળા થાઓ. સ્વાહા.

[6]શ્રીમતે શાન્તિનાથાય, નમઃ શાન્તિ વિધાયિને ત્રૈલોક્યસ્યામરાધીશ—મુકુટાભ્યર્ચિતાંઘ્રયે[7] ॥ ૧ ॥

---

૧ શરીરાદિની પુષ્ટિ અથવા પુરૂષાર્થ સાધવાનું સામર્થ્ય.

૨ પુત્ર પૌત્રાદિ પરિવારનો વિસ્તાર અથવા શુભ વસ્તુની વૃદ્ધિ.

૩ ભવન્તુ ઇતિ શેષઃ

૪ ડમરૂકમણિ ન્યાયે કરીને ક્રિયાપદ બંને બાજુ જોડવું.

૫ પુત્રના જન્મ વિવાહાદિ મહોત્સવ અને ધર્મકાર્યના મહોત્સવ.

૬ સમવસરણાદિ પ્રશસ્ત ઋદ્ધિવાળા અથવા શોભા–કાંતિવાળા.

૭ પ્રણામ કરતી વખતે ઈંદ્રોના મુકુટોનું પ્રતિબિંબ ભગવંતના ચરણમાં પડે છે માટે મુકુટવડે પૂજાયેલા.

અર્થ:—શ્રીમાન્, ત્રણ લોકની શાંતિને કરનારા. દેવેંદ્રોના મુકુટોવડે પૂજાયેલ છે ચરણ કમળ જેમનાં એવા શ્રી શાંતિનાથને નમસ્કાર થાઓ. ૧

શાન્તિ: શાન્તિકર: શ્રીમાન્, શાન્તિં દિશતુ મે ગુરુ: । શાન્તિરેવ સદા તેષાં, યેષાં શાન્તિર્ગૃહે ગૃહે ॥ ૨ ॥

અર્થ:—શાંતિને કરનારા, તત્ત્વોપદેષ્ટા અને શ્રીમાન્ એવા શાંતિનાથ પ્રભુ મને શાંતિને આપો. જેઓના ઘરના વિષે શાંતિનાથ પ્રભુ પૂજાય છે તેઓના ઘરે નિરંતર શાંતિજ થાય છે. ૨

ઉન્મૃષ્ટરિષ્ટદુષ્ટ–ગ્રહગતિદુ:સ્વપ્નદુર્નિમિત્તાદિ[1] । સમ્પાદિતહિતસંપ–ન્નામગ્રહણં જયતિ શાન્તે: ॥ ૩ ॥

અર્થ:—દૂર કર્યા છે ઉપદ્રવ, દુષ્ટ ગ્રહની ગતિ (ખરાબ સ્થાને ગ્રહનું સંક્રમવું), ખરાબ સ્વપ્ન (ઉંટ, મહિષનું આરોહણ વગેરેનું સ્વપ્નમાં દેખવું), અને દુષ્ટ નિમિત્ત (ખરાબ અંગનું ફરકવું) વગેરે જેણે એવું અને સંપાદન કરી છે શુભ લક્ષ્મી જેણે એવું શાંતિનાથ પ્રભુનું નામગ્રહણ (નામોચ્ચારણ) જયવંત વર્તે છે અર્થાત ભક્તજનોને સુખ અને શ્રેયને કરનારૂં છે ૩

૧ આદિ શબ્દે અશુભ શુકન લેવાં.

[1]શ્રીસંઘજગજ્જનપદ-રાજાધિપરાજસ-
ન્નિવેશાનાં । ગોષ્ઠિકપુરમુખ્યાણાં, વ્યાહર-
ણૈર્વ્યાહરેચ્છાન્તિમ્ ॥ ૪ ॥

અર્થ:—શ્રી સંઘ, જગત, દેશ, રાજારૂપ અધિપતિઓ અને રાજાના રહેવાના સ્થાનોનાં તેમજ ધર્મસભાના સભ્યો અને નગરના મ્હોટા પુરૂષોનાં નામ ગ્રહણ કરીને શાંતિની ઉદ્ઘોષણા કરવી. ૪

શ્રીશ્રમણસંઘસ્ય શાન્તિર્ભવતુ, શ્રીજનપ-
દાનાં શાન્તિર્ભવતુ, શ્રીરાજાધિપાનાં શાન્તિ-
ર્ભવતુ, શ્રીરાજસન્નિવેશાનાં શન્તિર્ભવતુ,
શ્રીગોષ્ઠિકાનાં શાન્તિર્ભવતુ, [2]શ્રીપૌરમુખ્યાણાં
શાન્તિર્ભવતુ, શ્રીપૌરજનસ્ય શાન્તિર્ભવતુ,

---

૧ શ્રી સંઘપૌરજનપદ ઇતિ વા પાઠઃ

૨ પુરમુખ્યાણાં ઇતિ પાઠ-તરે. આ પદ પછી "શ્રી ગચ્છાધિપાનાં શાન્તિર્ભવતુ ગચ્છના અધિપતિ (આચાર્યો) ને શાંતિ થાઓ" એ પદ ટીકામાં આપેલ છે. શ્રી પરિવારસ્ય શાંતિર્ભવતુ એ પદ પણ ટીકામાં છે.

શ્રી બ્રહ્મલોકસ્ય શાન્તિર્ભવતુ, ૐ સ્વાહા ૐ સ્વાહા ૐ શ્રીપાર્શ્વનાથાય[1] સ્વાહા ।

અર્થ—શ્રી શ્રમણ સંઘને શાંતિ થાઓ, દેશોને શાંતિ થાઓ, રાજારૂપ અધિપતિઓને શાંતિ થાઓ, રાજાના રહેવાના સારા સ્થાનોને શાંતિ થાઓ, ધર્મસભાના સભ્ય જનોને શાંતિ થાઓ, નગરના મુખ્ય જનોને શાંતિ થાઓ, નગરના લોકોને શાંતિ થાઓ, સમસ્ત જીવલોકને શાંતિ થાઓ. ૐ સ્વાહા ૐ સ્વાહા ૐ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુને સ્વાહા એટલે આ કુંકુમ, ચંદન વિ. લેપન, પુષ્પ, અક્ષત, ધૂપ અને દીપ વગેરે પૂજાના સાહિત્યો શ્રી પાર્શ્વ પ્રભુને સંતોષને માટે હો.

શબ્દાર્થ.

એષા શાંતિઃ—આ શાંતિપાઠ.
અવસાનેષુ—અંતે (ભણવો.)
શાંતિકલશં—શાંતિ કળશને.
અગરધૂપવાસ—અગર, ધૂપવાસ અને
સ્નાત્રચતુષ્કિકાયાં—સ્નાત્ર મંડપમાં.
શ્રીસંઘસમેતઃ—શ્રીસંઘ સહિત છતો.
પ્રતિષ્ઠાયાત્રાસ્નાત્રાદિ—પ્રતિષ્ઠા, યાત્રા અને સ્નાત્રાદિને.
કુંકુમચંદનકર્પૂર—કેશર, સુખડ, બરાસ.
કુસુમાંજલિસમેતઃ—કુસુમાંજલિ સહિત છતો.
શુચિશુચિવપુઃ—પવિત્ર છે શરીર

---

૧ અહીં સ્નાત્રના આરંભને વિષે જે પ્રભુનું સ્નાત્ર કરવાનું હોય તેનું નામ લેવું જોઇએ પરંતુ તેમ નહિ કરતાં અહીં નામ સૂચવ્યું છે. વળી લોકોમાં પાર્શ્વ પ્રભુ વિશેષ પ્રભાવિક હોવાથી તેમનું નામ ગ્રહણ કર્યું છે.

પુષ્પવસ્ત્રચંદન–પુષ્પ, વસ્ત્ર, ચંદન (અને).
પુષ્પમાલાં–ફૂલની માળાને.
કંઠેકૃત્વા–કંઠમાં ધારણ કરીને
શાંતિપાનીયં–શાંતિ કળશના જળને.
દાતવ્યં–નાખવું.
નૃત્યંતિ–કરે છે–નાચે છે.
મણિપુષ્પવર્ષં–રત્ન અને પુષ્પની વૃષ્ટિ.
ગાયંતિ–ગાય છે.
સ્તોત્રાણિ–સ્તોત્રો
પઠંતિ–ભણે છે.
કલ્યાણભાજ:–કલ્યાણને ભજનારા.
જિનાભિષેકે-જિનનાસ્નાત્રમહોત્સવમાં
અસ્તુ–હો.
પરહિતનિરતાઃ–પરનું હિત કરવામાં તત્પર.
પ્રયાંતુ–વિશેષે પામો,
સર્વત્ર–બધે.
લોકઃ–જીવલોક.
સિવાદેવી–શિવાદેવી.
નયરનિવાસિની–નગરમાં રહેનારી.
સિવં–કલ્યાણ.
ક્ષયં યાંતિ–ક્ષય પામે છે.
વિઘ્નવલ્લયઃ–વિઘ્નની વેલડીઓ.
પ્રસન્નતાં–પ્રસન્નતાને.
પૂજ્યમાને–પૂજ્યે છતે.

જેનું એવો.
આભરણાલંકૃતઃ–અલંકાર વડે સુશોભિત.
ઉદ્ઘોષયિત્વા–ઉદ્ઘોષણા કરીને.
મસ્તકે–માથે.
ઇતિ–એ પ્રકારે.
નૃત્યં–નાટક.
સૃજંતિ–કરે છે.
મંગલાનિ–મંગલકારી ગીતો.
ગોત્રાણિ–વંશના નામો.
મંત્રાન્–મંત્રોને.
હિ–નિશ્ચે.
શિવં–કલ્યાણ.
સર્વ જગતઃ–સર્વ જગતનું.
ભૂતગણાઃ–પ્રાણી સમુદાય.
દોષાઃ–દોષો.
નાશં–નાશને.
સુખીભવતુ–સુખી થાઓ. [માતા
તિત્થયરમાયા–નેમિનાથ તીર્થંકરની
તુમ્હ–તમારા.
અમ્હ–અમારૂં.
અસિવોવસમં–વિઘ્નનો નાશ.
છિદ્યંતે–છેદાય છે.
મનઃ–મન.
એતિ–પામે છે.
જિનેશ્વરે–જિનેશ્વરને.

કારણં–હેતુ.
ધર્માણાં–ધર્મને વિષે.
જયતિ–જયવંત વર્તે છે.
પ્રધાનં–શ્રેષ્ઠ.
જૈનં–જિનેશ્વરનું પ્રવર્તાવેલું.
શાસનં–શાસન.

એષા શાન્તિઃ પ્રતિષ્ઠાયાત્રાસ્નાત્રાદ્યવસા-[1] નેષુ[2] । શાન્તિકલશં ગૃહીત્વા, કુંકુમચંદનકર્પૂરાગરુધૂપવાસકુસુમાંજલિસમેતઃ, સ્નાત્રચતુષ્કિકાયાં શ્રીસંઘસમેતઃ, શુચિશુચિ[3]વપુઃ પુષ્પવસ્ત્રચંદનાભરણાલંકૃતઃ, પુષ્પમાલાં કણ્ઠે કૃત્વા, શાન્તિમુદ્‌ઘોષયિત્વા શાન્તિપાનીયં મસ્તકે દાતવ્યમિતિ[4] ॥

---

૧ આદિ શબ્દે પક્ખી, ચોમાસી અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણને અંતે અને સર્વ ધર્મકાર્યની સમાપ્તિને વિષે મંગળને માટે અવશ્ય ભણવો.

૨ પઠનીયા ઇતિ શેષઃ

૩ શુચિશુચિવસ્ત્રચંદનાભરણાલંકૃતઃ એવો પાઠ હોય ત્યાં અર્થ આ પ્રમાણે લેવો– બાહ્યાભ્યંતર મળ રહિત (પવિત્ર) શરીર, પવિત્ર (દેવ-પૂજા યોગ્ય) વસ્ત્ર, ચંદનાદિ વિલેપન અને બાજુબંધ, વિંટી વગેરે ઘરેણાં વડે સુશોભિત થયો છતો.

૪ સમાપ્તિના અર્થમાં ઇતિ વપરાયેલ છે.

અર્થ—આ શાન્તિપાઠ તીર્થંકરોની પ્રતિષ્ઠા, યાત્રા અને સ્નાત્રાદિને અંતે ભણવો. આ શાંતિની ઉદ્‌ઘોષણા કેવી રીતે કરવી તે કહે છે. કે-કોઈ વિશિષ્ટ ગુણવાન્ શ્રાવક ઉભો થઈને શાંતિ કળશ (શાંતિને માટે શુદ્ધ જળથી ભરેલ કળશ) ને ગ્રહણ કરીને (ડાબા હાથમાં ધારણ કરી જમણો હાથ તેના ઉપર ઢાંકી) કેસર, સુખડ, બરાસ, અગરુ, ધૂપવાસ (અગ્નિમાં ધૂપ નાંખવાથી નીકળતી સુગંધી અથવા કેસર ચંદનાદિના ઘસવાથી નીકળતો સુગંધી પરિમલ), અને કુસુમાંજલિ (પુષ્પથી ભરેલ અંજલિ-ખોબો) સહિત છતો; સ્નાત્રમંડપને વિષે શ્રી સંઘ સહિત છતો; પવિત્ર છે શરીર જેનું એવો; પુષ્પ, વસ્ત્ર, ચંદન અને અલંકાર (ઘરેણાં) વડે સુશોભિત છતો; પુષ્પની માળાને ગળામાં ધારણ કરીને શાંતિપાઠની ઉદ્‌ઘોષણા કરીને શાંતિકળશનું પાણી (સર્વ જનોએ પોતાના) મસ્તકે નાંખવું.

નૃત્યંતિ નૃત્યં મણિપુષ્પવર્ષં, સૃજંતિ ગાયંતિ ચ મંગલાનિ । સ્તોત્રાણિ ગોત્રાણિ પઠંતિ *મંત્રાન્, કલ્યાણભાજો હિ જિનાભિષેકે ॥ ૧ ॥

---

* અહીં મંત્રો આ પ્રમાણે જાણવા—

ॐ नमो भगवउ अरहउ संतिजिणस्स सिज्झउ मे भगवइ महइ महाविज्जा संति पसंति उवसंति सव्वं पावं पसमेउ तउ

અર્થ—કલ્યાણયુક્ત ભવ્ય પ્રાણીઓ જિનેશ્વરના સ્નાત્ર મહોત્સવને અંતે નિશ્ચે નાટક કરે છે, (જિનેશ્વર ઉપર) રત્ન મોતી અને પુષ્પની વૃષ્ટિ કરે છે, મંગળકારી ગીતો ગાય છે, સ્તોત્રો (જિનસ્તુતિરૂપ) અને તીર્થંકરના નામો બોલે છે (અથવા તીર્થંકરના વંશો વર્ણવે છે.) અને મંત્રો (અથવા મંત્રગર્ભિત સ્તવો) ભણે છે. ૧

શિવમસ્તુ સર્વજગતઃ, પરહિતનિરતા ભવંતુ ભૂતગણાઃ । દોષાઃ પ્રયાંતુ, નાશં, સર્વત્ર સુખીભવતુ[૧] લોકઃ ॥ ૨ ॥

અર્થ—સર્વ જગતનું કલ્યાણ થાઓ. પ્રાણી સમુદાય પારકાનું હિત કરવામાં તત્પર થાઓ, દોષો (વ્યાધિ, દુઃખ અને દુર્જનપણું વગેરે) વિશેષે નાશ પામો અને જીવલોક સર્વ ઠેકાણે (સર્વ કાર્યમાં) સુખી થાઓ.

सव्वसत्ताणं दुपयाणं चउप्पयाणं देसगामागरपट्टणखेडे सुपुरिसाणं इत्थीणं नपुंसगाणं वा स्वाहा॥ इति शांतिनाथविद्यामंत्रः ॥

આ તથા પાર્શ્વનાથનો અને મહાવીર પ્રભુનો વર્ધમાન વિદ્યાનો મંત્ર વગેરે ગુરૂ આમ્નાય વડે જાણી લેવા.

૧ સુખીભવંતુ લોકાઃ ઈતિ પાઠાન્તરમ્.

અહં તિત્થયરમાયા, *સિવાદેવી તુમ્હ નયરનિવાસિની; અમ્હ સિવં તુમ્હ સિવં, અસિવોવસમં સિવં ભવતુ સ્વાહા ॥૩॥

અર્થ—હું નેમિનાથતીર્થંકરની માતા શિવાદેવી તમારા નગરને વિષે વસનારી છું (તમારા નગરને સાન્નિધ્ય કરવાવાળી છું), તેથી મારૂં કલ્યાણ થાઓ અને (શિવાદેવી નામોચ્ચારણવડે) તમારૂં પણ કલ્યાણ થાઓ. વિઘ્નનો નાશ અને કલ્યાણ થાઓ. ૩

ઉપસર્ગાઃ ક્ષયં યાન્તિ, છિદ્યન્તે વિઘ્ન-વલ્લયઃ । મનઃ પ્રસન્નતામેતિ, પૂજ્યમાને જિનેશ્વરે ॥ ૪ ॥

અર્થ—જિનેશ્વરને પૂજ્યે છતે ઉપસર્ગો ક્ષય પામે છે, વિઘ્નની વેલડીઓ છેદાય છે અને મન પ્રસન્નતાને પામે છે. ૪

સર્વમંગલમાંગલ્યં, સર્વકલ્યાણકાર-

---

* અહીં ટીકાકાર નાગપુરીય ગચ્છી શ્રી ચંદ્રકીર્તિ સૂરિના શિષ્ય હર્ષકીર્તિસૂરિ લખે છે કે–શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી કહે છે કે–હું તીર્થંકરની માતા શિવાદેવી વગેરે. આ ઉપરથી આ શાંતિ સ્તવ નેમિનાથ પ્રભુની માતા શિવાદેવી જે માહેંદ્ર દેવલોકે ગયેલા છે તેમણે રચ્યું એમ સંભવે છે.

ણું । પ્રધાનં સર્વધર્માણાં, જૈનં જયતિ શાસનમ્ ॥ ૫ ॥

અર્થ—સર્વ મંગલિકોને વિષે મંગળકારી, સર્વ કલ્યાણનું કારણ અને સર્વ ધર્મોને વિષે શ્રેષ્ઠ એવું જૈન (જિનેશ્વરનું પ્રવર્તાવેલું) શાસન જયવંત વર્તે છે. ૫

ઇતિશ્રી બૃહચ્છાન્તિસ્તવ સમ્પૂર્ણમ્.

અથ સંથારાપોરિસિ*

શબ્દાર્થ.

નિસીહી—પાપ વ્યાપારનો ત્યાગકરીને.
ખમાસમણાણં—ક્ષમાશ્રમણોને.
મહામુણીણં—મ્હોટા મુનિઓને.
જિટ્ઠિઅજ્જા—હે વૃદ્ધ સાધુઓ !
ગુરુગુણ—મ્હોટા ગુણરૂપ.
મંડિયસરીરા—શોભિત છે શરીર જેના એવા.

નમો—નમસ્કાર હો.
ગોયમાઈણં—ગૌતમ સ્વામી વગેરે.
અણુજાણહ—આજ્ઞા આપો.
પરમગુરુ !—શ્રેષ્ઠ ગુરૂઓ.
રયણેહિં—રત્નોવડે.
બહુપડિપુન્ના—બરાબર સંપૂર્ણ થઇ છે.
પોરિસિ—પોરિસી.

---

* સાધુ અને રાત્રિ પોસહ કરનાર શ્રાવક રાત્રિની પહેલી પોરિસિમાં સ્વાધ્યાય કરીને પોરિસિ પૂર્ણ થયે સંથારો કરવા માટે (શયન માટે) ગુરૂ મહારાજ સન્મુખ આજ્ઞા માગવાને અર્થે આવે છે તે વખતે કરવાનો વિધિ [illegible]

રાઇય સંથારએ–રાત્રિ સંબંધી સંથારાને.

બાહુવહાણેણ–હાથને ઓશિકું કરીને.

પાયપસારણ–આકાશમાં પગ પ્રસારવાને.

ભૂમિં–જમીનને.

સંડાસા–ઢીંચણોને.

કાયપડિલેહા–શરીરનું પડિલેહણ કરે.

ઊસાસનિરુંભણા–શ્વાસોશ્વાસ રૂંધીને.

આલોએ–જૂએ.

મે–મારા.

પમાઓ–મરણ.

દેહસ્સ–શરીરનું.

રયણીએ–રાત્રિને વિષે.

સવ્વં–સર્વને.

તિવિહેણ–ત્રિવિધે.

ચત્તારિ–ચાર.

અરિહંતા–અરિહંતો,

સાહૂ–સાધુઓ.

ધમ્મો–ધર્મ.

સરણં–શરણરૂપ.

અરિહંતે–અરિહંતોને

સાહૂ–સાધુઓને.

ધમ્મં–ધર્મને.

અલિઅં–મૃષાવાદ જૂઠું બોલવું.

ઠામિ–કરૂં છું.

સંથારં–સંથારો કરવાની–સૂવાની

વામપાસેણં–ડાબા પડખે.

કુક્કુડિ–કુકડીની પેઠે.

અતરંત–અસમર્થ છતો.

પમજ્જએ–પુંજે.

સંકોઇઅ–સંકોચીને.

ઉવ્વટ્ટંતે–પાસું ફેરવતાં.

દવ્વાઇઉવઓગં–દ્રવ્યાદિનો ઉપયોગ કરે.

જઇ–જો.

હુજ્જ–થાય.

ઇમસ્સ–આ.

ઇમાઈ–આ.

આહારમુવહિદેહં–આહાર, ઉપકરણ અને શરીર.

વોસિરિઅં–વોસરાવ્યું–ત્યાગ કર્યું છે.

મંગલં–મંગળરૂપ છે.

સિદ્ધા–સિદ્ધ ભગવંતો.

કેવલિપન્નત્તો–કેવળીએ પ્રરૂપેલ.

લોગુત્તમા–લોકને વિષે ઉત્તમ છે.

પવજ્જામિ–અંગીકાર કરૂં છું.

સિદ્ધે–સિદ્ધોને.

કેવલિપણ્ણત્તં–કેવળીએ પ્રરૂપેલ.

પાણાઇવાયં–પ્રાણાતિપાત–જીવહિંસા.

ચોરીક્કંમેહુણં–ચોરી, સ્ત્રી સેવન.

દવિણમુચ્છં–દ્રવ્યની મૂર્ચ્છા (પરિગ્રહ) કોહં માણં–ક્રોધ, માન.
માયં લોભં–માયા, લોભ. પિજ્જં–પ્રેમ.
તહા–તેમજ. દોસં-દ્વેષ.
કલહં–કલેશ. અબ્ભખ્ખાણં–અભ્યાખ્યાન–આળ.
પેસુન્નં–ચાડી. રઇઅરઇસમાઉત્તં-રતિ, અરતિવડે
પરપરિવાયં–પરપરિવાદ. યુક્ત.
માયામોસં–માયામૃષાવાદ મિચ્છત્તસલ્લં–મિથ્યાત્વ શલ્ય.

નિસીહી નિસીહી નિસીહી, નમો ખમાસમણાણં ગોયમાઇણં મહામુણીણં[1] ॥

અર્થ—પાપ વ્યાપારનો ત્યાગ કરીને (ત્રણ વાર) મ્હોટા મુનિઓ એવા ગૌતમસ્વામી વગેરે ક્ષમાશ્રમણોને નમસ્કાર થાઓ.

અણુજાણહ જિટ્ઠિ (ઠ્ઠ)જ્જા ! અણુજાણહ પરમગુરૂ ગુરુગુણરયણેહિં મંડિયસરીરા બહુપડિપુન્ના પોરિસિ, રાઇયસંથારએ ઠામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—હે વૃદ્ધ (વડિલ) સાધુઓ ! આજ્ઞા આપો મ્હોટા ગુણરૂપ રત્નોવડે સુશોભિત છે શરીર જેનાં એવા હે શ્રેષ્ટ ગુરૂ-

---

૧ આ પાઠ પછી એક નવકાર તથા કરેમિભંતે સૂત્ર ગુરુ પ્રમાણે અનુક્રમે ત્રણ વાર બોલવાનું છે.

ઓ! આજ્ઞા આપો! પોરિસી બરાબર સંપૂર્ણ થઈ છે, હું રાત્રિ સંબંધી સંથારો કરૂં છું. ૧

અણુજાણહ સંથારં, બાહુવહાણેણ વામપાસેણં[1] કુક્કુડિપાયપસારણ, અતરંત પમજ્જએ ભૂમિં ॥ ૨ ॥

સંકોઇઅ સંડાસા, ઉવ્વટ્ટંતે અ કાયપડિલેહા । દવ્વાઈઉવઓગં[2], ઊસાસનિરુંભણાલોએ[3] ॥ ૩ ॥

અર્થ—સંથારાની આજ્ઞા આપો! (ગુરૂ મહારાજ આજ્ઞા આપે એટલે) હાથને ઓશીકું કરીને ડાબા પડખે, કુકડીની પેઠે આકાશમાં પગ પ્રસારવાને અસમર્થ થતો જમીનને પુંજે (પું-

---

૧ જેમ કુકડી ઉંચા પગ રાખીને સુવે છે તે માફક સાધુને સુઈ રહેવું જોઈએ અને તેમ સુવાને અસમર્થ હોય તો પછી જમીન પુંજીને પગ નીચે રાખે.

૨ દ્રવ્યાદિનો ઉપયોગ એટલે દ્રવ્ય થકી, હું કોણ છું-સાધુ કે ગૃહસ્થ? એમ વિચારે. ક્ષેત્ર થકી, હું ઉપર છું કે નીચે? એમ વિચારે. કાળથકી. રાત્રિ છે કે દિવસ? એમ વિચારે. ભાવ થકી, મને લઘુશંકા વગેરેની બાધા છે કે નહિ? એમ વિચારે.

૩ નિદ્રા દૂર થયા પછી લઘુશંકાદિ બાધા ટાળવા દ્વાર પુંજીને બહાર જાય ત્યાં ચોરાદિનો ભય હોય તો એક સાથે બે જાય; તેમાં એક

ઉને ત્યાં પગ રાખે છે) અને ઢીંચણો સંકોચીને સૂવે અને પાસુ ફેરવતાં શરીરનું પડિલેહણ કરે. વળી (જાગવું હોય ત્યારે) દ્રવ્યાદિનો ઉપયોગ કરે (તેમ છતાં નિદ્રા ઉડે નહિ તો) શ્વાસોશ્વાસ રૂંધીને (નિદ્રા દૂર કરવાને જતા આવતા લોકોને) જૂએ છે ૨–૩

[૧]જઇ મે હુજ્જ પમાઓ, ઇમસ્સ દેહસ્સિમાઇ રયણીએ । આહારમુવહિદેહં, સવ્વ તિવિહેણ વોસિરિઅં ॥ ૪ ॥

બારણામાં ઉભો રહે અને બીજો લઘુશંકાદિ બાધા ટાળે. શિકારી જનાવરોનો ભય હોય તો એક સાથે ત્રણ જાય: તેમાં એક બારણામાં ઉભો રહે, બીજો શરીરની બાધા ટાળે અને ત્રીજો તેની પાસે રક્ષપાળ તરીકે ઉભો રહે, જો લઘુશંકાદિ બાધા ટાળનારને વધારે વાર થાય તો બારણામાં ઉભો રહેલ સાધુ પોતાને સ્થાને બીજા સાધુને ઉભો રાખીને પોતે તે બાધા ટાળનાર પાસે જઇને જગાડીને તેડી લાવે, પછી ઇર્યાવહિ પ્રતિક્રમીને સૂક્ષ્મ આનપ્રાણ લબ્ધિવાળા જે મુનિ હોય તે ચૌદ પૂર્વ સુધીનો પાઠ કરે. તેટલી શક્તિના અભાવે શક્તિ મુજબ ઓછું ઓછું ગણે; ઓછામાં ઓછી ત્રણ ગાથા ગણે. તેટલી પણ ગણવાને અશક્ત હોય તો પછી સૂઇ રહે.

—ઓઘનિર્યુક્તૌ.

૧ અહીં ૧૭ ગાથા પર્યંતની હકીકત રાત્રે સુતી વખતે વિચારવાની છે.

અર્થ—જો આ રાત્રિને વિષે મારા આ શરીરનું મરણ થાય તો આહાર, ઉપકરણ અને શરીર વગેરે સર્વ ત્રિવિધે કરીને (મન, વચન અને કાયાવડે) વોસરાવ્યું છે. ૪

ચત્તારિ મંગલં—અરિહંતા મંગલં, સિદ્ધા મંગલં; સાહૂ મંગલં, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મંગલં ॥ ૫ ॥

અર્થ—ચાર મને મંગળરૂપ છે—અરિહંતો માંગળિક છે, સિદ્ધો માંગળિક છે, સાધુઓ માંગળિક છે અને કેવળીએ પ્રરૂપેલ ધર્મ (શ્રુત અને ચારિત્રરૂપ) માંગળિક છે. ૫

ચત્તારિ લોગુત્તમા—અરિહંતા લોગુત્તમા, સિદ્ધા લોગુત્તમા, સાહૂ લોગુત્તમા, કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમો ॥ ૬ ॥

અર્થ—ચાર લોકને વિષે ઉત્તમ છે—અરિહંતો લોકમાં ઉત્તમ છે, સિદ્ધો લોકમાં ઉત્તમ છે, સાધુઓ[૧] લોકમાં ઉત્તમ છે અને કેવળિએ પ્રરૂપેલ ધર્મ લોકમાં ઉત્તમ છે. ૬

ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ—અરિહંતે સરણં પવજ્જામિ, સિદ્ધે સરણં પવજ્જામિ,

---

૧ સમ્યક્ જ્ઞાન અને ક્રિયાવડે મોક્ષ માર્ગને સાધે તે સાધુ.

સવ્વહ-સર્વ.
સિદ્ધહસાખ-સિદ્ધની સાક્ષી પૂર્વક.
મુજ્જહ-મારે.
કમ્મવસ-કર્મ વશથકી.
ભમંત-ભમે છે.
મુજ્ઝવિ-મને પણ.
જં-જે.
બદ્ધં-બંધાયું.
વાએણ-વચનવડે.
પાવં-પાપ.
કયં-કરાયું.
દુક્કડં-પાપ.

જીવનિકાય-જીવ નિકાયોને.
આલોયણહ-આલોયણ.
વઇરભાવ-વૈરભાવ.
ચઉદહરાજ-ચૌદ રાજલોક ક્ષેત્રમાં.
ખમાવિઆ-ખમાવ્યા.
ખમંત-ખમો.
મણેણ-મન વડે
જં-જે.
ભાસિયં-બોલાયું.
કાયેણ-કાયા વડે.
મિચ્છામિ-મારૂં મિથ્યા થાઓ.
તસ્સ-તે.

વોસિરિસુ ઇમાઇં, મુખ્ખમગ્ગસંસ-
ગ્ગવિગ્ઘભૂઆઇં । દુગ્ગઇનિબંધણાઇં, અટ્ઠા
રસપાવઠાણાઇં ॥ ૧૦ ॥

અર્થ:—મોક્ષમાર્ગના ગમનને વિષે અંતરાય કરનારા અને માઠી ગતિના કારણભૂત એવા એ પૂર્વોક્ત અઢાર પાપસ્થાનોને (હે આત્મા!) તું વોસરાવ (ત્યાગ કર) ૧૦

એગોહં નત્થિ મે કોઇ, નાહમન્નસ્સ
કસ્સઇ । એવં અદીણમણસો, અપ્પાણમ-
ણુસાસઇ ॥ ૧૧ ॥

અર્થ:—હું એકલો છું. મ્હારૂં કોઈ નથી, હું અન્ય કોઇ પણનો નથી; એ પ્રમાણે અગ્લાન ચિત્તવાળો (સાવધાન ચિત્ત-વાળો) આત્માને શીખામણ આપે ૧૧

એગો મે સાસઓ અપ્પા, નાણદંસ-ણસંજુઓ । સેસા મે બાહિરા ભાવા, સવ્વે [1]સંજોગલખ્ખણા ॥ ૧૨ ॥

અર્થ:—શાશ્વતો (સદા કાળ-નિત્ય રહેનારો) અને જ્ઞાન દર્શન યુક્ત, એક મારો આત્મા છે. બાકીના સંયોગ લક્ષણવાળા સર્વ ભાવો મારાથી બાહ્ય છે. અર્થાત્ મારાથી જૂદા છે. ૧૨

સંજોગમૂલા જીવેણ, પત્તા દુખ્ખપરં-પરા । તમ્હા સંજોગસંબંધ, સવ્વં તિવિહેણ વોસિરિઅં ॥ ૧૩ ॥

અર્થ:—સંયોગ (ધન કુટુંબાદિક) છે મૂળ કારણ જેનું એવી દુ:ખની શ્રેણી જીવે પ્રાપ્ત કરી છે તે માટે સંયોગનો સં-બંધ મેં ત્રિવિધે (મન, વચન, કાયાએ) વોસિરાવ્યો છે.

અરિહંતો મહ દેવો, જાવજ્જીવં [2]સુસા-

---

૧ દ્રવ્ય થકી-ધન, ધાન્ય, કુટુંબાદિના મેલાપ અને ભાવથકી વિષય કષાયાદિના મેલાપ.

૨ સમ્યગ્ જ્ઞાન અને ક્રિયાવાળા આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને મુનિ.

હુણો ગુરુણો । જિણપણ્ણત્તં[1]તત્તં, ઇઅ સમ્મત્તં મએ ગહિઅં ॥ ૧૪ ॥

અર્થ:—યાવજ્જીવ સુધી અરિહંત મ્હારા દેવ છે, સુસાધુઓ મ્હારા ગુરુ છે, વીતરાગ દેવે પ્રરૂપેલ તત્ત્વ મને માન્ય છે. એ પ્રમાણે સમ્યક્ત્વને મેં ગ્રહણ કર્યું છે. ૧૪

ખમિઅ ખમાવિઅ, મઇ ખમિઅ[2] સવ્વહ જીવનિકાય; સિદ્ધહ સાખ આલોયણહ, મુજ્ઝહ વઇર ન ભાવ ॥ ૧૫ ॥

અર્થ:—સર્વ જીવ નિકાયોને ખમાવીને અને ખામીને મારે વિષે સર્વ અપરાધો ખમો. સિદ્ધની સાક્ષી પૂર્વક હું આલોચના કરૂં છું, મારે કોઈની સાથે વૈરભાવ નથી. ૧૫

સવ્વે જીવા કમ્મવસ, ચઉદહરાજ ભમંત । તે મે સવ્વ ખમાવિઆ, મુજ્ઝવિ તેહ ખમંત ॥ ૧૬ ॥

---

૧ દયા મૂળ અને વિનય મૂળ તત્ત્વ અથવા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપરૂપ તત્ત્વ.

૨. ખમહ ઇતિ પાઠંતર.

અર્થઃ—સર્વ જીવો કર્મવશથકી ચૌદ રાજલોકને વિષે ભમે છે તે સર્વને મેં ખમાવ્યા છે. મને પણ તેઓ ખમો. ૧૬

જં જં મણેણ બદ્ધં, જં જં વાએણ ભાસિયં પાવં । જં જં કાએણ કયં, મિચ્છામિ દુક્કડં તસ્સ ॥ ૧૭ ॥

અર્થઃ—જે જે પાપ મનવડે બંધાયું, જે જે પાપ વચન વડે બોલાયું અને જે જે પાપ કાયાવડે કરાયું છે તે મારૂં પાપ ફોગટ થાઓ અર્થાત્ તે પાપનો મિચ્છામિ દુક્કડં દઉં છું. ૧૭

ઇતિ સંસ્તારક વિધિ સંપૂર્ણમ્

॥ અથ શ્રીરત્નાકરપચ્ચવિંશિકા*પ્રારમ્ભઃ ॥

શબ્દાર્થ.

શ્રેયઃ—મોક્ષ રૂપ
શ્રિયાં—લક્ષ્મીના
મંગલ કેલિસદ્મ !—માંગલિક ક્રીડાના ગૃહ સમાન
નરેંદ્ર દેવેંદ્ર—રાજાઓ અને દેવેંદ્રો વડે
નતાંઘ્રિપદ્મ !—નમસ્કાર કરાયાં છે ચરણ

* આ વીતરાગ દેવની સ્તુતિરૂપ પચ્ચીશી શ્રી રત્નાકરસૂરિએ બનાવેલી હોવાથી તેનું નામ રત્નાકરપંચવિંશિકા કહેવાય છે. શ્રી રત્નાકરસૂરિ ચૌદમા સૈકામાં થઈ ગયા છે. તેઓ દીક્ષા લીધા બાદ પરિગ્રહધારી

સર્વજ્ઞ !–હે સર્વજ્ઞ પ્રભુ !
સર્વાતિશય પ્રધાન !–સર્વ અતિશયો વડે શ્રેષ્ઠ
જ્ઞાન કલાનિધાન-કેવળ જ્ઞાન અને કલાના ભંડાર
કૃપાવતાર !–કરૂણાના અવતાર
દુર્વાર સંસાર–દુઃખે નિવારણ કરી શકાય એવા સંસારના
શ્રીવીતરાગ–હે શ્રી વિતરાગ પ્રભુ
મુગ્ધ ભાવાત્–ભોળા (અજ્ઞાન) ભાવથી
વિજ્ઞપયામિ–વિનંતિ કરૂં છું
કિં–શું
લીલા કલિતઃ–ક્રીડાએ યુક્ત
પિત્રોઃ–મા બાપની
જલ્પતિ–બોલે છે.
તથા–તેમ
કથયામિ–કહું છું.
નિજાશયં–પોતાના અભિપ્રાયને.
તવાગ્રે–તમારી આગળ.
દાનં–દાનને.
શાલિ શીલં–સુંદર શીયળ વ્રત.
અભિતપ્તં–તપ્યો–કર્યો.

કમળ જેના એવા
ચિરં–લાંબા કાળ સુધી
જય–જય પામો
જગત્ત્રયાધાર !–ત્રણ જગતના આધારભૂત
વિકાર વૈદ્ય !–વિકારોને નાશ કરવામાં વૈદ્ય સમાન
ત્વયિ–તમારા વિષે–તમોને
વિજ્ઞ !–જ્ઞાનવંત
પ્રભો !–પ્રભુ
કિંચિત્–કાંઇક
બાલ–બાળકની
બાલઃ–બાળક
પુરઃ–આગળ–પાસે
નિર્વિકલ્પઃ–વિકલ્પ રહિત
યથાર્થં–સત્ય રીતે
નાથ !–હે નાથ.
સાનુશયઃ–પશ્ચાત્તાપ સહિત છતો.
દત્તં–દીધું.
પરિશીલિતં–પાળ્યું.
તપઃ–તપ.
શુભઃ–ઉત્તમ.

હતા પણ પાછળથી પરિગ્રહ ત્યાગ કરીને શુદ્ધ નિર્ગ્રંથ થયા ત્યારે પોતાના દોષોનો નિખાલસપણે પશ્ચાત્તાપ કરવા માટે આત્મનિંદા ગર્ભિત આ સ્તુતિ તેમણે રચી એવી કિંવદંતી ચાલે છે. આ ગ્રંથની સંસ્કૃત ટીકા અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલ "સ્તુતિસંગ્રહસાવચુરિકઃ" ગ્રંથમાં છપાયેલ છે.

ભાવઃ-ભાવ-ભાવના
અભવત્-થયો.
અસ્મિન્-આ.
ભ્રાંતં-ભ્રમણ કર્યું.
મુધૈવ-ફોગટજ.
અગ્નિના-અગ્નિ વડે.
દષ્ટઃ-ડંખાયેલો.
લોભાખ્ય-લોભ નામના.
ગ્રસ્તઃ-ગળાયેલો છું.
માયા જાલેન-કપટ રૂપ જાળવડે.
બદ્ધઃ-બંધાયેલો છું.
કથં-કેવી રીતે.
ત્વાં-તમોને.
અપિ-પણ.
ભવે-ભવને વિષે.
મયા-મેં.
અહો-આશ્ચર્યે.
દગ્ધઃ-બળેલો.
ક્રોધમયેન-ક્રોધ રૂપી.
દુષ્ટેન-ક્રૂર.
મહોરગેણ-મોટા સર્પ વડે.
અભિમાનાજગરેણ-અભિમાન રૂપી અજગર વડે.
અસ્મિ-છું.
ભજે-ભજું.

શ્રેયઃ શ્રિયાં મંગલકેલિસદ્મ !, નરેન્દ્ર-દેવેન્દ્રનતાંઘ્રિપદ્મ !; સર્વજ્ઞ ! સર્વાતિશય-પ્રધાન !, ચિરં જય જ્ઞાનકલાનિધાન !॥૧॥

અર્થઃ—મોક્ષરૂપ લક્ષ્મીના માંગલિક ક્રીડાના ગૃહ (ઘર) સમાન ! રાજાઓ અને દેવેંદ્રોવડે નમસ્કાર કરાયા છે ચરણકમળ જેનાં એવા ! સર્વ (ચોત્રીશ) અતિશયોવડે કરીને શ્રેષ્ઠ ! કેવળ જ્ઞાન અને કળાના ભંડાર ! એવા હે સર્વજ્ઞ પ્રભુ ! તમે ચિરકાળ જય પામો. ૧

જગત્ત્રયાધાર ! કૃપાવતાર !, દુર્વારસં-

સારવિકારવૈદ્ય !; શ્રીવીતરાગ[1] ત્વયિ મુગ્ધ-ભાવા-દ્વિજ્ઞ ! પ્રભો[2] ! વિજ્ઞપયામિ કિંચિત્ ॥ ૨ ॥

અર્થ:—ત્રણ જગત્‌ના આધારભૂત ! કરૂણાના અવતાર ! દુ:ખે નિવારણ કરી શકાય એવા સંસારના વિકારો (સંસારરૂપ રોગ) ને નાશ કરવામાં વૈદ્ય સમાન ! વિશેષ જ્ઞાનવંત ! એવા હે શ્રી વીતરાગ પ્રભુ ! તમારે વિષે (તમોને) હું ભોળાભાવ (અજ્ઞાનભાવ) થકી કાંઈક વિનતિ કરૂં છું. ૨

કિં બાલલીલાકલિતો ન બાલ:, પિત્રો: પુરો જલ્પતિ નિર્વિકલ્પ: ?; તથા યથાર્થં કથયામિ નાથ !, નિજાશયં સાનુશયસ્તવાગ્રે ॥ ૩ ॥

અર્થ:—બાળકની ક્રીડાએ કરીને યુક્ત અને વિકલ્પ રહિત એવો બાળક માબાપની પાસે શું (સત્યવચન) નથી બોલતો ? અર્થાત્ બોલે છે જ. તેવી રીતે હે નાથ ! પશ્ચાત્તાપે કરી સહિત છતો હું તમારી આગળ મારા—પોતાના અભિપ્રાયને સત્ય રીતે કહું છું. ૩

---

૧ રાગદ્વેષ રહિત. ૨ સમર્થ.

દત્તં ન દાનં પરિશીલિતં ચ, ન શાલિ શીલં ન તપોઽભિતપ્તમ્; શુભો ન ભાવોઽપ્યભવદ્ભવેઽસ્મિન્, વિભો ! મયા ભ્રાન્તમહો મુધૈવ ॥ ૪ ॥

અર્થઃ—હે પ્રભુ ! મેં દાન દીધું નથી, વળી સુંદર શીયલવ્રત પાળ્યું નથી, તપ તપ્યો (કર્યો) નથી અને ઉત્તમ ભાવ પણ થયો નથી. અહો ઇતિ આશ્ચર્યે ! આ ભવ (જન્મ) ને વિષે મેં ફોગટ જ ભ્રમણ કર્યું. ૪

દગ્ધોઽગ્નિના ક્રોધમયેન દૃષ્ટો, દુષ્ટેન લોભાખ્યમહોરગેણ; ગ્રસ્તો[1]ઽભિમાનાજગરેણ માયા-જાલેન બદ્ધોઽસ્મિ કથં ભજે ત્વામ્ ? ॥ ૫ ॥

અર્થઃ—ક્રોધરૂપ અગ્નિવડે હું બળેલો છું, દુષ્ટ (ક્રૂર) લોભ નામના મોટા સર્પવડે હું ડંખાયેલો (ડસાયો) છું, અભિમાનરૂપી અજગરવડે હું ગળાયેલો છું અને માયારૂપી જાળ (પાશ) વડે હું બંધાયેલો છું. તેથી તમોને હું શી રીતે ભજું ? ૫

---

૧ ગ્રસ્તોઽસ્મિ માનાજગરેણ ઇતિ પાઠાન્તરે.

શબ્દાર્થ.

કૃતં-કર્યું.
ઇહ લોકે-આ લોકમાં
સુખં-સુખ.
અભૂત-થયું.
કેવલં-ફક્ત.
જન્મ-જન્મ-અવતાર.
જજ્ઞે-થયો.
મન્યે-હું માનું છું.
યત્-જે કારણ માટે.
ત્વદાસ્ય-તમારા મુખરૂપી.
લાભાત્-લાભ થકી.
મહાનંદરસં-મ્હોટા આનંદના રસને.
તદ્-તે કારણ માટે.
ત્વત્તઃ-તમારી પાસેથી.
ઇદં-આ.
આપ્તં-પ્રાપ્ત કરી.
ભૂરિ-ઘણા.
પ્રમાદ-પ્રમાદ રૂપ.
નિદ્રાવશતઃ-નિદ્રાના વશ થકી.
તત્-તે.
અગ્રતઃ-આગળ.
પૂત્કરોમિ-હું પોકાર કરું.
પરવંચનાય-બીજાને છેતરવાને.
જનરંજનાય-લોકને ખુશી કરવાને
વિદ્યાધ્યયનં-વિદ્યાનો અભ્યાસ.

અમુત્રહિતં-પરલોકમાં હિતકારી કાર્ય
લોકેશ !-હે લોકના ઇશ્વર.
મે-મને.
અસ્માદૃશાં-અમારા જેવાનો.
એવ-નિશ્ચે.
જિનેશ-હે જિનેશ્વર !
ભવ પૂરણાય-ભવોને પૂર્ણ કરવા માટે.
મનઃ-મન.
મનોજ્ઞવૃત્ત !-સુંદર આચરણવાળા.
પીયૂષમયૂખ-ચંદ્રના.
દ્રુતં-દ્રવ્યું.
કઠોરં-કઠોર છે.
અશ્મતઃ-પત્થર થકી.
સુદુષ્પ્રાપ્યં-અતિ દુઃખે પ્રાપ્ત થઈ શકે એવું.
રત્નત્રયં-રત્નત્રયી-જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર,
ભવ ભ્રમેણ-ભવમાં ભ્રમણ કરવા વડે.
ગતં-ગઈ.
કસ્ય-કોની.
નાયક !-હે સ્વામી
વૈરાગ્ય રંગઃ-વૈરાગ્યનો રંગ.
ધર્મોપદેશઃ-ધર્મનો ઉપદેશ.
વાદાય-વાદને માટે.
કિયદ્-કેટલુંક.

જીવે-કહ્યું.	**હાસ્યકરં**-હાસ્યકારક વૃત્તાંત.
સ્વયં-પોતાનું.	**પરાપવાદેન**-પર નિંદા વડે.
મુખં-મુખને.	**સદોષં**-દોષવાળું.
નેત્રં-નેત્રને.	**પરસ્ત્રીજનવીક્ષણેન**-પરની સ્ત્રીઓને જોવા વડે.
ચેતઃ-ચિત્તને.	**વિચંતનેન**-ચિંતવવા વડે.
પરાપાય-પરનું કષ્ટ.	**કથં**-કેવી રીતે.
ભવિષ્યામિ-થઇશ.	**અહું**-હું.
વિભો-હે પ્રભુ.	

ક્રૂતં મયાઽમુત્રહિતં ન ચેહ, લોકોઽપિ લોકેશ! સુખં ન મેઽભૂત્; અસ્માદૃશાં કેવલમેવ જન્મ, જિનેશ! જજ્ઞે ભવપૂરણાય ૬

અર્થ:—હે લોકના ઇશ! મેં પરભવમાં હિતકારી કાર્ય ન કર્યું વળી આ લોકમાં પણ મને સુખ ન થયું, તો હે જિનેશ્વર! અમારા જેવાનો જન્મ ફક્ત ભવોને પૂર્ણ કરવા માટે જ થયો અર્થાત્ ભવની સંખ્યાની ગણતરી માટે જ અમે જન્મ ધારણ કર્યો. ૬

મન્યે મનો યન્ન મનોજ્ઞવૃત્ત!, ત્વદાસ્યપીયૂષમયૂખલાભાત્; દ્રુતં મહાનન્દરસં કઠોર-મસ્માદૃશાં દેવ! તદશ્મતોઽપિ ॥૭॥

કુશાસ્ત્ર વાક્યૈઃ-કુશાસ્ત્રના વાક્યો વડે.
કર્તું-કરવાને.
કુદેવ સંગાત્-કુદેવના સંગથી.
હી-વિસ્મયે.
વિમુચ્ય-મૂકીને.
ભવંતં-તમોને.
મૂઢધિયા-મૂઢ બુદ્ધિવાળા.
કટાક્ષ વક્ષોજ-કટાક્ષ, સ્તન.
કટીતટીયાઃ-કટી પ્રદેશ સંબંધી.
વિલાસાઃ-વિલાસોને.
વક્ત્રનિરીક્ષણેન-મુખ જોવા વડે.
યઃ-જે.
રાગલવઃ-રાગનો લેશ.
શુદ્ધસિદ્ધાંત-પવિત્ર સિદ્ધાંત રૂપી.
ધૌતઃ-ધોયો છતો.
તારક !-હે ભવ સમુદ્ર થકી તારનાર.
અંગં-શરીર.
વાર્ધિઃ-સમુદ્ર.
નિર્મલઃ-સ્વચ્છ.
કલા વિલાસં-કળાનો વિલાસ.
પ્રભુતા-મોટાઈ-ઠકુરાઈ.
હા-ખેદ.
અહંકાર કદર્થિતઃ-અહંકાર વડે કદર્થના પામેલો છું.
નિહતા-હણી દીધી.
આગમોક્તિઃ-આગમની વાણી.
વૃથા કર્મ-ફોગટ કાર્ય.
અવાંછિ-ઇચ્છ્યું.
મતિભ્રમઃ-બુદ્ધિનો વિભ્રમ.
દૃગ્લક્ષ્યગતં-દ્રષ્ટિ લક્ષ્યમાં આવેલા
ધ્યાતા-ધ્યાન કર્યું
હૃદંતઃ-હૃદયમાં.
ગભીરનાભિ-ગંભીર નાભિ (અને)
સુદૃશાં-સ્ત્રીઓના.
લોલેક્ષણા-ચપળ નેત્રવાળી સ્ત્રીઓના.
માનસઃ-મન સંબંધી.
વિલગ્નઃ-લાગેલો છે.
પયોધિમધ્યે-સમુદ્રમાં.
અગાત્-ગયો.
કિં-શું.
રમ્યં-સુંદર.
ગુણાનાં-સદ્ગુણોનો.
કઃ-કોણ.
સ્ફુરત્ પ્રભા-સ્ફુરાયમાન છે કાંતિ જેની એવી.
તથાપિ-તોપણ.

વિડમ્બિતં યત્સ્મરઘસ્મરાર્ત્તિ-દશાવ-

શાત્સ્વં વિષયાન્ધલેન[1]; પ્રકાશિતં તદ્ભવતો હ્રિયૈવ, સર્વજ્ઞ ! સર્વં સ્વયમેવ વેત્સિ. ૧૧

અર્થઃ—હે સર્વજ્ઞ! વિષયોમાં અંધ થયેલા એવા મેં કામદેવરૂપી રોગની પીડાની દશાના વશ થકી જે મારા આત્માને વિડંબના પમાડી તે તમોને—તમારી પાસે લજ્જાથીજ મેં પ્રકાશ કર્યું—પ્રકટ કર્યું છે. તમે પોતે જ તે સર્વ જાણો છો. ૧૧

ધ્વસ્તોઽન્યમન્ત્રૈઃ પરમેષ્ઠિમન્ત્રઃ કુશાસ્ત્રવાક્યૈર્નિહતાઽઽગમોક્તિઃ; કર્તું વૃથા કર્મ કુદેવસંગા,—દવાંછિ હી નાથ મતિભ્રમો મે. ૧૨

અર્થઃ—હે નાથ બીજા મંત્રોવડે કરીને પરમેષ્ઠી મંત્ર (નવકાર મંત્ર) નો મેં નાશ કર્યો—અવગણના કરી, કુશાસ્ત્રનાં વાકયોએ કરીને આગમ (સિદ્ધાંન્ત) ની વાણી હણી નાંખી—ઢાંકી દીધી અર્થાત સાંભળી નહિ. અને કુદેવના સંગથી નિષ્ફળ કાર્ય કરવાને મેં ઇચ્છયું. તેથી વિસ્મય થાય છે કે મારો બુદ્ધિનો વિભ્રમ થયો છે.

વિમુચ્ય દૃગ્લક્ષ્યગતં ભવન્તં, ધ્યાતા

---

૧ અંસલવત્સલાદિવદ્દૌણાદિકાલપ્રત્યયાગમેન, વિદ્યુત્પત્રાન્વાલ્ઘ ઇતિ પ્રાકૃતલક્ષણેનેતિ કશ્ચિત્ તન્ન :પ્રાકૃતગન્ધસ્યાપ્યત્રાભાવાત્, મુરલાદેરાકૃતિગણત્વાચ્ચ નાલપ્રત્યયદુર્લભતા.

મયા મૂઢધિયા હૃદન્તઃ; કટાક્ષવક્ષોજગભીર-
નાભિ-કટીતટીયાઃ સુદશાં વિલાસાઃ ॥૧૩॥

અર્થઃ—મૂઢ બુદ્ધિવાળા મેં દૃષ્ટિ લક્ષ્યમાં આવેલા-પ્રત્યક્ષ એવા આપને મૂકીને હૃદયને વિષે કટાક્ષ, સ્તન, ગંભિર નાભિ અને કટી પ્રદેશ સંબંધી સ્ત્રીઓના વિલાસોનું ધ્યાન કર્યું છે.૧૩

લોલેક્ષણાવક્ત્રનિરીક્ષણેન, યો માનસો[1]
રાગલવો વિલગ્નઃ; ન શુદ્ધસિદ્ધાન્તપયોધિ-
મધ્યે, ધૌતોઽપ્યગાત્તારક ! કારણં કિમ્ ? ૧૪

અર્થઃ—હે તારક (ભવસમુદ્રથકી તારનાર)! ચપળ નેત્રવાળી સ્ત્રીઓનાં મુખ જોવાવડે મનસંબંધી જે રાગનો લેશ (અંશ) વિશેષ પ્રકારે લાગેલો છે તે પવિત્ર સિદ્ધાંત રૂપી સમુદ્રમાં ધોયો છતો પણ ગયો નહિ, ત્યાં શું કારણ છે? ૧૪

અંગં ન ચંગં ન ગણો ગુણાનાં, ન
નિર્મલઃ કોઽપિ કલાવિલાસઃ; સ્ફુરત્પ્રભા[2] ન
પ્રભુતા ચ કાઽપિ, તથાઽપ્યહંકારકદર્થિતો-
ઽહમ્. ॥ ૧૫ ॥

---

૧ માનસે એવો પાઠ હોય ત્યાં "મનને વિષે" એવો અર્થ કરવો.
૨ પ્રધાનપ્રભુતા ઇતિ પાઠાન્તરે.

અર્થઃ—મારૂં શરીર સુંદર નથી, સદ્દગુણોનો સમૂહ મારામાં નથી, કોઇપણ સ્વચ્છ કળાનો વિલાસ નથી અને સ્ફુરાયમાન છે કાંતિ જેની એવી કોઇ પણ ઠકુરાઈ (મોટાઈ) નથી; તો પણ હું અહંકાર વડે કદર્થના પામેલો છું. ૧૫

શબ્દાર્થ.

આયુઃ—આયુષ્ય.
આશુ—શીઘ્ર.
ગતં—ગઈ.
નો—ન ગઈ.
યત્નઃ—પ્રયત્ન.
ધર્મે—ધર્મમાં.
મહામોહવિડંબના—મોટા મોહવડે વિડંબના.
કટુગીઃ—કડવી વાણી.
આધારિ—ધારણ કરી.
ત્વયિ—તમે
પરિસ્ફુટે—અતિ પ્રકટ.
ધિક્—ધિક્કાર હો.
દેવપૂજા—દેવની પૂજા.
શ્રાદ્ધ ધર્મ—શ્રાવકોનો ધર્મ.
લબ્ધ્વા—પામીને.
સમસ્તં—બધું.
વિલાપ તુલ્યં—વિલાપ તુલ્ય.
અસત્સુ—અસત્ય.
કલ્પદ્રુ—કલ્પ વક્ષ અને.
સ્પૃહા—વાંછાની.
ગલતિ—જાય છે.
પાપબુદ્ધિઃ—પાપની બુદ્ધિ.
વયઃ—અવસ્થા.
વિષયાભિલાષઃ—વિષય વાસના.
ભૈષજ્ય વિધૌ—ઓષધની વિધિમાં.
સ્વામિન્—હે સ્વામી.
મે—મારૂં.
વિટાનાં—નાસ્તિકોની.
અપિ ઇયં—પણ, એવી.
કર્ણે—કાનમાં.
કેવલાર્કે—કેવળ જ્ઞાનરૂપ સૂર્ય સમાન.
સત્યપિ—છતે પણ.
મામ્—મને.
પાત્ર પૂજા—સુપાત્રની પૂજા.
સાધુ ધર્મઃ—સાધુનો ધર્મ.
માનુષ્યં—મનુષ્ય ભવ.
અરણ્ય—જંગલમાં કરેલ.
ચક્રે—કરી.
કામધેનુ—કામધેનુ.
ચિંતામણિષુ—ચિંતામણી રત્નને વિષે.

દ્રુચિન્તામણિષુ સ્પૃહાર્તિઃ; ન જૈનધર્મે સ્ફુટશર્મદેઽપિ, જિનેશ ! મે પશ્ય વિમૂઢભાવમ્ ॥ ૧૯ ॥

અર્થઃ—હે જિનેશ્વર મેં અસત્ય એવા પણ કામધેનુ, કલ્પવૃક્ષ અને ચિંતામણિ રત્નને વિષે વાંચ્છાની પીડા કરી (અર્થાત્ કામધેનું વગેરે અસત્ય પદાર્થો મેળવવા સારૂં મન આકર્ષ્યું) પરંતુ પ્રગટ રીતે સુખને આપનાર જૈન ધર્મને વિષે વાંચ્છા કરી નહિ. મારા વિશેષ પ્રકારના મૂઢપણાને તમે જુઓ. ૧૯

સદ્ભોગલીલા ન ચ રોગકીલા, ધનાગમો નો નિધનાગમશ્ચ; દારા ન કારા નરકસ્ય ચિત્તે, વ્યચિન્તિ નિત્યં મયકાઽધમેન ૨૦

અર્થઃ—અધમ એવા મેં હંમેશાં ચિત્તને વિષે સારા સારા ભોગ (સંસાર સુખ) ની લીલા ચિંતવી પણ એ રોગોની જ્વાળા છે એમ ન ચિંતવ્યું (વિચાર્યું), ધનની પ્રાપ્તિ ચિંતવી પણ એ મરણની પ્રાપ્તિ તુલ્ય છે એમ ન ચિંતવ્યું, સ્ત્રીઓ ચિંતવી પરંતુ એ નરકના કેદખાના (નરકના બંધનરૂપ) છે એમ ન ચિંતવ્યું. ૨૦

શબ્દાર્થ

સ્થિતં—રહેવાયું.	સાધોઃ—સાધુના.
હૃદિ—હૃદયને વિષે.	સાધુ વૃત્તાત્—સારા આચરણથી.

પરોપકારાત્—પરોપકાર કરવા થકી.
અર્જિતં—ઉપાર્જ્યો.
મુધા—ફોગટ.
હારિતં—ગુમાવ્યો.
ગુરૂદિતેષુ—ગુરૂના વચનોમાં.
વચનેષુ—વચનોને વિષે.
અધ્યાત્મ લેશઃ—અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો. અંશ
કથંકાર—કેવી રીતે.
ભવાબ્ધિઃ—ભવસાગર.
ભવે—ભવને વિષે.
પુણ્યં—પુણ્ય.
કરિષ્યે—કરીશ.
યદિ—જો, જે કારણ માટે.
તેન—તેથી.
ભૂતોદ્ભવત્—ભૂત, વર્તમાન (અને)
કિં—શું.
સુધાભુક્—હે દેવ !
ત્વદગ્રે—તમારી પાસે.
સ્વકીયં—પોતાના.
યસ્માત્—જે કારણ માટે.
નિરૂપકઃ—નિરૂપણ કરનારા.
એતદ્—આ મારૂં ચરિત્ર.
દીનોદ્ધાર—દીનજનોનોઉદ્ધારકરવામાં
ત્વત્પરઃ—તમારાથી બીજો કોઈ.
મત્પરઃ—મારાથી બીજો કોઈ.

યશઃ—યશ.
તીર્થોદ્ધરણાદિ કૃતં—તીર્થોદ્ધાર વગેરે કાર્ય.
વૈરાગ્ય રંગઃ—વૈરાગ્યનો રંગ.
દુર્જનાનાં—દુર્જનોના.
શાંતિઃ—સમભાવ.
મમ—મને.
તાર્યં—તરવા યોગ્ય, તરવો.
અયં—આ.
પૂર્વે—પૂર્વના.
અકારિ—કર્યું.
આગામિ જન્મનિ—આવતા ભવને. વિષે.
ઈદૃશઃ—એવો.
નષ્ટા—નાશ પામ્યા.
ભાવિભવત્રયી—ભવિષ્ય એ ત્રણ ભવો.
વા—અથવા.
પુજ્ય !—હે પૂજ્ય.
ચરિતં—ચરિત્રને.
જલ્પામિ—કહું.
ત્રિજગત્સ્વરૂપ—ત્રણ જગતના સ્વરૂપનું.
કિયદ્—શું માત્ર.
અત્ર—અહીં તમારે વિષે.
ધુરંધરઃ—અગ્રેસર.
નાસ્તે—નથી.
કૃપાપાત્રં—કૃપાનું ભાજન—દયા કરવા.

અત્રજને-આ લોકને વિષે.
જિનેશ્વર !-હે જિનેશ્વર.
ન યાચે-માગતો નથી.
કિંતુ-પરંતુ.
કેવલં-ફક્ત.
સદ્બોધ રત્નં-સમ્યત્વ રત્નને.
શ્રીરત્નાકર !-મોક્ષ લક્ષ્મીના સમુદ્ર
શ્રેયસ્કરં-કલ્યાણ કારક,
પ્રાર્થયે-માગું છું.

યોગ્ય.
એતાં-આ પ્રત્યક્ષ-સંસારની.
શ્રિયં-લક્ષ્મીને.
અર્હન્-હે અરિહંત.
અહો-આશ્ચર્યે.
શિવં-મોક્ષ ફળને આપનાર.
મંગલૈકનિલય !-મંગળના અદ્વિતીય સ્થાન રૂપ.

સ્થિતં ન સાધોર્હૃદિ સાધુવૃત્તાત્, પરોપકારાન્ન યશોઽર્જિતં ચ; કૃતં ન તીર્થોદ્ધરણાદિકૃત્યં, મયા મુધા હારિતમેવ જન્મ ૨૧

અર્થ:—મેં સારા આચરણથી સાધુ પુરૂષના હૃદયમાં ન રહેવાયું (અર્થાત સારા આચરણ વડે સાધુ પુરૂષનું ચિત્ત મેં પ્રસન્ન કર્યું નહિ), પરોપકાર કરવા થકી મેં યશ ન ઉપાર્જન કર્યો વળી તીર્થોદ્ધાર વગેરે કાર્ય મેં કર્યું નહિ; તેથી મેં ફોગટજ જન્મ ગુમાવ્યો છે. ૨૧

વૈરાગ્યરંગો ન ગુરૂદિતેષુ, ન દુર્જનાનાં વચનેષુ શાન્તિઃ; નાધ્યાત્મલેશો મમ કોઽપિ દેવ !, તાર્યઃ કથંકારમયં ભવાબ્ધિઃ ॥૨૨॥

અર્થ:—હે દેવ! ગુરૂના વચનોને વિષે (ગુરૂના ઉપદેશ વડે) મને વૈરાગ્યનો રંગ ન થયો, દુર્જનોનાં વચનોને વિષે મને શાંતિ (સમભાવ) ન થઈ અને અધ્યાત્મ જ્ઞાનનો અંશ કાંઈ પણ મને થયો નહિ; તો આ ભવસાગર શી રીતે મારે તરવો? ૨૨

પૂર્વે ભવેઽકારિ મયા ન પુણ્ય-માગા-
મિજન્મન્યપિ નો કરિષ્યે; યદીદૃશોઽહં મમ
તેન નષ્ટા, ભૂતોદ્ભવદ્ભાવિભવત્રયીશ! ॥૨૩॥

અર્થ:—મેં પૂર્વભવમાં પુણ્ય ન કર્યું અને આવતા જન્મને વિષે પણ નહિ કરીશ, જે કારણ માટે હું એવો છું, તે કારણથી મારા ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ ત્રણે ભવો નાશ પામ્યા—નિષ્ફળ ગયા. ૨૩

કિં વા મુધાઽહં બહુધા [1]સુધાભુક્,
પૂજ્ય! ત્વદગ્રે ચરિતં સ્વકીયમ્; જલ્પામિ
યસ્માત્ [2]ત્રિજગત્સ્વરૂપ-નિરૂપકસ્ત્વં કિય-
દેતદત્ર ॥ ૨૪ ॥

---

૧ સુધાભુક્પૂજ્ય! એ પ્રકારે સમાસાન્ત પદ લઈએ ત્યારે હે દેવોને પૂજ્ય! એવો અર્થ થાય છે.

૨ ત્રિજગત્સ્વરૂપ! હે ત્રણ જગત છે સ્વરૂપ જેનું એવા અને નિરૂપક સર્વજ્ઞ એવા બે પદો જુદા પણ લઈ શકાય છે.

અર્થ:—અથવા તો હે દેવ ! હે પૂજ્ય તમારી પાસે મારા પોતાના ચરિત્રને બહુ પ્રકારે ફોગટ હું શું કહું ? જે કારણ માટે ત્રણ જગતના સ્વરૂપનું નિરૂપણ કરનારા તમે છો. તો અહીં (તમારે વિષે) આ–મારૂં ચરિત્ર શું માત્ર છે ?–૨૪

શાર્દૂલવિક્રીડિત છંદ.

દીનોદ્ધારધુરન્ધર–સ્ત્વદપરો નાસ્તે મદન્યઃ
કૃપા–પાત્રં નાત્ર જને જિનેશ્વર ! તથાઽપ્યે-
તાં ન યાચે શ્રિયમ્ ; કિંત્વર્હન્નિદમેવ કેવલ-
મહો સદ્બોધિરત્નં શિવં, શ્રીરત્નાકર! મં-
ગલૈકનિલય ! શ્રેયસ્કરં પ્રાર્થયે ॥ ૨૫ ॥

અર્થ—હે જિનેશ્વર ! દીન (દુઃખી) જનોનો ઉદ્ધાર કરવામાં ધુરંધર (અગ્રેસર) તમારાથી બીજો કોઇ નથી અને આ લોકમાં મારાથી બીજો કોઈ કૃપાનું પાત્ર નથી તો પણ પ્રત્યક્ષ લક્ષ્મી (સંસાર લક્ષ્મી) ને હું માગતો નથી. પરંતુ અહો ઇતિ આશ્ચર્યે ! હે અર્હન્ દેવ ! હે મોક્ષલક્ષ્મીના સમુદ્ર ! માંગળિકના અદ્વિતીય સ્થાનરૂપ ! મોક્ષફળને આપનાર અને કલ્યાણકારી એવા આ સમ્યક્ત્વ રત્નેજ ફક્ત હું માગું છું. ૨૫

અથ *પચ્ચખ્ખાણાનિ.

શબ્દાર્થ.

ઉગ્ગએ સૂરે-સૂર્ય ઉગ્યે છતે.
નમુક્કાર સહિઅં-નમસ્કાર સહિત.
મુટ્ઠિસહિઅં-મુઠી સહિત.
પચ્ચખ્ખામિ-પચ્ચખ્ખાણ કરૂં છું.
ચઉવ્વિહંપિ-ચારે પ્રકારના.
આહારં-આહારને.

---

* **પ્રત્યાખ્યાન** (**પચ્ચખ્ખાણ**) શબ્દનો અર્થ ત્યાગ કરવું અને પાળવું એમ બે પ્રકાર થાય છે, તે આ પ્રમાણે-અવિરતિપણાના સ્વરૂપ પ્રત્યે **પ્રતિ** પ્રતિકૂળપણે **આ** આગાર મર્યાદાકરણ સ્વરૂપે કરીને **આખ્યાન** કહેવુ છે જેને વિષે તે **પ્રત્યાખ્યાન.** અથવા **પ્રતિ** આત્મ સ્વસ્વરૂપ પ્રત્યે **આ** અભિવ્યાપીને અનાશંસારૂપ ગુણનું કરણ તેનું **આખ્યાન** કહેવું-કથન છે જેને વિષે તે **પ્રત્યાખ્યાન.** અથવા પરલોક **પ્રતિ** પ્રત્યે **આ** ક્રિયા યોગાર્થે શુભાશુભ ફળનું કથન છે જેને વિષે તે **પ્રત્યાખ્યાન.** આ પચ્ચખ્ખાણ મૂળ ગુણરૂપ અને ઉત્તર ગુણરૂપ એવા બે ભેદ છે. મૂળગુણ પચ્ચખ્યાણના બે ભેદ છે-દેશથી અને સર્વથી, તેમાં સર્વથી મૂળગુણ પચ્ચખ્ખાણ પંચ મહાવ્રત રૂપ તે સાધુને હોય અને દેશથી મૂળગુણ પચ્ચખ્ખાણ પંચ અણુવ્રત રૂપ તે શ્રાવકને હોય. સર્વથી ઉત્તરગુણ પચ્ચખ્ખાણ પિંડવિશુદ્ધિ, પાંચ સમિતિ, બાર ભાવના, બાર પ્રકારનો તપ, બાર પ્રતિમા અને અભિગ્રહ વગેરે અનેક પ્રકારે છે; તે સાધુને હોય. અને દેશથી ઉત્તરગુણ પચ્ચખ્ખાણ અનાગતાદિ દશ પ્રકારનું યથાયોગ્ય રીતે હોય. તે દશ ભેદ આ પ્રમાણે છે—૧ **અનાગત** પચ્ચખ્ખાણ (પર્યુષણાદિ પર્વમાં ગુરૂ, ગ્લાન વગેરેનું વૈયાવચ્ચ કરવાને કારણે અગાઉથી અઠ્ઠમાદિ તપ કરે તે), ૨ **અતિક્રાન્ત** (પર્યુષણાદિપર્વમાં વૈયાવચ્ચાદિ કારણે તપ ન થયો હોય તો પછીથી કરે તે), ૩ **કોટિસહિત** (ચૌવિહાર ઉપવાસાદિ પચ્ચખ્ખાણ કર્યું હોય તે પુરૂં થતાં તેવુંજ બીજું પચ્ચખ્ખાણ ફરીથી કરે તે), ૪ **નિયંત્રિત** (પુષ્ટ નિરોગી કે ગ્લાનપણે ગમે તેમ હોય તો પણ અમુક દિવસે અમુક તપ કરીશ એવો અગાઉથી નિયમ લઈ ધારેલ દિવસે કરે

અસણં–અશન.	**પાણં**–પાણી.
ખાઇમં–ખાદિમ.	**સાઇમં**–સ્વાદિમ.
અન્નત્થ–સિવાય.	**અણાભોગેણં**–અણજાણતાં.
સહસાગારેણં–સહસાત્કારે.	**મહત્તરાગારેણં**–મ્હોટા લાભને અર્થે
સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં–સર્વ	**વોસિરામિ**–ત્યાગ કરૂં છું,

તે; આ પચ્ચખ્ખાણ પહેલા સંઘયણવાળા દશપૂર્વી અને જિનકલ્પીને હતું હાલ વિચ્છેદ થયું છે), ૫ **અનાગાર** (આગાર રાખ્યા વિના પચ્ચખ્ખાણ કરે તે). ૬ **સાગાર** (આગાર સહિત), ૭ **નિરવશેષ** (ચાર પ્રકારના અહાર અને અણાહાર વસ્તુનું પચ્ચખ્ખાણ કરે તે), ૮ **પરિમાણકૃત** (દત્તિ, કવળ કે ઘરની સંખ્યા ધારે તે), ૯ **સાંકેતિક** (સંકેત એટલે અંગુઠાદિ ચિન્હ વડે કરી પચ્ચખ્ખાણ ધારે તે), અને ૧૦ **અદ્ધા** પચ્ચખ્ખાણ (કાળના પરિમાણવાળું પચ્ચખ્ખાણ તે અદ્ધાપચ્ચખ્ખાણ, તે નમુક્કારસી આદિ દશ ભેદે છે, જે આ પુસ્તકમાં સવિસ્તર આવશે), આ પચ્ચખ્ખાણના ૧૪૭ ભાંગા છે તે સમાયકવ્રતના ૪૯ ભાગા અગાઉ કહી ગયા છીએ તે પ્રકારના ૪૯ ભાગાને અતીત, અનાગત અને વર્તમાનકાળના ભેદે ત્રણ ગુણા કરવાથી થાય છે પૂર્વોક્ત સકિતિક નામનું નવમું પચ્ચખ્ખાણ આઠ ભેદે છે, તે આ પ્રમાણે—૧ અંગુઠસહિઅ (મુઠીમાં અંગુઠો રાખું ત્યાં સુધી), ૨ મુટ્ઠિ સહિઅ (મુઠી વાળી રાખું ત્યાં સુધી), ૩ ગંઠસહિઅ (ગાંઠ બાંધી રાખું ત્યાં સુધી), ૪ ઘરસહિઅ (ઘરે જાઉં ત્યાં સુધી), ૫ પ્રસ્વેદસહિઅ (શરીરે પરસેવાના બિંદુ નિકળે ત્યાં સુધી), ૬ ઉસ્સાસસહિઅ (શ્વાસોશ્વાસ લઉં અથવા છવું ત્યાં સુધી), ૭ થિબુક સહિઅ (વાસણે ચોટેલા પાણીના બિંદુ સૂકાય ત્યાં સુધી) અને ૮ જોઇખ્ખસહિઅ (દીવા પ્રમુખની જ્યોતિ રહે ત્યાં સુધી); આ પચ્ચખ્ખાણ પોરિસી આદિના પચ્ચખ્ખાણની સાથે સાથે કરાય છે પચ્ચખ્ખાણ પૂરૂં થયું હોય અને ભોજન સામગ્રી તૈયાર ન હોય અથવા કાર્ય પ્રસંગે જમવાને ઢીલ હોય ત્યારે આવા પચ્ચખ્ખાણ માંહેનું કોઈ પણ કરી શકાય છે અને

સમાધિ નિમિત્ત ઔષધાદિ કારણે.	પોરિસિં–પહોર દિવસ ચડે ત્યાંસુધી.
પચ્છન્ન કાલેણું–વખતની ખબર નહિ પડવાથી	સાઢપોરિસિં–દોઢ પહોર સુધી.
	દિસામોહેણુ–દિશાનો વિપર્યાસ થયાથી.
	સાહુવયણેણું–સાધુનું વચન સાંભળીને.

પુરિમડ્ઢં–દિવસના પ્રથમ ના અર્ધ ભાગ સુધી.

[1]નમુક્કારસહિયમુટ્ઠિસહિનું.

ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં મુટ્ઠિ–

પોરસિ આદિ પચ્ચખ્ખાણ ન હોય તો પણ થાય છે. સાધુને મંડળીએ ગુરૂ વગેરે ન આવ્યા હોય અથવા સાગારિકાદિનું કારણ હોય ત્યારે અભિગ્રહરૂપ સંકેત પચ્ચખ્ખાણ થાય છે.

૧ રાઈપ્રતિક્રમણ કરતાં તપચિંતવણીના કાઉસ્સગ્ગ વખતે અમુક પચ્ચખ્ખાણ કરીશ એમ ધારી લેવું અને પછી ગુરૂ મુખે અગર સ્થાપનાચાર્ય સન્મુખ પચ્ચખ્ખાણ કરી લેવું. અને દેરાસરમાં દેવ સન્મુખ પણ પચ્ચખ્ખાણ લેવું, જો પ્રભાતનું પ્રતિક્રમણ ગુરૂ સાથે ઉપાશ્રયે ન કર્યું હોય તો ગુરૂ મહારાજને વાંદીને પચ્ચખ્ખાણ લેવું, આ પચ્ચખ્ખાણ લેવા આશ્રયી ચૌભંગી આ પ્રમાણે જાણવી–૧ ગુરૂ પચ્ચખ્ખાણના જાણ અને શ્રાવક પણ જાણ, ૨ ગુરૂ જાણ અને શ્રાવક અજાણ, ૩ ગુરૂ અજાણ અને શ્રાવક જાણ (એ ત્રણ ભંગ શુદ્ધ જાણવા) તથા ૪ ગુરૂ અને શ્રાવક બંને અજાણ (આ ભાગે પચ્ચખ્ખાણ અશુદ્ધ જાણવું). આ પચ્ચખ્ખાણનો કાળ સૂર્યોદય થયા પછી બે ઘડી સુધીનો છે. માટે સૂર્યોદય પહેલાં લેવું અને બે ઘડી દિવસ થયે નવકાર ગણીને પાળવું, અન્યથા પચ્ચખ્ખાણ ભંગ થાય. આ નવકારસી કર્યા પછી પોરિસી આદિ પચ્ચખ્ખાણ થાય પણ તે વિના થાય નહિ અને જો કરે તો તે પોરિસી આદિક કાળસંકેતરૂપ જાણવો. નવકારસીનો બે ઘડીનો કાળ છે તે રાત્રિભોજનનો દોષ નિ–

અહિઅં [2]પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહંપિ [3]આ-હારં, [4]અસણં, [5]પાણં, [6]ખાઇમં, [7]સાઇમં

વારવા તીરણરૂપ જાણવો. નમુક્કારસહિયના પચ્ચક્ખાણમાં મહત્તરાગારેણં અને સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં એ બે આગાર લેવા નહિ. એકલી નવકારસીનું પચ્ચક્ખાણ લેવાથી બે ઘડી પછી પચ્ચક્ખાણ પારતાં વાર લાગે તેટલો કાળ ફોગટ અવિરતિપણે જાય માટે સાથે મુઠ્ઠીસહિય પચ્ચક્ખાણ પણ લેવામાં આવે છે. અને તેથી તે પચ્ચક્ખાણમાં આગાર ચાર કહેવામાં આવે છે.

૨ ગુરૂ આદિ પચ્ચક્ખાણ આપતા હોય ત્યારે તેઓ અહીંપચ્ચક્ખાઇ પદ કહે અને લેનારે તે વખતે **પચ્ચક્ખામિ** કહેવું.

૩ ભૂખ શમાવવાને સમર્થ એવું કોઇ એક દ્રવ્ય હોય તો આહાર અથવા લવણાદિકની પેઠે મિશ્રણ થવાથી સુસ્વાદ આપે જેથી કાદવ જેવી અસાર વસ્તુને પણ ક્ષુધાતુર છતો ખાઇ જાય તે આહાર જાણવો.

૪ શીઘ્ર ભૂખ શમાવે તે **અશન**-મગ, ભાત, સાથુઓ, રોટલી, રોટલા, પુડલા પ્રમુખ દૂધ, દહીં, માખણ, ઘી, પ્રમુખ, ખાજાં, દહીંથરા પ્રમુખ પકવાન્ન સૂરણ પ્રમુખ કંદ, ફળ, ફૂલ, શાક વગેરે જાણવા.

૫ પીવાયોગ્ય પદાર્થો તે પાન કુવા પ્રમુખનાં પાણી, છાશની આશ, કેરડા જવ કાકડી પ્રમુખના ધોવણ અને મદિરા પ્રમુખ જાણવા.

૬ જે ખાવાથી થોડી તૃપ્તિ થાય તે **ખાદિમ** શેકેલાં ધાન્ય, ફળ, મેવા પ્રમુખ જાણવા.

૭ સ્વાદ-સ્હેજતલેવા માટે ખવાય તે અથવા જેના સ્વાદમાં પ્રથમ ખાધેલા આહારાદિનો સ્વાદ લય પામે તે **સ્વાદિમ**-સુંઠ, હરડે, અજમો, પીપર, મરી, એલચી, લવીંગ પ્રમુખ તથા ચૂરણ કે ગોળીમાં નાંખેલ મધ, ગોળ પ્રમુખ અને તંબોળાદિક જાણવા.

૮અન્નત્થણાભોગેણં, ૯સહસાગારેણં, ૧૦મહત્તરાગારેણં, ૧૧સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં,

૮ આ આગારમાં કહેલ અન્નત્થ એ પદ બીજા દરેક આગારમાં લાગુ પડે છે. એટલે જે આગારો (છૂટ) કહ્યા તે શિવાયનું મારે પચ્ચખ્ખાણ છે, અનાભોગ એટલે વિસ્મરણ અર્થાત્ કાર્ય વ્યગ્રતાદિક કારણે અજાણ્યે લીધેલ પચ્ચખ્ખાણ ભૂલી જવાય અથવા પચ્ચખ્ખાણનો વખત પૂરો થયા વિના અથવા થયો હોય છતાં પાર્યા વિના ખાવા યોગ્ય પદાર્થ ભૂલથી મોઢામાં નાખીએ તો પચ્ચખ્યાણનો ભંગ થાય નહિ, એ માટે આ આગાર રાખવામાં આવેલ છે. પરંતુ કંઇ વસ્તુ મોઢામાં નાખતા કે નાખ્યા પછી યાદ આવે તો તરત તે વસ્તુ બાહેર કાઢી નાખવી જાણ્યા છતાં ખાય તો પચ્ચખ્ખાણનો ભંગ થાય. અને અજાણતાં મુખમાં નાખેલ પદાર્થ ખવાઇ ગયા પછી યાદ આવે તો પણ પચ્ચખ્ખાણ ભંગ થાય નહિ. પરંતુ ફરીથી ભૂલ ન થાય તેટલા માટે યથાયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત લેવું. આ પ્રમાણે સર્વ આગારોમાં સમજી લેવું.

૯ સહસાત્કારે સ્વયં (સ્વભાવેજ) મુખમાં આવી પડે એટલે પચ્ચખ્ખાણનો ઉપયોગ હોવા છતાં વરસાદના છાંટા કે દહિ મથતાં દહિના છાંટા વગેરે અચાનક મોઢામાં પડે તો પચ્ચખ્ખાણ ભંગ થાય નહિ.

૧૦ મોટી નિર્જરાના હેતુભૂત સંઘાદિ કાર્યને માટે વડિલની આજ્ઞાથી પચ્ચખ્ખાણનો કાળ થયા પહેલાં પારે તો ભંગ થાય નહિ.

૧૧ તીવ્રશૂળાદિ રોગથી વિહ્વલ થયેલને શરીરની સ્વસ્થતા સાચવવા માટે ઔષધ પથ્યાદિ કારણે પચ્ચખ્ખાણનો કાળ પૂર્ણ થયા પહેલાં જમે તો પચ્ચખ્ખાણ ભંગ થાય નહિ. આવે પ્રસંગે ચિત્તની સ્થિરતાએ

[૧૨]વોસિરામિ ॥ ઇતિ ॥

---

*પોરિસિ સાઢપોરિસિનું.

ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં, પોરિસિં, [૧]સાઢપોરિસિં, મુટ્ઠિસહિઅં, પચ્ચ-

---

પરિણામ ટકે ત્યાં સુધીનો નિયમ સાચવવો પણ પરિણામ ટકતા ન હોય તો પછી અન્યથા પ્રવૃત્તિ કરતાં દોષ નથી.

૧૨ ગુર્વાદિ પચ્ચખ્ખાણ આપતા હોય ત્યારે અહીં **વોસિરઇ** પદ કહે અને પચ્ચખ્ખાણ લેનાર હોય તે **વોસિરામિ** પદ કહે.

* પુરૂષ પ્રમાણ છાયા જે વખતે હોય તે પોરિસિ (**પૌરૂષી**) અથવા તે છાયાનું માપ આ પ્રમાણે જાણવું. પુરૂષે જમણા કાને સૂર્યનું બિંબ રાખીને દક્ષિણાયન (કર્કસંક્રાંતિ) ના પહેલે દિવસે ઢીંચણની છાયા જોવી. તે બે પગલાં (બાર આંગળનું એક પગલું) છાયા હોય ત્યારે પોરિસિ જાણવી. તે પછી માસે માસે ચાર ચાર આંગળ છાયામાં વધારવું એટલે પોષ માસે મકરસંક્રાંતિ (ઉત્તરાયન) ના દિવસે ચાર પગલાં છાયા હોય ત્યારે પોરિસિ થાય. અને ત્યાંથી ચાર ચાર આંગળની હાનિ કરતાં અષાઢ માસે બે પગલાંની છાયા હોય.

૧ પોરિસીના પચ્ચખ્ખાણમાં આ પદ બોલવું નહિ. આ (સાર્ધ પૌરૂષી) સાઢ પોરિસિનો કાળ દોઢ પહોરનો સમજવો.

ક્ખાઈ ઉગ્ગએ સૂરે, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થ-ણાભોગેણં, સહસાગારેણં,[૨]પચ્છન્નકાલેણં, [૩]દિસામોહેણં, [૪]સાહુવયણેણં, મહત્તરાગા-રેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરઇ.

---

૨ **પ્રચ્છન્નકાલેન** કાળની પ્રચ્છન્નતા તે મેઘ, રજ, ગ્રહાદિ, દિગ્દાહ અને પર્વત પ્રમુખે કરી સૂર્ય ઢંકાઈ જવાથી વખતની બરાબર ખબર નહિ પડવાથી અધુરી પોરિસીઓ પૂરી થઈ માનીને જમે તે; પચ્ચખ્ખા-ણનો ભંગ થાય નહિ પણ પાછળથી ખબર પડે તો મોઢામાં હોય તે રાખમાં પરઠવવું અને હાથમાં હોય તે વાસણમાં પાછું મૂકવું, પછી વખત થયે જમવું; દરેક આગારમાં આ વાત સમજી લેવી.

૩ **દિગ્મોહેન** દિશાનો વિપર્યાસ થયો હોય એટલે પૂર્વને પશ્ચિમ દિશા છે એમ ભૂલથી માની લે અને તેથી પચ્ચખ્ખાણના વખતની સ-મજ નહિ પડવાથી અધુરા વખતે પૂરો થયો ગણીને જમે તો ભંગ થાય નહિ.

૪ **સાધુ વચનેન** એટલે ઉગ્ઘાડાપોરિસિ એ પ્રકારનું સાધુનું વચન સાંભળીને અધુરા વખતે જમે તો પચ્ચખ્ખાણ ભંગ થાય નહિ; પણ પાછળથી એમ માલૂમ પડે કે સાધુ તો ૭ ઘડી દિવસ ચડે ત્યારે પોરિસિ ભણે છે તો પૂર્વની રીતે બેસી રહે.

અર્થઃ—સૂર્યોદય થયે છતે એક પહોર અથવા દોઢ પહોર સુધી મુઠીસહિત અશન, પાણી, ખાદિમ અને સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારના આહારનું હું પચ્ચખ્ખાણ કરૂં છું, તે અન્નત્થ૦ સહસા૦ પચ્છન્નકાલ૦, દિસા૦, સાહુ૦, મહત્તરા૦, સવ્વ સમાહિસ, એ, આગારો એ છૂટ રાખીને ત્યાગ કરૂં છું ૨

---

[1]પુરિમડ્ઢ અવડ્ઢનું પચ્ચખ્ખાણ.

સુરે ઉગ્ગએ [2]પુરિમડ્ઢં મુટ્ઠિસહિઅં પચ્ચખ્ખાઈ, ચઉવ્વિહંપિ આહારં અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પચ્છન્નકાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરઈ ॥

---

૧ પૂર્વાર્દ્ધ દિવસનો પૂર્વાર્દ્ધ એટલે પ્રથમનો અર્ધો દિવસ—બે પહોરનું માન આ પચ્ચખ્ખાણનું છે.

૨ અવડ્ઢનું પચ્ચખ્ખાણ કરવું હોય ત્યારે આ પદને ઠેકાણે "અવડ્ઢ" એ પદ બોલવું. અવડ્ઢ (અપાર્ધ) નો કાળ ત્રણ પહોરનો સમજવો.

અર્થ—સૂર્યોદય થયા પછી બે પહોર સુધી અશન, પાણી, ખાદિમ અને સ્વાદિમ એ ચારે પ્રકારના આહારનું હું પચ્ચખ્ખાણ કરૂં છું. તે અન્નત્થ૦ સહસા૦, પચ્છન્ન૦, દિસા૦, સાહુ૦, મહત્તરા૦, સવ્વસમાહિ૦ એ આગારો વડે છૂટ રાખીને ત્યાગ કરૂં છું.

---

*એકાસણા [1]બિયાસણાનું.

ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં પોરિસિં મુટ્ઠિસહિઅં પચ્ચખ્ખાઇ, ઉગ્ગએ સૂરે, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં સાઇમં ાા અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પચ્છન્નકાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં; સવ્વમાહિવત્તિ-

---

* અહીંથી દરેક પચ્ચખ્ખાણમાં ઘણા ખરા આગારો એના એ વખતોવખત આવવાથી શબ્દાર્થ કે ભાવર્થ લખેલ નથી અને જે જે આગારના અર્થ આવ્યા નથી તે તે દરેક ફુટનોટમાં લખ્યા છે. એક વખત ભોજન કરવાનુ છે જેને વિષે અથવા એક નિશ્ચલ છે આસન જેમા તે (એકાશનં) એકાસણું જાણવું.

1 બે વખત ભોજન કરવું તેને બિયાસણુ (દ્વ્યશનં) જાણવું.

યાગારેણં, [1]વિગઇઓ પચ્ચક્ખાઇ અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, [2]લેવાલેવેણં, [3]ગિહત્થસંસટ્ઠેણં, [4]ઉખિત્તવિવેગેણં, [5]પ-

---

૧ વિકૃતિઃ વિગઇ ૭ છે તે આ પ્રમાણે—૧ દૂધ, ૨ દહીં, ૩ ઘી, ૪ તેલ, ૫ ગોળ, અને ૬ કડાવિગય (તાવડામાં તળાઇને ઉપર આવે તેવા પકવાન્ન). પચ્ચક્ખાણવડે ૭ માંહેની કોઇ પણ એક અગર વધારે વિગયનો ત્યાગ કરવાનો છે અને માંસ, મદિરા, માખણ અને મધ એ ચાર મહાવિગઇનો તો શ્રાવકને ત્યાગજ હોય છે.

૨ લેપાલેપેન ઘૃત પ્રમુખ જે વિગઇનો સાધુને નિયમ હોય તે ઘૃતાદિ વિગયથી ગૃહસ્થનો હાથ ખરડાયાથી લૂછી નાંખ્યો હોય તેવા હાથથી અથવા ખરડાયેલા ચાટવાને લૂછી નાંખીને તે વડે વહોરાવે તો પચ્ચક્ખાણ ભંગ થાય નહિ. (સાધુને માટે આ આગાર છે.)

૩ ગૃહસ્થસંસૃષ્ટેન શાક પ્રમુખ દ્રવ્યને ગૃહસ્થે પોતાને માટે વિગયથી જરા વઘારી સંસ્કારિત કર્યાં હોય અથવા રોટલી રોટલા માંડાદિને ગોળ ઘી પ્રમુખ વિગયવડે જરા ચોપડયા કર્યાં હોય તેમ છતાં નિવિ કે વિગયના પચ્ચક્ખાણમાં લેવામાં આવે તો પણ મુનિને પચ્ચક્ખાણનો ભંગ થાય નહિ.

૪ ઉત્ક્ષિપ્તવિવેકેન રોટલી રોટલા કે માંડાદિ ઉપર ગોળ પ્રમુખ પિંડ (કડણ) વિગઇ મૂકેલ હોય પછી તે લઇ લેવામાં આવે છતાં તેનો કાંઇક અંશ ચોટી રહેલ હોય તેવા રોટલા વગેરે લેવામાં આવે તો મુનિને પચ્ચક્ખાણનો ભંગ થાય નહિ, ગૃહસ્થને આ આગાર હોય નહિ,

૫ પ્રતીત્યમ્રક્ષિતેન રોટલી રોટલા પ્રમુખને કુંણા રાખવા માટે કરતી વખતે તેલ કે ઘીની આંગળીથી ચોપડીને કરે (રાખે) તો તેમાં જરાક વિગઇનો ભાગ આવ્યા છતાં પચ્ચક્ખાણ ભંગ થાય નહિ,

દુચ્ચમક્ખિઓણં, [1]પારિટ્ઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં ॥ [2]બિયાસણં પચ્ચક્ખાઈ, તિવિહંપિ આહારં, [4]અસણં, ખાઈમં, સાઈમં, અન્નત્થ-

---

૧ **પારિષ્ઠાપનિકાકારેણ** જે આહાર ગૃહસ્થના ઘરથી વિધિ પૂર્વક (એષણીય) લીધો હોય અને ઉચિત રીતે મુનિઓને વહેંચી આપ્યો હોય અને વિવેકથી વાપરવામાં આવ્યો હોય છતાં વધી પડે અને પરઠવવો જ પડે એમ જણાય તો પરઠવવાથી થતો દોષ બચાવવાની ખાતર ગુરૂ મહારાજની આજ્ઞા વડે વધી પડેલ આહારાદિ વાપરતાં પચ્ચખ્ખાણનો ભંગ થાય નહિ. અહીં ચોવિહાર ઉપવાસમાં પ્રાસુક પાણી, તિવિહાર ઉપવાસમાં અન્ન તથા પાણી અને આયંબિલના પચ્ચખ્ખાણમાં વિગઈ, અન્ન અને પાણી વાપરી શકાય. આ આગાર યતિને માટે છે પણ પાઠ સંલગ્ન હોવાથી શ્રાવકમાં પણ બોલાય છે.

૨ એકાસણાનું પચ્ચખ્ખાણ લેવું હોય ત્યારે આ પદને ઠેકાણે "**એકાસણં**" પાઠ કહેવો.

૩ અહીં **દુવિહંપિ આહાર**ં નો પાઠ બોલે તો જમ્યા પછી પાણી અને સ્વાદિમ વાપરી શકાય, તિવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ કરે તો જમ્યા પછી પાણી વાપરી શકાય, અને ચઉવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ કરે તો **ચઉવ્વિહંપિ આહારં** પાઠ બોલે અને જમ્યા પછી ચારે આહારનો ત્યાગ કરે. જમ્યા પછી પણ જે પચ્ચખ્ખાણે એકાસણું વગેરે કરેલ હોય તે પ્રમાણે દિવસ ચરિમ ચોવિહાર તિવિહારનું દુવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ યથાસંભવ લેવું.

૪ ચઉવિહારે **અસણં પાણં ખાઈમં સાઇમં** અને દુવિહારે **અસણં ખાઇમં** એ પ્રમાણે પાઠ બોલવા.

॥ *આયંબિલનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

ઉગ્ગએ સૂરે, નમુક્કારસહિઅં, પોરિસિં, સાઢપોરિસિં, મુટ્ઠિસહિઅં પચ્ચખ્ખાઇ ॥ ઉગ્ગએ સૂરે, ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પચ્છન્નકાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં ॥ આયંબિલં પચ્ચખ્ખાઇ ॥ અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, લેવાલેવેણં, ગિહત્થસંસટ્ઠેણં, ઉખ્ખિત્તવિવેગેણં, પારિટ્ઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં॥ એગાસણં પચ્ચખ્ખાઇ તિવિહંપિ આહારં, અસણં, ખાઇમં, સાઇમં,

* આચામ્લ આ તપમાં છ વિગય વિનાનો નિરસ આહાર વાપરવાનો છે,

અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, સાગારિયાગારેણં, આઉંટણપસારેણં, ગુરુઅબ્ભુટ્ઠાણેણં, પારિટ્ઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં ।। પાણસ્સ લેવેણ વા, અલેવેણ વા, અચ્છેણ વા, બહુલેવેણ વા, સસિત્થેણ વા, અસિત્થેણ વા, વોસિરઇ ।।

।। ઇતિ આયંબિલનું પચ્ચખ્ખાણ ।।

।। તિવિહાર ઉપવાસનું ।।

સૂરે ઉગ્ગએ, *અબ્ભત્તટ્ઠં પચ્ચખ્ખાઇ તિવિહંપિ આહારં, અસણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પારિટ્ઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિ-

---

* ઉપવાસ કરનારને આગળ પાછળ એકસણું હોય અથવા આગળની રાત્રિએ ચૌવિહાર અને પછી નમુક્કારસી હોય તો અહીં ચઉત્થભત્તં અબ્ભત્તટ્ઠં એ પાઠ લેવાનો છે. બે ઉપવાસવાળાને છટ્ઠભત્તં ત્રણવાળાને અટ્ઠમભત્તં એ પ્રમાણે પાઠ લેવાનો જાણવો. તે પછી દરેક ઉપવાસે બબ્બે ભક્ત વધારેનું પચ્ચખ્ખાણ જાણવું.

વત્તિયાગારેણં ॥ [1]પાણહાર પોરિસિં, સાઢ્ઢપોરિસિં, મુટ્ઠિસહિઅં, પચ્ચક્ખાઈ ॥ અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, પચ્છન્નકાલેણં, દિસામોહેણં, સાહુવયણેણં, મહત્તરાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, પાણસ્સ લેવેણ વા, અલેવેણ વા, અચ્છેણ વા, બહુલેવેણ વા, સસિત્થેણ વા, અસિત્થેણ વા વોસિરઈ ॥

॥ ઇતિ તિવિહાર ઉપવાસનું પચ્ચક્ખાણ ॥

॥ ચઉવ્વિહાર ઉપવાસનું ॥

સૂરે ઉગ્ગએ, [2]અબ્ભત્તટ્ઠં પચ્ચક્ખાઇ ચઉવ્વિહંપિ આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઈમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, [3]પા-

---

૧ પોરિસી આદિ જે પચ્ચક્ખાણ છે ત્યાં સુધી પાણીના આહારનું પચ્ચક્ખાણ કરૂં છું.

૨ અભત્તાર્થં એટલે જમવાનું જેમાં નથી તે-ઉપવાસ.

૩ સાંજરે પચ્ચક્ખાણ લેવાનું હોય ત્યારે આ આગાર ન લેવો.

રિટ્ઠાવણિયાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વ-સમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરઇ ॥

॥ ઇતિ ચઉવિહાર ઉપવાસનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

॥ અથ સાંજના પચ્ચખ્ખાણ ॥

॥ [1]પાણહારનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

પાણહાર [2]દિવસચરિમં પચ્ચખ્ખાઈ ॥ અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઇ ॥ ઇતિ ॥

॥ બીજું ચઉવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

[3]દિવસચરિમં પચ્ચખ્ખાઈ ચઉવ્વિહંપિ

---

૧ બિયાસણુ, એકાસણુ, આયંબિલ અને તિવિહાર ઉપવાસ કરનારને સાંજરે પ્રતિક્રમણમાં આ પચ્ચખ્ખાણ લેવાનું છે. પ્રતિક્રમણ ન કરે તેમને પણ ઉક્ત વ્રતોમાંનું કોઈ કર્યું હોય તો લેવાનું છે.

૨ દિવસનો બાકીનો ભાગ રહ્યો ત્યારથી આખી રાત્રી પર્યંત પાણીના આહારનો ત્યાગ કરૂં છું

૩ અહીં અલ્પ આયુષ્ય બાકી હોય અને ચારે આહારનો ત્યાગ કરવો હોય તો ભવચરિમં એ પદ કહેવું.

આહારં, અસણં, પાણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઇ॥

॥ ઇતિ ચઉવિહારનું ॥

॥ ત્રીજું તિવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

દિવસચરિમં પચ્ચખ્ખાઇ તિવિહંપિ આહારં, અસણં, ખાઇમં, સાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઇ.

॥ ઇતિ તિવિહારનું ॥

॥ ચોથું દુવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ ॥

દિવસચરિમં પચ્ચખ્ખાઇ દુવિહંપિ આહારં અસણં, ખાઇમં, અન્નત્થણાભોગેણં, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વ-

સમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઈ ।।

।। દેશાવગાસિકનું* પચ્ચક્ખાણ ।।

[1]દેસાવગાસિયં [2]ઉવભોગં [3]પરિભોગં પચ્ચક્ખાઈ ।। અન્નત્થણાભોગેણ, સહસાગારેણં, મહત્તરાગારેણં, સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં, વોસિરઈ ।। ઇતિ ।।

।। અથ શ્રીપાક્ષિકખામણા[4] ।।

ઇચ્છામિ ખમાસમણો ! [5]પિયં ચ મે

---

* ચૌદ અગર ઓછા નિયમ ધારનારને આ પચ્ચક્ખાણ લેવાનું છે.

૧ **દેશાવકાશિક** સર્વ વ્રતોનો થોડા અવકાશ એટલે અમુક અમુક વસ્તુ વાપરવા શિવાય બીજા ભોગોપભોગ્ય પદાર્થનો ત્યાગ કરૂં છું. અહીં એકલી દિશીનું નિયમ રાખનારને ઉવભોગં પરિભોગં પાઠ કહેવાતો નથી.

૨ આહાર વિલેપનાદિ એકવાર ભોગવવા યોગ્ય પદાર્થો તે ઉપભોગં.

૩ સ્ત્રી, આભરણ, વસ્ત્ર વગેરે વારંવાર ભોગવવા યોગ્ય પદાર્થો તે **પરિભોગં**.

૪ આ ખામણા પક્ખી ચૌમાસી અને સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણમાં મુનિ

જં ભે ! હટ્ઠાણં, તુટ્ઠાણં, અપ્પાયંકાણં, અભગ્ગજોગાણં, સુસીલાણં, સુવ્વયાણં સાયરિયઉવજ્ઝાયાણં, નાણેણં, દંસણેણં, ચરિત્તેણં, તવસા, અપ્પાણં ભાવેમાણાણં, બહુસુભેણ ભે ! દિવસો પોસહો પક્ખો વઇક્કંતો? અન્નો ય ભે! કલ્લાણેણં પજ્જુવટ્ઠિઓ? સિરસા મણસા મત્થએણ ×વંદામિ ॥ ૧ ॥

અર્થ—ક્ષમાશ્રમણ ! મને પ્રિય છે (જે પૂછું છું તે મારા અંતઃકરણને પ્રિય છે) જે કારણ માટે હર્ષ યુક્ત, સંતુષ્ટ, રોગ રહિત, અભગ્ન સંયમ યોગવાળા, ઉત્તમ બ્રહ્મચર્યવાળા, સુંદર

મહારાજ બોલે છે, મુનિ ન હોય ત્યારે શ્રાવકો ખામણાને બદલે નવકાર બોલી છેલ્લું પદ બોલે છે.

૫ જેમ રાજાના નોકરો માંગલિક કાર્ય કર્યા બાદ રાજાને ખબર પૂછી નમસ્કાર કરે છે તેમ આ સૂત્રવડે શિષ્યો પોતાના ગુરૂ મહારાજને માંગલિક રીતે દિવસ પક્ષાદિ પસાર થવાનું પૂછે છે અને નમસ્કાર કરે છે, એથી ગુરૂનો વિનયોપચાર થાય છે.

× અહીં ગુરૂ મહારાજ તુબ્ભેહિં સમં એટલે હે શિષ્ય ! તારી સાથે અમે પણ અનુવંદના કરીએ છીએ, એમ કહે છે. આ વચન કહેવાથી શિષ્યને અત્યંત હર્ષ થાય છે અને ગુરૂ પ્રત્યે ભક્તિભાવ પ્રકટે છે.

મહાવ્રતવાળા, આચાર્ય ઉપાધ્યાય સહિત એવા, જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર અને તપ વડે પોતાના આત્માને ભાવતા એવા આપનો પર્વરૂપ દિવસ અને પક્ષ; બહુ શુભ પ્રકારે વ્યતિક્રમ્યો છે ? તેમજ આપનો બીજો પર્વ કે પક્ષરૂપ દિવસ કલ્યાણ વડે ઉપસ્થિત થયો છે ? એ પ્રકારે માંગલિક વાકયનું ઉચ્ચારણ કરીને મસ્તક અને મન વડે નમસ્કાર કરૂં છું. ૧

ઇચ્છામિ ખમાસમણો ! પુવ્વિં ચેઇયાઇં વંદિત્તા નમંસિત્તા તુબ્ભણ્હં પાયમૂલે વિહરમાણેણં જે કેઇ બહુ દેવસિયા સાહુણો દિઠ્ઠા ।। સમાણા વા, વસમાણા વા, ગામાણુગામં દુઇજ્જમાણા વા, રાયણિયા સંપુચ્છંતિઓમરાયણિયા વંદંતિ, અજ્જયા વંદંતિ, અજ્જિયાઓ વંદંતિ, સાવયા વંદંતિ, સાવિયાઓ વંદંતિ ।। અહંપિ નિસલ્લો નિક્કસાઓત્તિ કટ્ટુ સિરસા મણસા, મત્થ- એણં વંદામિ[1] ।।૨।।

---

૧ અહીં ગુરૂ મહારાજ અહમવિ વંદામિ ચેઇઆઇં એ વચન

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ ! ઈચ્છું છું-પૂર્વકાળે ચૈત્યો (જિન બિંબો) ને વંદન કરીને નમસ્કાર કરીને તમારા ચરણકમળમાં (તમારી સાથે) વિહાર કરતાં જે કોઈ બહુ દિવસના દીક્ષા પર્યાયવાળા સાધુઓ મેં દીઠા, તેમાં જંઘાબળ ક્ષીણવાળા મુનિઓ, નવકલ્પી વિહાર કરનારા મુનિઓ, ગ્રામાનુગ્રામ વિચરનારા સાધુઓમાં રત્નાધિકને વંદન કરતાં તેમણે તમને સુખસાતા પૂછી છે. આપ કરતાં ઓછા પર્યાયવાળા આચાર્યોએ વંદના કરી છે, સાધુઓ (તમને) વાંદે છે, સાધ્વીઓ વાંદે છે, શ્રાવકો વાંદે છે, શ્રાવિકાઓ વાંદે છે, હું પણ નિઃશલ્ય (શલ્ય રહિત) અને નિઃકષાય (કષાય રહિત) થઈને મસ્તક વડે અને મન વડે તેમને નમસ્કાર કરૂં છું. ૨

ઈચ્છામિ ખમાસમણો ! ઉવટ્ઠિઓહં તુબ્ભણ્હં સંતિઅં અહાકપ્પં વા, વત્થં વા, પડિગ્ગહં વા, કંબલં વા, પાયપુચ્છણં વા, રયહરણં વા અક્ખરં વા, પયં વા, ગાહં વા, સિલોગં વા, સિલોગદ્ધં વા અટ્ઠં વા, હેઉં વા, પસિણં વા, વાગરણં વા ॥ તુબ્ભેહિં ચિઅત્તેણ દિન્નં,

કહે છે એટલે હું પણ પ્રભુ પ્રતિમાને વંદન કરૂં છું આ ભાગમાંથી ચૈત્યવંદન તથા ગુરૂવંદન થાય છે.

મએ અવિણએણં પડિચ્છિઅં, તસ્સ મિ-
ચ્છામિ [1]દુક્કડં ॥ ૩ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ! હું ઇચ્છું છું, ઉપસ્થિત થયો છું. તમારા સંબંધી-યથાકલ્પ્ય એવું વસ્ત્ર, પાત્ર, કાંબળ, રજોહરણ, અને અક્ષર, પદ, ગાથા, શ્લોક, અર્થ, હેતુ, પ્રશ્ન અથવા વ્યાકરણું (ઉત્તર) એ સર્વ તમોએ તો મને પ્રીતિપૂર્વક આપ્યું છતાં મેં અહંકારાદિ વડે અવિનયથી ગ્રહણ કર્યું હોય તેનો મિચ્છામિ દુક્કડં દઉં છું. ૩

ઇચ્છામિ ખમાસમણો ! અહમપુવ્વાઇં કયાઇં ચ મે કિઇકમ્માઇં ॥ આયારમંતરે, વિણયમંતરે ॥ સેહિઓ, સેહાવિઓ સંગહિઓ, ઉવગ્ગહિઓ, સારિઓ, વારિઓ, ચોઈઓ, પડિચોઇઓ, ચિઅત્તા મે પડિચો-

---

૧ અહીં ગુરૂ આયારંય સંતિયં એટલે એ સઘળું આચાર્યજી મહારાજને આધિન છે; એમ કહે છે. આ વચનથી ગુરૂ મહારાજ પોતાનું નિરહંકારપણુ સૂચવે છે અને તેથી પોતાના ગુરૂ ઉપર ભક્તિભાવ પ્રકટ થાય છે. આ ત્રીજા ખામણાથી શિષ્યે કરેલા અવિનયાદિ અપરાધનો મિથ્યાદુષ્કૃત દેવાય છે.

યણા, અબ્ભુટ્ઠિઓહં ॥ તુબ્ભણ્હં તવતેઅસિરીએ ઇમાઓ ચાઉરંતસંસારકાંતારાઓ સાહટ્ટુ નિત્થરિસ્સામિ તિકટ્ટુ સિરસા મણસા મત્થએણ [1]વંદામિ ॥ ૪ ॥

અર્થ—હે ક્ષમાશ્રમણ ! આચાર્ય સંબંધી, દોષવાળા વિનય સંબંધી દોષવાળા, પૂર્વે મેં કરેલ એવા અપૂર્વ કૃતિકર્મો (શુદ્ધ) કરવાને હું ઇચ્છું છું. આપે મને શિક્ષા આપી છે શિક્ષા અપાવી છે, શિષ્યપણે ગ્રહણ કર્યો છે, જ્ઞાનાદિ વસ્ત્રાદિ વડે ઉપગ્રહિત કર્યો છે, સારણા, વારણા, ચોયણા, પડિચોયણા કરી છે, પ્રીતિ વડે મને વારંવાર પ્રેરણા કરી છે તેથી હું તમારા સન્મુખ ઉદ્યુક્ત થયો છું અને તમારી તપ રૂપ તેજ લક્ષ્મી વડે હું આ ચાર ગતિ રૂપ સંસાર અટવી થકી કષાયાદિ સંહરીને નિસ્તાર પામીશ—સંસાર સમુદ્રનો પાર પામીશ ! એ હેતુથી મસ્તકે કરીને અને મને કરીને નમસ્કાર કરૂં છું.

---

૧ અહીં ગુરુ નિત્થારગ પારગા હોહ હે શિષ્ય ! તું સંસારથી પાર પામનારો થા. એમ કહે છે, આ ગુરુનું આશીર્વચન જાણવું. આ ગાથા આમજણાવી ગુરુના ઉપકારને યાદ કરી ગુરુનું બહુમાન થાય છે,

અષ્ટપ્રકારી પૂજાના દુહા.

ન્હવણ વિલેપન કુસુમની, ધૂપ દીપ મનોહાર;
અખંડ અક્ષત નૈવેદ્યની, અષ્ટમી ફળ સુવિચાર. ૧

ભાવ–સ્તવને કારણે, દ્રવ્ય–સ્તવ અધિકાર;
કારણથી કારજ સધે, તેણે ધુર પૂજા ઉદાર. ૨

ઇણી પેરે જલ પૂજા કરી, કરીએ અપ્પા શુદ્ધ.
માને છિણું જે એહમાં, જાણો તેહ અશુદ્ધ. ૩

હવે કરવા ગુણવાસના, અસંખ્યાત પ્રદેશ;
ચંદનની પૂજા કરો, આણી ભાવ વિશેષ. ૪

પૂજાને પરિણામ હોઉ, કરો ચંદનકી રીત;
શીતળતા ને સુગંધતા, જીમ ભાંજે ભવભીત. ૫

હવે ત્રીજી સુમનસ તણી, પૂજા અતિહિ ઉદાર;
સુમનસ સુખ જીણથી લહે, તિણે સુમનસ પ્રકાર. ૬

*પ્રણિધાને સદ્ગતિ હોએ, પૂજ્યે કિમ નવી હોય;
[1]સુમનસ ભાવે દુર્ગતા, [2]પૂજા પંચાશક જોય. ૭

[3]હુતાશનથી કાષ્ટ જયું, તિમ ધ્યાનાનલે કર્મ;
તિણે મિષે ધૂપ પૂજા કરો, પામો જયું શિવશર્મ. ૮

ઇણીપરે ધૂપ પૂજા કરી, જિન આગળ શુભ ભાવ;
ટાળી વિભાવની પરિણતી, દૂર કરો પરભાવ. ૯

---

* એકાગ્રભાવે.

૧ ચોખ્ખાભાવે ૨ દુર્ગતા (ગરીબ) નારી ભગવાન્ મહાવીર દેવને વંદન પૂજન કરવા જતી માર્ગમાંજ આયુષ્ય ક્ષયે ચ્યવી ચોખ્ખા ભાવથી સદ્ગતિ પામી. ૩ અગ્નિ.

[1]જગપ્રદીપ પુર દીપ શુભ, કરતાં ભાવો એહ;
આવરણું જે અનાદિનું, જ્ઞાન લહો નિજ તેહ. ૧૦

કેવળનાણ પયાવણું,[2] જયું લહે લોકાલોક;
ત્યું પૂજા દ્રવ્યદીપની, કરતાં શિવફળ રોક. ૧૧

હવે અક્ષત[3] પૂજા કરો, શાળી વ્રીહિ ગોધૂમ;
ઉજ્જ્વળ પ્રભુ પર ઢોઈને, ટાળો મોહકી ધૂમ. ૧૨

અક્ષય ફળ લેવા ભણી, અક્ષત પૂજા ઉદાર;
ઇહ ભવ પણ નવિ ક્ષય હોવે, રાજ ઋદ્ધ ભંડાર. ૧૩

હવે નૈવેદ્ય નિવેદના, કીજે જીમ હલીરાય;
ભવ નિર્વેદ[4] પ્રભુ મુખે, માગો અવિચળ ઠાય. ૧૪

કર્તા ભોક્તા મુજ નહિ, પુદ્‌ગલ ભાવનો જીવ;
તિણે પુદ્‌ગલની ત્યાજના, કરતાં શર્મ સદૈવ. ૧૫

ફળ પૂજા કરતાં થકાં, સફળ કરો અવતાર;
ફળ માગો પ્રભુ આગળે, તાર તાર મુજ તાર. ૧૬

જસ ફળ ઓપમ જગ નહિ, પામ્યા પછી ન અંત;
અવ્યાબાધ અચળ અરૂપ, માગો સુખ અનંત. ૧૭

ઇતિ અષ્ટપ્રકારી પૂજાના દૂહા સંપૂર્ણ.

---

૧ જગ-દીપક શ્રી જિનેશ્વર આગળ જયણા યુક્ત (ભાવના શીતો) દીપ પ્રગટાવતાં.

૨ પ્રદીપ-દીપક. ૩ (અણી શુદ્ધ) શાલિ-ચોખાદિ. ૪. સંસાર ઉપરથી વૈરાગ્ય.

અથ ગૌતમાષ્ટક છંદ.

વીર જિણેસર કેરો શિષ્ય, ગૌતમ નામ જપો નિશદીશ;
જો કીજે ગૌતમનું ધ્યાન, તો ઘર વિલસે નવે નિધાન. ૧

ગૌતમ નામે ગિરિવર ચઢે, મન વાંછિત હેલા[૫] સંપજે;
ગૌતમ નામે નાસે રોગ, ગૌતમ નામે સર્વ સંજોગ. ૨

જે વૈરી વિરૂઆ વંકડા, તસ નામે નાવે [૬]ઢુંકડા;
ભૂત પ્રેત નવિ મંડે પ્રાણ, તે ગૌતમનાં કરૂં વખાણ. ૩

ગૌતમ નામે નિર્મલ કાય, ગૌતમ નામે વાધે આય;
ગૌતમ જિન શાસન શણગાર, ગૌતમ નામે જયજયકાર. ૪

શાલ દાલ સુરહાં ઘૃત ગોલ, મનવંછિત કાપડ તંબોલ;
ઘર સુઘરણી નિર્મળ ચિત્ત, ગૌતમ નામે પુત્ર વિનીત. ૫

ગૌતમ ઉદયો અવિચળ ભાણ, ગૌતમ નામે જપો જગ જાણ;
મ્હોટાં મંદિર મેરૂ સમાન, ગૌતમ નામે સફલ વિહાણ ૬

ઘર મયગલ ઘોડાની જોડ, વારૂ પહોંચે વંછિત કોડ;
મહીયલ માને મોહોટા રાય, જો તૂઠે ગૌતમનાં પાય. ૭

ગૌતમ પ્રણમ્યાં પાતિક ટળે, ઉત્તમ નરની સંગત મળે;
ગૌતમ નામે નિર્મળ જ્ઞાન, ગૌતમ નામે વાધે વાન. ૮

પુણ્યવંત અવધારો[૭] સહુ, ગુરૂ ગૌતમનાં ગુણ છે બહુ;
કહે લાવણ્યસમય કરજોડ, ગૌતમ તૂઠે સંપત્તિ કોડ. ૯

---

૫ શીઘ્ર—તત્કાલ. ૬ પાસે—નજદીક આવી ન શકે—પરાભવ કરી ન શકે.
૭ નિશ્ચય કરી માનો.

એકસો સિત્તેર જિન ચૈત્યવંદન.

સોળે જિનવર શામળા, રાતા ત્રીશ વખાણું;
લીલા મરકત મણિસમા, આડત્રિશ ગુણખાણું. ૧
પીલા કંચન વર્ણ સમા, છત્રીશે જિનચંદ;
શંખ વરણ સોહામણું, પચાશે સુખકંદ. ૨
સીત્તેર સો જિન વંદીએ એ, ઉત્કૃષ્ટા સમકાલ;
અજિતનાથ વારે હુવા, વંદુ થઈ ઉજમાલ. ૩
નામ જપંતા જિનતણું, દુરગતિ દૂરે જાય;
ધ્યાન ધ્યાતાં પરમાત્માનું, પરમ મહોદય થાય. ૪
જિનવર નામે જશ ભલો, સફલ મનોરથ સાર;
શુદ્ધ પ્રતીતિ જિનતણી, શિવસુખ અનુભવ ધાર. ૫

શ્રી સિદ્ધચક્ર નમસ્કાર ચૈત્યવંદન.

જો ધુરી સિરિ અરિહંત, મૂલ દઢપીઠ પઇઠ્ઠિયો;
સિદ્ધ સૂરી ઉવજ્ઝાય સાહુ, ચીહું પાસ ગરીઠ્ઠિયો. ૧
દંસણ નાણ ચરિત્ત તવ હી, પડિસાહા સુંદરૂં;
તત્તખ્ખર સરવગ્ગ લદ્ધિ, ગુરૂપયદલ દુંબરૂ. ૨
દિસીપાલ જખ્ખજખ્ખીણિ, પમુહ સુરકુસુમેહિં અલંકિયો;
સો સિદ્ધચક્ક ગુરૂ કપ્પતરૂ, અમ્હ મન વંછિયફલ દીયો. ૩

શ્રી વીશસ્થાનકનું ચૈત્યવંદન.

પહેલે પદ અરિહંત નમું, બીજે સર્વ સિદ્ધ;
ત્રીજે પ્રવચન મન ધરો, આચારજ સિદ્ધ. ૧

નમો થેરાણું પાંચમે, પાઠક ગુણ છઠ્ઠે;
નમો લોએ સવ્વસાહૂણં, જે છે ગુણગરિઠે. ૨
નમો નાણસ્સ આઠમે, દર્શન પદ ધ્યાવો;
વિનય કરો ગુણવંતનો, ચારિત્ર મન ભાવો. ૩
નમો બંભવયધારિણં, તેરમે કિરિયાણં;
નમો તવસ્સ ચૌદમે, ગોયમ નમો જિણાણં. ૪
ચારિત્ર નાણ સુઅસ્સને એ, નમો તિત્થસ્સ જાણી;
જિન ઉત્તમ પદ પદ્મને, નમતાં હોય સુખખાણી. ૫

શ્રી પર્યુષણ ચૈત્યવંદન.

પર્વ પર્યુષણ ગુણનીલો, નવ કલ્પવિહાર;
ચાર માસાન્તર થીર રહે, એહીજ અર્થ ઉદાર ૧
આષાઢ શુદ ચઉદશ થકી, સંવત્સરી પંચાસ;
મુનિવર દિન સિત્તેરમે, પડિક્કમતાં ચૌમાસ. ૨
શ્રાવક પણ સમતા ધરી, કરે ગુરૂના બહુ માન;
કલ્પસૂત્ર સુવિહિત મુખે, સાંભળે થઈ એક તાન. ૩
જિનવર ચૈત્ય જુહારીએ, ગુરૂ ભક્તિ વિશાલ;
પ્રાયે અષ્ટ ભવાંતરે, વરીએ શિવ વરમાલ. ૪
દર્પણથી નિજરૂપનો, જુવે સુદૃષ્ટિ રૂપ;
દર્પણ અનુભવ અર્પણ, જ્ઞાન રમણ મુનિ ભૂપ. ૫
આત્મ સ્વરૂપ વિલોકતાં એ, પ્રગટયો મિત્ર સ્વભાવ;
રાય ઉદાયી ખામણાં, પર્વપર્યુષણ દાવ. ૬

નવ વખાણ પૂજી સુણો, શુકલ ચતુર્થી સીમા;
પંચમ દિન વાંચે સુણે, હોય વિરાધી નીમા. ૭
એ નહીં પર્વે પંચમી, સર્વ સમાણી ચોથે;
ભવ ભીરૂ મુનિ માનસે, ભાખ્યું અરિહા નાથે. ૮
શ્રુત કેવલી વચણા સુણી, લહી માનવ અવતાર;
શ્રી શુભવીરને શાસને, પામ્યા જય જયકાર. ૯

શ્રી ચોવીશ જિન લંછન ચૈત્યવંદન.

ઋષભલંછન ઋષભ દેવ, અજિતલંછન હાથી;
સંભવ લંછન ઘોડલો, શિવપુરનો સાથી, ૧
અભિનંદન લંછન કપિ, ક્રોંચ લંછન સુમતિ;
પદ્મલંછન પદ્મપ્રભુ, વિશ્વદેવા સુમતિ ૨
સુપાર્શ્વલંછન સાથીયો, ચંદ્રપ્રભુ લંછન ચંદ્ર;
મગર લંછન સુવિધિ પ્રભુ, શ્રીવચ્છ શીતલજિણંદ. ૩
લંછન ખડ્ગી શ્રેયાંસને, વાસુપૂજ્યને મહિષ;
સૂવર લંછન પાયે વિમલદેવ, ભવિયા તે નામો શિષ. ૪
સિંચાણો જિન અનંતને એ, વજ્રલંછન શ્રીધર્મ;
શાંતિલંછન મરગલો, રાખે ધર્મનો મર્મ. ૫
કુંથુનાથ જિન બોકડો, અરજિન નંદાવર્ત;
મલ્લિ કુંભ વખાણીયે, સુવ્રત કચ્છપ વિખ્યાત. ૬
નમિજિનને નીલોત્પલ, પામીએ પંકજમાંહિ;
શંખલંછન પ્રભુ નેમિજી, દીસે ઉંચે આંહિ. ૭

પાર્શ્વનાથજીને ચરણ સર્પ, નીલવરણ શોભિત;
સિંહલંછન કંચન તનુ, વર્દ્ધમાન વિખ્યાત. ૮
એણીપરે લંછન ચિંતવી એ, ઓલખીએ જિનરાય;
જ્ઞાનવિમલ પ્રભુ સેવતા, લક્ષ્મીરતન સૂરિરાય. ૯

સામાન્ય જિન ચૈત્યવંદન.

જય જય તું જિનરાય આજ, મળીઓ મુજ સ્વામી;
અવિનાશી અકલંક રૂપ, જગ અંતરજામી. ૧
રૂપારૂપી ધર્મ દેવ આતમ આરામી;
ચિદાનંદ ચેતન અચિંત્ય, શિવલીલા પામી. ૨
સિદ્ધ બુદ્ધ તું વંદતાં, સકળ સિદ્ધિ વર બુદ્ધ;
રામ પ્રભુ ધ્યાને કરી, પ્રકટે આતમ ઋદ્ધ. ૩
કાળ બહુ સ્થાવર ગમ્યો, ભમીયો ભવમાંહી;
વિકલેંદ્રિય માંહી વસ્યો, સ્થિરતા નહીં કયાંહીં. ૪
તિર્યંચ પંચેંદ્રિય માંહી દેવ, કરમે હું આવ્યો;
કરી કુકર્મ નરકે ગયો, તુમ દરિશન નહિ પાયો. ૫
એમ અનંત કાળે એ, પામ્યો નર અવતાર;
હવે જગ તારક તુંહી મળ્યો, ભવજલ પાર ઉતાર. ૬

શ્રી પાર્શ્વજિન ચૈત્યવંદન.

જય ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ, જય ત્રિભુવન સ્વામી;
અષ્ટ કર્મ રિપુ જીતીને, પંચમી ગતિ પામી. ૧

પ્રભુ નામે આનંદ કંદ, સુખ સંપત્તિ લહીએ;
પ્રભુ નામે ભવ ભય તણાં, પાતક સબ દહીએ. ૨
ૐ હ્રીં વર્ણ જોડી કરીએ, જપીએ પાર્શ્વ નામ;
વિષ અમૃત થઈ પરગમે, લહિએ અવિચલ ઠામ. ૩

અથ સિદ્ધાચલનાં ચૈત્યવંદનો.

૧

જય જય નાભિ નરિંદનંદ, સિદ્ધાચલ મંડણ;
જય જય પ્રથમ જિણંદચંદ, ભવ દુઃખ વિહંડણ. ૧
જય જય સાધુ સૂરીંદ વૃંદ, વંદિય પરમેસર;
જય જય જગદાનંદ કંદ, શ્રી ઋષભ જિણેસર. ૨
અમૃત સમ જિન ધર્મનો એ, દાયક જગમાં જાણ;
તુજ પદ પંકજ પ્રીતધર, નિશદિન નમત કલ્યાણ. ૩

૨

શ્રી શત્રુંજય સિદ્ધક્ષેત્ર, દીઠે દુરગતિ વારે;
ભાવ ધરીને જે ચઢે, તેને ભવ પાર ઉતારે, ૧
અનંત સિદ્ધનો એહ ઠામ, સકળ તીરથનો રાય;
પુરણ નવાણું રીખવદેવ, જ્યાં ઠવીયા પ્રભુપાય. ૨
સૂરજ કુંડ સોહામણો, કવડ જક્ષ અભિરામ;
નાભિરાયા કુલ મંડણો, જિનવર કરૂં પ્રણામ. ૩

શ્રી સીમંધરસ્વામીનાં ચૈત્યવંદનો.

૧

શ્રી સીમંધર જગધણી, આ ભરતે આવો;
કરૂણાવંત કરૂણા કરી, અમને વંદાવો. ૧
સકળ ભક્ત તુમે ધણી, જો હોવે અમ નાથ;
ભવોભવ હું છું તાહરો, નહીં મેલું હવે સાથ. ૨
સયલ સંગ છંડી કરીએ, ચારિત્ર લેઈશું,
પાય તુમારા સેવીને, શિવરમણી વરશું. ૩
એ અળજો મુજને ઘણોએ, પુરો સીમંધર દેવ;
ઇહાં થકી હું વીનવું, અવધારો મુજ સેવ. ૪

૨

શ્રી સીમંધર વીતરાગ, ત્રિભુવન તમે ઉપગારી;
શ્રી શ્રેયાંસ પિતા કુળે, બહુ શોભા તુમારી. ૧
ધન્ય ધન્ય માતા સત્યકી, જેણે જાયો જયકારી;
વૃષભ લંછને વિરાજમાન, વંદે નર નારી. ૨
ધનુષ પાંચશેં દેહડીએ, સોહીએ સોવન વાન:
કીર્ત્તિવિજય ઉવજ્ઝાયનો, વિનય ધરે તુમ ધ્યાન. ૩

અથ બીજનું ચૈત્યવંદન.

દુવિધ ધર્મ જીણે ઉપદિશ્યો, ચોથા અભિનંદન;
બીજે જન્મ્યા તે પ્રભુ, ભવ દુઃખ નિકંદન. ૧
દુવિધ ધ્યાન તુમે પરિહરો, આદરો દોય ધ્યાન;
ઇમ પ્રકાશ્યું સુમતિ જિને, તે ચવિયા બીજ દિન. ૨

હોય બંધન રાગ દ્વેષ, તેહને ભવિ તજીએ;
મુજ પરે શીતલ જિન કહે, બીજદિન શિવ ભજીએ. ૩
જીવાજીવ પદાર્થનું, કરો નાણ સુજાણ;
બીજ દિને વાસુપૂજ્ય પરે, લહો કેવળ નાણ. ૪
નિશ્ચયનય વ્યવહાર દોય, એકાંત ન ગ્રહીએ;
અરજિન બીજ દિને ચવી, એમ જિન આગળ કહીએ. ૫
વર્તમાન ચોવિશીએ, એમ જિન કલ્યાણ;
બીજ દિને કેઈ પામીયા, પ્રભુ નાણ નિર્વાણ. ૬
એમ અનંત ચોવીશીએ, હુઆં બહુ કલ્યાણ;
જિન ઉત્તમ પદ પદ્મને, નમતાં હોય સુખ ખાણ. ૭

અથ શ્રી જ્ઞાનપંચમીનું ચૈત્યવંદન.

ત્રિગડે બેઠા વીરજિન, ભાખે ભવિજન આગે;
ત્રિકરણશું ત્રિહું લોક જન, નિસુણો મનરાગે. ૧
આરાધો ભલી ભાતસેં, પાંચમ અજુઆળી;
જ્ઞાન આરાધન કારણે, એહજ તિથિ નિહાળી. ૨
જ્ઞાન વિના પશુ સારિખા, જાણો એણે સંસાર;
જ્ઞાન આરાધનથી લહે, શિવપદ સુખ શ્રીકાર. ૩
જ્ઞાન રહિત ક્રિયા કહી, કાસકુસુમ ઉપમાન.
લોકાલોક પ્રકાશકર, જ્ઞાન એક પરધાન. ૪
જ્ઞાનિ શ્વાસોશ્વાસમાં, કરે કર્મનો છેહ;
પૂર્વ કોડી વરસા લગે અજ્ઞાને કરે તેહ ૫
દેશ આરાધક ક્રિયા કહી, સર્વ આરાધક જ્ઞાન;
જ્ઞાન તણો મહીમા ઘણો, અંગ પાંચમે ભગવાન. ૬

પંચ માસ લઘુ પંચમી, જાવજીવ ઉત્કૃષ્ટી;
પંચ વરસ પંચ માસની, પંચમી કરો શુભ દૃષ્ટિ. ૭
એકાવન હી પંચનો એ, કાઉસ્સગ્ગ લોગસ્સ કેરો;
ઉજમણું કરો ભાવશું, ટાળો ભવ ફેરો. ૮
એણીપરે પંચમી આરાધીએ, આણી ભાવ અપાર;
વરદત્ત ગુણમંજરી પરે, રંગ વિજય લહો સાર. ૯

શ્રી અષ્ટમીનું ચૈત્યવંદન.

મહા શુદી આઠમ દિને, વિજયા સુત જાયો;
તેમ ફાગણ શુદી આઠમે, સંભવ ચવી આવ્યો. ૧
ચૈતર વદની આઠમે, જન્મ્યા ઋષભ જિણંદ;
દીક્ષા પણ એ દિન લહી, હુઆ પ્રથમ મુનિચંદ. ૨
માધવ[1]શુદિ આઠમ દિને, આઠ કર્મ કર્યાં દૂર;
અભિનંદન ચોથા પ્રભુ, પામ્યા સુખ ભરપૂર. ૩
એહિજ આઠમ ઉજલી, જન્મ્યા સુમતિ જિણંદ;
આઠ જાતિ કળશે કરી, નવરાવે સુર ઈંદ. ૪
જનમ્યા જેઠ વદી આઠમે, મુનિ સુવ્રત સ્વામી;
નેમ આષાઢ શુદી આઠમે, અષ્ટમી ગતિ[2] પામી. ૫
શ્રાવણ વદની આઠમે, નમિ જન્મ્યા જગ ભાણ;
તેમ શ્રાવણ શુદી આઠમે, પાસજીનું નિરવાણ. ૬
ભાદરવા વદી આઠમ દિને, ચવિયા સ્વામી સુપાસ;
જિન ઉત્તમ પદ પદ્મને, સેવ્યાથી શિવવાસ. ૭

---

૧ વૈશાખ. ૨ મોક્ષ.

બાહ્ય અભ્યંતર તપ તે સંવર, સમતા નિર્જરા હેતુજી;
તે તપ નમીએ ભાવ ધરીને, ભવસાગરમાં સેતુ. ભવીજન૦ ૧૦
એ નવપદમાં [1]પણ છે ધર્મી, ધર્મ તે વરતે ચ્યારજી;[2]
દેવ ગુરૂ ને ધર્મ તે એહમાં, દો[3] તીન[4] ચ્યાર[5] પ્રકાર. ભવી૦ ૧૧
મારગ દેશક[6] અવિનાશીપણું[7], આચાર[8] વિનય[9] સંકેતજી;
સહાયપણું[10] ધરતા સાધુજી, પ્રણમો એહીજ હેતે.[11] ભવી૦ ૧૨
વિમલેશ્વર સાંનિધ્ય[12] કરે તેહની, ઉત્તમ જે આરાધેજી;
પદ્મવિજય કહે તે ભવી પ્રાણી, નિજ આતમ હિત સાધે. ભવી૦ ૧૩

શ્રી વીશસ્થાનકનું સ્તવન.

હાંરે મારે પ્રણમું સરસ્વતી માગું વચન વિલાસ જો,
વીશેરે તપ સ્થાનક મહિમા ગાઈશું રે લોલ;
હાંરે મારે પ્રથમ અરિહંત પદ લોગસ્સ ચોવીશ જો;
બીજેરે સિદ્ધ સ્થાનક પન્નર ભાવશું રે લોલ૦ ૧
હાં૦ ત્રીજે પવયણસ્સ ગણશો લોગસ્સ સાત જો,
ચઉથેરે આયરિયાણં છત્રીશનો સહીરે લોલ;

---

૧ અરિહંતાદિક પાંચે પરમેષ્ટીઓ. ૨ સમ્યગ્દર્શન (સમકિત) આદિ ચ્યાર પ્રકાર. ૩ અરિહંત અને સિદ્ધ તે બે દેવ. ૪ આચાર્ય, ઉપાધ્યાય અને સાધુ એ ત્રણ ગુરૂ. ૫ દર્શન જ્ઞાન, ચારિત્ર અને તપ એ ચ્યાર પ્રકારનો ધર્મ જાણવો. ૬ અરિહંતનો મોક્ષમાર્ગદેશક ગુણ. ૭ સિદ્ધનો અવીનાશીપણાનો ગુણ ૮ આચાર્યનો જ્ઞાનાદિક પાંચ આચાર પાળવા પળાવાનો ગુણ ૯ ઉપાધ્યાયનો વિનય ગુણ (જડ જેવા શિષ્યને પણ સુશિક્ષાદાનથી સુવિનીત કરે એવો ગુણ). ૧૦ અન્ય ભવ્યાત્માઓને ધર્મમાર્ગમાં આલંબનરૂપ થવાનો ગુણ (સાધુનો). ૧૧ એટલા માટે અરિહંતાદિકને ત્રિકરણ શુદ્ધ પ્રણામ કરવાનો છે. ૧૨ સહાયતા કરે.

હાં૦ મારે થેરાણું પદ પાંચમે દશ ઉદારે જો,
છટ્ઠેરે ઉવજ્ઝાયાણું પચવીશનો સહીરે લોલ૦ ૨

હાં૦ સાતમે નમો લોએ સવ્વસાહુ સત્તાવીશ જો,
આઠમે નમો નાણુસ્સ પંચે ભાવશુંરે લોલ;
હાં૦ નવમે દરિસણુ અડસઠ મનને ઉદારજો,
દશમે નમો વિણુયસ્સ દશ વખાણીએ રે. ૩

હાં૦ અગીઆરમે નમો ચારિતસ્સ લોગસ્સ સત્તર જો,
બારમે નમો બંભસ્સ નવગુણે સહીરે લોલ;
હાં૦ કીરિયાણું પદ તેરમે વળી પચવીશ જો,
ચઉદમે નમો તવસ્સ બાર ગુણે સહીરે લોલ૦ ૪

હાં૦ પંદરમે નમો ગોયમસ્સ અઠ્ઠાવીશ જો,
નમો જિણાય ચઉવ્વીસ ગણુશું સોળમેરે લોલ;
સત્તરમે નમો ચારિત્ત લોગસ્સ સિત્તેર જો,
નાણુસ્સનો પદ ગણુશું એકાવન અઢારમેરે લોલ૦ ૫

હાં૦ ઓગણીશમે નમો સુઅસ્સ વીશ પીસ્તાલીશ જો,
વીશમે નમો તિત્થસ્સ વીશ ભાવશુંરે લોલ;
હાં૦ તપનો મહિમા ચારશેં ઉપર વીશ જો,
ષટમાસે એક ઓળી પૂરી કીજીએરે લોલ૦ ૬

હાં૦ તપ કરતાં વળી ગણીયે દોય હજાર જો,
નવકારવાળી વીશે સ્થાનક ભાવશું રે લોલ,
હાં૦ પ્રભાવના સંઘ સ્વામી વચ્છલ સાર જો;
ઉજમણાં વિધિ કીજીએ વિનય લીજીએ રે લોલ૦ ૭

તપનો મહિમા કહે શ્રી વીર જિનરાય જો,
વિસ્તારે ઇમ સંબંધ ગોયમ સ્વામીને રે લોલ;
હાં૦ તપ કરતાં વળી તીર્થંકર પદ હોય જો,
દેવગુરૂ ઇમ કાંતિ સ્તવન સોહામણું રે લોલ૦ ૮

શ્રી સીમધંર જિન સ્તવન.

ધન્ય ધન્ય ક્ષેત્ર મહાવિદેહજી, ધન્ય પુંડરિગિણી ગામ;
ધન્ય તિહાંના માનવીજી, નિત્ય ઉઠી કરેરે પ્રણામ.
સીમંધર સ્વામી કહિયેરે હું, મહાવિદેહ આવીશ;
જયવંતા જિનવર કહીયેરે, હું તમને વાંદીશ. ॥૧॥
ચાંદલીયા સંદેશડાજી, કેહેજો સીમંધ સ્વામ;
ભરત ક્ષેત્રનાં માનવીજી, નિત્ય ઉઠી કરેરે પ્રણામ. સી૦ ॥૨॥
સમવસરણ દેવે રચ્યું તિહાં, ચોસઠ ઇંદ્ર નરેશ;
સોના તણે સિંહાસન બેઠા, ચામર છત્ર ધરેશ. સી૦ ॥૩॥
ઇંદ્રાણી કાઢે ગહુંલીજી, મોતીનાં ચોક પુરેશ;
લળી લળી લીયે લુંછણાંજી, જિનવર દીયે ઉપદેશ. સી૦ ॥૪॥
એહવે સમે મેં સાંભળ્યુંજી, હવે કરવાં પચ્ચખાણ;
પોથી ઠવણી તિહાં કનેજી, અમૃત વાણી વખાણ. સી૦ ॥૫॥
રાયને વહાલાં ઘોડલાંજી, વેપારીને વહાલાં છે દામ;
અમને વહાલા સીમંધર સ્વામી, જેમ સીતાને શ્રીરામ. સી૦ ॥૬॥
નહીં માગું પ્રભુ રાજ્ય ઋદ્ધિજી, નહીં માગું ગરથ ભંડાર;
હું માંગુ પ્રભુ એટલુંજી, તુમ પાસે અવતાર. સી૦ ॥૭॥
દેવે ન દીધી પાંખડીજી, કેમ કરી આવું હજુર;
મુજરો મ્હારો માનજોજી, પ્રહ ઉગમતે સૂર. સી૦ ॥૮॥

સમયસુંદરની વિનતિજી, માનજો વારંવાર;
બે કર જોડી વિનવું જી, વિનતડી અવધાર. સી૦ ॥૯॥

શ્રી સીમંધર જિન સ્તવન

રૂપૈયો તે આવ્યું શેકડો માહારા વહાલાજીરે ॥ **એ દેશી.**

મનડું તે માહારૂં મોકલે, મહારા વાહાલાજીરે;
સસહર[1] સાથે સંદેશ, જઈને કહેજો મહારા વાલાજીરે ॥ આં૦
ભરતનાં ભક્તને તારવા, ॥મા૦॥ એકવાર આવોને આ દેશ. જ૦ ૧
પ્રભુજી વસો પુષ્કલાવતી, ॥મા૦॥ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર મઝાર; જઈ૦
પુરી રાજે પુંડરિગિણી, ॥મા૦॥ જિહાં પ્રભુનો અવતાર. જઈ૦ ૨
શ્રી સીમંધર સાહિબા, ॥મા૦॥ વિચરંતા વીતરાગ; જઈ૦
પડિબોહે[2] બહુ પ્રાણીને ॥મા૦॥ તેહનો પામે કુણ તાગ[3] જઈ૦ ૩
મન જાણે ઉડી મળું, ॥મા૦॥ પણ પોતાને નહીં પાંખ; જઈ૦
ભગવંત તુમ જોવા ભણી, ॥મા૦॥ અલજો ધરે છે બેહુ આંખ. જઈ૦ ૪
દુર્ગમ મહોટા ડુંગરા, ॥મા૦॥ નદી નાળાંનો નહીં પાર; જઈ૦
ઘાંટીની આંટી ઘણી, ॥મા૦॥ અટવી પંથ અપાર. જઈ૦ ૫
કોડી સોનૈયે કાસીદો, ॥મા૦॥ કરનારો નહીં કોય; જઈ૦
કાગળીયો કેમ મોકલું, ॥મા૦॥ હોંશ તે નિત્ય નવલી હોય. જઈ૦ ૬
લખું જે જે લેખમાં, ॥મા૦॥ લાખ ગમે અભિલાષ; જઈ૦
તમે [4]લેખામાં તે લહો, ॥મા૦॥ મુજ મન પૂરે છે સાખ. જઈ૦ ૭
લોકાલોક સરૂપનાં, ॥મા૦॥ જગતમાં તુમે છો જાણ; જઈ૦
જાણ આગે શું જણાવીએ, ॥મા૦॥ આખર અમે અજાણ, જઈ૦ ૮
વાચક ઉદયની વિનતિ, ॥મા૦॥ સસહર કહ્યા સંદેશ; જઈ૦
માની લેજો માહરી, ॥મા૦॥ વસતાં દૂર વિદેશ. જઈ૦ ૯

---

[1] શશધર–ચંદ્રમા. ૨ પ્રતિબોધે. ૩ છેડો. ૪ આપ તે તરત જાણી જાઓછો.

શ્રી યુગમંધર જિન સ્તવન.

॥ મધુકરની દેશીમાં ॥

શ્રીયુગમંધરને કેજો, કે દધિસુત[1] વીનતડી સુણજોરે;
શ્રીયુગ૦ એ આંકણી૦

કાયા પામી અતિ કુડી, પાંખ નહીં આવું ઉડી;
શ્રીયુગ૦ ॥૧॥

તુમ સેવામાંહી સુર કોડી, ઈહાં આવે જો એક દોડી;
આશ ફળે પાતક મોડીરે શ્રીયુગ૦ ॥૨॥

દુષમ સમયમાં ઈણે ભરતે, અતિશય નાણી નવિ વરતે;
કહીએ કહો કોણ સાંભળતેરે. શ્રીયુગ૦ ॥૩॥

શ્રવણાં સુણીયા તુમ નામે, નયણાં દરિસણ નવિ પામે;
એ તો ઝગડાને ઠામેરે. શ્રીયુગ૦ ॥૪॥

ચાર આંગળ અંતર રહેવું, [2]શોકલડીની પેરે દુઃખ સહેવું.
પ્રભુ વિના કોણ આગળ કહેવુંરે. શ્રીયુગ૦ ॥૫॥

મહોટા મેળ કરી આપે, બેહુને તોલ કરી થાપે;
સજ્જન જસ જગમાં વ્યાપેરે શ્રીયુગ૦ ॥૬॥

બેહુનો એક મતો થાવે, કેવલ નાણ જુગલ પાવે;
તો સવિ વાત બની આવે રે. શ્રીયુગ૦ ॥૭॥

ગજલંછન ગજગતિગામી, વિચરે વપ્રવિજય સ્વામી;
નયરી વિજયા ગુણધામીરે. શ્રીયુગ૦ ॥૮॥

માતા સુતારાએ જાયો, સુદૃઢ નરપતિ કુલ આયો;
પંડિત જિનવિજયે ગાયોરે. શ્રીયુગ૦ ॥૯॥

---

1 ચંદ્રમા. 2 આંખ અને કાનને ચાર આંગળનું છેટું છે, તેથી કાન યુગમંધર સ્વામીનું નામ સાંભળે છે પણ પ્રભુ દૂર હોવાથી આંખ દેખી શકતી નથી તેથી આંખને શોકની પેઠે દુઃખ થાય છે.

શ્રી સિદ્ધાચળજીનું સ્તવન.

જશોદા માવડી—એ દેશી.

જાત્રા ×નવાણું કરીએ, વિમલગિરિ જાત્રા નવાણું કરીએ. એ આં૦
પૂરવ નવાણું વાર શેત્રુંજા ગિરિ, ઋષભ જિણંદ સમોસરીએ;
॥ વિમલ૦ ॥ ૧ ॥
કોડિ સહસ ભવ પાતક તૂટે, શેત્રુંજા સાહામો ડગ ભરીએ. ॥વિ૦ ૨॥
સાત છઠ દોય અઠમ તપસ્યા, કરી ચઢીયે ગિરિવરીયે. ॥વિ૦ ૩॥
પુંડરિક પદ જપીયે મન હરખે, અધ્યવસાય શુભ ધરીયે ॥વિ૦૪॥
પાપી *અભવી ન નજરે દેખે, હિંસક પણ ઉદ્ધરીએ. ॥ વિ૦ ૫ ॥
ભૂમિ [1]સંથારો ને નારીતણો સંગ, દૂર થકી પરિહરીયે.[2] ॥ વિ૦ ૬॥
સચિત્ત [3]પરિહારીને એકલઆહારી[4], ગુરૂ સાથે પદ ચરીયે.[5] ॥વિ૦૭॥
પડિક્કમણા દોય વિધિશું કરીયે[6], પાપ પડલ વિખરીયે. ॥વિ૦ ૮॥
કલિકાળે એ તીરથ મોહોટું, પ્રવહણ+ જિમ ભર દરીયે ॥વિ૦ ૯॥
ઉત્તમ એ ગિરિવર સેવંતા, પદ્મ કહે ભવ તરીયે. ॥વિમલ૦ ૧૦॥

શ્રી સિદ્ધાચળનું સ્તવન.

સિદ્ધગિરિ ધ્યાવો ભવિકા, સિદ્ધગિરિ ધ્યાવો ॥
ઘર બેઠાં પણ બહુ ફળ પાવો ભવિકા,
બહુ ફળ પાવો એ—આંકણી

× નવાણું યાત્રા કરનારાઓને (અને ઉપલક્ષણથી વિધિરસિક અન્ય યાત્રાળુઓએ) યાત્રા કરતાં જે છ 'રી' પાળવી જોઇએ તેનાં નામ ૧ થી ૬ માં બતાવવામાં આવ્યાં છે.

* અભવી (અભવ્ય) એવા પાપી (આવો અર્થ જાણવો છે.)

+ નાવ-વહાણ.

નંદીસર યાત્રાયે જે ફળ હોવે,
તેથી બમણેરૂં ફળ કુંડલગિરિ હોવે. ॥ ભ૦ કું૦ ૧ ॥
તિગણુ રૂચકગિરિ ચોગણું ગજદંતા,
તેથી બમણેરૂં ફળ જંબુ મહંતા, ॥ ભ૦ જં૦ ॥
ખટગણું ધાતકી ચૈત્ય જુહારે,
બત્તીસ ગણેરૂં ફળ પુખ્ખલ વિહારે. ॥ ભ૦ પુ૦ ૨ ॥
તેથી શતગણું ફળ મેરૂ ચૈત્ય જુહારે,
સહસ ગણેરૂં ફળ સંમેત શિખરે. ॥ ભ૦ સં૦ ॥
લાખ ગણેરૂં ફળ અંજનગિરિ જુહારે,
દશ લાખ ગણેરૂં ફળ અષ્ટાપદ ગિરનારે ॥ ભ૦ અ૦ ૩ ॥
કોડિ ગણેરૂં ફળ શ્રી સિદ્ધાચળ ભેટે,
જેમરે અનાદિના દુરિત ઉમેટે. ॥ ભ૦ દુ૦ ॥
ભાવ અનંતે અનંત ફળ પાવે,
જ્ઞાનવિમળ સૂરિ એમ ગુણ ગાવે. ॥ ભ૦ એ૦ ૪

શ્રી સિદ્ધાચલતીર્થ સ્તવન.

શ્રી આદીશ્વર અંતરયામી, જીવન જગત આધાર;
શાન્ત સુધારસ જ્ઞાને ભરિયો, સિદ્ધાચલ શિણગાર;
રાયણ રૂડીરે, જ્યહાં પ્રભુ પાય ધરે, વિમલગિરિ વંદોરે,
દેખત દુઃખ હરે; પુન્યવંતા પ્રાણીરે, પ્રભુજીની સેવા કરે. ૧
શુભ અનંતા ગિરિવર કેરા, સિધ્યા સાધુ અનંત;
વળીરે સિદ્ધશે વાર અનંતી, એમ ભાખે ભગવંત;
ભવોભવ કેરાંરે પાતક દૂર કરે, વિમલગિરિ વંદોરે૦ ૨

વાવડીયું રસકુંપા કેરી, મણિ માણેકની ખાણ;
રત્નખાણુ બહુ રાજે હો તીરથ, એવી શ્રી જિનવાણુ;
સુખના સનેહી રે બંધન દૂર કરે, વિમલગિરિ વંદોરે૦ ૩
પાંચ કોડિશું પુંડરીક સિધ્યા, ત્રણ કોડિશું રામ;
વીશ કોડિશું પાંડવ સિધ્યા, સિદ્ધક્ષેત્ર સિદ્ધઠામ;
મુનિવર મ્હોટારે અનંતા સિદ્ધિવરે વિમલગિરિ વંદોરે૦ ૪
એસો તીરથ ઓર ન જગમેં, ભાખે શ્રી જિણભાણ;
દુર્ગતિ કાપે ને પાર ઉતારે (વ્હાલો), આપે કેવલનાણ;
ભવિજન ભાવેરે જે એનું ધ્યાન ધરે. વિમલગિરિ વંદોરે૦ ૫
દ્રવ્ય ભાવશું પૂજા કરતાં, પૂજો શ્રી જિનપાય (જિનરાય);
ચિદાનંદ સુખ આતમ વેદી, જ્યોતિમેં જ્યોત મિલાય;
કીરતિ એહનીરે માણેક મુનિ કરે. વિમલગિરિ વંદોરે૦ ૬

શ્રી આદિજિન સ્તવન.

આદિતે અરિહંત—એ રાગ.

આદિ જિણંદ અરિહંતજી, પ્રભુ અમનેરે;
તુમે દ્યો દરિશન મહારાજ, શું કહું તમનેરે,
આઠ પહોરમાં એક ઘડી, પ્ર૦ લાગ્યું તમારૂં ધ્યાન. શું૦ ૧
મધુકરને મન માલતી, પ્ર૦ જિમ મોરાને મન મેહ; શું૦
સીતાને મન રામજી, પ્ર૦ તેમ વાધ્યો તુમશું નેહ, શું૦ ૨
રોહીણીને મન ચંદજી, પ્ર૦ વળી રેવાયે ગજરાજ; શું૦
સમય સમય પ્રભુ સાંભરે, પ્ર૦ મનડામાં મહારાજ. શું૦ ૩
નિ:સ્નેહી થઈ નવિ છૂટીયે, પ્ર૦ કરૂણાવંત કહાઓ; શું૦
ગુણ અવગુણ જોતા રખે, પ્ર૦ તો તારક કેમ કહાઓ. શું૦ ૪

રઢ લાગી પ્રભુ રૂપની, પ્ર૦ મુને ન ગમે બીજી વાત; શું૦
વાચે વાત બને નહીં, પ્ર૦ મળીયે મૂકી ભ્રાંત. શું૦ ૫
સેવે ચિંતામણી ફળે, પ્ર૦ તું તો ત્રિભુવનનાથ; શું૦
સો વાતે છોડું નહિ, પ્ર૦ હવે આવ્યા મુજ હાથ. શું૦ ૬
મુંહની વાત મૂકો પરી, પ્ર૦ જિમ જાણો તિમ તાર; શું૦
સહગુરૂ સુંદર કવિરાયનો, પ્ર૦ પદ્મને પ્રભુશું પ્યાર. શું૦ ૭

શ્રી સુમતિજિન સ્તવન.

ઝાંઝરીયા મુનિવરની—એ દેશી.

સુમતિનાથ ગુણશું મિલીજી, વાધે મુજ મન પ્રીત;
તેલ બિંદુ જિમ વિસ્તરેજી, જળ માંહિ ભલી રીત.
સોભાગી જિનશું લાગ્યો અવિહડ રંગ.
સજ્જનશું જે પ્રીતડીજી, છાની તે ન રખાય;
પરિમલ કસ્તુરી તણોજી, મહી માંહે મહકાય. સોભાગી૦ ૨
આંગળીએ નવિ મેરૂ ઢંકાએ છાબડીએ રવિ તેજ;
અંજલિમાં જિમ ગંગ ન માએ, મુજ મન તિમ પ્રભુ હેજ. સો૦ ૩
હુઓ છિપે નહિ અધર[1] અરૂણ જિમ, ખાતાં પાન સુરંગ;
પીવત ભર ભર પ્રભુગુણ પ્યાલા, તિમ મુજ પ્રેમ અભંગ. સો૦ ૪
ઢાંકી ઇક્ષુ[2] પલાલશુંજી, ન રહે લહિ વિસ્તાર;
વાચક યશ કહે પ્રભુતણોજી, તિમ મુજ પ્રેમ પ્રકાર. સો૦ ૫

---

૧ હોઠ. ૨ શેલડી.

શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીનું સ્તવન.

સાહેબા મોતીડો હમારો—એ દેશી.

સ્વામી તુમે કાંઇ કામણ કીધું, ચિત્તડું અમારૂં ચોરી લીધું;
સાહેબા વાસુપૂજ્ય જિણંદા, મોહના વાસુપૂજ્ય૦ એ આંકણી.
અમે પણ તુમશું કામણ કરશું, ભકત્યે ગ્રહી મન ઘરમાં ધરશું. ૧
મન ઘરમાં ધરીયા ઘર શોભા, દેખત નિત્ય રહેશો સ્થિર શોભા;[1]
મન વૈકુંઠ અકુંઠિત[2] ભકતે, યોગી ભાખે અનુભવ યુકતે. સા૦ ૨
કલેશે વાસિત મન સંસાર, કલેશ રહિત મન તે ભવપાર;
જો વિશુદ્ધ મન ઘર તુમે આવ્યા, પ્રભુ તો અમે નવનિધિ ઋદ્ધિ પાયા. સા૦
સાત રાજ અળગા જઈ બેઠા, પણ ભકત્યે અમ મનમાં પેઠા;
અળગાને વળગ્યા જે રહેવું; તે ભાણા ખડખડ[3] દુઃખ સહેવું. સા૦ ૪
ધ્યાયક ધ્યેય ધ્યાન ગુણ એકે, ભેદછેદ[4] કરશું હવે ટેકે;
ખીરનીરપરે તમશું મળશું, વાચક યશ કહે હેજે[5] હળશું[6]. સા૦ ૫

શ્રી શાંતિજિન સ્તવન.

શાંતિ જિનેશ્વર સાહેબ વંદો, અનુભવ રસનો કંદોરે;
મુખને મટકે લોચન લટકે, મોહ્યા સુર નર વૃંદોરે. શાંતિ ૧
મંજર દેખીને કોયલ ટોકે, મેઘઘટા જેમ મોરોરે;
તેમ જિનપ્રતિમા નિરખી હરખું, વળી જેમ ચંદ ચકોરોરે. શાંતિ. ૨
જિનપ્રતિમા શ્રી જિનવર ભાખી, સૂત્ર ઘણા છે સાખીરે;
સુર નર મુનિવર વંદન પૂજા, કરતા શિવ અભિલાષીરે. શાંતિ. ૩

---

૧ નિશ્ચયપણે. ૨ અસ્ખલિત. ૩ આકુળતાભર્યું, ૪ અંતર ભેદ ટાળશું. ૫ પ્રેમે. ૬ એકતા કરશું.

ત્રણ રતન[1] મુજ આપો તાતજી, જેમ નાવેરે સંતાપ;
દાન દેયંતાંરે પ્રભુજી કોસર[2] કિસી, આપો પદવીરે આપ સિદ્ધા૦ ૨
ચરણ અંગુઠેરે મેરૂ કંપાવીયો, મોડયાં સુરતાંરે માન;
અષ્ટ કર્મનાંરે ઝગડા જીતવા, દીધા વરસીરે દાન   સિદ્ધા૦ ૩
શાસન નાયક શિવસુખ દાયક, ત્રિશલા કુખે રતન;
સિદ્ધારથનોરે વંશ દીપાવીયો, પ્રભુજી તમે ધન્ય ધન્ય
સાહેબ તુમે ધન્ય ધન્ય. સિદ્ધા૦ ૪
વાચક શેખર કીર્તિવિજય ગુરૂ; પામી તાસ પસાય;
ધર્મતણો રસ જિન ચોવીશમા, વિનયવિજય ગુણ ગાય. સિદ્ધા૦ ૫

શ્રી મહાવીર સ્તવન.

(કડખાની દેશી.)

તાર હો તાર પ્રભુ મુજ સેવક ભણી, જગતમાં એટલો સુજશ લીજે;
દાસ અવગુણભર્યો જાણી પોતાતણો, દયાનિધિ[3] દીનપર દયા
કીજે. તાર૦ ૧
રાગ દ્વેષે ભર્યો મોહ વૈરી નડયો, લોકની રીતિમાં ઘણુંય [4]રાતો;
ક્રોધ વશ ધમધમ્યો શુદ્ધ ગુણ નવિ રમ્યો, ભમ્યો ભવમાંહિ હું
વિષયમાતો[5]. તાર૦ ૨
આદર્યું આચરણ લોક ઉપચારથી, શાસ્ત્ર અભ્યાસ પણ કાંઈ કીધો;
શુદ્ધ શ્રદ્ધાન વળી આત્મ અવલંબ વિનુ, તેહવો કાર્ય તિણે
કો ન સિધો. તાર૦ ૩

---

૧ સમકિત, જ્ઞાન અને ચારિત્ર. ૨ કસર-લોભ. ૩ ગરીબ.
૪ આસક્ત થયો. ૫ વિષયસુખમાં મસ્ત થયેલો.

સ્વામી દર્શન સમો નિમિત લહી નિર્મલો, જો ઉપાદાન એ શુચિ ન થાશે;
દોષ કો વસ્તુનો અહવા ઉદ્યમતણો, સ્વામિ સેવા સહી નિકટ લાશે[1]. તાર૦ ૪

સ્વામી ગુણ ઓળખી સ્વામીને જે ભજે, દરિસણ[2] શુદ્ધતા તેહ પામે;
જ્ઞાન ચારિત્ર તપ વીર્ય ઉલ્લાસથી, કર્મ જીપી વસે મુક્તિધામે તાર૦ ૫

જગત વત્સલ મહાવીર જિનવર સુણી, ચિત્ત પ્રભુ ચરણને શરણ વાસ્યો;
તારજો બાપજી બિરૂદ નિજ રાખવા, દાસની સેવના રખે જોસો. તાર૦૬

વિનતિ માનજો શકિત એ આપજો, ભાવ સ્યાદ્વાદ્તા શુદ્ધ ભાસે;
સાધી સાધકદશા સિદ્ધતા અનુભવી, દેવચંદ્ર વિમલ પ્રભુતા પ્રકાશે. તાર૦૭

શ્રી વીરપ્રભુનું દીવાલીનું સ્તવન.

મારગદેશક મોક્ષનોરે, કેવળજ્ઞાન નિધાનઃ
ભાવદયા સાગર પ્રભુરે, પર ઉપગારી પ્રધાનોરે,
વીરપ્રભુ સિદ્ધ થયા, સંઘ સકલ આધારોરે;
હવે ઈણ ભારતમાં, કોણ કરશે ઉપગારોરે. વી૦ ૧

નાથ વિહૂણું સૈન્ય જ્યુંરે, વીર વિહુણોરે સંઘ;
સાધે કોણ આધારથીરે, પરમાનંદ અભંગોરે. વી૦ ૨

માતા વિહૂણો બાળ જ્યુંરે, અરહો પરહો અથડાય;
વીર વિહુણા જીવડારે, આકુલ વ્યાકુલ થાયરે. વી૦ ૩

સંશયછેદક વીરનોરે, વિરહ તે કેમ ખમાય;
જે દીઠે સુખ ઉપજેરે, તે વીણ કેમ કહેવાયરે. વી૦ ૪

નિર્યામક[3] ભવ સમુદ્રનોરે, [4]ભવ અટવી સત્થવાહ;
તે પરમેશ્વર વિણુ મલેરે કેમ વાધે ઉત્સાહરે. વી૦ ૫

---

૧ લાવશે. ૨ દર્શન–સમકિત. ૩ તારક. ૪ સંસાર અટવીનો પાર પમાડનાર સાર્થવાહ.

ઢાળ પહેલી.

કાળ વાદ.

રાગ આશાવરી

શ્રી જિનશાસન જગજયકારી, સ્યાદ્વાદ શુદ્ધ રૂપરે;
નય એકાંત મિથ્યાત નિવારણ, અકલ અભંગ અનૂપરે. શ્રી૦ ૧
એ આંકણી.

કોઈ કહે એક કાળતણે વશ, સકળ જગત ગતિ હોયરે;
કાળે ઉપજે કાળે વિણસે, અવર ન કારણ કોયરે. શ્રી૦ ૨
કાળે ગર્ભ ધરે જગવનિતા, કાળે જન્મે પુત્તર;
કાળે બોલે કાળે ચાલે, કાળે ચાલે ઘરસુત્તરે, શ્રી૦ ૩
કાળે દૂધ થકી દહીં થાયે, કાળે ફૂર પરિપાકરે;
વિવિધ પદારથ કાળ ઉપજાવે, કાળે સહુ થાય ખાખરે. શ્રી૦ ૪
જિન ચોવીશ બાર ચક્રવર્તી, વાસુદેવ અને બલદેવરે;
કાળે કલિત કોઈ ન દીસે, જસુ કરતા સુર સેવરે. શ્રી૦ ૫
ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીઆરા, છએ જુઈ જુઈ ભાતરે;
ષડ્ઋતુ કાળ વિશેષ વિચારો, ભિન્ન ભિન્ન દિન રાતરે. શ્રી૦ ૬
કાળે બાળવિલાસ મનોહર, યૌવન કાળા કેશર;
વૃદ્ધપણુ વળી પલી વપુ અતિ દુર્બલ, શક્તિ નહિ લવલેશરે. શ્રી૦ ૭

ઢાળ બીજી

સ્વભાવ વાદ.

ગિરૂઆ ગુણ વીરજી—એ દેશી.

તવ સ્વભાવવાદી વદેજી, કાળ કિસ્યું કરે રંક;
વસ્તુ સ્વભાવે નીપજેજી, વિણસે તિમજ નિઃશંક.
સુવિવેક વિચારી જુઓ, જુઓ વસ્તુ સ્વભાવ. એ આંકણી. ૧

છતે યોગ જોબનવતીજી, વાંજણી ન જણે બાળ;
મુછ નહિ મહિલા મુખેજી, કરતલ ઉગે ન વાળ. સુ૦ ૨
વિણુ સ્વભાવ નવિ નીપજેજી, કેમ પદારથ કોય;
આંબ ન લાગે લીંબડેજી, બાગ બસંતે જોય, સુ૦ ૩
મોર પિછ કુણુ ચીતરેજી, કોણુ કરે સંધ્યા રંગ;
અંગ વિવિધ સવિ જીવનાંજી, સુંદર નયન કુરંગ. સુ૦ ૪
કાંટા બોર બબુલનાંજી, કોણે અણીયાલા કીધ,
રૂપ રંગ ગુણ જૂજુઆજી, તરૂફલ ફૂલ પ્રસિદ્ધ. સુ૦ ૫
વિષધર મસ્તક નિત્ય વસેજી, મણિ હરે વિષ તતકાલ;
પર્વત થિર ચલ વાયરોજી, ઉર્ધ્વ અગ્નિની જ્વાલ સુ૦ ૬
મત્સ્ય તુંબ જળમાં તરેજી, બૂડે કાગ પહાણ;
પંખી જાત ગયણે ફિરેજી, ઈણીપરે સયલ વિનાણ. સુ૦ ૭
વાયુ સુંઠથી ઉપશમેજી, હરડે કરે વિરેચ;
સીઝે નહિં કણુ કાંગડુજી, શક્તિ સ્વભાવ અનેક. સુ૦ ૮
દેશ વિશેષે કાષ્ઠનાંજી, ભૂમિમાં થાય પહાણ;
શંખ અસ્થિનો નીપજેજી, ક્ષેત્ર સ્વભાવ પ્રમાણ, સુ૦ ૯
રવિ *તાતો શશી શીતલોજી, ભવ્યાદિક બહુ ભાવ;
છએ દ્રવ્ય આપ આપણાંજી, ન તજે કોઈ સ્વભાવ. સુ૦ ૧૦

---

* ઉષ્ણ

ઢાળ પાંચમી

ઉદ્યમ વાદ.

હવે ઉદ્યમવાદી ભણે એ, એ ચારે અસમર્થ તો;
સકલ પદારથ સાધવા એ, એક ઉદ્યમ સમરથ તો. ૧
ઉદ્યમ કરતાં માનવીએ, શું નવિ સીજે કાજ તો ?
રામે રયણાયર[1] તરીએ, લીધું લંકા રાજ્ય તો. ૨
કરમ નિયત તે અનુસરે એ, જેહમાં શક્તિ ન હોય તો;
[2]દેઉલ વાઘ મુખે પંખીયાએ, પિચુ પેસંતા જોય તો. ૩
વિણ ઉદ્યમ કિમ નીકળે એ, તિલ માંહેથી તેલ તો;
ઉદ્યમથી ઉંચી ચઢે એ, જુઓ એકેંદ્રિય વેલ તો. ૪
ઉદ્યમ કરતાં એક સમે એ, જેહ નવિ સીજે કાજ તો;
તે ફરી ઉદ્યમથી હુવે એ, જો નવિ આવે વાજ તો. ૫
ઉદ્યમ કરી ઓર્યા વિના એ નવિ રંધાયે અન્ન તો;
આવી ન પડે કોલીયો એ. મુખમાં પાખે જતન્ન[3] તો. ૬
કર્મ પુત્ર ઉદ્યમ પિતા એ, ઉદ્યમે કીધાં કર્મ તો;
ઉદ્યમથી દૂરે ટલે એ, જુવો કર્મનો મર્મ તો. ૭
દ્રઢપ્રહારી હત્યા કરી એ, કીધાં પાપ અનંત તો;
ઉદ્યમથી ષટ્ માસમાં એ, આપ થયો અરિહંત તો. ૮
ટીપે ટીપે સર ભરે એ, કાંકરે કાંકરે પાળ તો;
ગિરિ જેહવા ગઢ નીપજે એ, ઉદ્યમ શક્તિ નિહાલ તો. ૯
ઉદ્યમથી જલબિંદુઓ એ, કરે પાષાણમાં ઠામ તો;
ઉદ્યમથી વિદ્યા ભણે એ, ઉદ્યમે જોડે દામ તો. ૧૦

---

૧ સમુદ્ર–રત્નાકર. ૨ દેરાસર ઉપર કોરી કાઢેલા વાઘના મુખમાં.
૩ યત્ન–પ્રયત્ન કર્યા વગર.

ઢાળ છઠી.

એ છંડી કીહાં રાખી—એ દેશી.

એ પાંચે નય વાદ કરંતા, શ્રી જિન ચરણે આવે;
અમિયરસ જિન વાણી સુણીને, આનંદ અંગ ન માવેરે પ્રાણી.
સમકિત મતિ મન આણો, નય એકાંત મ તાણોરે પ્રાણી;
તે મિથ્યા મતિ જાણોરે પ્રાણી. સ૦ ૧ એ આંકણી.
એ પાંચે સમુદાય મળ્યા વિણ, કોઇ કાજ ન સીજે;
અંગુલી કર તણી પરે, જે બુજે તે રીજેરે પ્રાણી. સ૦ ૨
આગ્રહ આણી કોઈ એકને, એહમાં દીજે વડાઇ;
પણ સેના મિલી સકલ રણાંગણ, જીતે સુભટ લડાઇરે પ્રાણી. સ૦ ૩
તંતુ સ્વભાવે પટ ઉપજાવે, કાળ ક્રમેરે વણાય;
ભવિતવ્યતા હોય તો નિપજે, નહીંતો વિઘ્ન ઘણાંયરે પ્રાણી. સ૦ ૪
તંતુવાય ઉદ્યમ ભોક્તાદિક, ભાગ્ય સકલ સહકારી;
એમ પાંચે મળી સકલ પદારથ, ઉત્પત્તિ જુઓ વિચારીરે પ્રાણી. સ૦ ૫
નિયતિ વશે હલુ કારમો થઇને, નિગોદ થકી નીકળીયો;
પુણ્યે મનુજ ભવાદિક પામી, સદ્‌ગુરૂને જઇ મળીયોરે. પ્રાણી. સ૦ ૬
ભવ સ્થિતિનો પરિપાક થયો તવ, પંડિત વીર્ય ઉલ્લસીયો;
ભવ્ય સ્વભાવે શિવગતિ પામી, શિવપુર જઇને વસિયોરે પ્રાણી. સ૦ ૭
વર્દ્ધમાન જિન એણીપરે વિનવે, શાસનનાયક ગાયો;
સંઘ સકલ સુખ હોયે જેહથી, સ્યાદ્વાદરસ પાયોરે પ્રાણી. સ૦ ૮

તોરણ બાંધ્યા જીવદયા તણાંજી, સાથીઓ પૂર્યો શ્રદ્ધા રૂપરે;
ધૂપ ઘટા પ્રભુ ગુણ અનુમોદનાજી, દીપ મંગળ આઠ અનૂપરે. ભ૦ ૪
સંવર પાણીએ અંગ પખાળ્યાજી, કેશર ચંદન ઉત્તમ ધ્યાનરે;
આત્મરૂચિ મૃગમદ મહમહેજી, પંચાચાર કુસુમ પ્રધાનરે. સ૦ ૫
ભાવે પૂજોરે પાવન આત્માજી, પૂજો પરમેસર પરમ પવિત્રરે;
કારણ જોગે કારજ નીપજેજી, ક્ષમાવિજય જિન આગમ રીતરે. ૬

શ્રી સીમંધર સ્વામીની સ્તુતિઓ.

૧

શ્રી સીમંધર જિનવર, સુખકર સાહેબ દેવ;
અરિહંત સકળની, ભાવ ધરી કરૂં સેવ.
સકળ આગમ પારગ, ગણધર ભાષિત વાણી;
જયવંતી આણા, જ્ઞાનવિમળ ગુણખાણી. ૧

૨

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં સીમંધર સ્વામી, સોનાનું સિંહાસનજી;
રૂપાનાં ત્યાં છત્ર બિરાજે, રત્નમણિના દીવા દીપેજી.
કુંકુમ વરણી ત્યાં ગહુંલી બિરાજે, મોતીના અક્ષત સારાજી;
ત્યાં બેઠા સીમંધર સ્વામી, બોલે મધુરી વાણીજી.
કેસર ચંદન ભર્યાં કચોળાં, કસ્તુરી બરાસોજી.
પહેલી પૂજા અમારી હોજો, ઉગમતે પ્રભાતેજી. ૧

શ્રીશત્રુંજય તીર્થની થોય.

(૧)

પુંડરિક મંડન [1]પાય પ્રણમીજે, આદીશ્વર જિનચંદાજી,
નેમિ વિના ત્રેવીશ તીર્થંકર, ગિરિ ચઢિયા આનંદાજી;
આગમ માંહિ પુંડરિક મહિમા, ભાખ્યો જ્ઞાન દિનંદાજી;[2]
ચૈત્રી પુનમ દિન દેવી ચક્રેસરી, સૌભાગ્ય ઘો સુખકંદાજી, ૧

(૨)

વિમલાચલ મંડન, જિનવર આદિ જિણંદ.
નિર્મમ નિર્મોહી, કેવલ જ્ઞાનદિણંદ;
જે પૂર્વ નવાણું, આવ્યા ધરી આણુંદ,
શત્રુંજય શિખરે, સમવસર્યા સુખકંદ. ૧

(૩)

શ્રી સિદ્ધાચલ મંડન, ઋષભ જિણંદ દયાળ;
મરૂદેવા નંદન, વંદન કરૂં ત્રણ કાળ.
એ તીરથ જાણી, પૂર્વ નવાણું વાર;
આદીશ્વર આવ્યા, જાણી લાભ અપાર. ૧

શ્રી સિદ્ધચક્રની થોયો.

સિદ્ધચક્ર સેવો સુવિચાર[3], આણી હેડે હર્ષ અપાર, જેમ લહો સુખ શ્રીકાર; મન શુદ્ધે નવ ઓળી કીજે, અહોનિશ[4] નવપદ

---

૧ શ્રી પુંડરિક ગિરિના અલંકારરૂપ. ૨ કેવળજ્ઞાન દિવાકર—કેવળી મહારાજ. ૩ સારી સમજ મેળવી. ૪ દિનરાત (સદાય).

ધ્યાન ધરીજે; જિનવર પૂજા કીજે; પડિક્કમણાં દોય ટંકના કીજે, આઠે થોયે દેવ વાંદીજે, ભૂમિ સંથારો કીજે; મૃષા[1] તણો કીજે પરિહાર, [2]અંગે શીલ ધરીજે સાર, દીજે દાન અપાર. ૧

અરિહંત સિદ્ધ આચાર્ય નમીજે, વાચક[3] સર્વ સાધુ વંદીજે, દર્શન જ્ઞાન થુણીજે; ચારિત્ર તપનું ધ્યાન ધરીજે, અહોનિશ નવપદ ગુણણું ગણીજે, [4]નવ આયંબિલ પણ કીજે; નિશ્ચળ રાખીને મન ઇશ, જપો પદ એક એકને ઇશ, નવકારવાળી વીશ; છેહલે આયંબિલે પણ કીજે, સત્તરભેદી[5] જિનપૂજા રચીજે, માનવ ભવફળ લીજે. ૨

સાતસેં [6]કુષ્ટીના રોગ, નાઠા [7]ન્હવણ લઇ સંયોગ દૂર હુવા કર્મના ભોગ; કુષ્ટ અઢારે દૂરે જાય, દુઃખ દારિદ્ર સવી દૂર પલાય, મનવંછિત ફળ થાય; નિર્ધનીયાને દે બહુ ધન, અપુત્રીયાને પુત્ર રતન, જો સેવે શુદ્ધ મન; નવકાર સમો નહિ કોઇ મંત્ર, સિદ્ધચક્ર સમો નહિ કોઈ જંત્ર, સેવો ભવિયણ એકંત[8]. ૩

જો સેવ્યો મયણા શ્રીપાળ, ઉંબર રોગ ગયો તતકાળ, પામ્યા મંગળમાળ; શ્રીપાળ પેરે જે આરાધે, તસ ઘર દિન દિન દોલત વાધે, અંતે શિવસુખ સાધે; વિમલેશ્વર જક્ષ સેવા (સાંનિધ્ય) સારે, આપદા કષ્ટ સવી દૂર નિવારે, દોલત લક્ષ્મી વધારે; મેઘ-વિજય કવિ રાયનો શીશ[9], હૈડે ભાવ ધરી જગીશ, વિનયવિજય નિશદિશ[10].

---

૧ જૂઠ બોલવાનો નિયમ કરવો. ૨ શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય પાળવું. ૩ ઉપાધ્યાયજી. ૪ નવ દિવસ સુધી રસકસ શુ કરવું શુદ્ધ ભોજન એક વખત કરવું. ૫ સત્તર પ્રકારની પૂજા. ૬ કોઢીઆ. ૭ ન્હવલ છાંટવાથી. ૮ નિશ્ચે. ૯. શિષ્યે. ૧૦ રાત દિન.

શ્રી વીસ સ્થાનકની સ્તુતિ.

પૂછે ગોતમ વીર જિણુંદા, સમવસરણુ બેઠા શુભ કંદા,
પૂજિત અમર સુરિંદા,
કેમ નિકાચે પદ જિનચંદા, કિણુ વિધ તપ કરતાં બહુ ફંદા,
ટળે દુરિત દંદા;
તો ભાખે પ્રભુજી ગતનિંદા, સુણુ ગોતમ વસુભૂતિ નંદા,
નિર્મળ તપ અરવિંદા;
વીશ સ્થાનક તપ કર મહંદા, જીમ તારક સમુદાયે ચંદા;
તિમ એ તપ સવિ ઈંદા. ૧
પ્રથમ પદ અરિહંત ભણીજે, બીજે સિદ્ધ પવયણપદ ત્રીજે,
આચારજ થિર ઠવીજે;
ઉપાધ્યાય ને સાધુ ગ્રહીજે, નાણ દંસણ પદ વિનય વહીજે,
અગિઆરમેં ચારિત્ર લીજે;
બંભવયધારિણું ગણીજે, કિરિયાણું તવસ્સ કરીજે,
ગોયમ જિણાણું લહીજે;
ચારિત્ર નાણુ સુઅસ્સ તિત્થસ્સ કીજે, ત્રીજે ભવ તપ કરત સુણીજે,
એ સવિ જિન તપ લીજે. ૨
આદિ નમો પદ સઘળે ઠવીશ, બાર પંદર વળી બાર છત્રીશ,
દશ પણ વીશ સગવીશ;
પાંચને સડસઠ તેર ગણીશ, સિત્તેર નવ કિરિયા પચવીશ,
બાર અઠ્ઠાવીશ ચોવીશ;
સત્તર એકાવન પીસ્તાલીશ, પાંચ લોગસ્સ કાઉસગ્ગ રહીશ,
નવકારવાળી વીશ;
એક એક પદે ઉપવાસજ વીશ, માસ ષટે એક ઓળી કરીશ,
એમ સિદ્ધાંત જગીશ. ૩

શકતે એકાસણું તિવિહાર, છઠ્ઠ અઠ્ઠમ માસખમણ ઉદાર,
પડિક્કમણું દોય વાર;
ઇત્યાદિક વિધિ ગુરૂગમ ધાર, એક પદ આરાધન ભવપાર,
ઉજમણું વિવિધ પ્રકાર;
માતંગ યક્ષ કરે મનોહાર, દેવી સિદ્ધાઈ શાસન સુખકાર,
વિઘ્ન મિટાવણ હાર;
ક્ષમાવિજય જસ ઉપર પ્યાર, શુભ ભવિયણ ધર્મ આધાર,
વીરવિજય જયકાર. ૪

શ્રી શાંતિજિન થોય.

ગજપુરઅવતારા, વિશ્વસેનકુમારા,
અવનિતલે ઉદારા; ચક્રવિલચ્છીધારા;
પ્રતિદિવસ સવારા, સેવીયે શાંતિ સારાં,
ભવજલધિ અપારા, પામીયે જેમ પારા. ૧
જિનગુણ જસ મલ્લિ, વાસના વિશ્વવલ્લિ,
મન સદન ચસલ્લિ, માનવંતી નિસલ્લિ,
સકલકુશલવલ્લિ, ફુલડે વેગ ફૂલી
દુરગતિ તસ દૂલ્લિ, તા સદા શ્રીબહૂલી. ૨
જિનકથિત વિશાલા, સૂત્રશ્રેણી રસાલા,
સકલસુખસુખાલા, મેળવા મુક્તિબાલા;
પ્રવચનપદમાલા, દૂતિકા એદયાલા,
ઉર ધરી સુકુમાલા, મૂકીયે મોહજાલા. ૩
અતિ ચપલ વખાણી, સૂત્રમાં જેમ પ્રમાણી,
ભગવતિ બ્રહ્માણી, વિઘ્નહંતા નિર્વાણી;

જિનપદ લપટાણી, કોડીકલ્યાણખાણી,
ઉદયરતને જાણી. સુખદાતા સયાણી. ૪

અથ શંખેશ્વર પાર્શ્વજિન સ્તુતિ.

શંખેશ્વર પાસજી પૂજીયે, નરભવનો લાહો લીજીયે;
મનવંછિત પૂરણ સુરતરૂ, જય વામાસુત અલવેસરૂ ॥ ૧ ॥
દોય[1] રાતા જિનવર અતિ ભલા, દોય[2] ધોળા જિનવર ગુણનિલા;
દોય[3] નીલા દોય[4] શામલ કહ્યા, સોળે[5] જિન કંચન વર્ણ લહ્યા. ॥૨॥
આગમ તે જિનવર ભાખીયો, ગણધર તે હઈડે રાખીયો;
તેહનો રસ જેણે ચાખીયો, તે હુઓ શિવસુખ સાખીયો. ॥ ૩ ॥
ધરણેંદ્ર રાય પદ્માવતી, પ્રભુ પાર્શ્વતણા ગુણ ગાવતી;
સહુ સંઘના સંકટ ચૂરતી, નયવિમલનાં વંછિત પૂરતી. ॥ ૪ ॥

બીજની થોય.

દિન સકલ મનોહર, બીજ દિવસ સુવિશેષ,
રાય રાણા પ્રણમે, ચંદ્ર તણી જીહાં રેખ;
તીહાં ચંદ્ર વિમાને, શાશ્વતા જિનવર જેહ,
હું બીજ તણે દિન, પ્રણમું આણી નેહ. ૧
અભિનંદન ચંદન, શીતળ શીતળનાથ,
અરનાથ સુમતિજિન, વાસુપૂજ્ય શિવ સાથ;

---

૧ પદ્મપ્રભુ અને વાસુપૂજ્ય. ૨ ચંદ્રપ્રભુ ને સુવિધિનાથ.
૩ મલ્લિનાથ અને પાર્શ્વનાથ. ૪ મુનિસુવ્રત અને નેમિનાથ. ૫ બાકી રહેલા શ્રીઋષભાદિક ૧૬.

આઠમ દિન કરીએ, અષ્ટ કર્મની હાણ.
અષ્ટ મંગલ થાયે, દિન દિન કોડ કલ્યાણ;
એમ સુખ સૂરિ કહે, જીવિત જન્મ પ્રમાણ. ૪

એકાદશીની થોય

એકાદશી અતિ રૂઅડી, ગોવિંદ[૧] પૂછે નેમ;
કોણ કારણ એ પર્વ મોહોટું, કહો મુજશું તેમ.
જિનવર કલ્યાણક અતિ ઘણાં, એકસો ને પચાસ;
તેણે કારણ એ પર્વ મોહોટું, કરો મૌન ઉપવાસ. ૧
અગીઆર શ્રાવક તણી પ્રતિમા, કહી તે જિનવર દેવ;
એકાદશી એમ અધિક સેવો, વનગજા જીમ રેવ.
ચોવીશ જિનવર સયલ સુખકર, જેસા સુરતરૂ ચંગ;
જેમ ગંગ નિર્મલ નીર જેહવો, કરો જિનશું રંગ ૨
અગીઆર અંગ લખાવીએ, અગીઆર પાઠાં સાર;
અગીઆર કવલી વીંટણાં, ઠવણી પુંજણી સાર.
ચાબખી ચંગી[૨] વિવિધ રંગી, શાસ્ત્રતણે અનુસાર;
એકાદશી એમ ઉજવો, જેમ પામીએ ભવપાર. ૩
વર કમળ નયણી કમળ વયણી[૩] કમળ સુકોમળ કાય;
ભુજ દંડ ચંડ અખંડ જેહને, સમરતાં સુખ થાય.
એકાદશી એમ મન વશી, ગણી હર્ષ પંડિત શિશ;
શાસન દેવી વિઘ્ન નિવારો, સંઘ તણાં નિશ દિશ[૪]. ૪

---

૧ કૃષ્ણ વાસુદેવ. ૨ રૂડી—મનોહર. ૩ કમળ જેવા મુખવાળી. ૪ સદાય.

શ્રી પર્યુષણની થોય.

મણિ રચિત સિંહાસન, બેઠા જગદાધાર;
પર્યૂષણ કેરો, મહિમા અગમ અપાર.
નિજ મુખથી દાખી, સાખી સુરનર વૃંદ;
એ પર્વ પર્વમાં, જીમ તારામાં ચંદ. ૧
નાગકેતુની પરે, કલ્પસાધના કીજે;
વ્રત નિયમ આખડી, ગુરૂ મુખ અધિકી લીજે.
દોય ભેદે પૂજા, દાન પંચ પ્રકાર;
કર પડિક્કમણાં ધર, શિયલ અખંડિત ધાર.
જે ત્રિકરણ શુદ્ધે, આરાધેનવ વાર;
ભવ સાત આઠ નવ, શેષ તાસ સંસાર.
સહુ સૂત્ર શિરોમણિ, કલ્પસૂત્ર સુખકાર;
તે શ્રવણે સુણીને, સફલ કરો અવતાર. ૩
સહુ ચૈત્ય જુહારી, ખમત ખામણાં કીજે;
કરી સાહમીવત્સલ, કુગતિ દ્વાર પટ દીજે.
અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ, ચિદાનંદ ચિત્ત લાઈ;
ઇમ કરતાં સંઘને, શાસન દેવ સહાઈ. ૪

શ્રી પર્યુષણની થોય.

વરસ દિવસમાં અષાડ ચોમાસું, તેહમાં વળી ભાદરવો માસ,
આઠ દિવસ અતિ ખાસ;
પર્વ પજુસણ કરો ઉલ્લાસ, અઠ્ઠાઈધરનો કરવો ઉપવાસ;
પોસહ લીજે ગુરૂ પાસ;

વડા કલ્પનો છઠ્ઠ કરીજે, તેહ તણો વખાણ સુણીજે,
ચૌદ સુપન વાંચીજે;
પડવેને દિન જન્મ વંચાય, ઓચ્છવ મહોચ્છવ મંગલ ગવાય,
વીર જિણેસરરાય. ૧
બીજ દિને દીક્ષા અધિકાર, સાંજ સમય નિરવાણ વિચાર,
વીર તણો પરિવાર
ત્રીજ દિને શ્રીપાર્શ્વ વિખ્યાત, વળી નેમિસરનો અવદાત,
વળી નવ ભવની વાત;
ચોવિશે જિન અંતર તેવીશ, આદિજિનેશ્વર શ્રીજગદીશ,
તાસ વખાણ સુણીશ,
ધવલ મંગલ ગીત ગહુંળી કરીએ, વળી પ્રભાવના નિત અનુસરીએ,
અઠ્ઠમ તપ જય વરીએ. ૨
આઠ દિવસ લગે અમર પળાવો, તેહ તણો પડહો વજડાવો,
ધ્યાન ધરમ મન ભાવો;
સંવત્સરી દિન સાર કહેવાય, સંઘ ચતુર્વિધ ભેળો થાય,
બારશેં સૂત્ર સુણાય;
થિરાવલી ને સમાચરી, પટાવલી પ્રમાદ નિવારી;
સાંભલજો નરનારી;
આગમ સૂત્રને પ્રણમીશ, કલ્પસૂત્રશું પ્રેમ ધરીશ,
શાસ્ત્ર સર્વે સુણીશ. ૩
સત્તર ભેદી જિન પૂજા રચાવો, નાટક કેરા ખેલ મચાવો;
વિધિશું સ્નાત્ર ભણાવો;
આડંબરશું દેહરે જઇએ, સંવત્સરી પડિક્કમણું કરીએ,
સંઘ સર્વને ખમીજે;

પારણે સાહમિવચ્છલ કીજે, યથાશક્તિએ દાનજ દીજે,
પુન્ય ભંડાર ભરીજે.;
શ્રી વિજયક્ષેમ સૂરિ ગણધાર, જસવન્તસાગર ગુરૂ ઉદાર,
જિણંદસાગર જયકાર. ૪

શ્રી પર્યુષણની થોય.

પુન્યનું પોષણ પાપનું શોષણ, પર્વ પજુસણ પામીજી,
કલ્પ ઘરે પધરાવો સ્વામી, નારી કહે શિશ નામીજી;
કુંવર ગયવર[1] ખંધ ચઢાવી, ઢોલ નિશાન વજડાવોજી,
સદ્‌ગુરૂ સંગે ચઢતે રંગે, વીર ચરિત્ર સુણાવોજી. ૧
પ્રથમ વખાણે ધર્મ સારથિપદ, બીજે સુપના ચારજી,
ત્રીજે સુપન પાઠક વળી ચોથે, વીર જનમ અધિકારજી;
પાંચમે દીક્ષા છઠ્ઠે શિવપદ, સાતમે જિન ત્રેવીશજી,
આઠમે થિરાવળી સંભળાવી, પિઉડા પૂરો જગીશજી. ૨
છઠ્ઠ અઠ્ઠમ અઠ્ઠાઈ કીજે, જિનવર ચૈત્ય નમીજેજી,
[2]વરસી પડિક્કમણું મુનિવંદન, સંઘ સયળ ખામીજેજી;
આઠ દિવસ લગે અમર પળાવી; દાન સુપાત્રે દીજેજી;
ભદ્રબાહુ ગુરૂ વયણ સુણીને જ્ઞાન સુધારસ પીજેજી. ૩
તીરથમાં વિમલાચળ ગિરિમાં, મેરૂ મહીધર[3] જેમજી,
મુનિવર માંહી જિનવર મોટા, પર્વ પજુસણ તેમજી,
અવસર પામી સાહમીવચ્છલ, બહુ પકવાન વડાઇજી,
ખિમાવિજય જિન દેવી સિદ્ધાઈ, દિનદિન અધિક વધાઇજી. ૪

---

૧ ગજરાજ. ૨ સંવચ્છરી પ્રતિક્રમણ. ૩ પર્વત.

અથ ક્રોધની સજઝાય.

કડવાં ફળ છે ક્રોધનાં જ્ઞાની એમ બોલે;
રીસ તણો રસ જાણીએ, હલાહલ તોલે ॥ ક૦ ॥ ૧ ॥
ક્રોધે ક્રોડ પૂરવતણું, સંજમ ફળ જાય;
ક્રોધ સહિત તપ જે કરે, તે તો લેખે ન થાય ॥ ક૦ ॥ ૨ ॥
સાધુ ઘણો તપીયો હતો, ધરતો મન વૈરાગ;
શિષ્યના ક્રોધ થકી થયો, ચંડકોશીઓ નાગ ॥ ક૦ ॥ ૩ ॥
આગ ઉઠે જે ઘર થકી, તે પહેલું ઘર બાળે;
જળનો જોગ જો નવિ મળે, તો પાસેનું પરજાળે ॥ ક૦ ॥ ૪ ॥
ક્રોધતણી ગતિ એહવી, કહે કેવળનાણી;
હાણ કરે જે હેતની, જાળવજો એમ જાણી ॥ ક૦ ॥ ૫ ॥
ઉદયરત્ન કહે ક્રોધને, કાઢજો ગળે સાહી[1];
કાયા કરજો નિર્મળી, ઉપશમ રસ નાહી ક૦ ॥ ૬ ॥

અથ માનની સજઝાય.

રે જીવ માન ન કીજીયે, માને વિનય ન આવે રે;
વિનય વિના વિદ્યા નહીં, તો કિમ સમકિત પાવેરે ॥ રે૦ ॥૧॥
સમકિત વિણુ ચારિત્ર નહીં ચારિત્ર વિણુ નહીં મુક્તિરે;
મુક્તિનાં સુખ છે. શાશ્વતાં, તે કેમ લહીએ જુક્તિ રે ॥રે૦॥૨॥
વિનય વડો સંસારમાં, ગુણુમાહે અધિકારીરે
માને ગુણુ જાએ ગળી, પ્રાણી જો જો વિચારી રે ॥ રે૦ ॥ ૩॥

---

૧ પકડી.

માન કર્યું જો રાવણે, તે તો રામે માર્યોરે;
દુર્યોધન ગરવે કરી, અંતે સવિ હાર્યો રે ॥ રે૦ ॥ ૪ ॥
સુકાં લાકડા સારિખો, દુઃખદાયી એ ખોટોરે;
ઉદયરત્ન કહે માનને, દેજો દેશવટો રે ॥ રે ॥ ૫ ॥

અથ માયાની સજઝાય.

સમકિતનું મૂળ જાણીએ જી, સત્ય વચન સાક્ષાત;
સાચામાં સમકિત વસેજી, માયામાં મિથ્યાત્વરે ॥
પ્રાણી મ કરીશ માયા લગાર ॥ ૧ ॥ એ આંકણી ॥
મુખ મીઠો જુઠો મનેજી, કુડ કપટનો રે કોટ;
જીભે તો જી જી કરે જી, ચિત્તમાંહે તાકે ચોટ રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૨ ॥
આપ ગરજે આઘો પડે જી, પણ ન ધરે વિશ્વાસ;
મનશું રાખે આંતરો જી, એ માયાનો પાશ રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૩ ॥
જેહશું બાંધે પ્રીતડી જી, તેહશું રહે પ્રતિકુળ;
મેલ ન છંડે મનતણો જી, એ માયાનું મૂળ રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૪ ॥
તપ કીધો માયા કરી જી, મિત્રશું રાખ્યો ભેદ;
મલ્લિ જિનેશ્વર જાણજો જી, તો પામ્યા સ્ત્રી વેદરે ॥ પ્રા૦ ॥૫॥
ઉદયરત્ન કહે સાંભળોજી, મેલો માયાની બુદ્ધ;
મુક્તિપુરી જાવાતણો જી, એ મારગ છે શુદ્ધ રે ॥ પ્રા૦ ॥ ૬ ॥

અથ લોભની સજ્ઝાય

તુમે લક્ષણ જો જો લોભનાંરે, લોભે મુનિજન પામે ક્ષોભનારે ॥ લોભે ડાહ્યા મન ડોલ્યા કરે રે, લોભે દુર્ધર પંથે સંચરેરે ॥ તું ॥૧॥ તજે લોભ તેહનાં લઉં ભામણાં રે, વળી પાયે નમીને કરૂં ખામણાં રે ॥ લોભે મરજાદા ન રહે કેહનીરે, તુમે સંગત મેલો તેહની રે ॥ તુ૦ ॥ ૨ ॥ લોભે ઘર મેલી રણમાં મરે રે, લોભે ઉંચ તે નીચું આચરે રે ॥ લોભે પાપ ભણી પગલાં ભરે રે, લોભે અકરાજ કરતાં ન ઓસરે રે ॥ તુ૦ ॥ ૩ ॥ લોભે મનડું ન રહે નિર્મળું રે, લોભે સગપણ નાસે વેગળું રે ॥ લોભે ન રહે પ્રીતિને પાવઠું રે, લોભે ધન મેળે બહુ એકઠું રે ॥ તુ૦ ॥ ૪ ॥ લોભે પુત્ર પ્રત્યે પિતા હણે રે, લોભે હત્યા પાતિક નવિ ગણે રે ॥ તે તો દામ તણે લોભે કરી રે, ઉપર મણિધર થાએ તે મરી રે ॥ તુ૦ ॥ ૫ ॥ જોતાં લોભનો થોભ દીસે નહીં રે એવું સૂત્ર સિદ્ધાંતે કહ્યું સહી રે લોભે ચક્રી સુભૂમ નામે જુવો રે, તે તો સમુદ્રમાંહે ડુબી મુવો રે ॥ તુ૦ ॥ ૬ ॥ એમ જાણીને લોભને છંડજો રે, એમ ધર્મશું મમતા મંડજો રે ॥ કવિ ઉદયરત્ન ભાખે મુદા રે, વંદુ લોભ તજે તેહને સદા રે ॥ તુ૦ ॥ ૭ ॥

શ્રી અરણિક મુનિની સજ્ઝાય.

અરણિક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી, તડકે દાઝે શિશોજી[1]
પાય અણવાણે[2]રે વેલુ પરજલે, તન સુકુમાલ મુનિશોજી. અ૦ ૧

૧ મસ્તક. ૨ ખુલ્લા (પગે).

મુખ કરમાયુંરે માલતી ફુલ જ્યું, ઉભો ગોખની હેઠોજી;
અરે બપોરે દીઠો એકલો, મોહી માનની દીઠોજી. અ૦ ૨
વચણ રંગીલીરે નયણે વીંધિયો, ઋષિ થંભ્યો તેણે ઠાણોજી;
દાસીને કહે જારે ઉતાવળી, ઋષિ તેડી ઘેર આણોજી. અ૦ ૩
પાવન કીજેરે ઋષિ ઘર આંગણું, વહોરો મોદક સારોજી;
નવજોબન રસ કાયા કાં દહો, સફલ કરો અવતારોજી, અ૦ ૪
ચંદ્રવદનીએ[1] ચારિત્રથી ચૂકવ્યો, સુખ વિલસે દિન રાતોજી;
બેઠો ગોખેરે રમતો સોગઠે, તવ દીઠી નિજ માતોજી. અ૦ ૫
અરણિક અરણિક કરતી મા ફરે, ગલીયે ગલીયે બજારોજી;
કહો કોણે દીઠોરે મારો અરણીયો, પુંછે લોક હજારોજી. અ૦ ૬
હું કાયર છુંરે મોરી માવડી, ચારિત્ર ખાંડાની ધારોજી;
ધિક્ધિક્ વિષયારે મારા જીવને, મેં કીધો અવિચારોજી. અ૦ ૭
ગોખથી ઉતરીરે જનનીને પાય પડયો, મનશું લાજ્યો અપારોજી;
વચ્છ તુજ ન ઘટેરે ચારિત્રથી ચૂકવું, જેથી શિવ સુખ સારોજી. અ૦ ૮
એમ સમજાવીરે પાછો વાળીયો, આણ્યો ગુરૂની પાસોજી;
સદ્ગુરૂ શીખ દીએરે ભલીપરે, વૈરાગ્યે મન વાસ્યોજી. અ૦ ૯
અગ્નિ ધીખંતીરે શિલા ઉપરે, અરણિકે અણુસણ કીધુંજી;
રૂપવિજય કહે ધન્ય એ મુનિવરૂ, જેણે મનવાંછિત લીધુંજી. અ૦ ૧૦

અથ આઠ મદની સજ્ઝાય.

મદ આઠ મહા મુનિ વારીએ, જે દુર્ગતિના દાતારોરે;
શ્રી વીર જિણેસર ઉપદીશે, ભાખે સોહમ ગણધારોરે. મદ૦ ૧
હાંજી જાતિનો મદ પહેલો કહ્યો, પૂર્વે હરિકેશીએ કીધોરે;
જઇ ચંડાળ તણે કુલ ઉપનો, તપથી સવિ કારજ સીધોરે. મદ૦ ૨

---

૧ મોહનગારી સ્ત્રીએ.

હાંજી કુળમદ બીજો દાખીયો, મરિચી ભવે કીધો પ્રાણીરે;
કોડા કોડી સાગર ભવમાં ભમ્યો, મદ મ કરો ઇમ મન જાણીરે. મદ૦ ૩
હાંજી બળમદથી દુઃખ પામીયા, [1]શ્રેણિક વસુભૂતિ જીવોરે:
જઇ ભોગવ્યાં દુઃખ નરકતણાં, મુખ પાઠંતા નિત્ય [2]રીવોરે. મદ૦ ૪
હાંજી સનતકુમાર નરેસરૂ, સુર આગળ રૂપ વખાણ્યુંરે;
રોમ રોમ કાયા બગડી ગઈ, મદ ચોથાનું એ ટાણુરે. મદ૦ ૫
હાંજી મુનિવર સંજમ પાળતાં, તપનો મદ મનમાં આયોરે;
થયા કૂરગડુ ઋષિ રાજીયા, પામ્યા તપનો અંતરાયોરે. મદ૦ ૬
હાંજી દેશ દશારણનો ધણી, રાય દશારણભદ્ર અભિમાનીરે;
ઇંદ્રની ઋદ્ધિ દેખી બુઝીયો, સંસાર તજી થયો જ્ઞાનીરે. મદ૦ ૭
હાંજી સ્થૂલભદ્રે વિદ્યાનો કર્યો, મદ સાતમો જે દુઃખદાઇરે;
શ્રુત પૂરણ અર્થ નવિ પામીયા, [3]જુઓ માન તણી અધિકાઇરે મ૦ ૮
હાંજી રાય સુભૂમ ખટખંડનો ધણી, લાભનો મદ કીધો અપારરે;
હયગય રથ સવિ સાયર ગળ્યું, ગયો સાતમી નરક મઝારરે. મ૦ ૯
એમ તન ધન જોબન રાજનો, મ ધરો મનમાં અહંકારોરે;
એહ અથિર અસત્ય સવિ કારમું, ક્ષણમાં વિણસે બહુ વારોરે. મ૦ ૧૦
મદ આઠ નિવારો વ્રતધારી, પાળો સંજમ સુખકારીરે;
કહે માનવિજય તે પામશે, અવિચળ પદવી નરનારીરે. મદ૦ ૧૧

અથ શીખામણની સજઝાય.

જીવ વારૂં છું મોરા વાલમા, પરનારીથી પ્રીતિ ન જોડ;
પરનારીની સંગત નહીં ભલી, તારા કુલમાં લાગશે ખોડ. જી૦ ૧

---

૧ શ્રેણિક રાજાનો જીવ, ૨ રાડો (કરૂણાજનક). ૩ સ્વોત્કર્ષ આપ બડાઇ કર્યાના ફળ જુઓ.

જીવ આ સંસાર છે કારમો[1], દીસે છે આળપંપાળ;
જીવ એહવું જાણી ચેતજે, આગળ માછીડે નાખી છે જાળ. જી૦ ૨
જીવ માતાપિતા ભાઈ બેનડી, સહુ કુટુંબ તણો પરિવાર,
જીવ વેતી વારે સહુ સગું, પછી લાંબા કીધા જૂહાર. જી૦ ૩
ડેહલી લગે સગી અંગના[2], શેરી લગે સગી માય;
જીવ સીમ લગે સાજન ભલો, પછી હંસ એકીલો જાય. જી૦ ૪
જીવ જાતાં થકાં નવી જાણીયું, નવી જાણ્યો વાર કુવાર;
જીવ ગાડું ભરીયું ઇંધણે, વળી ખોખરી હાંડલી સાર. જી૦ ૫
જીવ આઠમ પાખી નવ ખોળખી, જીવ બહુલાં કીધાં પાપ;
જીવ સુમતિવિજય મુનિ એમ ભણે, જીવ આવાગમન નિવાર. જી૦ ૬

અથ આપસ્વભાવનો સજઝાય.

આપ સ્વભાવમાંરે, અવધુ સદા મગનમેં રહના;
જગત જીવ હૈ કર્માધિના[3], અચરિજ કછુઅ ન લીના. ॥આ૦॥ ૧
તુમ નહીં કેરા કોઇ નહીં તેરા, કયા કરે મેરા મેરા;
તેરા હૈ સો તેરી પાસે, અવર સબ અનેરા. ॥ આ૦ ॥ ૨
વપુ[4] વિનાશી તું અવિનાશી, અબ હૈ ઈનકા વિલાસી;
[5]વપુ સંગ જબ દુર નિકાસી, તબ તુમ શિવકા વાસી. ॥આ૦॥ ૩
રાગ ને રીસા દોય ખવીસા, એ તુમ દુઃખકા દીસા;
જબ તુમ ઈનકું દૂર કરીસા, તબ તુમ જગકા ઈસા.[6] ॥આ૦॥ ૪
પરકી આશા સદા નિરાશા, એ હૈ જગજન પાસા;
તે કાટનકું કરો અભ્યાસા, લહો સદા સુખવાસા. ॥ આ૦ ॥ ૫

---

૧ ખોટા—અસાર, ૨ સ્ત્રી. ૩ કર્મને વશ પડેલા. ૪ શરીર, ૫ શરીર મમતાને જ્યારે સર્વથા ટાળે—દૂર કરે. ૬ નાયક—પરમેશ્વર.

કબહીક કાજી કબહીક પાજી, કબહીક હુવા અપભ્રાજી;[1]
કબહીક જગમેં કીર્તિ ગાજી, સબ પુદ્‌ગલકી બાજી. ॥ આ૦ ॥ ૬
શુદ્ધ ઉપયોગ ને સમતા ધારી, જ્ઞાન ધ્યાન મનોહારી;
કર્મ કલંકકું દૂર નિવારી, જીવ વરે શિવ નારી. ॥ આ૦ ॥ ૭

શ્રી પ્રદેશી રાજાની સજઝાય.

શ્રી શંખેશ્વર પ્રણમું પાસ, પ્રગટ પ્રભાવી પૂરે આશ;
સાધુશિરોમણિ કેશિકુમાર, મહામુનિવર મોટા ગણધાર. ॥ ૧ ॥
સેતંબી[2] નગરિ સમોસરે, પ્રશ્ન દશ પરદેશી કરે;
સાંભળો સુર નરગ સંદેહ, પિતા અધરમી માહરો જેહ. ॥ ૨ ॥
પાપ કરી નરગે તે ગયો, પાછો મુજ આવી નવિ કહ્યો;
કેશી કહે નગરસંડાણ, સૂરિકંતા નારિ સુજાણ. ॥ ૩ ॥
સેવંતી દીઠી વ્યભિચાર, તું કાં ન દીએ જાવા જાર;
તિમ તેહને ન દીએ આવવા, પરમાધામી નરગે એહવા. ॥ ૪ ॥
વળી નૃપ કહે નથી સુરલોક, માતા માહરી ધરમીસલોક;
ગઇ સરગે આવી નવિ કહ્યું, પુણ્યથકી ફલ એમ એ લહ્યું. ॥ ૫ ॥
ગુરૂ કહે જાય તું મજ્જન કરી, [3]દેવકુલે સુચી વસ્ત્ર ધરી;
[4]કોઇક શ્વપચ તેડે નવિ જાય, તિમ સુર નાવે સુખ મહિમાય. ॥ ૬ ॥
વલી સંશય મુજ જીવ સુરંગ, ચોર ગ્રહી અથ કોઠી અભંગ;
ઘાલી જોયો નવિ દીઠો જીવ, કિહાં ગયો ગુરૂ કહે સુણ પારથીવ[5]. ॥૭॥
ભૂમિગ્રહ [6]પેસી કોઇ ઢોલ, [7]તાડે શબ્દ સુણાય અતોલ;
કુણ મારગે તે શબ્દ નીકળ્યો, તિમ જીવ વાયુસમો અટકળ્યો. ॥૮॥

---

૧ નિર્લજ્જના લાયક. ૨. શ્વેતાંબિકા. ૩ (સ્નાન કરી) સારાં વસ્ત્રો પહેરીને દેવમંદિરે (જાય). ૪ તે વખતે કોઈ ચંડાળ તને તેડવા આવે તો તું જેમ ન જાય. ૫ હે રાજા તું સાંભળ. ૬ ભોંયરામાં. ૭ વગાડે.

વળી કહે તિહાં કીડા ઊપન્યા, જીવ કયે[1] મારગ નિપન્યા;
ગુરૂ કહે લોહખંડ તપાવ્યો, અગનિ કયે છિદ્ર માંહે ઠવ્યો. ॥ ૯ ॥
વન્હી જીમ પઈઠો લોહમાંહિ, તિમ જીવ ઉપન્યા કોઠીમાંહિ;
વળી ભૂપતિ કહે વૃદ્ધ યુવાન, નાખે બાણુ ધરી એક તાન. ॥ ૧૦ ॥
એક આસન એક દૂરે જાય, સરિખો જીવ તો અંતર કાંય;
જીવ પદારથ ઇમ નહીં મહી, ગુરૂ કહે સુણુ રાજન્ ગહગહી ॥ ૧૧ ॥
તનુ ઉપગરણુ સવિ જૂનાં થયા, સરિખા જીવ પણુ કરમે થયા;
વળી કહે એક દિન ચોર ઝાલીઓ, શૂલારોપ કરી ઊતારિઓ. ॥ ૧૨ ॥
હિંસી તોલ્યો સરિખો થયો, જીવ અજીવ અધિકો નવિ લહ્યો;
ગુરૂ કહે હડો વાયે ભર્યો, ઠાલો તોલ્યો સમ ઉતર્યો. ॥ ૧૩ ॥
તિમ એ જીવ ગુરૂ લઘુ નવિ હોય, વળી રાજા જંપે ગુરૂ જોય;
ચોર ગ્રહી જોયો વધ કરી, ખંડોખંડ કરી ફિરી ફિરી. ॥ ૧૪ ॥
નવિ લાધ્યો તે જીવ સુજાણુ, કર્યો નિશ્ચય મેં જીવ અઠાણુ;
ગણુધર કહે અરણી પાષાણુ, અગ્નિમાંહિ અછે નૃપ જાણુ. ॥ ૧૫ ॥
નવિ દીસે તે બાહિર મહીં, જીવ અછે પણુ દીસે નહીં;
જંપે ભૂપતિ ઘટ પટ થંભ, દીસેછે પણુ જીવ અચંભ. ॥ ૧૬ ॥
કાં નજર નાવે રે જીવ, તેણે મુજ મન સંશય અતીવ;
આચારજ કહે સાંભળ ભૂપ, તરૂ હાલે છે વાયુ સરૂપ. ॥ ૧૭ ॥
તરૂ દીસે નવિ દીસે વાય, એહ સરૂપી જીવ કહેવાય;
કહે નરપતિ કુંજર કુંથુઆ, સરીખા જીવ તો કાં જુજુઆ. ॥ ૧૮ ॥
એક મોટો એક લઘુતર હોય, એ સંશય મુઝ હઇડે જોય;
ગણુધર કહે દીવો ગૃહમાંહિ, અજુઆળું કરે સઘળે ત્યાંહિ. ॥ ૧૯ ॥
કુંડક મહેલ્યો તવ તિહાં, અજુઆળુ વ્યાપે વળી જીહાં;
તિમ એ જીવ તનુ વ્યાપી રહ્યો, ગુરૂલઘુ કાયાએ તિમ લહ્યો. ॥ ૨૦ ॥

---

[1] કયા માર્ગે.

દસમું પ્રશ્ન પૂછે નૃપ વલી, સાંભળો ગણનાયક મનરુલી;
પેઢીગત કિમ મુકું ધર્મ, હોએ લાજ મુઝ લાગે શર્મ. ॥ ૨૧ ॥

ગુરૂ કહે વ્યાપારી જીમ કોય, વ્યાપારે પોહોંચે તું જોય;
લોહખાણી દેખી તે ભરે, વળી તિહાંથી આઘા સંચરે. ॥ ૨૨ ॥

ત્રાંબુ દેખી છંડી લોહ, એક ન છંડે આણી મોહ;
રૂપું હેમ રયણ ઇમ લીએ, એક ન છંડે લોહું લીએ. ॥ ૨૩ ॥

ઘરે આવ્યા તે લીલા કરે, લોહગ્રાહક તે દુખીઓ ફરે;
તિમ કુમત છંડી આપણો, કહેણુ કરો અમ જીમ સુખ ઘણો ॥ ૨૪ ॥

તેહ વચન નિજ હઇડે ધરે, ગુરૂ વંદી ચરણે અણુસરે;
સામી તેં મુઝ તાર્યો આજ, બેસાર્યો શિવપુરને રાજ. ॥ ૨૫ ॥

બાર વ્રત ગુરૂકને ઉચરી, શુદ્ધ શ્રાવકના વ્રત આદરી;
પહેલે દેવલોકે થયો દેવ, સુર્યાભ નામ કરે સુરસેવ. ॥ ૨૬ ॥

અવધિ કરી જોઇ જિનસંગ, બત્રીસબદ્ધ નાટક ઉછરંગ;
કરી વીરજિન વંદી જાય, ગોતમ પૂછે પ્રણમી પાય ॥ ૨૭ ॥

સામી એ કુણ કિમ પામી ઋદ્ધિ, સકલ વાત કહી સુપ્રસિદ્ધિ;
એક ભવાંતર મુગતિ જશે, અવિચલ સુખ પૂરાં પામશે. ॥ ૨૮ ॥

રાયપસેણીમાંહિ અધિકાર, જોઈ કીધો એહ વિચાર;
અધિકું ઓછું જે અહીં હોય, પંડિત જન શુદ્ધ કરજો સોય. ॥ ૨૯ ॥

ગુરૂનામે લહીએ ગહગટ્ટ, ગુરૂનામે લઇએ શિવવટ્ટ;
એહવા ગુરૂની સેવા મિલે; તો મનવંછિત આશા ફલે. ॥ ૩૦ ॥

સંવત સત્તર પણવીસો સાર, આસાઢ સુદિ તેરસ રવિવાર;
શ્રીજયવિજયપંડિતસુપસાય, મેરૂવિજય રંગે ગુણગાય. ॥ ૩૧ ॥

શ્રી સ્થાપના કુલક સજઝાય.

પૂરવ નવમાંથી ઉદ્ધરી, જિમ ભાખે શ્રીભદ્રબાહુ[1]રે;
સ્થાપના કલ્પ[2] અમે કહું, તિમ સાંભળજો સહુ સાહુરે. ૧
પરમ ગુરૂ વયણે મન દીજે, તો સુરતરૂ ફળ લીજે. એ ટેક.
લાલ વરણુ જે થાપના, માંહે રેખા શ્યામ તે જોયરે,
આયુ જ્ઞાન બહુ સુખ દીએ, તે તો નીલકંઠ[3] સમ હોયરે. ૨
પીત વરણુ જે થાપના, માંહે દીસે બિંદુ શ્વેતરે;
તેહ પખાલી પાઇએ, સવી રોગ વિલયનો હેતરે. ૩
શ્વેત વરણુ જે થાપના, માંહે પીત બિંદુ તસ હોયરે;
નયન રોગ છાંટે ટળે, પીતાં ટળે શૂલ શરીરરે. ૪
નીલ વરણુ જે થાપના, માંહે પીત બિંદુ તે સારરે;
તે પખાલી પાઇએ, હોય અહિ[4] વિષનો ઉતારરે. ૫
ટાળે વિશૂચિકા રોગ જે, ઘૃત લાભ દીએ [5]ઘૃતવર્ણરે;
રક્ત વર્ણ પાસે રહ્યો, મોહે માનવી કેરાં મન્નરે. ૬
શુદ્ધ શ્વેત જે થાપના, માંહે દીસે રાતી રેખરે;
ડંકથકી વિષ ઉતરે, વળી સિદ્ધે કાર્ય અશેષરે. ૭
અર્ધ રક્ત જે થાપના, વળી અર્ધ પીત પુરિપુષ્ટરે;
તેહ પખાળી છાંટીએ, હરે અક્ષિ [6]રોગને દુષ્ટરે. ૮
જંબૂવર્ણ જે થાપના, માંહે સર્વ વર્ણનાં બિંદુરે;
સર્વ સિદ્ધિ તેહથી હોયે, મોહે નરનારીના વૃંદરે. ૯
જાતિ પુષ્પ સમ થાપના, સુતવંશ વધારે તેહરે;
મોર પિચ્છ સમ થાપના, વંછિત દીએ ન સંદેહરે, ૧૦

---

૧ ચૌદ પૂર્વધર યુગ પ્રધાન શ્રીમાન્ યશોભદ્રસૂરીશ્વરના પટોધર શિષ્યરત્ન. ૨ સ્થાપનાચાર્ય તરીકે જે અક્ષ (ગોળ શંખ–દક્ષિણાવર્ત) રાખવા ફરમાવેલ છે તેના ગુણનું જેમાં પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે તે ગ્રંથ. ૩ મહાદેવ સદૃશ. ૪ સર્પ. ૫ ઘીવર્ણી સ્થાપના. ૬ નેત્ર.

સિદ્ધિ કરે ભય અપહરે, પારદ[1] સમ બિંદુ તે શ્યામરે;
મષક સમ જે સ્થાપના, તે ટાળે અહિ વિષ ઠામરે. ૧૧
એક આવર્તે સુખ દીએ, બેહુ આવર્તે ભંગરે;
ત્રિહું આવર્તે માન દે, ચિહું આવર્તે નહિ રંગરે. ૧૨
પંચ આવર્તે ભય હરે, છ આવર્તે દીએ રોગરે;
સાત આવર્તે સુખ કરે, વળી ટાળે સઘળા રોગરે. ૧૩
[2]વિષમાવર્તે સુખ ફળ ભલું, [3]સમ આવર્તે ફળ હીનરે;
ધર્મ નાશ હોય તેહથી, એમ ભાખે તત્ત્વ પ્રવીણરે. ૧૪
જેહ વસ્તુમાં થાપિયે, દક્ષિણ આવર્તે તેહરે;
તે અખૂટ સઘળું હોય, કહે વાચક યશ ગુણગેહરે. ૧૫

॥ અથ પખ્ખિપ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

પ્રથમ દૈવસિક પ્રતિક્રમણમાં વંદિત્તુ કહી રહિયે ત્યાં સુધી સર્વ કહેવું; પણ ચૈત્યવંદન સકલાર્હત્નું કહેવું અને થોયો સ્નાતસ્યાની કહેવી. પછી ખમાસમણ દઈને "દેવસિઅ આલોઈઅ પડિક્કંતા ઈચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! પખ્ખિમુહપત્તિ પડિલેહું? ઈચ્છં" એમ કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી, પછી વાંદણાં બે દેવાં, પછી ઈચ્છાકારેણ૦ સંદિ૦ ભગ૦ અબ્ભુટ્ઠિઓહં સંબુદ્ધાખામણેણં અભિંતર પખ્ખિઅં ખામેઉં? ઇચ્છં ખામેમિ પખ્ખિઅં; [4]પનરસ દિવસાણં, પનરસ રાઈઆણં, જંકિંચિ અપત્તિયં૦ કહી, ઈચ્છાકારેણ સં૦ ભગ૦ પખ્ખિઅં આલોઉં? ઇચ્છં આલોએમિ જો મે પખ્ખિઓ અઈઆરો કઓ૦ કહી "ઇચ્છાકારેણ૦ સંદિ૦ ભગ૦

---

૧. પારો. ૨ એકી એટલે ૧-૩-૫-૭ વિ. ૩. બેકી એટલે ૨-૪-૬ વિ. ૪ એક પખ્ખાણં (અંતોપખ્ખસ્સ) પન્નરસરાઈદિઆણં.

પખિખ અતિચાર આલોઉં ? ઈચ્છં ” એમ કહી અતિચાર કહિયે. પછી “ એવંકારે શ્રાવકતણે ધર્મે શ્રીસમકિત મૂલ બાર વ્રત એકસે ચોવીશ તતિચાર માંહે જે કોઇ અતિચાર પક્ષ દિવસમાંહે સૂક્ષ્મ બાદર જાણતાં અજાણતાં હુઓ હોય, તે સવ્વે હું મને વચને કાયાએ કરી મિચ્છામિ દુક્કડં ” કહી “ સવ્વસ્સવિ પખિખઅ દુચ્ચિંતિઅ, દુબ્ભાસિઅ, દુચ્ચિટ્ઠિઅ, ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્ ?” [1]ઇચ્છં તસ્સ મિચ્છામિદુક્કડં ” કહી, “ ઇચ્છકારિ ભગવન્ ! પસાયકરી પખિખતપ પ્રસાદ કરોજી ” એમ ઉચ્ચાર કરીને આવી રીતે કહિયે: “ ચઉત્થેણં, એક ઉપવાસ, બે આયંબિલ, ત્રણ નીવિ, ચાર એકાસણાં, આઠ બેઆસણાં, બે હજાર સજ્ઝાય યથાશક્તિ તપ કરી પ્હોંચાડવો.” પછી પ્રવેશ[2] કર્યો હોય તો, ‘ પઇટ્ઠિઓ ’ કહીએ અને કરવો હોય તો ‘ તહત્તિ ’ કહીએ, તથા ન કરવો હોય તો અણુબોલ્યા[3] રહીએ. પછી વાંદણાં બે દેવાં. પછી “ ઇચ્છાકા૦ અબ્ભુટ્ઠિઓહં પત્તેઅખામણેણં અબ્ભિંતરપખિખઅં ખામેઉં ? ઇચ્છં ખામેમિ પખિખઅં, [4]પનરસ દિવસાણં પનરસ રાઇઆણં જંકિંચિ અપત્તિયં૦ કહી વાંદણાં બે દેવાં. પછી દેવસિઅ આલોઇઅ પડિક્કંતા ઇચ્છાકા૦ સંદિ૦ ભગવન્૦ પખિખઅં પડિક્કમુ[5]? સમ્મં પડિક્કમામિ ઇચ્છં એમ કહી કરેમિભંતે સામાઇયં૦ કહી, ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉં જો મે પખિખઓ૦ કહેવું. પછી ખમાસમણ દઇ ઇચ્છાકારેણ સંદિ૦ પખિખસૂત્ર કહું ? એમ કહી નવકાર

---

૧ ગુરુપડિક્કમેહ કહે પછી. ૨ તપ.

૩ યથાશક્તિ કેટલાક બોલે છે. ૪ એક પખ્ખાણં પનરસ દિવંસાણં પનરસરાઇઆણં. ૫ પખ્ખિઅં પાડિક્કમાવેહ ! ગુરૂ કહે ‘સમ્મં પડિક્કમેહ’ શિષ્ય કહે ‘ ઇચ્છં ’, સમ્મં પડિક્કમામિ.’

ગણી સાધુ હોય તો પખ્ખિસૂત્ર કહે અને સાધુ ન હોય તો ત્રણ નવકાર ગણીને શ્રાવક વંદિત્તુ કહે. પછી સુઅદેવયાની થોય કહેવી. પછી હેઠા બેસી જમણો ઢીંચણ ઉભો રાખી, એક નવકાર ગણી, કરેમિભંતે૦ ઇચ્છામિ પડિ૦ કહી વંદિત્તુ કહેવું. પછી કરેમિ ભંતે૦ ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં જો મે પખ્ખિઓ૦ તસ્સ ઉત્તરી૦ અ-ન્નત્થ૦ કહીને બાર લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો. તે લોગસ્સ ચંદેસુ નિમ્મલયરા સુધી કહેવા, અથવા અડતાળીશ નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરી પારવો, પારીને પ્રકટ લોગસ્સ કહી, મુહપત્તિ પડિલેહીને વાંદણાં બે દેવાં. પછી 'ઇચ્છાકા૦ અબ્ભુઠિઓડહં સમત્ત-ખામણેણં અબ્ભિંતર પખ્ખિઅં ખામેઉં ? ઇચ્છં ખામેમિ પખ્ખિઅં, એકપખ્ખાણં, પનરસ રાઈઆણં પનરસદિવસાણં જંકિંચિ અપત્તિઅં૦' કહી, પછી ખમાસમણ દઇને ઇચ્છાકા૦ પખ્ખિ ખામણા ખામું ? એમ કહી ખામણાં ચાર ખામવાં. પછી દેવસિ પ્રતિક્રમણમાં વંદિત્ત કહ્યા પછી બે વાંદણાં દઇએ ત્યાંથી તે સામાયિક પારીએ ત્યાં સુધી સર્વ દેવસીની પેઠે જાણવું, પણ સુઅદેવયાની થોયોને ઠેકાણે જ્ઞાનાદિ૦ની થોયો કહેવી. સ્તવન અજિતશાંતિનું કહેવું. સજઝાયને ઠેકાણે ઉવસગ્ગહરં તથા સંસારદાવાની થોયો ચાર કહેવી અને લઘુશાંતિને ઠેકાણે મ્હોટી શાન્તિ કહેવી.

॥ ઇતિ પખ્ખિપ્રતિક્રમણ વિધિ. ॥

॥ અથ ચઉમાસી પ્રતિક્રમણ વિધિ ॥

એમાં ઉપર કહ્યા મુજબ પખ્ખિની વિધિ પ્રમાણે કરવું પણ એટલું વિશેષ જે બાર લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગને ઠેકાણે વીશ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને પખ્ખિના શબ્દને ઠેકાણે ચઉમાસીનો શબ્દ કહેવો તથા તપને ઠેકાણે "છઠેણું, બે ઉપવાસ, ચાર આયંબિલ, છ નીવિ, આઠ એકાસણાં, સોળ બેઆસણાં, ચાર હજાર સજ્ઝાય૦" એ રીતે કહેવું ॥ ઇતિ ॥

॥ અથ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ વિધિ. ॥

એમાં ઉપર લખ્યા મુજબ પખ્ખિની વિધિ પ્રમાણે કરવું; પણ એટલું વિશેષ જે બાર લોગસ્સના કાઉસ્સગ્ગને ઠેકાણે ચાળીશ લોગસ્સ અને એક નવકાર અથવા એકસો અને સાઠ (એકસઠ) નવકારનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને તપને ઠેકાણે "અઠમભત્તં, ત્રણ ઉપવાસ, છ આયંબિલ, નવ નીવિ, બાર એકાસણાં, ચોવીશ બેઆસણાં અને છ હજાર સજ્ઝાય૦" એ રીતે કહેવું. અને પખ્ખિના શબ્દને ઠેકાણે સંવચ્છરીનો શબ્દ કહેવો.

॥ ઇતિ સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ વિધિઃ ॥

पार्श्व जिन चैत्यवंदनम्.

ॐ नमः पार्श्वनाथाय, विश्वचिन्तामणीयते;
ह्रीँ धरणेन्द्रवैरोट्या, पद्मादेवी युतायते ॥१॥

शान्तितुष्टिमहापुष्टि-धृतिकीर्त्तिविधायिने;
ॐ ह्रीँ द्विड्व्यालवेताल-सर्वाधिव्याधिनाशिने ॥२॥

जयाजिताख्याविजयाख्या, पराजितयान्वितः;
दिशां पालैर्ग्रहैर्यक्षै विंद्यादेवीभिरन्वितः ॥३॥

ॐ असिआउसाय नमस्तत्र त्रैलोक्यनाथताम्;
चतुःषष्टि सुरेन्द्रास्ते, भासन्ते छत्रचामरैः ॥४॥

श्री शङ्खेश्वरमण्डन पार्श्वजिन ! प्रणतकल्पतरुकल्प !
चूरय दुष्टव्रातं, पूरय मे वाञ्छितं नाथ ! ॥५॥

*પોસહ લેવાની વિધિ

પ્રથમ ખમાસમણુ દઇ, પ્રકટ લોગસ્સ કહેવા પર્યંત ઇરિયાવહિ પડિક્કમી, "ઇચ્છાકારેણ સંદિસહ ભગવન્! પોસહ મુહપત્તિ પડિલેહુ?" એમ બોલી, ગુરૂ આદેશ આપે એટલે "ઇચ્છં" કહીને મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી [1]ખમા૦ [2]"ઇચ્છા૦ પોસહ સંદિસાહુ?" "ઇચ્છં" ખમા૦ "ઇચ્છા૦ પોસહ ઠાઉં?" પછી 'ઇચ્છં' કહી બે હાથ જોડી નવકાર ગણો, "ઇચ્છકારિ ભગવન્ પસાય કરી પોસહદંડક ઉચ્ચરાવોજી" કહેવું એટલે ગુરૂ પોસહની કરેમિભંતે ઉચ્ચરાવે.

પછી ખમાસમણુ દઇ "ઇચ્છા૦ સામાયિક મુહપત્તિ પડિલેહું? ઇચ્છં" કહી, મુહપત્તિ પડિલેહીને, ખમા૦ "ઇચ્છા૦ સામાયિક સંદિસાહુ?" ઇચ્છં, કહી ખમા૦ ઇચ્છા૦ સંદિ૦ ભગ૦ સામાયિક ઠાઉં?" 'ઇચ્છં' કહી બે હાથ જોડી નવકાર ગણી "ઇચ્છકારી ભગવન્ પસાય કરી સામાયિકદંડક ઉચ્ચારાવોજી" કહેવું. ગુરૂ 'કરેમિ ભંતે સામાઇયં' નો પાઠ કહે. પછી ખમા૦

---

* ધર્મની પુષ્ટિને જે ધારણ કરે તેને "પૌષધ" કહીએ, શ્રાવકના બાર વ્રતમાં એ અગ્યારમું વ્રત છે. અષ્ટમી ચતુર્દશી વિગેરે પર્વ તિથિને દિવસે ચાર પહોરનો અથવા આઠ પહોરનો કરવામાં આવે છે, તે પૌષધના મુખ્ય ચાર ભેદ છે. ૧ આહાર પોષહ–ઉપવાસ વિગેરે તપ કરવો તે. ૨ શરીર સત્કાર પોસહ–શરીરની સ્નાન વિલેપનાદિવડે વિભૂષા–સત્કાર ન કરવો તે. ૩ બ્રહ્મચર્ય પોસહ–શિયળ પાળવું તે અને ૪ અવ્યાપાર પોસહ–સાવદ્ય વ્યાપાર સર્વનો ત્યાગ કરવો તે. આ ચારે પ્રકારના પોસહના દેશથી અને સર્વથી એમ બે બે ભેદ થતાં મુખ્ય આઠ ભેદ થાય છે અને સંયોગી ભેદ ૮૦ થાય છે. પરંતુ પૂર્વાચાર્યની પરંપરાએ હાલમાં માત્ર આહાર પોસહજ દેશથી અને સર્વથી કરવામાં આવે છે. બાકીના ત્રણ પ્રકારના પોસહ તો સર્વથીજ થઇ શકે છે. આહાર પોસહમાં ચોવિહાર ઉપવાસ

ઇચ્છા૦ "બેસણે સંદિસાહું ?" ઇચ્છં ખમા૦ઇચ્છા૦ "બેસણે ઠાઉં?" ઇચ્છં૦ ખમા૦ ઇચ્છા૦ "સજ્ઝાય સંદિસાહું ?" ,ઇચ્છં૦' ખમા૦ ઇચ્છા૦ "સજ્ઝાય કરૂં !" 'ઇચ્છં' કહી, ત્રણ નવકાર ગણવા પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ 'બહુવેલ સંદિસાહું ?' 'ઇચ્છં.' ખમા૦ ઇચ્છા૦ "બહુવેલ કરશું." 'ઇચ્છં' ખમા૦ ઇચ્છા૦ "પડિલેહણ કરૂં ?" 'ઇચ્છં' કહીને મુહપત્તિ વિગેરે પાંચ વાનાં પડિલેહવા. પોસહ લીધા અગાઉ ઘરે અથવા ઉપાશ્રયે પડિલેહણ કરી હોય તેણે અહિં તેમજ ઉપધિ સંબંધિ આદેશ વખતે માત્ર મુહપત્તિજ પડિલેહવી (મુહપત્તિ ૫૦ બોલથી, ચરવાળો ૧૦ બોલથી, કટાસણું ૨૫ બોલથી, સુત્રનો કંદોરો ૧૦ બોલતી અને ધોતિયું ૨૫ બોલથી પડિલેહવું) પછી ખમાસણ દઈ, "ઇચ્છકારી ભગવન્ પસાય કરી પડિલેહણા પડિલેહાવોજી" એમ કહી વડિલ (બ્રહ્મચર્યવ્રત ધારી) નું અણુપડિલેહ્યું એક વસ્ત્ર (ઉત્તરાસન) પડિલેહવું. પછી

કરવો તે **સર્વથી** અને તિવિહાર ઉપવાસ, આયંબીલ, નીવી અને એકાસણ કરવું તે **દેશથી** સમજવો. માત્ર રાત્રિના ચાર પહોરનો પોસહ કરનારે પણ દિવસે એમાંનું કોઈપણ વ્રત કરેલું હોવું જોઈએ, એવો નિયમ છે.

પોસહમાં ૧૮ દોષ ટાળવા તેનાં નામ.

પોસહમાં વ્રત વિનાના બીજા શ્રાવકનું પાણી ન પીવું.

૨. પોસહ નિમિત્તે સરસ આહાર લેવો નહિ.

૩ ઉત્તરપારણાને દિવસે વિવિધ પ્રકારની સામગ્રી મેળવવી નહીં.

૪. પોસહમાં અથવા પોસહ નિમિત્તે આગલે દિવસે દેહવિભૂષા કરવી નહિ.

૫. પોસહ નિમિત્તે વસ્ત્ર ધોવરાવવાં નહીં.

૬. પોસહ નિમિત્તે આભૂષણ ઘડાવવાં નહીં અને પોસહમાં આભૂષણ પહેરવાં નહીં.

૭. પોસહ નિમિત્તે વસ્ત્ર રંગાવવાં નહીં.

ખમા૦ ઇચ્છા૦ "ઉપધિ મુહપત્તિ પડિલેહું?" 'ઇચ્છં' કહી મુહ-પત્તિ પડિલેહવી. પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ 'ઉપધિ સંદિસાહું?" ઇચ્છં' કહી ખમા૦ ઇચ્છા૦ "ઉપધિ પડિલેહું?" ઇચ્છં કહીને પૂર્વે પડિ-લેહતાં બાકી રહેલ ઉત્તરાસણ, માત્રું કરવા જવાનું વસ્ત્ર અને રાત્રિ પોસહ કરવો હોય તો કામળી વિગેરે ૨૫-૨૫ બોલથી પ-ડિલેહવા. પછી એક જણે ડંડાસણ જાચી લેવું. તેને પડિલેહી, ઇ-રિયાવહી પડિક્કમીને કાજો લેવો. કાજો શુદ્ધ કરીને એટલે તપા-સીને ત્યાંજ સ્થાપનાચાર્યની સન્મુખ ઉભા રહીને ઇરિયાવહી પડિક્કમવા. પછી કાજો ઉદ્ધરી યથાયોગ્ય સ્થાનકે અણુજાણહ જસુગ્ગહો કહીને પરઠવવો. પરઠવ્યા પછી ત્રણ વાર વોસિરે કહેવું, પછી મૂળ-સ્થાનકે આવીને સૌ સાથે દેવ વાંદવા અને સજઝાય કરવી.

---

૮. પોસહમાં શરીરપરથી મેલ ઉતારવો નહીં.
૯. પોસહમાં અકાળે શયન કરવું નહીં. નિદ્રા લેવી નહીં. (રાત્રીને બીજે પ્રહરે સંથારા પોરિસી ભણાવીને નિદ્રા લેવી.)
૧૦. પોસહમાં સારી કે નઠારી સ્ત્રી સંબંધી કથા કરવી નહીં.
૧૧. પોસહમાં આહારને સારો નઠારો કહેવો નહીં.
૧૨. પોસહમાં સારી કે નઠારી રાજકથા કે યુદ્ધ કથા કરવી નહીં.
૧૩. પોસહમાં દેશ કથા કરવી નહીં.
૧૪. પોસહમાં પુંજ્યા પડિલેહ્યા વિના લઘુનીતિ વડીનીતિ પરઠવવી નહીં.
૧૫. પોસહમાં કોઇની નિંદા કરવી નહીં.
૧૬. પોસહમાં (વગર પોસાતી) માતા, પિતા, પુત્ર, ભાઈ સ્ત્રી વિગેરે સંબંધીઓ સાથે વાર્તાલાપ કરવો નહીં.
૧૭. પોસહમાં ચોર સંબંધી વાર્તા કરવી નહીં.
૧૮. પોસહમાં સ્ત્રીના અંગોપાંગ નિરખીને જોવાં નહીં.
આ અઢાર દોષ જરૂર ટાળવા.

*પડિલેહણની વિધિ.

પ્રથમ ઈરિયાવહી પડિક્કમીને ખમાસણુ દઈ "ઈચ્છા૦ પડિલેહણુ કરૂં? ઇચ્છં." કહી, ઉભડક પગે બેસી મુહપત્તિ, ચરવળો, કટાસણું તથા સઘળાં વસ્ત્રની એક સાથે પૂર્વે કહ્યા તેટલા બોલથી પડિલેહણુ કરવી. પછી ડંડાસણુ લઈ, પડિલેહી[1] કાજો લઈ શુદ્ધ કરી, ત્યાંજ ઇરિયાવહી પડિક્કમીને "અણુજાણુહ જસ્સુગ્ગહો" કહી પરઠવવો. અને ત્યાર પછી પૂર્વોક્ત વિધિએ પોસહ લેવો; પણ તેમાં પડિલેહણુ ન કરવી. અને કાજો ન લેવો. છેવટે 'વિધિ કરતાં જે કાંઈ અવિધિ થઈ હોય તેનો મિચ્છામિ દુક્કડં' દઈને દેવ વાંદવા અને સજ્ઝાય કરવી.

---

* પોસહ કરવાને ઈચ્છનારે પ્રભાતમાં વહેલા ઉઠીને રાઈ પડિક્કમણુ જરૂર કરવું જોઈએ. વિધિના જાણુ શ્રાવકો તો પડિલેહણુ અને દેવવંદન પણુ તે સાથે જ કરે છે. ત્યાર પછી જિનમંદિરની જોગવાઈ હોય તો જિનપૂજા કરીને પછી ઉપાશ્રયે આવી ગુરૂ સમક્ષ પોસહ ઉચ્ચરવો. હાલમાં આ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ છે પરંતુ મુખ્ય વૃત્તિએ રાઈ પડિક્કમણુની સાથેજ, પ્રતિક્રમણુ કરી રહી, સામાયિક પાર્યા સિવાય પોસહ ઉચ્ચારવો અને તેમાં પડિલેહણુના આદેશ વખતેજ પડિલેહણુ કરવી અને પછી દેવ વાંદવા અને સજ્ઝાય કરવી; પ્રતિક્રમણુ સાથે પડિલેહણુ ન કરનારને આ પ્રમાણે વિધિ કરવી.

૧ પોસહ લીધા અગાઉ કાજો લેનારને કાજો લીધા અગાઉ ઈરિયા૦ પડિક્કમવા નહિ.

દેવ વાંદવાની વિધિ.

પ્રથમ ખમાસમણુ દઇ, ઇરિયાવહી પડિક્કમી, લોગસ્સ કહી ઉત્તરાસણુ નાંખીને ખમા૦ ઇચ્છા ચૈત્યવંદન કરૂં ? ઇચ્છં કહી ચૈત્યવંદન કરી નમુત્થુણં અને જયવીયરાય (આભવમખંડા સુધી) કહી, ખમા૦ દઈ ચૈત્યવંદન કરી, નમુત્થુણં કહી યાવત્ ચાર થોઈઓ કહેવી. પછી નમુત્થુણં કહીને બીજી વાર ચાર થોઇઓ કહેવી, પછી નમુત્થુણં કહી, બે જાવંતિ૦ કહી, સ્તવન (ઉવસગ્ગહરં અથવા બીજું) કહેવું અને જયવીયરાય અરધા (આભવમખંડા સુધી) કહેવા. પછી ખમા૦ દઈ ચૈત્યવંદન કરી, નમુત્થુણં કહીને જયવીયરાય સંપૂર્ણ કહેવા. ત્યાર પછી વિધિ કરતા અવિધિ થઈ હોય તેનો મિચ્છામિ દુક્કડં દઇને, પ્રભાતના દેવવંદનમાં છેવટે સજ્ઝાય કહેવી (બપોરે અથા સાંજે ન કહેવી). તે સજ્ઝાયને માટે એક ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ સજ્ઝાય કરૂં ? ઇચ્છં કહી, નવકાર ગણીને ઉભડક પગે બેસીને એક જણુ મન્હજિણાણુંની સજ્ઝાય કહે. (ત્યાર પછી નવકાર ન ગણવો.)

હવે છ ઘડી દિવસ ચડયા પછી પોરસી ભણાવવી તેની વિધિ—પ્રથમ ખમા૦ ઇચ્છા૦ બહુપડિપુન્ના પોરિસિ ? કહી, બીજું ખમા૦ દઇ ઈરિયાવહી પડિક્કમવા પછી ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ પડિલેહણ કરૂં ? ઇચ્છં કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી.

ત્યાર પછી ગુરૂ હોય તેમની સમક્ષ[1] રાઈ મુહપત્તિ પડિલેહવી તેની વિધિ આ પ્રમાણે—

પ્રથમ ખમા૦ દઇ, ઇરિયાવહી પડિક્કમી, ખમા૦ દઇ ઇચ્છા૦ રાઈ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ઇચ્છં કહી મુહપત્તિ પડિલેહવી. પછી

---

૧ આ વિધિ ગુરૂ સમક્ષ રાઇ પ્રતિક્રમણ કર્યું હોય તેને કરવાની નથી. તેમ ગુરૂ ન હોય ત્યારે પણ કરવાની નથી.

બે વાંદણાં દેવાં, પછી ઇચ્છા૦ રાઇય આલોઉં ? ઇચ્છં કહી તેનો પાઠ કહેવો. પછી સવ્વસ્સવિ રાઇય૦ કહીને પંન્યાસ હોય તો તેમને બે વાંદણાં દેવાં, પન્યાસ ન હોય તો એક ખમાસમણ દેવું. પછી ઇચ્છકાર સુહરાઇ૦ કહીને ખમાસમણ દઈ અબ્ભુટ્ઠિઓહં ખમાવવું. બે વાંદણાં દેવા પછી 'ઇચ્છકારી ભગવન્ પસાય કરી પચ્ચખ્ખાણનો આદેશ દેશોજી, એમ કહીને પચ્ચખ્ખાણ કરવું (લેવું).

સાંજની પડિલેહણ વિધિ.

પ્રથમ ખમા૦ દઈ ઇચ્છા૦ બહુપડિપુન્ના પોરિસી કહી ખમા૦ ઇચ્છા૦ ઇરિયાવહીયં પડિક્કમામિ કહી, ઇરિયાવહી પડિક્કમવા. પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ ગમણાગમણે આલોઉ ? ઇચ્છં કહી ગમણાગમણે આળોવવા. પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ પડિલેહણ કરૂં ? ઇચ્છં કહી ખમા૦ ઇચ્છા૦ પોસહશાલા પ્રમાર્જું ? ઇચ્છં કહીને ઉપવાસવાળાઓએ મુહપત્તિ, કટાસણું ને ચરવળો પડિલેહવા, અને જમ્યા હોય તેણે કંદોરો, ધોતીયું સુધાં પાંચ વાનાં પડિલેહવા. જમ્યા હોય તેમણે ઇરિયાવહીયં પડિક્કમવા પછી ખમા૦ "ઇચ્છકારી ભગવાન્ પસાય કરી પડિલેહણા પડિલેહાવોજી" એમ કહીને વડીલનું એક વસ્ત્ર પડિલેહવું. પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ ઉપધિ મુહપત્તિ પડિલેહું ? ઇચ્છં કહી મુહપત્તિ પડિલેહીને ખમા૦ ઇચ્છા૦ સજ્ઝાય કરૂં ? ઇચ્છં કહી નવકાર ગણીને મન્હજિણાણુંની સજ્ઝાય ઉભડક પગે બેસીને કહેવી. પછી ખાધું હોય તે વાંદણાં દઈને પાણહારનું પચ્ચખ્ખાણ કરે (ચૌવિહાર ઉપવાસવાળાએ તો પચ્ચખ્ખાણ કરવાનું નથી, પણ પ્રભાતે તિવિહાર ઉ-

પવાસનું પચ્ચખ્ખાણ લીધું હોય અને પાણી ન પીધું હોય તો આ વખતે ચૌવિહારનું પચ્ચખ્ખાણ કરે). પછી ખમા૦ ઇચ્છા૦ ઉપધિ સંદિસાહુ ? ઇચ્છં ખમા૦ ઇચ્છા૦ ઉપધિ પડિલેહું ? ઇચ્છં કહી પ્રથમ પડિલેહતાં બાકી રહેલા વસ્ત્રોની પડિલેહણા કરે. તેમાં રાત્રિ પોસહ કરનાર પ્રથમ કામળી પડિલેહે. પડિલેહણ થઈ રહે એટલે સર્વ ઉપધિ (વસ્ત્રાદિ) લઈને ઉભા થાય એટલે એક જણ ડંડાસણ લાવી, પડિલેહી, ઈરિયાવહી પડિક્કમી, કાજો લઈ શુદ્ધ કરી, ઇરિયાવહી પડિક્કમીને વિધિયુક્ત પરઠવે. પછી સર્વે દેવ વાંદે.

રાત્રે વડીનીતિ લઘુનીતિ વગેરે પરઠવવા યોગ્ય જગ્યા જોઈ આવીને પ્રતિલેખન નિમિત્તે નીચે પ્રમાણે માંડલાં કરવાનાં છે. તેમાં પ્રથમ સંથારા પાસેની જગ્યાએ ૭ માંડલાં કરવાં—

१ [१]आघाडे [२]आसन्ने [३]उच्चारे [४]पासवणे [५]अणहियासे.

२ आघाडे आसन्ने पासवणे अणहियासे.

३ आघाडे [६]मज्जे उच्चारे पासवणे अणहियासे.

४ आघाडे मज्जे पासवणे अणहियासे.

५ आघाडे [७]दूरे उच्चारे पासवणे अणहियासे.

६ आघाडे दूरे पासवणे अणहियासे.

---

૧ આઘાટ કારણે. ૨ નજીકમાં. ૩ વડીનીતિ. ૪ લઘુનીતિ. ૫ સહન ન થઈ શકે તો. અહીં પ્રમાર્જના કરૂં છું એ દરેક ઠેકાણે સંબંધ છે. ૬ વચ્ચે. ૭ છેટે.

બીજા છ ઉપાશ્રયના બારણાની તરફના માંડલાં ઉપર પ્રમાણેજ કહેવા. પણ अणहियासे ને બદલે [8]अहियासे કહેવું.

ત્રીજા છ માંડલા ઉપાશ્રયના બારણા બહાર નજીક રહીને કરવાનાં તથા ચોથા છ ઉપાશ્રયથી સો હાથને આશરે દૂર રહીને કરવાનાં છે. તે બાર માંડલામાં ફકત आघाडे ને બદલે [9]अनाघाडे શબ્દ કહેવો. બાકીના શબ્દો ઉપરના છ છ માંડલામાં લખ્યા પ્રમાણેજ કહેવા. એ પ્રમાણે ૨૪ માંડલાં કર્યાં પછી ઈરિયાવહી પડિક્કમીને ચૈત્યવંદન કહેવા પૂર્વક પ્રતિક્રમણ કરે.

---

૮ સહન ન થઈ શકે તો. ૯ આઘાટ કારણ ન હોય તો.